Geschenk van Heeren Burgemrs. van Leyden, wegens
hun aangeboden Mag: van Stukken tot de Milit: jurisd:
betrekkelyk aan my Fr. Adr. van der Kemp.

BESCHRYVING

DER STAD

LEYDEN.

BESCHRYVING
DER STAD
LEYDEN,

HAARE GELEGENHEID, OORSPRONG, VERGROOTINGE, OUDE EN HEDENDAAGSCHE GEDAANTE; STIGTINGEN VAN KERKEN, KLOOSTERS, GODSHUIZEN, EN ANDERE AANMERKLYKE GEBOUWEN, ZOO GEESTLYKE ALS WAERELDLYKE, DERZELVER BYZONDERE TOESTAND EN BESTIERINGE: ENZ.

Uit de Oude en Nieuwe bewyzen opgespoord, saamengesteld, met de echte en oorspronglyke Stukken bevestigd en beschreeven

DOOR

FRANS VAN MIERIS.

Versierd met de afbeeldsels der Voornaamste Gebouwen, nieuwlyks konstig in 't Koper gebragt.

EERSTE DEEL.

Bevattende de Geestlyke Gebouwen:

En voorzien met een naaukeurig en uitgebreid REGISTER.

TE LEYDEN,

By { DE WEDUWE ABRAHAM HONKOOP,
CORNELIS VAN HOOGEVEEN, *Junior.* }

MDCCLXII.

AAN DE

WEL EDELE

GROOT ACHTBAARE

HEEREN,

De Heeren die van den Gerechte,

Jr. CORNELIS CHASTELEIN,

SCHOUT;

Mr. JOHAN VAN DER MARCK, F.Z.

DIEDERIK VAN LEYDEN, Heere van Vlaardingen en Vlaardinger Ambacht, Hardinxvelt, Weitbarentdrecht, Carnis, Ooft-voorn, Rocanje, Nieuwenhoven, Kraijenisse, &c. &c. &c.

Mr. NICOLAAS VAN DE VELDE, D. Z.

Mr. JACOB PLA,

BURGERMEESTEREN:

Mr. COENRAAD TELING van BERKHOUT,

Mr. JACOB HEYNS,

Mr. MICHIEL POMPE van SLINGELAND,

Mr. JAN HUBRECHT,

Mr. ADRIAAN CRUCIUS,

Mr. CORNELIS SPEELMAN, Ridder Baronnet, Heere van Heeswyk en Dinter,

Mr. MAARTEN MARCUS,

Mr. THEODORUS SCHREVELIUS,

SCHEPENEN:

Mr. JAN VAN ROYEN, D. Z. Raad en Pensionaris.

Mr. YSBRAND VAN DAM, Secretaris.

Mr. DANIEL VAN ALPHEN, Heere van Achtienhoven, Berbankens Bosch, Bankensweer, &c. Griffier.

Mr. ANDREAS CUNAEUS, Mede Secretaris.

DER STAD

LEYDEN.

Wordt deeze

B E S C H R Y V I N G

DER ALOMBEROEMDE

S T A D L E Y D E N

Ter befcherminge,

ALS AAN

GETROUWE VOORSTANDERS

DER DIER VERKREEGENE VRYHEID,

VOEDSTERHEEREN EN BEGUNSTIGERS

VAN GELEERDHEID, KONSTEN, EN WEETENSCHAPPEN,

Met fchuldige erkentenisfe van dankbaarheid, en de uiterfte eerbied aangebooden, opgedraagen en toegeëigend

D O O R

HAARE WEL EDELE

GROOT ACHTBAARHEDEN

Geheel ootmoedigen en verplichten dienaar

FRANS VAN MIERIS.

VOORBERICHT.

De gemeene neiging tot het Vaderland en de geboorte plaats, die aan zoo veele menschen als aangebooren schynt, heeft in my ook te weege gebragt, dat ik getragt hebbe te toonen geen ondankbaar ingezeten, of vadzig Stedeling te zyn. De blyken zyn daar van kenbaar genoeg, om die hier niet op te haalen: dierhalven staat my alleen te melden 't gene dit in 't licht treedende voorwerp betreft: namenlyk dat ik door die zelve lust gedreeven, en aangemoedigd door goede Vrienden, eenen arbeid ondernomen hebbe, die voor myne geringe ervaarenheid, of traagen Ouderdom, lastiger in de uitvoeringe is gevallen, dan ik in den aanvang gedacht hadde; te laat bedenkende, dat zoo eene beroemde Stad als Leyden, beschaafder pen dan de myne verdiende; en mag zulks mede onder haare tegenspoeden gerekend worden, het verzuim van die meêr in geleerdheid en kennisse geoeffend waren, wel wenschende dat een bekwaamer Meester dit tafereel verbeterde, naamenlyk de Schriftlyke verbeelding van eene Stad, welke in sommige deelen, door de deugden haarer Regeerders en Stedelingen, beroemder geworden is dan verscheidene haarer gebuuren; 't zy men het oog slaa op de onverwinnelyke kloekmoedigheid in 't verduuren van zoo veele ellenden, als de strenge belegering der tirannische Spanjaarden haar over den hals bragt; of op de oeffenschool der Geleerdheid en Weetenschappen, geene geringe besolding haarer verdiensten: dit is 't alleen niet, als wy met aandacht beschouwen hoe zy, naa zoo groote verwoesting, door de handwerken en neringen, onder 's Hemels Zegen, en der ingezetenen naarstigheid, als uit het puin, binnen weinige jaaren, weder verreezen, volbouwd, vergroot, versierd, en als het oog des Lands geworden is, dan zullen wy over het wonderwerk verbaast staan, en erkennen de eer daar van verschuldigd te zyn aan den alwyzen Bestierder, en aan de waakzaamheid der Voorzaten, welken zich niet verhovaardigden op de verdiensten hunner Vaderen, daar eenigen hunne onkunde onder verbergen, en gerust op slaapen; maar stelden hun verstand en handen te werk, op dat 'er Land en lieden nut door ontfingen, en hun naam en hunne daaden nooit versterven mogten. Aan zulken zyn wy hooglyk verplicht, dewyl zy den grondslag van de Vryheid en het welvaaren niet alleen gelegd, maar ons ook stof verschaft hebben, om zoo groote daaden, en deftige gebouwen, door hen begonnen, door hunne Opvolgers voltoid, en die heden nog als meesterstukken dier konst beschouwd worden, te konnen beschryven.

Doch aleer wy tot dezelve overgaan, zullen wy voor af berichten, dat we onze meening omtrent den uitloop van den Ryn in Zee, kortlyk mede gedeeld hebben, niet volgens het gemeene gevoelen, maar naar de meeste waarschynlykheid, dewyl eene waterloozing te zoeken, daarze nooit geweest is,

is, myns oordeels, moeite en koſten te vergeefs geſpild zoude zyn. De oude loop van de Ryntakken ten Weſten en Zuidweſten, die natuurlyk en ten dienſte van de waterloozing met de Ooſten en Noordooſten winden noodig was, is geſtremd, en, door het oprechten van het Heemraadſchap van Delfland, afgeſneeden, 't gene ten nutte van Rynland, myns bedunkens, beter nooit gedaan, of onder een rechtgebied gebleeven ware. Zoo anderen van een hier tegen ſtrydend gevoelen zyn, ik benyde hen die vryheid niet zulks te melden, in verwachtinge datze onze gedachten, zoo hier als elders, onaangezien het gevaar in 't wederleggen der ingewortelde denkbeelden, met beſcheidenheid zullen dulden.

Wegens de ſtichtingen der Gaſt- of Aalmoeshuizen, hebbenwe met ongemeenen yver, en niet zonder moeite de eerſte beginzelen, en begeerten van de grondleggers opgeſpoord, om, ware 't moogelyk, ten nutte der behoeftige menſchen, de heilzaame oogmerken der Stichters in wezen te houden, tegen welken, buiten kenniſſe der Heeren Burgermeeſteren en Regeerders, die wy vaſtſtellen de Superintendenten of Oppervoogden van alle Godshuizen te zyn, ſomtyds in 't heimelyk, by wyze van koophandel, gedaane dienſten, of geſchenken mogt gezondigd worden, ſtrydende geheel tegen het oogmerk van de liefdaadige inſtellers, en tegen de heilzaame geboden van den Chriſtelyken Godsdienſt, welken de verdrukkers der noodlydenden niet veel goeds voorſpellen: doch laat ons niet verder in zoo tedere ſtof treeden, dewyl wy eene Stad en geen inſluipende gebreken verhandelen.

Ons ſtaat hier ook te melden, dat de Roomſchgezinde Schryvers, die in andere gevallen zich niet onbeſcheiden toonen, tot myne verwondering, vermaak ſchynen te hebben, om de wreede behandelingen hunner Geeſtlyken en Geloofsgenooten ten tyde der hervorminge der Kerke, breed uit te meeten, en zelfs die tegen den zin der Overheden, en buiten haare orde, door eenen woeſten hoop-ſoldaaten gepleegd zyn, aan de bevelen der gebiedende magt te willen toeſchryven, 't gene, tegen de waarheid ſtrydende, ons, die met geene haat omtrent eenige Chriſtelyke gezindheid zyn ingenomen, verplicht, om op eene zedige wyze te wederleggen, alzoo diergelyke verhaalen niet ter goeder trouwe, maar alleen ſchynen gedaan te zyn, om het vuur van verdeeldheid aan te blaazen ten nadeele der menſchlyke Maatſchappye, en vreedzaame ſaamen wooning: dierhalven zal ik by zoodaanige gevallen met goede bewyzen aantoonen, dat geen eenig menſch, welke zich niet openlyk tegen de Staaten des Lands, of den Prins van Oranje verklaarde, om zynen Godsdienſt kwaalyk gehandeld is; maar in tegendeel, dat aan de Geeſtlyken en Kloofterlingen, op bevel der hooge Overigheid, een jaarlyks onderhoud voor hun leeven is toegevoegd. Het zelve is ook toepaſſelyk op de Geeſtlyke geſtichten, Klooſters en Gaſthuizen, welken door het verval der neringen, en 't verarmen der Stedelingen reeds voor de hervorming der Kerke machtig verloopen, en ſommigen, volgens getuigenis van de ons ter hand gekoomene bewyzen, en der geloofwaardigſte Schryvers, geheel te niet gegaan waren: anderen zyn door den Oorlog zoo verre verarmd, datze niet meer beſtaan konden, en hunne bewoonders, door den nood geperſt, hun veilige toevlugt zogten en vonden in de beſcherming der Magiſtraaten, welken dierhalven de Klooſters, en wooningen der geordenden, gelyk de verlaatene goederen, die geenen eigenaar hebben, aan de Overigheid vervallen, aanſloegen, en, naar hunne gedachten, tot een heilzaamer oogmerk gebruikten.

Niemand verdenke my van eenige partydigheid in 't beſchryven van de Geeſtlyke Geſtichten of Gezindheden, alzoo wy niet gewoon zyn alles wat buiten ons is te veroordeelen; want ſchoon wy van anderen in 't gevoelen

van

van zekere punten in den Godsdienſt eenigzins moogen verſchillen, echter ontheft ons zulks niet van onzen plicht, om de zuivere waarheid naar ons beſte weeten voor te draagen: by aldien ik echter, door te veel op eens anders ſchriften of berichten te vertrouwen, in eenige ſtukken misgetaſt, of aan het rechte oogmerk niet voldaan mogt hebben, het zelve is met geen opzet of vooroverleg, maar door onkunde of achteloosheid toe gekoomen, en my onbedachtlyk uit de penne gevloeid; met byvoeginge van verzekeringe, dat het my, even als de zagtmoedigſte Staatkundigen, onverſchillig zy, hoe myne Landgenooten of Medeburgers van duiſtere en diepzinnige zaaken gevoelen, alsze niet tot naadeel van hunnen evenmenſch ſtrekken, maar gehoorzaame onderzaaten zyn, en de Zaligmaakende leſſen van den volmaakſten Vredevorſt tragten te volgen.

In 't beſchryven der Geeſtlyke en andere gebouwen, hebbenwe zoodaanige ſchikking gemaakt, als ons docht beſt te voegen; zoo iemand evenwel anders mogt begrypen, 't zal ons onverſchillig zyn, dat ieder naar zyn welgevallen zyne nieuwsgierigheid voldoe in eerſt of laaſt te leezen, dat hem behaagt, 't gene des te ligter kan gedaan worden, om dat elk ſtuk afzonderlyk verdeeld en verhandeld is.

Vermids wy van den eerſten aanvang deezer onderneeminge, beſefte, hoe aangenaam het den naakoomelingen zoude zyn den yver hunner Voorvaderen, in 't ſtichten en begiftigen der Godshuizen, te moogen beſchouwen; zoo zal hen niet mishaagen te konnen weeten de goede beſtiering van dezelven, en met welke voorzorg alles in geregelde ſchikking, ten nutte der behoeftigen in behoorlyken ſtaat onderhouden wordt, het welke wy, zoo voor de thans leevenden als voor de naakoomelingen, ten uitterſte dienſtig oordeelen, en een van de voornaamſte voorwerpen onzer oplettenheid geweeſt is.

De beſchryving der hiſtoriſche gevallen, en het deel dat deeze Stad in den ommezwaai van den Staat gehad heeft, of de ontſteltenifſen van binnen en buiten, als weinig gemeenſchap met de gebouwen bezittende; is door ons tot eene afzonderlyk deel geſchikt, en in dit werk hebbenwe ons alleen bepaald met de ſchriftlyke verbeelding der openbaare gebouwen, en derzelver huishouding en beſtiering, met een voorneemen, om naa de geeſtlyke geſtichten, die wy heden in 't licht geeven, de waereldlyke te laaten volgen zoo ſpoedig als moogelyk zal zyn. Deeze wyze van uitgaave vonden de Boekverkoopers zeer oorbaar, als konnende de nieuwsgierigheid der Leezers eerder voldoen, en de afleevering gemaklyker verrichten; te meer, om dat al de plaaten tot de verbeeldingen van de gezigten en voorwerpen van het tweede deel [die niet minder konſtig dan in dit deel zullen zyn,] nog niet vaardig waren, en meer andere redenen die hen daar toe bewoogen, onnoodig hier by te voegen.

Niet onbezonnen is dit werk door ons by de hand genomen, en de timmeraadie aangevangen, zonder alvoorens de bouwſtoffen magtig te zyn, als bewuſt, dat uit zoodaanige oorzaake en gebrek, ſommige diergelyke onderneemingen geenen voorſpoed gehad hebben, of in 't duiſter gebleeven zyn. Tot dat einde hadden we alvoorens, de Schryvers, welken van de Stad Leyden in 't geheel of ten deele gehandeld hebben, naauwkeurig doorzogt, of het de moeite waardig zoude zyn, onze ontdekkingen in 't licht te geeven; welken wy, zoo uit de Charteren van Holland verzameld, en tot deeze onderneeming geſchikt hadden, als die ons zoo edelmoedig door haar Ed. Gr. Achtbaarheden uit de Archiven deezer Stad; ten onderſtand verleend waren. Een gunſt bewys ons geheel noodig, en dat van geen geringe dienſt geweeſt is: waar omtrent wy gaarne bekennen, dat wy, zonder die hulpmiddelen, dit werk niet ondernoomen, zoo verre niet gebragt, noch ooit gemeen gemaakt zouden hebben: doch indien iemand zich verbeeldde, daar door alles magtig te wezen, wat tot zoodaanig

een oogmerk vereischt wordt, die zou zich zelven en zyne Leezers, welken hem in dat stuk wilden gelooven, misleiden; want onze plicht lyd in dat punt geene bepaaling, maar vordert alles uit te vorschen wat eenigzins tot hulp kan strekken, onaangezien uit welke schuilhoeken zulks te voorschyn mag koomen, gelyk wy verscheidene zaaken op die wyze ontdekt hebben, die in de Archiven van de Stad niet aangetekend gevonden worden, als blykt uit de stukken van elders ontfangen, voor welken wy niet weinig verschuldigd zyn aan eenige Heeren, die ons beleefdlyk deelachtig maakten hunne eigene berichten, en de merkwaardige aantekeningen en gedenkschriften hunner schrandere en oplettende Voorvaders, welken in 't bestier deezer Stad geweest zyn: op gelyke wyze heeft ons de Konstlievende Heer Burgermeester J. van der Mark, Æ. Z. ook de fraaije tekeningen der hier toe dienende gezigten van eenige der voornaamste gebouwen, uit zyn Ed. Heerlyke Konstverzameling tot sieraad van dit werk, gunstelyk verleend. Voor allen welken loflyken onderstand wy thans openlyk onze dankzegging betuigen.

Niettegenstaande dit geluk, op het welke wy zouden moogen roemen, zoo is echter ons voorneemen niet, om ons papier te belaaden met de feilen en mistastingen van anderen, die zoo gelukkig niet geweest zyn, omstandig aan te wyzen; maar eenvoudiglyk onze gedachten voor te stellen, de tot nog toe onbekende bewyzen tot de verhandelde zaaken letterlyk te laaten volgen, en niemand in 't byzonder te beledigen; zyn anderen daar toe genegen, wy oordeelen veiliger met bescheidenheid te handelen, en vast te stellen, dat wy ook onze zwakheden of doolingen onderhevig, en bewust moeten zyn, dat, hoe gelukkige ontdekkingen men met de grootste voorzorg en alle omzichtigheid behandelen mag, aan dusdaanige onderneemingen, gelyk de ondervinding leert, altyd nog veel ontbreekt, zoo dat wy niet twyfelen, of daar konnen met den tyd dingen te voorschyn koomen, die voor ons verborgen gebleeven zyn, hoe yverige naarvorzing, en welke moeite wy ook aangewend moogen hebben.

Dit is 't niet alleen: dewyl wy in verscheidene zaaken onervaaren waren, hebbenwe schriftlyke of mondelinge onderrechting moeten zoeken, en die van kundigen ligtlyk verkreegen; maar eenige weinige anderen, zoo bereidwillig niet, waanden, dat sommige onverschillige zaaken, die ten gemeenen dienste gevorderd wierden, geheim moesten blyven, of datze hen of de hunnen naadeelig mogten zyn; welke beschroomdheid oorzaak is, dat wy het eene voorwerp wat omstandiger verhandeld hebben dan het andere: hier mag men byvoegen, dat 'er somtyds door die mondelinge onderrechtingen wel eenige dooling kan begaan zyn, gelyk wy reeds, tot ons leedwezen ondekt hebben, en dierhalven van voorneemen zyn, wyl ons oogmerk niet is te misleiden, om de ingesloopene feilen, en bedreevene misslagen met de naadere verbeteringen en vermeerderingen, om ons van alle naaspraak, ware 't moogelyk te bevryden, achter het tweede deel te doen drukken. Voor het overige zullenwe dit bericht met de by ons geachte spreuk, van eenen der eerwaardigste Kerkhervormers besluiten; naamenlyk: *dat het Godvruchtige arbeid is de zaaken des Vaderlands te verhaalen* (1). Wenschende verder, dat de oordeelkundige Leezer ons werk ten goede, de gedenktekenen der Stad Leyden in waarde houden, en lang voorspoedig leeven zal.

(1) Pius est Patriæ facta referre Labor.

Melanthon.

BE-

REGISTER

DER

HOOFDSTUKKEN,

IN DIT WERK VERVAT.

HET EERSTE DEEL.

REGISTER DER HOOFDSTUKKEN.

HET TWEEDE DEEL.

BYVOEGZEL.

ALPHA-

ALPHABETISCHE NAAMLYST

DER

HEEREN

Welken dit Werk met hun Edls. Intekening hebben gelieven te vereeren.

Gedüurende de Maanden Maart, April en Mey 1766.

Daniel van Aardenſtoff, *te Leyden.*

Willem van Aken, Corn. Zoon, *te Leyden, groot papier.*

Ib. Akerſloot, *te Haarlem.*

Mr. R. van Aldewerelt, *Heere van Crooneſtein.*

Mr. J. Alenſoon, *te Leyden, groot papier.*

Iſaac van Alphen, *Raad in de Vroedſchap en Oud Hoofd-Officier der Stad Rotterdam, en wegens Holland gecommitteerd in den Raad van Staaten der Vereenigde Nederlanden.*

Jan Ruth van Andrega, *te Leyden.*

J. l'Ange, *Notaris enz. te Leyden.*

M. Arkenbout, *Leeraar der Doopsgezinden te Haarlem.*

L. Arkenbout, *te Haarlem.*

Hendrik Otto Arrenfenius, *te Amſterdam, groot papier.*

Mr. H. van Aſch van Wyck, *Raad en Burgermeeſter der Stad Utrecht, enz. enz.*

G. B. Jacobs, *te Amſterdam.*

S. J. Baalde, *Boekverkooper te Amſterdam, 2 Exemplaaren, en 1 dito tot premie voor 25 gedebiteerden.*

Michiel Baalde, *te Rotterdam, groot papier.*

J. Baeker, *te Crommenie, groot papier.*

Mr. Pieter Bakker, *Practiſerend Advocaat te Middelburg.*

Mr. Nicolaas van Banchem, *Raad in de Vroedſchap en Schepen der Stad Leyden, groot papier.*

Jan Bedee, *te Leyden.*

A. van Beem, *te Amſterdam, groot papier.*

Maarten van Beerendregt, Janſz., *te Leyden.*

B. Belaarts van Blokland, *in 's Hage, groot papier.*

H. Beman, *Boekverkooper te Rotterdam, 4 Exemplaaren, en 11 dito op groot papier.*

Mejufvr. Sara Elizabeth van Berchem, *te Leyden.*

Jacob de Berg, *te Rotterdam.*

Mr. Lieve van Bergen, *Kapitein der Schutterye der Stad Leyden, groot papier.*

Abraham van den Bergh, *te Leyden, groot papier.*

Cornelis van den Bergh, *te Amſterdam.*

Paulus Beuns; *te Haarlem.*

Martinus Carolus van Beurden, *te Leyden, groot papier.*

Mr. L. de Beyer, *Secretaris der Stad Nymegen.*

Pieter Bierumer, *te Rotterdam.*

Jan Bieſterop, *Mr. Beeldhouwer te Amſterdam*

M. Bloeyland, Alb. Z. *te Leyden, groot papier*

. . . . Blom, *groot papier.*

Abraham Bluſſé, *Boekverkooper te Dordrecht.*

Thomas Burchardus de Bock, *Schout en Secretaris van, en te Oudshoorn, groot papier.*

Giacoma de Bock, *te Amſterdam, groot papier.*

J. W. Boddaert, *Raad en Secretaris der Stad Goes.*

Mr. Carolus Boers, J. Z. *te Leyden, groot papier.*

Karel des Boevri, *te Leyden.*

NAAMLYST DER INTEKENAAREN.

Mr. T[illegible] Boey, *Oudste Secretaris en Substituut [illegible] Hove van Holland, Zeeland en [illegible].*

C. [illegible], *Boekverkooper te Middelburg, 2 Exemplaaren.*

G[illegible] Noppen, *te Amsterdam.*

N[illegible] Tiert, *Boekverkooper te Middelburg.*

M[illegible] Bell[illegible], *groot papier.*

G[illegible], *Boekverkooper te Amsterdam, 2 Exemplaaren, en 1 dito gr. papier.*

W[illegible] Poot, Mr. *Boekdrukker te Leyden, 2 Exemplaaren.*

J. [illegible], *Boekverkooper te Haarlem, 2 Exempl.*

J[illegible] B[illegible], *Boekverkooper te Rotterdam.*

J. [illegible], *Boekverkooper te Utrecht, 5 Exemplaaren, en 1 dito tot premie voor 25 geteekenden.*

J. J. [illegible], *Jur. Utr. Stud. gr. papier.*

Abraham Bothall, *Boekverkooper te Rotterdam, 2 Exemplaaren.*

D. Bouwman, *Notaris en Procureur te Leyden.*

Pieter van Braam, *Boekverkooper te Dordrecht, 1 Exemplaar, en 11 dito op groot papier.*

Mr. C. A. van Brakel, *Raad en Schepen der Stad [illegible], groot papier.*

Gerrit Brakel, *te Rotterdam.*

Mr. J. C. van den Broeck, *Burgermeester, Schepen en Raad der Stad Zierikzee.*

Jacobus Willem van den Broek.

J. v. d. Broek, *Notaris te Leyden.*

Jan Bronkhorst, *te Amsterdam, groot papier.*

E[illegible] Brouwer, *te Rotterdam, groot papier.*

Nicolaas Brouwer, *te Rotterdam, groot papier.*

Mr. Nicolaas ter Bruggen.

Nicolaes de Bruin, *groot papier.*

Jan Bucaille, *te Leyden.*

Mr. Ab. de Bucquoy, *te Utrecht.*

H. van Bulderen, *Boekverkooper te Zutphen.*

Mr. J. van der Burcht van Lichtenberg, *Schepen der Stad Tholen.*

J. Burman, *Rentmeester Generaal der Beeden van Braband.*

J. M. Bussy de Rabutin, *te Nymegen.*

Mr. J. Thierye de Bye, *groot papier.*

Casparus Byleveld, *Med. Doctr. te Leyden.*

Jacob Byleveld, *Kapitein der Schutterye der Stad Leyden.*

Pieter Caauw, *Raad in de Vroedschap en Oud Schepen der Stad Leyden, groot papier.*

Henricus Caen, *Predikant te Leyden.*

Conrado Pestalozzi Camerling, *Bewindhebber der W. I. Compagnie.*

Mr. J. Canisius.

H. Cannegieter, *Professor enz.*

Cornelis Andries Cantier, *te Rotterdam, gr. pap.*

R. J. Baron van der Capellen tot den Boedelhof.

David Cappelen.

Mr. P. Changuion, *Raad in de Vroedschap en regeerend Schepen der Stad Leyden.*

Mr. Paul Changuion, *Raad en Secretaris der Stad Vlissingen.*

Jacobus van der Chys, *te Delft.*

Mr. Cornelis van Citters, *Eerste en Representerende Edele ter Provintiale Rekenkamer van Zeeland, te Middelburg, groot papier.*

Jacob van Claveren, *te Leyden.*

Pieter van Cleef, *Boekverkooper in 's Hage.*

Jacob de Clerk, *te Amsterdam, groot papier.*

Arnout Clignet, Dav. Z., *Bailliuw en Schout der Hooge en Vrye Heerlykheid van Warmond enz., te Leyden.*

Hendrik Jacob Clignet, *te Leyden.*

Pieter Francois Clignet.

Paulus Clos, *Fabriquer te Leyden, groot papier.*

Pieter van Cochoven, Junior.

Joh. Coemans.

Mr. Albert Coenen, *Heer van 's Gravesloot*

C. H. Comman, *Commandeur van Montfoort, groot papier.*

Mejufvr. de Wed. Jacobus Coox, *te Leyden.*

Mr. Jan Cordelois, *Vryheer van Wiltenburg, Raad in de Vroedschap der Stad Rotterdam, en wegens dezelve Gecommitteerd in het Edelmoogend Collegie van Heeren Gecommitteerde Raaden.*

Willem Cornabé, *te Leyden, groot papier.*

W. A. Corts, *J. U. & A. L. Stud.*

Gerhardus Corts, *Boekverkooper te Leyden.*

Andries Coster, *Boekverkooper te Leyden.*

David Crop.

W. E. Courouble.

Mr. Johan Andreas Cunæus, *Kapitein der Schutterye der Stad Leyden, groot papier.*

Mr. Daniel van Damme, *te Leyden, groot papier.*

J. Dane, *Boekverkooper te Middelburg, 2 Exemplaaren.*

Mr. Jan Hudde Dedel, *President Burgermeester in 's Hage, groot papier.*

Abraham Delfos, *Plaatgraveerder te Leyden.*

Karel Delfos, *Boekverkooper te Leyden, 1 Exemplaar, en 1 dito op groot papier.*

Pie-

Pieter Delfos, Junior, *Boekverkooper te Leyden*, 2 *Exemplaaren.*

Johannes Denys, *Kapitein der Burgerye der Stad Amsterdam.*

Izaak Dermout, *te Leyden.*

Mevrouwe . . . . Dibbetz, Wed. J. van Weenegem, *in leeven Schepen van den Ed. Collegie 's Lands van den Vryje*, *groot papier.*

Hendrik Albert Dibbetz, *Hoofd-Commis van 't Generaal Post-Comptoir te Leyden*, *groot papier.*

Fredrik Dibbetz, *te Amsterdam*, *groot papier.*

Carel de Dieu, *Regeerend Burgermeester en Raad in de Vroedschap der Stad Alkmaar, mitsgaders Bailliuw en Dykgraaf van de Heer-Hugen Waart enz. enz.*, *groot papier.*

Jonkheer Baron van der Does, *Heere van Langeveld.*

Mr. W. van der Does, *Regeerend Schepen der Stad 's Bosch.*

Jacobus Donker, *Rustend Predikant te Warmond.*

Johannes Doorn.

Cornelis Dorsman, *te Amsterdam.*

Johan Adolp Henrik Sigismund, *Baron van Dorth, Heer van 't Velde en Holthuyzen, Commissaris ter Monsteringe des Graafschap Zutphen.*

Mr. Simon Drolenvaux, *Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad Leyden*, *groot papier.*

H. W. Dronsberg, *Boekverkooper te Amsterdam.*

Mr. F. C. Druyvestyn, *Heer van Haring-Carspel, Oud-Carspel en in Koedyk, Raad en Regeerend Schepen der Stad Haarlem.*

Mr. Abraham Duvelaar, *Rekenmeester van Zeeland, te Middelburg.*

Leyn Dykwel, *te Goes.*

Pieter van Eden.

Willem van Eems.

Reemes Floris Elin.

Mr. Guilliam Balthazar Emants.

Izak Emilius, *groot papier.*

Mr. W. Engelen, *Ordinaris Raad in den Wel Edl. Hoove Provintiaal van Gelderland.*

P. J. Entrop, *Boekverk. te Amsterdam*, *gr. pap.*

P. J. van Erp, *Major ten dienste deezer Lande.*

Jan Esbeek, *te Rotterdam*, *groot papier.*

Mr. Vincent van Eyck, *Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad Gouda, Ontfanger des Gemeene-Lands Middelen aldaar*, *groot papier.*

Mr. Hubert van Eyck, *Secretaris der Stad Gouda.*

Pieter van der Eyk, *Boekverkooper te Leyden*, 8 *Exemplaaren groot papier*, *en* 1 *dito tot premie voor* 25 *gedebiteerden.*

Ryk Eyken, *te Dordrecht.*

Mr. A. Fabritius, *Schepen der Stad Haarlem.*

Mr. H. Fagel, *Griffier van Haare Hoog Moogende*, &c. &c. &c. *groot papier.*

Mr. F. B. Fagel, *Raad en Regeerend Burgermeester der Stad Haarlem*, *groot papier.*

O. W. P. Falek, *Jur. Utr. Stud.*

P. H. W. La Fargue, *Jur. Utr. Stud.*

Johannes Gerardus Fauvarcq, *te Amsterdam.*

. . . . . Favon, *Notaris.*

Johan Theobald Feilke, *te Leyden.*

Christiaen Flaer, *te Rotterdam.*

Herman Forsten, *te Rotterdam*, *groot papier.*

Abraham Fortman, *Zilversmit te Leyden.*

Johan Fredericus Fortmeyer, L. T. *Magister*, *te Leyden.*

J. Le Francq van Berkhey, *M. D. te Warmond.*

Abraham Franken, *Med. Doct. te Leyden.*

Albertus Freze, *Konstschilder in 's Gravenhage.*

Didericus Fruitier, *Med. Doct. te Leyden*, *groot pap.*

J. G., *te Amsterdam.*

Mr. Jacob Gael, *Raad en Regeerend Burgermeester der Stad Delft*, *groot papier.*

N. Gallé, *Notaris en Procureur.*

Mr. P. P. van Gelre, *Raad der Stad Zierikzee.*

Mr. Abraham van Gerwen, *Veertig in Raaden der Stad Leyden* &c., *groot papier.*

Mr. Paulus Gevers, *te Rotterdam*, *groot papier.*

Mr. Adriaan Gevers Deynoot, *te Rotterdam*, *groot papier.*

Ægidius Gillissen, *Hoogleeraar in de H. Godgeleerdheid op 's Lands Hooge Schoole te Leyden.*

Pieter Gillissen, *Boekverkooper te Middelburg*, 1 *Exemplaar*, *en* 1 *dito groot papier.*

De Stad Goes.

Mr. Adriaan van der Goes, *Raad en Regeerend Schepen der Stad Delft.*

Mr. Daniel van Gorcum, *Oud Burgermeester en Oudste Raad in de Vroedschap der Stad Woerden.*

C. v. Graauwenhaan, *Boekverkooper te Delft*, 1 *Exemplaar*, *en* 1 *dito groot papier.*

Joh. Anth. Graswinckel, *Secretaris der Stad Haarlem*

Maximiliaan 's Gravesande, *te Rotterdam.*

Mr. Cornelis van Groeneveld, *Veertig in Raaden der Stad Leyden* &c., *groot papier.*

Vrouwe Henrietta Mauritia Gronovius, *Wed.* Mr J. H. Backer, *groot papier.*

Willem, Graave van Gronsfeld.

H. de Groot, *Ontfanger* &c. *groot papier.*

Bartholomeus de Groot, *Leeraar der Doopsgezinden te Leyden.*

Gerrit de Groot en Zoon, *Boekverkoopers te Amsterdam*, 3 *Exemplaaren.*

Gerrit van Gulik, *te Leyden.*

H. C. Gutteling, *Boekverkooper in 's Hage*, 2 *Exemp.*

Eduard van Gysen, *te Haarlem.*

NAAMLYST DER INTEKENAAREN.

G. H., *te Leyden, groot papier.*

A. Haaf, *F. J.*

Dirk Haak, *Boekverkooper te Leyden.*

P. Haanebrink, *Boekverkooper te Utrecht.*

Mr. C. R. van der Haar, *Burgermeeſter &c. &c. te Maaſtricht.*

Theodorus Haganæus, *Predikant te Haarlem.*

Mr. J. Hakſteen.

Mr. J. A. van Thye Hannes, *Advocaat voor den Respectiven Hove van Juſtitie van Holland.*

C. J. van Harskamp.

Willem van Hazen, *te Leyden.*

Mr. Cornelis van Heemskerk, *groot papier.*

Jan van Heemskerk, *Eerſte Equipagie-Meeſter der Admiraliteit op de Maaze.*

H. L. van Heeteren, *Bewindhebber der* W. I. *Comp.*

Mr. J. H. van Heurn, *Oud Schepen en Raad der Hoofdſtad 's Boſch en Griffier der Leen- en Tholkamer aldaar, groot papier.*

Mr. Adrianus van Heusden, *te Leyden.*

Petrus van Heusden, *te Leyden.*

Johannes Heyligert, *Boekverkooper te Leyden.*

Cornelis Heyligert, *te Leyden.*

S. N. de Hoeſt, *Ontfanger der Convooyen en Licenten te Maasſluis.*

Mr. J. D. Pauw, geb. Hoeuft, *Heere van Buttingen, enz. Raad en Schepen der Stad Haarlem.*

Pieter Holſteyn, *Boekverkooper te Rotterdam, groot papier.*

A. H. Honigh, *Schout en Secretaris van Rockangien en de Annexe Polders.*

Wed. Abraham Honkoop, *Boekverkoopſter te Leyden,* 10 *Exemplaaren.*

C. Hooft.

Mr. T. Hoog, *Raad en Penſionar. der Stad Schiedam.*

Izaak Hoogenbergh, *te Amſterdam, groot papier.*

Cornelis van Hoogeveen, *te Leyden.*

Johannes Arnoldus van Hoogeveen Langerak, *te Leyden.*

C. van Hoogeveen Junior, *Boekverkooper te Leyden,* 13 *Exemplaaren, en* 2 *dito groot papier.*

Mr. Jan Willem van Hoogſtraten, *Heer van Heykoop en Boeykoop, Raadsheer in den Hove van Holland, groot papier.*

Cornelis Adriaan van Hoogſtraten, *Jur. Utr. Stud. groot papier.*

C. Hoogwout, *Boekverkooper te Rotterdam.*

Mr. A. van der Hoop, *groot papier.*

P. N. van Hoorn, *Commiſſaris te Amſterdam.*

Willem Houtman, *&c. &c.* 2 *Exemplaaren.*

Mr. C. P. Hoynck van Papendrecht, *groot papier.*

Mr. J. Huigens, *Raad en Schepen der Stad Haarlem.*

Adrianus Hupkes, *Boekverkooper te Amſterdam.*

. . . . . Huygens, *Gecommitteerde Raad, te Amſt.*

J. C. de Huyſer, *Hoofdgaarder van 's Lands Rechten op de Brandſtoffen, over Amſterdam en Reſorten.*

A. Huysman, *Stads Chirurgyn en Vroedm. te Goes.*

Mr. Gysbert Huysſen, *Secretaris der Weeskamer der Stad Leyden &c., groot papier.*

Stephanus Jantzon, G. S. *Apothecar te Leyden.*

Mr. Nicolaas Johannes Jantzon, G. S. *te Breda.*

Jan Ingenegger, *Clercq ter Secretarye der Stad Leyden.*

Mr. Bonifacius de Jonge, *Heer van Campen en Nieuland, Gecommitteerde Raad van de Edel Moogende Heeren Staaten van Zeeland.*

Mr. J. de Jonge, *Burgermeeſter, Schepen en Raad der Stad Zierik-Zee, &c. &c. &c. groot papier.*

Cornelis de Jongh, P. Z. *Chirurgyn te Maasſluis.*

Johannes van der Kaay, *Juwelier te Leyden.*

Abraham Kallewier, *Boekverkooper te Leyden,* 4 *Exemplaaren, en* 1 *dito groot papier.*

Mr. D. C. Keetlaar, *Raad der Stad Goes.*

George Kemenaar, *Hoofd-Commis van 's Lands Poſt-Comptoir te Rotterdam, groot papier.*

D. van der Kemp, *Hiſt. Eccleſ. Prof.*

Mr. A. W. van Kerchem, *Heer van Baarland en Oudelande &c.*

F. de Keyzer, *Raad der Stad Goes, groot papier.*

Mr. Johan Anthony van Kinſchot, *Raad en Regeerend Schepen der Stad Delft, groot papier.*

Alb. Kleynenbergh, *Notaris te Leyden.*

Johannes van Klinkenberg, *Notaris &c. te Leyden, groot papier.*

Mr. Anthony de Klopper, *te Leyden, groot papier.*

H. J. Kockebakker, *te Amſterdam.*

Nikolaas Willem Kops.

Reyer van Kralingen, *te Amſterdam.*

A. van der Kroe, *Boekverk. te Amſterdam,* 2 *Exemp.*

Cornelis Krul, *Stads Chirurgyn te Leyden.*

Dirk Kuipers, *Konſtſchilder te Voorſchoten.*

L. *groot papier.*

Jan Lambers, de Jonge, *te Amſterdam, groot pap.*

J. Lans, *te Woubrugge.*

Mr. Johan Alexander van Lanſchot, *Raad in de Vroedſchap en Schepen der Stad Leyden, mitsgaders Bewindhebber der* O. I. C. *te Amſterdam.*

Johannes la Lau, *te Leyden, groot papier.*

Æmilius Laureus.

E. A. de Leeuw, *Raad &c. &c. der Stad Utrecht, groot papier.*

Willem de Leeuw, *Makelaar te Amſterdam.*

Mr. Nicolaas van Leeuwen, *Veertig in Raaden der Stad Leyden.*

Mr. Willem van der Lely, *Preſident Burgermeeſter der Stad Delft.*

Pieter van Lelyveld, *te Leyden.*

P.

Pieter van Lelyveld, Junior, *te Leyden, groot pap.*

Paulus van Lelyveld, *te Leyden.*

Paulus van Lelyveld, van Cingelshouck, *te Leyden.*

Frans van Lelyveld, *te Leyden, groot papier.*

Gerardus Lequin, *Boekverkooper te Amſterdam*, 1 *Exemplaar, en* 1 *dito groot papier.*

Willem Andries Lette, *Apothecar te Leyden.*

Pieter Cornelis van Leyden, *Heere der Steede Vlaardinge en Vlaardinger Ambachte, Veertig in Raaden der Stad Leyden &c. &c.*

Johannes Ligtvoet, *te Leyden.*

Abraham van der Linden, *Burgerm. te Vlaardingen.*

J. van der Linden van Slingelandt.

J. P. Lobé, *te Amſterdam, groot papier.*

Cornelis van Loon de Noy, *te Leyden.*

Jan Gerrit Looten, *Koopman te Amſterdam.*

Kornelis Lopsſe, *Burgermeeſter en Raad der Stad Goes.*

Mr. Johan Wilhelm Lormier, *Raad in de Vroedſchap der Stad Rotterdam, en wegens dezelve gecommitteerd in het Edel Moogend Collegie ter Admiraliteit op de Maaze, groot papier.*

S. en J. Luchtmans, *Boekverkoopers te Leyden*, 1 *Exemplaar, en* 2 *dito groot papier.*

Mr. Justus Luſneu.

Johannes Lulofs, *Profeſſor Philoſoph. &c. &c. te Leyden, groot papier.*

Izaac Elias Luzac, *Notaris &c. te Leyden.*

Jacob Maagh, *Stadsdrukker en Boekverkooper te Alkmaar*, 1 *Exemplaar, en* 1 *dito groot papier.*

Mr. J. van Maanen.

Johannes le Mair, *Boekverkooper te Leyden, groot pap.*

Laurens la Maiſon.

Mr. Johan van der Marck, *Oud Burgermeeſter en Rentmeeſter van 's Lands Univerſiteit te Leyden, groot papier.*

Hendrik van der Marck, *Poſtmeeſter te Leyden.*

Mr. J. H. van der Marck, *Veertig in Raaden der Stad Leyden*

Jan Markon, *te Amſterdam, groot papier.*

H. Maronier, *Boekverkooper te Rotterdam.*

Mr. Joan de Mauregnault, *Oud Fiscaal des Gouvernements van Ceilon.*

Mr. D. P. de Mauregnault, *Schepen en Raad der Stad Veere.*

Mr. Johannes Mauritz, *Schepen en Raad der Stad Vliſſingen; en Rentmeeſter der Domynen van zyne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prince van Oranje en Naſſau &c. &c. &c.*

Jacob van der Meer, *Heere van Hoogeveen, Raad in de Vroedſchap en Regeerend Schepen der Stad Leyden, groot papier.*

N. van der Meer, Jun., *Plaatgraveerder te Leyden.*

M. van der Meerſch, *Predikant in de Remonſtrantſche Gemeente te Rotterdam.*

Rudolph Mees, *Makelaar te Rotterdam.*

Willem van der Meulen, *Capitein van een Compagnie Burgers te Amſterdam, groot papier.*

G. A. van Meurs, *geſtituit Schout der Stad Leyden.*

Mr. Jacob Jan de Mey, *Heere van Streefkerk, Schepen en Raad der Stad Leyden, groot papier.*

Jan Fredrik de Mey, *Oud Schepen en Raad in de Vroedſchap &c. &c. der Stad Alkmaar, groot pap.*

Herbert van der Mey, *te Rotterdam.*

Pieter Meyer, Junior, *Luitenant der Schutterye der Stad Leyden.*

Pieter Meyer, *Boekverkooper te Amſterdam*, 1 *Exemplaar, en* 1 *dito groot papier.*

Jan Hendrik Meyeraan, *Chirurgyn te Leyden.*

G. M. Meyners, D. V. T.

Mr. J. C. van Meerop, *Oud Schepen der Stad Rotterdam, groot papier.*

Jan Mocié, de Jonge, *te Leyden.*

Mr. Bartholomeus de Moor van Immerſeel, *Raad in de Vroedſchap en Burgermeeſter der Stad Gouda, groot papier.*

Mr. Corn. Moorenvliedt, *Burgermeeſter en Raad der Stad Medenblik.*

B. Mourik, *Boekverkoper te Amſterdam, groot pap.*

Willem van Muiden, *Leeraar der Romonſtranten te Leyden, groot papier.*

Abraham Gerard Muller, *Notaris.*

Ev. Munnik Rouveroy, *te Leyden, groot papier.*

Mr. Willem Musketier, *te Leyden, groot papier.*

Mr. Jan Willem van Muſſchenbroek, *Raad in de Vroedſchap en Schepen der Stad Utrecht, gr. pap.*

Jacobus Muts, *Mr. Steenhouwer te Leyden.*

Bartholomeus Muylman, *Schepen en Raad der Stad Amſterdam, groot papier.*

Wigbold Muylman, Willem Z., *Predikant in 's Hage, groot papier.*

Johan Muysken, *te Amſterdam.*

H. v. N. de Jonge.

Joh. Philippus van Nederveen.

Jan Hendrik Neering.

Evert F. Nieuwenhuis, *te Harlingen, groot papier.*

Lucas Nieuwenhuys, *Makelaar te Amſterdam.*

Mr. R. op ten Noordt, *Secretaris der Stad Arnhem.*

Jacob van Noort.

Mr. J. F. Odé, *Advocaat voor den Edl. Hove van Utrecht.*

Hendrik Ogelwicht.

Sebaſtiaan Olier, *te Leyden, groot papier.*

Dirk Onder de Linden, *Boekverkooper te Amſterdam.*

J. van Ooſterhout, *Med. Doctr. te Amſterdam.*

Francois Ooſterwyk, *gr. papier.*

Mr. A. van Os, *in 's Hage, gr. papier.*

NAAMLYST DER INTEKENAAREN.

Willem Oudenaarden, *Med. Doctr. en Ordinaris Doctor van Schieland, groot papier.*

Mr. Abraham Torrenius van Oudendorp, *te Leyden, groot papier.*

A. P. Paets, *Luitenant Collonel van het eerste Battailjon van den Generaal Major* Ruysch.

J. en H. Palier, *Boekverkoopers in 's Bosch.*

M. S. Pal[illegible], *Oud Raad van Politie en Crimineele Justitie der Colonie Surinamen, groot papier.*

Mr. R. Paludanus, *Hoofd-Officier der Stad Alkmaar, groot papier.*

Gysbert Pannekoek, *te Leyden.*

Frans Pard[illegible]que, *Chartermeester van de Generaliteits Rekenkamer, in 's Hage.*

Mr. Johan Pauw, *Ontfanger Generaal van het verhoogd Lyf- en Leytgeld, en Burgermeester van 's Hage.*

Mr. Franco Pauw, *Raad en Regeerend Burgermeester der Stad Delft, groot papier.*

C. de Pecker, *Boekverkooper te Leyden, 7 Exemplaaren, en 7 dito groot papier, en 1 Exempl. tot premie voor 25 gedebiteerden.*

Marcus van Peene, *te Leyden.*

Michiel Abraham van Peene, *te Leyden.*

G. W. Pels, *te Amsterdam, groot papier.*

Abraham van Penbroek, *Kapitein.*

Mr A. Perizonius, *Raad in de Vroedschap en Oud Burgermeester der Stad Brielle.*

Johan P[illegible], *Med. Doctr. te Middelburg.*

Mr. J. A. Baron van Perponcher Sedlnitzky, *Heer van C[illegible], E[illegible] &c. Eerste presideerende Raad en Stadhouder van de Leenen, &c. &c. &c.*

Bernhard Cornelius Petri.

P. A. Pla, *te Rotterdam.*

Mr. Joh. Pompe van Meerdervoort, *Veertig in Raaden der Stad Leyden, groot papier.*

Mr. Pieter Pompe van Slingeland, *te Leyden, groot papier.*

Jan Populeus, *Eerste Clercq ter Rekenkamer der Stad Leyden.*

Mr. Adriaan Prins, *Schepen en Raad der Stad Gouda, Ontfanger van Haar Hoog Moogende Convooyen en Licenten &c. &c., groot papier.*

Simon Prins, *Fabricquer te Leyden.*

Jan Prins, *Fabricquer te Leyden.*

Jacob Raaphorst.

Casparus Raket, *Makelaar te Amsterdam.*

Mevrouwe de Wed. van wyle den Heere Raadpensionaris Reexstoot, *groot papier.*

Mr. Johan Reeps, *Raad in de Vroedschap der Stad Hoorn.*

Jacobus Reewinkel.

G. M. Graave van Regteren, *Jur. Utr. Stud.*

H. W. Rengers, *Generaal Major van de Cavallery.*

Mr. A. J. de Reuver, *Pensionaris Honorair te Zierik Zee.*

Hermanus van Reverhorst, *Predikant van Mynsheeren Landt.*

J. W. de Ridder, *Stud.*

Mr. W. v. Riebeek, *te Leyden.*

J. v. Riel, W. Z.

Mr. G. Riemersma, *te Leyden.*

Mr. J. F. Roëll, *Secretaris der Stad Utrecht.*

S. de Romare.

Dirk de Roo, *Waagmeester te Leyden.*

Aldert Roos.

Mr. Pieter Roscam, *in 's Hage, groot papier.*

Daniel van Rossen, *te Amsterdam, groot papier.*

Mr. Joh. Mich. Roukens, *Oud Schepen en Raad te Nymegen.*

Mr. G. L. Rouse, *Burgermeester der Stad Zwolle &c. &c. groot papier.*

J. de Roy, *Jur. Utr. Stud.*

David van Royen, *Botan. Professor te Leyden, groot papier.*

Mr. Jan van Royen, *Veertig in Raaden der Stad Leyden, groot papier.*

Mr. Repperd van Royen, *groot papier.*

Willem van Rykevorsel, *Koopman te Rotterdam.*

Lambertus Zegers Ryser, *Oud Predikant te Enkhuizen.*

B. S.

Anthoni Salembién, *Boekverkooper te Amsterdam.*

J. van den Sande, Jac. Z. *Boekverk. te Middelburg.*

Joachim Sandra, *te Leyden.*

Mr. Jan Pieter Sandra, *te Leyden.*

Bernardus Schagen, *groot papier*

Elias Schellinger, *Oud Schepen en Raad der Stad Amsterdam, mitsgaders Commissaris van Haar Edele Groot Moogende Posterye.*

Fredrik Scheltinga, *te Haarlem.*

Mr. Herman Schomaker, *Secretaris der Stad Zutphen, groot papier.*

Mr. W. S. Schomaker, *te Zutphen.*

Mr. Johan Guillielmus Schorer, *Schepen en Raad der Stad Middelburg.*

Philip Schouten, *Koopman te Leyden.*

Pieter Schouten, *Boekverkooper te Amsterdam, 2 Exemplaaren en 4 dito, groot papier.*

Abraham Schrevelius, *te Leyden, groot papier.*

G. A. Schroder, *in 's Hage, groot papier.*

Johannes Jacobus Schultens, *Hoogleeraar in de H. Godgeleerdheid en Oostersche Taalen, op 's Lands Hooge Schoole te Leyden.*

Jan Christiaan Schutz, *Beëdigd Translateur te Leyden.*

Hendrik Severin, *te Leyden.*

Jo-

Johannes Nicolaas Sievers, *Inspector van 't Collegium Medicum te Amsterdam.*

Abraham Silvius, *te Amsterdam.*

Willem Sinclair, *te Middelburg.*

Mr. A. Slicher, *Raad en Oud Schepen der Stad Haarlem, als mede Gecommitteerde Raad der Staaten van Holland en Westvriesland, groot pap.*

Mr. J. J. Slicher, *Raad der Stad Gouda, groot pap.*

De Erven Sligtenhorst *en* Pieter van Rees, *Boekverkoopers te Amsterdam.*

Nikolaes Smithof, *Boekverkooper te Rotterdam, 2 Exemplaaren.*

Jacobus Snaarenberg, *te Leyden.*

Mr. Matthys Snoeck, *groot papier.*

P. Soetbrood, *Notaris te Leyden.*

J. de Soeten, *te Leyden.*

Leonard Spekman, *te Leyden.*

. . . . van Spyk, *te Leyden, groot papier.*

Isbrand van Stamhorst.

J. Stanhoffius, *Boekverk. te Amsterdam, 2 Exempl.*

Augustinus van Staveren, *Rector der Latynsche Schoole te Leyden.*

Mr. Jacob Bartram van den Steen, *Raad in de Vroedschap en Schepen der Stad Leyden, groot pap.*

Meynard Steffens, *Med. Doct. te Amst. groot pap.*

Herman Lodewyk Steineken, *Ouderman te Breemen.*

Mr. Simon van der Stel, *Heere der Steede en Baronnye Heukulum en Leyenburgh, groot papier.*

Willem van der Stengh, *Opziender van 's Lands Recht op de Gezegelde en ongezegelde Biljetten &c. te Leyden.*

Mr. Th. van der Aar de Sterke, *Heere van Esselykerwoude en Schout van de Vennip, groot papier.*

Jan van Sterling, *te Langeraar.*

Mr. Pieter Steyn, *Raad Pensionaris mitsgaders Groot Zegelbewaarder en Stadhouder van de Leenen van Holland en Westvriesland, Curator van de Universiteit te Leyden, Hoog Heemraad van van Rhynland, &c. &c. &c. groot papier.*

Jacobus van Stipriaan, *Notaris te Leyden, groot pap.*

Johannes van Stock.

Jan de Swart, *te Leyden, groot papier.*

Mr. C. A. van Sypesteyn, *Raad en Hoofd-Officier der Stad Haarlem.*

J. Tak, *Med. Doct. te Leyden, groot papier.*

Jan van der Tas, *te Leyden.*

Mr. Egbert de Vry Temmink, *Regeerend Burgermeester en Vroedschap der Stad Amsterdam.*

Elbert Testart, *Raad en Oud Burgermeester der Stad Haarlem, Bailliuw van Noordwyckerhout, Lisse, Voorhout en Hillegom, Hoog Heemraad van Rhynland &c. &c. groot papier.*

Joh. van Thiel, *S. S. Min. Cand. groot papier.*

Jacob van Thiel.

J. Thierry, *Boekverkooper in 's Hage, 1 Exemplaar, en 5 dito groot papier.*

Mr. . . . . Thilenus.

Mejufvr. de Wed. O. v. Thol *en* Zoon. *Boekverkoopers in 's Hage, 1 Exemplaar, en 2 dito groot papier.*

Pieter van Thol, *Boekverkooper in 's Hage, 2 Exemplaaren, en 1 dito groot papier.*

Johannes Thysen, *Notaris &c. te Leyden.*

Dion. du Toict, *Predikant te Utrecht.*

Mr. Cornelis van Tol, *Raad in de Vroedschap en Regeerend Schepen der Stad Leyden.*

Mr. Pieter van Tol, *te Leyden, groot papier.*

Egidius Willem Tolling, *te Amsterdam.*

Mr. Pieter Tollosan.

Mejuffrouw de Wed. Kornelis van Tongerlo *en* Zoon, *Boekverkoopers te Amsterdam, 4 Exemplaaren, en 5 dito groot papier.*

Mr. Daniel Tulleken, *Heer van Melis en Marie Kerke, Regeerend Burgermeester der Stad Middelburg, groot papier.*

Mr. Hendrik Twent, *te Leyden.*

Mr. Abraham van Twist, *groot papier.*

Jan en Christiaan Ultzen, *Zilversmits te Leyden.*

Mr. M. W. van Valkenburg, *Raad en Burgermeester der Stad Haarlem, groot papier.*

Petrus Veckens, *Makelaar te Amsterdam.*

Cornelis de Veer, *Boekverkooper te Amsterdam.*

Mr. Nicolaas van de Velde, *Oud Burgermeester der Stad Leyden &c. &c., groot papier.*

J. van de Velde, *te Leyden.*

Christiaan van der Velden, *te Leyden.*

Ulricus Velingius, *Rustend Predikant te Leyden.*

C. H. Velse, *Med. Doctr. Anat. Profess. & Medic. Ordinarius van Zyne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prince van Oranje, Erfstadhouder &c. &c. &c.*

D. Velters, *Oud Schepen en Raad der Hoofdstad 's Bosch.*

Cornelis Veltman, *Med. Stud.*

J. en H. Verbeek, *Boekverk. te Leyden, 2 Exemplaaren.*

Pieter Verduyn, *te Leyden.*

Pieter Vermeulen, *te Middelburg.*

H. Verschuring, *Commis van de Finantie van Holland, groot papier.*

Mr. Willem Versteeg, *Advocaat en Not. te Utrecht.*

Nikolaes Versteeg, *Makelaar te Rotterdam.*

Mr. Johan Adriaan Versyden van Varick, *te Leyden.*

Pierre du Visme, *te Leyden, groot papier.*

Mr. Egbert Philip van Visvliet, *M. D. kiezer der Stad Middelburg, gr. papier.*

Mr. M. van Visvliet, Junior, *Pensionaris der Stad Middelburg, groot papier.*

Mr. A. J. de Vlieger, *Regeerend Schepen der Hoofdstad 's Bosch, en Leenman der Leen- en Tholcamer aldaar, groot papier.*

NAAMLYST DER INTEKENAAREN.

J. van Vliet, *Jur. Utr. Stud. Cannunnik in 't Capittel van St. Jan te Utrecht.*

Arent Vollenhoven, *te Amsterdam.*

Jan van Vollenhoven, Cornelisz., *te Rotterdam, groot papier.*

J. van Vryberghe, *J. U. Stud.*

Mejuffr. de Wed. P. de Vuyk, *Boekverkoopster te Rotterdam, groot papier.*

Jacques Vygh, *te Rotterdam, groot papier.*

A. W.

Samuel de Waal, *Boekverkooper te Utrecht, 2 Exemplaaren.*

M. C. de Wall, *Heer van Lexmondt, Lekkerkerk en Agthoven, Cannunnik van Oudmunster, Hoog Heemraad van de Lekkend. [illegible]*

Jan Wagenaar, *groot papier.*

Mr. P. H. van de Wall, *groot papier.*

J. van Walré, *te Haarlem.*

Andries van Warendorp, J. Z. *Mr. Timmerman te Leyden, groot papier.*

Hugo van Warendorp, *te Leyden.*

Frederik Hendrik, Baron van Wassenaar, *Heere van [illegible] Katwyken en 't Zand, Valkenburg, Izendoorn, Blankenburg, &c. &c. Ridder en Commandeur der Teutonique Orde, Beschreeven in de Ridderschap van Holland en wegens dezelve gecommitteerd in de Vergadering der Staaten Generaal, President in den Domein-Raad van zyne Doorluchtige Hoogheid, Baljuw en Dykgraaf van Rhynland, Baljuw en Schout van 's Gravenhage &c. &c. &c. groot papier.*

J. A. Baron van Wassenaar, *Heer van Hazerswoude. &c. &c.*

Adam Half Wassenaar, *groot papier.*

Otto van Well, *te Amsterdam.*

Jacob van Werven, *te Leyden.*

Simon Westakker, *te Delft.*

Abraham Westerhof, *Med. Doctr. in 's Hage, groot papier.*

Mr. Anthony van Westhoven, *Oud Schepen &c. &c. der Stad Alkmaar, groot papier.*

Pieter Weteling.

Jan van Weteringh, *te Amsterdam.*

Hendrik Weyland, *te Leyden.*

Albertus de Wilde.

Mr. . . . . le Lèu de Willem, *Raadsheer in den Hoove van Holland en Zeeland, groot papier.*

J. de Wit, *Haganæus, Jur. Utr. Stud.*

Jacobus de Wit, A. Z., *Koopman te Leyden.*

Hermanus de Wit, *Boekverkooper te Amsterdam.*

J. d. W

Mr. . . . . Wittert.

X. *groot papier.*

J. d. Z., *te Leyden.*

Mr. R. F. van Zanen, *Raad en Regeerend Burgermeester der Stad Haarlem.*

F. T. Zelst, *Medic. Doctor te Leyden.*

Coenradus Zumbag de Coesvelt, *Medic. Doctor te Leyden.*

Johannes van Zurendaal, *te Leyden, groot papier.*

Michaël Zwartendyk, *Leeraar der Remonstranten te Utrecht.*

Bruno Zweerts, *te Amsterdam, groot papier.*

De Stad Zwolle.

B E-

In de Verzameling van den Heer en Mr. I. van der Marck Aeg. Z. Tegenwoordig Voorzittd. Burgerm. etc. der Stad Leyden. *A. Delfos, fecit 1762*

DE STAD LEYDEN, van de Schans Lamme te Zien.

de Wed. I. Tirion, & A. Kallewier, excud.

BESCHRYVING
DER STAD
LEYDEN,

EERSTE DEEL,

EERSTE HOOFDSTUK.
Van den Loop des Ryns, en Oude gesteldheid des Lands, omtrent de Stad Leyden.

Inleiding

Wanneer de Bouwkundigen eene Kerk, een Vorstlyk Hof, of Huis willen stichten, tekenen zy alvoorens den grond af, op welken zy hun voorgenomen werk meenen te timmeren: op gelyke wyze is ook een Beschryver van eene plaats, Dorp of Stad, verplicht binnen zeker bestek te bepaalen het gewest, of de Landstreek daar het voorwerp zyner oplettendheid gelegen is; eensdeels, om de natuurlyke eigenschappen ligter te doen bevatten; andersdeels, om den Leezer niet in 't onzekere van de gelegenheid der plaatze te laaten. Deeze redenen hebben my aangespoord, om, voorneemens zynde te beschryven eene Stad, in Ouderdom, vermaardheid en andere uitmuntende hoedaanigheden, weinige in ons Vaderland wykende, en veele overtreffende, voor af te melden, dat de Stad Leyden in 't hart van Holland, en in het midden van het vruchtbaarste deel gelegen is, naamenlyk in Rynland; eene Landstreek, welke haaren naam ontleend heeft van den Rynstroom, die 'er door loopt, en zynen oorsprong neemt uit de Zwitsersche Alpes, en, naa een groot deel van Duitschland doorloopen te hebben, beneden het Bisschoplyke Utrecht in Zee pleeg te vloejen.

Van den Rynstroom.

Het overtollige afvloeyende Water van den Ryn heeft menigmaal den Hollanderen zoo veel nadeel veroorzaakt, dat zy dikwylen middelen uitgedacht, en in 't werk gesteld hebben, om de verderflyke verwoesting van dien stroom, op deeze of gene wyze voor te koomen: en 't is hierom, dat men, al in vroege tyden, het geweld des Waters, door Dyken en Dammen heeft poogen te keeren, gelyk men vindt, dat Keizer Frederik, in 't jaar elf honderd vyfenzestig, op verzoek des Bisschops van Utrecht, en der Graaven van Holland, Gelderland, en Kleef, bevel gaf den Ryn te openen, en de Noda, (1) of Nieudam door te steeken; maar dien by de Stad Wyk te laaten leggen; gebiedende den Graaf van Holland Florents, wel ernstlyk, de opstopping van den Ryn te Stekede, of Zwadenburg gemaakt, als verderflyk zynde, te vernietigen, en het Rynwater voor altyd, gelyk van ouds, zynen vryen loop te laaten: (2) Ook beloofde Graaf Willem, omtrent het jaar twaalf honderd en vier, den Bisschop van Utrecht met eede, dat de Ryn by Zwadenburg, of elders, nooit uit eenige oorzaaken zoude gestopt worden. (3) Niet tegenstaande deeze belofte, ontstont in 't jaar vyfentwintig, naa de twaalf honderd, over den Dam te Zwadenburg, echter weder nieuwe onlusten, die door de uitspraak van Middelaars, als ook het verschil over het leggen van zeven Sluisen, tusschen den Bisschop en Graaf van Holland, by gelegd wierden (4).

Geweld te sluiten; niet toegelaaten.

Deeze aanmerklyke gevallen over den

(1) Noda is thans een Moerassig Riviertje, scheidende Gelderland van 't Sticht Utrecht, een weinig boven Renen, tegenwoordig de Grebbe geheeten.
Alting Not. Germ. Infer. pars II. fol. 133.

(2) *Gr. Charterboek I. Deel pag.* 109. & 110
(3) *Ibid. pag.* 140. & 141.
(4) *Ibid. pag.* 194.

den loop des Ryns, als in 't voorby gaan, aangeroerd hebbende, zal het der moeite waardig wezen, de uitwatering van deezen ſtroom door Holland, eens op te ſpooren, om dat wy niet geneegen zyn de hedendaagſche Schryvers, en die voor eene eeuw of twee geleefd hebben, in alles, zoo als zy anderen gedaan hebben, blindeling te volgen; maar de waarheid, zoo het moogelyk zy, te ontdekken, inzonderheid omtrent de uitwatering van den Ryn, welke, tegen myne meening, van zoo veelen geſteld wordt by Katwyk in Zee geloopen te hebben: eene giſſing, die, myns oordeels, ſtrydt tegen de geſteldheid des Lands, en tegen de getuigenis van de oudſte onzer jaarboeken. Hier omtrent koomen dan twee zaaken in overweeginge, eerſtlyk, of 'er een uitloop van den Ryn, of eene haven by Katwyk geweeſt, en, ten anderen of die verſtopt is. Het ontbreekt ons niet aan meenigte van Schryvers; maar aan doorſlaande en onweerſpreekelyke bewyzen, zoo omtrend den mond des gemelden ſtrooms, als omtrent zyne verſtopping.

uitloop nooit by Katwyk,

reden daar van,

Wy zullen de zoo verſchillende gedachten der ſchryveren, die door de onzekerheid en tegenſtrydige gevoelens genoeg doen blyken datze niet overeen te brengen zyn, hier, om de kortheid, niet aan toonen, en ter hunner verandwoordinge laaten, maar alleenlyk onze gedachten voorſtellen, als niet konnende zien, op welken grondſlag de uitloop van den Ryn by Katwyk geveſtigd is, alzoo niet een oud-Schryver daar van rept. Zelf houde ik my verzekerd, dat niemand eenig bewys uit de oude Hiſtorieſchriften zal konnen bybrengen, 't welk ons duidelyk aantoont, dat er ooit ſchepen by Katwyk uit de Zee in den Ryn gekoomen, of aldaar langs den Ryn in Zee gevaaren zyn: ook meene ik, dat de vaſte grond langs het ſtrand hooger is, dan 't gemeene water; en zoo iemand ons hier mogt tegenwerpen, dat 'er eene diepte, of bedde, voor de rivier geweeſt is, langs welke zy, door het hoogere Land, in Zee vloeide, en dat dezelve door ſtorm, of anderszints, toegeſpoeld zoude zyn; de zulke gelieve te weeten, dat de Zee geene kley opwerpt, door welke die opening geſtopt zou wezen, en dat op het ſtrand nog eens zoo groot eene diepte, en wytte, als de Ryn oudtyds tot zynen loop noodig hadt, door zand gevold, gevonden wordt; maar integendeel, zal men omtrent Katwyk, en het gantſche ſtrand tot aan Petten toe, over al doorgaande harde en vaſte Kley, kort onder het Zand ontdekken; gelyk zulks ook op orde van de hooge Overigheid, op zekeren tyd, door het booren van het ſtrand, bevonden is; en by welke afſpoelinge, of ſtorm het ooit mag geweeſt zyn, nooit heeft zich anders dan Kley vertoont. Ja de geleerde Cluverius (1) meent, dat de Zeegaten door ſtorm en onweêr, eerder zouden verwyden, dan verſtoppen, 't welke my ook waarſchynlyk voorkoomt. Men vindt echter menſchen, welken meenen, dat de Zee zekere Kley opwerpt of liever vervoert, en neemen de verandering der Zeeuwſche eilanden tot beveſtiging hunner onderſtellinge; doch zy doolen in de Zee toe te ſchryven, 't geene alleenlyk aan de Revier de Schelde toekoomt.

om de hoogte van 't ſtrand,

geene tekens van zyne bedde,

By aldien wy den loop van den Ryn, beneden Utrecht willen naagaan, dan zal men duidelyk konnen opſpooren, dat, zoo hy zich te Katwyk in Zee ontlaſt hadt, dan al de Waters, die uit den zelven voortkoomen en afleidende ſtroomen zyn, anders moeſten geloopen hebben, en aanvoerende geweeſt zyn, gelyk aan andere Rivieren, welken in Zee vallen, gezien wordt. Om deeze redenen heeft zich de Ryn van zyn overvloedig Water, myns oordeels, nooit by Katwyk ontlaſt; maar ten Zuiden door de Meerburger en Roomburger Wateringen, langs den nieuwen Ryn, door de oude en nieuwe Vliet, zich door Delft, Maaslandſluis, Delfshaven, Schiedam, en elders in Zee-werpende; aan de Noordzyde met meerder magt door de Heimans Wetering, de Does, de Zyl, en de Maare in de Leydſche, of Haarlemſche Meer, en vervolgens door Noordholland en Weſtvriesland in de Zee, of ook in het Y vloejende: want onze oude Jaarboeken getuigen, dat hy zynen loop hadt door Leyden, langs Rynsburg, dat daar van den naam draagt, tot Katwyk op den Ryn, daar hy niet verre van daan bleef ſtaan, en dat Land heet nog Rynsoever; maar pleeg voorheen te loopen naar Voorhout, en Windekerſt, door dat andere hout, dat men heet Vollemer, en Bentveld, voortvloejende voorby Aalbrechtsberg, het Slot te

de loop zyner armen,

elders dan by Katwyk,

(1) De Tribus Reni alveis Cap. VI.

te Kleef, Brederoode, Velsen, Reinegom, Egmont, en vervolgens in Zee (1). In deeze gedachten worden wy versterkt, door den brief van Graaf Arnoud, die omtrent het jaar duizend geleeft heeft, in welken onder andere deeze tot ons oogmerk dienende getuigenis gevonden wordt, " in het Dorp Bergen, „ liggende aan 't Westen van den Ryn" (2): als mede door de Handvesten van Uitgeest, in Kennemerland, in welken, wegens het schouwen der Wateren, deeze woorden gevonden worden: " Item, „ den ouden Ryn van den weg af tot „ den Meerdyk toe op te maaken, ter „ wytte van omtrent veertien voeten, „ en schoon te kroozen " (3). 't Zy nu dat dees de zelve of een andere arm of tak van den Ryn geweest zy, dan de voorgemelde, is onverschillig; het blykt dat een deezer armen nog lange jaaren vaarbaar geweest is, als beweezen wordt door het geval van Koning Eduard den IV. welke omtrent het jaar veertien honderd en zeventig, uit Engeland verdreeven, met zyne Schepen, en zeven honderd Mannen naar Holland vlugtende, by een klein Stedetje, Alkmaar geheeten, met zyne drie Schepen ankerde, zoo na aan de Stad als moogelyk was, alzoo door 't laage Water de Schepen in de haven niet wel konden koomen (4). Hier uit blykt, dat de Ryn derwaards zynen loop gehad heeft, en aldaar bevaarbaar geweest is: ook stellen de ervaarensten in de Vaderlandsche Oudheden vast, dat de Stroom Kinnem een arm van den Ryn geweest is, en te Petten in Zee liep; als mede, dat hy de Landscheiding tusschen Kennemerland en Westvriesland gemaakt heeft (5): Ik vinde ook geene reden om hier aan te twyfelen, wandt dat 'er by Petten eene oude Kreek, of met Zand toegestoove gat geweest is, daar men by Winterdag niet konde overgaan, is my, in myne jonge Jaaren, aldaar zynde, van de Dorplieden verzekerd geworden. Dat de Ryn ook andere takken, door welke hy zyn water derwaard loosde, gehad heeft, 't zy door het Spaaren, 't zy aan 't huis Zwaanenburg, vallende in 't Y, schynt my onbetwistbaar.

bewyzen van zynen loop in Noordholland, by Petten, en elders,

Onze gedachten omtrent het water van den Ryn gemeld hebbende, zullen wy verder voortgaan, en kortlyk de oude gesteldheid des Lands beschouwen; doch vooraf met de schranderste Oudheidkundigen vaststellen, dat de Romeinen geene sterkten aan de rechter zyde van den Ryn gebouwd; maar aan de slinker zyde wel vyftig Sloten of Legerplaatsen bezeten hebben, die door Drusus, langs den oever des Ryns, volgens getuigenis van den Historischryver Florus, gesticht zyn: onder deezen worden eenige sterkten begreepen, die voornaamenlyk onze opmerking verdienen, wel inzonderheid Roomburg, Rynsburg, Valkenburg, en Brittenburg; wat het zoogenaamde Lugdunum Batavorum betreft, dat het zelve oudtyds gelegen zoude hebben, daar nu de Stad Leyden ligt, houde ik, hoe veel Geleerden hun verstand gescherpt, en den tyd vruchtloos te kostte gelegt hebben in het poogen, om zulks te bewyzen, echter voor een louter verdichtsel: eerstelyk, om dat nooit eenige Romeinsche overblyfsels, of gedenktekens, als op andere hunner gewezene vastigheden, aldaar gevonden zyn; en ten anderen wel inzonderheid, om dat de Romeinen hunne sterkten altyd op hooge en vaste gronden, en nooit in moerassige, of laage Landen gebouwd hebben; want, dat de Stad Leyden meest op aangewonnen en drassige gronden gebouwd is, kan uit alle omstandigheden, en de menigte van gegraavene gragten, die eertyds geweest zyn, door welker aarde het by geleegen Land verhoogd is, afgemeeten worden: zoo heeft ook de Burg, binnen deeze Stad, geen meer tekenen van Romeinsche Oudheid, dan de Stad zelve.

Van het land langs den Ryn

Sterkten der Romeinen,

Lugdunum heeft nooit hier gelegen,

en reden waarom,

Al dit gemelde strydt niet tegen den stand of de gelegenheid der andere Romeinsche sterkten, die hier in 't Land geweest zyn, van welken zich het Eiland Brittie, of het huis te Britten, eerst opdoet: omtrent het zelve zyn wy met weinige anderen van gedachten, dat 'er een eiland in de Noordzee, tusschen Holland en Engeland geleegen heeft, dat Brittie (6) geheeten wierdt, en dunkt

wel andere Legerplaatzen, als Brittie een Eiland,

(1) Divisie Chron. Cap. XIII.
(2) Chron. Egmond. Ant. Matthæi pag. 12. & Melis Stocke in Gr. Arnoud.
(3) Handvesten van Kennemerland door Lams, pag. 520.

(4) Memoir. de Phs. de Commines L. III. Cap. V. pag. 166. Ed. 1723.
(5) Kerklyke Oudheden van Kennemerl. fol. 166.
(6) Hist. Gothor. Procopii L. IV. pag. 467. Ed. Grotii.

dunkt my, uit verscheidene omstandigheden, zeer geloofwaardig: In dit schryven van Procopius worden wy versterkt door de getuigenis van Strabo (1), die ten tyde van Keizer Augustus Leefde, meldende dat men van den mond des Ryns het voorgebergte van Kent, of Oostlyke hoek van Engeland, beschouwen konde;

> *Est eorum ostiis objecta Brittannia; Rheno vicinior, ita ut Cantium, quod est Orientale insulæ promontorium, apud ostia ejus cerni posset.*

Toren van Kaligula, op welk eiland het Romeinsche gevaarte, de toren van Kaligula, (2) gebouwd is, daar de aanmerkelyke overblyfsels nog van gevonden worden, gelyk ons de Zeelieden bevestigen, naamenlyk, dat meer dan een uur van voor Katwyk in Zee, de grondslag, en ryzende muuraadje van eenen toren bespeurt wordt, aan 't stooten van haaken en schuifboomen op steen en yzerwerk (3); de Visschers noemen ook, by overlevering, die plaats den toren van Kalla, of by verkorting alleen Kalla, en naar gissing der Zeelieden, zoude de romp van den gemelden toren, nog vyf of zes vadem boven den gemeenen grond hoog zyn, van welken sommigen meenen, dat hy tot eene vuurbaak, ten dienste der Zeevaarenden zoude gebouwd wezen; ook verklaarenze, dat hunne netten somtyds kleeven aan de stronken en takken der Boomen, die 'er geweest zyn (4). en stronken van boomen, 't Is zeer geloofiyk, dat het gemelde Eiland met meer andere gebouwen bezet, en bewoond is geworden; als mede, dat 'er Echbert, Zoon van Diederik Graaf van Holland, halve broeder van Graaf Arnoud, gebooren zal zyn, welke, Bisschop van Trier geworden, hierom ook den naam droeg van Echbert de Brittenaar (5) in de Zee. Niet onwaarschynlyk dunkt my, dat de duinen met het overstroomen en wegspoelen van 't gemelde eiland, volgens de aanneemelykste gissing, omtrent het midden der elfde eeuwe (6), door 't geweld van de Zee, langs de kusten van Holland gedreeven zyn; als mede dat de grondslagen van het op strand gelegene huis te Britte, zoo lang onder de Zandbergen begraaven zyn gebleeven, tot die door het water en de wind Landwaard in gejaagd zynde, de overblyfzels van 't voornoemde gebouw, niet eerder dan in 't jaar vyftienhonderd en twintig, zich ontdekt, en kenbaar gemaakt hebben.

Staat van 't Eiland, en Huys te Britte. Het gemelde eiland Brittie, was door het water afgescheiden van 't vaste Land, en van het zoogenaamde huis te Britte, dat wy vervolgens Brittenburg zullen heeten, van 't welke de grondslagen zich nu en dan, en in 't laatste van October des Jaars 1752, op het Zeestrand, ontdekt hebben; zynde naar myne meening, een tol, of wachthuis der Romeinen geweest, langs het welke de goederen uit het eiland Brittie, of uit de Zee, over het hooge Land aldaar gevoerd wierden tot aan Rynsoever, om dus te scheep den Ryn op naar andere sterkten of plaatsen gebragt te worden; wandt het schynt uit veele omstandigheden, dat deeze tak van den Ryn, tusschen Katwyk en Noordwyk in eene plas, of een staande water te niet liep, welke in 't vervolg, tot Land geworden, honderd en acht mergen groot geweest is: 't zy deeze tak door de natuur of door konst gemaakt was, hy kan voor den waaren Ryn niet gehouden worden; of anders vervalt de stelling der Oudheidkundigen, dat aan de rechter zyde van den gemelden stroom geene Romeinsche sterkten gelegen hebben, of te Rynsburg, dat aan de rechter zyde van 't gemelde water ligt, moest geen gebouw der Romeinen geweest zyn: 't gene door de onderzoekers der Vaderlandsche Oudheden echter vast gesteld, en ook van my voor zeker gehouden wordt.

Rynsoever Op welke wyze nu de overvoering der goederen uit het zelve Wacht- of Tolhuis tot in het Water Rynsoever geschiedde, is my onbekend; wel dat de paalen, op welken het gebouw gestaan heeft, tot onder de duinen hooger opwaard vervolgen, gelyk de afbeeldingen, daar van gemaakt, duidelyk aantoonen, en ik zelf nevens honderden van menschen gezien heb-

(1) De situ Orbis Lib. IV. pag. 193. Edit. Lutetiæ Parisiorum.

(2) Welke toren Keizer Caligula, omtrent het jaar [illegible], ten teken zyner overwinninge, [illegible] voor de Zeelieden, zeer hoog heeft [illegible]. C. [illegible] Caligulæ Cæs. cap. XLVI. [illegible] Ed. P. Burmanni.

(3) Oudaans Rooms Mog. pag. 19.

(4) Pars Katwyks Oudheden pag. 162.

(5) Gesta Treviror. Archiepisc. Cap. VIII.

(6) Zie Annal. Flandriæ Meyeri ad Ann. 1042.

Overweging omtrent het ryfen van 't Zeewater,

hebbe. Aldaar zynde, viel ik in bedenking omtrent het verhoogen van het Zeewater, dat eenigen meenen toe te neemen; maar ik, ftaande op den grondflag van het gemelde huis, dat het laager moeft geworden zyn: deeze opmerking fproot uit de ontdekking van 't jaar 1520, wanneer de muuren van dit huis nog byna acht voeten boven het Zand bevonden wierden (1), befluitende hier uit, indien de Muuren thans nog zoo hoog waren, datze dan, in vergelyking van de Zee, en de paalen, op welken het muurwerk geftaan heeft, altyd zichbaar zouden geweeft zyn, of de Zee moeft toen hooger, dan in onze dagen geftaan hebben. Een zeer geleerd Heer, myne gedachten hier omtrent verneemende, was in het zelve gevoelen; en ik twyfele niet, indien de muuren nog zoo in wezen waren, of ieder zou met my konnen zien dat het Zeewater niet gereezen was; maar de baatzucht heeft die oude gedenktekens, wyze van tras- of cimentfteen gemetfeld waren, allengs by nacht en ontyden geheel weggevoerd.

Opmerking wegens de binnelandfche rivieren.

Ik wil de loopende rivieren binnen 't land hier niet in betrekken, welken zekerlyk ondieper worden, en minder water verzwelgen konnen, dan voorheen, om dat de dyken alle jaaren gemaakt, of herfteld wordende, die nieuwe aarde, niet vaft genoeg beftorven zynde, om 's Winters het geweld van den ftroom te konnen wederftaan, afgefpoeld, en in de diepte gevoerd wordt: dit geholpen door het zand, flyk, of de flip, die van boven koomen, en door den vloed van de Zee in den loop geftremd, zich zoo vaft op den grond zetten, datze met de volgende ebbe niet weg gedreeven konnen worden, maakt dus de bedden der Rivieren zoo hoog, dat men, zonder het verdiepen van de gronden, niet anders dan alle jaaren inbreuken, en overftroomingen te wachten heeft. Omtrent de binne Wateren meene ik, dat de fchyn van 't verhoogen grooter is, dan het weezenlyke; en zal zulks ligtlyk befpeurd worden, indien men belieft naar te gaan de menigte Landen, welken ontgrond, of verlaagd zyn, door het veenen, de Kley uit te haalen, en af te zanden, 't gene de oorzaak is, dat eenigen aan 't Water toefchryven, dat aan de Landen gezogt dient, en gevonden zal worden.

Doch de drift ter behoudeniffe van myn lieve Vaderland, zou my hier van den voorgenomen weg afleiden: dies weder tot de Romeinfche fterkten keerende, zal ik vaft ftellen, gelyk voor my genoeg bewezen is, dat, behalven Brittenburg, ook Rynsburg, Valkenburg, en Roomburg, floten of vaftigheden der Romeinen geweeft zyn, die allen op vafte en hooge gronden gelegen waren, en buiten twyfel gemeenfchap, langs zekere wegen, met elkanderen hadden, om, in tyden van nood, onderlinge hulp te verfchaffen: de natuurlykfte en kortfte weg tot dat einde, is buiten twyffel de dyk geweeft, loopende van Valkenburg langs den Ryn tot het aanmerklyke wapenhuis der Romeinen, Roomburg, het welke wy, als gelegen naby de Stad Leyden, om zekere dooling te verbeeteren, wat omftandiger zullen verhandelen, dan andere gebouwen van dezelve eigenfchap

Roomburg by Leyden,

Het gemelde Roomburg, ten Zuidooften en by de Stad Leyden gelegen, meenen eenigen (2) dat zynen naam verkreegen heeft van de roode tegelen; doch verkeerdelyk, wyl de kundigfte in 's lands Oudheden ontwyfelbaar houden, dat hier een Burg, of Wapenhuis der Romeinen geftaan heeft, en dat de naam van Romeinenburg, door den tyd in Roomburg veranderd is: hoe het zy, men verhaalt, dat de overgebleevene muuren van ongelooflyke wyduitgeftrektheid, breedte, en van zoo eene geklonke hardigheid bevonden wierden, dat 'er, in het floopen der zelven, de haamers en houweelen op aan ftukken fprongen (3). Ook bewyzen de menigte van Romeinfche overblyffelen, die aldaar gevonden zyn, den oorfprong genoeg van het gebouw, en de oudheid van het zelve; onder anderen wordt zulks beveftigd door de opfchriften van verfcheidene hier ontdekte fteenen, en wel inzonderheid door het opfchrift van eenen fteen, aldaar in 't jaar vyftienhonderd en twee opgegraaven, bevattende, in Latynfche woorden, omtrent deezen Nederduitfchen zin:

een Legerplaats der Romeinen

overblyfzels,

DE KEIZER LUCIUS SEPTIMIUS SEVERUS, EN MARCUS AURELIUS ANTONINUS MEDE KEIZER, HEBBEN

(1) Oud Batavie door P. Scriverius pag. 10. & 11.

(2) Tooneel van Holl. door Boxhorn pag. 215.

(3) Oudaans Roomfche Moogendheid, pag. 24.

BEN HET WAPENHUIS VAN DE VYFTIENDE BENDE DER VRYWILLIGEN, 'T WELKE DOOR OUDHEID VERVALLEN WAS, WEDEROM DOEN HERSTELLEN, ONDER VALERIUS PUDENS, KEIZERLYK STEDEHOUDER, EN 'T BELEID VAN CAESILIUS BATO, KRYGSOVERSTEN (1).

Verschillende meningen.

Adrianus Junius (2), en verscheidene anderen melden, dat dees steen in 't jaar vyftienhonderd en twintig omtrent het Huis Brittenburg gevonden zoude zyn; maar Cornelius Aurelius (3), die in den zelven tyd van deeze ontdekking geleeft heeft, verzekert ons, dat dees steen gevonden is in 't jaar vyftienhonderd en twee, en zelfs wordt zyn schryven bevestigd, door dien hy het opschrift van dien steen negen jaaren daar naa, in 't licht gegeeven heeft. Noviomagus verklaart dit opschrift reeds gezien te hebben, al eer het door Cornelius Aurelius gemeen gemaakt was: Ook voegt hy 'er by, dat de gemelde steen buiten Leyden, onder het ploegen zoude ontdekt zyn; 't geen op Brittenburg, dat nog onder het Zand, en de golven begraaven lag, niet toe te passen is, wyl men niet aangetekend vindt dat de overblyffels van Brittenburg voor het jaar vyftienhonderd en twintig gezien zyn, in welken tyd de voornoemde Aurelius reeds gestorven was. Meer andere gedenktekenen der Romeinen zyn op Roomburg gevonden en uit de aarde gedolven, voornaamentlyk een aanmerklyk stuk steens, (4), op het welke dit heerlyk opschrift in de Latynsche taal gesteld was:

Oudheden op Roomburg gevonden.

HET VOLK DER BATAVIEREN, VRIENDEN, EN BONDGENOOTEN DES ROOMSCHEN RYKS.

Waarlyk eene eer, welke in dien tyd aan weinigen gebeuren mogt.

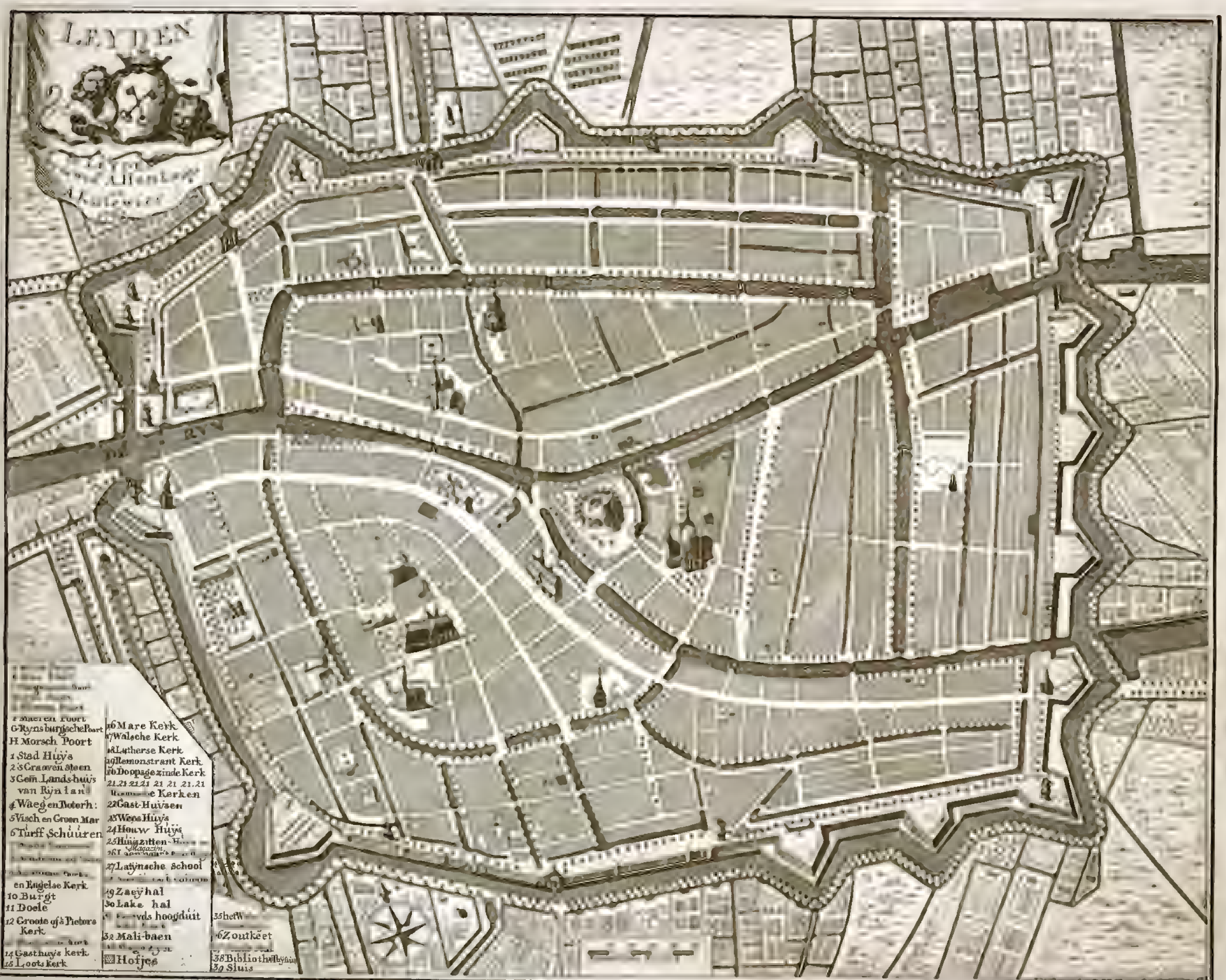
Verder wordt door Montanus (5) verhaald, dat ook op Roomburg gevonden zyn twee kopere Leeuwen, een beeld van Pallas, verscheidene zilvere en kopere Penningen van de Romeinsche Keizers Antoninus, Nero, en anderen; als mede de beenderen van eenen Reus, wiens scheenbeen zoo groot was als een mans been tot aan het onderste van den buik, hebbende een verroest pansier aan de schouders, 't gene nog lang daar naa bewaard is: de Heer van Gaasbeek hadt daar van eene smaragde, of jaspis verkreegen, zoo groot als eene Walnoot, met een net gemaakt aarde Kannetje dat eene pint Wyns hielt. De groote Liefhebber der oudheden Cornelis Nicolai, bezat eene kopere Lamp, die in stukken verdeeld konde worden, daar vier lemmetten in konden ontstooken worden. Meer ander aardewerk, en huisraaden zyn'er gevonden, ook huis tegelen, gelyk op Brittenburg, draagende deeze Letteren EX. GERM. IMF. beduidende, *Het Leger van Nederduitschland.* Zelf heeft Cluverius, in zynen tyd, nog verscheidene Romeinsche overblyffels rondom Roomburg op het veld zien leggen (6). Veele deezer Oudheden zyn door die van Leyden gekoft, en in 't jaar 1508. aan Keizer Maximiliaan, die toen in den naam van zynen kleinzoon Karel, te Leyden gehuldigd wierdt, geschonken, en dus vervoerd geworden (7).

aan Keizer Maximiliaan geschonken

Wy hebben, uit geneegenheid voor de Oudheid, en aanmerklykheid dier Legerplaatze, dit wat naauwkeurig willen verhaalen; alleen blyft hier nog tot ons oogmerk by te voegen, dat deeze sterkte langs den Ryndyk, niet alleen met Valkenburg, maar ook op gelyke wyze gemeenschap met het Romeinsch gebouw te Alphen gehad heeft; alzoo wy meenen, dat de hooge dyk langs den Ryn, in dien tyd, een gemeene weg geweest, en tot heden toe gebleeven is.

(1) Batav. Illustr. door Mr. Simon van Leeuwen, pag. 1263.
(2) Hist. Batav. Cap. x. pag. 112.
(3) Batav. Lib. 1. Cap. 6.
(4) Fenacolius aanmerkingen op Tacitus pag. 715.
(5) De vermeerderde Beschryv. der Nederland. door Guicciardyn pag. 207.
(6) De Ostiis Rheni Cap. 16.
(7) Orlers Beschryv. van Leyden, pag. 123.

II. HOOFD-

LEYDEN
RYN
G Rynsburgsche Poort
H Morsch Poort
1 Stad Huÿs
2 's Craaven steen
3 Gem. Lands-huÿs van Rÿnland
4 Waeg en Boterh:
5 Visch en Groen Mar
6 Turff Schuuren
en Engelse Kerk
10 Burgt
11 Doele
12 Groote of S. Pieters Kerk
14 Gasthuÿs kerk
15 Loots Kerk
16 Mare Kerk
17 Walsche Kerk
18 Lutherse Kerk
19 Remonstrant Kerk
20 Doopsgezinde Kerk
21 21 21 21 21 21 21 21
Kerken
22 Gast-Huisen
23 Wees Huÿs
24 Houw Huÿs
Magazijn
27 Latynsche School
29 Zaeÿ hal
30 Lake hal
hoogduit
32 Mali-baen
Hofjes
6 Zoutkeet
38 Bibliotheek
39 Sluis

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van de Oudheid en eerste beginselen, mitsgaders de bewooning, en vergrootingen der Stad Leyden.

Oogmerk van den Schryver.

Omtrent den eersten oorsprong en de stichting der Stad Leyden, zullen wy ons met geene beuzelingen van vreemde en verre gezochte verdichtselen, gelyk door eenigen, als ook van andere Steden, gedaan wordt, behelpen; maar eenvoudiglyk alle 't gene dat, onzes oordeels, op geloofbaare bewyzen rust; aantoonen: doch het zal vooraf niet ongevoeglyk zyn te melden, dat het Land, in 't hart van 't welk ons voorwerp gelegen is, Holland geheeten, zynen naam ontleend heeft van de menigte Boomen, Bosschen, en Wouden die 'er geweest zyn, en dierhalven eertyds Holtland genoemd wierdt: en dewyl de Zee aan de eene zyde over de laage Landen spoelde, en aan de andere zyde de Rynstroom door veele vlieten en kreeken tusschen de hoogste gorzingen af- en somwylen overliep, zoo waren de bewoonders in geduurige vreeze voor hun goed, vee, en zelfs voor hun leeven: om hier voor bevryd te wezen, zyn eerst de natuurlyke, vervolgens door konst gemaakte hoogten, die men Tarpen noemde, bewoond geworden. Sedert de bevolking allengs aangroeijende, heeft men eerst met Kaden, en eindelyk met Dyken, het hooge Zee- en Rynwater buiten geslooten, en de Landen, die te vooren dras stonden, door konst vruchtbaar gemaakt. De oudste dyken daar toe dienende, hier omtrent gelegen, zyn onbetwistbaar die van den Ryn en de Maaren, de eerste, ten tyde der Romeinen, tot eenen weg van gemeenschap hunner Legerplaatsen dienende, de andere veele jaaren voor het overdyken van het Sparen opgeworpen, om de binnen gelegene Landen voor het buiten water, dat met de Zee gemeen lag, te bevryden.

Aanmerking op het Land.

en oude gesteldheid.

Eerste beginzelen der Stad Leyden.

Op- en langs deeze dyken is, naar myne gedachten, het begin der Stad Leyden te zoeken en te vinden, en wel voornaamenlyk daar de oude en nieuwe Ryn zich met de Maren vereenigen: en vermits de laatstgemelde stroom, oudtyds de Lede geheeten, door het vernaauwen en vertraagen, van naam veranderd is, maar loopende langs het Dorp Warmond in de groote Meer, nog de Lede genoemd wordt; zoo meene ik, dat de Stad Leyden niet alleen, gelyk de meeste Steden van Holland, den naam gekreegen heeft van 't water daar ze aan gelegen is, maar zelf het land, alwaar de Stad gebouwd staat, naar den gemelden stroom genoemd is; wandt men bespeurt uit de Lyst van de goederen der Utrechtse Kerke, omtrent het jaar acht honderd zes en zestig opgesteld, en aan Bisschop Odibaldus toegeweezen (1), dat in het eerste Leithen twee, in 't tweede Leithen eene, en in 't derde Leithen eene manse of hoeven gelegen waren, die aan de gemelde Kerk behoorden. Dat zoodaanige eene manse niet anders dan eene boere wooning met eenige Landen geweest is, meene ik met meer zekerheid te konnen melden, dan het getal der mergen daar toe behoorende, te konnen bepaalen, wyl een bouwman meer slecht of schraal Land, dan vruchtbaar noodig heeft, om zich en zyn huisgezin te voeden, 't gene eigenlyk de betekenis van 't woord Mansus, hoeve, of wooning medebrengt. Myne meening is, dat door het eerste Leithen dient verstaan te worden het deel langs den hoogen Ryndyk, door het tweede dat aan den Marendyk, en door het derde dat op de Waard; ook houde ik voor ontwyfelbaar, dat 'er behalven deeze nog meere wooningen, die niet aan de Utrechtsche Kerk behoorden, gelegen waren; wandt men vindt, voor het jaar duizend, onder de goederen, welken Graaf Arnoud, en zyne echtgenoote, aan de Kerk van Egmond schonken, wel duidelyk de plaats

Oorsprong des naams.

Waar gelegen.

(1) Gr. Charterboek I. Deel pag. 18. & 20.

plaats gemeld, alwaar de Stad in 't vervolg gebouwd is, als negen manſen of hoeven in Lopſen, ter zelver plaatze by den ſtroom Maarne, ook van den waterloop Lede, en in het Dorp (1), dat Leythen geheeten wordt, eene Manſe en een Zesdendeel (2). Onder de giften, welken Vrouw Petronella aan de Kerk van Rynsburg, weinige jaaren naa de elf honderd, gedaan heeft, wordt ook gewag gemaakt van zes manſen, of hoeven, in het Land Lede. Alle welke Manſen door bouwlieden, en niet door Viſſchers, zoo als ſommigen van de eerſte bewoonders melden, gebruikt zyn, kan niet in twyfel getrokken worden. Ik wil niet ontkennen, dat 'er ook menſchen konnen geweeſt zyn, welken zich, om de menigte des waters met viſſchen geneerden; maar de bewyzen zyn zoo zeker en oud niet als voor den Landbouw. Hier uit kan men ook opmaaken, dat'er meerder woonplaatzen dan langs den hoogen dyk en omtrent den blaauwen ſteen geweeſt zyn, welke door ſommigen onderſteld wordt, door de aldaar gezetene menſchen zoo hoog gemaakt te zyn, dat de grootſte vloeden dien grond niet beloopen konden (3). Dat de gemelde dyk op zoodaanige wyze aldaar verhoogd is, kan weſen; ſchoon ik zeker houde, dat hy ten tyde der Romeinen reeds voor eenen weg van gemeenſchap hunner naby gelegene ſterkten gebruikt zal zyn. Hoe het mag wezen, deeze byeenwooning is, naar waarſchynlykheid, door het overſtroomen en verdrinken van 't eiland Brittie, met de van daar gevluchte, en door 't water verdreevene ingezetenen, welken zich herwaard aan begaven, en nederzetteden, zoo merklyk aangewaſſen, dat ſedert dien tyd, door het ſtichten van openbaare gebouwen, de Stad haare eerſte gedaante ſchynt gekreegen te hebben; zulks de Graaf van Holland dienſtig oordeelde, voor zoo machtige bevolking, op zynen grond eene Kerk te doen bouwen, welke voltooid zynde, volgens de aloude overlevering, en achtergebleevene bewyzen in 't jaar elf honderd een en twintig, aan Sint Pieter en Paulus toegewyet is. Ik twyfele niet of 's Graavenſteen, en 't Hof des Graaven, nu het huis Lokhorſt, zyn niet lang naa de Kerk, ook aldaar door den Graaf doen maaken, wyl het gemelde huis, reeds als een bekwaam hof der Graaven gebruikt was, toen Willem de tweede, naamaals Roomſch Koning, in 't jaar twaalfhonderd zeventwintig, in het zelve gebooren wierdt. Drie jaaren naa de gemelde Kerkwying, heb ik ontdekt dat Sinte Katerine Gaſthuis geſticht is geworden; en Mr. Simon van Leeuwen (4) brengt bewys by van eenen Schepenen brief van Leyden, in den jaare elf honderd vier en zeſtig gegeeven. De Burg van Leyden, moet omtrent deezen tyd ook al woonbaar geweeſt zyn; alzoo ons met onwederſpreekelyke bewyzen, niet eerder dan op het jaar elf honderd acht en zeſtig, een Elmand, of Elynoud, als Slotvoogd, of Burggraaf van Leyden voorgekoomen is (5). Het is waar, dat 'er voor hem Burggraaven genoemd worden; maar niet met den bygevoegden naam van Leyden. Dees Burg meen ik ook door den Graaf gebouwd te zyn; wandt men vindt dien, als een vry en onleenbaar goed des Graaven, omtrent het jaar twaalf honderd en vier gemeld (6): en het is hierom, dat Vrouw Ada haare veiligheid in 't gemelde vierde jaar naa de twaalf honderd, op haar Vaderlyk erfgoed zocht, en aldaar belegerd wierdt. Wy vinden niet dat de Burggraaven ooit den tytel van Heeren van Rynland, of de oppervoogdye van den Burg bezeten hebben, zoo als ſommigen dwaaslyk te boek ſtellen (7); maar datze de Slotvoogdy van Leyden altyd ter leen bezaten, als daar omtrent magtig gegoed zynde, zoo door de Heerlykheden van Leyderdorp als van Oeſtgeeſt, en dewyl de deelen deezer Heerlykheden, naaſt de Stad gelegen, ook ſterk en tot zoo verre bevolkt waren, dat de zaamenwooning langs de Maren, dermaate was aangewaſſen, dat het zelve deel nog veele

Margin notes: Eerſte bewoonders. — langs den Dyk. — Vermeerderd, — en betimmerd. — [illegible] bouwen. — van den Burg, — en Burggraaven. — hunne bezittingen,

(1) In 't Latyn ſtaat *Villa*, dat ſomwylen voor eene Stad, maar, by de Oudheidkundigen, meeſt voor een Dorp gehouden wordt; ſchoon Melis Stoke, in Graaf Arnoud, daar Stad van maakt, als uit deeze rymregels blykt:

" In Lopſen, ende in andere Stede,
" t' Enen Watre dat men die Maerne ſeide,
" Ende ooc in die poort te Leyde.

(2) *Chron. Egmod. Joh. de Leydis Cap.* XIV. *pag.* 12.

(3) *De Secretaris J. van Hout, by Orlers beſchryving van Leyden pag.* 27.

(4) *Beſchryving van Leyden pag.* 522.

(5) *Gr. Charterboek I. Deel pag.* 113.

(6) *Gr. Charterboek I. Deel pag.* 145.

(7) *Beſchryving van Leyden door S. van Leeuwen pag.* 483. & 524.

veele jaaren, naa het reeds aan de Stad gehegt was, Maarendorp geheeten wierdt. Zoo hebben de Graaven van Holland eindelyk, om alle verwydering tusſchen de Stedelingen, en de bewoonders der naaſt gelegene gehugten voor te koomen, raadzaam geacht die deelen, op zekere voorwaarde met den Burggraaf, als Heer der naaſt gelegene Landen, aangegaan, onder een gebied of rechtbank te brengen, en de Regeerders gedeeldtlyk aan te ſtellen. Op deezen voet zyn de drie verſchillende rechtsgebieden, welker oude bepaalde ſcheidingen door de blaauwe, witte, en roode ſteenen afgebakend waren, in een geſmolten; en het is hierom dat men in het vernieuwde groote Handveſt, aan de Stedelingen of Poorters van Leyden, in 't jaar twaalf honderd zesenzestig verleend (1), wel uitdruklyk de Regeering deezer Stad tuſſchen den Graaf van Holland, en den Burggraaf van Leyden verdeeld vinde: en acht jaaren laater regelde Graaf Florents door zynen brief, dat, als iemand Poorter te Leyden wilde worden, hy de helft der daar toe gezette ſomme aan den Burggraaf, en de wederhelft aan de Schepenen dier Stad zoude betaalen: zynde onbetwiſtbaare bewyzen van 't vereenigde rechtsgebied, dat door de Viſchen Sint Jansbruggen, over den nieuwen en ouden Ryn, aan elkander gehegt was, en zich niet verder uitſtrekte, dan over de oude bewooning langs den hoogendyk, en over Marendorp; het overige deel, dat in laatere tyden aan de Stad gekoomen is, was tuſſchen de oude Voldersgraft, het Rapenburg en Steenſchuur beſlooten, en aan den Graaf van Holland behoorende; wandt in den afſtand, overgifte, en ſtichtingen van de gronden, erven, en gebouwen, in dat deel gelegen, wordt de Burggraaf, wel verre van Heer der Stad te zyn, nooit gemeld: het welk wy door eenige voorbeelden, die de eerſte en oude gedaante der Stad doen zien, zullen aanwyzen. Behalven de overgave van het recht van voorſtanderſchap van Sint Pieters en Sint Paulus Kerke, in 't jaar twaalfhonderd acht en zeſtig aan die van den Duitſchen Huize gedaan (2); zoo vindt men, dat de Graaf, in 't jaar dertien honderd tweeentwintig aan Hugen van Leyden, op zekere voorwaarde gaf zynen Krythof, (3) zyn hoeve achter zynen boomgaard, en zyn hoeve achter de Begynen, die alle drie, [of t' ſaamen] groot zyn vier Mergen Lands (4). Zeven jaaren naa dien tyd, gaf hy Geryt Heynen Zoon, voor deszelfs leeven, zyn huis en boomgaard te Leyden, mits het huis tot 's Graaven dienſt onderhoudende (5). 't Gene, myns bedunkens, het huis Lokhorſt moet geweeſt zyn. In 't jaar twee en vyftig, naa de dertien honderd, vergunde de Graaf aan Gerard Alewynszoon, om de hoeven aan 't Weſten van Sint Pieters Kerk, en op de Weſtzyde van zynen boomgaard (6), binnen de vryheid van Leyden, in pacht uit te geeven (7). Al het welke buiten den Burggraaf gedaan wierdt, om dat dezelve aldaar geen deel aan het gebied hadt; maar in zaaken de ſaamgevoegde deelen van de Stad betreffende, als het maaken van eene nieuwe brugge over den Ryn ſtrekkende tot den Marendyk, in 't jaar dertien honderd vier en twintig, wordt de Burggraaf weder erkend (8).

met de Stad vereenigd. — in welken tyd — de Regeering verdeeld. — De Graaf behoudt afzonderlyk gebied, — over eenige deelen. — en welken.

Uit deeze aangehaalde plaatzen dunkt my genoeg te blyken, dat de giſſingen, omtrent de eerſte en tweede vergrootingen der Stad Leyden, van den Burgermeeſter Orlers te boek geſteld (9), niet zeker gaan noch beſtaan konnen. 't Is waar, dat Vrouw Margariete de vryheid deezer Stad, in 't jaar dertien honderd zeven en veertig, twee honderd roeden vermeerderd heeft, zoo verre als men zulks van de naaſt gelegene Ambachtsheeren verkrygen mogt (10); doch dit is geen bewys, dat de Stad toen uitgebreid is, om dat de Vryheid zich ook buiten de Veſtgraften uitſtrekte.

Wederlegging van Burgermeeſter Orlers.

Dus eene ſchets van de eerſte beginſelen, en aanwas van de Stad gegeeven heb-

Nadere opmerking.

(1) *Gr. Charterboek I. Deel pag.* 344.
(2) *Gr. Charterboek I. Deel pag.* 347.
(3) Dit Krythof, of Kampveld, lag ten Weſten Sint Pieters Kerkhof, op het Rapenburg, tuſſchen de Houdſtraat en Klokſteeg, zynde van 't Kerkhof door een Water, naamaals de donkere graft geheeten, geſcheiden.
(4) *Gr. Charterboek II. Deel pag.* 297.
(5) *Ibid. pag.* 485.
(6) 's Graaven boomgaart lag, zoo ik meene, achter zyn Hof, of het huis Lokhorſt, en was door de Paapegraft, Voldersgraft en Kerkgraft beſlooten; en 's Graaven hoeven, op de Weſtzyde van Sint Pieterskerk, aan de Weſtzyde van zynen boomgaard, waren omvangen door het Rapenburg de Paapen- en Voldersgraften, en de thans genaamde Klokſteeg.
(7) *Ibid pag.* 816.
(8) *Handveſten van Leyden pag.* 503.
(9) *Beſchryving van Leyden pag.* 40 & 43.
(10) *Gr. Charterboek II. Deel pag.* 741.

hebbende, zullen wy vervolgens ieder deel van de zelve wat nader beschouwen, om naar ons vermogen te doen zien, dat het Land aan de Waard, op het welke de Burg gelegen is, voor het oudste bewoonde deel van de Stad, als sommigen willen, niet gehouden moet worden; wandt behalven de Sint Pieters Kerk, die op den Graaflyken grond gesticht was, en onder welke Parochie al de Stedelingen niet alleen, maar zelfs de Burgzaten in 't Geestlyke onderhoorig waren, was aan den Ryndyk, of 't oudste deel van de Stad, ook het Raadhuis, de Gerechtsplaats, het eerste Gasthuis, Weeshuis, Wanthuis, Wolhuis, en Vleeschhuis gebouwd, zynde al deelen die tot de oudste en eerste samenwooning deezer Stede behoorden, welken, hoe noodig tot eene geregelde gemeenschap van menschen, echter op de Waard of omtrent den Burg, nooit geweest zyn. Al dit zyn doorslaande bewyzen, dat de dyk het eerste bewoonde deel van de Stad geweest is: Ook draagen de oudste wyken, of bonnen, nog hunnen naam naar de daar ingestelde openbaare huizen, als het Wandhuisbon, de plaats in welke de Lakens te koop stonden, 't welk omtrent het tegenwoordige Raadhuis gelegen was, en niet onwaarschynlyk een deel van 't zelve geweest is, alzoo hier van oudsher naauwe toezigt op dien handel genomen wierdt. Het tweede deel met den naam van 't Wolhuis, lag aan de overzyde van 't voorgaande, en draagt de Wolsteeg nog den naam van het zelve, wyl het oude Wolhuis daar omtrent gelegen was. De derde wyk het Vleeschhuis, in 't welke het Vleesch openlyk verkogt wierdt, heeft, naar alle gedachten gelegen ten Zuiden den dyk, tusschen de thans genaamde Dief- en Choorsteegen. Het vierde deel der oude Stad, wordt 't Gasthuisbon geheeten, en heeft den naam van Sinte Katarine Gasthuis ontleend, tegenwoordig nog in wezen, tusschen de breedestraat en den Ryn gelegen.

Marginalia: omtrent de bewooning — van het oudste deel der Stad. — gesteldheid van het zelve.

Deeze vier gemelde wyken van de oude Stad, waren in het Oosten beschermd door den roden toren, staande aan den uittersten hoek, daar het water van den nieuwen Ryn zich met dat van 't Steenschuur vereenigt, hebbende ter gedachtenisse van de uitbreiding der Stad voor het huis daar de toren gestaan heeft, dit in steen gehakte rymtje in den voorgevel:

> *Anno dertien hondert tachtich negen,*
> *Is Leyden vergroot door Godes segen,*
> *Steenschuyr was doen Vest,*
> *Myn naam Rooden Tooren.*
> *Stae schier in 't best;*
> *Danckt Godt daar vooren.*

Marginalia: en bepaaling aan den hoogen dyk,

Schoon dit opschrift medebrengt, dat deeze dichtregels gemaakt zyn, toen het huis byna in 't best van de Stad stondt; kan ik echter geene reden vinden om aan den inhoud te twyfelen; wandt aan den anderen hoek, in 't Westen, daar het Rapenburg in den Ryn vloeit, omtrent de tegenwoordige Bostelbrugge, stont diergelyke toren, de Accystoren geheeten, mede ter bescherminge van de Stedelingen gebouwd: of daar omtrent nog een andere toren, die den naam van Kostverlooren droeg, gestaan heeft, gelyk gemeldt wordt (1), dan of de Accys-toren, naa 't vergrooten der Stad, als van geen dienst meer zynde, dien naam verkreegen heeft, is met geene zekerheid te verklaaren. Dat aldaar een toren geweest is, wordt in laatere tyden door 't verhuuren der Visscherye uit des Thesauriers rekening bevestigd, in welke het bevisschen van 't Rapenburg uitgezonderd wierdt, " beginnende van den „ toren van de bostelbrugge tot de Hoo- „ gewoertsbrugge toe ": ook stond niet verre van daar de Noordpoort van de Stad, daar nu de St. Antonis- of- Noordeindbrugge gevonden wordt: Zoo als aan de andere zyde, omtrent daar thans de Hoogewoerdsbrugge ligt, de Oostpoort gelegen was; zulks de Stad in haar eerste wezen niet meer dan twee Poorten of uitgangen langs den hoogen dyk alleen gehad heeft. Het deel van Marendorp met het voorgaande vereenigd zynde, zal buiten twyfel, schoon 'er ons geen bewys van voorgekoomen is, echter mede twee Poorten langs den laagen dyk gehad hebben, ter plaatze daar de oude Zyle poort, en blaauwe Poort geweest zyn.

Marginalia: aan den laagen dyk,

De ledige grond van het oudste deel der Stad is in 't vervolg, aan de Vestgraft, door Geestlyken in bezit genomen, welken in 't Westen, daar de Voldersgraft in 't Rapenburg loopt een Klooster gesticht hebben, aan Sinte Barbare toegewyd, van 't welke de Kapel, of het Kerkje

Marginalia: bewooning der oude Stad,

(1) *Oud Batavie door P. Scriverius pag.* 31. & *Orlers Beschryving van Leyden pag.* 29.

je nog in wezen is. Aan de andere zyde, tusſchen de Voldersgraft en Nobelſtraat, aan het Steenſchuur, is de grond betimmert geworden met Sint Jacobs Gaſthuis; zoo dat men niet meer dan een Klooſter in het oudſte bewoonde deel gevonden heeft.

en tuſſchen de Voldersgraft, het Rapenburg en Steenſchuur,

Het Land ten Zuiden den hoogendyk gelegen, dat door de oude Voldersgraft van de eerſte bewooning geſcheiden was, wierdt binnen het Rapenburg en Steenſchuur beſlooten, en naa het ſtichten der Kerke, 's Graavenſteen, en Hof, ook allengs met andere Geeſtlyke, en Waereldlyke gebouwen betimmerd; maar echter nog veele jaaren onder het rechtsgebied des Graaven gehouden; gelyk wy in de Beſchryving van 't huis Lokhorſt meenen aan te toonen, en van tyd tot tyd met de oude Stad vereenigd geworden, 't zy door toelaating, of door afſtand van den Landsheer. De Geeſtlyke gebouwen op deezen grond geſticht, waren Sinte Agniete of het groote Begynhof, gedeeltlyk nog in wezen; Pieter Simons Begynhof, dat nevens 's Graavenſteen geſtaan heeft; en de Commendeurie, of wooning van de Leden van Sintjans orde, of den Duitſchen huize, die eenen geweldigen grond ten Zuiden en Ooſten van Sint Pieterskerk ingenomen hadden; als mede in laatere dagen het Gaſthuis, of Aalmoeshuis van Sion, gelegen aan de Voldersgraft, tuſſchen de Schoolſteeg en Paapengraft, met meer andere gebouwen: zynde deeze vereenigde deelen, tuſſchen den Ryn en 't Rapenburg, omtrent vyfentwintig morgen Lands groot (1).

midsgaders in Marendorp,

Het naaſt oudſte deel van de Stad, is ten Noorden den Ryn gelegen, zynde eene bewooning langs den ouden Marendyk, welke reeds tot een Dorp was aangewaſſen, toen het door verdrag van den Graaf van Holland met den Burggraaf van Leyden onder eene rechtbank gebragt, en door de Viſchbrugge en Sint-Jansbrugge aan de oude Stad is gehegt geworden: en dewyl dit Land eensdeels onder Oeſtgeeſt, andersdeels onder Leyderdorp behoorde, was van oudsher de ſcheiding van die twee gehugten, zoo in 't Geeſtlyke als Waereldlyke, in 't midden van de Maren, (2) en pleeg ten teken van dit verdeelde rechtsgebied en bepaaling van 't gezag, omtrent de Marenbrugge, op de Haarlemſtraat, een rooden Steen te leggen, welke by mynen leeftyd weggeraakt is. Uit hoofde van dit onderſcheide gezag, waren de bewooners ten Weſten de Maren in 't Geeſtlyke, aan de Kerk van Oeſtgeeſt onderworpen, 't zy om aldaar hunne dooden te begraaven, 't zy hunne Kinderen te doen doopen; en het is hier door dat de aldaar gebouwde Vrouwe Kerk, eene dochter van die van Oeſtgeeſt geheeten wierdt. Behalven de gemelde Kerk, zyn ook in dien oort verſcheidene andere Geeſtlyke Geſtichten geweeſt, als Sinte Elizabethe Gaſthuis, en de Klooſters van Sinte Cicilien, St. Urſule, St. Michiel, en St. Agnite.

in 't andere deel van Marendorp,

De andere bewooning langs den Marendyk, ten Ooſten de Maren, ook onder den naam van Marendorp begreepen, behoorde, zoo wel als 't land op 't welke Sint Pancraas Kerk geſticht is, onder Leyderdorp, en wierdt door de Maren, van het voorgaande deel, en door den Ouden Ryn van het eerſtgemelde geſcheiden [hebbende ten teken van zyn afgezonderde en bepaalde rechtsgebied den Witten Steen, op het midden van de Viſchbrugge, welke nog in wezen gebleeven is.] Verſcheide Geeſtlyke geſtichten zyn op deezen grond gebouwd, en beſlooten door den Ryn, Maren, en oude Veſtgraft, als Sinte Barbare Gaſthuis, en de Klooſters van Sint Jan, van Nazaret, of Graauwe Zuſters, van Sinte Marie, of Zuſters van Abkoude, en van Schagen, of Katarine Zuſterhuis. Dit Ooſtlyke deel van Marendorp eindigde aan het Zylepoortshuis, omtrent Sint Jans Klooſter, na by de tegenwoordige Heerengraft. Het Weſtlyke hadt aan den uiterſten kant 't Lopſenpoorthuis, of de oude Haarlemmerpoort, bevattende binnen den Ryn en Oudeveſtgraft, omtrent drieentwintig mergen Lands.

en op de Waard.

Het andere deel dat onder Leyderdorp behoorde, was een ſtuk van de Waard, op welke de Burg gelegen is, door het graaven van een water, ſtrekkende van het geweeze Zylepoortshuis tot aan de oude Hoogewoertſche poort, thans de Heerengraft, met de Stad vereenigd, was behalven Sint Pancraaskerk, betimmerd met het Vrouwe Gaſthuis, nu het Weeshuis, en Gerrit Lams Begynhof, het Ruipeneſt geheeten; bevattende twee en twintig mergen Lands (3).

De

(1) *Orlers Beſchr. van Leyden pag.* 29.

(2) *Kerklyke Oudheden van Rynland. fol.* 837.

(3) *Orlers Beſchryv. van Leyden pag.* 41.

Uitbreiding der Stad ten Zuiden.

De vergrooting ten Zuiden de oude Stad, beginnende aan de Noorderhoek by de Accystoren, buiten het Rapenburg en Steenschuur, omgaande tot de oude Hoogewoertspoort, omtrent daar de Kraajerstraat gevonden wordt, in 't jaar dertien honderd negenentachtig, volgens de beschryving van Orlers, gemaakt, verdient geloof, als schynende gebooren uit het Octroy van Hertog Albert, in 't jaar 1386 aan die van Leyden verleend, en door den Ambachtsheer van Zoeterwoude, Bartholomeus van Raaphorst ingewilligd (1). By het vergunnen van deeze vryheid, gaf Hertog Albert ook verlof om de stede te vestigen met muuren, en singelgraften, 't gene voorheen niet schynt geoorlofd geweest te zyn, alzoo in den zelven brief geleezen wordt, dat deeze vergrooting der Stede buiten den vierkant haarer graften zoude zyn, en dus van geene oude Vesten of Muuren gerept wordt, vervolgende in deezer voegen: " voorts zoo zullen zy haar
„ vesten maaken aan die Zuidzyde van
„ der Stede, daar nu die raamen staan,
„ van de Hoogewoerdsveste omgaande
„ by den Doelen (2), voorby de naakte
„ sluisen.

De vergunning, in 't jaar veertien honderd en drie door den zelven Hertog Albert gedaan, ter vermeerderinge van de Vryheid, of het Rechtsgebied der Stad Leyden, onder Oestgeest, is geene vergrooting, of uitbreiding der Wallen of Graften, maar alleenlyk van het rechtsgebied, in welke de Burggraaf, als Ambachtsheer van Oestgeest, zyn recht behielt (3). Zulks de Stad sedert dien tyd de zelve uitgebreidheid van grond, binnen haare Muuren en Vesten, twee honderd en tweeentwintig jaaren heeft behouden, in zoodaanigen of diergelyken staat, als in de hier van gemaakte grondkaarte aangeweezen en afgebeeld gevonden wordt (4), in welke gedaante zy de gedenkwaardige belegering der Spaanschen verduurd heeft, 't gene ons des te meer zoude aangedreeven hebben, om de figuurlyke verbeelding hier mede te deelen, zoo niet raadzaam gevonden was, die tot ander gebruik te bewaaren.

Het laatste aan de Stad getrokke deel begreep in zich den grond, op welken de Kloosters van Romen, der Witte Nonnen, van Sinte Katarine, en der Cellebroeders gesticht zyn; als mede de twee Doelens, en het Huis der Oosterlingen, op de thans genoemde Garenmark gelegen. Men vondt by deeze uitbreiding noodig aan 't Zuiden der Stad eenen uitgang naar buiten te maaken, 't welk de gelegenheid gaf tot het bouwen van eene vyfde poort, de Koepoort geheeten, gelyk ook ter bescherminge de cingelgraften geschooten, de Vesten, Muuren, en Torens, rondom dezelve van tyd tot tyd ter versterkinge gemaakt; en nog ten deele in wezen zyn. Om de gesteldheid van deeze Stad ten tyde der zwaare belegering aan te wyzen, zal ik, door die lust gedreeven, tragten op te speuren de naamen en plaatsen der torens, rondeelen of Wagthuizen, die rondom de Stad geweest, en in de grondkaart aangetekend zyn: beginnende van den uittersten Noordlyken by den Ryn, alwaar de Pellikaan toren, van welken het rondeel nog overig is, gestaan heeft, daar nevens volgt de Witte of Haagsche poort, die ter wederzyde door den Vrouwen- en Schiedamstoren beschermd wierdt: meer Zuidwaard staat de Schutterstoren, van welken het vierkante muurwerk nog overig is; dees hadt eertyds met eenen gang onder de Vest gemeenschap met Sint Sebastiaans Doelenhuis: niet verre van daar stondt Katarine toren, dus naar het bygelegene Klooster genoemd. Hieraan volgde de Kolfmaakerstoren, en daar aan de blaauwe- of Oberstoren: welke laatstgemelde, door het maaken van het blaauwe bolwerk, geheel vernietigd is. Aan 't einde van de Cellebroersgraft was de Celbroerstoren, en tusschen deezen en de Koepoort stondt de Kolaartstoren nevens de Vliet.

Torens, Rondeelen of Wachthuizen rondom de Stad.

Ten Oosten de Koepoort was de toren van Bourgonje; daar aan volgde die van Oostenryk: die beide hunne oude gedaante hebben behouden, en in welken het Buskruit pleeg bewaard te worden. Verder volgde het huis te Brem, op den uithoek van de Stad; en daar aan Sint Joristoren, die zynen naam verkreegen hadt naar de oude aldaar gelegene St. Joris Doelen. Tusschen deezen en de Hoogewoerdspoort, stondt de Levendeelstoren, naast het Water van den zelven naam: en by de Hoogewoerdspoort was

Ko-

(1) *Gr. Charterboek* III. *Deel pag.* 441.

(2) Naamenlyk de oude St. Joris Doelen, tusschen het Levendeel, de Zydgraft en de Vestgraft.

(3) *Gr. Charterboek* III. *Deel pag.* 783. & 784.

(4) *Guicciardyn beschryving der Nederland voor de Stad Leyden*

Koman Heynstoren en Roſtgenstoren. Over den nieuwen Ryn ten Noorden, ſtont nevens het Water Berkkels, of Beunen toren: voorts de Minnebroeders-toren: daar aan volgde, ten einde de Groeneſtegen, de Groenendaalstoren, ook Luistoren geheten: nader aan de Zylpoort was de Grietgenstoren, en daar aan die van Ooſtholland, en nevens de Poort de Quartelaars toren. Verder ten Noorde, over den Ouden Rhyn op den hoek van de Oude Veſt was de Munniktoren, dus geheeten naar het by gelegene Klooſter van St. Jan. Meer Weſtlyk ſtont de Slyktoren, aan 't einde van de achter of Stinkgraft: daar aan volgde St. Ewoutstoren; en verder Jan Voſſentoren, en de Marentoren, ſtaande ten Weſten de uitwatering, of het Marengat. Hier nevens volgde de Dullentoren: naa dien Jan Pastoren; en dan de Haarlemſche poort. Tuſſchen deeze poort en de Accystoren, die aan den Ryn op den kant of uitloop van 't Rapenburg gelegen was, ſtont nog een toren, die zoo ik meene, de Knevelaarstoren geheten was. Van de gemelde Accystoren tot de Pellikaanstoren, dat de korteveſt geheeten wierdt, zyn nog drie torens of rondeelen geweeſt, welker naamen my niet zyn voorgekomen; al deeze torens waren door hooge muuren aan elkanderen verbonden, en de Stad hadt geene uitgangen te Lande, dan door de Poorten, van welken wy elders afzonderlyk zullen handelen.

Omtrent in deeze gedaante is de Stad eene menigte van jaaren gebleeven, tot dat men, naa de zwaare belegering, dienſtig vondt de zelve op verſcheidene plaatſen te verſterken, voornaamenlyk door aarde Veſten of Bolwerken, van welken alleenlyk twee overig zyn, als het blaauwe Bolwerk, en dat aan de Wittepoort: de andere verſterkingen zyn door de vergrootingen der Stad, van welken ons afzonderlyk ſtaat te handelen, vernietigd geworden.

Vergrooting van de Stad aan de Noordzyde.

De toevloed der Vreemden en 't vermeerderen der neringen was, naa het Jaar zeſtienhonderd, zoo krachtig aangewaſſen, dat de Regeerders raadzaam vonden, de Stad uit te breiden, en dierhalven, om de zekerheid, aan de Heeren Staaten van Holland vryheid daar toe verzogten, en op den zesden May van 't elfde jaar der zeventiende eeuwe verkreegen; hoewel zy door de Graaven eertyds tot het zelve bevoegd waren (1), om de Landen, tot hun oogmerk dienſtig, by waardeering aan te neemen, en de Stad naar hun wel gevallen te vergrooten. Hier op volgde het naaſte jaar een verdrag tuſſchen den Dykgraaf en hooge Heemraaden van Rynland, de Burgermeeſteren en Regeerders der Stad Leyden, wegens het rechtsgebied dat de eerſtgemelde over de Landen in de vergrooting der Stad getrokken (2) toebehoorden; beſtaande uit tweëentwintig mergen twee hondert, en vyfenzeventig roeden Lands uit het Ambacht van Leyderdorp, en drie mergen honderd negenenvyftig roede Lands uit het Ambacht van Oegſtgeeſt, behalven de Landen eertyds onder de vryheid van Leyden behoord hebbende, beſtaande in dertien mergen drie honderd en negen roeden Lands, en van Marendyk eene mergen zevenenvyftig roeden: zoo dat de ganſche grootte deezer nieuwe uitbreiding bedroeg veertig mergen en twee honderd roeden; beginnende buiten de Haarlemſche poort, langs den Ryn, en van daar op de hoogte van de Witte poort, ten Noordooſten omloopende tot de oude Zylepoort: en wierdt dit werk met zoo veel yvers voortgedreeven, dat in 't volgende jaar twaalf, de Singel, Singelſloot, de Veſtgraft, de Wallen en vier Bolwerken voltrokken waren, gelyk die heden ten dage zich nog vertoonen. In deeze uitlegging wierden de Klooſters van Lopſen, van Sint Margarieten en Sinte Aagte, die eerſt buiten de Muuren gelegen waren, voor een grootdeel binnen de Stad getrokken.

De naaſt laatſte en laatſte Vergrooting.

Sedert de Stad Leyden van tyd tot tyd meer toeneemende in talrykheid van inwoonders, door den aanwas der handwerken en neringen, wierdt goedgevonden dezelve weder uit te leggen, en ten overvloede van de Heeren Staaten, als voorheen, Octroy te verzoeken; welke vergunning van vryheid, op den zeventienden van Maart des jaars zestienhonderd vierenveertig verleend zynde (3), is de Stad, buiten de oude Zylepoort langs de eene en andere zyde van de haven, ter groote van ruim zes morgen Lands, bevattende de oude Voorſtad, met oogmerk, om dus tot de Hoogewoerdspoort te vervolgen, maar deezen uitleg eenige jaaren geſtremd zynde, is de zelve in 't jaar negenenvyftig naa de zestienhonderd hervat, en in 't ronde vervolgd

(1) *Handveſten enz. van Leyden pag.* 1. & 2.
(2) *Ibid. pag.* 3.
(3) *Handveſten pag.* 5.

volgd tot aan het huis te Brem, ftaande ten einde de Zydgraft, en even- als het naaft voorgaande deel begraven door Singels, Singelgraften, en beflooten met aarde Wallen en Bolwerken, groot vyfendertig mergen vier honderd en tachtig roeden. Zoo dat de Stad binnen zyne Graften en Singelen groot is twee honderd drieentwintig Rynlandfche Mergen, en tweehonderd een en tnegentig roeden (1) Lands, betimmerd, naa 't getuigen van Mr. S. van Leeuwen, met omtrent dertien duizend huizen, behalven de Hofjes en zoo genaamde Poorten, in welken veele kleine huisjes zyn, en andere faamen wooningen die op eenen naam of nummer ftaan; doch federt is dit getal merklyk verminderd, alzoo in 't jaar 1732 by den nieuwen fchatting-brief niet meer dan tien duizend achthonderd eenennegentig nummers op de Lyft der Verpondingen zyn gebragt (2), zynde de uitgebreitheid der Stad van de Witte Poort langs den beftraaten Dyk, naar de maate van den Landmeeter F. Roos, tot de Hoogewoerdspoort, vyfhonderd zesendertig Rynlandfche roeden lang.

Getal der huizen

En ver[illegible] [illegible]ring.

(1) *S. van Leeuwen Befchryv. van Leyden pag. 72.*

(2) *Tegenwoordige Staat van Holland IV. Deel pag. 520.*

DERDE HOOFDSTUK.

De Poorten aan en om de Stad Leyden.

DE BLAAUWE POORT.

Aleer wy tot de thans in weezen zynde Poorten overgaan, ftaat ons kortlyk iet te melden van eene prachtig uit blaauw arduinfteen gebouwde Poort, welke by onzen leeftyd weggebrooken en vernietigd is. Zy was, zoo myn geheugen niet mift, in 't jaar 1610 voltooiken, wyl 'er dit jaartal aan de zyde der Stad pleeg voor te ftaan, 't gene de Burgermeefter Orlers (1) fchynt te bevestigen, fchryvende datze onlangs voor de Vergrooting van de Stad, die in 't jaar 1611 gefchieden, volbouwd, en waardig om te zien was. Naar de kleur van de fteen wierdtze de blaauwe Poort, of wel Rynsburger- of Haarlemfche, en naa het inkoomen datze van iedere ton Turf trok, ook wel de duitjespoort geheeten, zy ftondt nevens de turfmarkt aan 't Weft-einde van Maarendorp of Haarlemftraat, en was door eene brug gehegt aan de Kleyftraat, en groote beeftemarkt. De Redenrykers, die in vroegere tyden hier in achting waren, hadden het gebruik van het bovenftaande deel verkreegen, en behielden 't tot in 't jaar 1664, wanneer de Apothekers, of Artzeny-bereiders, van het Gilde der Kruideniers gefcheiden, hunne Vergaderplaats aldaar magtig wierden, des de Rynsburgfche Poort tot de byeenkoomft der Redenrykers aangeweezen wierdt. De nieuwe bezitters verfierde hunne vergader Kamer op alle wyzen, en op dat hunne byeenkoomst daar ter plaatze kenbaar zoude zyn, deedenze met groote Letters boven de boog van de poort op een houte bort zetten:

Stichting van deeze Poort.

Kamer der Apothekers aldaar.

Collegium Pharmaceuticum.

Vergadering der Artfeny-bereideren.

nevens dit gebouw ten Noorden hadt de Commiffaris van de turfdraagers zyn vertrek, en ten Zuiden wierdt het huisje of de vleugel van de Poort, in welk ook de opgang naar boven was, bewoond door Menfchen, die de gemelde Vergadering bedienden. Dit gezelfchap genoot het gebruik hunner vergaderplaats tot den jaare 1735. wanneer die poort, om haare bouwvalligheid, door de Heeren Regeerders, om geflegt te worden, afgekeurd wierdt, en de Vergadering der Artzeny-bereiders op de Lakenhal over gebragt is. Nog in dat zelfde jaar wierdt deeze aanzienlyke Poort afgebrooken, en de toren en klokken gefteld op de Witte-poort, ook wierdt in 't vervolg een gedeel-

De Poort afgebroken, en verp[illegible].

(1) *pag. 55*

deelte van de steenen ter verbeteringe van het Raadhuis aan de Noortwest zyde, onder welk de hoofdwagt is, gebruikt.

DE WITTE OF HAAGSCHE POORT.

Dat voor het bouwen van de tegenwoordige Witte Poort, eene Poort gestaan heeft, moet uit alle omstandigheden, als ook om het jaartal 1592. dat aan den buitenkant te zien is, besllooten worden; 't gene ook uit zekere aantekening, die den toestand van de Stad aan dien oord te kennen geeft, bevestigd wordt, en dierhalven hier niet ongevoeglyk zal zyn in te lassen. " Op den zesden July 1592. ,, verklaarden voor Schepenen Claas Gysbertszoon van Dorp, en Cornelis Gerritszoon de Haas, Vroedschappen, dat ,, nademaal in den jaare 1590, en ten ,, tyde het ravelyn voor de Witte poort ,, aan de Stad getrokken, in een Bolwerk veranderd en vergroot wierde; ,, en in den jaare 1591. ten tyde het twee ,, puntige ravelyn voor den blaauwen ,, toren, ook in een bolwerk veranderd, ,, vergroot, en aan de Stad getrokken ,, is, van hunlieder Weilanden tot de ,, Singelsloot en Singel afgegraaven zyn, ,, zoo verzogten, en verkreegen ze voldoening enz." (1) hoedaanig die Poort verder geweest zy is ons nergens voorgekoomen; dierhalven zullen wy overgaan tot de bouwing van het thans zigtbaare, van 't welke wy aangetekend vinden, dat op den 4en. April 1650. Jan Jansz. van der Maarsche, Zoon van den Heere Burgermeester van der Maarsche, den eersten steen gelegd heeft van de Witte Poort, en zyn toen by Burgermeesteren tot eene vereering aan de Metzelaars zes Ducatons gegeeven (2). Deeze Poort is naar de Dorische Orde gebouwd, en versierd met de wapenschilden der toen regeerende Heeren, als Mr. Gerard van Hogeveen, Schout, Claes van der Meer, Jan Pietersz. van der Maersche, Jacob Jansz. van den Berg, Cornelis Antonisz. van Buitenvest, Burgermeesteren, en Mr. Gerard van Hogeveen, Secretaris. Voort langs eene kromte of bogt ter wederzyde met steene muuren, ter lengte van omtrent vyftig treden naar buiten gaande, heeft men ter slinker zyde het Wagthuis; digt by de buitenste poort

Stichting van deeze Poort,

voor welke, buiten boven de boog, dit jaar 1592, en deeze dichtregels van dien tyd gevonden worden:

Tot bidden u bevliit,
Weest naerstelicke wakende;
Want gy weet uyr noch tiit
Wanneer U 't quaet es naeckende.
Vernieuwt 1723.

Op den 21en. October 1666. in overweeging geleid zynde, hebben die van den Gerechte goedgevonden, dat op de Wittepoort zal gebouwd werden eenen toren, en in dezelve gehangen eene Klok, ten dienste van de trekschuiten, buiten die Poort afvaarende, zoo wel als van de gehuisdens omtrent de zelve Poort (3). Doch dit voorneemen is niet dan veeltyds laater, en dus eerst in 't jaar 1735 volbragt, als wanneer de toren en Klokken die op de blaauwe poort gestaan hadden, ten dienste der reizigers op de Witte poort gesteld zyn. De huizing ten Zuide van dit gebouw is aan den Poortier, en die ten Noorden aan den Schryver van de gemelde poort te bewoonen vergund.

Beraad om 'er een tooren op te zetten.

De brugge, die van deeze poort naar buiten gaat, is in den jaare 1723. vernieuwd en van Steen gemetseld met elf boogen daar onder twee houte valbruggen; tusschen de steene boogen van deeze brugge ziet men de Wapenschilden en naamen der Heeren Burgermeesteren, en, als iet byzonders, dat op geene andere openbaare gebouwen van deeze Stad dan aan deeze Poort en Brugge, mynes weetens, gevonden wordt, die der twee Ministers nevens dezelven, als van Mr. Carel Crucius, Mr. Nicolaes van Banchem, Mr. Hendrik van Willigen, Mr. Petrus Cunæus, Burgermeesteren; en Pieter Marcus, Pensionaris, ter eener, en P. van Groenendyk, Secretaris, ter andere zyde.

De Brugge,

Het rechtsgebied van de Stad bepaalde zich niet binnen deeze poort; maar strekte zich verder uit, zelf aleerze door Koop de Ambachtsheerlykheid van Zoeterwoude verkreegen hadt, wandt men vindt, dat de Regeerders, schoon die al vroeg zorg droegen, dat geen byzondere persoonen digt aan de Vesten moggen timmeren, echter vryheid behielden om tot welzyn der Stad en gemak der in-

Huizen buiten de poort.

(1) MS. *Privilegieboek der Stad Leyden* D. *pag.* 16. *versa.*
(2) *Extract uit Burgermeesteren en Gerechtsdagboek.*
(3) *Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek.*

ingezetenen, en reizende lieden aldaar te bouwen. Dus was eertyds het Melaatsch of Leprooshuis, om de besmetting te myden, buiten de Vesten der Stede, en niet verre van het zelve eene Herberg, digt aan de Wittepoort, gebouwd; doch het eerstgemelde huis in 't begin der beroerte, en het andere voor de belegering afgebrooken, heeft men, niet dan naa het ontzet der Stad, weder eene nieuwe herberg buiten de Wittepoort, daar voorheen het Ziekenhuis pleeg te staan, ter zyde van het Blokhuis, tot gebruik der reizigers doen maaken omtrent het jaar 1576. wandt in des Thesauriers rekening van 't jaar 1578 (1). wordt deeze Herberg het nieuw gemaakte huis geheeten, en hoewel het in de vryheid der Stad gelegen, en met eene valbrugge en een hek van den weg gescheiden, en afgesloten was (2), scheen de Ambachtsheer van Zoeterwoude hier eenige tegenzeggen op te hebben, welke door onderling verdrag eerlang by gelegd wierdt (3). Deeze Herberg was in 't jaar 1593 verhuurd aan eenen Mees Joostensz. voor tweehonderd Guldens 's jaars, doch tusschen den tweeden en derden October van dat jaar, geweldig door den brand beschaadigd, wierdt hem tachtig Guldens afslag van huur verleend (4). Behalven dit gebouw, bezat de Stad aldaar nog zeven huizen, welken tot de neringen gebruikt wierden, leggende mede in de vryheid, eenige voorzien met Schuuren, Ketels, Kommen, Raamen, enz. welken ieder afzonderlyk verhuurd wierden, om by Volders en andere handwerklieden gebruikt te worden. De raamen en staaken ten dienste der Hoofdneering stonden aldaar op de weide der Stad nog in 't jaar 1652. volgens rekening van den Thesaurier, en de voorgemelde Herberg, schynt, uit de groote grondkaart, in 't jaar 1670 nog in staat geweest, en door 't naderen der vyanden in 't jaar 1672. nevens andere buiten getimmerten, afgebrooken te zyn.

Even buiten deeze poort heeft de Stad een Schippershuis, en nevens het zelve dat van den Commissaris der Delfschen en Haagsche trekschuiten doen bouwen; ook bezitze aan dien kant in eigendom de trekvaart met de nevens gelegene Slooten, beginnende aan den ryweg buiten de Wittepoort, en loopende tot aan de Vliet, als mede den Watermolen met den grond, huizinge en sloot, van welke het water onder door den trekweg, trekvaart en Maliebaan gedreeven pleeg te worden; doch sedert eenige jaaren, is dien loop verandert; dees Molen heeft het recht, om uit de Boshuizer Wateringe het water te moogen trekken, en twee schut-sluisjes te houden, staande in de Boshuizer Watering (5), dienende om de Stad door zuiver Water te ververschen.

DE KOEPOORT.

Van weinig aanzien moet deeze Poort in vroegere tyden geweest zyn, wandt men vindt in des Thesauriers rekening van den jaare 1578 (6), dat op de boog van de Koepoort een Windmolentje gestaan hadt, dat toen vernietigd was; en sedert het jaar 1574, wordt onder de smalle diensten geen Poortier van de Koepoort, als wel van andere, gemeld, tot het jaar 1579 toe; maar wel een Wachter van 't Vliegat, 't gene vermoeden geeft, of die poort te gelyk met den omgestorten Muur, in 't beleg, onbruikbaar geworden, of toegebolwerkt mogt geweest zyn, om den vyand aan dien kant best buiten te houden; hoe het zy, 't is zeker, dat het een krank gebouw moet geweest zyn, toen de Heeren Regeerders noodig oordeelde het zelven te vernieuwen, en tot dit einde op den 27. Maart, en nog nader op den 2. April des jaars 1671, by die van den Gerechte deezer Stad, naa voorgaande beraading, is goedgevonden en verstaan, dat de oude Koepoort, ten opzigte van haare bouwvalligheid, afgebrooken, en op de oude fondamenten aldaar eene nieuwe Stadspoort gebouwd zoude werden, gelykvormig de tekening by Meester Willem van der Helm daar van gemaakt, en getekend (7).

Oude toestand van deeze Poort

Dienstboek A.

Uit hoofde van dit besluit, heeft men zonder lang uitstel de oude poort doen afbreeken met zoo veel spoeds, dat .... van Landschot, oudste Zoon van Mr. Wouter van Lanschot, Schout deezer Stad,

Nieuwe poort,

(1) Pag. 40.
(2) MS. Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 133.
(3) Handvesten van de Stad Leyden, pag. 723.
(4) Thesauriers Rekening van 't jaar 1599. pag. 64 versa.
(5) Thesauriers rekening van 't jaar 1652. pag. 93.
(6) Pag. 58.
(7) *Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek* B.

Stad, in 't byzyn van Mr. Johan Meerman, Burgermeester, mitsgaders Herman Schuil, Thesaurier extraordinaris, den eersten steen gelegd heeft aan de nieuw te bouwen Koepoort. Dit werk in den Herfst verregevorderd zynde, vonden de Heeren Burgermeesteren op den 18en November deszelven jaars raadzaam, eerstlyk de verdere opbouw te laaten berusten, en uit te stellen tot de naastvolgende voortyd, en de Poort tegens den vorst te doen bekleeden. Ten tweeden, de Faucebreen (1) tusschen de Zyle- en Hoogewoertsche Poorten te doen vereffenen, en ontleedigen van alle straatsteenen daar op leggende. Ten derden, het zuidelykste Vellewassershuisje buiten de Koepoort, als te na gelegen aan den Kruittoren, Noordwaard aan te doen verplaatzen. En ten laatsten, de Singelen tusschen de Koe- en Hoogewoertsche Poorten, tegens den slag van het water in de Vestgraften te doen aan puynen (2). Vervolgens is dit gebouw voltrokken, en zyn de Wapenschilden der Heeren Burgermeesteren Meerman, Swanenburg, Maas, en van Alphen voor de zelve aan de binnen zyde gesteld, en in dien stand gebragt als zy zich heden nog vertoont.

De Naaktsluis.

Buiten de Koepoort, en niet verre van de zelve, is een Sluis, die men eertyds verscheidenlyk genoemd vindt; als Exsluis, beteekende de Buitensluis; Neksluis, als leggende op den nek van de Stad, en Naaksluis; voorheen open en ongedekt zynde; zy ligt in de Singel, welke van de Witte tot de Hoogewoerdspoort voor eenen dyk verstrekt, om het hooge water te keeren dat het niet in 't Heemraadschap van Delfland vloeit; om zulks voor te koomen en de Scheepvaart niet te verhinderen schynt de gemelde sluis gemaakt te zyn, doch in welken tyd is my niet voorgekoomen; het is zeker dat ze ouder is dan de Kolk, blykende uit de vergunning der Hoogheemraaden van Rynland, van deezen inhoud: „ Den „ eenentwintigsten November des Jaars „ 1452. is geconsenteerd die Stede van „ Leyden, dat zy een Verlaat zullen „ moogen maaken an die Naectsluse, duu„ rende tot der Heemraders weederzeg„ gen" (3). Deeze Sluis met de Brugge is in 't Jaar 1556. vermaakt of vernieuwd (4). En dewyl de kennis en rechtspreeking over deeze waterkeering aan den Dykgraaf en Hooge Heemraaden behoort, rees 'er omtrent den Jaare 1591. geen gering verschil, om dat die van Leyden deeze Sluis, tegen den wil der Hooge Heemraaden met geweld hadden doen open houden (5): doch zoodanige oneenigheden zyn wyslyk voorgekoomen door een verdrag, dat t'elkens op bepaalde tyd vernieuwt wordt: niet tegenstaande het gemelde recht stelt de Stad aldaar eenen Sluiswagter of Commissaris, aan welken het gebruik van den Barm, tusschen de Vliet, en de Cellebroersgraft vergund is.

DE HOOGEWOERTSCHE POORT.

Oude Poort.

Naa dat de Hoogewoertsche Poort, staande aan de Kraajerstraat ten einde de oude Hoogewoert, in 't Jaar 1635. vernieuwd, en zedert de Stad aan dien kant, door den laatsten uitleg vergroot, de oude Poort onnoodig geworden was, hebben de Heeren Burgermeesteren en Regeerders der Stad, dienstig geoordeeld hunne gedachten te laaten gaan, over het bouwen van eene nieuwe Poort, en tot dat einde op den 9. Maart des Jaars 1659. verscheidene tekeningen van eene nieuwe Poort gezien, ook een ontwerp ter verplaatzinge van de oude Poort aan 't einde van de nieuwe Hoogewoert, waarop eindelyk wierd goed gevonden de binnen Poort van de oude Hoogewoertschepoort te stellen buiten aan de nieuw te bouwen Poort, en aan de nieuwe binnen Poort alleen de fondamenten tot de zelve te doen leggen, en daar uit op te haalen, twee Pilasters, om 'er houte deuren aan te hangen. Den 23 April naast volgende is aan dat werk de eerste steen geleid door den Zoon van den Burgermeester Willem Simonsz. Hasius, genaamd Claas Hasius (6).

De nieuw Poort gebouwd.

De buiten Poort.

De buiten Poort hier op volbouwd, draagt dierhalven het jaartal 1659. en de grondslagen van de binnen Poort eenige jaaren bestorven zynde; hebben die van de Gerechte eindelyk op den 26 Mey 1669. goedgevonden, dat de Hooge-

(1) Onderwal of onderwalgangen.

(2) Uit het Notulboek Lett. A. gehoude ter Kamere van Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden.

(3) *Uit de Archiven van 't Hooge Heemraadschap van Rynland.*

(4) *Privilegie boek der Stad Leyden C. pag.* 501. *Versa.*

(5) *Handvesten van Rynland pag.* 305.

(6) Extract uit het Burgermeesteren en Gerechts Dagboek.

gewoertspoort, tot meerder fieraad van de Stad, verder opgebouwd zoude worden met een torentje, en eene Klok tot zoodaanige hoogte, en in dier voegen, als by de tekening van Meester Willem van der Helm aan den Gerechte opgesteld vertoond was (1). Hier op is den eersten Augusti deszelven jaars, door Jacobus van der Meer, Zoon van den Heere Mr. Herman van der Meer, Burgermeester, ten overstaan van Dr. Johan Eleman, Mr. Willem Paedts, Willem Simonsz. Hasius, en den voornoemden zynen Vader, Burgermeesteren, mitsgaders Johan van den Berg, Thesaurier extraordinaris, en Mr. Johan van Groenendyk, Secretaris, de eerste steen gelegd voor de nieuw aanbesteede en te bouwen Poort, midtsgaders voor den aldaar te stellen Toren; en is dan gemelden Thesaurier gelast, den aanneemers van 't voorzeide werk tot een geschenk te doen hebben eene somme van twintig Guldens uit de beurze deezer Stede (2).

hoe gemaakt.

Op deeze wyze is dit werk begonnen, en naar de Dorische orde voltooid, en versierd met de wapenschilden der toen regeerende Burgermeesteren; met zoodaanige schikking, dat die van Mr. Herman van der Meer, Heer van Hogeveen, en Mr. Jan Meerman, aan de binnen kant, Mr. Rippert van Groenendyk, en Herman Schuil aan de buiten kant gezien worden: verder is ten dienste der bewoonders van dien oord, en der vreemde doortrekkende, op den Toren een Uurwerk gesteld met twee klokken, heel en half uur slaande. Dit gebouw is door muuren ter lengte van omtrent achtenveertig treden halve maanswyze aan de buitenste Poort verbonden, door welke men vervolgens over de Singelgraft, langs eene brugge van elf steene boogen, en twee houte valbruggen naar buiten gaat.

De buiten weg.

De weg buiten deeze Poort is, omtrent het jaar zestig naa de zestienhonderd, met bewilliging van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rynland, bestraat en beplant (3). De Watermolen, die aan de Rodenburgerwatering gestaan heeft, is elders verplaatst, des wy hier niets meer hebben by te voegen.

DE ZYLPOORT.

Oude Poort waar die stondt.

De oude Zylpoort, gestaan hebbende ten einde de Haarlemstraat, of eertyds genaamde Marendorp, by de thans geheete Heerengraft, door het vergrooten van de Stad in 't Jaar 1644. ondienstig geworden, hadden de Heeren Regeerders dezelve toen doen verplaatzen aan de nieuwe vestgraft: maar deeze van hout gemaakte Poort door ouderdom vervallen, hebben die van den Gerechte der Stad Leyden, op den 2en December des Jaars 1666. naa alvoorens het werk beschouwd te hebben, beslooten, „ de „ Zylpoort deezer Stede in den Jaare „ 1644. van hout gemaakt, en dezelve „ zeer bouvallig, en onder voor het „ meerderdeel vergaan, dat dezelve afgebrooken, en op die plaats eene stee„ne Poort gebouwd zoude worden, ge„ lykvormig de tekening aan den voor„ gemelden Gerechte vertoond ", ontworpen door den bouw-kundigen Willem van der Helm.

Nieuwe Poort gebouwd.

In gevolgen van dit besluit, is het werk, in 't naast volgende Jaar, met ernst aangevangen; zoo verre, dat Heindrik van Willigen, Broederszoon van den Heere Burgermeester van Willigen, op den 9en April des Jaars 1667. den eersten steen van deeze nieuw te maaken Zylpoort gelegd heeft; en is ten zelven tyde, van wegen de Stad aan het werkvolk eene goude, en vier zilvere Ducatons te schenk gegeeven. Onlangs hier naa hebben die van den Gerechte, op den 13en Juny 1667. goedgevonden, de houte brugge, leggende voor de Zylpoort over de Binnevestgraft, te veranderen in eene steene brugge: en op de Zylpoort eenen Toren te doen maaken, voorzien met een Uurwerk en Slagklok (4). Dit werk is dus naar de Dorische bouw ordre voltooid, en aan de zyde van de Stad versierd met de Wapen Schilden van de toen Regeerende Burgermeesteren, als P. v. Swanenburg, H. van Willigen, H. Schuyl, en J. van Staveren, pronkende verder met nog andere fieraaden, en aan de buiten kant met twee zeer konstig in steen gehakte Leeuwen, houdende het Wapen van de Stad, en onder hetzelve de Leydsche Spreuk.

Hæc

(1) Extract uit het Burgermeesteren en Gerechts Dagboek.

(2) Extract uit het Burgermeesteren en Gerechts Dagboek E.

(3) Handvesten der Stad Leyden pag. 811. & 812.

(4) *Extracten uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek.*

De HOOG[illegible] in 't Jaar 1762.

DE [illegible] POORT,

HÆC LIBERTATIS ERGO.

Dit om der Vryheid wille.

Op het bovenfte deel van deeze Poort, hebben de Rederykers, naa datze van de Rynsburgfche Poort, en van de Konftfchilders gefcheiden waren, hunne vergader-kamer gehadt; doch de Heeren Regeerders kennis hebbende van den handel deezer broederen, oordeelden dit vertrek tot nutteren dienft te konnen befteeden, en ftelden aldaar omtrent het Jaar 1736. een fchool voor de arme Kinderen, 't welk zedert weder verplaatft is, gelyk wy elders aantoonen.

De Herberg der Stad,

Aan deeze zyde der Stad wierdt ten dienfte der reizende Lieden, eertyds oorbaar geoordeeld eene Herberg te bouwen, en ter verzekeringe der Stad de Veftgraft te verwyden: om dit oogmerk te volbrengen wierdt den laatften February des Jaars 1592. dit befluit genomen: „ Gezien by de groote Vroedfchappen „ de afmeeting van de Tuinen en Landen ten beveele van Burgermeefteren „ en Gerechte, by Salomon Davitfen „ van Dalmerhorft, gezwooren Landmeeter gedaan, gelegen tuffchen de „ Rynen, buiten de Hoogewoertfche „ en Zylepoorten, tot aan zeker flootgen, genaamd 't flootgen Goodts, „ omme aldaar de Veft tot hondert roede voeten te werden verwyd, vorder „ een Singel breedt twee roeden, en „ een Singelfloot breedt of wyd anderhalve roede, te werden gemaakt, „ midsgaders ook zekere bekwaame „ Herberge tot geryf van de pafleerende Luyden; hebben dezelve by meerderheid van ftemmen gerefolveerd, en „ die van de Gerechte geauthorifeerd, „ daar inne te doen gelyk zy luyden, „ tot den meeften nut en ooirbaar deezer Stede, bevinden zullen te behooren" (1). Deeze Herberg was noodig voor de Schippers en Reizigers, welken, voor dat de Trekvaarten gemaakt waren, door tegenwinden, en anders met hunne Zylfchuiten van Utrecht, Amfterdam en Haarlem dikwylen by den nacht, als de Poorten gefllooten waren, aankwamen, en nergens elders huisvefting konden vinden. De ftandplaats

tot welk gebruik.

van het gemelde gebouw fchynt omtrent de tegenwoordige haven geweeft, en door de laatfte vergrooting weggeraakt te zyn: doch de noodzaaklykheid van zoodaanig een huis aan dien kant, heeft, naa den uitleg der Stad, doen befluiten, om weder buiten dezelve, op verzoek van eenen Hendrik Verfchouw, een ander te bouwen: gelyk tot dat einde in 't Jaar 1647. op zekere voorwaarde vryheid verleend wierdt, en onder dezelve begreepen, dat de Veerfchuiten van Haarlem en Amfterdam daar aanleggen, en de reizende Perfoonen behoorlyk onthaald en gehuisveft moeften worden, alles breeder in het verdrag, door ons gemeen gemaakt, te vinden (2).

Deeze Herberg hadt weinige jaaren geftaan, als op den vyfden Augufti des Jaars 1653. dit befluit genomen wierdt: „ De Burgermeefteren hebben goedgevonden, dat in den houten toorn, by „ Jeaques Crema, huurder van Stadhuifinge en Herberge buiten de oude „ Zylepoort, gebouwd op het erf van „ de voornoemde Herberg, zal werden „ gehangen eene Klok, by Burgermeefteren voornoemd, in ruilinge aangenomen van . . . Wegewaar, de Gefchutgieter in 's Graavenhaage, tegens de oude fpys van eene geborfte „ Klok, gehangen hebbende in den „ toren op de nieuwe Kerk alhier" (3). Dit gebouw wordt in de Grondkaart deezer Stad van 't Jaar 1670. nog aangeweezen, zoo dat ik onderftelle, dat het twee Jaaren laater mede afgeworpen zal zyn.

Een Klok aldaar gehangen.

Omtrent dien oord moet oudtyds nog een ander huis van de Stad geftaan hebben; wandt men vindt in 't Jaar 1599. aangeteekend van de „ Stadshuizinge „ buiten de Zylepoort, ftaande an de „ hameye, by het fcheyt van de nieuwe Vrydomme, bewoond by Jan „ Claaszoon van Bywech, Boomwachter aldaar, onder zynen dienft begreepen" (4), maar de ftandplaats van dit huis, en fcheiding der Vrydomme is my geheel onbekend.

Boomwagter.

Wat verder buiten deeze Poort is de Zylbrugge; van welke eertyds de Stadt Leyden vry van 't vertimmeren, verhoo-

(1) *Extract uit het Vroedfchapboek Litt. M. begonnen den* x1en. *Novembris Anno* XV^C. LXXXVII.

(2) *Handveften der Stad Leyden. pag.* 802. *en vervolgens.*

(3) *Extract uit het Burgermeefteren en Gerechtsdagboek* van publyke zaaken, Letter D. fol. 165.

(4) *Thefauriers rekening van 't Jaar* 1599 *pag.* 65.

hoogen, en verwyden verklaard was (1), maar in 't vervolg is hier omtrent verandering gemaakt, by verdrag tusschen Hooge Heemraaden en Burgermeesteren deezer Stad, in 't welke de kosten en inkoomsten verdeeld wierden, in zoo verre dat de Stad naar maate der lasten ook twee derden deelen van de pachtpenningen genieten zoude, gelyk elders aangeweezen is (2). Dewyl aan de doorvaart van dat water veel gelegen was, dat het niet benaauwd wierde, en zommige Schepen met lossen of laaden lang stil lagen, hadden de Hooge Heemraaden oorbaar gevonden daar in te voorzien door deeze orde op dezelve te stellen:

Ordre op de Zyl niet te benauwen.

„ Alzoe by voirgaende Koeren ende „ Ordinantien, van den Dycgrave en de hoghe Heemraiden van Rynlandt, eenen yegelick geinterdiceert, „ ende verboden es, in de Zyl, ende „ in den Rhyn, omtrent de Zylbrugghe, met eenighe bier- ofte andere „ Schepen te mogen leggen, noch veel „ min die aldaer te mogen laden noch „ lossen; ende men bevindt, dat dyes „ nyet jegenstaende, die Schippers noch „ dagelicxs aldaer met hoeren Schepen „ blyven leggen, ende die aldaer laden „ ende ontladen, occuperende ende gebruyckende daer toe der goeder luyder landen, daer naest aen gelegen, „ die welcke omme 't groot interest, „ dat zy daer door lyden dikwils aen „ den Heemraiden voornoemt clachtich „ ende versouckende zyn, daerinne voorsien te werden. Ende gemerckt dezelve Schepen oick zeer groot beleth „ doen, zoe in des gemeene lants waterlosinghe, als Scheepsvaert aldaer: „ Soe hebben de Dycgrave, ende hoge „ Heemraiden voornoemt, die voorsz. „ Koeren ende Ordinantien gerenoveert; „ ende op nyeuws gekoert, gestatueert, „ ende geordineert, zulcxs zy op nyeus „ Koeren, Statueren, ende Ordineren „ by desen, dat nyemandt wye hy zy, „ 't zy Schippers, ofte andere, van nu „ voortsaen met hoeren Schepen, cleyn „ nochte groot, en sullen mogen stille „ leggen, noch die zelve laden, lossen „ ofte ontladen in de Zyl, ofte in den „ Rhyn omtrent die Zylbrugge, in den „ Ambochte van Leyderdorp, op een „ boete van vyff ende twintich ponden „ van XL. grooten Vlaems 't pond te „ verbeuren, zoo dik' ende menichmael „ als men bevinden zal yemandt hier jegens te doen, ofte gedaen te hebben; maer zal een yegelicken zyne „ Schepen moghen leggen buyten die „ Zylpoorte der Stad Leyden, ter plaetsen aldaer geordineert.

„ Actum binnen der Stede van Leyden opten IIII^en. Octobris XVc. en „ detachtich.

My present,

En was geteekend,

Brouchoven.

Uit de Archiven van 't Hooge Heemraadschap van Rynland.

NB. Onverminderd deeze Keure is op den 10. July 1581. aan de Aalschepen door Heemraaden vergund in de Zyl aan geen zyde de brugge te moogen leggen, om datze de Aal in den Ryn by de Zylpoort niet leevende konden houden.

Onlangs hiernaa vonden de Regeerders der Stad Leyden, niet ondienstig tot geryf en gemak der Schippers van Haarlem en Amsterdam herwaart vaarende, den op- of aanslag by de Zylbrugge, op den zestienden Augusti des Jaars 1600. van Vranc Cornelisz. van Torenvliet aan te neemen (3).

DE HEERE POORT.

Oorzaak van het Stichten van deeze Poort.

Door den wyden afstand tusschen de Zyl- en Maaren Poorten, ondervondt men met den tyd, dat het den Stedelingen, welken Landen, of Tuinen in 't Noordoosten buiten de Stad gebruikten, lastig viel, om tot dezelven te koomen, door zoo grooten omweg te moeten neemen, des de Heeren Regeerders noodig vonden, om dat ongemak te beteren, eene kleine Poort te doen bouwen aan de Oostzyde van de korte Heerengraft, door welken de Ingezetenen, aan dien oord gemaklyker Landwaard mogten koomen; met welk inzigt deeze Poort gebouwd wierdt, die door haare kleine doorgang van geene Rytuigen kan gebruikt worden, en niets aanmerkelyks bevat, dan alleen ter gedachtenisse van den eersten Steenlegger,

(1) Gr. Charterboek IV. Deel pag. 72.
(2) Handvesten der Stad Leyden pag. 813. en 814.

(3) Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 217.

ger, in den Voorgevel dit ingehakte Opschrift:

FRANS AB ASSENDELFT
AMPLISSIMI D. D. CONSULUM
CONSENSU
PRIMUM HUJUS PORTÆ LAPIDEM
FUNDAVIT
1682.

Frans van Assendelft heeft met toestemminge van de Achtbaare Heeren Burgermeesteren, den eersten steen van deeze Poort gelegd in 't Jaar 1682.

Van de vleugels der Poorte.

De vleugels of huizing aan de zyden van deeze Poort, wierden tot een Wagthuis geschikt, om dat het Wagthuis aan de Haaven tot een Vleeshal gebruikt wierdt. Door dit gebouw gaat men langs eene langen houten valbrugge over de Singelgraft. Schoon dit gebouw twaalf jaaren laater dan de groote Kaart van de platten grond der Stad Leyden gemaakt is, wordt het echter in dezelve afbeelding gevonden, 't gene my doet denken, dat deeze Poort, alsmede eenige bolwerken, die laater opgeworpen zyn, in 't vervolg in de Kaart zyn gebragt geworden.

DE MAARE OF HAARLEMSCHE POORT.

Eertyds heeft de Stad aan de Maren geen Poort gehadt, maar de Wagter van 't Marengat bragt de Menschen door middel van een schouw naar buiten; en vindt ik niet, dan verscheidene jaare naa de zwaare Belegering, van een Poort, aan 't einde der Maaren by de Oudevest, iet gemeld; en willen eenigen, dat de afbeelding van het oude Poorthuis, 't gene aldaar gestaan heeft, nog in de voorgevel van het hoekhuis van de Oudevest aan de Oostzyde van de Maaren te zien is. Hoe het zy 't is zeker, dat naa de vergrooting van den Jaare 1611. dit Poorthuis ondienstig geworden en vernietigd is, en dat zedert aan 't einde der korte Maren, nevens de Singelgraft, eene Poort gebouwd wierdt, welke naa het maaken van de trekweg op Haarlem, ongevoeglyk geoordeeld wierdt te staan, des „ die „ van den Gerechte deezer Stad, den „ 26en October 1664. naa genomene be„ schouwing van de Maarenpoort, goed„ vonden, in plaatse van dezelve eene „ nieuwe Poort te maaken, aan de an„ dere zyde van de Maaren, tegen over „ de Haarlemsche Trekweg, gelykvor„ mig de tekening aan den Gerechte „ vertoond, " (1) door den Bouwkundigen Willem van der Helm, op papier gebragt. Onlangs naa dit voorneemen der Heeren Regeerders is de nieuwe Poort begonnen, en naar de Romeinsche bouworde voltooid; en dewyl de Burgermeesters, in dien tyd regeerende, goedvonden, dat hunne Wapenschilden ter gedachtenisse aan dit werk gesteld zouden worden, ziet men nog aan de zyde van de Stad, die van de volgende Heeren, als van Herman Schuyl, Cornelis Buitenvest, Willem Hasius, en Dr. Jan Eleman. De huizing aan deeze Poort of de vleugel, wierd den Schryver vergund te bewoonen.

Wanneer hier eene Poort gebouwd is, en op welke wyze.

Zaaken buiten de Poort.

Nevens den aanslag van de Haarlemsche Trekvaart, even buiten deeze Poort, ziet men den Stal voor de Jaagpaarden, en daar nevens het Huis van den Commissaris van 't zelve Veer. Tusschen deeze en de Heerepoort is de ververzing watering der Stad, aan 't einde van welke, omtrent de slaagsloot, de tweede Watermolen, die voorheen aan de Rodenburgerwatering gestaan hadt, met bewilliging van den Dykgraaf, en de Hoogheemraaden van Rynland, gesteld is (2), als recht hebbende, volgens Octroy der Heeren Staaten, des Jaars 1666. de Landen tot zoodanig een gebruik by waardeering te moogen aanneemen (3).

DE RYNSBURGSCHE POORT.

Het is niet onwaarschynlyk, dat naa de vergrooting van de Stad aan dien kant, in 't elfde jaar der zeventiende eeuwe gedaan, eene Poort tot den uitgang naar buiten, gemaakt is; maar van dezelve niets aangetekend vindende, zal ik overgaan tot het gene my letterlyk medegedeeld en zeker is, naamentlyk: „ op den dertienden February des Jaars „ 1631. is in de vergaderinge van die „ van den Gerechte deezer Stede, door „ Jan Jacobz. van Banchem, overgele„ vert zeker bestek, ingesteld, om naar „ hetzelve te doen maaken de Haar„ lemmerpoort, zoo beroerende het „ hout-

Besluit tot het bouwen deezer Poort.

(1) *Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek.*

(2) *Handvesten der Stad Leyden, pag.* 817.
(3) Ibid. pag. 509. & 510.

„ houtwerk, hartwerk, en steenwerk. „ Het welke ter voorsz. Vergaderinge „ zynde geleezen, is goedgevonden en „ besloten, dat het voorsz. werk open- „ baarlyk bestedet zal werden, en dat „ dienvolgens de copien van het bestek, „ in de principaale Steden deezer Provin- „ tien verzonden zullen werden, en dat „ meede eenen yegelyken by affixie „ van billetten, de voorsz. te doen be- „ stedinge bekend gemaakt zal wer- „ den " (1).

Dezelve gemaakt.

In gevolg van dit voorneemen, is in het naaste jaar de Rynsburgsche Poort, het grootste Konstwerk der Bouwkunde, dat te Leyden gevonden wordt, naar de Dorische bouwordre voltrokken, en alles Scheelhoeks zoo wonderlyk zamen gevoegd, dat de Kundigste Bouwmeesters over hetzelve verbaast staan.

'tGebruik van 't bovenste deel, aan de Konstschilders vergund.

Boven deeze Poort hebben de Konstschilders hunne kamer, om de Leerlingen naar een Levendig Manspersoon te onderwyzen, in 't Jaar 1701. verkreegen, wyl hun vertrek onder de Saayhal, datze eerst gebruikte, onbekwaam was. Tot aankweeking van die Loflyke Konst, zynze door haar Ed. Groot Achtbaarheden met zeker inkoomen, om de noodige kosten goed te maaken, begunstigd; doch wyl ons voorneemen is, by andere geleegenheid hier van omstandiger te handelen, zal ik overgaan tot de beschryving van eene zaak, die myns oordeels nergens gevoeglyker kan geplaatst worden, naamenlyk:

't Zwaanenhok in de Singelgraft.

Het Zwaanenhok, nevens de gemelde Poort, in de Singelgraft gemaakt, dienende tot verblyf van der Stede Zwaanen, zynde een recht 't geene de Stad van den Huize van Wassenaar ten onversterflyken leen houdt, als blykt uit de verlybrief van den jaare 1593. als mede van andere, bevattende deeze tot ons onderwerp dienende woorden: „Verlyen en verleenen [de Stad Leyden] „ met deezen brieve uit zonderlinge „ gratie, zes paar broedende Zwaanen „ te moogen houden om de Stad Leyden, in haare graften, en in den Ryn „ tot Leyderdorp aan de eene zyde, „ ende tot Katwyk aan de andere zyde, mitsgaders in al der Stede voorsz. „ eigene wateren, te weeten, die Meeren mitten Poelen daar toe behooren- „ de, en die Maaren, strekkende uit „ der Sad Vesten tot aan 't Warmonderveer, ende voort tot de hooge „ Weisloot toe, de voorsz. zes paar „ Zwaanen te moogen houden van „ ons, ten rechten onversterflyken erfleen " (2). enz. Sedert welken tyd de kwaadaardige, of baatzugtige menschen, door het beledigen der Zwaanen oorzaak gegeeven hebben, dat de Regeerders, ter bescherminge der gemelde Vogels, zekere strenge Keur gemaakt hebben, behelzende, zoo wel Geldboete als Lyfstraffen, naar gelang der zaaken, gesteld voor die de Zwaanen slaan, verjaagen, schieten, de nesten stooren, en eyeren of jongen rooven (3): en op dat die dieren des te veiliger zouden leeven, draagenze, tot zekeren ouderdom gekoomende zynde, eene Koopere halsband, omze van andere te onderkennen, op welke de Letters LEYDEN gesteld zyn: Ook wordt 'er iemand van de Stad geschikt, die op dezelven past, gadeslaat, en by wylen noodig voedsel bezorgt, onder toezigt van een Lid der Regeeringe, welk den titel van Pluimgraaf voert, zynde tegenwoordig de Edele Gr. Achtbaare Heer Mr. Nicolaas van de Velde, D. Z. Regeerend Burgermeester, enz.

Het beledigen der Zwaanen verboden.

De weg daar buiten.

De weg buiten deeze Poort is op bevel des Landsheeren, in 't Jaar 1395. aan de Hoogheemraaden van Rynland bevolen te maaken, weinig tyds daar naa is dit gebod vernieuwd, en den last op kosten van eenige Dorpen gelegd, (4) doch of de weg niet wel onderhouden wierdt, 't is zeker, dat de Regeerders der Stad Leyden, in 't Jaar 1566. een verdrag met het Klooster Mariepoel tot het onderhouden van den weg maakten (5), en zedert meester van de Heerlykheid van Oestgeest geworden, die in goeden staat hebben doen houden.

Geduurende de zwaare Belegering, en zelf lang voor dien tyd, stont even buiten de oude Rynsburgsche Poort, een bekend huis of eene Herberg, Spanje geheeten, 't welke in Jaar 1546. bewoond wierdt door Joost Volprechtz. die schoon waard aldaar, t'evens ook Kerkmeester van de Vrouwe Kerk was (6). Het zelve huis is kort na het ontzet der Stad, tot verwyding der oude

(1) *Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek*, *Litt.* B.

(2) *Handvesten der Stad Leyden*, *pag.* 665. & 671.

(3) *Keuren der Stad Leyden*, *Gedrukt* 1658. *pag.* 45.

(4) *Handvesten der Stad Leyden*, *pag.* 808.

(5) Ibid pag. 809.

(6) *Blaffaard van de L. Vrouwe Kerk*, *pag.* 47.

DE RHYNSBURGSCHE POORT te Leyden, 1762.

DE MOERSCH POORT.

oude Vestgraften afgebrooken, uitgedolven en in Water veranderd (1).

DE MORSCHPOORT.

Vermids de weg naar de Hoogemorsch buiten deeze Poort ligt, heeft zy den naam van Morschpoort ontfangen: ook wordtze van veelen, zomtyd de Galgpoort geheeten, om dat het buiten Gerecht niet verre van daar gelegen is. Toen de Stad in 't Jaar elf naa de zestienhonderd aan deeze zyde vergroot wierdt, heeft men aan 't einde der Kleystraat, by voorraad, eene houte Poort doen maaken, welke met den tyd zoo verviel, en verouderde, dat de Heeren Regeerders goedvonden, eene Tekening van hunnen Bouwmeester Willem van der Helm te doen maaken, en dezelve waardig gekeurd zynde, is by die van den Gerechte deezer Stad, naa genomene beschouwing, op den zevenentwintigsten December, des Jaars 1667. raadzaam gevonden de houte en bouwvallige Morschpoort af te breeken en op dezelve plaats eene Steenepoort te doen bouwen volgens de Tekening daar van aan hen vertoond (2). Uit deeze Voorbereidselen is de gemelde Poort gebooren, en in 't Jaar 1669. voltooid, gelyk het daar op gestelde jaartal aanwyst, en op datze met geen verachtlyken naam meer zoude genoemd worden, heeft men 'er met groote Letters aan den buiten kant doen voorstellen;

Eerste Poort aldaar van hout,

en eindelyk van Steen gemaakt.

MORSCHPOORT, *1669*.

hebbende de acht gemelde Poorten zoodaanige uitterlyke gedaante, als in de nevensgaande Prentverbeeldingen te zien is.

Wegens het sluiten en ontsluiten van al de Poorten deezer Stad zyn, mids den verschillenden doortogt, ook onderscheidene wetten of regels vast gesteld, en te vinden in de onlangs gedrukte Handvesten en Privilegien der Stad Leyden (3).

Het openen en sluiten der Poorten.

(1) *Thesauriers Rekening van 't Jaar* 1578. *pag.* 69 & 70.

(2) *Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek.*

(3) *Pag.* 279.

VIERDE HOOFDSTUK.

Sint Pieter en Sint Paulus Kerk.

Den omtrek en buitenkant van de Stad, op de gemelde wyze beschouwd hebbende, zullen wy binnen treden, en eerst het oog laaten gaan, over de Geestelyke gebouwen, onder welken de Kerk aan Sint Pieter en Sint Paulus toegewyd, als de oudste, de eerste plaats verdient.

Het is waarschynlyk, dat het Land op het welke deeze Kerk gebouwd is, aangehoogd zal zyn, door het graaven van de Graften, die eertyds rondom 's Graavenhof en 's Graavensteen liepen, en tot het aanvoeren der bouwstoffen van de Kerke dienden; want de grond is aldaar hooger dan die 'er naast gelegen is. Wanneer men deeze stichting begonnen heeft, wordt niet gemeld; maar wel dat de Kerk in 't jaar elfhonderd eenentwintig voltimmerd, en gewyd is, op den elfden dag van September, als uit de oude overleevering, en de getuigenisse van een zeer oud opschrift, op zeker tafereel, dat voor veele jaaren in de Kerk ten toon hing, bevestigd wordt, meldende:

De aanvang deezer Kerk onbekend.

„ In den jare 1121. des Sonnedags
„ naer ons Liefvrouwen Geboorte [het
„ welke altyts in September is] worde
„ deese tegenwoordige Kerke gewyt in
„ der eeren Godes, ende der Heyligen
„ Apostelen St. Pieter ende St. Paulus,
„ onder den eerwaerdigen Heer ende
„ Vader in Gode, Godebaldus de
„ XXIIIIen. Bisschop van Wtrecht"(1).

De Inwyding.

Uit deeze inwyinge is ligt te besluiten, dat de Stad veel eerder en ouder moet zyn, om dat 'er menigte van jaaren

(1) *Boxhorn Toneel van Holland pag.* 175. & *Orlers Beschryving van Leyden pag.* 94.

ren tusschen den eersten aanvang, en de voltoijing van zoo groot een werk, verloopen waren; als mede dat zoo deftig een gebouw voor geen gering getal van menschen zal gemaakt zyn. In deezer voegen cenige jaaren gestaan hebbende, is de Kerk in 't Jaar 1339. vergroot, of uitgezet aan het Choor (1). 't gene zyne bedenking lydt, en my doet twyfelen; naamenlyk, om dat ik niet kan gelooven, dat 'er door de Rooms Catholiken Kerken zonder Choor gebouwd wierden, en dat men by die gezindheid altyd het Choor, gelyk het is, in 't Oosten gewoon was te plaatzen, zoo dat ik liever zoude gelooven, dat de vergrooting aan de andere zyde zal geschiedt zyn; des te eerder, om dat de toren, die naa de vergrooting in 't midden van de Kerk gestaan heeft, eertyds aan 't Westen van de Kerk, nu het Choor, gemeld wordt geweest te zyn; welke plaats van den toren, die by eenigen in twyfel getrokken wordt, wy, naar onze meening, hier eerst zullen aanwyzen: Behalven de buiten gemeene dikte van de vier Pilaaren die thans in 't midden van de Kerk gezien worden, op welken de toren gestaan heeft, vinden wy de volgende aanteekeningen ter bevestiginge van onze meeninge.

en vergrooting. *Overweeging over dezelve,* *plaats van den Toren,*

„ Op het Jaar 15[illegible] betaalt aen Gerrit [illegible], Coster van Sinte Pieters Kercke, voor zyn arbeyt ende moeyte, dat hy de Wakers, die op Sinte Pieters thoren gewaect hebben, des avonts die Kerck doore, ende opten thoren gelaten heeft, ende des nachts, als 't van doen was, weder ontsloeten, ende uitgelaten heeft, alsoe wel voir dit jaer, als oeck voor 't voorgaende jaer t'samen IIII. Rynsgulden, 't stuk van XL. groten " (2). Nog nader heeft men in den Perkamenten Blaffaard van Sint Pieters Kerke, in welken op de tegenzyde van 't tiende blad, omtrent de bepaaling der Graven onder andere deeze woorden staan: „ Welck graf gelegen beneden Sinte Pieterskerc voorsz. in den ommeghanck, an die Zuytzyde, bezyden Sinte Katherinen Outaer, staende an den Toorn " enz. Getekend den 24 July 1504. Deeze verklaaring van den staat des Torens dunkt my genoeg, om niet meer te twyfelen: ook is het muurwerk in 't Westen, daar eenigen vermoeden dat den toren geweest heeft, niet bekwaam om zoodanig een gevaarte te draagen, als wy dus beschreeven vinden: „ Dese St. Pieters Kerk, is eertyds seer wyt vermaert, van wegen den seer hogen ende schoonen tooren, dewelke in het Westen van de voornoemde Kerck [naamenlyk van 't oudste deel, nu het Choor,] gebouwt was, ter hoogten van tweeendertig roeden, maekende driehondert ende vier ende tachtich voeten: alsoo dat dezelvige den Schipperen ende Stierluyden, in de Noortzee zeylende, tot een baeck ende merckteycken dienende was, om naer te zeylen, ofte hare scheepen naer te stieren, ende met de hulpe Godes in de gewenste haven te brengen " (3).

en [illegible] zen. *Hoogte van den Toren,*

Op dusdanige wyze vindt men den toren beschreeven, welke met de Kerk in de beroerde tyden van het laatste der vyftienden, en 't begin der zestiende eeuwe, door geduurige oorlogen, en daar uit ontstaane armoede niet behoorlyk onderhouden wierdt; des de Regeerders der Stad bespeurende het gevaar, en vreezende dat de Kerk door ouderdom en gebrek van herstelling mogt instorten, tot verbetering van dezelve aan de Kerkmeesteren, op zekere voorwaarden het Roepambacht vergunden, volgens deezen nevensgaanden Brief:

Verval van de Kerk.

„ WY Schout, Burgermeesteren, ende Scepenen der Stede van Leyden, doen condt allen luyden, alsoo wy in der waerheit bevinden, dat Sinte Pieters Goidshuys binnen onser Stede seer t'afteren is, ende mitter Kercken renten niet toecomen mogen om Jaerlicx te betalen sulcke renten als die Kercke voorsz. Jaarlyks schuldich is: behalven andere costen ende ongelden, die de voorsz. Kerck behoeft, om te houden staende in rake ende in dake, soe dat genouch gesien ende gescepen is in langheden van tyden, dat die Kerk voorsz. instorten, ende nedervallen soude, en worde daerinne by tyts niet voirsien, ende die voorsz. Kercke te hulpe comen; Ende want wy schuldich syn hier toe te sien, ende te verhoeden de verderflicheyt „ van

(1) *Orlers Beschryving van Leyden pag. 94.*
(2) *Uit de rekeninge van Pieter Paedze & Geryt Heye, Thesauriers der Stad Leyden des Jaars 1508. pag. 80.*
(3) *Uit het Gedrukte opschrift van 't Oude Bort.*

de S. PIETERS-KERK te Leyden 1762.

„ van Onſer Kercke, ende dair te hel-
„ pen dat ſy ſtaende gehouden worde,
„ ſoe is 't, dat wy der Kercke van Sin-
„ te Pieters voorſz. gegunt ende gege-
„ ven hebben, dat Roupambocht van
„ onſer Stede, durende ſoe lange als Mee-
„ ſter Jan Claes uyter Kaege Organiſt
„ is van de voorſz. Kerke te bewaeren,
„ te gebruycken, ende te bedienen, of
„ te doen bedienen, 't ſy in huyswaer,
„ off anders, in alre manieren als de
„ voorſz. Kerke dat leſtwerven gehadt
„ ende gebruyckt heeft, ende in ſulc-
„ ken ſchyn, dat men van Roupgelt niet
„ meer geven en ſal dan men van ouder
„ gewoonte ende haircomen ſculdich is
„ te geven; ende als Meeſter Jan voorſz.
„ niet meer Organiſt is van der voorſz.
„ Kercke, ſoe ſal dat voorſz. Roupam-
„ bocht vry weder comen ander voorſz.
„ Stede, ende geloven den Kerckmee-
„ ſteren van Sinte Pieters, die 't nu ſyn;
„ of namaels weſen ſullen, dit voorſz.
„ Roupambocht ruſtelic, ende vredelic
„ te laeten beſitten ende gebruyken, die
„ voorſz. tyt dat Meeſter Jan voorſz.
„ Organiſt van den voorſz. Kercke we-
„ ſen ſal, in der manieren voorſz. zon-
„ der hem eenige hinder, letſel, off
„ moeyniſſe daer in te laeten geſchien
„ van ons, of van yemandt anders; mer
„ ſullen hemluyde daer in totter Kerc-
„ ken behouf houden, ſtyven, ende
„ ſtercken tegen eenen yegelicken die
„ hem hinderen of deeren willen, ende
„ him laten toe hulpich, radich, vorder-
„ lick ende bytſtandich ſyn, in allen ſaec-
„ ken den voorſz. roupambocht aen-
„ gaende; alle dinge ſonder argeliſt.
„ Ende op dat de dienſte Goidts hier by
„ verbetert mach werden, ende wy hoe-
„ pen van God van hemelryck hier of
„ geloent te weſen, zoe hebben wy tot
„ eenen warachtigen oirconde deſen
„ brieve beſegelt met onſer Stede Zegel
„ hier an gehangen, op ten ſeventienden
„ dach in Januario, in 't jaer ons Hee-
„ ren duyſent vyffhondert ende thien.

„ Opte plycque ſtont geteyckent
H. Floryſz.

„ Ende was voorts beſegelt met
„ een groot groen waſſchen ze-
„ gel onder aen, een double
„ franchynee ſtaerte [door de
„ plycque gſteecken] uithan-
„ gende.

„ Naer gedaen Collatie es de-
„ ſen. metter originele be-
„ vonden te accorderen,
„ huyden deſen XV en.
„ September XVIc. ach-
„ tentwintich.

By my

H. Nachtegael,
Nots. Publ.

[illegible] der drie [illegible] der Stad Leyden, pag. 40.

NB. Deeze Kerk hadt voorheen het Roepambocht voor tien jaaren ten zelven einde bezeten, als blykt uit den Giftorief der Heeren Regeerders, gedachtekend den vierden February, duyſend vierhondert en vyftig.

en inſtorting van den Toren.

Of nu dees onderſtand niet genoegzaam was, dan of men die niet wel beſteedde, 't is zeker dat de toren twee jaaren laater inſtortte, en een gedeelte van de Kerk met zich nam, volgens het verhaal van het meergemelde opſchrift, en van de Secretaris der Stad Leyden, Henrick, Floriſz. bevattende:

Verhaal van den Val.

„ Naer dat den voornoemden Tooren
„ omtrent drie hondert jaren geſtaen
„ hadde, ſoo is dezelve eindelicken ter
„ neder geſtortet, ende omgevallen, in
„ 't Jaer onſes Heeren 1512. tuſſchen
„ den Donredach ende Vrydach, in
„ der nacht, recht voor dat de Klock
„ een ſloeg, in de eerſte uyre van den
„ eerſten dach van Maert (1). Het
„ Cruys, Becken, ofte Pynappel met-
„ ten Mackelaer, vielen Heer Symon,
„ Ewoutsz. Prieſter, ende Pater van de
„ Falyde Bagynenhuys ontſtucken, en-
„ de daer was veel houts op ſyn bed-
„ de ghevallen, daer hy op lach ende
„ ſliep, ende was in grooter vreeſen
„ van ſyn Lyf, ſoo dat door Gods ſon-
„ derlinghe gratie, den ſelven Heer Sy-
„ mon niet gequetſt en was, noch oock
„ niemant anders: maer den ſelven val
„ nam over de Noortzyde van de voor-
„ ſchreven Kercke na haer twee pilae-
„ ren van het nieuwe werck, ende 't
„ deckſel van de Kercke de voorſchre-
„ ven twee pilaeren breet: ende aen
„ de ander zyde, over S. Catharynen
„ Outaer 't glas van Calis met een vac-
„ ke muyrs, ende daer ſtorte veel van
„ den toorn over beyde zyden achter
„ in der Kercke, ende de groote Or-
„ gele,

(1) *Het gedrukte Opſchrift van het Bord*

„ gele, die midden in der Kercke hangt „ aen den toorn, bleef hangen " (1). Vervolgende, dat 'er eenige dagen te vooren op den vyfentwintigsten February, zynde het feest van St. Mathias, onder de predikaatzie, welke door den Gardiaan der Minnebroederen gedaen wierdt, een groote steen van den Toren op het Dak van de Kerk, met zoo verschriklyken gedruis en geklater gevallen was, dat al de menschen, door eenen doodlyken schrik bevangen, verbaast uit de Kerk liepen, schreeuwende dat de toren instortte. Dees val des torens wordt ook van anderen verhaald, welken melden dat hy tot beneden de negen roeden afviel, daar hy tot eenendertig en eene halve roede opgetimmerd geweest was " (2). Verschillende alleen in den dag met Orlers, als stellende zulks op den vyfden Maart, gelyk de Secretaris Jan van Hout ook schryft; welke verder verhaalt, dat onder deezen toren eene Kamer bekwaam gemaakt was, daar het groote Zegel en al deezer Stede Privilegien, Brieven, Chartren, en voornaame stukken bewaard wierden, die waarschynlyk veele door den val verpletterd zyn, zonder dat dezelven weder in de voorige gedaante konnen hersteld worden, niet tegenstaande de naarstigheid en vlyt door die van den Gerechte, daar toe aangewend, welke het geheele Ambacht van de [illegible] gebruikte om de puin te doorzoeken en te ruimen, op dat bewaard wierde, 't geen door den val niet geheel vernield mogt zyn; maar zonder gewenscht gevolg, alzoo de Stad van dat deel voor altyd berooft blyft en eene onverwinnelyke schade lydt (3). Ik twyfele niet, of de roemwaarde Secretaris, zal door verhaal van anderen in die gedachte gebragt zyn, welke by my eenige bedenking heeft; want zoo al de Privilegien, Handvesten, en Brieven eertyds daar bewaard wierden, hoe is 't mogelyk, dat nog tegenwoordig zoo veele van dezelven, die in vroegeren tyd gegeeven zyn, op de Secretarye deezer Stad gevonden worden, van welken de Zegels, die 't meeste gevaer door 't verpletteren zouden loopen, nog zoo zinlyk, en zuiver zyn, ofze voor weinige dagen gemaakt waren; 't gene my doet vermoeden, dat de schade van dezelve geleeden, zoo groot niet moet wezen alsze uitgemeeten wordt.

Schaade door den zelven.

Bedenking over dezelve.

Tot de weder opbouwing van den toren wierdt in dien bekommerlyken tyd veele moeite en konst aangewend, onder anderen beloofde de Bisschop van Utrecht, aan die de behulpzaame hand tot herstelling van denzelven zouden leenen, vryheid, om geduurende de vaste, voor zekeren tyd, zuivel te moogen eeten; het welk, als ook de bedroefde staat des lands, uit den nevensgaande brief te zien is:

Vlyt tot de weder opbouwing.

„ Frederik, Markgraaf van Baden, „ door de genade van God en van „ den Apostolischen Stoel Bisschop van „ Utrecht, wenscht aan alle waereldsche persoonen of leeken, die zich in „ de Stad Leyden, of binnen de Gerechtspaalen van Rynland, onder ons „ Bisdom bevinden, en aan ieder van „ hen in 't byzonder, de Zaligheit en „ de oprechte Liefde in den Heere. „ Wy worden, niet zonder reden, des te „ sterker en te vieriger, achtervolgens „ den plicht van ons Herderampt, aangezet, om de menschen door godtvruchtige vermaaningen op te wekken, hoe wy beter zien dat Gods „ tydelyk huis door eene oprechte liefde in weezen blyft. Nadien wy dan „ in de waarheit verstaan hebben, dat „ de eetwaaren door de stroopingen der „ vyanden, door de schattingen en impoften van . . . door oorlogen, vorst, „ ongetempertheit des luchts, en andere wettige oorzaaken, veel duurder „ zyn geworden dan naar gewoonte, „ dat de onkosten en inkomsten . . „ gemerkt dan dat de menschen, de„ welke gewoon zyn van den arbeid „ hunner handen te leven, thans hunne „ gewoonlyke winst niet konnen hebben, zoo is het noodig dat wy met „ eene vaderlyke genegendheit voor hen „ zorgen, op dat zy geen gebrek aan „ levens middelen zouden hebben. Dewyl wy dan genegen zyn om ul. in „ deeze rampen goedertierentlyk te hulp „ te koomen; zoo is het dat wy, door „ de voornoemde en andere billyke beweegredenen en oorzaaken bewogen, „ ul. door den inhoud deezes tot een „ byzondere gunst verleenen, en magt „ en dispensaatzie geeven, om in deeze „ Vas-

(1) *Orlers pag. 94. en 95.*
(2) *H. Taborite in de Kerkelyke Oudheden van Rynland fol. 804. en Gouthoevens Chron van Holland pag. 5*72.
(3) *Dienstboek der Stad Leyden.*

„ Vaſten, tot den Zondag, als 'er in
„ de Kerke gezongen wordt . . . of
„ tot Palmenzondag toe, te moogen zuy-
„ vel gebruiken en nuttigen: doch met
„ deeze voorafgaande voorwaarde, dat,
„ nadien wy van goederhand en uyt ge-
„ loofwaardige getuigen verſtaan heb-
„ ben, dat de toren van St. Pieters Pa-
„ rochikerke te Leyden ſchier geheel,
„ of voor 't grootſte gedeelte, geſcheurt
„ en bouvallig geworden is, en om des-
„ zelfs ouderdom, en meer andere ge-
„ breken is ingeſtort: dat ook de goe-
„ deren van St. Pieters Kerke niet ge-
„ noegzaam zyn, om den toren weder
„ op te haalen, of een nieuwen toren
„ te bouwen en op te rechten, maar
„ dezelve daar in nootzaakelyk gehol-
„ pen moet worden door de Godvruch-
„ tige en milde aalmiſſen der geloovi-
„ gen; dat zeg ik, alle de geenen, de-
„ welken uit deezen hoofde zullen willen
„ zuivel gebruiken, en nuttigen, 't zy
„ datze in de Stad Leyden, of buiten de
„ Stad, onder het gerecht van Rynland
„ woonen, voor 't getimmer van de Pa-
„ rochikerk, en ten behoeve, verbeterin-
„ ge, en herbouwinge van den gemelden
„ toren, met raad van hunnen Biechtva-
„ der, de behulpzaame hand bieden,
„ en uyt godtvruchtigheit daar iets toe
„ geeven: in welken gevalle wy wil-
„ len dat zy deeze onze toegevinge mo-
„ gen gebruiken. Gegeeven onder ons
„ zegel ter zaaken, 't welke aan den
„ tegenwoordigen brief gehangen is,
„ in 't jaar duizend vyfhonderd en dertien,
„ den tienden dach van Februario.

„ Was ondertekent.

W. Buſer.

„ Onderſtondt een rood zegel in
„ roood waſch gedrukt, met
„ dit opſchrift: *'t Zeegel ter*
„ *zaaken van Frederik Mark-*
„ *graaf van Baden, Biſſchop*
„ *van Utrecht.*

„ Boven op den brief ſtondt
„ in 't Nederduitſch ge-
„ ſchreeven:

„ Die haar behulpelyke hand rey-
„ ken tot reædificatie van S.
„ Pieters toren tot Leyden
„ mogen tot Palmzondag ſuy-
„ vel eeten.

Vertaaling van 't Latyn in Analect. Ant. Matthæi Tom. X. *pag.* 393. *& ſeq.*

Doch alle middelen hier toe aangewend vruchtloos zynde, heeft men, zoo ik meene, de by een verzaamelde ſtukken der klokken, die in den nedergeſtorten toren gehangen hadden, doen tot eene klok ſmelten, en die, in 't volgende Jaar gemaakt zynde, in een afzonderlyk gebouw tot dat einde alleen getimmerd, ten gebruike doen plaatſen; maar dit zoogenaamde Klokhuis, door ouderdom bouvallig geworden, is in 't Jaar 1745. afgebrooken, en de Klok verkoft, welke in den boven rand deeze Letters droeg:

Doch vruchtloos.

✠ Salvator ſo heyt ic.
✠ Den haghel eñ alle quaet weder verdryf ic
✠ Den levenden ende den doden luy ic.
✠ Willem Moer, eñ Jaspar ſyn broeder maeckten my
In 't Jaer ons Hern
M. CCCCC. XIII.

Sedert is de Kerk, beſt doenlyk, herſteld, en een klein ſpits torentje op dezelve gemaakt, en klokken in den zelven gehangen, welken op alle werkdagen van half twee tot half drie uuren, ten dienſte der begraafniſſen geluid worden (1), als mede des Zondags voor en naa den middag, om de menſchen ter Kerke te roepen.

Het gemelde Klokhuis op het zuideinde van het Kerkhof getimmerd, zal aldaar niet gezet zyn zonder oorlof van den Landheer, en, als op gewyde aarde, ook van den Kerkvoogd; wandt men vindt in vroegere tyden, dat ter vergrootinge van hetzelve Kerkhof, aan de Zuidzyde, langs 's Konings weg, [zedert om de aldaar gehange groote Klok, de Klokſteeg geheeten] des Graaven bewilliging vereiſcht wierdt, aleer de Suffragaan des Biſſchops van Utrecht, dat nieuwe deel van 't Kerkhof konde wyden, blykende door deeze oude bewyzen:

„ Willaem, Grave van Heynnegou-
„ wen, van Holland, van Zee-
„ land, ende Here van Vriesland maken
„ cond allen luden, dat wi onſen luden
„ ghemeenliken van onſer poorte van
„ Leyden gheoirloft hebben, ende onſe
„ goeddencken es, dat ſi die mure, op
„ die ſuutſide van den Kerkhoeve van
„ Sente

(1) *Oude Keuren* N°. 90.

„ Sente Pieters Kercke te Leyden uyt
„ ghefet hebben over onfen wech die
„ men hiet des Conincx wech, alfo ver-
„ re als fi nu uytgefet es in manieren,
„ dat fi binnen an dien mure enen wech
„ laten ligghen, alfo wyt, dat men mit
„ enen waghene varen mach.

„ In orconde defen brieve beze-
„ ghelt met onfen zeghele Ghe-
„ gheven te Hairlem des donres-
„ daghes na Sente Gertruden
„ dach, in 't jair ons Heeren
„ M. CCC. acht ende dertich.

„ T. per Magiftros fz. ftuic
„ t. n. noftre.

J. G. Aelex.

S. Dominus Flor. de Hameft.

Privilegieboek der Stad Leyden N°. 50. pag. 3. verfa. En Privilegieboek der Stad Leyden B. pag. 7. verfa.

„ Wi Everairt, bi der ghenade
„ Goyds Bifcop te Comanaes,
„ Suffraghaen ons Heren Biffcops van
„ Utrecht, make ic cond ende kenlic
„ alle die ghene, die defen brief fellen
„ fien of hoeren lefen, dat wi die mee-
„ ringhe des Kerchoef van Sente Pie-
„ ters Kerke te Leyden, bi der graci
„ Goids, als huden op defen dach ghe-
„ wyt hebben in alfulker maniren als
„ ons lief heren brief van Hollant hout,
„ ende hi der poirte van Leyden dair
„ op ghegheven heeft, ende oirloven,
„ na ons Heren begheerte van Hollant,
„ ende na finen brieve, enen wech te
„ legghen an die zuytfide van den Ker-
„ chove voirfeyt langhes der mure, en-
„ de dair over te riden mid pairden en-
„ de mid waghen, alsmens van node on-
„ beren niet en mach.

„ In oirkonde defen brieve befe-
„ ghelt mid onfen feghele. Ghe-
„ gheven in 't jair ons Hee-
„ ren dufend driehonderd ne-
„ ghen ende dertich, des Ma-
„ nendaghes voir Sente Odulf-
„ dach.

Uf. pag. 4.

Als naa verloop van eenige jaaren, het Kerkhof, door aanwas der Stedelingen, nog te klein viel, is door voorfpraak van den Gerechte deezer Stad, door Hertog Albert, aan de Kerkmeefteren hunne begeerte ingewilligd, en geoorlofd eenige huizen, af te breeken, een gedeelte van de graft, ten zuiden 's Graavenfteen, inteneemen, en 't geheele Begyngof van Pieter Simonsz. af te breeken, mids de Begynen eene andere woonplaats te bezorgen; alles volgens deeze Graaflyke vergunninge:

„ Ailbrecht &c. doen cont allen lu-
„ den, want onfe gherechte van
„ Leiden om ghemenen orbair, bi ver-
„ volgen der Kercmeefters van Sinte
„ Pieters Kerc, dat Kerchof gerne
„ fouden meerre doen maken, ende men
„ dair om ofbreken fal dat Beghinen
„ hof (1), ende anders een deel huyfe
„ toebehorende Geryt Heerman, Jan
„ Heerman, ende Joncfrouw Aliden,
„ Heinric Ciers, ende fy onfer hulpe
„ dair toe behoeven van onfer graft en-
„ de erve, onder onfe vangeniffe. Soe
„ hebben wy puerlic om Goids willen,
„ ende om die liefde die wy hebben
„ tot onfer Stede voirfcreven, geoir-
„ loeft den Kercmeefters voirfz. dat fy
„ aen nemen mogen tottes Goidshuys be-
„ hoif voirfz. een deel van onfer graf-
„ ten ende erve aengaende aen die zuyt-
„ weech van den Steen, ende alfoe lan-
„ ges ftreckende, ende fchelden dat quyt
„ tottes Goidshuys behoif voirfcreven.
„ Voirt want die Beghinen een an-
„ der erve hebben moeten opte wonen,
„ foe ombieden wy dair omme ende be-
„ velen onfen getruwen Scout, Scepe-
„ nen, ende Rade van Leiden, dat fy
„ him een ander erve dair toe wifen
„ van Heren Jacobs erve van Reysoir-
„ den mit fulken vorwairden, dat men
„ Heren Jacob voirfz. dair weder voir
„ doen fal aen gelde of aen renten tot-
„ ter Schepenen befceidenheit.

„ In oirconde &c. Gegeven in
„ den Hage opten XIten dach in
„ Junio anno M. vierhondert.

Perkament Regifter Liber V. 1390–1401. *cas E. pag.* 389.

Deeze begraafplaats is in gebruik gebleeven tot een weinig tyds naa de groote fterfte van den jaare 1635. wanneer men oordeelde veiliger voor de toen heerfchende befmettelyke ziekte te zyn, de dooden elders ter aarde te beftellen, waarnaa het Kerkhof opgeruimd, en die

(1) Pieter Simonsz. Begynhof.

die plaats met boomen is beplant geworden.

Wederkeerende tot het binnenste van dit Geestelyke gesticht, zullen wy melden, dat het dak of gewelf der Kerke door vier reyen, en in 't geheel door vierentwintig zwaare pilaaren onderschraagd wordt, van welken de vier middelste, daar de toren eertyds opgestaan heeft wel tweemaal dikker dan de anderen zyn: het Choor wordt aldaar, door een sierlyk hek met kopere tralien, van 't andere deel, of buik der Kerke, afgescheiden: tegen over hetzelve is boven de Wester deur, een aanzienlyk Orgel, dat eertyds tegen den muur van den toren gehangen heeft, als boven gemeld is, en zeer beroemd was; want men vindt, dat die van Delft, in 't jaar veertienhonderd vyfenvyftig, een nieuw Orgel willende maaken, bedongen, dat het op dezelve gedaante en wyze als het werk in Sint Pieters te Leyden was, moest voltooid en geleverd worden (1).

De Kerk van binnen.

In deeze Kerk stont eertyds eene schoone Doopvont, die naauwlyks in Holland weergaa hadt, welke Graaf Willem de tweede, naamaals Roomsch Koning, aldaar in eene prachtige Kapel, tot dat einde gebouwd, gesteld en geschonken hadt, ter gedachtenisse dat hy aldaar gedoopt was; gelyk naderhand ook zyn Zoon Florents de Vyfde, ter zelver plaatze ten doop geheven is (2). Welk gedenkstuk door het woeste Volk in de beroerte verduisterd is geworden, als meede de beelden en schilderyen met welke zy opgepronkt was, onder welke sieraaden de twaalf Apostelen uit marmer gehakt gevonden wierden, en het schildery van Lucas van Leyden, dat sedert op Burgermeesteren Kamer gekoomen is (3). Hier en boven met menigte van sierlyke altaaren, die van sommige begroot worden ten getale van vierendertig, welke afzonderlyk gesticht, en op zekere wyze bediend wierden; waar van een gering getal ten voorbeeld kan strekken, als mede ten bewyze der gewoone plechtigheden, welken wy onder de oude Kerk schriften in deezer voegen gevonden hebben;

Doopvont door Graaf Willem aldaar gegeeven.

Sieraaden deezer Kerke.

(1) *Blyswyk beschryving van Delft pag. 172.*
(2) *Kerklyke Oudheden van Rynland fol. 804.*
(3) *MS. Chron. van Leyden.*

De twaalf Altaaren in Sint Pieterskerk, en de diensten, welken de Kerk jaarlyks, of ter weeke schuldig was te laaten doen:

Drie missen ter weeke op Franciscus altaar voor den fundatooren, ende voer alle den gheenen, die in Katryn Comansjans graff begraven zyn, ende men salse doen, eenen des Dyncxdaechs, eenen 's Vrydaechs, ende eenen Saturdaechs, ende tot elcke reyse leesen op Coomanjans voorsz. graff de profundis cum Collecta.

Eene misse ter weecken voer Aelbrecht Jansz. ende zyn Wyff, des 's vrydaechs op 't Zeylaltaer van onser Liever Vrouwe, nae die misse te gaen ten grave leesende de profundis cum collecta, ende is bevolen Heer Jan Adriaenz. van der Goude.

Eene misse ter weecke alle Sonnendaechs op Sinte Eloyen altaer, voer Lysbeth Wouter Symonszoons dochter ende haer Kinderen.

Eene misse ter weecke op Sinte Maria Magdalenen altaer voer Jonckvrou Alydt Willem Henricxzoons dochter.

Eene misse ter weecke, alle Vrydaechs op Sinte Bartelmees altaer, voer Allaert Willemsz. ende Stephanie zyn dochter.

Eene misse ter weecke op Sinte Appollonien altaer, voer Ghysbrecht tymmermans wyf.

Eene misse ter weecke, op Florys Paedtsen altaer, voer Pieter Aerntsz.

Eene misse ter weecke, voer Vranck Willemz. op Vincken, of Sint Joris altaer, ende men moet te grave gaen.

Eene misse ter weecke op 't heylige Cruys altaer, voer Jacob Cooper.

Eene misse ter weecke op Sint Josephs altaer, voer Ghysbrecht die tymmermans wyf.

Twee missen ter weecke op Sinte Niclaes altaer, voer Jacob van Woerden, men moet te grave gaen op zyn graf, leesende miserere mei, & de profundis, cum Collecta, men sal die leesen onder die hoochmisse.

Alle daghe misse op Sinte Jobs altaer, ende dat van den Cappellaen van Cornelia Allaerts dochter, ende is nu Possessoer Heer Heinrick Pouwelz. ende houdt

houdt alle daghe grafganck op des voerſz. Cornelien graf: ende die Kerck betaelt deſen Cappellaen, op te vyer naevolgende termynen, telcken IX. Rinsgulden II ſtuyvers. facit tſamen t'sjaers -- XXXVI. gulds. VIII. ſtuyv.

Uit de Rekening van de Kerkmeeſteren van St. Pieters Kerk des Jaars 1558.

NB. Deſe Kercke is ſchuldich ten eewygen daezen, een Lampe te doen branden in deſer Kercke, onder die mettene, hoechmisſe, en de Veſper op te Kercx coſte, naer wtwyſen eenen beſegelden brief ruſtende onder die heylige Geeſtmeeſteren. Onſer Vrouwen ghilde.

Deſe Kerck is ſchuldich jaerlicx om dat men des Saturdachs in Organis ſpeelt, de miſſe de Domina, op onſer Vrouwen altaer nae de mettene verſchynende en onſer Vrouwen dach annunuciatio voer Paeſſchen, twee Beyerſche guldens, te betalen mit — IIII. ß. VIII. drs.

Gilden en Broederſchappen,

De Gilden of Broederſchappen hadden hier ook byzondere altaaren aan welken op hunne koſten door de Prieſters gezette Kerkdienſten gedaan wierden, waar door veele der Geeſtlyken hun beſtaan hadden; want tot de minſte beuzelingen wierden in rekening gebragt, 't geene af te meeten is uit de aanmerklyke lyſt van de dienſten voor die van Sint Sebaſtiaans gilden of Schutterye, den Hoofdmannen in 't jaar 1567. t'huis gezonden, zynde op deezen trant geſteld:

van Sint Sebaſtiaan.

Extract uit de rekening van
Pieter Joostenz. Wantſnyder, als Deken,
Geryt Jacobsz.
Cornelis Dircxz. Gool,
Jan Diricxz. Brouwer, en
Willem, Willem Bouwensz. Als
Hoofdmans van St. Sebaſtiaens Schutterye der Stad Leyden.

In den eerſten, betaald Heer Henrick Pouwelz. Prieſter, Cappellaen van de voorſz. Schutterie, ter cauſe van een jaer wedden hem verſcheenen Meye anno 67 leſtleden de ſomma van XX. ß.
Item, betaald op het feſtyn van Sincte Sebaſtiaen (1) de Commanduyt IIII. ß.
De vier Dienaers van gelycken IIII. ß.
Noch dezelve vier dienaers gegeven omme te offeren III. Drs.
De Zangers nihil.
De Rector betaeld VI. ß.
De Organiſt gegeven VIII. ß.
De Blaſer gegeven IIII. ß.
De Kerk gegeven voor 't beſigen van de ornamenten XV. ß.
De Luyers betaelt voor Luyen XVII. ß. VI. Drs.
Dezelve gegeeven voor twee ponden Kaerſen III. ß.
Dezelve noch gegeven voor twee vaen biers III. ß.
De Oppercoſter betaelt III. ß.
Dezelve gegeven voor 't altaer te decken V. ß.
De Ondercoſter gegeven I. ß.
De Clop gegeven I. ß.
De Beyerman gegeven van beyeren IIII. ß.
Item, noch betaelt van vier miſſen te leſen, als twee op H. Kersdach, en twee op Sinct Baſtiaen dach, elcke miſſe tot twee ſtuvers VIII. ß.
Noch betaelt van 't altaer, op den feeſtdach te decken en te verſieren VII. ß. VI. Drs.
Noch betaelt van de Kaerſſen op 't voorſz. altaer ſtaende, een geheel jaer lang, ten bequaemen tyde te ontſteeken ende uit te doen IIII. ß.
Noch betaelt voor twee ponden Kaersſen op de Kersnacht verbrant III. ß. VI. Drs.
Noch betaelt Jan Pieterz. Pyn, ter cauſe van vier toortſen by den Hooftmans op Sacramentsdach gedragen II. £.
Noch betaelt aan den zelven, ter cauſe van twee Kaerſen, elcx van een pont was,

(1) Sint Sebaſtiaan verſchynt den 20 January.

was, 't ſtuck tot VIII. ſcell. gelevert XVI. ß.

Noch betaelt, ter cauſe van twee toortſen ende zekere Kaerſen II. £. VIII. ß.

Noch betaelt Willem de Dienaer van het outaer, ter cauſe van een jaer dienen aan 't voorſz. altaer XIIII. ß.

Noch betaelt Huych Claesz. Waert in den Doelen, ter cauſe van de Schutters te bidden omme over Cornelis Jansz. Knotter te comen offeren III. ß.

Noch aan den zelven betaalt, ter cauſe van de Schutters te bidden over d'uyt vaert van Mr. Frans van Duyſeldorp III. ß.

met meer diergelyke.

Zoo dat uitgegeeven in zaaken van den Godsdienſt beliep de ſomme van XIII. £, XIII. ß. IX. Drs.

Uit de Papieren aan de Linias der Schuttery der Stad Leyden N. 4.

Regels voor die Broederſchappen.

Doch men vermogt niet zoodaanige Broederſchappen op te ſtellen, of te ſtichten, zonder oorlof van den Landheer, gelyk ons verſcheidene vergunningen tot dat einde van de Graaven verleend, ter hand gekoomen zyn, welken wy, als meeſt onbekend, hier nevens de regels van ſommige dier Broederſchappen, naar de jaaren huns ouderdoms zullen mededeelen:

Regels, ontworpen voor Sint Niklaasbroederſchap in Sint Pieters Kerk te Leyden, opgeſtelt door de Leden der Broederſchap.

„ In den naem des Vaders, ende des „ Zoons, ende des heyligen Gheeſt, „ ende ter eren der reynre maget Ma- „ rien, die moeder Goods, ende den „ heiligen Vader ende Confeſſore Sin- „ ter Nyclaes. So hebben die broe- „ ders van Sinte Nyclaeus gheordineert „ ende gemaeċt, een outair in Sinte „ Pieters Kerke te Leyden, by conſent „ van den Goodshuusmeeſter datter nie- „ ment toeſeggen toe en heeft, noch „ hebben en ſel, ter tyt toe datter broe- „ derſcap voirſz. horen dienſt ende miſ- „ ſen, gedaen ſyn. Ende hier op ſo „ heeftet Biſſcop Mathias geconſacreert „ ende ghewyet, ende heeft dair oflaet „ toe gegeven, ende noch twie Biſſco- „ pen ellic Biſcop veertich dage oflaets, „ te ſamen getaxeert, ſo belooptet hon- „ dert ende twintich dage oflaets. Soe „ wye ſyn aelmis dair toe ghevet, dair „ men der broeders van Sinter Niclaes „ miſſen mede doet, off dat autair me- „ de belicht, off die ſyn gebet dair „ voir ſpreeċt, alſo dicke als hy't doet, „ ſo verdient hi dit voirſz. offlaet.

„ In der eren Goods ende des groten „ Heer Sinter Nyclaes doen condt wy „ broeders ende geſelſcap van Sinter Ny- „ claes, alle die ghene, die deſe ordi- „ nancie zellen ſien off horen leſen; „ want wy angeſien hebben, ende an- „ ſien, dat niet ſekere en is dan die „ doot, ende niet onzekere dan die ure „ des doots: wair om wy hebben geor- „ dineert om oflaet van onzen Zonden „ te vercrigen, ende in ghedenckeniſſe „ onſer Zielen ende in allen onſen wer- „ ken Goods dienſt te vermeerren ende „ te ſterken.

„ In den eerſten, dat die ghene, die „ nu Sinter Nyclaes Homans ſyn, off „ namaels weſen zellen enen Cappellaen „ alſo goet hebben op de broeders coſt „ van Sinter Nyclaes, die alle Manen- „ dage ochtens vroe een Zielmiſſe doen „ zel op Sinter Nyclaes outair in Sinte „ Pieters Kerke te Leyden mit eenre „ Colleċt van den heyligen Confeſſoir „ Sinter Niclaes, dat die miſſe emmer „ alſo vroe ghedaen ſal weſen, voir dat- „ men die Wevers Klocke luyt, voir „ der gheenre ſielen te ſtaden te comen, „ die deſe broederſchap van Sinter Ny- „ claes gemaeċt, ende gehouden heb- „ ben, ende noch huden des dages hou- „ den, ende ſterken mit horen Aelmis- „ ſen. die ſi dair toe geven, ende ghe- „ gheven hebben, ende noch gheven „ zellen.

„ Item noch zellen die Hoomans van „ Sinter Nyclaes enen Cappellaen win- „ nen, die alle Woensdages een miſſe „ leſen zel op Sinte Nyclaes outaer van „ der heiliger Drievoudicheit mit eenre „ colleċt van den goeden Sinter Ny- „ claes, dat die heilige Drievoudicheyt „ over hem allen ontfermen ende by „ ſtaen moet alle Sinter Niclaes broe- „ ders in hore meeſter noot, dair ſyt „ beſt te doen zellen hebben.

„ Item

„ Item so syn die Hoomans mitter ghemeenre broederscap van Sinter Nyclaes overdraghen, ende hebben ghesloten vast en ewich te bliven, ende dat mit eenen instrument dair op ghemaect, behoudelic onse handvesten, die wy hebben van der Graeflicheyt besegelt, roerende van [illegible] der missen, ende van allen [illegible], die onse ordinancie begrepen heeft, van den [illegible] penninc, ende van der [illegible], ende van allen [illegible] [illegible] [illegible].

„ Item [illegible] Hoomans van Sinter Nyclaes, [illegible] Nyclaes avont, [illegible] enen ygeliken broeder een weete, dat si des avonts ter Kerken comen in die Vesper, ende op Sinter Nyclaes dach in die hoochmisse, ende gaen [illegible] offerande dat [illegible], op een pene van enen groten [illegible] broederscap, behoort.

„ Item die Hoomans van Sinter Nyclaes, die zellen dan gaderen, ende op nemen van enen ygeliken broeder twe [illegible] groot: ende mit dien ghelde zelmen doen onse missen, ende onse [illegible] belichten, ende onse hoochtyden [illegible], ende [illegible] [illegible] wel XIIII. Philippus [illegible], [illegible] wy [illegible] [illegible] VI. ℔. [illegible].

„ Item [illegible] machtyt [illegible] op haar [illegible], [illegible] zelmen gheen [illegible]; mer men sel die machtyt [illegible] opten [illegible], [illegible] was mach.

„ Item [illegible] broeders machtyt zelmen [illegible] t'Sonnedages na Sinte [illegible] dach, dan zellen die Homans [illegible] ommegaen, ende doen enen ygeliken broeder een weet, dat hy ter machtyt come, ende dat en zelmen niement verdingen dan die arm is, off die ziec is, off die van huus off die [illegible] uut is, dat hi gheen geselscap wesen en mach: Ende dese zellen die Homans tekenen, als sy van der machtyt ommegaen, ende die zellen quyt wesen mit horen oirkont [illegible]. Ende dese voirgenoemde personen, noch niemant anders, die en zelmen gheen Spise zenden. Ende wairt dat yement anders hier boven t'huus bleve, dan dese, die hier voir genoemt staen, dair so zouden die Homans 't gelt off halen. Ende wairt dat enich van onsen broeders dair ongehoorsam in wair syn machtyt te betalen, dan zoudmen wt onser broederscap zetten. Dit hebben die gemeen broeders mit malkander overdraegen, ende mit enen instrument ghesloten, want dit punt moet emmer gehouden weten, zel onse broederscap [illegible] bliven.

„ Item so mach enich van onsen broeders enen man voir hem brengen ter [illegible], op sinen penninck gelyc dat [illegible] die broeders gheven, ende woude die man in onse broederschap ontfangen wesen, die zouden die Homans ontfangen [illegible], by [illegible] van den gemenen broeders, ende by [illegible] den Homans [illegible] XL. [illegible] twe penningen, ende [illegible] niemant [illegible].

„ Item alsmen die machtyt heeft, zoe zellen die oude Homans Kiesen by horen ede nuwe Homans, die nutte ende orbair dan toe syn onse broederscap te bewaren ende te regieren.

„ Item als die nuwe Homans gecoren syn, so zellen sy opstaen ende kiesen enen van den tween ouden, die 't laatste waren by hoire conscientie, die hem nut ende orbair dair toe [illegible] wesen die broederschap te helpen regieren, om dat hi van der oirdenansie wet, Ende wie datmen van den ouden Homans kiest, die selt mede dat jair wt wesen, ende helpen dat jair die broederschap regieren. Ende die oude Homans zellen die nuwe Homans overleveren des dages na dat sy gecoren syn, alle dat onser broederscap van Sinter Nyclaes toe behoort. Ende wie datmen kiest Homan te wesen, die en sel hem dat niet verweren op syn broederschap te verboren.

„ Item die Homans van Sinter Nyclaes zellen die gemeen memorie van den broeders alle jair laten doen des Dinxsdages, ende des Woensdages na alre Zielen dach mit vier [illegible], ende mit onse tortys, ende men sel gheven den Prochipaep, ende den Coster ellic IIII penninge, ende alle die ander Priesteren ellic II penninge, voir alle der gheemte [illegible], die in onser Broederschap gebleven syn, ende voir alle die geen die dese broederscap eerst begrepen ende gemaect hebben, te [illegible] te [illegible].

„ Item

„ Item wanneer dat enich van onſen
„ broeders offlivich gheworden is, dair
„ ſellen die Homans al onſen broeders
„ een weet of doen mit enen bode,
„ ende dan zellen alle onſe broeders co-
„ men tot onſen doden broeders huus
„ ende helpen hem ter Kerken dragen;
„ ende ſy zellen alle bliven in der Ker-
„ ken tot dat hi begraven is, ende na
„ dat offertorium ſellen alle die broe-
„ ders mit malcander offeren gaen en-
„ de bidden voir ſyn Ziel, als een yge-
„ lic woude dat men voir hem dede;
„ ende wie dit verſuymde, ten dede
„ hem nootſaken, die ſoude verboren
„ enen groten, te ſtaen enen ygeliken
„ op ſyn conſciencie, ende dien gro-
„ ten ſel gaan in orbair ende profyt
„ der broederſcap van Sinter Nyclaes.

„ Item ſo zellen die Homans tot des
„ doden broeders huus zenden vyf ſcel-
„ linge, wart broots den armen te ghe-
„ ven om Goodswillen, ende ſi zellen
„ beſteden te doen XXXII. Zielmiſſen
„ als ſy eerſt mogen voir des doden
„ broederziel te ſtaden te comen.

„ Item men ſel gheven voir enen
„ ygeliken doden broeders Wtvaert en
„ halven Caliſſe nobel, die zelmen op
„ ſyn bloc leggen, als die dode broe-
„ der in die Kerc ſtaet.

„ Item ſo en ſel gheen Homan niet
„ copen, noch laten maken totter
„ broederſcap behoeff van Sinter Ny-
„ claes, ſy en zellen hem eerſt beſpre-
„ ken mitten ghemenen broederen, ende
„ wy ſy dair dan in conſentieren tot
„ behoeff der broederſcap iet te copen;
„ off te doen maken, dat zellen ſy
„ doen. Ende wairt dat die Homans
„ hier boven iet coſten; off deden ma-
„ ken, dat zouden ſy zelve wt hairs
„ zelves budel betalen. Ende wairt dat
„ die Homans yet laten maken, by con-
„ ſent van den gemenen broederen, wat
„ dat coſt, dat zelmen zetten ende ga-
„ deren mitten oirkonts penninc. En-
„ de aldus ſoe blyft die maeltyt vry op
„ hoir ſelven ſtaende.

Uit het Perkamente MS. van S. Nicolaas Broederſchap in Sint Pieters Kerk te Leyden, van den Heere Mr. N. van Alphen, Schepen enz.

Hertog Albert beveſtigt eenige der gemelde regels voor Sint Niclaes Broederſchap in Sint Pieters Kerk te Leyden.

„ In den name des Vaders, des Zoens,
„ ende des heylighes Gheeſtes, en-
„ de in der eren Gods, ende des gro-
„ ten Heren Sinter Niclaes, amen. doen
„ cond wi broeders ende 't geſelſcap van
„ den goeden Sinter Niclaes allen den ghe-
„ nen, die deze cedele zullen zien of ho-
„ ren leſen: want wi aenghesien hebben,
„ ende aenſien, dat niet zekere en is dan
„ die doot, ende niet onzekere dan die
„ ure des doots, waerom wi hebben ghe-
„ ordineert, conſenteert, ende diviſeert,
„ in oflaet van onſen zonden, in ghe-
„ deinckeneſſe onſer Zielen, ende in al-
„ len goeden werken, ende Godsdienſt
„ te meren en te ſteriken:

„ In den eerſten, dat die ghene, die
„ Sinter Niclaes Meeſteren ſien, enen
„ Cappelaen alſo goet hebben ſellen op-
„ ter broeders coſt van Sinter Niclaes,
„ die alle Manendaghes ten ochtent een
„ Zielmiſſe leſe op Sinter Niclaes ou-
„ taer in Sinte Pieters Kerke te Ley-
„ den mit eenre collecten van den goe-
„ den Sinter Niclaes, alſo vroech, als-
„ men die eerſte Wevers clokke luyt,
„ der gheenre Zielen te ſtade te gon-
„ ſten, die die Broederſcip ghemaect,
„ ghehouden hebben, noch houden, en-
„ de houden ſullen, ende in deſe Broe-
„ derſcip ſien, ende voer aelmiſſe daer
„ toe ghegheven hebben, gheven, en-
„ de noch gheven zellen.

„ Item, die voirſeyde Sinter Niclaes
„ Meeſters ſullen enen Cappellaen alſo
„ goet hebben, op der broeders voirſz.
„ coſt, die alle Woensdaghes ten och-
„ ten ter clocke voirſcreven ene miſſe
„ leſe van der heyliger Drievoldichede
„ mit eenre Collect van den goeden Sin-
„ ter Niclaes, dat die heylighe Drie-
„ voldicheit hore ontfarmen moet, ende
„ biſtaen in hore meeſte noot, daer ſi
„ des beſt te doen hebben.

„ Voert ſo hebben wi gheordineert,
„ overdraghen, ende diviſeert, dat alle
„ wi broeders, die in deſe Broederſcip
„ ſien, alle Sinter Niclaes avonts we-
„ ſen ſellen tſavonts te Veſper, ende
„ des ochtens ter hoechmiſſen, ende daer
„ offeren in Sinte Pieters Kerke te Ley-
„ den, in die ere Gods, ende des gro-
„ ten Heren Sinter Niclaes, ende ſo wie
„ [illegible] en quame tot elcs van deſen

„ tiden

„ tiden voirſz. die ſoude gheven Sinter „ Niclaes Meeſters, tot Sinter Niclaes „ behoef, enen groten, ende ſo wie des „ niet en dede, ende daer onghehoer- „ zamich in waer, dien ſoudmen uter „ Broederſcip ſetten ter naeſter verga- „ deringhe; ende wi broeders ſellen „ 's jaers ene maeltyt houden mid mal- „ canders t'Sonnendaghes na Sinte Lo- „ werynsdach, ende ſo wie wi van on- „ ſen broeders, die mach enen man mit „ hem brengen op ſinen penninc, als „ ander broeders gheven: ende waert „ dat yemant ontfanghen woude weſen „ in onſer Broederſcip, ende dat allen „ den broeders goet dochten, die ſou- „ de ontfaen worden bi den Meeſters „ van Sinter Niclaes, ende gheven bi „ horen goet duncken tuſſchen XL. ß „ en II. Drs. ende die en ſel niemant „ ſegghen bi ſinen ede wes hi ghegheven „ heeft, ende men en ſel ghien ſpiſe „ uter herbergen ſenden bi der boete „ voirſz. ten waere dat dan enich van „ onſen broeders in laghe jof van huus „ waer, ſo mocht men ſenden hoire „ Waerdinnen twie Gherechte, ende „ niet meer, ſonder verbeerniſſe: ende „ alle jaer als men die maeltyt doet, „ ſo ſellen die oude Meeſters nieuwe „ Meeſters kieſen bi horen ede, die nut „ ende oerbaerlic daer toe ſien, ende „ hem overleveren recht te voert dat „ Sinter Niclaes toe behoert, ende ſo „ wie men coer Sinter Niclaes Meeſters „ te weſen, ende hem des verweerde, „ dat waer op ſyn Broederſcop.

„ Voert, ſo ſellen die Meeſters van „ Sinter Niclaes doen doen een memo- „ rie 's jaers mid eenrepellen op 't Koer „ mid vier waskaerſen, ende mid Sin- „ ter Niclaes tortys, des Dinxdaghes „ ten avond, ende des Woensdaghes ten „ ochtent, na alre Zielen dach, ende „ ſi ſellen gheven elken Prieſter, die „ daer toe comt, ende in Sinte Pieters „ Kerke gheprovent is, tot hem ach- „ tienen toe, van den outſten provenen „ mitten twie Prochipapen, ende den „ Coſter tſavonts elcs IIII. deniers, en- „ de des ochtens elcs IIII. deniers, ſulcx „ payments als den Meeſters voirſz. goet „ deynken ſal, die 't nu ſyn jof na- „ maels weſen ſellen hare Zielen te ruſ- „ ten ende ter ghenaden die dit Broe- „ derſcap ghemaeſt hebben; ende van „ deſen aertrike ghesceyden ſien, ghe- „ houden hebben, houden, ende noch „ houden ſullen mid hore almuſſen &c

„ Voert, ſo hebben wi broeders ghe- „ ordineert, overdraghen, ende divi- „ ſeert, dat ſo wanneer eenich van on- „ ſen broederen oflivich worde, ſo ſou- „ den wi broeders, die dan te Leyden „ ſien, comen ende dreegen deſen ofli- „ vighen broeder ter Kerken, ende bi „ hem weſen in der Kerken, alſo lan- „ ghe als men enighe miſſe doet, ende „ als alle die miſſen ghedaen ſien, ſo „ ſullen wi onſen oflivighen broeder op- „ heffen, als dan den Prochipaep goet „ deinct, ende aerden, ende daer en ſel „ niement anders die hant an ſlaen, dan wi „ broeders, ende die Sinter Niclaes Mees- „ ters ſien, die ſullen ſinden, jof doen „ ſinden tot des aflivichs broeders, voir „ doer, ee men uten huſe draecht vyf „ ſchillinge waert broets (1) den armen „ te gheven, ende ſi ſullen doen doen „ XXXII. Zielmiſſen, ſo ſi alre eerſt „ moegen, der oflivigher broeder zie- „ len te ruſten, ende ter ghenaden, en- „ de die Meeſters voirſz. enen parſoen „ omme doen gaen tot ons broederen „ voer doer, ende ons kundighen, ons „ oflivichs broeders doot, ſo wanneer „ men graven ſel, ende ſo wie daer niet „ en quame den oflivighen te helpen „ aerden, ende te doen alſe voirſcreven „ is, ende daer in onghehoerzamich waer, „ verbuerde enen groten toter broede- „ ren behoef, ende in des oflivich broe- „ ders ſtede mach ſyn zoen comen, of „ hi wil, mid enen pond was.

„ Voert, ſo hebben wi broeders ghe- „ ordineert, overdraghen, en conſen- „ teert, dat elc van onſen broederen „ geven ſal t'sjaers den Meeſters van Sin- „ ter Niclaes, die nu ſien, jof namaels „ weſen ſellen, deſe voirſz. ordinancie „ mede te doen houden, te houden en- „ de te vieren in die ere Gods, ende „ den goeden Heren Sinter Niclaes „ IIII. groot. ende ſo wie onghehoer- „ zamich hier in waer, verboerde die „ Broederſcip; ende men en ſelt ghienen „ Cappellaen langher bevelen den dienſt „ van Sinter Niclaes te doen, dan een „ jaer, ten waer bi overdracht van den „ ghemenen broeders; ende alle dinc ſon- „ der arghelist, ende toten Meeſter voirſz. „ ende ten broeders van Sinter Niclaes „ wederſegghen alle zaken voirſcreven.

Uit den Oorſpronglyken Perkamenten brief van den Heere Mr. Jean Theodoor Royer in 's Gravenhage.

Her-

(1) V. ß. waerts broets

Hertog Albert bevestigt de Broederschap van St. Niclaas in St. Pieters Kerk te Leyden.

„ Aelbrecht, bi Goids ghenaden
„ Palensgrave op ten Ryn, Her-
„ toghe in Beyeren, Grave van Hene-
„ gouwen, van Hollant, van Zeelant,
„ ende Here van Vrieslant, doen cond al-
„ len luden; want wi aenghesien heb-
„ ben doghelike werken van onsen goe-
„ den luden van der Broederscap van
„ Sinter Niclaes binnen onser Stede van
„ Leyden, die si tot desen daghe toe
„ ghehad hebben, ende noch hebben
„ sullen: Soe hebben wi him gheoer-
„ loeft, ende oerloven, gheconsenteert,
„ ende gheconsenteren, die Broederscap
„ te houden in allen manieren, gelijker-
„ wys als die oerdenanci van deser se-
„ del in hout, daer onse brief doerste-
„ ken is: Ende loven voer ons, ende
„ voer onse nacomelinghen der Broeder-
„ scap voerscreven, ende horen nacome-
„ linghen, ende [illegible] er voert in ne-
„ men tijden te [illegible] al voerscreven is.

„ In orconde desen brief beze-
„ ghelt mit onsen seghele.

„ Ghegheven in den Haghe,
„ des Saterdaghes na Sinte Lu-
„ cas dach, int jaer ons
„ Heren M. CCC. vier ende
„ [illegible]

Uit [illegible] Extract, van den [illegible] 's Graven-hage.

NB. Was aan den voorgaanden brief gehegt door eenen perkamenten staart, aan welken het Zegel van Hertog Albert in groenen Wasche hing.

De Procuratoors van Sint Nikolaas Broederschap te Leyden in Sint Pieters Kerk, belooven vier stoopen Wyns aan den Cureit voor 't zingen der Missen.

„ Wy Symon Jude Direxzoon, en-
„ Wouter Coman Jan Zoon,
„ nu ter tyt Procuratoers van Sinte Ny-
„ colaes broederscip die men hout in
„ Sinte Pieters Kercke te Leyden doen
„ cond allen luyden, dat wy by rade
„ ende goedunken van den meesten deel
„ der broeders van Sinte Nycolaes ge-
„ loeft hebben, ende gheloven van der
„ broederscip wegen voir ons, ende voir
„ den ghenen, die nae ons Procuratoors
„ sullen wesen, wt minliker caritaten,
„ ende huesschen, dat wy Heren Sy-
„ mon Janszoon van Naeldwyck, nu
„ ter tyt Cureit van Sinte Pieters Kerc
„ tot Leyden voirsz. of den ghenen,
„ die nae hem Cureyt sullen wesen in
„ der Kercken voirnoemt, gheven sul-
„ len alle jair tot ewige daghen twee
„ stoop rins wyns, te weten, den enen
„ stoop op Sinte Nycolaes dach, ende
„ den anderen stoop ryns wyns des son-
„ nendages nae Sinte Lauwerys dach,
„ overmits dat hi an genomen heeft
„ puerlike om Goods willen, ende van
„ gracien voir him ende voir sinen na-
„ comelingen te doen, of te laten doen
„ een van sinen mede ghesellen, alle jair
„ op die twee dagen voirsz. telken een
„ singende misse op Sinte Nicolaes Ou-
„ tair in der Kercken voirsz. nae inhout
„ des briefs, die hi dair of bezeghelt
„ heeft. Ende noch hebben wi ghe-
„ looft als Procuratoors voir ons, ende
„ onse nacomelingen van der broeder-
„ scip wegen [illegible] ewigen da-
„ gen alle jairs [illegible], die in der
„ [illegible] voirnoem-
„ [illegible], [illegible] een
„ stoop [illegible] heb-
„ ben [illegible] stoop ryns wyns
„ [illegible]
„ [illegible], die die misse sin-
„ ghen [illegible], [illegible] hebben alle
„ jair te presente te gheven ewelic du-
„ rende.

„ Om dat dit wair is, soe heb ic
„ Symon Jude voirsz. desen brie-
„ ve bezeghelt mit minen Ze-
„ ghel: Ende ic Wouter Co-
„ man Janszoon, want ic selve
„ ghenen zegel en hebbe, soe
„ heb ik ghebeden Dirc van
„ den Bossch, dat hi desen brief
„ over my bezegelen wil.

„ En-

„ Ende ic Dirc van den Bosſch
„ hebbe om bede wille Wou-
„ ter Janszoon voiriz. deſen
„ brief over hem bezegelt mit
„ minen zegel, in jair ons He-
„ ren duſent vierhondert vyf
„ ende twintich, op onser
„ Liever Vrouwen avont con-
„ ceptio.

Uit een Perkament MS. van S. Nicolaes Broederſchap te Leyden. van den Heere Mr. N. van Aſphen Schepen te Leyden.

De Hertog bewilligd in 't oprechten des Heiligen Kruis Broederſchap in Sint Pieters Kerke te Leyden.

„ Willem &c. doen cond allen lu-
„ den, want ons goede eerbare
„ perſonen van Mannen ende Vrouwen
„ van Sinte Peters prochie binnen on-
„ ser Stede van Leyden hebben doen
„ thonen van verſameninge, ende geſel-
„ ſcip, die ſy maken willen in der ee-
„ ren Goids, ende des heyligen Cruys,
„ in ſulker maten, dat zy alle Donre-
„ dage, ten avonde een Veſper, ende
„ alle Vridage des morgens vroe een
„ miſſe willen doen ſingen van den hey-
„ ligen Cruys in der Prochikerken voir-
„ ſcreven, ende jairlix een mailtyt myn-
„ nendliken te ſamen eten, ende hoir
„ Procuratoirs, ende Hoiftmans key-
„ ſen, ende die van jair tot jair te ſet-
„ ten, ende te ontſetten, alſo hem dat
„ nutte ende oirbair duncken ſal. Wel-
„ ke Procuratoirs ende Hoiftmans be-
„ ſorgen, ende bewaeren ſullen den coſt
„ van der miſſen, ende die mailtyt voirs.
„ ende anders alle zaken den gemenen
„ geſelſcip toebehoerende. Soe hebben
„ wy, om den lief, ende den eer [illegible]
„ Goids alle wege te meeren, die or-
„ dinancie des geſelſcips voirscreven ge-
„ conſenteert ende geconfirmeert, con-
„ ſenteren, ende confirmeren mit deſen
„ tiegenwoirdigen brieve, voir ons, en-
„ de voir onſen nacomelingen ewelicken
„ vaste ende geſtade te bliven: behou-
„ delic ons ende onser Stede voirſcreven, en-
„ de anders enen ygeliken ſyns rechts.

„ In oirconde &c. gegeven in den
„ Hage XV. dage in Julio, an-
„ no XIIII^C. XI.

Perkament Regiſter, Privilegia I. cas K. 1404. — 1416. pag. 85.

Vryheid door Hertog Jan gegeeven om in Sint Pieters Kerk te Leyden een Broederſchap van den Apoſtel Sint Jacob te hebben en te houden.

„ Johan &c. doen cond allen luden,
„ dat wy ten voerſten om Goids-
„ dienſt te vermeren, ende om be-
„ den wille van ſunderlingen Vrienden
„ diere ons voer gebeden hebben, ge-
„ gonnet ende geconſenteert hebben,
„ gonnen ende conſenteren mit deſen
„ brieve voir ons, ende onſen nacome-
„ lingen ewelic te bliven den goeden
„ luden binnen der Stede van Leyden
„ an te nemen in Sinte Pieters Kercke
„ aldair, een Broederſcip van den hei-
„ ligen Apoſtel Sinte Jacob, ende die
„ te houden in ſulker [illegible] tegens ons
„ of der Graefſchap van Hollant in en-
„ gerwys te misdoen, oft dair an te
„ brucken.

„ In oirconde &c. Gegeven in
„ den Hage VI. dagen in Au-
„ guſto, anno XXIII.

Perkament Regiſter Hertog Jan van Beyeren & Vrouw Jacoba &c. pag. 41.

De Hertog van Bourgonje geeft vryheid aan eenige Stedelingen van Leyden om in Sint Pieters Kerk een Broederſchap van Sint Ewoud op te rechten en te houden.

„ Philips &c. doen cond allen luden,
„ want wy mit alle onſer her-
„ ten vlitelic genegen ſyn willen na al-
„ len onſen vermogen den dienſt Goids
„ te vermeeren ende alle goede wer-
„ ken, die geoirdineert ſyn, of worden
„ zul-

„ zullen, in rechter caritaten ende mynnen te helpen volbrengen; so hebben wy ten voirsten om Goidswillen, ende om bede ende versoeke der inwonende ende somige poirteren van Leyden geoirloist ende geconsenteert, oirloven ende consenteren mit desen brieve den goeden luden bynnen der Stede van Leyden voirsz. beyde poirteren ende inwonende, die hoir bedevairt gedaen hebben, of die noch in den wille syn die te doen toten heyligen Confessior Sinte Ewout in Ardennen, off in Elsaten, dat sy een broedersçip mogen maken in die eere Goids, ende des heiligen Confessoirs Sinte Ewouts voirsz. te houden ende te plegen in Sinte Peters Kerke tot Leyden na goeder ouder custumen ende gewoenten, in vermeeringe ende vordernisse Goidts diensts, mit sulker ordinantie ende goeden wercken als sy dair op geoirdineert hebben, of namels ordineren zullen ter eeren Goids, ende te vordernisse der armer lude ende Sinte Peters Kerke van Leyden voirsz. sonder yet dair an te verbueren of te misdoen tegen ons, ende onser heerlicheit in enigerwys.

„ In oirconde &c. Datum den „ VIten dach in Augustus, an„ no XXVIII.

C[illegible] B. R. B[illegible]gonie 1425. — 1[illegible]. *C[illegible] N. pag.* 1[illegible]. *versa.*

De Hertog van Bourgonje vergunt eenige Poorteren van Leyden, die eene bedevaart te Rome gedaan hadden, of nog doen zouden, datze eene Broederschap, en Zusterschap van de Apostelen Sinte Pieter en Sinte Paulus in Sint Pieters Kerk te Leyden moogen oprechten, of maaken.

„ Philips &c. doen cond allen luden, want wy mit goeden herten vlitelic genegen syn nae allen onsen vermogen den dienst Goids te vermeren, ende alle goede werken die tot Gotliker oeffeninge geordineert syn te helpen volbrengen, soe hebben wy ten voirsten om Gods willen, ende om bede, ende versoicks wille van sommigen poirteren ende inwonende van Leyden, die hoir bedevairt gedaen hebben, off noch in den wille syn die te doen totten heyligen Apostelen Sinte Pieters, ende Sinte Pouwels tot Rome, denselven geconsenteert, ende gegonnet, dat sy een Broederscap, ende Susterscap te zamen mogen maken in die eere Gods, ende der heiliger Apostelen Sinte Pieters, ende Sinte Pouwels voirsz. te houden, ende te plegen in Sinte Pieters Kercke tot Leyden, nae goeder ouder custumen ende gewoenten, in vermeeringe ende vordernisse Godsdiensts mit sulker ordinantie ende goede werken, als sy dair op geordineert hebben, off namels ordineren sullen ter eren Gods, ende te vordernisse der armen luden in de Sinte Pieters Kercke van Leyden voirsz. sonder yet dair an te verbueren off te misdoen tegens ons, ende onser Heerlicheyt in enigerwys, soe verre als 't ons, ende der Graeflicheit geen prejudicie, noch achterdeel in en brenct, durende also lange als 't regement van Hollant, ende van Zeelant in onsen handen staen sall.

„ In oirconde gegeven &c.

Memoriale 1427. — 1428. *Bourgoigne Cas N. pag.* 28.

Vicarien, stichtingen, en maakingen.

Verder zullen wy de giften, maakingen, en stichtingen van Vicaryen enz. in deeze Kerk, om welker bezitting en begeeving, in den tegenwoordigen tyd, nog dikwylen verschil ontstaat, hier, als die myns weetens nooit gemeen gemaakt zyn, op gelyke wyze laaten volgen:

Pieter van Leyden draagt zyn Steenhuis [illegible] den [illegible] op den hoek van de C[illegible] op de [illegible], [illegible] buisjes daar achter aan [illegible], op zekere voorwaarde, op aan Sint Pieters Kerk te Leyden.

„ In die name des Vaders, des So-
„ nes, ende des Heylighen Gheests
„ amen.

„ Ic Pieter van Leyden [illegible] van
„ Sinte Peters Kerken [illegible],
„ ende [illegible], ende [illegible]
„ te van der Kerken te [illegible] (1),
„ make kond allen [illegible]
„ nichsins met dienften, ende [illegible]
„ der heyligher Kerken [illegible]
„ [illegible] hebbe, [illegible]
„ [illegible], des ik vele gheeghet
„ hebbe an mine hufinghe te Leyden,
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] om der ghere zielen, dan my
„ dit goet [illegible] ghecomen es, en-
„ de om verlichtenisse myns Vaders
„ [illegible], mire moedere, [illegible] myns
„ broeders, ende myns selves, [illegible]
„ [illegible], ende by myns
„ [illegible] hufin-
„ ghen metter arven [illegible] op staen,
„ [illegible] tote rech-
„ ten [illegible] Gods ende der Ker-
„ ken [illegible] Sinte Peters te Ley-
„ den [illegible],
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] sonder al arghelist, te
„ Sinte Pieters [illegible] in den tentyn te
„ [illegible] onser beyder doot,
„ [illegible] hufinghe, erven, ende
„ [illegible],
„ ende op syn [illegible]
„ [illegible] Zoene, die
„ [illegible] hebben voer die dochter, al wa-
„ re hy [illegible], ende waerd dat hy
„ ghene witachtighe Kinderen en liete
„ na sine doot, so souden zy comen in
„ der selver manieren op [illegible], mine
„ [illegible], [illegible] Kindere, ende
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] comen op [illegible]
„ [illegible], jof op hare [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] Kindere [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] volhet. [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] weder keren, om
„ [illegible] te houden, [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] Kinderen, [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ twee[illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] een [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] renten op ma-
„ ken, jof op vercopen, jof set-
„ ten in gheestelijker hand, an waer-
„ liker hant anders, dan ick selve op
„ ghemaect hebbe voer dese tyt, dan
„ si den rechten erfnamen, die van
„ mine

(1) Of S[illegible]terwoude.
(2) Bred[illegible].
(3) De V[illegible]straat, nu Langebrugge.
(4) *Mogoyk* tornois, of C[illegible].
(5) Houte huizinge.
(6) Of Weeshuis, dat toen stont op de Bredestraat niet verre van St. [illegible]

„ mire moeder Kinderen bosem ghecomen waren, bi ontverret mochten worden hi, jof si, die syn rechte erfnamen waren, en souden met haren rechten pachte die husinghen anevaerden, ende vredelic ghebruken, ende dese husinghen, zo wanneer dat si versterven, so salre die ghene, die si opcomen binnen dien jare ende daghe met tween goedshuus beraders, jof met tween Schepenen, jof met drie wittachtighen poirters versoeken ten groten Outaer met tween schatten pachte, ende dien daer op dat outaer te leggen, te Sinte Pieters Kerken behouf, sonder allene die daer of hebben sullen die Prochipapen een halve take wyns, ende die Coster ene pinte, des sire bi sien. Ende zo wanneer dese husinghen verstorven van den Vader, jof van der Moeder op 't Kind, so es mense aldus sculdich te versoeken met tween scatten pachte, en hi sal zinen even knie oirsaten van den huse met hondert ponden cor. ende tien scellinghen cor. s' jaers te copen, ende den Heylighen Geest jairlix te Leyden te geven onder die arme op ander erve. Ende als si versterven van den broeder op der suster, jof op des broeders kindere, jof susters kindere, so salmense versoecken met drien scatten pachte, ende syn even knie met hondert ponden cor. te oirsaten, ende viertich schellinghen cor. ghelds te copen, ende die onder die Godshuysmeesters te bliven, ende die te gaderen, ende ander renten mede te copen te helpe tot ere Capelrie behoef. Ende waerd dat si vorder verstorven op after suster kint, jof op eirste let, so souden sise versoecken met vier scatten pachte, alst voorsz. es ten outaer, ende die oirsatighe doen met hondert ponden cor. sinen even knie, ende toet ere Capelrien behouf te helpen te copen vyf ponden cor. 's jaers, ende die husinghen en sullen niet versterven moghen binnen den eirsten lede, na der manieren dat voerscreven is; noch die jaer pacht en salre niet op meeren moghen. Ende wanneer datter alzo vele renten of verscrenen sien, datter een Capellaen op singhen mach, so sullen die Goodshuys beraders daer op laten singhen enen Pape in der selver manieren, dat dat die ander Capelrien geset sien: mar die ghene die houder es van den huse die sal die Capelrie geven, ende die ander Capelrien mede, die ic selve gemaect hebbe op land, ende op dese husingen. Ende hy sal oec mede uyt gheven al sulc aelmossen als icker selve op gheset hebben voer die tyt. Ende waerd dat sake dat die ghenen die besitter wesen sal van desen husinghen sinen jaerlixen pacht niet en betaelde jaerlix op Sente Pieters dach, voerscreven, noch syn versoec en dede binnen jaer ende daghe alst voerscreven es, sone hadde hi die husinghe daer by niet versumet, noch verloren; mar dat versoec dat hy sculdich ware te geven na der vorme vorscreven, dat soude hi twivoud geven, ende sinen jaerpacht van den eirsten jare twiwoud, ende niet te langher. Ende die Goodshuis beraders moghen ende sullen houden van alre bate ende ghebruke van den husinghen tote ter tyt toen dat hy desen pacht ende versouc, ende anders aelmossen die hy sculdich es te doene, ende te gheven na der vorme van den brieve al voldaen hevet ende vergouden, ende die husinghen weder in gerake ghemakt, waer dat saken datter yet an ghebrake daer si bi arghen mochten, jof vervaren, ende anders in gheen van de wys en sullen sire op comen jof bate of opheffen, ten si dat si bi den Goidshuis beraders also versien worden, dat si wel begaet sien staende moghen bliven ende sonder lethen, ende dat Scepene wisen dat si dat kennen, alse verre alsmense tote diere kenninge brenghen mach bi den rechte. Ende om die meerre sekerheden hier of, ende om dattet vaste ende ghestade bliven sal, zo hebbe ick ghebeden minen lieven Heere, Heren Willem, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeeland, en de Heer van Vriesselant, den Raet, ende der ghemeenre poirte van Leyden, Heren Henric Spiker, ende Heren Janne van Clotinghen, minen neven, Jan Rutgheers Zone, minen Clerck, Janne van Leyden, minen Broeder, Gherard Alewyns Zone, minen Zwagher, ende Philips Heynen zone minen neve, dat si dese letteren met my bezeghelen willen.

„ Ende wy Willem, Grave van Henegouwen, van Holland, van Zeeland ende Heer van Vriesseland, Raet, ende ghemene poirte van Leyden, Henric Spiker, Jan van Clotinghen, Jan Rutgheers Zone, Jan van Leyden, Gheraerd ende Philips voerscreven, om 's'eren

„ 's'eren Pieters willen voerfz. hebben „ defe letteren met hem open befeghelt „ met onfer zeghelen.

„ Ghegeven te Valenchyn des „ Dinxendages voer Sente Mar- „ tyns dach in den Winter, „ in 't jaer ons Heren dufent „ driehondert ende zeftiene.

Uit de Archiven van het Weeshuis te Leyden.

NB. Dees voorgaande brief is maar ten deele in 't *Groote Charterboek van Holland II. deel pag.* 174. *en* 175. en de volgende in 't geheel niet.

Hertog Willem bevestigt de voorgaande schikking door Heer Pieter van Leyden omtrent zyn Steenehuis te Leyden gemaakt.

„ Wy Willem, Grave van Henegouwen, van Holland, „ van Zeeland, ende Here van Vriesland, make kond allen luden, dat „ wy alfule ordinancie als Here Pieter van Leyden, onse Capellaen, „ gheordineert ende ghemaect hevet op „ finen ftene hufe, ende erven daer- „ fe op ftaen te Leyden, in alre manieren als die letteren houden, daer „ die onfe door gheftoken es; behouden „ ons, ende ons rechts, vaft en gheftade houden, ende willen dat fi voirganck hebben van nyemant te wederleggen.

„ In oirkonde defen brieve befegheld met onfen feghele.

„ Ghegeven tot Berghen in Henegouwen op Sinte Martyns avond in den Winter, „ in 't jare ons Heren M. CCC. „ ende zeftiene.

NB. *Wt het memoryboeck van den heyligen Gheest te Leyden.*

Item alfo dick en menichwerf als dat huys van Leyden, dat daer ftaet op ten houck van den blawen fteen verandert of een ander meefter cryghet, dat men dat verfoucket ghelyken als leen an Sinte Pieters Kerck, ghelyken men fchuldich is te doen, foe is men den Heylighen gheeft fculdich te geven een half ℔. of een heel ℔. t'sjaers; ende dat fal geven den ghenen die dat voerfz. huys an var, ende dat nae wtwifinghe die brief, die onder die Kerck leyt, in die Kercmeefters camer, daer alle dinck in ghefcreven ftaet hoe men dat leen van den voerfz. huys fchuldich is te verfouken. Item dit voerfz. huys ftaet binnen Leyden op die zuythouck vanden blawenfteen an die breedeftraet opten houck van die Kerfteghe. Ende dat is te verftaen, als het fterft van die vader, of moeder op hoer kint, foe is men fchuldich een half ℔ t'sjairs: mar als het fterft op een broeder of fufter, of een van den maghen, foe is men fchuldich een ℔ t'sjaers te geven erfelnen.

Die fondacie is geheel gefcreven in 't Kerckenbouck, daer die fundacien in ftaen.

Hertog Willems uitspraak over de bezitting van zeker Land te Ryswyk ten voordeelen van de Kapellaanen van St. Pieter te Leyden gedaan.

„ Hertoghe Willem &c. maken cond „ ende kenlic allen luden, dat „ Haer Hughe van der Hand, Heer „ Hughe Wouterszoen, ende anders Heren Pieters Cappellanen van Leyden, „ ons langhetyt ghevolghet hebben, en- „ de zwaerlike ghecroent van groten „ ghebreke dat zi hebben, ende van „ ghewelt dat hun gefciet is, ende ghe- „ daen hebben Dirc ende Ghifebrecht, „ Jans Smeets kinderen van Ryswic, en „ de hare even knie, alze van lande ghe- „ leghen toet Ryswic, dat tot hore Cap- „ pelrien behoef, ghecoft was, ende „ bezeten hebben vrielic boven dertich „ jaren, daer fi goede opene brieve of „ hebben van onfen lieven Here onfen „ Oudevader, daer God die Ziel of heb- „ ben moet, fprekende, datet land fyn „ was, ende hi et oerlof gaf te virco- „ pen toet enen vrien eyghen, ende dat „ zi mit den Gheefteliken recht virvol- „ ghet hebben, ende alle die ghene, die „ dat land voerfcreven eyskeden, of dier ghe-

" gherecht of waenden daer hebben vir-
" wonnen hebben in 't gheestelic recht,
" ende zwaerlic virbannet, ende om
" dien ban, ende die onrust daer of te
" scuen, ende rechts daer of te ple-
" ghen, alzo als't ons aen ghecomen is
" van onsen ouderen, so zyn Here ende
" Here Hughe voerscreven op die yen
" zide, ende Dirc Ghisebrecht, Jan
" Smeets kinderen, op die wider zide
" van allen saken en ons ghebleven,
" ende wie hebbent an ons ghenomen,
" ende ons daer wel op beraden ende
" voersien, ende uten onse zegghen,
" als hier na ghescreven staat, ende
" zegghen: in den eersten, want die
" Cappellanen ons liefs Heren, ende
" Oudevaders voerscreven opene brie-
" ve hebben, ende over onse brieve,
" ende onser ouder brieve niemant scul-
" dich is vonnesse te wisen, noch recht
" te doen, dan wi, ende onse nacome-
" linghe, ende dat bi ons te virsien,
" datter redene in gescie, oec hoe die
" redene mit behendicheden virlopen
" zyn, so zegghen wi, dat land voer-
" seyt also groet alst ons liefs Heren
" ende oudevaders brieve voerscreven
" houden, den Cappellanen, ende ho-
" ren Cappellrien voerscreven toe, vrie-
" lic, eweliken te ghebruken sonder
" yemants wederzegghen. Voert so seg-
" ghen wi alle coste ende scade op bey-
" den ziden quite. Voert zo zegghen
" wi alle opboerde renten quite, ende
" zegghen wi Dirc ende Ghisebrecht,
" Jan Smeets kinderen voerscreven hem
" zelven, ende alle die ghene die recht
" mit him waenden ghedaen hebben,
" ende die kerc van Ryswic van den
" banne te vrien, ende om Godswillen,
" ende om dat zys niet wel en virmo-
" ghen te ghelden, so setten wi him
" toe die renten van den lande voer-
" noemt, die nu toet desen oesten vir-
" scinen zullen, die kerke van Ryswic,
" ende him zelve mede te helpe te co-
" men datten zi van den banne ghevriet
" worden, ende daer ten enden alle dat
" land voerscreven den Cappellanen en-
" de horen nacomelinghen vrielic te ghe-
" bruken.

" In kennesse der waerheyt, so
" hebben wi desen brief beze-
" ghelt mit onsen Zeghel.

" Ghegheven in den Haghe des
" Saterdaghes na Sinte Boo-
" nefaes dach, in 't jaer ons
" Heren M. CCC. vier ende
" vystich.

" Jussu Domini Comitis, ad
" relationem G. de Eem-
" kerke & W. de Wate-
" ringhe, Milites.

T. de Thenis.

S. ex Coph.

Perkament Regifter EL. 25. Noordhollant 1350 — 1355. Cas C. pag. 48.

NB. Zie de aanmerklyke straffen voor de vertoorders der Vicarien door de Pauszen uitgesprooken *in de Kerklyke Oudheden van Rynland fol.* 818.

Simon Vrederik sticht eene Kapelrie in Sint Pieters Kerk ter eere van Sint Anthonis.

" In Dei nomine amen. Sciant cunc-
" ti, quod anno nativitatis ejusdem
" Mo. CCCo. nonagesimo, indictione
" decima tertio, quarta die mensis De-
" cembri, hora nona vel quasi, Pontifi-
" catus Sancti in Christo Patris & Do-
" mini Domini Bonifacii, Divina pru-
" dentia Pape novi anno suo primo, in
" mei Notary publici subscripti & tes-
" tium infra scriptorum presentia per-
" sonaliter constitute discrete persone fi-
" lia uxor quondam Simonis Fredrici
" bone memorie Wilhelmus filius Si-
" monis Petrus van Assche cum uxore
" sua Bartrada, Jacobus filius Vranconis
" Ysaack cum Jacobus filius Simonis &
" Theodoricus filius Simonis, omnes
" veri & legittimi Heredes Simonis Fre-
" drici predicti vive vocis oraculo dixe-
" runt, quod Simon Fredricus, quando
" vixit, fundavit & dotavit unam Ca-
" pellaniam in ecclesia perrochiali Sancti
" Petri in Leyden, omni modo & for-
" ma prout in quadem cedula paperea
" continobater, quam cedulam venera-
" bilis vir Dominus Joannes Philippi
" presbyter, Decanus Sancti Pancratii
" Leydensis, de verbo ad verbum legit
" et recitavit, cuius quidem cedule te-
" nor sequitur, et est talis:

,, In den name des Vaders, des Soons,
,, ende des heyligen Geeſtes, amen.
,, Alle die geene die deſen brieff ſullen
,, ſien ofte hooren leeſen, doe ick Sy-
,, mon Vrederick cond ende kennelyck,
,, dat ick geſont myns lyffs, ende mach-
,, tich mynre ſinnen, om Godswillen
,, ende ſalicheyt mynre zielen met goe-
,, de voorſienicheyden geſticht ende ge-
,, ordonneert hebbe, ſtichte ende or-
,, donneere een Capelrye in de eere
,, Gods, Sinte Marie, ſynre moeder,
,, ende alle Godts Heyligen, ende ſon-
,, derlinge in de eere van Sinte Antho-
,, nis, daer ick toe bewyſe ſeſtyen pont
,, Hollants payements t's jaers te verſchy-
,, nen alle jaer tot Voorſchoten ende
,, Valckenburger merčten, op die huy-
,, ſen ende erven molen, ende molen-
,, werff, ende op die hofſtede, die ge-
,, legen ſyn tuſſchen der Stede Veſte
,, ende Luydekens molen, ſtreckende
,, van den Rhyndyck in den Ryn; en-
,, de waer dat ſake, dat deſe hofſteden
,, nyet genouch en waren voor die ren-
,, ten voorſz. dat ſoude die Capellaen
,, verhalen aen eenen camp lants, die
,, gelegen es op rodenburger waterin-
,, ge, ende hiet die Duvencamp, ende
,, heeft anders alomme belegen die Jouf-
,, frou van Rodenburch metten ſingel
,, van de hofſteden van Rodenburch,
,, ende metten Lande dat ſy van den
,, Grave van Hollant te leen houdt.
,, Ende van deſe Capelrye houde ick
,, ſelve die gifte ende preſentatie alſoe
,, lange als ick leeff, ende na mynre
,, doot ſoe ſal myn outſte ſoon gever
,, blyven, ende alſoe voort opten out-
,, ſten van my wettachtelyck gecomen
,, met die jonger man voor dat ouder
,, wyff, daer ſy beyde even na zyn. En-
,, de waer dat ſaecke, dat myn kinder
,, ſtorven ſonder getroude kinderen te
,, laten, ſoe wil ick dat ſe geve die die
,, oudſte ende die naeſte van myne mae-
,, gen van mynen rechten ſwaerde, ſoe
,, wil ick dat ſe geve die naeſte van
,, myne maegen met altoos die jonger
,, man voor dat ouder wyff, daer ſy
,, beyde even nae ſyn. Ende deſe Ca-
,, pelrye ſalmen verdienen in Sinte Pie-
,, ters Kerck tot Leyden, op myn ou-
,, taer, dat ick in de Kercke voorſz.
,, hebbe doen maken met twee miſſen
,, in elcker weecke, ende alſoe dicke
,, alst die Cappellaen verſuymde dat die
,, miſſen wekelycx nyet gedaen en wor-
,, den, ſoe ſoude men hem van elcke
,, miſſen, die hy verſuymde, off corten
,, vyff ſchellingen payements, ende die
,, ſoude die Patroon om Godswille ge
,, ven by raide des Perrochipaeps. Voort
,, waer dat ſake dat deſe Capelrye ye-
,, mant gegeven werde die geen Pries-
,, ter en waer, die en ſoude van den
,, renten voorſz. nyet hebben hy en waer
,, Prieſter, ende die Patroon die ſoudſe
,, eenen goeden Prieſter die Capelrye
,, ende renten beveelen tot dier tyt toe,
,, dat hy Prieſter waer daer die Capel-
,, rye gegeven waer, ende die Prieſter
,, ſoude hebben halff die renten, ende
,, mette ander helft ſoo ſoude die Pa-
,, troon, ende die Prieſter die verdien-
,, de rente coopen, ende daer mede die
,, Capelrye beteren. Ende tot deſe Ca-
,, pelrye voorſz. ſoo preſenteer ick in
,, den eerſten Jacob Symonsz. mynen
,, ſoon, die ick ſe geve puyrlyck om
,, Gods willen, in alre maniere ende
,, voorwaerden als voorſz. is.

,, Quaquidem cedula ſic ut premit-
,, titur per Dominum Decanum
,, perlecta, predicta filia Wilhel-
,, mus, filius Simonis Petrus van Aſſche
,, cum uxore ſua Bartrada, Jacobus fi-
,, lius Vranconis, Yſaac cum uxore ſua
,, Katherina, Simon filius Simonis, Ja-
,, cobus filius Simonis & Theodoricus
,, filius Simonis, omnes veri & legitti-
,, mi heredes Simonis Vredrici predicti,
,, voluerunt dictam capellaniam ſic per
,, Dominum Simonem conceptam, fun-
,, datam, & dotatam in omni ſua forma
,, ſorteri effectum, rogantes cum dicto
,, Simone venerabilem in Chriſto patrem
,, ac Dominum Epiſcopum trajectenſum
,, quatenus dictam Capellaniam confir-
,, mare ad majoris roboris firmitatem ad
,, preces dictorum dignetur, ſub qui-
,, bus omnibus & ſingulis dicti heredes
,, a me Notario publico eis petierunt
,, fieri publicum inſtrumentum. Acta
,, fuerunt hec infra oppidum in Ley-
,, den, in domo habitationum Petri de
,, Asken, ſitam ad magnam plateam,
,, anno, indictione, menſe, die hora &
,, Pontificatus, quibus ſupra, preſenti-
,, bus ibidem diſcretis viris & honeſtis
,, Johanne filio Simonis, oppidano in
,, Leyden, Ynone Cantert & Jacobo de
,, Pruſia teſtibus fide dignus, ad pre-
,, miſſa ſpecialiter vacatis & rogatis.

Onder ſtont geſchreven,

,, Collationata eſt preſens copia &
,, concordat de verbo ad verbum
,, quod proteſtor manu propria
,, ſuſcripta. Ita eſt
,, An Cel Notarius publicus ſſt.

MS. Van den Heere Wachtendorff, Secretaris der Stad Utrecht.

He-

Hertog Willem vergunt Jan Heerman eene eeuwige Capelrie in Sint Pieters Kerk te Leyden, te moogen stichten van zyne eigene goederen.

„ Willem &c. doen cond allen luden, dat wy voir ons, en voir onsen nacomelingen geoirloeft, ende geconsenteert hebben, oirloven, ende consenteeren mid desen brieve onsen getruwen Jan Heerman, van syns selves eygenen goeden te funderen te stichten ende te doteren in Zunte Peters Kercke tot Leyden, een ewige Capelrie in die ere Goids, die hi, ende syn nacomelingen tot ewigen dagen geven sullen mogen, na zulker ordinantie ende maniere, als die fundatie en brieve, die onse getruwe Jan Heerman voirscreven dair of gemaict heeft, of maken sal, inhouden en begripen.

„ In oirconde desen brief besegelt mit onsen Zegele, op Sunte Lambrechts dach, anno M. CCCC. ende tien.

Perkament Register Privilegia I. 1404. – 1416. *cas K. pag.* 81.

Herman Willemsz. en Jan Heerman, stichten eene Cappelrie op St. Jacobs Outaar in Sint Pieters Kerk. Geëxtraheert uit een register van fundatien, eertyds berust hebbende in Sint Pieters Kerk te Leyden.

„ Harman Willemsz. ende Jan Heerman, doen condt allen luyden, dat wy machtich onser sinnen, in afflaet van onsen sonden, in vermeringe onser salicheit, ende in gedenckenisse onser Ouders Zielen, gemaect hebben, ende maecken mit desen jegenwoirdigen brieve, in der eeren Goods zynre liever Moeder, Sinte Jacobs die Meerre, ende alle Goids heiligen, een Cappelrie te verdienen in Sinte Pieters Kerck te Leyden, op St. Jacobs Outaer, in die Noortzyde in den ommegang van den Choor der Kercken voorsz. mit twie missen ter weke, te bidden voor onser ouders zyel, der onser, ende alle onser Vrienden ziel, duyrende tot eeuwigen dagen. Ende geven tot deser Cappelrie voorsz. zestien margen lants, luttel min, off meer, gelegen in den Ambocht van Soeterwoude, ende heeft belegen an die Westzyde, Heer Dirck van Swieten, ende an die Noortzyde Katryn, Aernt Jacobsz. weduwe, streckende voor vuyten Ryn afterwaerts in die versmaden, ende van desen lande voorsz. zoe geven wy Harman ende Jan voorsz. den eygendom over tot dese Cappelrien voersz. ende scelden quyt voort alle recht, die wy daer toe hebben gehadt, alsoe dat die gheene, die dese Cappelrie gegeven wort, dit lant voorsz. vrylicken anvaetten zal mogen sonder wederseggen van ons, off van onser nacomelingen, alsoe gewoonlick is van anderen Capelrien: ende voorts zoe sullen Wy Harman, ende Jan voorsz. van deser Cappelrien in allen schyn, als voorsz. staet, gevers off blyven alsoe lange als wy leven, in deser manieren, dat Jan Heerman die eerste gifte geven sel van der Cappelrie voorsz. ende als dese Cappelrie weder verschynt te geven, zoe selse Harman Willemz. geven voorsz. off Willem Harmansz. off dat van Willems voorsz. lyve gecomen waer, van een wittachtigen bedde, ende van die zwaertzyde, immer den jongeren man, voor dat ouder wyff, daer zy even nae zyn te geven, waer Harman voorsz. doot, ende aldus soe selt blyven staen tot eeuwigen dagen, dat Jan Heerman, off Willem Heerman zyn zoon, off zyn rechten erffnaem, ende ymmer den jongeren man voor 't ouder wyff, daer zy even nae zyn, die eene gifte geven zullen, ende Harman Willemsz. off Willem zyn soon voorsz. off dat van zynen lyve gecomen is, als voorsz. is, die ander gifte geven zullen. Ende Jan Heerman ghift dese Cappelrie voersz. nu ter tydt in Goids namen Gerryt Hoochstraet, Dircxz. van den Werve, zynre suster zoon, die daer op Priester worden sel, ende verdienen, off doen verdienen zoe waer hy wil alsoe lange

„ als

" als hy levet, mit twien missen die " weke, mer waer dat zake, dat hy " dese Cappelrie permuteerde, off dat " hy storve, zoe soudmen dese Cappelrie voorsz. verdienen in St. Pieters " Kercke, zoe voersz. staet, ende presenteren mynen gedachten Heere van " Utrecht, ende bidde him oitmoedelicken, dat hy Gerryt Hoochstraet " voorsz. mynen neve, inder proven " voorsz. instituëren will, als gewoontlick is; ende dese Cappelrie confirmeren wil mit alsulcken recht, als " voorsz. is:

" Ende om dat dit onse vuyterste " wille is, ende dat dese Cappelrie voortgang hebbe, vaste ende gestade blyve eeuwelicken geduyerende, soe hebben wy Harman Willemsz. " ende Jan Heerman voorsz. desen brieff bezegelt mit onsen " zegelen, in 't jaer ons Heeren duysent vierhondert ende " twaelff, opten XV^en^. dach in Junio.

MS. Van den Heere Wachtendorff, Secretaris der Stad Utrecht.

Johan de Edel verzoekt den Domproost van Utrecht, om de provene op Ste Katherine Outaar in Sinte Pieters Kerk te Leyden, open gevallen door den dood des Priesters Claas van Zyl, te verleenen aan jonge Ghysbrecht Claaszoon.

" Johan de Edel, Vader, voicht, " ende gemachtighe procuroer irrevocabel ad presentandum myns " zoens Johan van Rysoert, de eerwaerdige ende mogende Heere myn " Heere den Domproest van Utrecht, " of zyn Steedehouder, eer, ende reverentie onderdanicheyt mit kennisse " der waerheyt, dat alzoe by doode van " Heer Claes van Zyl, Priester ende " besitter, als hy leefde, der provene " gheleghen op Sinte Katherinen Outaer in Sinte Pieters Kercke binnen " Leyden, vaceert ende open staet, welcke provene staet ende toebehoort tot " onser ghyfte ende presentatie, als Patronen Laeycael, tot welcke proevene vacerende, als boven, Ick Johan " de Edel voernoemt voer myn selven, " als besitter der goeden van Rysoert, " ende wt die naem van myn zoen ghemachticht, als boven, affermeeren " myn presentatie ende ghyfte t'ander " tyden by my ghedaen, hebbe ghegeven ende presenteert, geve ende presenteert mits deese myn open brieven " puyermentlycken om Gods willen den " eersame jonge Ghysbrecht Claeszoen " Clerrick des Stichtes van Utrecht, " om die te hebben, ende te besitten, " te bedienen, off doen bedienen als " van rechts weghen daer toe behoert, " biddende daerom myn lieve Heere, " die Domproest voernoemt, off zyn " Stedehoudere, dat hy hem van die " provene voernomt geven ende verleenen wil behoerlicke besit ende possessie, soe van rechtswegen daer toe " behoert.

" In kennisse van deesen hebbe " Ick Jan de Edel dese brieve " mit myn wthangende zegel " bezegelt, in 't jaer ons Heeren dusent vierhondert ende " ses ende tachtich, op Sinte " Gregorius dach.

MS. Van den Heeren Wachtendorff, Secretaris der Stad Utrecht.

Cornelia Allerts dochter sticht in St. Pieters Kerk eene eeuwige dagelyksche misse.

" Wy Frans Geryt Doensz. ende " Jacob Deyman, Schepenen in " Leyden oirconde dat voor ons quame " die Kerckmeesteren van Sinte Pieters " Kercke binnen Leyden, als Geryt " Jan Gerytsz, Frans Ghysbrecht Mouwerynsz. Pieter Heyricksz. Buys, ende Jan van der Graft, ter eenre zyde, ende Cornelie Allerts dochter, " Claes Jacobsz. Wedue, mit Claes " Claesz. hoeren gecoiren voicht in dese saecke, ter andere syde, ende bekende, hoe dat die voorsz. Cornelie, Allerts dochter, in der eeren Goids " ende vermeerderinge van Goids dienste, tot een testament geordonneert

" ende

„ ende gemaect heeft, alle daechs een „ eewyge misse, ende dat in sulcker „ manieren als hier nae volget ende be- „ screven staet, dats te weten, dat die „ voorscreven Kerckmeesteren voir hem, „ ende hoeren nacomelingen van der „ voorsz. Kercke wegen by consent van „ de Gerechte, van Cornelie voornoemd „ angenomen hebben, ende annemen „ mitsdesen omme terstond nae hoir „ doot, op Sinte Jobs Outaer, staende „ aen de Noortsyde after in de selve „ Kercke, daer by sy hoir Sepultuer „ gecoeren heeft, te laeten doen by eer- „ licke Priesteren, alle daechs een mis- „ opter voorsz. Kercke coste, zoe wel „ van Wyn, water, ende anders al dat „ men totter voirsz. misse behoeven sel, „ niet uytgesondert, durende ten eeu- „ wigen dagen, ende sullen die selve „ Kerckmeesteren gehouden wesen den „ Priester te geven van elcke misse te „ celebreren, vier comans groten; des „ sel deselve Priester schuldich wesen „ nae elcke misse te gaen ten grave van „ Cornelie voornoemt, ende lesen al- „ daer miserere mei Deus, ende de pro- „ fundys &c. mitte collecte daer toe „ dienende, ende bidden voir hair zie- „ le, ende voir hoir Ouders zielen, en- „ ende waert zaecke, dat die selve „ Kerckmeesteren tot eeniger tyt hier- „ inne gebreeckelic, ofte versumelic „ waeren, zulcx dat die voirsz. misse „ alle daechs niet gedaen en worde, als „ voirsz. is, zoe sel die voirsz. Kercke „ t'elcken verbeuren jegens den Depu- „ taten van de selve Kercke twaelff „ comans groten, ende sullen nochtans „ gehouden wesen deselve missen te ver- „ halen, ende laten doen, sonder des te „ laeten in eeniger manieren: ende hier „ voir sel die voirsz. Kercke hebben „ terstont nae de doot ende overlyden „ van Cornelie voornoemt, eerst alsulc- „ ke negen morgen lants, als sy leg- „ gende heeft in den Ambochte van „ Alphen in Alpherhorn, ende hebben „ belegen an die Oestsyde Phillips van „ Gagelenberchs erfgenamen, ende an „ die Westsyde die Graeflicheyt, strec- „ kende voir uytten Ryn, after in de „ Weteringe, ende is vry sonder ee- „ nich opstal van Jaerlicxe renten, en- „ de hier toe sullen de testamentoers „ van Cornelie voornoemt terstont nae „ hoere doot der voornoemde Kercke „ verseeckeren, ende bewysen de som- „ me van twee ende dertichstalve Rin- „ sche gulden van XL. groten 't stuc „ t's jaers ewyge ende erflicke renten „ den penning twee ende dertich, of „ die penningen van de selve renten der „ voornoemde Kercke uyt te reycken, „ ende op te leggen, zoe hem des be- „ lieven zel. Voorts soo en sel die „ voorsz. Kercke die voirsz. negen mor- „ gen lants niet moegen vercoepen, ver- „ setten, alieneren, ofte vervreemden „ in eeniger manieren; ende die Kerck- „ meesteren voirsz. loveden voer hem „ ende hoeren nacomelingen Cornelie, „ Allerts dochter voirnoemt, hoeren er- „ ven ende nacomelingen, alle 't geen dat „ voirsz. staet wel, ende volcomelic- „ ken te onderhouden, ende te volco- „ men tot eeuwigen dagen, sonder ver- „ breken, of dair jegens te doen ofte te „ doen doen in eeniger manieren, noch mit „ geenen rechten Geestelick noch wair- „ lick, hoemen dat soude mogen denc- „ ken, peynsen, vinden, ofte viesieren. „ Ende hier of zyn twee brieven, dair „ of dat hebben die Kerckmeesteren „ voirsz. den eenen, ende Cornelie Al- „ lerts dochter voornoemt den ande- „ ren.

„ In oirconden desen brief bese- „ gelt met onsen Zegelen in 't „ jaer ons Heeren duysent vyff- „ hondert vyff ende twintich, „ opten twee en twintichsten „ dach in Decembri.

„ Opte plycque stont geteyckent

„ H . . . . Florys.

„ Ende was besegelt met twee „ groene wassche Zegelen aen „ double franchyne staerte on- „ der uythangende.

„ Naer gedaen collatie es de- „ sen mit syn Originele be- „ vonden te accorderen, „ huyden desen XVen. Sep- „ tember XVIc. achten- „ twintich.

By my

H. Nachtegael.

Nots. publ.

Protocol van de Heeren Kerkmeesteren te Leyden pag. 76. & seq.

Het Pastoorschap wierdt door den Graaf vergeeven.

De begeeving van het Pastoorschap van deeze Parochie kerk pleeg in vollen eigendom den Graave van Holland toe te koomen 't gene duidelyk in eenen brief van Florents den Vden van den jaare 1266. gemeld wordt, dewyl in den zelven, onder anderen, deeze woorden geleezen worden: „ Nademael de begeving, of het recht der Kerken van „ Leyden ten eenemael aen my behoort, „ toezegge en belove ik ter goeder trouwe aen de Stedelingen, dat by het „ afgaen of sterven van Meester Gerard, nu tegenwoordig bestierder van „ de gemelde Kerken door my twee „ bekwaeme Priesters, achtervolgens, „ en geduurig zullen aengesteld worden, „ ten dienste der Kerke, die, als waere „ Herders, die inkomsten gelykelyk „ deelen, en tot Godts eere en behoudenis der zielen, de Parochie geheelyk te zamen loffelyk bestieren zullen" (1). Deeze schikking tot het bedienen van Sint Pieters Kerk door Graaf Florents gemaakt zynde, gaf hy naa verloop van naauwlyks twee jaaren, het recht van Voorstanderschap der zelve kerke, aan den Commandeur en de Broederen des Duitschen Huize, mits datze den Poorteren van Leyden in geene rechten zouden benaadeelen, en des Graaven Voorvaderen zielen zouden behulpzaam zyn (2): De Broeders deezer Ordere dus in 't bezit geraakt, timmerden aldaar een huis (3) ten zuiden de kerk, 't welke, in vervolg, een wyduitgebreid gebouw geworden is, en zoo men uit het oude muurwerk mag besluiten, zich van het Begynhof tot in de Choorsteeg uitstrekte met den hof of tuin aan dezelve ten dienste van de voornaamste Opzienders der kerke en hunne bediendens of huisgenooten, van welk huis niet dan een gering deel overgebleeven, en nog bekend is onder den naam van Commandeurie: Doch deeze huiszinge allengs aan 't vervallen geraakt, is door Jacob van Woert, den vyftienden Commandeur, weder vernieuwd en verbeterd, (4) omtrent het midden der vyftiende eeuwe. De naamen deezer Kerkvoogden, of zoogenaamde Kommandeurs, welken de Pastory van Sint Pieters Kerk te Leyden bediend, en de jaaren wanneer zy leefden, of gestorven zyn, zullen wy, zoo verre ons kennelyk is, hier by voegen?

Het recht van Patronaatschap aan die van den Duitschen Huize

Hunne Wooning.

Lyst der Commandeuren.

(1) *Gr. Charterboek I. deel pag.* 346.
(2) *Gr. Charterboek I. deel pag.* 347.
(3) *Fatæ & Fundat. Ecclesiar. Traject. Matthæi pag.* 567.
(4) *Orlers Beschryving van Leyden pag.* 102.

Lyst van de Kommandeurs, welke de Pastory van Sint Pieters Kerk te Leyden bedient, en de jaaren wanneer zy geleeft hebben, of gestorven zyn.

1. Pieter, in 't jaar 1293.
2. Andries, 1304.
3. Dirk de Wolf, 1324.
4. Bernard, 1350.
5. Niklaes, 1353.
6. Floris, 1357.
7. Jacob, 1366. (1).
8. Dirk van den Rhyn 1370.
9. Hendrik van Tiel, 1373.
10. Johan de Zeeuw, 1382.
11. Willem Tarning, 1420.
12. Dirk van den Rhyn, 1423.
13. Simon van Naeltwyk, 1449.
14. Adriaen Foreest, 1453.
15. Jakob van Woerden, herbouwde, en verbeterde zyne Wooning en stierf 1473.
16. Albert van Baren, een geleerd en voorzigtig man, stierf 1504.
17. Joris, Floriszoon van Maesland, stierf 1526.
18. Albert Snellaert, stierf 1546.
19. Joachim, Johanszoon, stierf 1566.
20. Arend Dirkszoon Bockenberg van ter Goude, stierf 1592.

De volgende zyn van den hervormde Godsdienst geweest.

21. Heer Willem Mulaert, regeerde ten ty-

(1) NB. Ten tyde van Heer Reinier Hoen, de XIIe. Landcommandeur van de Balye van Utrecht, welke in 't jaar 1371. stierf. was de Kerk van Leyden der Oirden afhandig gemaakt; maar die Landcommandeur mit hulp van den Meester van Duytslant, kreegse weder, ende had alle synen cost ende schade weder, die de Oirder daeromme gedaen hadt. *Analect. Ant. Matthæi Tom. X. pag.* 348.

tyden, dat de twee nieuwe ſtraaten omtrent zyne Wooning te Leyden gemaakt zyn. *Handveſten enz. van Leyden pag.* 488. *& ſeqq.* en droeg zynen dienſt naa zeven jaaren op in 't jaar 1599. aan:

22. Den Heer Gaspar van der Linden, ſtierf 1619.
23. De Heer Alexander van Reneſſe, 1629.
24. De Heer Adriaen van Reneſſe van Wulp, ſtierf 1630.
25. De Heer Albert van Waſſenaer van Duivenvoorde, Heer van Alkemade, ſtierf 1631.
26. Graaf Willem Frederik van Naſſau, Zoon van Graaf Ernſt Kaſimier, Stadhouder van Vriesland, tot 1636.
27. De Heer Henrick Sloot, de laatſte Commandeur die wy aangetekend vinden.

Kerklyke Oudheden van Rynland fol. 812. *en* 813. *En Orlers Beſchryv. van Leyden pag.* 101 — 103.

Kerkmeeſters.

Behalven eene menigte Prieſters, Geeſtlyken, en hunne byzondere dienaars, die de plechtigheden beſtelden en waarnaamen, hadt deeze Kerk, gelyk de andere Parochie Kerken, haare eigene Kerkmeeſters, die het gebouw in ſtant hielden, de timmeraadje bezorgden, en de zaaken gadeſloegen, en in wezen hielden, ook de giften, tot oeffening van den Godsdienſt te bewaaren kreegen; van 't welke ons een aanmerklyk ſtuk is voorgekoomen, waar by Willem Heerman de Bybel, in 't Nederduitſch, in twee deelen, door hem zelven geſchreeven, gehegt met yzere Ketenen aan eenen leſſenaer met vier kasjes, ſchenkt ten gemeenen dienſte van alle eerlyke lieden, die geneegen waren zich daar in te oeffenen, aan de gemelde Kerk in het Choor: ter bewaaringe van dat geſchenk verbinden zich de Kerkmeeſters voor Schepenen van Leyden: alles omſtandig blykende uit deeze Letteren:

De Bybel in 't Nederduitſch aan deeze Kerk geſchonken.

„ Wy Florys Pieterszoon, ende „ Florys Heerman, Scepene in „ Leyden, oirkonde dat voir ons qua„ men die Kercmeeſteren vnn Sinte „ Pieters Kerc tot Leyden, alſe Geryt „ Heerman, Wouter Ysbrantszoon, Jan „ van den Woude, ende Pieter Florys, „ Aſſelynszoon, ende bekenden van der „ voirſz. Kercke wegen, dat Willem „ Heerman doen maken ende geſet heeft „ in Sinte Pieters Kerc op 't Choer „ an die ſuytzyde van den Choer een „ nuwe ſchoen leſtryn, die hy heeft „ doen maken op ſyn ſelfs coſte mit „ vier ſcappraen, elc mit een opgaende „ doer dair an weſende. In welke lec„ tryn Willem Heerman voirſz. ge„ maict ende geleit heeft, geveſticht „ mit Yſere Ketenen, die bible in Duyt„ ſche, die hy mit ſyn eygen hant ge„ ſcreven heeft, ende ſyn twie ſtucken, „ alſe dat oude teſtament, ende dat nu„ we teſtament, om alle goede eerbae„ re mannen onder gelegen tyden, en„ de onbehindert den dienſte Goids dair „ inne te mogen leſen, ende wat goets „ te ſtudieren, ſoe dat die leſtryn mit„ ten voirſz. twie boicken van der by„ bel aldair tot ewigen dagen in der „ Kercke, ende op 't Choer an die „ leſtryn ſellen bliven leggen, ſonder „ in eniger wyſe wt te leenen, of van „ dair te vertrecken in eniger manie„ ren, ende die Kerckmeeſteren voirſz. „ by conſente van den Gerechte, ge„ loveden voir hem ende hoeren naco„ melingen van der Kercke wegen voir„ ſcreven, Willem Heerman voirnoemt, „ ende den Burgermeeſteren van Ley„ den, diet nu ſyn, of namaels weſen „ ſullen, deſe voirſz. leſtryn mitten „ voirſz. twie boicken van der bibel „ tot ewigen dagen in der Kercke op „ 't Choer, dair ſy nu ter tyt ſtaet, „ ſtaende te houden ſonder in eniger „ wyſe die leſtryn van dair te ſetten, „ of die voirſz. boecken wt te lienen, „ te vercoopen, wech te geven, te ver„ ſetten, of te vervreemden, ende ſul„ len die voirſz. boicken dair houden „ leggende, om alle goede eerbaere „ mannen dair in te leſen, ſoe voirſz. „ ſtaet. Ende wairt, dat men die voirſz. „ twie boicken, of enich van dien tot „ eniger tyt wt liende, vercofte, wech „ gave, verſettede, of vervreemde, hoe „ dat gevallen of gebueren mochte, ſoe „ is Willem Heerman voirſz. ſyn uter„ ſte wille, meninge, ende begeeren, „ ende die voirſz. Kercmeeſteren voirſz. „ geven oic over voir hem, ende hoeren „ nacomelingen, van der voirſz. Kercke „ wegen, dat die Burgermeeſteren dan in „ der tyd weſende, dat ſy als dan die „ voirſz. boicken van der Stede wegen, „ ende totter Stede behoif vrylicken an „ ſullen taſten ende aenvaerden, ende „ die nae him nemen ſullen mogen, „ ſonder yet dair voir te geven, gelyc„ ken of 't der Stede eygentlyke goede

„ wae-

„ waeren, en die Burgermeeſteren dan
„ inder tyt weſende ſellen als dan dat
„ boic, of die boicken van der bibel
„ voirſz. vercoopen om den meeſten
„ pennync, die ſy ſullen comen ende
„ mogen gecrigen, ende die gelden dair
„ of comende beleggen ende bekeren in
„ der Stede oirbair ende pofyte, geli-
„ ken ſy die andere Stede goeden ende
„ exſyſen doen ſonder yement wie hy
„ ſy enige aelmiſſen dair of te geven
„ het ſy Kercken, Gaſthuyſen, Heyli-
„ geeſt, Huysſitten, of yement anders,
„ hoe arm dat die ſyn ofweſen moch-
„ ten, op datmen ymmer gheen ſake,
„ noch maniere, of coluer en heeft
„ noch en macet om die voirſz. boic-
„ ken van dair te vertrecken of in eni-
„ ger wyze van dair te laten ſcheyden.

„ In oirkonden deſen brieve be-
„ zegelt mit onſen zegelen,
„ in 't jair ons Heren duyſent
„ vierhondert twie ende tſes-
„ tich, opten ſevenden dach in
„ Aprille.

Privilegieboek der Stad Leyden A. *pag.* 125.

Deeze Kerckmeeſters, als waereldlyke perſoonen, wierden zoo wel als die der andere twee Parochien, door de Regeerders deezer Stad, zelf voor de groote verandering, aangeſteld, en onder de ſmalle dienſten begreepen; gelyk ook de Huiszittenmeeſters; van welken ik die van Sint Pieters Parochie al vroeg door de Regeerders begunſtigd vinde, om in een afgezonderd huis kooren, turf, hout, en vleeſch te moogen bewaaren, krygende daar toe niet alleen vryheid van accys; maar ook om 'er eenige perſoonen, als in andere Gaſthuizen te laaten woonen, volgens deezen brief.

De Huiszittenmeesters van deeze Parochie.

„ Scout, Scepene, ende Rade der
„ Stede van Leiden, doen condt al-
„ len luden, dat wy eendrachtelic an-
„ geſien hebben dat goede regiment,
„ ende voirtganc van den armen Huys-
„ ſitten in Sinte Pieters prochy, dat
„ cortelic ſeer opgecomen ende verbe-
„ tert is, by hulpe ende toedoen van
„ veel goeder Meenſchen, die Gode
„ vruchten, mynnen, ende ontſien. So
„ hebben wy in der eren Goids, ende
„ der heiliger Vrouwen Sinte Eliza-
„ beth, den armen Huusſitten gecon-
„ ſenteert, gegeven, ende gegonnet om
„ Goidswillen mit deſen brieve, dat
„ die ghene, die deſe arme Huusſitten
„ nu bewaren, of namaals bewaren, of
„ regieren zellen een huus ende e[illegible]
„ ve angenomen hebben in Sinte Pi[illegible]-
„ ters prochy voirnoemt, by guet-
„ dencken van den Gerechte, tot be-
„ hoef der armer Huusſitten, dair ſy
„ tot ewigen dagen in ſellen mogen re-
„ gieren die goede, die ſy behoeftich
„ mogen weſen totter armen Huusſit-
„ ten behoeff, alſe coorn, hout, torf,
„ of Vleiſch.

„ Voirt ſo gheven wy hem om Goids
„ willen, dat dair waren twee of drie
„ perſonen, die in deſen huſe voirſcre-
„ ven begeren te comen mitter woen,
„ om die huſinge ende goeden te hel-
„ pen regieren ende bewaren, dat alle
„ hair goede die ſy hebben, of hem an
„ beſterven mogen, dat die bliven ſel-
„ len in deſen huyſe voirſz. totter ar-
„ mer Huusſitten behoeff tot ewigen
„ dagen, ende wat perſonen an geno-
„ men worden in deſen huyſe voirſcre-
„ ven, die ſellen an genomen worden
„ by guetdencken des Gerechts, ende
„ den Huysſitten meeſters.

„ Voirt ſo gheven wy van der Stede
„ wegen den armen Huusſitten voir-
„ noemt om Godswillen, dat ſy vry
„ zellen weſen van allen oncoſt, als van
„ exſiſen, of anders van des ſy behoif-
„ tich mogen ſyn totter armen Huus-
„ ſitten behoef. Ende wair oic dat za-
„ ke, dat enige goede menſchen wai-
„ ren, die deſen armen Huusſitten eni-
„ ge goede beſpreken, of gheven wou-
„ den in teſtamente, of anders, alſe bed-
„ den, deken, ſlaeplaken, ghelt, lant,
„ of renten, die zellen tot ewigen dagen
„ bliven tot behoef der armen Huus-
„ ſitten ſtade ende vaſt, gelyc alſt is
„ in anderen Gaſthuſen.

„ Ende om dat wy Schout, Scepe-
„ nen, ende Rade voornoemt, hopen
„ van Gode van Hemelryc, ende Ma-
„ ria ſynre liever moeder, hier of ghe-
„ loont te ſyn: So willen wy emmer,
„ dat by onſen toedoen vermeerret, ver-
„ betert, ende enen zekeren voirtganc
„ heeft.

„ Ende hebben in kenneſſe der
„ wairhede deſen brieve wthan-
„ gende beſegelt mit onſer Ste-
„ de Zegel.

„ Ghegeven in 't jair ons He-
„ ren duyſent vierhondert acht
„ ende twintich, op Sinte
„ Lambrechts dach.

Perkamente Blaffaerd van Jeruſalem, of de Cellebroersgraft pag. 1.

Op

Van den Koster.

Op dezelve wyze wierden de Opper- en onder-Koster, (1) de Getydemeesters en meer anderen van dezelve Kerk door de Magistraat aangesteld, of jaarlyks onder de smalle diensten vernieuwd. Verder staat ons hier, al eer wy tot de aanmerklyke verandering in de huishouding der Kerken overgaan; nog iet te melden van het jaarfeest der Kerkwydinge thans kermis geheeten.

Van 't jaarfeest der Kerke, ende plechtigen ommegang.

Van oudsher is de gedachtenis in weezen gehouden, gelykze nog heden, maar op eene andere wyze gedaan wordt, op den eersten Zondag naa 's Heeren Hemelvaard, wanneer de Geestlyken door eenen algemeenen ommegang met groote plechtigheid dien dag vierden, op welken zy het zoo genaamde H. Sacrament omdroegen, en dewyl iedere parochie haar afgezonderd gebied omzichtig gadesloeg, zoo onderhield men deeze gewoonte. De Kommandeur, of Pastoor van Sint Pieters Kerk, als de Hoofdkerk der Stad, ging met eene menigte zyner Geestlyke broeders, door eenen drang van menschen gevolgd, met het H. Sacrament in zyne handen uit zyne Kerk, en droeg het zelve tot op het midden van de Bostelbrugge; aldaar stand houdende, gaf hy het aan den Pastoor van de L. Vrouwe Kerk over, welke het dan verder tot op het midden van de Marenbrugge droeg; en op die plaats weder afgelost wierdt door den Pastoor van Sint Pancraes Kerk, welke hetzelve vervolgens bragt tot op de Gansoordbrugge, tusschen de Hooigraft en de Hoogewoerd; op deeze plaats, als het uitterste van zyn gebied, bleef hy staan, tot dat hy het weder overhandigden aan den Pastoor van Sint Pieters Kerk, die het met dezelve staatsie bragt van waar 't gekoomen was (2). Dus bewaarden die Broeders hun recht na dat de drie Parochien gevestigd waren, en 't gene zeer aanmerklyk is, de Burgzaaten en de om of by woonende, die natuurlyker wyze onder Sint Pancraas scheenen te behooren, bleeven parochiaanen van Sint Pieters Kerk (3), welke Kerk zelf verre buiten de Stad haar recht oeffende, en tot de Zwietersluis en in de Weipoort haar geestlyk gezag uitgebreid hadde (4).

Verandering van de Kerklyke bestiering

In deezen toestand was de Kerk voor de hervorming, en den bitteren Oorlog met den Spanjaard; maar naa het gelukkig ontzet van de belegerde Stad Leyden, ende bezitneeming der Geestlyke goederen, kregen de zaaken eene andere gedaante, en eene andere schikking; dies de Geestlyke persoonen, die niet vertrokken waren, hier door verstoken van hunne inkoomsten, by de Overigheid onderhoud verzogten, (maar niet verjaagd of mishandeld wierden, als eenige verkeerdelyk melden) en zulks ook verkreegen, zoo als wy door verscheidene voorbeelden zullen aanwyzen, en hier slegts dit eenige als nog geene drie maanden naa 't ontzet der Stad voorgevallen, en ons voorwerp betreffende, zullen bybrengen:

en onderhoud voor de Priesters en Geestlyken.

„ Op het verzoek
„ van Dirk Harmanz. Vrank Ottensz.
„ en Dirk Pieterz. schamele Priesters
„ en Memorie Heeren in Sint Pieters
„ Kerk te Leyden, omme te genieten
„ haar jaerlyks innekoomen van zes pon-
„ den 's jaers midsgaders betaalinge van
„ drie verloopen jaaren.

Was geappostilleerd:

„ De Staeten ordonneren Andries
„ Schot, ontfanger van de goederen
„ van de Memorie Heeren, in deezen
„ geroerd, de Supplianten alhier elks
„ uit te reiken, en te betalen de som-
„ me van zesendertig ponden van veer-
„ tig grooten het pond, gereed, over
„ het gunt alreede gevallen, en ver-
„ scheenen mag zyn, en voortaan elks
„ jaarlyks zes en dertig gelyke ponden,
„ uit het innekomen en de goederen in
„ dee-

(1) NB. Omtrent de Kosters van de Hoofdkerken deezer Stad, vinde ik in der Thesaurieren rekening van 't jaar 1508. toen dat ampt door Pieter Paedze, en Gerrit Heye waergenomen wierdt, deeze aanmerklyke aantekening op de XI. bladzyde. „ Die overste „ Costerye in Sinte Pieters Kerke worde ver- „ huyert opten XIIIIe. dag van Februario „ anno XVc. ende zesse, drie jaeren lanck „ gedúerende, ingaende op Sinte Pieters dach „ ad Cathedram daer aen volgende, en heeft „ gehuyrt Geryt Aerntz. van der Goude t'sjaers „ om LXX. ℔. Die onder Costerye in Sin- „ te Pieters Kerke worde verhuyert aen Wil- „ lem Brueckelszoon t's jaers om LXVI. ℔.
„ Die Costerye van Sinte Pancraes Kerke „ worde verhuyert aen Willem Paedze t'sjaers „ om LXXV. ℔.
„ Die Costerye in onser Liever Vrouwen „ Kerke worde verhuyert aen Heer Claes „ Ghysen, Priester t's jaers om XXXIII. ℔.

(2) *Orlers Beschryv. van Leyden pag. 59.*

(3) *Zie Orlers Beschryving van Leyden pag.* 58.

(4) *Kerklyke Oudheden van Rynland fol.* 814.

„ deezen geroerd, tot haer luyder onderhoud te betaalen, en te laten volgen: alle het welke in zyne rekeninge gepasseerd sal worden, mids overbrengende copie authentycq van deezen, en behoorlyk acquit daer op dienende" (1). In 't naast volgende jaar wierdt door de Staaten van Holland nog nadere ordre gesteld, en wel uitdrukkelyk belast, dat men alle Pastooren, Kommandeuren, Kannonniken, Vicarissen, Memorie- en Getyde Heeren, die zich onder de gehoorzaamheid des Prinsen van Oranje ophielden, hun toegevoegde onderhoud zoude betaalen; begeerende verder, dat in elke Stad, of plaatse door de Magistraaten en Regeerders alle jaaren gesteld zouden worden Kerkmeesters, Heiligegeestmeesters, Weesmeesters, Armehuiszittenmeesters, en andere toezienders en bezorgers der armen, op dat de verwoeste en geschondene Kerken en huizen, weder opgebouwd en hersteld mogten worden, alles omstandiger uit het nevensgaande besluit te leezen:

Nadere order.

Kerkmeesters aangesteld.

„ Alsoo de Staten van Holland uyt verscheyde ende menighvuldige klachten verstaen, dat de Ontfangers van de Geestelycke ende geannoteerde Goederen, onder anderen hen onderwinden met de Kercken, Pastoryen, Commanderyen, Canonisyen, Memorien, Getyden, Vicaryen, Heyliggeestweesen, Arme Huysitten, oude Wyven, ende andere Arme Huysen ende Goederen, soo wel binnen de Steden als ten platten Lande, de Kerkmeesteren ende Regenten van dien niet toelatende eenigen handel of administratie van deselve Goederen, midts 't welck den Armen seer kleyn onderhoudt gedaen werdt, ende meest alle de voorsz. Kercken ende Huysen t'eenemaal vervallen, ende daer en boven de uytschulden ende lasten, midsgaders derselver Kercken Dienaren ende Predikanten onbetaeldt ende ongeloont blyven, alles tot groot achterdeel, schande ende oneer van den Lande ende Overigheden van dien. Soo is't, dat de voorsz. Staten geordonneert ende gestatueert hebben, Ordonneeren ende statueren by desen, dat voortaen by de Magistraten ende Regeerders van alle Steden, Dorpen, ende Vlecken in Hollandt alle jaers gestelt ende geordonneert sullen werden Kerckmeesteren, Heyligengeestmeesteren, Weesmeesteren, Armehuysittenmeesteren, ende andere Toesienders ende Regenten der Armen, nae dat in elcke Stede en Vlecke gewoonlyck ende noodigh zyn gestelt te worden, ten eynde de selve Armen behoorlyck onderhoudt gedaen, de Kercken en de Huysen, als nu seer gedestrueert, verbrant ende geruineert, wederomme gerepareert, opgetimmert, ende de Reliquien ende Goederen van dien aengevaert, verkocht, gebineert, de uyt-schulden van dien betaeldt, ende voorts alle de Pastoryen, Commanderyen, Canonisyen, Vicaryen, Memorien, Getyden, Heiligegeestweesen, arme Huysitten, oude Mannen ende Wyven, ende andere Arme Landen, Renten, Pachten, ende andere Goederen ende Inkomsten, by de voorsz. Kerckmeesters ende Regenten geadministreert ende geregeert mogen werden, sulcks 't selve van oude tyden gebruyckt is geweest, niet tegenstaende eenige der selven Goederen ofte Reliquien by de voorsz. Ontfangers alreede verkocht souden mogen wesen, daer of de penningen als noch te ontfangen, by de voorschreve Kerckmeesters ende Regenten gelicht en geheven sullen mogen werden, ratificerende alle 't gundt desen aengaende by eenige Magistraten ende Regeerders van de voorsz. Steden, Vlecken, ofte Dorpen, zedert de jegenwoordige beroerte ende veranderinge der Religie, alreede gedaen mach wesen; welverstaende, dat al 't gunt boven den voorsz. onderhoudt van de voorsz. Armen ende nootelyke reparatie, timmerage, ende de Lasten der voorsz. Kercken ende huysen, van de Geestelyke Goederen als vooren overschieten sal, by de voorsz. Kerckmeesters, Regenten, ofte haerluyder Rentmeesters geëmployeert ende bekeert sal werden tot de jaerlycksche betalinge, habitatie ende onderhoudt van de Schoolmeesters, Predikanten, ende Kercken Dienaren, behoudelyck de Pastoren, Commandeuren, Canonicken Vicarissen, Memorie ende Getyde-Heeren, hen on-

(1) *Resol. der HH. Staaten van Holl. van den 11. Decembr. 1574. pag. 245.*

„ onder de gehoorſaemheydt van den „ Prince van Orange, als Stadhouder „ ende Capiteyn Generael van den Ko- „ ninghlyke Majeſteyt, als Grave van „ Hollandt, Zeelandt, ende Weſt-Vries- „ landt, onthoudende, hare toegevoeg- „ de alimentatie mede by de voorſz. „ Kerckmeeſters ende Regenten reſpec- „ tivelyck te betalen; interdicerende „ daeromme de voorſz. Staten alle de „ Ontfangers van de geannoteerde Gees- „ telyke Goederen, als vooren, den ver- „ deren ontfangh, handelinge ende ad- „ miniſtratie van dien, niet tegenſtaen- „ de eenighe ordonnantie, ofte Com- „ miſſien ter contrarie, de welcke de „ voorſz. Staten, voor ſoo veel deſelve „ deſe haerluyder Ordonnantie eenigh- „ ſints contrarieert, expreſſelyck by deſe „ derogeren, willende dat deſelve Ont- „ fangers de voorſz. Kerckmeeſters en- „ de Regenten met de voorſz. Kerc- „ ken, Huyſen ende Goederen van dien „ laten beworden, ſulcks dat de Voor- „ ſchreve Burgemeeſteren, ende Regeer- „ ders van de voorſchreven Steden, „ Vlecken, ende Dorpen oirbaerlykſt „ duncken ſal; behoudelyk, dat een ye- „ gelyck van de voorſz. Kerckmeeſters, „ Heiligegeeſtmeeſters, Weesmeeſters, „ ende Regenten, elck in ſyn reguard, „ gehouden ſal weſen alle jaers rekenin- „ ge, bewys en reliqua te doen van alle „ ſyne handelinge, ende adminiſtratie, „ daer en alſoo 't behooren ſal, alles me- „ de nae goede oude gewoonte.

Reſolut. Holl. den 2. *Maart.* 1575. *pag.* 109 *en* 110.

In gevolgen van dit bevel, zyn tot Kerkmeeſters der drie vereenigde Hoofdkerken te Leyden, die voorheen afzonderlyk beſtierd wierden, voor den jaare 1577. deeze perſoonen aangeſteld:

Pieter Pieter Joriszoon, Superintendent.
Allert Willemsz. van Heemskerk.
Bouwen Jansz. Keyzer.
Hobbe Floriszoon, en
Jacob Anthonisz. Houtcoper (1).

Verandering omtrent den Koſter. De verandering omtrent de Meeſters wierd eerlang gevolgd door die van hunnen dienaar, of den Koſter, alsmede deel in de wiſſelvalligheden dier tyden gehad hebbende, met welcken het dus toeging:

Voor de Hervorming der Kerke, en zwaare belegering der Stad hadt ieder der Hoofdkerken haaren Koſter, zelf die van St. Pieters Kerk hadt ook eenen onderkoſter, welken alle door die van den Gerechte jaarlyks onder de ſmalle dienſten aangeſteld wierden: doch, door het vereenigen der afzonderlyke Kerken, onder eene vergadering van Kerkmeeſteren, ſchynt ook verandering in de Koſters gemaakt te zyn; want ik vinde (2) op het jaar 1582. tot 1586. ingeſlooten, den Koſter van de drie Parochiekerken, met laſt van de banken voor die van den Gerechte in beide de Kerken [want de Vrouwe Kerk was reeds aan de Franſchen afgeſtaan] alle Zaturdagen ſchoon te maaken, en zoo te houden; en in alle predikaatſien tot den einde toe te moeten blyven, en met beloften hem nog eenen hulp op Zondagen te zullen byvoegen.

In 't jaar 1587. wierdt beſlooten den Kerkenraad aan te zeggen, den Koſter te belaſten geduurende de predikaatien rondom te gaan, de dartelheid der kinderen te beletten, de honden uit de Kerk te ſlaan, en diergelyke dienſt te doen, op dat de Dienaars in hun geſprek (3) niet verſtoord werden, en zy by gebrek van hetzelve, niet en onderſtaan op de Heeren te ſchelden.

Den 28en February 1589. vindt men het eerſte, een Koſter van de St. Pieters Kerk, en een van de Hoogelandſche Kerk aangeſteld, en dewyl die tot nog toe betaald was door den Rentmeeſter Lodewyk van Treslong, voortaan tot laſte van de Kerkmeeſteren zoude koomen.

Onder de voorgemelde Kerkmeeſters en onder hunne opvolgers, zyn de Kerken niet alleen herſteld, in goeden ſtand gehouden, maar ook merklyk verbeterd, inzonderheid die aan Sint Pieter opgedraagen was, wyl ik vaſt ſtelle, dat door hen begonnen is, de huisjes rondom de Kerk, als op hunnen grond ſtaande, te bouwen, om dat ik het volgende op den negenentwintigſten December des jaars 1593. aangetekend vinde.

Huizen aan en rondom de Kerk. „ De Kerkmeeſteren geeven aan Claas „ Boon, Schoutenbode, voor Schepenen der Stad Leyden, Vryheid, om „ aan de Pieters Kerkmuur, op den „ grond

(1) *MS. Dienſtboek A. en Perkamente Blafſaart van de H. H. Kerkmeeſteren.*

(2) *MS. Dienſtboek A.*

(3) Of propoſt.

„ grond van de Kerk, tegen over de „ nieuwe steege, een bekwaam woon- „ huisje te moogen timmeren, om by „ hem bewoond te worden; onder be- „ ding, dat de Kerkmeesters, by ver- „ koop, het zelve zouden moogen naas- „ ten, en dat hy, Claas Boon, jaar- „ lyks, by schatting van die van den „ Gerechte, in erkentenisse twee gul- „ dens betaalen zoude, voor het gebruik „ van 't erf (1

Behalven deeze aanbouw; is niet alleen eene Consistorie, of Kamer der Kerkenraaden, maar ook een deftig vertrek of vergaderplaats der Kerkmeesteren aldaar bekwaam gemaakt, en de Kerk van binnen, met andere sieraaden, dan voorheen opgepronkt, want in den jaare 1578. zyn de twee pilaaren by het Choor, door David Cornelisz. Schilder, beschreeven met de tien Geboden, voor welken arbeid hem vierenvyftig ponden betaald wierden (2): gelyk meer andere leerzaame en aanmerklyke gedenktekens aan die Kerk geschonken zyn, onder welken in 't byzonder uitmunt de Vlagge, of Wimpel door Pieter van der Does, Schout van Leyden, een man van groote bedryven, in den Zeestryd van 't jaar 1588. op de Spaanschen veroverd, en ter eeuwiger gedachtenisse aan deeze Kerk geschonken; zynde van zoo ongemeene groote, dat dezelve aan 't Welfsel van 't Choor gehegt tot den grond toereikt nog ten deele opgerold zynde (3). Boven in deeze Vlagge was Christus aan 't Kruis verbeeld, en daar onder deeze Spreuk:

De groote Wimpel of Vlagge.

EXURGE CHRISTE! ET JUDICA CAUSAM TUAM (4).

Nog laager stondt het wapen des Konings van Spanje: al het welke men voor heen dikwylen pleeg te zien (5). In 't vervolg van tyden zyn 'er ook zittingen, en bekwaame banken voor lieden van achtbaarheid, en voor de gemeente gesteld; midsgaders de wanden, en pilaaren allengs met zoo veele Wapenkassen, Schilden, en Eerschriften, ter gedachtenisse der verstorvene en aldaar te ruste gelegde dooden, belaaden, dat dezelve gevoegd by die op de Zarken gehakt zyn, eene vrees zoude verwekken voor die ze allen poogden te vergaderen: nogtans konnen wy die niet geheel onaangeroerd laaten, en dierhalven zullen wy maar eenige der voornaamste Grafschriften hier by voegen, naer den rang der jaaren in welken de voorwerpen, tot wier eere men die gesteld heeft, gestorven zyn.

Grafschriften in deeze Kerk.

Aleer wy tot de grafschriften overgaan, zullen wy vooraf, omtrent de alte vastgewortelde, en onredelyke gewoonte van 't begraaven in de Kerken, deeze opmerking maaken, dat, zoo 'er eenig nut uit te trekken zy, 't zal myns oordeels, alleen dit zyn, dat de oplettende beschouwers dier overblyfzels, in 't voorbygaan, konnen leeren, ook sterflyk te zyn, en dierhalven hunne gedachten op bestendiger goederen behooren te vestigen; op datze opgewekt door de prachtige graven, en roemryke opschriften, de deugden van die groote Mannen, welken aldaar te rusten leggen, poogen naar te streeven, of hen in verdiensten, ware 't moogelyk, gelyk te worden. Tot dat einde zullen wy dan eenige der merkwaardigsten, volgens den tyd der verstorvenen, hier laaten volgen.

In 't Choor van deeze Kerk is Joanna van der Does, de laatste Abtdis, die Leeuwenhorst bewoond heeft, is binnen de Stad Leyden geweeken en aldaar op den twintigsten Augusti des jaars 1574. ten tyde der zwaare belegering gestorven zynde, begraaven onder een blaauwen Zerk, op welken haar afbeeldsel in geestlyk gewaad uitgehouwen gevonden wordt, omringd door eenen Letterzoom, van welken deeze overgebleevene woorden met moeite te leezen zyn:

CLARA SUB HOC SAXO DOMINA ABBATISSA CELEBRI CONDITA JOHANNA EST DE DOES, QUÆ CANDIDA MULTOS HO . . . . . AM . . . . AS . . TAM DUCEBAT IN ANNOS OBIIT ANNO 15 . .

D.

(1) *Protocol van de Hrn Kerkmeesteren*, *pag.* 44.
(2) *Thesauriers rekening van 't jaar* 1578.
(3) *E. van Meteren Nederl. Hist.* XV. *boek fol.* 55. *en Nassausche Lauwerkrans door Orlers pag.* 54.
(4) Dit schynt gevolgd naar het 22e vers van den 74 Psalm, *Rys op*, *o God! oordeel uwe zaak.*
(5) *MS. Beschryving van Leyden door Alkemade.*

D. O. M.

REMBERTO DODONÆO MACHLIN. D. MAXIMILIANI II. ET RUDOLPHI II. IMPER. MEDICO ET CONSILIARIO. CUJUS IN RE ASTRONOMICA, HERB. MEDIC, ERUDITIO, SCRIPTIS INCLARUIT, QUI JAM SENEX IN ACAD. LUGDUNENSI APUD BATAVOS, PUBLICUS MEDICINÆ PROFESSOR FELICITER OBIIT, AN. CIƆ. IƆ. LXXXV. AD VI. ID. MART. ÆTATIS SUÆ LXVIII. REMBERTUS DODONÆUS FIL. M. P.

Aan den volmaakt goeden en oneindigen grooten God.

Voor Rembert Dodonæus van Mechelen, Geneesheer en Raad van de Keizeren Maximiliaan den II. en Rudolf den II. wiens geleerdheid in de Sterre- Kruid- en Geneeskunde door zyne Schriften bekend is, die reeds bejaard in Leydens Hoogeſchool openbaar Hoogleeraar geworden zynde, zalig ontſlapen is in 't jaar 1585. den 10den van Lentemaand. In het achtenzeſtigſte jaars zyns ouderdoms, heeft zyn Zoon Rembertus Dodonæus dit gedenkteken doen ſtellen.

DEO MAX.

ET MEMORIÆ JOH. HOLMANNI SECUNDI, THEOLOGI ET PROFESSORIS VITA DOCTRINAQUE LAUDATI BEKE AB EDENBUTTELS UXOR HEU MOESTA POSUIT. VIXIT ANNOS LXIII. OBIIT AN. ADSERTÆ SALUTIS M. D. LXXXVI. VII. CAL. JAN.

Aan den oneindig grooten God,

En ter gedachteniſſe van Johannes Holmannus den tweeden, Godgeleerde, en zoo door zyn leeven als door zyne geleerdheid voortreffelyk Hoogleeraar, heeft zyne bedroefde Huisvrouw Beke van Edenbuttels al jammerende doen ſtellen. Hy heeft geleefd drie en zeſtig jaaren, en ſtierf in het jaar onzer bekoomene verloſſinge 1586. den 26. December.

HIC SITUS EST VIR CELEBERRIMUS D. D. JOHANNES HEURNIUS, IN ACADEMIA LEYDENSI PRIMARIUS MEDICINÆ PROFESSOR PER ANNOS XX. ET IN EADEM VI. RECTOR MAGNIFICUS, MAGNÆ PRUDENTIÆ, SUMMÆ IN DOCENDO ET SCRIBENDO VENUSTATIS AC CELEBRITATIS: VITA LAUDABILITER TRANSACTA OBIIT XI. AUGUSTI ANNO CIƆ. IƆC. I. VIXIT ANNOS LXIII.

EPITAPHIUM.

HEURNIUS HIPPOCRATIS GENIUS HAC CONDITUR URNA,
CUI NON INVENIET TERRA BATAVA PAREM:
FLETE O POENIDES, ET CRINES SOLVITE MUSÆ,
OCCIDIT HEU VESTRI FAMAQUE SOLQUE CHORI.
VERDOESIUS, MED. D. POSUIT.

Hier ligt begraaven de zeer vermaarde Man en Heer Johannes Heurnius, voornaam Hoogleeraar in de Geneeskunde op de Leydſche Academie, geduurende den tyd van 20. Jaaren, en aldaar zesmaal Rector Magnificus, met groote voorzigtigheid begaafd, zoo in zyn onderwyzing als ſchriften zeer bevallig en geacht: zyn leeven met grooten lof doorgebragt hebbende, is hy geſtorven den elfden Auguſti in 't jaar, 1601. oud 63. jaaren.

GRAFSCHRIFT.

Heurnius bezield met den Geeſt van Hippocrates ligt in deeze lykbus beſlooten, wiens gelyke in Nederland niet te vinden is: ſchreyt gy die de geneeskunde oeffent, en laat de hairen van droefheid los om het hoofd hangen, gy Liefhebbers der Kunſten en Weetenſchappen, helaas! de roem en de Zon van uwe Vergaderinge is ondergegaan.

Verdoeſius de Geneesheer heeft dit doen ſtellen.

In het ruim der Kerke voor 't Choor wordt dit Graffchift gevonden:

HIER LEYT BEGRAVEN FOY VAN BROUCHOVEN, DIE GEWEEST SYNDE IN ZYN LEEVEN BAILIU ENDE DYCGRAEFF VAN RYNLANT, ENDE SCHOUDT DESER STADT LEYDEN, GESTORVEN ES RENTMEESTER DES LANTS, ENDE BORGEMEESTER DER STADT BEYDE VOORSEYT, OP TEN XIX. MARTII XVI^{C}. X. GELEEFT HEBBENDE LXVIII. JAEREN I. MAENT XI. DAEGEN.

PIÆ MEMORIÆ VIRI. CL. RUDOLPHI SNELLII. A ROYEN, PATRICII VETERAQUINATI: QUI ANNO M. D. XLVII. V. OCT. NATUS JUVENTUTIS PARTEM DOCENDIS MARPURGI IN HASSIA LITERIS ET ARTIBUS CUM LAUDE EXERCUIT, ÆTATEM RELINQUAM IN ACAD. LEYDENSI. TUM MATHESEOS TUM HEBRÆÆ LINGUÆ PROFESSIONE, CUM CURA, FIDE, ET BONO PUBLICO EXEGIT: BIS RECTORATU HONORIFICE FUNCTUS. ILL^{MIS}. DUOBUS MAURICIIS, PRINCIPI AURIACO, ET LANTGRAVIO HASSIÆ, OB ARTIUM QUAS AMABANT PRÆSTANTIAM CARUS, TANDEM LEYDÆ ANNO ÆTATIS SUÆ SEXAGESIMO SEXTO II. MART. DEO ET NATURÆ CONCESSIT. HOC PATRIÆ LOCO UBI CORPUS HUMARI IPSE VOLUIT, MONUMENTUM QUOD PATRI DECREVERAT FIL. WILLEBRORDUS PATERNÆ VIRTUTIS HÆRES ATQUE DECUS, EJUSDEM FILIUS RUDOLPHUS, AVO PONENDUM CURAVIT.

Hebbende deezen zin in 't Nederduitsch.

Ter Godvruchtiger Gedachtenisse van den zeer doorluchtigen Heer Rudolphus Snellius van Royen; die, gebooren uit een adelyk geslacht te Oudewater in 't jaar 1547. den 5. October, een gedeelte zyner Jeugd te Marpurg in Hessen aan het onderwyzen der Taalen en Konsten met lof besteed hebbende, en het overige van zynen Leeftyd op de hooge School te Leyden, als Hoogleeraar der Wiskunde, en Hebreeuwse Taal, met vlyt, trouw en tot algemeen nut hebbende doorgebragt, naa dat hy tweemaalen het Rectoraat met roem bekleed, ende achting van twee doorl. Mauritzen, den Prins van Oranje en den Landgraaf van Hessen, om zyne uitmuntende kennis in die Konsten, die hun ververmaak waren, gewonnen hadt, eindelyk te Leyden, in den Ouderdom van 66. Jaaren, op den 11. Maart, aan God en de Natuur den tol betaalde; heeft in deeze plaats van zyn Vaderland, alwaar hy zelvs zyn lichaam begraaven wilde hebben, het gedenkteken, het welke zyn Zoon Willebrordus Snellius, erfgenaam en luister van zyns Vaders deugden, voor zynen Vader hadt geschikt, deszelfs Zoon Rudolphus Snellius voor zynen Grootvader laaten opregten.

DEO OPT. MAX. S.

QUID FATI INVIDIAM QUEROR?
AUT MULTIS MOROR HOSPITEM?
NOMEN NOBILE SI LOQUAR,
PAUCIS OMNIA DIXERO:

BOCKENBERGIUS HIC JACET.

PETRO BOCKENBERGIO, HISTORIOGRAPHO HOLLANDIÆ, ZEELANDIÆQUE ETC. PIÆ CONJUGIS OFFISIOSUS IN MARITUM DOLOR MONUM. POS.

NATUS GOUDÆ A°. CIↃ. IↃ. XLVIII.
DENATUS LEYDÆ A°. CIↃ. IↃC. XVII. JANUARII DIE XVI.
EGRESSUS ANNUM VITÆ LXVIII.
NE VITA SIT TRAGOEDIA!

Aan

Aan den volmaakt goeden en oneindig grooten God geheiligd.

Wat behoeve ik te klaagen over de hardigheid van zoo zwaaren ſlag?
Of den Vreemdeling met veel woorden op te houden?
Indien ik den edelen naam noeme zeg' ik in weinige
Woorden alles:

Bockenberg legt hier.

Voor Pieter Bockenberg geſchiedenisſchryver van Holland en Zeeland, enz. Is dit gedenkteken door zyne Godvruchtige Huisvrouw uit droefheid en plicht betragtinge omtrent haaren man alhier geſteld.

Hy is te Gouda gebooren in 't jaar 1548. en te Leyden geſtorven in 't jaar 1617. den 16en January, in het achtenzeſtigſte jaar zyns Ouderdoms.

Laat dit leeven geen Treurſpel zyn.

In de Kapel aan de noorderdeur wordt een ſierlyk grafteken of opſchrift, in ſteen gehakt, van de laatſte Abtdiſſe, of Vrouwe van Rynsburg gevonden, hebbende onder haar ruitwapenſchild, in toetsſteen deeze letters:

NON EST MORTVA, SED DORMIT.

MATH. IX. XXIV.

Zy is niet dood, maer ſlaapt.
Matth. 9. vers 24.

En Laager.

HIER ONDER SLAEPT VROUW ANNA VAN BERCHEM, HEER JACOBS DOCHTER, IN HAER LEVEN VROUW VAN RYNSBURG.

GESTORVEN DEN XIV. AUGUSTI CIƆ. IƆC. XX.

Ter wederzyde ziet men de vier Vaderlyke, en vier Moederlyke Wapenſchilden, als ter rechter:

Berchem, Schoonhoven, Hinckaert, Coutereau.
En ter ſlinkerzyde
Ruyven, Cruiningen, Catz, van der Buttingen.

D. O. M.

ET FELICI MEMORIÆ REINERI BONTII, MEDICI EXIMII. GERARDI, MEDICINÆ DOCTORIS AC PROFESSORIS IN HAC ACADEMIA PRÆCLARI FILIO; PRÆTER ERUDITIONEM COMITATE, HUMANITATE, GENERIS HUMANI DELICIO, MODESTIÆ AC SUAVITATIS EXEMPLO QUI ANNOS ALIQUOT MEDICINAM AC PHILOSOPHIAM IBIDEM PROFESSUS, AC MAGNIFICI RECTORIS FUNCTUS MUNERE, SUMMI INSUPER EXCELSIQUE HEROIS, MAURITII, D. G. PRINCIPIS AURAICI, COMITIS NASSOVIÆ, CASTRENSIS MEDICUS DOMESTICUSQUE; INAFFECTATA MORUM DEXTERITATE, ITA INVICTUM ARMIS EXPUGNAVIT ANIMUM, UT ARDUIS QUIBUSDAM, REBUSQUE AB EO ADHIBITUS GRAVISSIMIS, INVITO AC CUM INGENTI EJUS LUCTU [QUEM MIRIFICE TESTATUS EST.] EREPTUS FUERIT. HÆREDES LIBERIQUE HOC IN LOCO MONUMENTUM PUBLICUM.

L. P. D. C.

Aan

Aan den almachtigen God en ter zaliger gedachtenisse van Reinier Boht uitmuntend Geneesheer, en Zoon van Gerard beroemd Geneesheer en Hoogleeraar in die Weetenschap op deeze Hoogeschool, (die) behalven zyne geleerdheid, de wellust der menschen door zyne beleefdheid, vriendelykheid en een voorbeeld van zedigheid en zagtmoedigheid geweest is. Die aldaar eenige jaaren in de Geneeskunde en Wysbegeerte Hoogleeraar en Rector Magnificus geweest zynde, namaals Lyfarts zoo in 't Leger als in 't Hof van den onverwinnelyken held Maurits, door Gods genade Prins van Oranje en Graaf van Nassauw, was, en die door eene ongemaakte gemanierdheid, dat overwinbaar oorloghart zoo heeft ingenomen, dat hy van hem in de zwaarwigtigste en haggelykste zaaken gebruikt wierdt, doch die hem ondanks tot zyne groote droefheid, (die hy by uitneemenheid heeft doen blyken, door den dood ontrukt is, hebbende zyne bedroevde Erfgenaamen en Kinderen hem op deeze plaats dit openbaare gedenkteken doen stellen en toewyden.

THOMÆ ERPENIO, VIRO IN OMNI GENERE LITERARUM EXIMIO. ORIENTALIUM LINGUARUM PERITISSIMO, EARUMQUE IN ALMA BATAVORUM ACADEM. PROFESSORI LONGE PRÆSTANTISSIMO, LIBRISQUE SUIS ET ARABICIS TYPIS CLARO, VITÆ INTEGRITATE, PIETATE, PROBITATE, MODESTIA, MORUMQUE SUAVITATE INSIGNI. AN. CIↃ. IↃ. LXXXIV. III. ID. SEPTEMB. GORCOMII IN BATAVIS, BONO REIP. PUBLICI NATO, EIQUE INCOMPARABILI DAMNO, LUGDUNI BAT. IN FLORE [HEU] ÆTATIS SUÆ IDIB. NOVEMBRIS DENATO, AN. CIↃ IↃC XXIV. JACOBA BUYESIA, AMPLISS. ET INTEGERRIMI HOLLANDICÆ CURIÆ SENATORIS, JOHANNIS BUYESII MONACHADAMENSIS J.C. FILIA, OPT. ET BENE MERITI CONJUGI. [CUM QUO OCTENNIUM SINE QUERELA VIXIT] TRIUM EX EO LIBERORUM PARENS, CONTRA VOTUM MOESTISSIMA POSUIT. VALE, VALE. DULCISSIME. SIT TIBI TERRA LEVIS. HOMO BULLA. RUIT HORA.

Op de Grafzark staat:

THOMAS ERPENIUS HIC FIDELIUM RESURRECTIONE EXPECTAT.

Voor Thomas Erpenius, een man uitmuntend in allerleye geleerdheden, zeer bedreeven in de Oostersche taalen, en zeer beroemd Professor van Leydens doorlugtige Hoogeschoole in de zelve taalen: bekend door zyne boeken en Arabische drukwerken; uitsteekend in onbesprookenheid van Leeven, Godsvrucht, Vroomheid, Zedigheid, en Lieftalligheid van Zeden, tot groot nut van 't algemeen, gebooren te Gorinchem in Holland in 't jaar 1584. den 13en September, en helaas, in den bloei zyns leevens, tot onwaardeerlyke schade gestorven in Leyden den 13en November in 't jaar 1624. Jacoba Buyes, dochter van den aanzienlyken en onbesproken Raadsheer van 't Hof van Holland, Johannes Buyes van Monnikendam, Rechtgeleerde, heeft voor haaren waardsten en zulks verdienenden Echtgenoot, met wien zy acht jaaren vergenoegd geleefd, en by wien zy drie Kinderen geteeld heeft, dit gedenkteken, tegen haaren wensch, en tot haare groote droefheid hier doen stellen. Vaarwel, vaarwel allerwaardste! blyf de ligte aarde bevoole. De Mensch is als een waterbel, en de tyd vervliegt daar heenen.

Op de Grafzark.

Thomas Erpenius verwagt hier de Opstanding der Geloovigen.

D. O. M.

ET POSTERITATI SACRUM. CLARISS. DOCTISSIMOQUE VIRO DNO

WILLEBRORDO SNELLIO A ROYEN,

MATHEMATICORUM IN BATAVIS OCELLO, ET IN ACADEMIA [QUÆ HIC CELEBERRIMA] MATHEMATUM PROFESSORI QUAQUAVERSUM CELEBERRIMO, SOLERTISSIMO, DIGNISSIMO, MERITISSIMO, NEC NON, LECTISSIMÆ CASTISSSIMÆQUE MATRONÆ, MARIÆ DE LANGE, CONJUGI CHARISSIMÆ, HOC QUALECUNQUE ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ, DEBITÆ ERGA PARENTES OBSERVANTIÆ ΤΕΚΜΗΡΙΟΝ SIVE INDUBITATUM SIGNUM, LIBERI MOESTI POSUERE.

DENATUS XXX. OCTOB. CIↃ. IↃC. XXVI.
DENATA XI. NOVEMB. CIↃ. IↃC. XXVII

Aan

Aan den volmaakt goeden God en Naakomelingfchap zy dit toegewyd voor den Wydberoemden en zeer geleerden Man den Heere

WILLERBORDUS SNELLIUS VAN ROYEN,

het oog der Hollandfche Wiskundigen, en op de Vermaarde Academie alhier alom zeer beroemd, allerfchranderfte, zeer waardig, en allerverdienftlykfte Hoogleeraar in de Wiskunde: en voor de alleruitgeleezenfte en kuifchfte Vrouwe Maria de Lange, zyne zeer geliefde huisvrouwe, hebben de bedroefde Kinderen ten ontwyfelbaaren teeken van de aan hunne Ouders verfchuldigde hoogachting dit gedenkteken doen ftellen.

Hy is geftorven den 30. October 1626.
Zy is geftorven den elfden November 1627.

OPT. MEMORIÆ.

EVERARDI BRONCHORSTII DAVENTRIENSIS J. C.

QUI IN JUVENTUTE PER CELEBRIORES GERMANIÆ ACADEMIAS MUNERE PRIMUM EDISCENDI, MOX ETIAM DOCENDI AC DEINDE DOCTORIS LAUREA INSIGNIS, IN URBE PATRIA, CONSULATU LAUDABILITER PERFUNCTUS, A CURATORIBUS ILLUSTRISS. ACADEMIÆ LUGDUNENSIS IN LOCUM VIRI CLARISSIMI HUGONIS DONELLI JCti SUFFECTUS EST, RARA ERUDITIONE, INDUSTRIA, DILIGENTIA, AC COMITATE USUS, ORDINARII PROFESSORIS ATQUE ANTECESSORIS JURIS PER ANNOS PLUS MINUS XL. ET SUBINDE MAGNIFICI RECTORIS TITULO, TANDEM PUBLICIS FUNCTIONIBUS, SCRIPTISQUE, ET SENIO CONFECTUS, AC EMERITUS, LUGDUNI BATAVORUM VIVERE DESIIT ANNO CIƆ. IƆC. XXVII. CUM VIXISSET ANNOS LXXIII.

MONUMENTUM SI NON ÆTERNUM, SALTEM DURABILE
ALITHA A MIDDELBURGO CONJUX LIBERIQUE, PIETATIS ERGO P. C.

INFERIUS SAXO SEPULCHRALI EVERARDI BRONCHORSTII. DAVENTRIENSIS JURIS CONSULTI EXIMII, QUOD MORTALE FUIT HEIC QUIESCIT. PRÆCLARA INGENII MONUMENTA IN HOMINUM MANIBUS ET ADMIRATIONE VERSANTUR.

OB. Ao. CIƆ. IƆC. XXVII. XXVII. MAII.

ASTRÆÆ COLUMEN TUUS HIC DAVENTRIA CONSUL,
PROFESSOR TUUS, HIC, LEYDA BATAVA JACET,
QUA MORTALIS ERAT BRONCHORSTIUS EXCIDIT ÆVO.
NESCIT AT E LIBRIS GLORIA PARTA MORI.

Ter Zaliger gedachteniffe van Everard Bronchorft van Deventer, Rechtsgeleerde, die in zyne jeugd eerft op de voornaamfte Academien in Duitfchland eerft als Leerling, naaderhand als Onderwyzer, en daarnaa als Leeraar is bekend geweeft, die in zyne Vaderlyke Stad het Burgermeefterfchap met veel lofs bekleed hebbende, door de Bezorgers van de doorluchtige Leydfche Academie in plaats van den vermaarden Man en Rechtsgeleerden Hugo Donellus gefteld is: een Man van byzondere geleerdheid, vaardigheid, naarftigheid en vriendlykheid, is weinig minder dan veertig jaaren gewoon Hoogleeraar en Onderwyzer van het Recht, en daar onder Rector Magnificus aldaar geweeft. Eindelyk door zyn openbaar beroep waar te neemen, het fchryven, en den ouderdom afgemat, en zyn ontflaging verkreegen hebbende, is hy geftorven binnen Leyden in het jaar 1627. oud 73. jaaren.

Zyne echtgenoote Alitha van Middelburg en zyne Kinders hebben dit gedenkteken, zoo niet voor eeuwig ten minften voor geduurzaamen tyd doen ftellen.

Onder deezen Grafzerk van den uitmuntenden Rechtsgeleerden Everard Bronkhorft, geboortig van Deventer, ruft het gene van hem fterflyk was; de voortreffelyke gedenktekenen van zyn verftand zyn in handen, en ftrekken tot verwondering van de menfchen.

Hy is geftorven in het jaar 1627. den 27. Mey.

Hier ligt o Deventer, uw Burgermeefter, de fteun der Rechtsgeleerdheid.
Hier ligt uw Hoogleeraar, o Leyden.
Voor zoo verre Bronchorft fterflyk was, is hy uit den tyd gegaan.
Maar zyne roem door zyne gefchreevene boeken verkreegen is ontfterflyk.

Nevens de Abtdis Joanna van der Does, in 't gemelde Choor is het graf van de [illegible] [illegible] Abtdiffe van Leeuwenhorft; op de Zerk ziet men haar wapenschild door eenen Engel gehouden, en onder hetzelve leeft men dit Grafschrift:

HIER LEYT BEGRAVEN VROUWE SUSANNA VAN ETTEN, IN HAER LEVEN VROUWE VAN LEEUWENHORST, ONTSLIEP OP DEN VYFDEN DACH DER MAENT OCTOBER, DES JAERS ONS HEEREN ENDE SALICHMAKERS JESU CHRISTI ZESTIENHONDERT VIERENDERTICH, OUT SYNDE 55. JAREN [illegible] 9. DAAGEN.

Op de zyde zyn haare acht vaderlyke en moederlyke wapendeelen uitgehouwen.

Op eenen Zerk niet verre van 't Orgel leeft men dit Grafschrift:

HIER LEGGEN BEGRAVEN Mr. NICOLAES VAN ZEIST, RAEDT EN PENSIONARIS DER STADT LEYDEN, [illegible] 16[illegible]. EN JOFFROV ANNA VAN BANCHEM, SYN HUYSVROUWE [illegible] 1634.

JACOB VAN ZEIST, [illegible] RECHTEN DOCTOR, STIERF DEN 17en APRIL 1640.

PETRUS CUNEUS, [illegible] RECHTEN DOCTOR, PROFESSOR IN DE VNIVERSITEYT TOT LEYDEN, [illegible] 2en DECEMBER 1638. EN JOFFROUW MARIA VAN ZEIST SYN HUYSVROUW, STERF [illegible] JANUARII 16[illegible]

Tegen den muur tusschen het Choor en de Zuiderdeur, wordt op eene kopere plaat [illegible] zeker [illegible] steenwerk, dit aanmerklyk gedenkschrift gevonden:

EERE ZY DEN GROOTEN GOD, EN DE ZALIGE GEDACHTENISSE VAN DEN HEERE JACOB VAN BROUCHOVEN. OORSPRONKELYK UIT DEEZE STADT, DIE MET HAER EIGEN BLOEDT HARE VRYHEIT GEKOGT HEEFT, GESPROOTEN, DIE OOK IN, OF VAN WEGEN DE ZELVE, VEELE STAETEN GETROUWELYK GEDIENT HEEFT, EEN GERUIMEN TYDT RENTMEESTER VAN RHYNLANDT, ACHTMALL BURGERMEESTER, DRIE MALEN IN DEN RAEDT VAN HOLLANDT EN [illegible] LANDT, DRIEMAEL IN DE STATEN VAN DEZE VEREENIGDE NEDERLANDEN GEZETEN, DE WAERE GODSDIENST ENDE VRYHEIT IN DE WELKE HY GEBOOREN WAS DAT HY DE LIEFDE TOT DEN ZELVEN AEN IEDER NA ZYN DOODT KAN [illegible]. WAER OVER HEM EN ZYNEN LOFFELYCEN NAAM TOT EEN EEUWIGE GEDACHTENISSE, [illegible] HY ALREEDE IN DE HARTEN VAN VEELE VROMEN GEPLANT HEEFT, DIT [illegible] VAN ZYNE VRIENDEN EN BEDROEFDE WEDUWE ALHIER GESTELT EN OPGERECHT [illegible] HY IS DEN 16. JUNY IN 'T JAER 1642. OUDT 65. JAREN EN VYFMAENDEN IN DEN HEERE GERUST

[illegible] BEGRAVEN 'T GEEN STERFLYK WAS VAN JUFFROUWE EMMERENTIA [illegible], NAGELATE WEDUWE VAN DEN HEER JACOB VAN BROUCHOVEN, [illegible], IN HAER GANTSCHE LEEVEN EEN VOORBEELDT VAN ALLE [illegible], ZYNDE IN HET [illegible] JAER HARES OUDERDOMS OP DEN 19. MEY 1651. IN DEN HEERE ONTSLAPEN.

DEO OPT. MAX. SACRUM.

ÆTERNÆ MEMORIÆ, REVERENDI ET NOBILISSIMI VIRI

D^i. JOHANNIS POLYANDRI a KERKHOVEN,

EX ANTIQUISSIMA ET NOBILISSIMA KERKHOVIORUM GANDAVENSIUM FAMILIA IN ECCLES A GALLO BELGICA DORDRECHTANA, ANNO XX. PASTORIS, IN ACADEMIA LUGDUNI BATAVORUM DOCTORIS, ET PROFESSORIS PRIMARII, ANNOS XXXV. OCTIES RECTORIS MAGNIFICI, ET [illegible] SYNODI GALLO BELGICI PRESIDIS. HIC, PIETATE, PRUDENTIA, PROBITATE, [illegible], LIBERALITATE, ANIMI MODERATIONE, PACIS ET CONCORDIÆ AM[illegible], NEMINI SECUNDUS, OMNIBUS GRATUS ET CHARUS, NULLI GRAVIS; IN DOCENDO PERSPICUUS, IN DISPUTANDO PROMPTUS, IN CONCIONANDO FACUNDUS; MEMORIÆ ET JUDICII INCOMPARABILIS; EADEM QUA VIXIT TRANQUILLITATE PLACIDE SUPREMUM DIEM CLAUSIT, IN FINE RECTORATUS SUI OCTAVI. CIƆ. IƆC. XLVI. IV. FEB. ÆTATIS SUÆ 78.

JOHANNES A KERKHOVE HEENVLIETÆ DOMINUS SALTUUM HOLLANDIÆ PRÆFECTUS FILIUS UNICUS MOERENS POSUIT.

Aan

Aan den volmaakt goeden en grootſten God geheiligd.

Ter eeuwiger gedachteniſſe van den eerwaarden en zeer Edelen Man,

Den Heere JOHANNES POLYANDER VAN KERKHOVEN,

Uit het zeer oude en edele geſlacht der Gendſche Kerkhovens. In de Franſche Kerk te Dordrecht twintig jaaren Herder, vyfendertig jaaren op de Leydſche Academie Doctor, en voornaam Hoogleeraar in de Godgeleerdheid. Was achtmaalen Rector Magnificus, en drientwintigmaalen voorzitter in de Nederlandſche Franſche Kerk vergaderinge. Dees in Godvrucht, Voorzichtigheid, Vroomheid, Lieftalligheid van zeden, mildaadigheid, gemaatichheid des gemoeds, vreedelievendheid en eendracht niemand wykende, by ieder aangenaam en bemind, by elk eenen wellekoom, in 't onderwyzen verſtaanbaar, in 't redentwiſten vaardig, in het prediken welſpreekend, van een onvergelykelyk geheugen en oordeel, heeft met dezelve geruſtheid des gemoeds waarmede hy geleeft heeft, zagtlyk den laatſten dag zyns leevens beſlooten, op het einde van zyn achtſte Rectoraat, den vierden February 1646. in het achtenzeventigſte jaar zyns Ouderdoms.

Johannes van Kerkhoven, Heere van Heenvliet, Houtveſter van Holland, zyn bedroefde eenige zoon, heeft dit hier geſteld.

In 't Choor, omtrent den aldaar ſtaande Predikſtoel leeſt men boven de Wapenſchilden der naaſtvolgende echte Lieden, deeze Letteren op den Zerk:

HIER LEGGEN BEGRAVEN D'Hr. JACOB JANSZ. VAN DEN BERG IN SYN LEVEN 3. MAAL BURGERmr. EN RAADT DESER STEDE. OVERLEDEN DEN 9en OCTOBR. Ao. 1656. OUT 57. JAR.

ENDE

VROU MARIA KNOTTER DESZELFS HUYSVROUW, OVERLEDEN DEN 28. MEY A°. 1658. OUT 58. JAAREN.

Nevens de Weſter ingang van St. Pieters Kerk onder het Orgel, is eene prachtige marmere Tombe voor den Heere Jan van Kerkhoven opgerecht, op welke hy Leevensgroote verbeeld ligt. Ter-wederzyden met ſchreyende Kinderen, verder zyn geſlacht wapens en andere ſieraaden opgepronkt, draagende dit opſchrift:

ÆTERNÆ MEMORIÆ

NOBILISSIMI ATQUE ILLUSTRISSIMI VIRI JOANNIS A KERKHOVE KERKHOVÆ ET HEENVLIETAE DOMINI. SALTUM HOLLANDIAE ET WESTFRISIÆ, SERENISSIMÆQUE BRITTANNIAE PRINCIPIS, MARIAE CELSISSIMI AURANTIONENSIUM PRINCIPIS WILHELMI II. CONJUGIS, AULAE PRAEFECTI. MARITI, SUI, DUM, FATA, SIVERE CHARISSIMI CATHARINA STANHOPIA CHESTERFIELDIAE COMES VXOR MOERENS, PONI CURAVIT, OBIIT SASSEMI VII. MARTII ANNO AERAE CHRISTIANAE CIↃIↃCLX.

Ter eeuwiger gedachteniſſe van den zeer Edelen en Luiſterryken Heere Jan van Kerkhoven, Heere van Kerkhoven en Heenvliet; Houtveſter van Holland en Weſtvriesland, Opperhofmeeſter van de doorluchtigſte Princeſſe, Maria van Brittannie, Gemaalinne van Willem den II. Prins van Oranje, heeft Catharina Stanhope, Graavin van Cheſterfielt, zyne bedroefde Gemaalin, ter eere van haaren zoo lang het noodlot zulks heeft toegelaaten, zeer geliefden gemaal, dit hier doen ſtellen. Hy overleed in Saſſenheim, op den zevenden van Maart des jaars onzes Heilands 1660.

Aan eenen der hoofdpilaaren ziet men een marmer gedenkteken met het afbeeldzel, en byſieraaden van den vermaarden Profeſſor Cocceus gehegt met dit byſchrift, in vergulde letteren op zwart marmer:

EXUVIAS INSIGNIS THEOLOGI

JOHANNIS COCCEI.

CHRISTO REDITURO SACRAS HOC LOCO COMPOSUERUNT VIDUA ET LIBERI ANNO MDCLXIX.

ÆT. LXVI. CUJUS IN SCRUTANDIS SACR. LITT. IISQUE EXPONENDIS. CONFERENDIS ET MEDITANDIS SOLERTIAM, SAGACITATEM ET INDUSTRIAM. EXHAUSTOSQUE IN ACADEMIIS FRANEK. ET LEYD. LABORES TOTUS ORBIS NOVIT ET FILII EJUS UNICI JOH. HENRICI COCCEI S. S. TH. D FEUD, HOLLAND GRAPHIARII ET RATIONAL. ORDD. GENERALA SECRET. HIC CUM PARENTIBUS CONDI ET SUAS ADDI NURUS ET VIDUA MARIA HEINSIUS SOCEROQUE ET CONJUGI OPTIMIS H. M SUPR. TABB. P. V. M. DCC XII.

De overblyfzelen van den uitmuntenden Godgeleerden

JOHANNES COCCEUS,

Geheiligd aan Chriſtus, tot het oordeel zullende wederkeeren, zyn hier door zyne Weduwe en Kinderen begraaven, in 't jaar 1669. oud 66. jaaren. Wiens ſchranderheid, ſcherpzinnigheid en geduurzaamheid in het onderzoeken, uitleggen, vergelyken en beſpiegelen der heilige Schriften; en onuitſpreekelyke arbeid op de Academien van Franiker en van Leyden, aan de geheele waereld bekend zyn. Gelyk ook dat de overblyfzels van zynen eenigen Zoon

JOHAN HENRIK COCCEUS,

Godgeleerde, Griffier van de Hollandſche Leenkamer, en Geheimſchryver van de Generaliteits Rekenkamer, hier by de ouderen zouden begraaven en daar by ook gedaan voor haaren allerbeſten Schoonvader en echtgenoot, dit gedenkteken boven den Grafzerk zoude geſteld worden, heeft de Schoondochter en Weduw

MARIA HEINSIUS.

Gewild in het jaar 1712.

In het ruim, van deeze Kerk voor het Choor, vindt men op eenen zark dit Grafſchrift gehakt:

HIER LEYT BEGRAVEN D'HEER PAULUS VAN SWANENBURCH, IN SYN LEVEN BURGERMEESTER ENDE RAET DER STAD LEYDEN, ENDE VAN WEGEN DESELVE GECOMMITTEERT IN DE COLLEGIEN VAN DE STATEN GENERAEL, RAET VAN STATE, ENDE GECOMMITTEERDE RAADEN VAN DE STATEN VAN HOLLANDT ENDE WESTVRIESLANT, STERF DEN 4EN FEBRUARY 1674.

Vervolgens onder twee wapenſchilden ſtaat:

HIER LEYT BEGRAVEN VROUWE ADRIANA VAN EGMONT VAN DER NYENBURCH, HUISVROUW VAN DEN BOVEN GEMELTEN BURGEMEESTER PAULUS VAN SWANENBURG, STERF DEN 14EN DECEMBER 1681

Hebbende aan iedere zyde vier wapens hunner kwartieren

In den buiten ommegang achter de Predikſtoel leeſt men

ἘΜΟΙ ΤΟ ΖΗΝ ΧΡΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ἈΠΟΘΑΝΕΙΝ ΚΕΡΔΟΣ.

Want het leeven is my Chriſtus, en het ſterven is [my] gewin (1).

HIER RUSTEN DE LICHAEMEN VAN DE Ds. JOSIAS VAN DE KAPELLE, IN ZYN LEVEN BEDIENAER DES GODLYCKEN WOORDS TOT LEYDEN, GEBOREN DEN XXVII. AUG. Ao. M. D. C. XXXII. GESTORVEN, DEN XIX. MARTII Ao. M. D. C. XCVI.

ENDE

JUFFR. CATHARINA VAN DE VELDE SYNE HUYSVROUW, GEBOREN DEN XVII. APRIL Ao. M. D. C. XXXVII. GESTORVEN DEN IIX. JAN. Ao. M. D. C. XC.

By dit ſchrift ziet men de twee wapenſchilden deezer echtgenooten verbeeldende het eerſte eene Kapel, en het andere eenige boomen.

FRE-

(1) *Philippenſen* I. *vers* 21.

FREDERICUS SPANHEMIUS, FR. FIL. THEOL. ET S. S. ANTIQUIT. PROF. PRIMARIUS PRIMO IN HEIDELBERG. A. N. XV. POST IN LUGD. BAT. ACAD. ANN. XXX. BIBLIOTH. PUBLIC. PRAEF. NATUS GENEVÆ I. MAY M. DC. XXXII. DENATUS LEIDÆ XVIII. MAY M. DCCI. JACET HIC CUM CHARA CONJUGE URSULA AB HEIMBACH, WEINANDI AB HEIMBACH DUCATUS CLIV. MARCÆ RAVENSP. CANCELLARII FILIA, DENATA AN. M. DCLXXXIII. BEATAM EXPECTANTES RESURRECTIONEM.

Frederik Spanheim, Zoon van Frederik, vermaard Hoogleeraar in de Godgeleerdheid en heilige Oudheden, eerst te Heidelberg 15. Jaaren, daarnaa op de Hoogeschool te Leyden 30. Jaaren. Opziender van de Openbaare Boekzaal: gebooren te Geneve den 1en May 1632. gestorven te Leyden den 18en May 1701. ligt hier begraven met zyne geliefde Huisvrouwe Ursula van Heimbach, dochter van Weinand van Heimbach, Cancelier van het Hertogdom Kleef en van de Mark Ravensberg, gestorven in het jaar 1683.

Verwagtende eene Zalige Opstandinge.

Aan eenen der Pilaaren van 't Choor is een Konstig gedenkteken van wit marmer met beeldwerk en andere op den dood toe passelyke en zinnebeeldige sieraaden gesteld, omringende eene toetssteene tafel, op welke dit opschrift gelezen wordt:

B. M.
NOBILISS. ET AMPLISS. VIRI.
IOHANNIS V. D. BERGH, I. C
LEIDENSIS.
QVI PATRE. AVOQ. COSS. ORTVS, SENATOR IVDEX CONSVL XX,
A. M. D. CC. IV. CONSILIO STATVS FOED. BELGII ADLECTVS;
A M. D. CCVI. AD CASTRENSIS REI CVRAM LEGATUS,
MOX REIP. BELG. NOMINE INFER. GERMANIAE PROVINCIIS
IURIS AVSTRIACI PER ANN. IX.
PRAEFECTVS, ILLIS ET OBSESSAE BRVXELLAE BENE PROSPEXIT,
A. M. D. CCXX. ORDINVM HOLLANDIAE DELEGATIS ADSCRIPTUS,
ET AB A. M. D. CCXXV. RHENOLANDIAE PRAETOR AGGRVMQUE COMES,
DOMI FORISQ. FIDE INTEGRITATE PRVDENTIA ATQ. INNOCENTIA PROBATIS ET DE
PATRIA REQ. PVBLICA EGREGIE MERITVS.
OBIIT A. M. DCC. LV. XI. NOV.
NATVS A. M. D. C. LXIV. D. XXV. AVG.

AC SANCTISS. CONIVGIS
IOANNAE VAN TEYLINGEN,
QVAE PIIS VIRTVTIBUS ERGA
DEVM MARITVM LIBEROS ET OMNES PRAESTITIS MOESTISSIMVM
SVI DESIDERIUM RELIQVIT.
A. M. D. CC. XXXIII. D. VI. SEPTEMB.
NATA A. M. D. CLXVII. D. XIIX. IUN.

HEREDES LL. M. Q. POSVERVNT,
A. M. D. CC. LVII.

Ter Zaliger gedachtenisse
van den Wel-Edele en Grootachtbaaren Heere
JOHANNES VAN DEN BERGH, RECHTSGELEERDEN,
Geboortig van Leyden,

Die uit eenen Vader en Grootvader, beide Burgemeesters geweest zynde, gesprooten,
Raad in de Vroedschap, Schepen, en 20. maalen Burgermeester geweest is;
In 't jaar 1704. afgevaardigd naar den Raad van Staate der Vereënigde Nederlanden,
In 't jaar 1706. Gedeputeerde te velde,

 Daar-

Daarnaa van wegen het Gemeenebeſt der Nederlanden negen jaaren Oppergezâghebber der Ooſtenryksche Nederlanden, zoo voor dezelven in 't algemeen, als byzonder voor het belegerde Bruſſel, de uitterſte zorg heeft aangewend.

In 't jaar 1720. tot Gecommitteerde Raad van Holland verkoozen, en ſedert het jaar 1725.

Bailiuw en Dykgraaf van Rynland geweeſt zynde, binnen en buiten 's Lands van eene beproefde trouwe, oprechtheid, onbeſprookenheid, voorzigtigheid, en onſchuld, het Vaderland en het Gemeenebeſt in dier voegen veel dienſt gedaan hebbende.

Is Overleeden in het jaar 1755. den elfden November.
Gebooren in 't jaar 1664. den 25. Auguſti.

En ter Zaliger gedachteniſſe van zyne allerheiligſte Echtgenoote
JOHANNA VAN TEYLINGEN,

Die om haare Godvruchtige deugden, zoo omtrent God als haaren Gemaal, Kinderen en allen waargenomen, een allerdroevigſt gemis van haar perſoon, heeft achter zich gelaaten in 't jaar 1733. den 6en September.
Gebooren in het jaar 1667. den 18. Juny.

De Erfgenaamen hebben uit eigene beweeginge en naar de verdienſten der Overleedenen dit doen ſtellen in 't jaar 1757.

Omtrent het eere graf van den alom vermaarden Hoogleeraar Hermannus Boerhave, dat eerlang in deeze Kerk by de Zuiderdeur ſtaat geplaaſt te worden, is my, naa voorgaande verzoek, het daer toe geſchikte opſchrift gunſtelyk mededegedeeld, 't gene wy, als verſchuldigd aan de verdienſten van 's Mans uitmuntende gaaven, hier by voegen:

SALVTIFERO
BOERHAVII
GENIO
SACRVM.

Aan den heilbezorgenden Geeſt van Boerhave toegewyd.

Zynde met het afbeeldzel, op de wyze van eenen alouden gedenkpenning, en met de Zinſpreuk van dien beroemden Heere verſierd, hebbende om eenen rondenkring, deeze Letters:

SIMPLEX VERI SIGILLVM.
Het Zegel, of merkteken der waarheid is eenvoudig.

VYFDE HOOFDSTUK.

Sint Pankraas of Hooglandſche Kerk.

Deeze Kerk was in den beginne, gelyk meer Kerken van hout getimmerd, en dierhalven voorheen het berderen Huis geheeten (1): zy lag onder de Parochie Kerk van Leyderdorp, van welke zy eenen dochter geheeten was, men hadt haar toegewyd aan Sint Pancratius, die onder den Keizer Diocle-

(1) *Orlers Beſchryv. van Leyden pag.* 104. *En in eenen ouden brief*, dat arm burderen Keregen op 't hogeland. *Oudheden van Rynl fol.* 837.

de HOOGLANDSCHE KERK te Leyden 1702

cletiaan, of zoo anderen willen, onder den Keizer Decius gemarteld wierdt, naar welken zy den naam ontfing; en dewyl dit gesticht op hoogland gebouwd was, is ze ook door sommigen de Hooglandsche Kerk geheeten (1). Wegens den aanvang haarer stichtinge, die dus lang onbekend geweest is, heeft men gelukkiglyk uit de papieren van den Heere Henrik de Waert, eene oude Lyst of rekening van de goederen en inkomsten van het Capittel van Sint Pancraets ontdekt, opgesteld in 't jaar 1378. door Hugo van der Handt, Deken van het Kanonikaale Collegie van Sint Pancraas te Leyden; in welk geschrift, de volgende aantekeningen stonden, zoo als de gemelde Deeken getuigde uit de oude schriften dier Kerke getrokken te hebben; zynde de duistere en onverstaanbaare spelling niet, maar den zin volkoomenlyk gevolgd:

Eerste Stichting.

„ In den jaere 1280. begon men aen „ de nieuwe Kerk op het hooge land „ te bouwen, waer aen meer dan hon„ derd en twintig mannen waren arbei„ dende.

„ In den jaere 1285. waeren de muu„ ren van deeze nieuwe Kerk hoog bo„ ven den grond vyftien voeten, en „ sting toen het werk eenigen tyd stil „ om te droogen.

„ In den jaere 1301. was het werk „ tot volkoome hoogte gekoomen; maer „ door den twist van eenige Heeren „ vorderde het niet veel, en bleef al „ weder eenigen tyd stil staen.

„ In den jaere 1313. was de Kerk „ van boven al gedekt, maar dat eyn„ de, daer de groote en schoone hooge „ toren moest komen, bleef, om ver„ scheidene oneenigheden, onvolmaekt; „ de Heer wil daer nae hier van beter „ voortgang geeven.

„ In den jaere 1315. wierdt de nieu„ we Kerk ingewyd (2), waer toe vee„ le Menschen van alle plaetsen quamen; „ en wierdt zesendertig ponden Hollands „ in 't geheel geofferd.

„ In den jaere 1370. wierdt een schoon „ gestoelte voor de Kanonniken in 't „ Choor gemaekt, door Meester Ael„ bert, timmerman te Utrecht, en was „ als dat van de Domkerke te Utrecht.

„ De verdere voltrekking van deeze „ zoo prachtige Kerk, is door onee„ nigheden, beroerten, en oorlogen bly„ ven steeken (3).

Naauwlyks waren vyftig jaaren naa de inwying verloopen, of zy wierdt in 't jaar 1366. tot eene Kanonikaale Kerk verheven, zynde de eerste onder de groote Steden van Holland met die waardigheid begiftigd, en overtreffende alle andere in 't getal der Kanonniken, zynde vierentwintig en een Deken. De stichtingbrief van dit Genootschap, zoude hier plaats verdienen, indien dezelve niet meer dan eens gemeen gemaakt was (4). Wy zullen hier alleen byvoegen, dat de Pastoor uit de Kannonniken moest verkoozen worden; en dat zich het Kapittel van den Utrechtschen Bisschop onttrokken, en door geschenken onmiddelyk onder den Roomschen stoel gesteld hadt (5).

Kanonikaale vergadering aldaar opgerecht.

Schoon deeze stichting door verscheidene liefdaadige menschen begunstigd wierdt; echter waren de inkoomsten in den beginne door de menigte der Leden, zoo gering, dat eenige Kannoniken, bespeurende dat gebrek, beslooten daar voor te zorgen, gelyk gedaan wierdt door Philips van Leyden, Kannonik te Kondee, Folpert van den Woude, onder Pastoor op 't Hoogeland, Philips Gerritszoon, Pastoor te A[illegible]keveen (6), Hugo van der Hand, Pastoor te Niewkoop, Gerret Jacobszoon, Pastoor te Warmond, Willem Heerman, Pastoor te Haerlem, Frank Suffridszoon, Kapellaan te Warmond, Nicolaas van [illegible]wyk, Pieter Hoesch, Jo[illegible] G[illegible], en Johan Willemszoon, beloovende, kort naa deeze grondlegging, ieder voor zich zelven eene prebende te stichten, welke ten minste vyftien Hollandsche ponden, loopende munte, waardig was. Op deezen voet wierden 'er straks elf prebenden of Kannonnikdyen opgerecht, de overigen zyn van tyd tot tyd ten getale van vierentwintig aangegroeid, gelyk in

door wie begiftigd.

(1) *Kerkelyke Oudheden van Rynland, fol.* 819.

(2) Deeze Kerkwyding was op den Zondag naa de geboortedag van Maria, dat is naa den achtsten September, op welken tyd ook in 't vervolg de Kermis gevierd wierdt. *Orlers Beschryv. van Leyden pag.* 104.

(3) *Uit de papieren van den Heere Henrik de Waert.*

(4) *Gr. Charterboek III. deel pag.* 196. *En [illegible] vertaaling, Orlers. Beschryv. van Leyden pag.* 1[illegible]4. *&* [illegible].

(5) *Kerkelyke Oudheden van Rhynland, fol.* 819.

(6) Aarlanderveen.

Getal der Prebenden.

in een oud rekenboek van Sint Pancraas Kapittel, beginnende met den jaare 1464. tot 1534. bevattende de inkoomsten van de gemelde vergadering, dezelve alle afzonderlyk met haare naamen genoemd, dus in orde gevonden worden.

1. Een Prebende van onze L. Vrouw.
2. —— —— van St. Michiel.
3. —— —— van St. Willebrordus.
4. —— —— van St. Agatha.
5. —— —— van St. Bartholomeus.
6. —— —— van St. Jan Euangelist.
7. —— —— van St. Hieronymus.
8. —— —— van St. Nicolaus.
9. —— —— van St. Jacob den Meerderen.
10. —— —— van St. Benedictus.
11. —— —— van 't Heilige Kruis.
12. —— —— van St. Philippus en Jacobus.
13. —— —— van St. Joris en St. Laurentius.
14. —— —— van den Apostel St. Andries.
15. —— —— van den Apostel St. Bartholomeus.
16. Een Prebende van St. Anthonius
17. —— —— van St. Gregorius.
18. —— —— van St. Pieter en Paulus.
19. —— —— van St. Jan den Dooper.
20. —— —— van St. Barbara.
21. —— —— van St. Matthias.
22. —— —— van St. Maria Magdalena.
23. —— —— van den H. Apostel Paulus.
24. —— —— van den H. Apostel en Euangelist Johannes.

Inkoomsten.

Meerdere Prebenden vind ik niet gemeld, schoon anderen (1) meenen dat 'er vyfentwintig geweest zyn, en dewyl my eene Lyst van het inkoomen ter hand gesteld is, hoe veel iedere Kanoniksdye in 't jaar 1464, opbragt, zal ik die volgens de rekening van de Rentmeester Pieterhaazenzoon, van de provende goederen toebehoorende den Deken en het Kapittel van Sint Pancraas te Leyden, voor de naauwkeurigen hier byvoegen:

Uit de Rekeninge van den Rentmeester Mr. Pieter Hazenzoon, gedaan in 't jaar 64. [1464. of 1564.] van de provende goeden, toebehoorende den Deken en 't Capittel van Sint Pancraas te Leyden enz.

Ontfangen van de Prebenden [of Kanonniksdien.]

Prebenda Jacobi Majoris. XXIII. ℔. II. ß VIII. Drs.
Prebenda Johannis Baptiste. XI. ℔. XIIII. ß. VIII. Drs.
Prebenda Pauli. XVII. ℔. V. ß. IIII. Drs.
Prebenda Andreæ. XII. ℔. XIII. ß.
Prebenda Marie Magdalene. XVI. ℔. XII. ß. IIII. Drs.
Prebenda Mathie. XXIIII. ℔. VI. ß. VIII. Drs.
Prebenda Marie & Nycolay. LII. ℔. II. ß. VIII. Dr.
Prebenda Petri & Pauli. XIX. ℔. XII. ß.
Prebenda Michaëlis. XX. ℔.
Probenda Bartholomei. X. ℔. XV. ß. I. Drs.
Prebenda Katherine. XIIII. ℔. III. ß. VIII. Drs.
Prebenda Willebrordi. XXII. ℔. III. ß IIII. Drs
Prebenda Anthonii. XV. ℔. III. ß.
Prebenda Agatha. XIX. ℔. XI. ß
Prebenda Gregory. XV. ℔. II. ß. payem
Prebenda Johannis Euangeliste, XXI. ℔. VI. ß. VIII. Drs.
Prebenda Georgii & Laurencii. XLII. ℔. XII. ß.
Prebenda Philippi & Jacobi. XVII ℔. XVI. ß. VIII Drs.
Prebenda Iheronimi. XX. ℔.
Prebenda Benedicti. XXXI. ℔. XVI. ß. II. Drs.
Prebenda Crucis. XVI. ℔. XIII. ß.
Prebenda Barbare X. ℔. III. ß. IIII. Drs.

Of nu op deeze Lyst twee dubble prebende zyn, om het voorgemelde getal vol

(1) *Kerkelyke Oudheden van Rynland fol.* 831.

vol te maaken, kan ik met waarheid niet aantoonen, als alleen die van Marie en Nicolaus. Verder was de ontfang van de Offerhanden van een rond jaar in St. Pancraes Kerk *f* CCLIX. ℔.

En beliep voor dit jaar de gantſche ontfang, zoo boven gemeld, als van Landen, Huizen, enz. — XIII^c. LXXX. ℔. III. ß. VI. Denrs. Maakt Dertienhonderd tachtig ponden drie ſchellingen en zes deniers of penningen.

Oude Rekening van dien tyd van den Heere Mr. Joan Theodoor Royer in 's Graavenhage.

Deeze inkoomſten wierden van tyd tot tyd meerder, zoo datze in 't jaar 1534 reeds tot zeven en twintig honderd vyf en zeventig ponden, zeſtien ſtuivers, en acht penningen Hollands geld geklommen waren; hier van trok de Deeken vooraf jaarlyks zeſtien ponden dertien ſtuivers en vier grooten: ieder Kanonnik ontfing jaarlyks van zyne Kanonniksdye omtrent honderd en zeven ponden Hollands. Dewyl my eenige onbekende ſtukken, van Stichtingen van Vicaryen, Kanonniksdyen, of Broederſchappen zyn medegedeeld, die tot deeze Kerk behooren, heb ik dezelven nergens beter dan hier weeten te plaatſen, en die naar de jaaren datze gegeeven zyn geſchikt:

allengs vermeerderd.

Van eene Kononiksproeve ter eere van Sinte Barbare in de Sint Pancraas Kerk te Leyden, geſticht door Vrank Severynszoon, Prieſter en Canonik in den Haage

„ Allen den ghenen die deſen brief
„ ſullen zien of horen leſen, doe
„ ic Vranc Severytsſoen Prieſter ende
„ Canonic in den Haghe cond en ken-
„ lic, dat ic met goeder voirſienicheyt
„ gheordineert, ghemaect, ende gheſet
„ die ghifte ende preſentatie van der
„ Canonix proeven van Sinte Pancras
„ Kerke te Leyden, die ic aldair fun-
„ deert hebbe in die ere Gods van he-
„ melrike, Sinte Marien ſynre ghebe-
„ nedider moeder, alle Gods Heylighen,
„ en ſonderlinghe in die eere der heyli-
„ gher Maechts Sinte Barbaren, in ma-
„ nieren als hierna volghet. So datſe
„ in den eerſten na mynre doot, gheve
„ Gheryt Zeverytsſoen, myn broeder,
„ is dat hi langher levet dan ic, ende
„ ghever van der proven voirſz. blive
„ alſo langhe als hi levet, ende na ſyn-
„ re doot ſo wil ik, ende ſette die ghif-
„ te van der proven voirſz. te comen
„ op den outſten van minen broederen,
„ die dan leven ſel, ende alſo voirt tot-
„ ten leſten toe, ſo dat die ghifte en-
„ de preſentatie van der proven voirſz.
„ blive an een van minen broederen,
„ alſo langhe alſer enich levende is, en-
„ de gaa van den ouderen op den jon-
„ geren broeder; ende na hairre alre
„ doot, ſo wil ic, dat die ghifte ende
„ preſentatie voirſz. comen op Andries
„ Gheryts Zeverytsſoens, myns broe-
„ ders ſoen, is dat hi dan levet, ende
„ voirt op den outſten ende naeſten die
„ van minen vader gecomen es van wit-
„ tachtigher boort, ende voirt alſo al-
„ toes nederwairts te gane, mar altoes
„ op een jongher manhoeft voir een ou-
„ der wyfhoeft, dair ſe beyde even na
„ ſien. Voirt ſo wil ic, dat Gheryt
„ myn broeder, jof die na mynre doot
„ ghever van der proven weſen ſel, dat
„ hi die proven voirſz. ten eerſten dat
„ ſi verſcinen ſel, gheve an minen ſoe.,
„ is dat hi bi minen leven van der proven
„ voirſz. niet verſien en warde, ende
„ voirt alſo dicke als ſi open ſel war-
„ den, ſo wil ic dat menſe gheve enen
„ Prieſter of eenen Clerc, dies wair-
„ dich es, die gecomen is, of namaals
„ comen ſel van minen Vader, ende
„ van mynre Moeder, voir enen vreem-
„ de: ende wair dat ſake datter yemant
„ wair, die van minen live ghecomen
„ wair, dies wairdich wair, dien wil
„ ik, dat menſe gheve voir yemant an-
„ ders. Voirt wair dat ſake dat yemant
„ die Preſenterer ende Ghever ſel we-
„ ſen van der proven voirſz. die ghifte
„ ende preſentacie van de proven voirſz.
„ weggave, vermanghelde, vercofte,
„ of in eenigher manieren anders dair
„ mede deden, dan ic in deſen ſelven
„ brieve gheordineert hebbe, ende voirſz.
„ ſtaet, alſo dicke als dat gheſciet, wil
„ ic, dat haire preſentacie op die wile
„ verlieſen van der proven voirſz. ende
„ die ghifte ſel op die wile gheven die
„ naaſte navolgher weſen ſoude van der
„ ghifte der provende voirſz. van gra-
„ de te grade, als voirſz. is, en dair na

„ fel die ghifte altoos weder comen op „ den rechten ghever der proven voirfz. „ in allen manieren als voirfz. Ende „ want ic ymmer wil, ende beghere, „ dat alle ponten voirfz. trouwelike ghe- „ houden worden, fo heb ic defen brief „ ende myn uterfte wille, dair of be- „ feghelt mit minen feghel: ende om „ die meerre fekerhede fo heb ic ghe- „ beden den Deken ende dat Capitel „ van Sinte Pancraes te Leyden voirfz. „ dat fi defen brief van minen uterfte, „ alfe voirfz. is, met mi befeghelen „ willen mit horen meeften feghel, ende „ dair toe helplic willen wefen, dat de- „ fer ordinancie van der ghifte der pro- „ ven voirfz. ghehouden ende ghevor- „ dert warde na minre doot.

„ Ende wi Deken ende Capitel voirfz. „ om bede willen Heren Vranken voir- „ noemt, ende om dat wy zyn uterfte „ wille, in manieren als voirfc. is, wil- „ len helpen houden, vervolghen, en- „ de vorderen mit rechte na onfer macht, „ fo hebben wy defen brief mede be- „ feghelt mit onfen meeften feghel, „ in 't jair ons Heren dufent drie- „ hondert een ende tachtich, des „ Dinxdaghes na Sinte Marien Magde- „ lenendach.

„ Aldus overgefcreven uyt zynen origi- „ nelen van woorde te woorde, ende van „ regel tot regel, dwelcke gefchreven was „ in franchyn, bezegelt mit twee groe- „ ne waffchen zegelen aen doublen fran- „ chynen ftaerten doer de plycke te „ vyf plaetfen doerfteecken, d'een cleyn „ d'ander groot, gelyc de figuren hier „ beneffens geftelt, het cleynfte geheel „ gaef ende volmaect, mar 't grootfte „ zegel in 't ronde afgebroocken, ge- „ lyc de figuer hier beneffens dat uyt- „ wyft: ende defen daer jegens gelefen „ ende vergeleecken zyd es alles be- „ vonden overeen te comen ende zulx „ ooc uyt 't woordeken fy hier boven „ in de XVIIe. regele ook innegevoucht „ gelyc in het origineel daer 't gefchre- „ ven is mit andere inct ende mit het „ trafferen van het woordeken na in de „ XVIIIe. regel: all't welc ic Jan van „ Hout, defer Stadt Leyden Secreta- „ ris, ende openbaer Notaris by den Ho- „ ve van Holland opte denominatie van „ die van den Gerechte der voorfz. Ste- „ de tot de bedieninge van 't Notarys „ ampt toegelaten mit myn handt ende „ onderteyckeninge mitsdefen beveftige, „ defen XXVIen. Juny XVc. XCVIII.

Was getekend,

J. v. Hout.

Uit de geauthentifeerde Copie van den Heere Mr. L. van Heemskerk.

NB. Al dit was met de eigene hand van den Secretaris Jan van Hout gefchreven en ondertekend; en ftonden de afbeeldingen van de twee Zegels nevens dit fchrift.

Schikking over de Kanoniks Proeven geheeten Sint Joris en Sint Laurens, gefticht in Sint Pancraas Kerk op het hoogeland te Leyden.

„ Wy Herman Willemsz. ende Wil- „ lem Symon Fricx, doen „ cond allen luyden, dat Heer Willem „ Heerman, onfe broeder ende oom, „ twie Canonicx provenen gefticht en- „ de gemaect heeft in Sinte Pan- „ craes Kerc op 't hogelant tot Ley- „ den, in die eer Goids en fynre lie- „ ver Moeder, welke een geheeten is „ Sinte Joris proeven, ende die ander „ Sinte Lourens proven: van welke pro- „ venen wy bekennen voor ons ende „ voor onfe nacomelingen, die rechte „ gifte van der eenre proven, dier ge- „ heeten is Sinte Joris proven, te heb- „ ben en te behouden eweliken onfen „ neve Bertelmees Jansz. voor hem en- „ de fyn nacomelingen; ende Jan Heer- „ man onfen neve, die fel hebben ende „ houden voir him, ende voir fyn na- „ comelingen, die gifte van Sinte Lou- „ rens proven; ende fchelden quyt voir „ ons ende onfe nacomelingen alle recht „ dat wy gehadt mogen hebben van de- „ fe voorfz. twien provenen.

„ In kenniffe der waerhede hebben „ wy defen brieff befegelt mit on- „ fen zeglen hier angehangen.

„ Gegeeven in 't jaer ons Heeren „ duyfent vierhondert ende twaelf, „ t' Sonnendagh na Jansdach.

„ Gecollationeert jegens zyne principa- „ le-

" le geschreven in franchyn, ende
" besegelt met twee cleyne segelkens
" van groenen wasse, hangende aen
" enckele doorgesteecken staerten, en-
" de voerende alsulcke wapenen gansch
" gaeff ende ongebrooken als hier ge-
" conterfeyt staen (LS.)(LS.) en-
" de zyn daer me de
" bevonden te accorderen dezen XIIIen
" April XVIc. ende negen.

By my

En was getekend,

Rosa.

MS. Van den Wel-Ed. Gestr. Heere Wachtendorff, Secretaris der Stad Utrecht.

Philips Hertog van Bourgonje, verklaart Johan Wouters, wegens ongehoorzaamheid, vervallen van de prebende van H. Kruis, en begeerd van den Deken en 't Kapittel van St. Pancraats, datze Arnold van Woude in hunne broederschap aanneemen.

" Philippus &c. Venerabilibus Viris
" Decano & Capitulo Ecclesiæ Col-
" legiate Sancti Pancratii opidi Leyden-
" sis salutem. Ad Canonicatum & pre-
" bendam dicte ecclesie erectos ex al-
" tari exaltationis Sancte Crucis. Jam
" vacantem per privationem Johannis
" Wouteri Presbyteri ex parte Domi-
" ni nostri Pape contra ipsam tamquam
" Sancte matri ecclesie & suo vero Do-
" mino & Episcopo inobedientem &
" rebellem canonice factam, quorum
" collatio ad quendam Johannem Wten-
" wairde tamquam Patronum Laycalem
" dicitur spectare, sed quia idem Jo-
" hannes noster inimicus ac terrarum,
" Hollandie & Zelandie proscriptus exi-
" stit, virtute cujus ipsa collacio ad
" nos, ratione nostre Gubernacionis pre-
" fate de pleno jure dinoscitur pertine-
" re Discretum Virum Arnoldum de
" Woude, Clericum Trajectensis dioce-
" sis cui eosdem pure & simpliciter
" propter Deum contulimus & presen-
" tibus conferimus vobis in Dei nomi-
" ne, presentamus rogamus cum effectu
" quantus dictum Arnoldum in Vestrum
" Concanonicum & confratrem recipiatis
" stallum in choro & vocem in Capi-
" tulo cum jure Canonici plenitudine
" assignamus sibi qu . . de universis &
" singulis redditibus, proventibus, ob-
" ventionibus & emolimentis ad dictos
" canonicatum & prebendam spectanti-
" bus responderi faciatis adhibitis so-
" lempnitatibus in talibus fieri debitis &
" consuetis.

" In cujus rei testimonium sigil-
" lum nostrum presentibus dux-
" imus apponendum. Datum
" in Opido de Delff VIta. die
" mensis May, anno XXVII.

Commissiones B. R. Bourgonge 1425.—1427. cas N. pag. 111. versa.

Twee eeuwige missen ter weeke in Sint Pancraas Kerk gesticht, welken de Hoofdmans van Sint Jacobs Gilde belooven te volbrengen.

" In nomine Domini Amen: anno na-
" tivitatis ejusdem millesimo quin-
" gentesimo Octavo, Indictione unde-
" cimæ, mensis vero Aprilis die vige-
" sima quinta hora completory vel qua-
" si, Pontificatus Sanctissimi in Christo
" Patris ac Domini nostri, Domini Ju-
" ly divina providentia Pape secundi an-
" no quinto, in mei Notary publici,
" & testium infra scriptorum ad hoc
" vocatorum specialiter & rogatorum,
" presentia personaliter constituti hone-
" sti & discreti viri Angelus Arnoldi,
" Petrus Wiggeri, Theodricus Petri,
" Henricus Cornelii, Petrus Johannis,
" & Wilhelmus filius Nicolai die Bes-
" te, Procuratores & Homanni gilde
" Sancti Jacobi, site in ecclesia sancti
" Pancratii in Leyden, cives opidi Ley-
" densis, Trajectensis diocesis, ad fa-
" tendum recognoscendum ac in perpe-
" tuam rei geste memoriam, publican-
" dum & servandum, infra scripta per
" eos nominibus suis & fratrum ac soro-
" rum dicte gilde Sancti Jacobi gesta,
" quemadmodum in quadam cedula pa-
" pirea in lingua Theutonica concep-
" tum & scriptum erat, quam michi

„ traditam ibidem coram, eisdem Pro-
„ curatoribus ante dictis & teſtibus in-
„ fra ſcriptis a etiam Geertrude Gerar-
„ di relicte Vranconis Jacobi Cuper ibi-
„ dem preſente, alta & intelligibili, vo-
„ ce legi tenoris ſubſcriptis.

„ Wy Engel Aerntsz. Pieter Wig-
„ gertsz. Dirck Pietersz. Henrick Cor-
„ nelisz. Pieters Jansz. ende Willem
„ Claes die Beſtenz. Hoeftmans van
„ Sinte Jacops gilde in Sinte Pancraes
„ Kerc tot Leyden, gelieden voir ons,
„ ende voir onſe medebroers ende zus-
„ teren des gilden voirſz. nu inder tyt
„ weſende angenomen te hebben van
„ Geertruyt Geryts dochter, Vranck
„ Jacop Cupers Wedewy, tot ewige
„ dage durende ter eeren Gods, ende
„ tot Zalicheyt hare Ziele, ende dair
„ zy dat voir begerende is, twe ewige
„ misſen in den weecke, die een des
„ Vrydachs, ende die andre des Sa-
„ terdaechs; ende die Prieſter die deſe
„ miſſen ten voirſz. dagen aldus doen en-
„ de leſen ſel, die ſel in elcke miſſe in ſyn
„ memorie hebben ende bidden voir die
„ ziele van Geertruyt voirſz. ende daer
„ zyt voir begerende is, ende als die
„ Prieſter die miſſen gedaen heeft, ſoe
„ ſel hy te grave gaen, daer Geertruyt
„ voirſz. begraven legget, ende leſen
„ aldaar voir hoer ziele een miſerere
„ ende de profundis mit een collect,
„ ſonder Kelcke, ſonder Ornamenten,
„ ende ſonder quaſten. Ende die Hoeft-
„ mans voirſz. of Procuratoers voir hem,
„ ende voir den ghenen, die namels
„ Hoeftmans of Procuratoers, broers,
„ of zuſteren wezen ſullen, geloefden
„ Geertruyt Geryts dochter, Vranck
„ Jacops Cupers Wedewe voirſz. deſe
„ voirſz. miſſen tot ewigen durende te
„ doen ende te doen doen, in der ma-
„ nieren voirſz. ende dat te houden vaſt
„ ende geſtade ſonder enige verſume-
„ niſſe off gebreeke daer in te laten ge-
„ ſchien in eniger wyſe. Ende ware
„ dat enige verſumeniſſe of gebreke in
„ quamen of geſcieden, dat God ver-
„ hoeden wil, ſoe ſullen die Hoeftmans,
„ of Procuratores van Sinte Jacops gil-
„ de, van der gilden wegen, voir die
„ verſumeniſſe, geven Sinte Pancraes
„ Kerck tot Leyden, zeſſe Comans gro-
„ ten, alſo varre, als ſy die miſſen niet
„ beſteet hebben, is't zake dattie Pries-
„ ter, die die miſſe beſteet ſel weſen
„ die miſſe verſuymt, ſoe ſal hy die
„ zeſs groot den Kercke voirſz. geven;
„ nochtans ſoe ſal die miſſe weder ver-
„ haelt worden op die gheens coſt; die
„ daer verſumelick in is. Voirt ſoe ſul-
„ len die Hoeftmans off Procuratoers al-
„ te ſamen leveren, dat daar toe be-
„ hoert, dat is te weten, Wyn, Broet,
„ Waslicht, Ornamenten, ende dat ſal
„ al weſen opten gilden coſt: ende noch
„ ſoe ſellen die Hoeftmans gehouden
„ weſen te ſetten voir hoir tafereel han-
„ gende an die pylaren over hoer graf
„ neffens over Sinte Jacops outair, een
„ barnende waskaers, ende dat tot ze-
„ keren dagen, die hier nae volgen:
„ Ten eerſten, die vier hoichtyden, die
„ vier Vrouwe, dagen, jaersdach, drie
„ Coningendach, Kermisdach, heilich
„ Sacramentsdach, Aſſenſioensdach, All-
„ re Heyligendach, Sinte Pancraesdach,
„ Sinte Servaesdach, Sinte Jacopsdach,
„ Sinte Martynsdach; ende hier of ſoe
„ beliede hem die Hoeftmans van Sin-
„ te Jacops gilde voirſcreven wel vol-
„ daen ende betaelt te weſen den leſten
„ penninck mitten eerſten, mits zekere
„ renten van achte oude Koervoerſter
„ Rynſche gulden t'sjaers ſtaende op
„ twe weer lants, houdende omtrent
„ twe ende twintich morgen lants lut-
„ tel myn of meer, gelegen in den Am-
„ bocht van Arlanderveen, ſtreckende
„ vuyt den Rhyn aen den hoeckſloet
„ ende ſpapen geer, ende die Hoeft-
„ mans, of Procuratoers, die nu ſyn,
„ of namaels Hoeftmans, of Procura-
„ toers weſen ſullen, die en ſellen de-
„ ſe renten niet verminderen, noch ver-
„ copen, noch verſetten, noch belas-
„ ten, noch bezwaeren, tot ghenen da-
„ gen: ende waert dat zy die renten
„ voirſz. verminderden, vercofteden,
„ verſetteden, belaſteden, of bezwaer-
„ den, als voirſz. is, ſoe ſoude die Kerc-
„ meeſters van den Hogelandt mogen
„ nemen deſe Renten an hem, ende
„ beſteen die miſſen, ende doen alle dat
„ voirſz. is, ende nemen die renten an
„ die Kerck.

„ Qua quidem cedula ſic, ut premit-
„ titur lecta prenominati Homanni &
„ Procuratores iterum & adhuc promi-
„ ſerunt, & cuilibet eorum promiſit
„ pro ſe & ſucceſſoribus ſuis ejusdem
„ Gilde Homannis, Fratribus, & So-
„ roribus pro nunc exintibus & futu-
„ ris, primo ad manum dicte Geertru-
„ dis Gerardi, & deinde ad manum mei
„ No-

,, Notarii publici subscripti legitime sti-
,, pulantis, & recipientis vice & nomi-
,, na omnium suorum interest seu inte-
,, rerit quomodolibet in futurum se om-
,, nia & singula premissa in hoc instru-
,, mento publico contenta se inviolabi-
,, liter servaturos, & nullo unquam tem-
,, pore nulloque modo per se seu alios
,, contrafacturos directe vel indirec-
,, te, publice, vel occulte, sub pe-
,, na suprascripta & renuntiaverunt per-
,, petua idem Homanni, nec non &
,, quilibet eorum renuntiavit pro se, &
,, dictis suis successoribus Homannis,
,, Fratribus, & Sororibus pro nunc
,, exintibus & futuris omni exceptioni
,, tam juris quam facti, doli, mali, rei
,, sic non geste non acte, omnibusque
,, aliis exceptionibus, defensionibus aux-
,, iliis privilegiis universis impetratis seu
,, impetrandis, atque omnibus subtilita-
,, tibus & cavillationibus que contra
,, dictarum missarum acceptationem seu
,, contra hoc instrumentum publicum
,, ac contenta in eodem possent obiici,
,, dici reperiri, cogitari seu fingi renun-
,, tiantes &c. expresse exceptioni juris
,, diceretis generalem renuntiationem va-
,, lere nisi quatenus fuerit specialiter ex-
,, pressa, de & super quibus omnibus
,, & singulis premissis, prenominati Ho-
,, manni petierunt, a me Notario pu-
,, blico subscripto fieri & confici unum
,, publicum instrumentum & illud pre-
,, fate Geertrudi etiam id petenti in
,, meliori forma tradi.

,, Acta sunt hec Leyden in domo
,, habitationis Nicolai die Man,
,, sub anno, indictione, mense,
,, die hora, & pontificatu qui-
,, bus supra Presentibus ibidem
,, hominibus viris Magistro Jo-
,, hanne Vinck, Canonico, &
,, Domino Johanne Henrici, vi-
,, cario & Cappellano dicte ec-
,, clesie sancti Pancratii Presbi-
,, teris dicte Trajectensis dioce-
,, sis, testibus fide dignis ad
,, premissa vocatis & rogatis.

,, Et ego Johannes Johannis de
,, Leydis, Clericus dicte Tra-
,, jectensis dyocesis, publi-
,, cus Apostolica auctoritate,
,, ac ordinaria admissione No-
,, tarius, quia premissis om-
,, nibus & singulis, dum sic
,, ut premittitur fierent & a-
,, gentur una cum prenomi-
,, natis testibus presens inter-
,, fui eaque sic fieri vidi &
,, audivi id circo hoc presens
,, publicum instrumentum ma-
,, nu alterius me aliis legitti-
,, me occupato negociis fide-
,, liter scriptum, exinde con-
,, fectum extraxi & publica-
,, vi, ac in hanc publicam
,, formam redegi, signoque &
,, nomine meis solius & con-
,, suetis hic me manu mea
,, propria subscribendo signa-
,, vi in fidem, & testimo-
,, nium omnium & singulo-
,, rum premissorum requisitus
,, & rogatus.

Onder het Notarieele teken stond:

De Ley. Jo.

Uit den Perkamenten brief.

Vincent Cornelisz. Meester der Rekeningen van Holland, verruilt aan den Abt van Egmond het Jus Patronatus van eene Prebende in St. Pancraes te Leyden voor de Collatie der Kerke van de Ketel.

,, Ick Vincent Cornelisz. Meester
,, van den rekeningen van Hol-
,, land: Doe condt eenen yegelyc-
,, ken, dat ik voer my ende myne
,, erven, den eerweerdighen Vader in
,, Gode, myn Heer den Abt van Eg-
,, mont ende zynen Convente overge-
,, geven ende getransporteert hebbe, o-
,, vergheven ende transporteren mits de-
,, sen mynen brieve dat Jus Patronatus
,, of de gifte of de Collatie van een Pre-
,, bende ofte Canonix Proeven, in finte
,, Pancraes Kercke te Leyden, daer als
,, nu besitter of is Claes van Egmondt,
,, ende dat in recompense van der Col-
,, latie van de Kercke ofte Cure van
,, de Ketel, die my de voorsz. myn
,, Heer de Abt ende Convent daer voe-
,, ren by maniere van permutatie weder
,, overgegeven ende getransporteert heb-
,, bende, omme van der Collatie van
,, den voorsz. Canonicx Prebende tsin-

„ te Pancraes te gebruycken voer hem
„ ende heuren naecomelingen ten eeu-
„ wigen daagen. Ende overmits dat-
„ men te Roomen om der oirloge wil-
„ le gheen vry acces en heeft om con-
„ firmatie op de voorsz. translatie te
„ begeren, soe bidde ik in alder
„ oetmoedicheyt den hoogweerdigen,
„ hoochgeboren, doerluchtigen Vorst,
„ myn genadigen Heer van Utrecht,
„ de voorsz. overgifte te believen
„ ende te willen uyt zynre ordinarise
„ macht confirmeren.

„ In kennisse van desen zoe heb-
„ be ick myn hantteycken hier
„ onder aen gescreven, ende
„ myn Zegel hier aen gehangen
„ opten lesten dach van No-
„ vember 1527.

Onder geteyckent

Cornelisz.

Gillis van Valckesteyn geeft het Jus Patronatus van eene Canoniks proeven in St. Pancraas Kerk te Leyden, op den Outaar van Sint Benedictus, aan Vincent Cornelisz. Raad en Rekenmeester in Holland.

„ In nomine Domini amen. Anno a
„ nativitate ejusdem millesimo quin-
„ gentesimo vicesimo nono, indictione se-
„ cunda, mensis Decembris die decima
„ nona, hora secunda vel quasi, post
„ meridiem Pontificatus Sanctissimi in
„ Christo Patris & Domini nostri Domini
„ Clementis, divina providentia Pape sep-
„ timi, anno ejus septimo, in mei Notarii
„ publici testiumque infra scriptorum ad
„ hoc specialiter vocatorum & rogato-
„ rum presentia personaliter constitutus
„ venerabilis & discretis vir Egidius de
„ Valckesteyn Laicus Trajectensis Dio-
„ cesis, habens & tenens in suis mani-
„ bus quandam papiri cedulam donatio-
„ nem sive translationem juris Patrona-
„ tus unius prebende & Canonicatus in
„ ecclesia collegiata Sancti Pancratii Ley-
„ densis, per ipsum tanquam indubita-
„ tum ut asserit Patronum in egregium
„ Virum Magistrum Vincentium, Cor-
„ nelii, Camere computorum in Hol-
„ landia Magistrum libere & sponte
„ factum in se continentem, cujus
„ quidem cedule tenor, sequitur &
„ est talis:

„ Ick Gillis van Valckesteyn, als nu
„ gifter ende Collateur van een Cano-
„ nicks proeven tot Leyden in Sinte
„ Pancraes Kercke gelegen aldaer op
„ Sinte Benedictus Outaer, daer als nu
„ besitter off es Jacob le Mvenbre, om
„ seeckere saecken my daer toe porren-
„ de, niet tegenstaende dat ick soenen
„ ende Kinderen hebbe, die nae myn
„ doot by avontuur gifters souden moe-
„ gen wesen, bekenne ende lyde mits
„ desen, vuyt eene vrye ende liberale
„ wille, herte, ende meninge sonder
„ daer toe van yemandt sinistre gein-
„ duceert te wesen donatione inter vi-
„ vos, dat is mit eenige gifte onder den
„ levenden, mit allen manieren van rechte
„ als ick alderbest can ende mach, gegeven
„ ende getransporteert te hebben, ge-
„ ve ende transporteren mitsdesen voor
„ my ende mynen erven ten eeuwigen
„ daghen, voor U Notaris ende getuy-
„ gen, hier jegenwoordich staende, 't
„ geheele Jus Patronatus, ofte macht
„ van dese proeven ende beneficie te
„ geven, confereren, ofte yemandt daer
„ toe, als die vaceert te presenteren,
„ den eerbaren wysen ende voorsieni-
„ gen Vincent Cornelisz. Raidt, ende
„ eerste Reeckenmeester van de K. Ma-
„ jesteyt in zynre genaden Reeckenca-
„ mer in Hollandt, hem ende zynen
„ erven ende nacomelingen, zoo groot
„ ende cleyn als ick, ende myn voorsa-
„ ten, dat beseten ende geuseert heb-
„ ben, 't zy by successie ofte anders,
„ sonder my, myne Kinderen, erfge-
„ namen, ofte nacomelingen eenich recht
„ daerinne te behouden, ende daer toe
„ te presenteren wiet hem believen sal,
„ 't zy Priester ofte Clercq, sonder ee-
„ nige regard te moeten hebben op ee-
„ nighe die van den bloede van my,
„ ofte myne voorsaten gecoemen sou-
„ den moegen wesen: behoudelick my,
„ ende den geenen die ick in myn testa-
„ ment in myn Stede soude moegen su-
„ rogeren die nominatie voor die eerste
„ reyse, ende nyet meer van desen gif-
„ ten voorsz. Ende om dat dit trans-
„ poort, ende oversettinge van dit ju-
„ ris Patronatus ten eeuwigen dagen
„ soude

„ soude moeghen sorteren, ende voor
„ allen rechten macht hebben, soe heb-
„ be ick Gillis van Valckesteyn voor-
„ noemt, gebeden ende versocht, bid-
„ de ende versoucke mitsdesen oitmoe-
„ delick an onsen heyligen Vader den
„ Paus, ofte stoel van Roemen, an my-
„ nen genadighen Heeren den Bisschop
„ van Uytrecht, die nu is, off hier
„ naemaels werden mach, dit transport
„ ofte oversettinge juris Patronatus, en-
„ de dese proeven ofte beneficie te wil-
„ len confirmeren ende approberen in
„ de beste forme. In kennisse der waer-
„ heyt hebbe ick Gillis van Valcke-
„ steyn voornoemt dese cedulle by my-
„ ne wille gescreven mit myn selfs handt
„ onderteyckent, ende geboden den eer-
„ baren Frans Garbrantsz. Notarium
„ een instrument twee ofte meer daer
„ van te willen maecken, ende dat de-
„ se tuygen hier onder gescreven, tot
„ meerder starckheyt hier mitten voor-
„ noemden Notario kennisse off willen
„ nemen, ende tot mynre bede ook on-
„ derteyckenen willen.

„ Qua quidem cedula sic vulganter
„ scripta, & exhibita, ac alta & intel-
„ ligibili voce partibus astantibus lecta
„ & audita, prefatus Egidius de Valc-
„ kesteyn principalis, non vi, dolo, aut
„ aliqua sinistra machinatione ut asse-
„ rint inductus, dixit sponte libere ac
„ sua spontanea voluntate omnia & sin-
„ gula in dicta cedula contenta fuisse
„ facta & esse vera & jus Patronatus
„ dicti beneficy per eum indubitatum
„ Patronum in prefatum Magistrum Vin-
„ centium, & ejus heredes aut successores
„ perpetuo fuisse & esse donatum, cessum
„ & translatum, prout etiam per pre-
„ sentes coram me Notario publico &
„ testibus infra scriptis, omnibus me-
„ lioribus modo, via, jure, causa &
„ forma quibus melius & efficatius po-
„ tuit & debuit donatione inter vivos
„ simpliciter libere & pure, juxta te-
„ norem predicte cedule donavit, cessit
„ & transtulit, nihil sibi, vel suis he-
„ redibus in dicto benefico conferen. re-
„ servan. petens humiliter dictam suam
„ donationem vel translationem dicti be-
„ neficy per sanctam sedem apostolicam,
„ aut reverendissimum Dominum Epis-
„ copum Trajectensem pro tempore exi-
„ stentē Approbari & ratificari super
„ quibus omnibus & singulis sepedictus
„ Egidius de Valckesteyn petyt sibi a
„ me Notario infra scripto unum, vel
„ plura publicum seu publica fieri in-
„ strumentum aut instrumenta in melio-
„ ri forma. Acta fuerunt hec Hagis
„ in domo venerabilis viri & Domini
„ Magistri Petri de Gauda, Decani
„ Naeltwicensis, sita in 't Noorteynde,
„ sub anno indictione, mensi, die hora
„ & pontificatu quibus supra presenti-
„ bus ibidem honestis & discretis viris
„ Pepro filia Ule &c. & Nicolao filio
„ Nicolai, Laicis Trajectensis diocef...
„ testibus fide dignis ad promissa om-
„ nia & singula rogatis & requisitis,
„ sic subscriptum; & Ego Franciscus
„ filius Garbrandi Clericus Trajectensis
„ dioces.. sacra Imperiali auctoritate &
„ per Curiam Hollandia admissus, mot,
„ armis juratus quia hujusmodi donatio-
„ ni sive tronsportationi ceterisque om-
„ nibus & singulis una cum prenomina-
„ tis testibus presens interfui, eaque om-
„ nia & singula sic vi premititur fieri,
„ vidi, & audivi idcirco hoc presens
„ publicum instrumentum manu mea
„ propria scriptum exinde confeci & in
„ hanc publicam formam redegi, signo-
„ que & nomine meo solitis & consue-
„ tis subscripsi & subsignavi in fide,
„ robur & testimonium om... premis-
„ sorum rogatus & requisitus. Sic sub-
„ signatum Fran. Gar. Notarius ssr.

„ Naer voorgaende collatie mit
„ gelycke copie es dese bevon-
„ den daer mede t'accorderen,
„ by my als Notarius, actum
„ den XXV^en January 1580.

Pe. Cappella,

Not^s. ssr.

Van den Wel-Ed. Gestr. Heere Wachtendorff, Secretaris der Stad Utrecht.

Verval der inkoomsten.

Doch deeze Vicaryen, en andere stichtingen door den Spaanschen oorlog, en 't algemeen verval der zaaken, niet alleen geweldig verminderd, maar ook een gedeelte der inkoomsten geschikt tot onderhoud der Predikanten, meende eenigen hier door benaadeeld te zyn inzonderheid zeekere Valckesteyn: zulks de Rentmeester der goederen van 't Capittel, en Burgermeesteren en Regeerders der Stad, genoodzaakt waren by de Heeren Staaten, tegen zeker ingeleverd request, zich omstandig te verantwoorden, en op eene billyke wyze zich te verweeren, het welke uit deeze bygevoegde stukken kan opgemaakt worden:

Verschil over de Capittel goederen.

Op

„ Op huyden den XXIXen. Novemb. anno 1578. Compareerde voor my Jan Wolf, Notaris publycq, by den Secreten Raitc te Bruessele en den Hove van Hollandt geadmitteert, ende den getuygen hyer ondergescreven Nicolais Valckesteyn, Raedt in den Hove van Holland, ende Rentmeester Generael van den Lande van Voirne, als Ghifter van een Canonesie, genaempt de prebende van Sinte Benedictus, gelegen in Sinte Pancraes Kercke tot Leyden, ende verclaerde geconfereert te hebben, ende Confereerde noch by desen Gerrit van Valckesteyn, zynen broederszoon, die voorsz. Canonisie, ofte prebende, tot sulcken gerechticheyt als andere Canonicken in de voorsz. Kercke genyeten, versoeckende hyer van acte, die ick Notaris hem geaccordeert hebbe by desen.

„ Aldus gedaen ten tyde als voiren, in den Haghe in Hollandt ten huyse van Johan van den Dryele, staende in 't Zuyt eynde van den Haghe, ter presentie van den voirsz. Johan van den Dryele, ende Adriaan Huygens, Glaesmaker, Burgers in den Haghe, als getuygen hyer toe met my Notaris gerequireert.

't Oerconde &c.

J. Wolf,

Notˢ. publ.

MS. Van den Wel-Ed. Gestr. Heere Wachtendorff Secretaris der Stad Utrecht enz.

Request van Niclaas van Valckesteyn om de overdragt van de Canonisie in St. Pancraas te Leyden onder den titel van St. Benedictus, op zynen neef bevestigt te hebben, en de apostille van de HH. Staaten hier op.

Aen myn Heern die Staten.

„ Verthoent in behoorlicker reverentie Niclaes van Valckesteyn, als Oem ende Voecht van Gerrit van Valckesteyn, hoe dat hy Suppliant, als gifter van seecker Canonisie in S. Pancraas Kerk tot Leyden mitten titel van S. Benedictus, die voorsz. Canonisie geconfereert heeft Gerrit van Valckesteyn voorsz. als blycken mach by de acte hyer by gevoucht, versoucht daerom hy Suppliant in de qualiteyt voorsz. Uwer E. te gelieven de voersz. collatie te willen avoyeren ende hem Suppliant daer van verleenen appointement opte marge van dezen oft van de collatie voersz. Dit doende.

Was geappostilleerd:

„ Die Staten van Hollandt hebben geconfirmeert ende geapprobeert, confirmeren ende approberen by desen de brieven van collatie van de Canonisie in desen geroert, welverstaende dat 't gerechte derdepaert van de incompsten van dyen by den Ontfanger Cornelis van Coolwyck, van wegen 't gemeen lant, ontfangen, gelicht, ende geheven sal worden, tot behouf ende onderhout van de Predicanten, achtervolgende voorgaende resolutie van de Staten, daer toe den Suppliant alhier sal gehouden wesen binnen drie weecken eerstcomende partinenten staet ende verclaringhe over te leveren in handen van den Ontfanger Coolwyck voornoemt, omme by hem daer van aenteyckeninge gedaen te mogen worden, al op peyne van te verliesen 't effect van desen, ende onvermindert een yegelicken zyn gerechticheyt.

„ Gedaan in den Hage den IXen February, anno XVᶜ. negen ende tseventich.

Ter ordonnancie van de Staten,

By my,

En was getekend,

De Rechtere.

MS. Van den Heere Wachtendorff, Secretaris der Stad Utrecht.

Die

„ Die Prince van Orange, Grave „ van Naſſau, enz. Stathouder „ ende Capiteyn generael, den Preſi- „ dent ende ſamt Raed des Konincx o- „ ver Hollant, Zeelant ende Vrieslant, „ den eerſten geſworen Exploictier van „ der Camere van den Rade voorſz. „ in Holland, hier op verſocht, ſa- „ luyt, Alzoe Mnerop (1) van Myerop, „ Heere van Cabau &c. ons verthoont „ heeft, hoe dat in den jaere XVC, „ XXIX. Mr. Vincent zynne Za. Va- „ der doen ter tyt Rekenmeeſter in „ Hollandt, by gifte ende donacie van „ Gillis van Valckeſteyn vercregen heb- „ bende jus patronatus van een Cano- „ nicx prebende tot Leyden in Sinte „ Pancraes Kercke gelegen op Sinte Be- „ nedictus Outaer aldaer, ende 't voor- „ noemde jus patronatus, ende dē pos- „ ſeſſeur vel quaſi van dien, naer zyn „ overlyden gedevolveert geweeſt zyn- „ de op Cornelis van Mierop zynen „ ſoon, in zyn leeven Domproeſt tot „ Utrecht, ende 't zelve naer des voor- „ noemden Domproeſts overlyden gede- „ volveert geweeſt op den Suppliant, „ dewelcke Canonicale prebende hy „ Suppliant naer vermoghen ſyn recht „ juris patronatus voornoemt deur den „ overlyden van Mathyas de Mybre, „ leſte poſſeſſeur van dien, geconfereert „ ende gegeven heeft eenen Lodewyck „ Jansz. ſynen neve, die oock daer van „ ſyn behoorlicke confirmatie van myne „ Heeren den Staten op vercreghen „ heeft, als van alle dit zelfde breder „ blyckende es by de ſtucken daer van „ zynde: ende hoewel nyemant geoor- „ loft en es ſonder wille ende believe „ van den Suppliant hem te moeijen en- „ de te onderwinden de voornoemde Ca- „ nonicale prebende ende de vruchten, „ ende de proffyten van dien, ende by- „ ſonder 't zelve nyet geoorloft en es „ den Kinderen, ofte Kintskinderen des „ voornoemden Gillis van Valckenſteyn, „ zoe bevonden wert, dat de voornoem- „ de Gillis de voorſz. overdrachte zoe „ heeft, nyet jegenſtaende hy Kinderen „ hadde, ende in prejudicie van dyen, „ ſoe ſchynt nochtans, dat Mr. Niclaes „ van Valkeſteyn, Raet ordinaris van „ deſen Hove, ende Rentmeeſter van „ den Lande van Voorne, des voor- „ noemden Gillis van Valckeſteyns *ex* „ *filio nepos*, ſulcx niet believende hem „ ſelven poocht te intromitteren in 't „ voornoemde jus patronatus collatio „ des prebende, poogende ende atten- „ derende aen allen ſyden de vruchten „ daer thoe ſpecterende, mede te ont- „ fangen; ende alzoe alle 't zelve ſulcx „ nyet behoort, alzoe hy Suppliant „ ſeyt, verſoeckende daer omme onſe „ proviſie. SOE EST, Dat wy u Com- „ mitteren mitz deſen, dat gy trekt „ an den perſoon ofte ter woonſtede „ van den voornoemden Mr. Niclaes van „ Valckeſteyn, ende hem, van we- „ ghen der Conicklicke Majeſteyt, „ op zeekere groote pene jegens d'zel- „ ve ſyne Majeſteyt te verbeuren, be- „ veelt, 't voornoemde jus patronatus, „ mit alle den aencleven van dien hem „ nyet te onderwinden, ende daer van „ te deſiſteren, ende alle 't zelve tot „ voordeel van den Suppliant coſteloos, „ en ſchadeloos aff te doen. Interdice- „ rende van weghen als boeven op ge- „ lycke peynen, den voornoemden Valc- „ keſteyn zyne geconfereerden, den „ pachters van de Landen tot het be- „ neficie ſpecterende ende allen ande- „ ren, des noots ſynde, reſpective eeni- „ ge penningen ofte vruchten, tot de „ voornoemde Canonicale prebende ſpec- „ terende, te ontfangen, ofte henluy- „ den te betaelen, op een peyne van „ andermael te betaelen, ende dat ſy al- „ le dit ſelffde laeten coemen tot prof- „ fyte van den Suppliant, ſyne gecon- „ fereerde, ende henluyden daer mede „ laeten bewarden naer behooren, ende „ oock te betaelen die coſten van deſen; „ ende in cas van oppoſitie, die voornoem- „ de interdictie van gheenighe betalinge „ te genieten, ofte hem gedaen te worden, „ op peyne van andermael te betaelen, „ ſtadthoudende tot Maendage toeco- „ mende in veerthyen daeghen daernaeſt „ d'Oppoſant ofte oppoſanten te com- „ pareeren ofte gemachticht te ſenden „ ten voorſz. daeghe voor ons alhyer „ in den Haeghe omme te ſeggen die re- „ denen van dien, te aenhoeren, alſulcken „ eyſche ende Concluſie, als den Sup- „ pliant ten daeghe dienende ſall wil- „ len doen, omme by proviſie de „ voornoemde bevelen gedecreteert te „ hebben, ende voorts te procede- „ ren nae rechten. Laetende den gee- „ nen Copie van deſen, mitsgaders „ van uwen exploicten, ende in heur- „ luyden abſentie t'heuren huyſe, of- „ te anders volghens d'Inſtructie van „ den

(1) Mierop van Myerop.

„ den Hove. Ons relaterende u we-
„ dervaren.

„ Gegeeven in den Haege onder
„ 't Zegel van Justitie hyer aen-
„ gehangen den VI^en^. October
„ XV^c^. tachtich.

Onder stont geschreven:

„ By mynen Heere den Stadthou-
„ der Generael, den presiderende
„ ende andere Raden over Hol-
„ lant, Zeelant, ende Vries-
„ lant.

Ende was ondergeteyckent

Ernst.

„ 't Exploit ende originaele man-
„ dament ter executie gestelt
„ naer zyne vorme ende inhou-
„ den binnen der Stede binnen
„ der Stede van den Briele, op
„ den XIe. Octobris lestleden
„ ende heeft M^r^. Nicolaes van
„ Valckesteyn, Raet ordinaris
„ ende Rentmeester generael
„ t'sLants van Voorne, op een
„ peyne van twintich gouden
„ realen jegens de Coninckl icke
„ Majesteyt te verbeuren, be-
„ volen hem na 't dispositijff van
„ 't selve mandament te regu-
„ leren, op te peyne voor-
„ noemt, Ende steden recht-
„ dach daervan dienen voor de
„ E. Mogende Heeren mynen
„ Heeren van den Rade in
„ Hollant in den Hage opten
„ XXIIII^en^. derzelver Maent
„ van October voor den noene.

„ Ende nae Collatie desen vyut-
„ gegeven voor Copie,

By my.

En was getekend,

J. Adriaensz.

MS. Van den Wel Ed. Gestr. Heere van Wachtendorff, Secretaris &c. te Utrecht.

Remonstrantie gedaen maecken, ende myn Heeren de Staten van Hollant overgegeven van wegen Lodewyck van Treslong, als Rentemeester des Capittels Goeden van Sinte Pancraes Collegie binnen Leyden, mitsgaders de Burgermeesters ende Regierders derselver Stede, als Superintendenten van de gueden van 't selfde Collegie gevouchden; dienende tot wederlegginge van zeecker request den selven Heeren Staten gepresenteert uyt den naem van Niclaes van Valckesteyn, Rentmeester des Lants van Voorne, als Oem en Voecht van Gerryt van Valckesteyn, zyn neeff, hem zeggende Collateur te weezen van zeeckere Prebende geintituleert Benedicti.

1. „ Omme by desen te verthoonen,
„ dat die Requirant in de qua-
„ lite, zoe hy zeyt, te procederen tot
„ den pretense alimentatie, niet en es
„ gerechticht, soe staet te presuppone-
„ ren, dat wel waer es, dat die Preben-
„ den van 't voorschreven Collegie, zyn
„ Jurispatronatus Laicalis.

2. „ Maer zal niet bevonden wer-
„ den, dat die Collateurs van de selff-
„ de Prebendens, yet verder tot be-
„ houff van de Possesseurs der voorsz.
„ Prebendens gedoteert hebben gehadt,
„ als die grossen tot elcx van de voorsz.
„ Prebendens specterende.

3. „ Welcke grossen by elck van de
„ Possesseurs respectivelick volgende myn
„ Heeren Staten ordonnantie, noch op-
„ ten dach van huyden ontfangen ende
„ genoten werden.

4. „ 't Is mede soe, dat 't voorsz.
„ Collegie, booven d'voorsz. grossen
„ noch heeft eenige gemeene goeden,
„ by 't Collegie selfs gerecouvreert,
„ uyte goeden van de voorsz. funda-
„ teurs niet gecoemen.

5. „ D'welk 't voorschreven Colle-
„ gie heeft gedestineert tot behouff van
„ de renderende Canonicken.

6. „ In der vougen, dat 't voorsz.
„ Collegie heeft twederley gueden, wee-
„ sende van diversche natuyre.

7. „ Te weeten, grossen, behoiren-
„ de tot elcx van de voorsz. Preben-
„ dens, gecommen uyte goeden van de
„ Fundateurs, ende mitsdien refereren-
„ de

„ de den natuyr Juriſpatronatus Lai-
„ calis.

8. „ Ende noch zeeckere gemeen
„ gueden, geintituleert Bona Capittu-
„ li, by 't voorſz. Collegie ſelffs ge-
„ recouvreert, met die groſſen Vruch-
„ ten niet gemeens hebbende, noch uy-
„ te gueden van de Patronen niet ge-
„ comen.

9. „ Welcke gueden, als ſtaende ter
„ diſpoſitie ende regieringe van 't ſelff-
„ ve Capittel, heeft 't voorſchreven
„ Collegie alleen gereſerveert, ende ge-
„ deſtineert tot behouff van de reſide-
„ rende Canonicken, en in dier regardt
„ hebben de natuyre Juriſpatronatus ec-
„ cleſiaſtici.

10. „ Mits 't welck, hoe wel een
„ Poſſeſſeur van een Prebende hebben-
„ inſtitutie van 't voorſz. Capittel, al-
„ tyts geoirloft es geweeſt, t'onfangen
„ de groſſe vruchten tot zyn prebende
„ ſpecterende.

11. „ Soe en heeft nochtans alle al-
„ ſulcke Canonick, uyt cracht van zyn
„ preſentatie ende inſtitutie, coemende
„ tot reſidentie in de voorſz. gemeen
„ gueden niet moegen participeren ſon-
„ der nieuwe admiſſie.

12. „ 't Welck aldus gepreſuppo-
„ neert zynde, ſoe ſtaet te conſidere-
„ ren, dat hoewel myn Heeren Staten
„ by heurluyder generaele ordonnantie
„ ontſlaegen hebben, die Geeſtelicke
„ gueden, weſende Juriſpatronatus Lai-
„ calis, ende gecoemen uyte gueden
„ van den Collateurs,

13. „ Soe en hebben nochtans myn
„ Heeren Staten noyt intentie gehadt
„ omme t'ontſlaen die Geeſtelicke gue-
„ den, weeſende Juriſpatronatus eccle-
„ ſiaſtici, ende uyte Collateurs goeden
„ niet geſproten,

14. „ Jae blyckt by d'ordonnantie
„ expreſſelick, dat myn Heeren Staten
„ intentie niet en is onder de voorſchre-
„ ven ontſlaginge van Geeſtelicke gue-
„ den te begrypen die geeſtelicke gue-
„ den weeſende Juriſpatronatus eccle-
„ ſiaſtici.

15. „ Volgende al 't welck, ſoe heb-
„ ben myn Heeren Staten tot noch toe
„ niemant tot 't recht van alimentatie
„ geadmitteert gehadt, als die Preben-
„ daten, die recht van reſidentie voor
„ dato van den trouble gehadt hebben.

16. „ Ende alle andere poſſeſſeurs
„ van eenige prebendens, nae date van
„ de trouble, poſſeſſie vercregen heb-
„ bende, moeten hem contenteren met
„ haer groſſen Vruchten by de funda-
„ teurs der voorſchreven prebenden ge-
„ doteert,

17. „ Ende ſoude wel abſurd wee-
„ ſen, dat myn Heeren Staten, Ceſſe-
„ rende die reſidentie met 't gevolge van
„ dyen, daer toe 't voorſz. Collegie de
„ voorſz. gueden geëygent hadde, den
„ poſſeſſurs der voorſz. prebenden ſou-
„ de willen toelaeten tot 't gundt van
„ de gueden van de fundateurs niet ge-
„ coemen en es,

18. „ 't Welck myn Heeren Staten
„ ſelffs ſulcx verſtaende, hebben den ge-
„ vouchdens remonſtranten alhier geau-
„ thoriſeert ende geconſenteert 't over-
„ ſchot van des voorſz. Capittels gue-
„ den t'employeren tot behouff ende
„ tractement van de Predicanten, off
„ dienaeren des Goddelicken woorts.

19. „ Welcke proviſie ende ordon-
„ nantie by de gevouchdens vercregen,
„ geheel idel, ende ſonder vrucht ſal
„ weeſen by ſoeverre den requirant in
„ zyn pretenſe ende frivool verſouck ſou-
„ de coemen t'obtineren,

20. „ Soe die gevouchden niet en
„ verſtaen, dat die requirant zyn ver-
„ ſouck geaccordeert zoude werden, en-
„ de dat men andere poſſeſſeus heurluy-
„ der ingeboeren poorters, buyten om-
„ me ſoude laeten loopen, onder welc-
„ ke zyn de Zoon van de Heer van
„ Noortwyck, Cornelis van Treslong,
„ Jacob Pietersz. ende meer andere hun-
„ ne Collatien vercregen hebbende van
„ de Waerachtige patronen ende Col-
„ lateurs;

21. „ Ende by indien zy alle gaeder
„ tot alimentatie geadmitteert ſouden
„ werden, als weeſen ſouden moeten,
„ by indien den requirant zyn verzouck
„ geaccordeert zoude werden, ſoe ſou-
„ den des voorſz. Cappittels gueden tot
„ betaeling van ſoe veel alimentatie niet
„ moegen ſtrecken;

22. „ Ende conſequentelick ſoe ſou-
„ den die gevouchdens uyt des voorſz.
„ Capittels goeden, ſoe veel niet genie-
„ ten tot behouff van de Predicanten,
„ als die waerde van een ſtuver.

23. „ Immers, by indien den requi-
„ rant voor die verloopen jaeren toege-
„ voucht ſoude werden die ſomme van
„ ſevenhondert guldens, ende dat ande-
„ re poſſeſſeurs nae advenant, dat ſy
„ poſſeſſie van haer prebendens hadden
„ gehadt, van gelycke ſouden genieten,
„ als noodlick ſouden moeten weeſen,
„ ſoe ſoude men d'ſelffde poſſeſſeurs

„ moeten uytkeren over die twaelff hon-
„ dert ponden Vlaems.

24. „ 't Welck uyt die gueden, en-
„ de jaerlicxe innecoemen van 't voor-
„ schreven Capittel, bedraegende om-
„ trent vier ende twintich hondert gul-
„ dens geensins betaelt can werden,

25. „ Soe overmidts dat daer van ge-
„ desalqueert moeten werden die Ver-
„ pondingen ende gelycke lasten,

26. „ Als mede tatter in 't voorschre-
„ ven Collegie zyn vyff ende twintich
„ Prebenders.

27. „ Behalven, dat Lodewyck van
„ Treslong, Rentemeester van de voorsz.
„ gueden, by 't slot van reeckeninge
„ van den jaere vier ende tachtich, ter
„ oorzaecke van de selffde ontfang, ten
„ achteren es die somme van negen hon-
„ dert derthien ponden XVIII. st. 1. ob.

28. „ 't Is wel waer, dat eenen Dirck
„ Arentz. van Leuwen, possesseur van
„ [de] prebenda Anthony, niet tegen-
„ staende hy die possessie van de voorsz.
„ prebende, staende den trouble ver-
„ cregen heeft, by myn Heeren Sta-
„ gen toegevoucht es alimentatie;

29. „ Maer 't selffde es geschiet uyt
„ oorzaecke, dat hy sustineerde d'voorsz.
„ prebenden vercregen te hebben by
„ resignatie van een possesseur, die al
„ voor date van den trouble possessie
„ der selver prebende vercregen had-
„ de gehadt.

30. „ Dan alzoe die gevouchdens,
„ die zaecke geheel anders verstaende,
„ hem laeten bedunncken, dat die voor-
„ noemde van Leuwen, die pretense
„ possessie van zyn predecesseur niet en
„ can patrocineren,

31. „ Soe hebben die gevouchdens
„ hem tegens d'selffde provisie, by de
„ voornoemde Dirc van Leuwen ver-
„ cregen, wel ende te recht opposeren-
„ de, betaelinge van deselffde alimenta-
„ tie geweygert gehadt;

32. „ In der vouge, datter cause van
„ dien proces hangt voor den Hove van
„ Hollandt ongedecideert:

33. „ Welck proces daer op berust,
„ off de voornoemde van Leuwen, als
„ gecomen zynde in de plaets van een
„ possesseur voor date van de trouble
„ possessie van een prebende, ende sulcx
„ recht van residentie gehadt hebbende
„ mach genieten 't selffde recht 't welck
„ zyn predecesseur, die possessie der
„ voorsz. prebende behouden hebben-
„ de, soude hebben moegen genieten:

34. „ Mits 't welck, soe werdt be-
„ vonden inpertinent te weesen, dat die
„ requirant Gerryt van Valckensteyn,
„ possesseur der voorsz. prebende, poocht
„ te willen compareren by andere Cano-
„ nicken, al voor date van den trouble
„ recht van residentie gehadt hebben-
„ de, die hy zeyt gelycke alimentatie
„ te genieten;

35. „ Want alsoe alle de voorsz. Ca-
„ nonicken, al voor date van den trou-
„ ble possessie van haer prebendens ge-
„ hadt hebbende, geboeren was recht
„ van residentie ende oick waeren in pos-
„ sessie van te genieten die vruchten en-
„ de jaerlicx incomen van de selffde
„ gueden,

36. „ Ende sulcx onredelick was,
„ dat de selffde Canonicken, hebbende
„ hem van joncx tot alsulcken staet be-
„ geven, ende mits dien geen ander
„ middel van onderhoudt hebbende, van
„ haer vercregen recht van residentie
„ versteecken souden werden:

37. „ Soe est dat myn Heeren Sta-
„ ten hebbende de voorsz. gueden tot
„ onderhoudt van de Predicanten geëy-
„ gent, de voorsz. Canonicken in actue-
„ le residentie geweest synde, in de
„ plaets van de voorsz. goeden seeckere
„ alimentatie toegevoucht hebben.

38. „ Welcke alimentatie by trac-
„ taet ende pacificatie tot Gendt gemaeckt,
„ ook geaccordeert es geweest, alle die
„ Canonicken, voor date van den trou-
„ ble possessie gehadt hebbende, ende
„ tot Utrecht ende elders gevlucht zyn-
„ de geweest.

39. „ Waeromme nademael geen an-
„ dere geestelicke gueden en zyn ont-
„ slaegen, als die Jurispatronatus Lai-
„ calis, ende uyt die gueden van de pa-
„ tronen gecoemen zyn.

40. „ Item, dat ook die gueden,
„ daer uyt die pretense alimentatie ver-
„ socht werdt, uyt der fundatueren goe-
„ den niet en zyn gecoemen.

41. „ Item, dat mede de voornoem-
„ de Gerryt van Valckesteyn, die pos-
„ sessie der voorsz. prebende vercregen
„ heeft staende die trouble,

42. „ Ende dat oock alle de boven-
„ genoemde, ende andere Canonicken
„ gelyck recht hebbende, niet altoes voor
„ alimentatie en genieten:

43. „ Ende die gevouchdens niet gaer-
„ ne en souden leyden, dat die requi-
„ rant in deesen soude werden gegrati-
„ ficeert, ende andere burgers Kinde-
„ ren buyten omme souden loopen,

44. „ Immers geensins die geene, die
„ in

„ in 't beſluyt van der Stadt Leyden
„ de gemeene ſaecke zoe heerlicke dien-
„ ſten gedaen hebben, ende den honger
„ ende commer hebben helpen lyden
„ ende verdraegen,

45. „ Byſonder, ſoe die gevouchdens
„ wettelicken geautoriſeert, ende ſulx
„ in poſſeſſie zyn, alle vordere incoe-
„ men der voorſz. gueden d'alimentatie
„ van de Canonicken in reſidentie ge-
„ weeſt zyn excederende tot onder-
„ houdt van de Predicanten t'employe-
„ ren, 't welck zonder vrucht zoude
„ weeſen, als voorſz. es:

46. „ Behalffven, dat indient noot-
„ waer zoude connen werden Verthoont,
„ dat den requirant 't recht van Patro-
„ naetſchap der voorſz. prebende, niet
„ en ſoude competeren.

47. „ Op al 't welck myn Heeren
„ regardt nemende, verhoepen die ge-
„ vouchdens verthoent te hebben, dat
„ den requirant ſoe hy procedeert, geen
„ recht altoos en competeert,

48. „ Ende ſulcx ſal myn Heeren,
„ omme alle incónvenienten te ſchou-
„ wen, die daer uyt geſchaepen ſouden
„ weeſen te ryſen, gelyeffven den requi-
„ rant zyn verſouck t'ontſeggen.

„ Deur bevel ende Laſt van Bur-
„ gemeeſteren ende Regierders
„ der Stadt Leyden.

Weder vernieuwd in 't jaar 1609.

De verſchillen eindigde niet met het vertoog der Leydſche Regeerders; want eenige jaaren laater ſchreef Heer Johan van Mateneſſe, die in 't jaar 1609. Deken van den Dom geworden, en ook Prooſt van St. Pancraas Capittel te Leyden was, aan de Magiſtraat der gemelde Stad, dat naar zyne meening de goederen van het Kanonnikaale Collegie niet naar 't oogmerk van de Stichtinge gebruikt wierden, als uit den brief zelf beſt te bevatten is:

„ Aen de E. Heeren Schout, Bur-
„ gemeeſteren, ende Vroedtſchap
„ der Stadt Leyden: Remonſtreert die
„ Eerw. E. Heere Johan van Matenes-
„ ſe Domdeecken t'Utrecht, dat hy
„ Remonſtrant by ſyn Excellentie, en
„ de Heeren Staten van Utrecht als
„ Collateurs, verſien is mitte Prooſt-
„ dye van Leyden, die als weſende een
„ Prælatuerſchap annex die Kercke van
„ den Dom t'Utrecht ghenen anderen
„ als Canonicken derſelver Kercke ge-
„ confereert mach worden, ſoo die ſel-
„ ve Prooſtdye mit verſcheyden dien-
„ ſten belaſt zynde den Prooſt binnen
„ Utrecht altoos moſte reſideren, ende
„ hem uyt die voorſz. Stadt niet abſen-
„ teren, dan mit believen ende voor-
„ weten van den Biſſchop, tot welcke
„ Prooſtdye hy Remonſtrant verſtaet;
„ dat eenige goederen ſyn behoorende,
„ die by U. Ed. tot anderen fine als tot de
„ voorſz. Prooſtdye geëmployeert wor-
„ den, 't welck hem Remonſtrant onder
„ correctie dunckt te ſtryden jegens ver-
„ ſcheyde contracten by de Heeren Sta-
„ ten der geconfedereerde Provincien
„ opgerecht, ende byſonder tegen die
„ Unie binnen Utrecht geſloten, waer-
„ omme hy Remonſtrant eedts ende
„ plichts halven genootdrukt is geweeſt
„ t'ſelve uwer Ed. vruntlicken te re-
„ monſtreren, verſoeckende dat uwer
„ Ed. in conformité van deſelve Con-
„ tracten ende Unie ſullen gelieven
„ d'voorſz. goederen t'ontſlaen ende hem
„ Remonſtrant in qualite als Prooſt te
„ laten volgen, off anders dat uwer E.
„ ſullen gelieven te committeren eenige
„ Commiſſariſſen, met dewelcke hy Re-
„ monſtrant dien aengaende in commu-
„ nicatie ſal mogen treden.

„ Dit doende enz.

NB. Johan van Mateneſſe, Zoon van Johan van Mateneſſe en van Florentia van Kuilenburg, is tot Deken van den Dom door het Capittel verkooren den 12 Juny 1609. en den 19. der maand in die waardigheid beveſtigt. Hy is geſtorven den 5. October 1613. *Groot Utrecht Plakkaatboek I. deel pag.* 245.

Opmerking over 't gebruik der Geeſtlyke goederen.

't Is waar dat de verandering omtrent die goederen eenigzins ſchynt te ſtryden tegen het XIV. Lid van de gemelde Unie, in 't jaar 1579. gemaakt, maar 't is niet minder waar, dat ſedert ten minſten dertig jaaren, dat het beſluit genomen was, groote verandering in 't land, en in de bewoonders gekoomen zynde, de rede leert, dat de goederen van de voorouders, geſchikt tot onderhoud van de Geeſtlyken, wanneer hunne naakoomelingen van beter gevoelen, of andere gezindheid worden, ook moogen gebruikt worden tén dienſte van hunne Geeſtlyken; wandt met de verandering van gevoelen omtrent den Godsdienſt, wordt 'er geen afſtand gedaan van de natuurlyke erfvolging, en van

den eifch op de naalaatenfchap van andersgezinde Voorouderen. Schoon ik geen belang in deeze zaak hebbe, dan alleen de billikheid te doen gelden, zoo zal ik my hier van een voorbeeld bedienen om beter verftaan te worden. 't Is buiten twyfel, dat de meefte Kerken in de Stad Rome door de Heidenen gefticht, en met meer andere goederen bezeten zyn; de naakoomelingen van die Heidenen tot den Chriftelyken Godsdienft overgegaan zynde, hebben dezelve Kerken en goederen zich toegeëigend en tot hunne Godsdienftige oeffeningen gebruikt; indien nu eenige Heidenen de gemelde Kerken en goederen, als tot hunnen Godsdienft gewyd, weder eifchten, my dunkt dat 'er geene redenen zyn welken de bezitters tot de overgave zouden konnen beweegen.

Wy hebben beft geoordeeld deeze ftichtingen, en maakingen, die myns weetens, nooit in 't licht gegeeven zyn, achter elkanderen af te handelen, om niet t'elkens af te breken in 't verdere befchryven van Sint Pankraas Kerk, welke ruftende op zesendertig pilaaren, ieder tien voeten in 't ronde dik, hebbende boven het dak uitfteekende een klein fpits Torentje, met groote en kleine Klokken om te luyen en beyeren, binnen met een groot orgel, met kopere Kroonen, Kandelaars en andere Kerkfieraaden, in haare welftand opgepronkt; maar de gevaarlyke en verderflyke oorlogen en verdeeldheden, in de zestiende ceuwe, en het aanwaffen der Kerkhervormers, verminderden den toeloop, achting, en dus ook de inkoomften der Kerken dermaate, dat die welke aan Sint Pankraas gewyd was, zoo verre verviel, dat de Kerkmeefteren, genoodzaakt wierden, wildenze het gebouw in ftaat houden, in 't jaar 1570. te verzoeken, om eene Vicarie te moogen verkoopen, tot herftelling van de vervallene zaaken, het welke hen op hun fmeekfchrift in deezer voegen ingewilligd wierdt:

Befchryving van 't Kerkgebouw.

Verval van deeze Kerk.

Confent van die van den Gerechte aan Kerkmeefteren van Sint Pancraes Kerk; tot het verkoopen van eene Vicarie, om de Kerk te repareeren of verftellen.

Aen myn E. Heeren van den Gerechte der Stede van Leyden,

„ Geven oetmoedelick te kennen „ Garbrant Symonszoon, Wyn„ tapper, Reyer Jansz. van Naerden. „ Willem Willemsz. Brouwer, ende „ Claes Huygensz. Bontwercker, alle „ als Kerckmeefteren van Sinte Pan„ craes Collegiael Kercke binnen der „ Stede van Leyden, hoe dat de voor„ fcreven Kercke by overghifte van ee„ nen Meefter Simon van der Speck, „ wonende tot Rotterdam, voorfien es „ met een collatie van een feeckere Vi„ carie, gefundeert in de eere van Sin„ te Katerina, gelegen onder de Juris„ dictie van 't Capittel der voorfcre„ ven Collegie; waer van jegenwoir„ dich Poffeffeur off is Heer Lodewyck „ van Treslonge, ten fine de goederen „ totte voorfcreven Vicarie behoirende „ by de Kerckmeefteren in der tyt zyn„ de, veralieneert ende vercoft zouden „ werden, ende de penningen daer van „ comende geëmployeert zoude werden „ tot profyte ende nootfaeckelicke re„ paratie der voorfcreven Kercke. 't Es „ nu zoe, dat de voorfcreven Supplian„ ten, ofte heure voorfaten d'felffde „ faecke zoe verre hebben gebrocht, „ dat zy confent van de Gheeftelicke „ Overlicheyt vercregen ende geimpe„ treert hebben, om tot alienatie ende „ vervreemdinge der voorfcreven goe„ deren te mogen procederen: behou„ delicken dat tot profyte der voorfcre„ ven Vicarie, ende den poffeffeur van „ dien vaftelicken geconftitueert foude „ moeten werden een rente van tachtich „ gulden van XL. grooten Vlaems 't „ ftuck t'sjaers: waeromme is't, dat de „ voorfcreven Supplianten in der quali„ te als boven aenmerkende, dat de „ voorfcreven Kercke, ter caufe van „ defen gheen genoot ofte profyte ge„ nieten en can, die de voorfcreven „ Kercke nochtans zeer nootelick is be„ houvende zoe U myn E. Heeren ken„ nelick is, dan daer van eenige remon„ ftrantie van noode te zyn, ten ware „ de faecken voorts tot haeren effecte „ gebracht werden. Waeromme wy „ aen U myn E. Heeren zyn verfouc„ kende, dat ghy d'voorfcreven Sup„ plian-

„ plianten in der voorgaende qualite soude willen gelieven te gunnen ende consenteren, dat zy tot alienatie ende vervreemdinge der voorscreven goederen souden mogen procederen ende dat zy pro evictione der voorscreven Kercke goederen [alsoe daer gheen perickel in can gelegen wesen] verbinden ende verobligeren souden mogen, mitsgaders dat ghy myn Heeren daer toe zoude willen accorderen, om de voorscreven rente van tachtich gulden jaerlicx den penninck zestien gerekent op der voorscreven Stede goederen, soude willen assigneren, ten fine d'Voorscreven Supplianten souden konnen ende mogen ontgaan ende eviteren de periculen die in 't beleggen der voorscreven penningen geschieden zouden mogen, 't welk d'voorscreven Supplianten vastelicke verhoopende zyn, dat hem luyden hierinne nyet geweygert en sal worden, gemerckt ghy myn Heeren, als oppervoochden de profyten ende welvaart der voorscreven Kercke nyet minder ziet souckende dan zy Supplianten souden connen ende mogen doen; ende genomen d'voorscreven Stede gheen penningen en soude wesen behouvende, zoe zoude nochtans ghy myn Heeren met de zelffde penningen wederom zoe veel mogen lossen, alsoe dat selffde soude mogen geschien buyten des Stads scade, ende met den Kercke groote profyte, bysonder alsoe d'voorscreven Stede met losrente bezwaert es, zoe behoort de Kercke daer inne voor een ander geprefereert te zyn; dit doende &c.

Ondergeteyckent
Brouchoven.

Op de marge stond gescreven;

„ Die van den Gerechte van 't inhouden van desen geinformeert zynde, hebben zoe veel in hem es, in de alienatie van de goeden, ende 't employ van de penningen in desen geroert, geconsenteert, ende den Supplianten geauctoriseert totte vercopinge te mogen procederen ten meesten oerbaer der voorscreven Kercke, ende behoorlicke brieven onder generale verbant van de goeden derselver Kercke te passeren.

„ Actum den lesten Augusti anno „ XV^{C}. ende tseventich,

my present,

Onderstont geteyckent,

F. Brouchoven.

„ Naer collatie gedaen jegens „ zynnen originalen, gescreven in pappier, ende ondergeteickent als boven &c. daer mede bevonden t'accorderen,

By my,

was getekend,

F. Brouchoven.

Doch sedert de gevaarlyke tyden voorby geloopen, en het vernielde door de beeldstormers, en vervolgens door het Krygsvolk, ten dage des oorlogs, best doenlyk, hersteld, en tot den bedoelden dienst bekwaam gemaakt, bespeurden de Heeren Regeerders, dat ten nutte der Stedelingen op deeze Kerk een uurwerk niet ondienstig zoude zyn, traden dierhalven in 't jaar 1607. in onderhandeling met zekeren uurwerkmaaker Mr. Huych Hopkoper, en slooten tot dat einde het nevensgaande verdrag:

Verbeterd.

En een Uurwerk aldaar gemaakt.

Verdrag van die van den Gerechte der Stad Leyden met Mr. Huig Hopkoper om een uurwerk te leveren, en te stellen op St. Pancraas Kerktooren.

„ Opte naevolgende conditien ende voorwaerden zyn Schout, Burgermeesteren, ende Schepenen, representeerende die van de Gerechte dezer Stadt Leyden ten eenre; ende Mr. Huych Hopcoper, Bailly van Calverenbrouck, Mr. Uurwerkmaaker, residerende ter Goude, ter andere syden, verdragen ende over een gecomen, nopende 't maecken, ende leveren van een uyrwerc op St. Pancraes Kercke alhier te weten:

„ Dat de voornoemde Mr. Huych sal maeken ende wercken een goet, deugelyck uyrwerc, om geheele ende dat

„ dat halve uyren alleenlick te ſlaen [ſon-
„ der voorſlach] met twee off vier wy-
„ ſers, ten believen van die van de Ge-
„ rechte voorſz. de buytencanten vyff
„ voeten langh, drie voeten acht duy-
„ men breedt, ende de vyer pylaren
„ vier voeten hooch: het uyrrat dat het
„ omde de twee uyren eens ſal omme-
„ gaen van eenen halven duym brete;
„ het ſchakkel mede van een halven
„ duym breete, het radt van het ſlach-
„ werck van 't heele uyr van een duym
„ breete; mer het radt van 't ſlach-
„ werck van 't halve uyr van een hal-
„ ven duym breete; het ſluytradt mede
„ van een halven duym breete alle de win-
„ radden op de breete van eenen duym,
„ alle het cleyn raderwerck naer rate ende
„ advenant van 't voorgaende werck:
„ alle de pannen van yſer met coperen
„ ringen geſtopt van 't dichtſte geel
„ coper 't welck te becomen es, de
„ ſchyven ſal hy maecken van ypen
„ hout met metaelen harten, 't hooft van
„ den grooten haemer om 't heele uyr
„ te ſlaen, ſwaer tuſſchen de L. ende
„ LX. ponden, ende van den cleynſten
„ hamer, daer mede 't halff uyr zal
„ werden geſlaegen, ontrent XXV.
„ ponden, daer een clok toe ſal dienen
„ van ontrent VI^{c}. off VII^{c}. ℔. Dat
„ hy 't voorſz. werck meeſterlyck ſal
„ ſmeeden, wellen, ende maecken van
„ goet nieu taey Soerlandts, off 't beſte
„ Naems yſer, dat het niet tweemon-
„ dich en is, zonder yeuwers zy 't onder
„ off boven eenighe oude raden daer in
„ te mogen ſtellen, wercken, off te pas-
„ ſe brengen, dat hy 't gehele werck
„ in alles maecken ſal ter ſwaerte van
„ raminghe van ontrent zeſtienhondert
„ ponden. Dat hy 't voorſz. werck,
„ indien voornoemden van den Gerech-
„ te met de ſolderinghe gereed konnen
„ zyn, binnen een termyn van acht
„ maenden eerſtcomende ten langſten
„ voor Meyedage des toecompſtigen
„ jaers XVI^{c}. ende acht, wel meeſter-
„ licken ende werckelicken gewrocht,
„ gehouden ſal zyn t'zynen coſten ter
„ wage deſer Stadt Leyden te leveren,
„ ende ſulcx aldaer gewogen zynde t'ſy-
„ nen coſten boven te brengen, ſtel-
„ len, ende gaende maecken, alles ten
„ pryſe van Meeſters hem des verſtaen-
„ de, by die van den Gerechte daertoe
„ ende t'haren believen te ſtellen, des
„ zal hem tot coſten ende laſten der
„ voorſz. Stede geduyrende 't voorgaen-
„ de ſtellen van 't werck, een timmer-
„ man werden bygevoucht, omme hem,
„ zo in 't opbrengen van 't werck, als
„ 't zelve te ſtellen [daer ende ſulcx des
„ van node wert] in het timmeren te
„ helpen ende by te ſtaen. Ende zo 't
„ voorſz. werck opleverende, daer in-
„ ne of aen yet onbehoorlicx mocht
„ werden bevonden, es gehouden 't ſel-
„ ve wech te nemen, ende ten goet-
„ duncken ende tot verclaeren van de
„ opnemers, te rechten ende te verbee-
„ teren. Ende naer dat 't werck in-
„ vougen voorſeyt, by die van de Ge-
„ rechte voor goet opgenomen zal zyn,
„ zal hy 't zelve drye jaeren lang [indien
„ hy ſoo lange leeft] goet ende gaende
„ houden, gehouden ſynde middelertyt
„ alle ongelucken, feylen, ende breucken
„ naer behoren te beteren, ende daer
„ voorn. in te ſtaen. Waer vooren
„ Burgermeeſteren, ende die van den
„ Gerechte der Stadt Leyden voorſz.
„ den voornoemden Mr. Huych beta-
„ len ſullen, voor elcke hondert pon-
„ den yſers, off metaels, in der voorſz.
„ Stadts wage gewogen, vyeren veer-
„ tich guldens van XL. grooten 't ſtuck,
„ ſonder daer inne te begrypen 't ge-
„ wicht 't welck 't werck gaende ſal
„ houden, ende van wegen de Stadt ſal
„ werden beſtelt ende gelevert, te be-
„ taelen een derde paert, giſſinge maec-
„ kende jegens 't gewicht van XVI^{c}.
„ ℔ in gereeden gelde, een gelyck derde
„ paert 't werck als vooren opgenomen
„ ſynde, ende 't laetſte derdepaert een
„ jaer daer nae. Des zal de voornoem-
„ de Mr. Huych voorts opleveren van
„ 't voorſz. werck, ende ſulcx 't ſelve
„ [indien hy als vooren in leven blyft]
„ drye jaeren goet ende gaende te hou-
„ den, ende met eenen voort volcomen
„ ende volbrengen van 't jegenwoordi-
„ ge verdrach ende overcompſt ſpecia-
„ licken, ende onder zegelen van Sche-
„ penen van der Goude verbinden ſyne
„ huyſinghe ende erve aldaer, ende ge-
„ neralicken alle ſyne goeden tot be-
„ dwangh van allen 's Heeren rechten
„ ende Rechteren. Ende die van de
„ Gerechte voorſz. verbinden voor de
„ betalinghe der voorſz. penningen, al-
„ le dezer Stede goederen, roerende
„ [ende] onroerende, jegenwoordige
„ ende toecomende gheen uytgeſondert.
„ Tot verſeeckerheyt ende kenniſſe van
„ alle 't welck hyer van gemaeckt zyn
„ twee gelyckluydende acten by den
„ Secretaris deſer Stede Leyden van
„ wegen ende deur laſt van die van de

„ Ge-

„ Gerechte voorſz. ende by den voor-
„ noemden Mr. Huych ondergeteyc-
„ kent, waer van ten wederzyden, ee-
„ nen ſyn zal.

„ Aldus gedaen op ten 11^en. Ju-
„ ly anno XVI^c. ende zeven.

Was ondergeteyckent.

J. van Hout. H. Claesz.
Hopcoper.

Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 232. *verſa* & 233.

Dit werk, dus volbragt, heeft buiten andere iet byzonders, dat men binnen in de Kerk zynde, op eenen uurewyzer tegen het gewelf geſteld, kan zien hoe laat op den dag het zy. Verder vindt men in deezer Kerke verſcheidene grafſchriften van beroemde lieden die hier ter aarde beſteld of te ruſten liggen, van welken wy de aanmerklykſte hier zullen byvoegen:

Opſchriften der Graven.

In deeze Kerk ziet men het afbeeldſel van den alom beroemden Burgermeeſter Pieter Adriaanszoon van der Werf, een voorbeeld van ſtandvaſtigheid, onbezweeken heldenmoed, en liefde van Vryheid, inzonderheid betoond in 't verweeren en beſchermen der Stad Leyden geduurende de aanvegtingen der Spanjaarden in de jaaren 1573. en 1574. Zyn lichaam wierdt in 't jaar 1604. oud vyf en zeventig jaaren, hier te ruſten gelegd; alwaar hem in 't vervolg een eere teken, in wit marmer, aan eenen der hoofdpilaaren gehegt is, hebbende dit byſchrift:

PII NEPOTES HOC AVO MARMOR SUO POSUERE
PETRO HADRIANI WERVIO
QUI MULTA OBIVIT PRO SALUTE PATRIÆ PERICLA, MULTA MUNIA IN REPUBLICA; QUEM LEYDA VIDIT CONSULEM BIS SEXIES, BIS ORDINES HOLLANDIÆ DIGNVM SUI MEMBRUM SENATUS; CUIUS HOC CONSTANTIÆ DEBET SUB EJUS CONSULATU CIVITAS OBSESSA BIS, QUOD CANTABRUM, PESTEM, FAMEM,

TUMULTUANTE CIVE PLEBE MILITE,
DONEC FUIT SOLUTA FORTITER TULIT.

NATUS EST LEYDÆ A^o. M. D. XXIX.
DENATUS A^o. M. DC. IV.

UXOREM HABUIT MARIAM DUYSTA VOORHOUT FRANCISCI FILIAM.

JOHANNES, PETRUS, ADRIANUS } { AB ASSENDELFT BORTHOLOMEI . . FILII.

Johan, Pieter en Adriaan van Aſſendelft, zoonen van Bartholomeus, en eerbiedige Naaneeven, hebben dit marmere gedenkſtuk hier doen ſtellen, ter eere van hunnen Grootvader PIETER ADRIAANSZOON VAN DER WERF, die veele gevaaren heeft uitgeſtaan tot welzyn van zyn Vaderland: die veele ampten in dit gemeenebeſt heeft bekleed: dien Leyden twaalfmaal Burgermeeſter heeft gezien, en de Staaten van Holland tweemaalen een waardig lid van hunne vergaderinge, aan wiens ſtandvaſtigheid de Stad in zyn Burgermeeſterſchap, tweemaalen belegerd zynde, verſchuldigd is, dat zy Kloekmoedig heeft verdraagen den Spanjaard, de Peſt, de Honger, onder het muyten van de Burgerye, van 't Graauw en de Krygsknechten. Hy wierdt te Leyden gebooren in 't jaar 1529. en is aldaar overleeden in 't jaar 1604. Heeft tot Echtgenoote gehad Maria Duyſt van Voorhout de Dochter van Frans.

Den 26. Juny des jaars 1631. ſtierf de beroemde Juſtinus van Naſſau, Onwettige Zoon van Willem den I. Prins van Oranje, geteeld by Eva Eliver, naamaals getrouwd met A. Arondeaux, Secretaris der Stad Hulſt. Juſtinus was in 't jaar 1559. gebooren, en 1597. getrouwd met Anna van Merode, Zuſter des Heeren van Petershem, en Weduw van den Engelſchen Overſten Morgan, by dewelke hy verſcheidene Dochters heeft gewonnen. Hy hadt de Vereënigde Ne-

 der-

derlanden in den Oorlog met Spanje getrouwelyk gediend, en wierdt te Leyden, daar hy ten noorden St. Anna Hofje op de Hooygraft, zyne wooning hadde, in 't Choor der Hooglandſche of St. Pancras Kerke begraaven, onder eene zark op welke hy met zyne Gemaalin uitgebeeld of gehakt is, met dit rondom dezelve geſtelde Grafſchrift:

HIER LEYT BEGRAVEN DEN HEER JUSTINUS VAN NASSAU, GHEWESEN IN SIN LEVEN COLLONEL VAN 'T WALEN REGIMENT, ADMIRAEL VAN ZEELANDT XVII. JAREN. GENERAEL VAN WEGEN DEN GROOT MOG. HEEREN STATEN VAN HOLLANDT ENDE WESTVRIESLANDT IN VRANCKRICKE, GOUVERNEUR VAN BREDA XXV. JAREN. STERF IN 'T JAER XVIC. XXXI. DEN XXVI. JUNY, OUT SYNDE LXXII. JAAREN.

MET MEVROUWE, MEVROUWE ANNA VAN MERODE ZYN ED. HUYSVROUWE, GHEBOREN BARONESSE VAN MERODE. STERF IN 'T JAER XVIC. XXXIIII. DEN VIII. OCTOBRIS OUT SYNDE LXXI. JAREN.

VIRO CONSULTISSIMO ZACHARIAS CULBIO SOLMENSI. QUI HENRICO IV. GALLIAE ET NAVARRAE REGI ET FREDERICO QUARTO, ELECTORI PALATINO A SECRETIS. FREDERICO QUINTO AUTEM POST REGI BOHEMIAE A STUDIIS ET CONSILIIS SACRIS FUIT; RELIGIONE IN DEUM, PIETATE IN PRINCIPES, HUMANITATE IN OMNES SPECTATISSIMO AVUNCULO MAGNO OPTIME DE SE MERITO XXV. APRILIS ANNO CHRISTI M. D. C. XXXIII. ÆTATIS LXXX. VIVIS LEYDAE EXEMTO. MONUMENTUM HOC MEMORIAE ET GRATITUDINIS ERGO FIERI FECIT, ZACHARIAS HOMBERGIUS HAERES.

Aan den beroemden Rechtsgeleerden Zacharias Culbius van Zolms, die geweeſt is Geheimſchryver van Henrik den Vierden, Koning van Vrankryk en Navarre, en van Frederik Keurvorſt van den Palts, als mede Beſtierder der Studien en geheime Raad in Geeſtlyke zaaken van Frederik den vyfden, naamaals Koning van Boheme. Beroemd door Godvrucht, liefde voor zyne Vorſten en beleefdheid tegen eenen ieder. Zyn Erfgenaam, Zacharias Homberg heeft, ter gedachteniſſe en ten teken van dankbaarheid, voor zynen Oudoom, aan wien hy zeer veel verplichting hadde, en te Leyden den 25. van April in 't jaar van Chriſtus 1633. in het tachtigſte jaar zyns ouderdoms overleeden, dit gedenkteken hier geſteld:

HIER RUST CLAES VAN DER MEER, GEBOREN DEN 8. APRIL A°. 1594. IN SYN LEEVEN GEWEEST RENTMEESTER VAN DE UNIVERSITEYT, ENDE GECOMMITTEERDE RAED VAN DE STATEN VAN HOLLAND ENDE WESTVRIESLAND. GESTORVEN EERSTE BURGEMEESTER DESER STAD LEYDEN DEN 4^en DECEMB. A°. 1654.

MET JOFe. WEININA HERMANS SYNE HUISVROUWE, GEBOREN DEN 29. SEPT. A°. 1600. ENDE GESTORVEN DEN 23. APRIL A°. 1665.

Niet verre van daar leeſt men op eenen blaauwen zerk onder twee wapenſchilden deeze letters gehakt:

HIER RUST HEER HERMAN VAN DER MEER, HEER VAN HOOGEVEEN, NAE DAT VYF MALE BURGERMr. ALHIER, EN GEDEPUTEERT TER VERGADERINGEN VAN DE GECOMMITTEERDEN RADEN, ENDE STATEN GENERAEL IS GEWEEST. STERF THESAURIER ORDr. EN RENTM. VAN DE UNIVERSITEYT TOT LEYDEN DEN XIV. JAN. 1679.

EN VROUWE EVA VAN HOOGEVEEN, VROUWE VAN HOOGEVEEN SYN HUYSVROUW, OVERLEEDEN DEN 6. NOVEMBr. 1690.

In

In den ommegang van 't Choor ziet men boven twee wapenschilden, dit opschript op eene zerk:

DIT GRAFT HOORT TOE D'Hr. JACOB VAN BANCHEM, IN LEEVEN SCHEEPEN DESER STEEDE, GESTORVEN DEN 13en OCTOBER 1669. MARYA BUITENTUIN SYN HUYSVROU, GESTORVEN DEN 16. NOVEMBER 1678.

En onder de wapens:

NIEMANT GELUCKICH VOOR SYN DOOT.

Meer andere vermaarde, en ook mindere aanzienlyke Lieden zyn hier begraaven; omtrent, welke plechtigheid allengs zoo veel misbruik was ingekroopen, dat de Heeren die van den Gerechte goedvonden, ten voordeele der Kerken, in 't jaar 1663. eenen netteren regel op het begraven en daar aan verknogte Kerkgebruiken der twee voornaamste Hoofdkerken in deezer voegen vast te stellen:

Ordre op het begraaven in de twee Hoofdkerken.

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden, gelet op de zwaare last „ van Kerkmeesteren deezer Stede, hebben „ tot verbeetering van derzelver „ inkomsten, ende tot meerder çieraad „ van de Kerken, en verbeetering van „ de ordre op 't begraven, goedgevonden „ te ordonneeren ende te statueeren, „ als volgd:

„ Alle eygenaars, bezitters, ofte recht „ hebbende tot eenige Graven geleegen „ in Pieters of Pancras Kerken binnen „ deeze Stad, dewelke met geen sarken „ overdekt zyn, zullen voor den uitgang „ van den jaare 1664. dezelve „ graven moeten doen overdekken, ofte „ bevloeren ieder met een Sark, accordeerende „ met de lengte en breedte „ van zyn Graffteede, op poene, dat „ Kerkmeesters, t' einde den voornoemden „ tyd, dezelve Graven, tot kosten „ van de bezitters van dien met gelyke „ sarken zullen doen overdekken, ende „ de onkosten, daartoe noodig, verschieten, „ genietende van haar verschot „ tot de restitutie van dien toe, „ intrest teegen agt ten honderd in 't „ jaar, den tyd van vyf jaaren lang, „ binnen welken tyd de graven niet zullen „ moogen werden geopend, voor „ en aleer de Kerkmeesteren van haar „ verschot met den voornoemden intrest „ zullen zyn voldaan, en 't zelve binnen „ de voornoemde vyf jaaren niet „ geschiedende, zullen de Kerkmeesters „ de voornoemde Graven daar vorens „ executeeren, en in 't openbaar doen „ verkoopen.

„ Dat tot verbeeteringe van de inkomsten „ der Kerken, van ider vierkant „ wapen, 't welk op iemands begraafenisse „ in de Kerk werd opgehangen, „ ten behoeven van de Kerken zal betaald „ werden 25. guldens, ende van „ een wapen in een kas hangende 50. „ guldens.

„ Van alle Graven, zoo dikwils dezelve „ verkogt werden, zal men van de „ kooppenningen gehouden zyn aan de „ Kerken te betaalen den 40en. penning, „ tot lasten van den Verkooper en den „ Kooper, ieder de helft, in gelykheid, „ als van onroerende goederen aan het „ gemeene Land word gedaan, boven „ 20 stuivers van verboekinge.

„ Gelyk meede alle Graven, die by „ successie iemand van terzeyde aanbestérven, „ ter tauxatie van Scheepenen, „ zal moeten werden betaald den 20en. „ penning, alvoorens dezelve op iemand „ overgesteld, ofte geopend zullen moogen „ werden.

„ Alle Graven zullen om de tien jaaren „ moeten werden verboekt, en daar „ vorens ten behoeven van de Kerken „ betaald werden telkens 10. stuivers „ van ieder Graffteede, des zullen Kerkmeesters „ by affixie van billietten aan „ de Kerkdeuren, een ieder daar van „ tydelyk verwittigen, ende zal men „ voor ieder Graf, dat binnen de voornoemde „ 10. jaaren niet overgeboekt „ zal zyn, gehouden zyn te betaalen „ 20. stuivers, en tweemaal 10. jaaren „ onovergeboekt blyvende, veertig, en „ zoo voor ieder verdere tien jaaren telkens „ eens zoo veel als het regt van „ verboeking met de verbeurte van 't „ versuimde in de laatste tien jaaren is „ geweest, en zullen geene Graffteeden, „ versuimt zynde te verboeken, „ niet mogen werden geopend, voor en

„ aleer het het regt van overboeken, „ en van 't verfuim zal weezen betaald.

„ Niemand zal vermoogen eenige „ Dooden buiten deeze Stad op de Dorpen te begraaven, zonder confent van „ Burgemeesteren, dewelke, den Overleedene ofte zyne erfgenaamen van „ vermoogen zynde, zorgen zullen draagen, dat een reedelyke erkentenisse „ ten behoeven van de Kerken word „ betaald, gelyk mede niemand met „ eenige baaren de doode lyken verder „ zal vermoogen te draagen, als tot aan „ de poorten deezer Stede, alwaar dezelve lyken op wagens gezet, ofte in „ schuiten ingescheept zullen werden: „ en werden de Soldaaten de wagt aan „ de poorten hebbende, gelast de berriën aan te houden, en ter behoorlyker plaatse weder te brengen, genietende daarvan tot lasten van het sterfhuis ofte gebuurte zes stuivers.

„ Ende zal van nu voortaan voor huur „ van een graf van het lyk van een kind, „ onder den arm gedraagen werdende, „ betaald werden vier guldens, en van „ een Kind, op een berrie gedraagen „ werdende, en beneeden de twaalf jaaren oud zynde zes guldens.

„ Van alle Lyken boven de zestien „ jaaren oud, met confent van Burgemeesters des avonds begraaven werdende, zullen de Kerken genieten „ dobbeld regt voor 't openen van de „ graven.

Den 23. July 1663.

Keuren van de Stad Leyden.

Waarop, in laatere tyden, naar vereisch van zaaken, beter dan voorheen op alles gelet, deeze nadere schikking in 't jaar 1723. gemeen gemaakt is:

Bekendmaaking.

„ Kerkmeesteren van de Hoofdkerken binnen de Stad Leyden, „ geeven alle ende een iegelyk by deezen kennis van de navolgende resolutie by de Ed. Gr. Achtb. Heeren, „ de Heeren die van den Gerechte der „ voorgemelde Stad, genoomen op den „ 10en April 1723. luidende aldus:

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden, na voorgaande resumptie van „ de nadere ordre op de graven, en het „ begraven van de Dooden in de Kerken.

„ Alsmede op de Graven, en het begraven, op de bolwerken, beyde op „ den 21en Maart A. 1672. gearresteerd, „ hebben goedgevonden, dat dezelve „ in het geheel exact zullen werden geobserveerd en nagekoomen.

„ Alleen met die verandering, dat van „ nu voortaan, niet alleen de doodkisten van de afgestorve lighaamen, in „ een van de Kerken binnen deeze Stad „ begraaven werdende, aanstonds zullen moeten werden gedekt met een „ voet sant boven de hoogste kist, maar „ dat zelfs het geheele graf of kelder „ tot een gelyke hoogte zal moeten werden aangevuld.

„ Waar voor t'elkens van ieder Lyk, „ op een baar werdende gedragen, voor „ onkosten, zoo wegens verdiend arbeidsloon, als geleeverd sant, ten behoeven van de Hoofdkerken, wegens „ het sterfhuis zal moeten werden betaald 6. stuivers, en van Kinderen, „ die onder den arm werden gedragen „ 3. stuivers, zonder onderscheid, of „ de doode lighaamen in een dubbeld „ of in een enkel graf begraaven werden.

„ Al het welke ingang zal neemen van „ den 1en Mey A°. 1723.

Huizen aan en om deeze Kerk.

Buiten aan deeze Kerk tegen den muur van dezelve zyn ook burgerwoonhuisjes getimmerd, van den tyd dier bouwinge is my niets voorgekoomen, en van 't gebruik vindt men eene zekere bepaaling, volgens de Keur van den 14en Maart des jaers 1602. by welke door die van den Gerechte bevolen wierd. „ geene huizen aan eenige van „ de drie Kerken vastgebouwd zynde, t'eeniger tyd te verkoopen; „ maar die alleen ten profyte van de „ Kerken te verhuuren, ten einde daar „ geene wydruftige gebaarmaakende „ ambachten en zouden gedaan worden: en die alreede vervreemd en „ aan byzondere persoonen verkoft zyn, „ wierdt, den Kerkmeesteren belast de „ zelven met de eerste gelegenheid te „ naasten, en weder aan de Kerk te „ brengen ". In een gering deel is, volgens resolutie der Heeren Burgermeesteren, den negentienden September des jaars 1664. genomen, gesteld, „ dat „ de Pachter van den impost op de wynen, en die van de brandewynen, en „ azyn

„ azyn hunne zitplaatsen zullen houden „ in de huizinge staande aan de Hooglandsche Kerk, betaalende jaarlyks „ huur aan de Stad". De vergaderplaats der Wynwerkers en Korendragers is daarnevens, de wooning van den Koster is aan de Oostzyde, de overige huisjes worden tot Burgerlyke neringen gebruikt.

ZESDE HOOFDSTUK.

De Lieve Vrouwe of Marie Kerk.

Eerst tot eene Kapel gebouwd.

Omtrent het jaar 1330. is de Kapel aan Maarendorp begonnen gebouwd te worden, en dewyl de grond tot het voorgenomen werk niet vast genoeg was, heeft men de boomen in den hof van Sinte Katarine Gasthuis aan den Ryn, uitgegraaven en in den grond der gemelde Kapelle geslaagen (1). Dit Geestlyk gebouw wierdt gesticht en toegeëigend aan de Moedermaagd Marie door den Engel Gabriel begroet als de begenadigde en gezegende onder de Vrouwen (2). Eenige jaaren verliepen, aleer deeze Kapel tot eene Parochie Kerk verheven wierdt, om datze onder de Kerk van Oestgeest behoorde, en de Abtdis van Rynsburg de begeeving daar van bezat: het welke de Schepens en Raaden der Stad Leyden niet alleen bevestigden; maar zelfs bekenden geen recht tot eenige gifte in deeze Kapelle te hebben, als uit deeze verklaaring blykt:

Aan welke die van Leyden bekennen geen recht ter begeevinge te hebben.

De Schepenen en Raaden van de Stad Leyden bekennen geen recht tot eenige giften te hebben in de Kapelle die nieuw gesticht was binnen Leyden, in Marendorp onder de Parochie van Oestgeest, maar zulks aan de Abdisse van Rynsburg te behooren.

„ Wy Hughe van der Hänt, Scoute, Gherit Ryswic, Ysebrant „ Roetaertszoen, Michiel Gherytszoon, „ Filips Janszoen, Willaem van Voorburch, Janszoen Hughe, Claiszoen van „ der Borch, ende Pieter Hughenzoen, „ Scepen, Daniel Janszoen, ende Dirck „ van den Bosche, Raetsluden binnen „ der Stede van Leyden, maken condt „ allen luden: dat wy beleyen van der „ Stede wegen voirsz, dat wy ghien „ recht en hebben yenighe gifte te geven van der Capelle, die nu gesticht „ ende ghemaict is binnen Leyden in „ Marendorp, binnen der Parochie van „ Oestgheest. Welcke Capelle gesplist „ ende ghescheyden sel wesen uter prochykerke van Oistgheest, ende men, „ oft God wil wyen ende consacreren „ zel in die ere Goids tot eene Kercke ewelic te wesen, by rade ende „ goet dencken eenre eersamer Vrouwen Vrouwe Claryssе, by der genade de Goits Abbedisse van Reynsborch, „ van der oirde van Sinte Benedictus, „ ende hoirs convents; want die gifte „ van der Kerke van Oestgheest, van „ ouds der Abbedissen van Reynsborch „ toe behoirt heeft, als wy verstaen „ hebben van onsen Voirvorders.

„ In kennesse der waerheyt zoe „ hebben wy desen brief opene bezeghelt mit onser Stede Zeghel.

„ Ghegheven in 't jaer ons „ Heeren M. CCC. vierensestich, des Vrydaghes „ nae Sinte Valentyns dach.

MS. Beschryv. van de Stad Leyden door Alkemade. I. deel pag. 110. *Ook by Boxhorn Toneel van Holl. pag.* 183. *En Kerklyke Oudheden van 't Bisdom van Utrecht III. deel fol.* 842. *in 't Latyn in Theatro Holland. Boxhornii pag.* 191.

In

(1) *Zie onder de Stichting van Ste Katarine Gasthuis.*

(2) *Lucas I. vers* 28.

In gevolge van deezen afftand, bewilligde de Abtdis met goedvinden van den Parochiepaap van Oeftgeeft in de vryheid om de gemelde Kapel te wyen en te heiligen tot eene Parochie Kerk, mids behoudende haar recht, als ook de Kerk van Oeftgeeft, beloovende aan dien, in welcke aldaar eene Kapelrye wilde ftichten, volkoomene macht tot de onbepaalde begeeving, zonder aanfpraak op de zelve te behouden; alles breder blykende uit deeze verleende voorwaarde der Abtdiffe.

Tot eene Parochie kerk verheven.

De Abtdis van Rynsburg bewilligd met goedkeuring van den Parochiepaap van Oeftgeeft, dat de nieuw gemaakte Kapel te Leyden tot eene Parochiekerk gewyd zoude worden, mids behoudende haar recht, en de Cureit van Oeftgeeft zyn recht, enz.

„ Wy Clariffe van Scenyen (1) by „ der genade Goids Abbediffe „ van Reynsburch, der oirde Sinte Be„ nedicti maken condt allen luden, dat „ wy by onfen vryen wille ende by „ goeddenken Haren Heynricxs Spikers, „ Prochypape der Kerke van Oift„ gheeft, ende om bede der Stede van „ Leyden, geconfenteert, ende oirlof „ gegeven hebben, ende geven, die Ca„ pelle, die gemaect is binnen der Vry„ hede van Leyden, ende in die Prochie „ van Oiftgheeft ftaet, te wyen ende „ confacreeren tot eenre prochy Kerke „ te wefen, ende te blyven, behoude„ lic ons, ende ons Convents recht, dat „ wy die ghifte van der Kercke voirfz. „ voirt meer tot alre tyt gheven mo„ ghen, als 't verfchynt by onfer con„ fciency, ende by onfen vryen wille, „ zonder eenigh wederzegghen der Ste„ de van Leyden, ende behoudelic der „ Kercke van Oiftgheeft hoirs rechts, „ ende des Cureits der Kerke van Oift„ gheeft zyns rechts, ende fire pency, „ die hy jairlicx dair of hebben zel, „ als van der nywer Kerke voirfz. welc„ ke pency beloopt fes fcilden 's jairs, „ vientwintich Vlaemfe grote of Dor„ drexe voir elke fchilt. Ende defe pen„ cy te betalen toite Kersavont binnen „ der vier heylige daghen naift comen„ de, die twie fcilden, ende toit Paes„ ken binnen den vier heylighe daghen „ dair na eirftcomende twee fcilde: Ende „ binnen de vier heylighe daghen van „ Pynfter dair na erftkomende twie fchil„ de: Ende voirt alle jare te betalen „ defe pency voirfz. te fulcken daghen „ als voirfz. is, zonder erghelift. Voirt „ ware dat zake dat eenighe perfoene, of „ meer, om Goidsdienft mede te meeren, „ in zalichede zyre zielen, eene Capelrye „ in defer nieuwe Kerke voirfz. ftichten, „ ende maken wilde, by confent ende „ goetdencken des Gerechts van Ley„ den, zo onthenghen wy voir ons, en„ de voir onfen Convente, die nu fyn, „ of namaels wefen zellen, ende geven „ over den ghenen die de Capelrye ma„ ken zellen, ende hoiren rechten erf„ namen, of den ghenen, die zyze mach„ tich maken te geven, na den tenoir „ van hoire fondatie, vryelic te ghe„ ven in der ere Goids, zo wien zy „ willen, zonder eenigh teghenzeggen „ van ons, of van onfen Convent. En„ de om dat wy willen, dat alle defe „ poincten voirfz. ftade ende vafte ghe„ houden blyven toit eeuwighen daghen „ van ons ende van onfen Convente, die nu „ zien, of namaels wefen zellen, hebben „ wy om Goidswillen, ende om bede Ha„ ren Henricxs, ende der Stede van Ley„ den, beyde voirfz. defe lettere open „ bezeghelt mit onfen zeghele, ende „ mit ons ghemiens Convents zeghel.

„ Gegheven in 't jaer ons Heren „ M. CCC. vier ende feftich, „ des Vrydaghes na Sente Va„ lentynsdach.

MS. Befchryving van de Stad Leyden door C. v. Alckemade I. deel pag. 110. verfa & 111. En Tooneel van Holl. door Boxhorn pag. 183. En in Theatro Holl. pag. 191.

NB. Clariffe van Schengen, Dochter van Willem Arentfen van Schengen, en van Jenne van Cruningen Jansdochter, wierd omtrent het jaar 1350. Abtdis van Rynsburg, en ftierf in hoogen ouderdom in 't jaar 1364. Deezen en den voorgaanden brief vindt men ook op de Lyft van de brieven der Abtdye van Rynsburg, *Pars Oudhed. pag.* 445.

(1) By anderen van Schengen

De

Inwying van dezel ve,

De inwying deezer Kerke geschiede op den Zondag naa Marie Hemelvaard in 't jaar 1365. (1) zynde toen den zeventienden Augusti: en wierdt de eerste Kermis op dien dag gevierd, *Gouthoeven, Chron. pag. 399.* doch sedert is dit gesticht, dat in zyn eersten aanvang klein was, merklyk vergroot aan de zyde van 't Choor; wandt de Keur in 't jaar 1406. des Zondags naa Sinte Lucie, op de begraafplaatsen der Kerken gemaakt, spreekt van die voorheen op het Vrouwe Kerkhof geweest, en door de bouwing van het Choor, daar onder getrokken waren, meldende t'elkens van 't nieuwe Choor (2). Schoon deeze Kerk niet heel groot, maar net versierd was, hadt men 'er echter verscheidene Kapellen in dezelve, als de twee grootste ter rechter en slinkerzyde van den ingang, van welke, de eerste de Vrouwe Kapel geheeten wierdt, in welke eene Vicarie gesticht was, gelyk meer andere aan verscheidene Altaaren in de Kerk gevestigd waren (3), 't zy aan de Pilaaren die het gewelf onderschraagen, welken zestien in getal zyn, of elders; dit is zoo zeker niet als dat aan dezelve ook eenige memorien, getyden, of Broeder en Zusterschappen gehegt waren, tot welker oprechtingen de Graaf van Holland eerst zyn bewilliging moest geeven, zoo als de twee volgende brieven aantoonen:

en vergrooting.

Sieraaden en Vicarien.

Gilden in dezelve.

Hertog Albert geeft aan die van Leyden Vryheid om een Broederschap van de L. Vrouwe in de Vrouwe Kerk aldaar te moogen oprechten.

„ Aelbrecht &c. doen cond allen luden, dat wy gheconsenteert hebben, ende consenteren mit desen brieve voer ons, ende voer onsen nacomelingen allen Priesteren ende anders onsen goeden luden gheestelic of werentlic bynnen onser Stede van Leyden ghesèten, dat sy in Goids eren ende zalicheit horen zielen maken, ende ordineren moghen een Broederscip van onser Vrouwen, in onser Vrouwen Kerke van Leyden, om Goids dienst mede te meren sonder bruke off misdoen tiegens ons, ende onser Heerelicheit.

„ In orconde &c.

„ Gegeven in den Haghe des Vridages na jaers dach, anno XCVIII. na den lope van onsen hove.

Perkament Register Liber V. 1390-1401. *cas E. pag.* 310.

Vryheid door Hertog Jan gegeeven om in de L. Vrouwe Kerk te Leyden een Broederschap van 't heilige Kruis aan te neemen.

„ Johan &c. doen cond allen luden, dat wy om Goidsdienst te meeren, ende om beden wille van Vrienden diere ons voir gebeden hebben, geconsenteert hebben, ende consenteren mit desen brieve voir ons, ende onsen nacomelingen, ewelic te bliven den goeden luden binnen der goeder Stede van Leyden, an te nemen in onser Vrouwen Kerk aldair, een Broederscap van den heiligen Cruce, ende die te houden, sonder dair an tegens ons of der Graeflicheit van Hollant in enigerwys te misdoen, of daer an te brucken.

„ In oirconde &c.

„ Datum t' Egmonde in Vigilia beati Johannis Baptistæ anno XXIII.

Perkament Register Hertog Jan van Beyeren en Vrouw Jacoba &c. pag. 42.

Want de vroegere Graaven hadden het oprechten van Broederschappen, of Gilden verboden: doch het schynt de Geestlyken, die 'er hun voordeel by vonden, dezelve begunstigden en aankweekten; wyl 'er anders in zoo kleyne Kerk zulke

(1) *Fundat. Sacr. Ædium. Matthæi Analect. Tom. VI. pag.* 8.

(2) *Oud Perkament Keurboek.*

(3) *Kerklyke Oudheden van Rynland pag.* 842.

zulke meenigte niet zoude geweest zyn; en vermids ik eene byzondere lyst van dezelven, van de Kerk gebruiken, en van 't geene zy aan de Kerke betaalden, ben machtig geworden, zal 't den Liefhebberen der Oudheden niet onaangenaam zyn, dat wy die, als iet zeldzaams, hier vertoonen:

Voordeelen door de Gilden aan de Kerke.

Ontfang en inkoomsten van de Gilden, die men in de L. Vrouwe Kerk is houdende.

„ Die zeven bloetstortingen op 't „ heylich Cruysoutaer gheven alle „ jaers op den jaersdach. XX. st.
„ Item, dat heilich Sacraments ghilde „ geeft t'sjaers XXV. st.
„ Item, Sinte Cornelis ghilde gheeft „ t'sjaers X. st.
„ Item, Sinte Kuneers ghilde gheeft X. st.
„ Item, Sinte Blasius ghilde gheeft X. st.
„ Item, Sinte Appollonyen ghilde gheeft XXV. st.
„ Item, Sinte Annen ghilde gheeft X. st.
„ Item, Sinte Cosmas ende Damianus „ ghilde X. st.
„ Item, Sinte Stevens ghilde gheeft VIII. st.
„ Item, Sinte Rochus ghilde gheeft X. st.
„ ende mitte Cappen die die Voeghe„ laers heeten V. st.
„ Item, Sinte Oberts ghilde gheeft X. st.
„ Item, Sinte Nyclaes ghilde gheeft I½. st.
„ Item, Sinte Barberen ghilde gheeft X. st.

summa — VII. gulden IX. st.

Ordinancyen van die Gilden die men hout in onser Liever Vrouwen Kerk.

„ Soe wat ghilden hoechtyt willen „ houden in onse lieve Vrouwen „ Kerck, sullen ghehouden wesen by „ die Kerckmeesteren te comen om con„ sent daer of te cryghen, dat welcke „ hem die Kerckmeesteren niet wey„ gheren en sullen: behoudelick, dat „ den selfden dach, als die hoech„ tyt ghedaen is, die Kerck voldoen „ sullen, ende niet luyen en sullen, dan „ Den eersten dach, als die clok twa„ lef gheslagen heeft, dan selmen luyen „ een quartier van een uur mit die gro„ te clock, ende beyeren.

„ Item, dat eerste luyen van die Ves„ per met die grote clok een quartier „ van een vuyr.

„ Item dat anderde luyen tot die ves„ per mit Magdalena een quartier, als „ die Vesper wt is, een quartier, ende „ beyeren enz.

De Coster verdient jaarlyks van dienen in de Lieve Vrouwe Kerk.

„ Van die Pel wt te legghen 't ghe„ heele jaer III. st.
„ Item, van 't lof te singhen comt hem II. gulds. V. st.
„ Item, van syn Memory comt hem VII. gulds. XII½. st.
„ Item, van die eerste misse te dienen, „ oft outaer toe te maecken XV. st.
„ Item, van Luyen 't geheele jaer I. guld. II½. st.

facit XI. guldens XVIII. st.

Uit een Perkament Memorie boek van de L. Vrouwe Kerk. berustende onder de HH. Kerkmeesteren.

Verder zullen wy van al de Stichtingen, 't zy van Memorien, Getyden, Vicarien, Broederschappen, of maakingen, om dit werk niet te bezwaaren, dit aanmerklyke stuk omtrent de gebruiken en toestand der Kerke van dien tyd, hier alleen plaats geeven:

„ Wy Pieter de Grebber, ende Mar„ tyn Pietersz. Scepenen in Ley„ den, oirkonden, dat voirden Ghe„ rechte quamen die Testamentoers van „ Heer Ghysbrecht, Hughenz. Pries„ ter, als Meester Pieter Wigghertsz. Mees-

,, Meester Jacop Pietersz. Priesteren, en-
,, de Cornelis Jansz. ende gaven over die
,, Kerckmeesteren van onser Liever Vrou-
,, wen Kercke, als Jan van Dorp, Ryck
,, Reyers, Willem Jacopsz. ende Corne-
,, lis Dircsz. ende die 't naemaels wesen
,, sullen tot die voirsz. Kercke behoef,
,, eenen Scepenen brief, dair desen brief
,, doirsteken is, mit recht ende mit von-
,, nisse, als recht is, ende Scepenen wys-
,, den, die Kercmeesteren voirsz. en die
,, 't namaels wesen zullen tot die voirsz.
,, Kercke behoef dair mede te winnen
,, ende te verliesen, in allen schyn, oft
,, die testamentoers voirnoemt zelver
,, waren: behoudelic ende wel verstaen-
,, de, dat die Kercmeesteren voirsz. en-
,, de die 't naemaels wesen zullen hier
,, voir ghehouden sullen wesen te hou-
,, den, ende te doen houwen in der
,, voirsz. Kercke die feeste ende hoech-
,, tyt van onser Liever Vrouwen in de
,, Snee met alsulke ornamenten alsmen
,, heeft in die feeste ende hoechtyt van
,, onser Liever Vrouwen gheboerte, in
,, allen manieren, als Heer Ghysbrecht
,, Hugensz. Priester, wes ziele Goidt
,, ghenadich zye, in syn testament ghe-
,, maeckt ende gheordineert heeft, dat's
,, te weten, dat die Pastoer de voirsz.
,, hoechtyt te voren condighen, ofte
,, doen condigen sal, zullen die Kerc-
,, meesteren dan in der tyt wesende,
,, den voirnoemden Pastoer gheven hier
,, of, ende voir anderen diensten die hy
,, doen sal twie placken. Item, die
,, Organist van den voirsz. Kercke zul-
,, len die Kercmeesteren gheven, om
,, dat hy ghespeelt heeft op die grote
,, organen; beyden die vesperen mitten
,, hoechmisse mit beyde die Vrouwen
,, loven, drie placken; desgelycs zullen
,, die Kercmeesteren den Beyerman, en-
,, de die blaser, voir hoer dienst, ende
,, dat die Beyrman ghebeyerth op dat
,, luyden van die groote cloeck, te we-
,, ten te twalef uren t' saternoens, en-
,, de des ochtens dier ghelyc na bene-
,, dictie van die metten, drie placken.
,, Item, die voirsz. Kerckmeesteren zul-
,, len die Coster van der voirsz. Kerc-
,, ke gheven voir syn dienst, ende voir
,, feestelic Luyden, van dat Choer te
,, behanghen mit die lakenen of te ne-
,, men, ende om dat hy den Heren ghe-
,, reetscap sel doen van die ornamenten,
,, drie comans groten. Item, die Kerc-
,, meesteren zullen 't vrouken gheven
,, die onser Lief Vrouwen bewaert, om
,, dat sy beyde die beelden van onser
,, Vrouwen sel cieren, ende dat cleyne
,, beelt sel doen setten op dat hoghe
,, outaer onder den dienst, twie comans
,, groten. Item, in de voirsz. hoech-
,, tyt van onser liever Vrouwen in de
,, Snee, zullen die Priesteren, ende He-
,, ren die de seven ghetyden singhen in
,, der voirsz. Kercke, ghehouden wesen
,, te houden die volle . . . st (1) ende
,, historie in beyde die Vesperen, met-
,, ten, ende hoechmisse van dese hoech-
,, tyt, vuyt die bouken die Here Ghys-
,, brecht voirnoemt daer toe heeft doen
,, scriven in der voirsz. Kercke, ende
,, in dese voirsz. hoechtyt zeilen mede
,, te Kercken comen die Memoristen
,, van der voirsz. Kercke, te weten,
,, te vesper voir die derde Psalme te
,, homisse, voir die eerste Collecta ende
,, aldaer ghestadich bliven in den choe-
,, re om te helpen singhen den Pastoer
,, ende den Heren van de ghetiden, op
,, die verboernisse van een yghelic syn
,, presencie, des zellen die Memoristen
,, ghehouden wesen te dienen in de
,, voirsz. hoechtyt mit die Pastoers Cap-
,, pellaen, die dat euangelie singen zel.
,, Item, onder die eerste vesper so sel
,, die Pastoer, of Vicecureit ghehou-
,, den wesen neder te gaen in die Cap-
,, pelle van onser Liever Vrouwe mit
,, syn Cappellanen ende Heren van den
,, zeven ghetiden, ende Memoristen om
,, aldair te singhen maget mit de antif-
,, fen nae alma redemptoris, ende als die
,, collect wt is, so sel die Pastoer mit
,, alle die voirsz. Heeren houden, ende
,, doen die Memorie van Heer Ghys-
,, brecht Hughenz. voirsz mit twie
,, psalmen van miserere mei Deus, en-
,, de de profondis, te lesen op Heer
,, Ghysbrecht voirsz. graft mit twie
,, collecten, te weten een voir die Fon-
,, datoir voirsz. ende d'ander voir die
,, gheen, die Heer Ghysbrecht Huy-
,, ghenz. goet ghedaen hebben, des zul-
,, len die voirsz. Kerckmeesteren, diet
,, nu syn, ende naemaels wesen sullen,
,, ghehouden wesen te doen setten op
,, Heer Ghysbrechts voirsz. graft, on-
,, der den dienst vier eerlike Waskaers-
,, sen, die barnen sullen van die vesper
,, of tot dat die memorie ghedaen sel
,, wesen: desghelikes des ochtens onder
,, die homisse sel men die memorie me-
,, de doen mit alle die Heren voirsz.
,, ende

(1) *Moogel.* dienst.

„ ende die voirſz. vier kaerſſen zullen „ mede barnen ter tyt toe dat die memorie ghedaen ſel weſen, ende die „ voirſz. Kerckmeeſteren zellen als dan „ delen na die memorie den Paſtoer t'savons ende ochtens t'elken ander halve „ groten, ende ſyn Cappelhaen t'savons „ anderhalve groten: desghelycs ochtens „ indien hy dat Euangelie ſinget, of „ doet ſinghen, anderhalve groten; des „ ghelyc ſelmen gheven die Memoriſten, indien ſy in den dienſt gheweeſt „ hebben, tot tienen toe van den outſten, in manieren voirſz. elx t'savons „ ende ochtens telken ſes penninghe „ payments, ende die drie Prieſteren, „ die ghedient hebben, voir hoir dienen elcx acht penninghen payments, „ ende men ſel die Coſter gheven t'savons ende ochtens telken acht penningen payments, om dat hy mede in „ die memorie gheweeſt heeft, ende ſo „ wie van de voirſz. Prieſteren, Heren, ende Memoriſten abſent ſyn, ende in de voirſz dienſt niet gheweeſt „ en hebben, zullen die Kerkmeeſteren „ voirſz. hoer preſentie houden, ende „ nemen tot die voirſz. Kercke behouf, „ ſonder die abſenten yet dair of wt te „ reyken, ende men ſel boven deſen „ gheven die Sanghers van de ghetiden, „ om dat ſy gheſonghen hebben in de „ vooirſz. hoechtyt, boven haer daghelixe preſentie t'ſamen ſes ſtuyvers.

„ In oirkonden deſen brief bezeghelt mit onſen zeghelen in „ 't jair ons Heren duyſent vyfhondert ende neghen, opten „ achten dach in Meye.

Perkamente Blaffaart van de L. Vrouwe Kerk beruſtende onder de Heeren Kerkmeeſteren pag. 39 verſa & 40.

De omſtandigheden in deeze ſtukken omtrent de Kerklyke plechtigheden en gewoonten onzer eenvoudige Voorouders, waren nog verzeld van andere, aan welke de Stad ook deel hadt, beſtaande in het omdraagen van het Lieve Vrouwe beeld, van welk gebruik ik op 't jaar 1449. aangetekend vinde: „ De „ Stede van Leyden ghift tot hulpe van „ den ommeganck, als men onſe Lieve „ Vrouwe draghet, alſo als dat overdraghen ende gheconſentiert, of toegheſeit is in den jair M. CCCC. ende XLIX. biden Gherechte, ende „ by die ghemeene Vroeſcap LXXX. „ ß. (1)."

Van de L. Vrouwe ommegang,

Doch hier omtrend wierdt eenige jaaren laater verandering gemaakt, in deezer voegen: „ Naa dat op den veertienden Mey 1469. overdragen was, dat „ men onſer Liever Vrouwen Kerk geeven ſal XX. ℔. t'sjaers tot onſer Vrouwen Spul te hulpe: Zoo is, den zevenentwigſten Mey 1481. overdragen, dat men 't Vrouwen Spul ſal „ laaten gaan in maniere van proceſſie „ generaal, zoo als 't Gerechte dat ordineren ende overdragen ſal voor dat „ beſte te doen, ſonder enige verdekte „ aanſichten, Wapen, Santen, Santinnen, Vanen, off Kairſſen, of enige „ ſproken te ſpreken, ende die in der „ proceſſie ſullen comen, die en ſullen „ niet ouder weſen dan XVII. of „ XVIII. jaeren, ende ſullen altyt doergaende weſen" (2).

en 't gene de Stad daar toe gaf,

en regelde.

Dit Spel en andere omſtandigheden, die allengs door de Geeſtlyken ingevoerd waren, eindigden met de groote verandering in den Staat en de Kerke voorgevallen, en liep in die benauwde tyden deeze Kerk nevens de Kloofters geen klein gevaer van vernield te worden, als reeds verkoft zynde, zoo niet eene deftige Matrone, uit het aanzienlyk geſlacht van de Bye, dezelve geloſt en edelmoediglyk tot oeffening van den Godsdienſt aan de Stad geſchonken hadt (3). Naa welke gifte de Regeerders dat gebouw verleend hebben aan de Franſchen en Walſche Vluchtelingen die in groote menigte herwaard kwaamen, op dat ze aldaar hunnen Godsdienſt mogten oeffenen: van welken wy in 't vervolg afzonderlyk zullen handelen. De Sieraaden die in deeze Kerk meenigvuldig waren, door de woeſte en toomlooze beeldſtormers vernield, of verduiſterd zynde, is ze lang zonder Orgel gebruikt geworden, tot dat in onze dagen aldaar weder een nieuw orgel, om de overeenſtemming in den zang der gemeente te houden, gemaakt is. Men vindt hier het grafſchrift van dat groote licht der Ge-

Verandering.

en tot den Kerk dienſt der Franſchen en Walen geſchikt.

(1) *Uit den Perkamenten Blaffaerd van de L. Vrouwe Kerk, beruſtende onder de Heeren Kerkmeeſteren.*

(2) *Uit de aantekeningen van den Secretaris Swanenburg, te Leyden.*

(3) *Leydſche Proceduuren tegen de Remonſtrantſche vergaderingen pag. 24. en 25.*

Graffchriften aldaar.

Geleerdheid Josephus Scaliger, 't welke de Curateuren van de Academie, en Burgermeesteren van Leyden, aldaar ter eere en gedachtenisse van dien beroemden man hebben doen stellen, zynde van deezen zin:

DEO OPTIMO MAXIMO SACRUM; ET ÆTERNÆ MEMORIÆ JOSEPHI JUSTI SCALIGERI, JUL. CÆSARIS A BURDEN F. PRINCIPUM VERONENSIUM NEPOTIS; VIRI, QUI INVICTO ANIMO UNA CUM PARENTE HEROE MAXIMO CONTRA FORTUNAM ADSURGENS AC JUS SUUM SIBI PERSEQUENS, IMPERIUM MAJORIBUS EREPTUM, INGENIO EXCELSO, LABORE INDEFESSO, ERUDITIONE INUSITATA, IN LITERARIA RELP. QUASI FATALITER RECUPERAVIT: SED PRÆSERTIM EJUSDEM MODESTIÆ, QUOD SIBI FIERI VETUIT, IIDEM, QUI IN URBEM HANC VOCARUNT, CURATORES ACADEMIÆ, AC URBIS COSS. HOC IN LOCO MONUMENTUM.

P. E. L. C.

IPSI SIBI ÆTERNUM IN ANIMIS HOMINUM RELIQUIT.

Op zyne Grafzerk:

JOSEPHUS JUSTUS SCALIGER JUL. CÆS. F.

HIC EXPECTO RESURRECTIONEM.

TERRA HÆC AB ECCLESIA EMPTA EST. NEMINI CADAVER HUC INFERRE LICET.

Den grootsten en magtigsten God toegewyd; en ter eeuwiger gedachtenisse van JOSEPH JUSTUS SCALIGER, Zoon van Julius Scaliger van Burden, naazaat van de Veroneesche Vorsten, een man, die met een onverwinnelyk gemoed, te gelyk met zynen Vader, een zeer groot held, tegen het geluk zich verheffende en zyn recht vervolgende, het Vorstendom zyner Ouderen afgenomen, door zyn hoogvliegend Verstant, onvermoeiden arbeid, en ongewoone geleerdheid in het Gemeene best der Geleerden, gelyk als noodlottig zich als weder heeft bezorgd. De Curateuren, en Burgermeesters van Leyden, die hem in deeze Stad beriepen, hebben, schoon hy door zyne zedigheid hetzelve verbooden hadt, echter te deezer plaatze dit gedenkteken doen oprechten. Hy heeft zich zelven de onsterflykheid in de gemoederen der menschen als nagelaaten.

JOSEPH JUSTUS SCALIGER, Zoon van JULIUS CÆSAR,

Wagt hier de Opstanding.

Deeze aarde is voor hem van de Kerk gekogt, en niemand is geoorloft hier eenig lyk te plaatzen.

Ook is in deeze Kerk de Kruidkundige Professor Karel Clusius begraven, wiens geheugenis door dit opschrift aldaar bewaard wordt:

BONÆ MEMORIÆ CAROLI CLUSII ATREBATIS POS. QUI OB NOMINIS CELEBRITATEM, PROBITATE, ERUDITIONE, CUM REI INPRIMIS HERBARIÆ ILLUSTRATIONE, PARTAM: INTER AULÆ CÆS. FAMILIARES ALLECTUS, ET POST VARIAS PEREGRINATIONES, A NOBB. DEMUM ET AMPLISS. D. D. CURR. ET COSS. HANC IN URBEM CONDECORANDÆ ACADEMIÆ EVOCATUS, ET STIPENDIO PUB. PER ANNOS XVI. HONORATUS XXCIV. Æ. S. ANNUM INGRESSUS OBIIT CELEBS IV. APRIL. M. DC. IX.

Ter goeder gedachtenisse van KAREL CLUSIUS van Artois is dit naa zynen dood hier gesteld. Die om zynen beroemden naam, door vroomheid, geleerdheid en uitmuntende kennisse in de Kruiden verkreegen, onder de Hovelingen des Keizers aangenomen zynde, naa verscheidene reizen door veele Gewesten, van de zeer achtbaare Curateuren en Burgermeesteren, in deeze Stad als een luister der Academie is beroepen; en die naa zestien jaaren met een jaarwedde vereerd te zyn geweest, in het vierentachtigste jaar zyns Ouderdoms den vierden van Grasmaand 1609. ongetrouwd overleeden is.

ZEVENDE HOOFDSTUK.

De Nieuwe of Maaren Kerk. De Nieuw te bouwen Kerk in de Waard. En Bediening der Kerken.

De Stad Leyden voor weinige jaaren door de besmettelyke ziekte geweldig ontbloot van Inwooners, was in korten tyd, zoo door den oorlog in Duitschland als elders, weder met zoo veel menschen vervuld, die hun onderhoud door de handwerken en neeringen zogten, en hier een veilig verblyf vonden, dat 'er naauwlyks huizen genoeg te vinden, en de Kerken te klein waren, om de toehoorders behoorlyk te bevatten, zulks de Heeren Regeerders aandachtlyk op de zaaken acht geevende, niet alleen het vermenigvuldigen der wooningen bezorgden, maar ook oorbaar vonden om de gemeente door heilzaame leeringe te doen stigten en door vermaaningen uit Gods woord in haaren plicht te houden; met dit ogmerk zyn de voorbereidselen tot het bouwen van eene nieuwe Kerk in 't jaar 1638. ontworpen, en op den zestienden Maart van 't naest volgende jaar in diervoegen voortgedreeven, als uit de volgende stukken, beraad en vastbesluit omstandig te zien is:

Den XVI[en]. Maart 1639.

„ Die van den Gerechte der Stadt „ Leyden, by de groote Vroed„ schappe dezer Stede geauthoriseert „ synde, omme binnen deze Stad als „ noch te doen bouwen een tempel, of„ te Kercke, alwaar Godes Woort tot „ meerder accomodatie van de goede „ gemeente, ende aanwas van dezelve, „ gelyck als in de andere Kercken sou„ de werden geleert en gepredickt, en „ daar toe te despiciëren een bequaa„ me plaatse, hebben deselve, naar dat „ dezelve ook de plaatse, wel eer ge„ destineert tot een gebouw van een „ tuchthuys hadden gedaan inspecteeren, „ daer toe geëligeert ende verkooren de „ Zoutkeet, dewelke Burgermeesteren „ in den voorleeden jaare gekocht heb„ bende van Jannetje Dircxdogter van „ der Beeck, Wedue wylen Jan de Bont, „ in zyn leven Schepen dezer Stede, „ leggende tusschen de Maaren en de „ Koddesteeg, uytcomende met twee „ uytgangen op te maeren, eene opte „ Oudevest, ende eene in de Codde„ steeg, dan alzoo naar gedaan affmee„ tinge van de voorsz. plaatse, bevon„ den is, dat daar toe oock noodich „ waaren de twee huysen van de voorsz. „ Wedue, dewelke zy als noch besy„ den den anderen opte Maaren voor de „ voorsz. Zoutkeet is hebbende, soo „ ten respecte van plaatse ofte gront, „ die men tot een goedt fatsoen en for„ me van deselve Kercke, als oock om„ me eene bequaame ingang, ende aan„ sien aan de voorsz. Kerke, ofte de te „ bouwene tempel te geeven, van doen „ heeft: Soo is't, dat de voorsz. Ge„ rechte, naar dat zy de voorsz. huy„ singen hadden wesen inspecteeren, en „ door anderen hen op dat stuk ver„ staande, mede doen besichtigen en „ derselver oordeel daar over verstaan, „ eyntelyk met Claes Jacobsz. van Leeu„ wen uytten naame, en van wegen de „ voorsz. Wedue, aangaande de coope „ derselver twee huysen, zyn overge„ comen en geaccordeert, dat zy op „ Meyendaage toecomende, als wan„ neer de coope zyn ingang sal nemen „ beneffens de opdrachte derselver twee „ huysen sullen betaalen een somme van „ ses duysent guldens van XL. groten „ 't stuk vry gelts, van alles, soo van „ de XL. penning, als van het schry„ ven van brieven, en dat de Stad oock „ den huerman van het noortwaardste „ der voorsz. twee huysen meede sal „ moeten contenteeren van de huure, „ die hy aan het selve heeft, alsoo hy „ het zelve met Meyendage toekomen„ de, innegaande, als noch een jaar inne „ gehuurt heeft.

Extract uit het Burgemeesteren en Gerechtsdagboek van Publycque zaken.

NB. De Wapenschilden der vier Burgermeesteren staan in de voorgevel van de Maare Kerk.

Op-

De MAREKERK te Leyden 1762

„ Opten XIX^en. July anno XVI^C.
„ negenendertich zyn in Burger-
„ meesteren kamer op 't Raedthuys ver-
„ scheenen

Philps Philps de Vos, Stads Meester Metselaar tot Amsterdam,
Pieter Michiels, Stads Meester Timmerman tot Amsterdam, en
Dirck Arents Elgen, Meester Timmerman woonende tot Delft,

„ Dewelcke door ordre van Burgermee-
„ steren, door den Fabryck dezer Ste-
„ de, ontbooden waaren, omme te vi-
„ siteren, ende te examineren de mo-
„ dellen, ende teyckeningen, mitsga-
„ ders de Kerck, by Mr. Arent (1),
„ Fabryck voornoemt, ontworpen, en
„ gedaen maecken, om in achtervolch
„ van dien een Kerck binnen deze Stadt
„ te doen bouwen, hebben elxs byson-
„ der, ende daer naer ook gesamentlick
„ ende eenstemmelick verclaert, dat zy
„ 't voorsz. werck volgens de model-
„ len en teyckeningen hen luyden by
„ Meester Arent voornoemt, vertoont,
„ wel en rypelyck hadde geëxamineert,
„ ende doorsocht, ende dat zy verston-
„ den ende oordeelden, dat 't zelve in
„ achtervolgens van dien te maecken sou-
„ de weesen, een bundich, vast starck,
„ ende onbeweechlich werck, en dat
„ zy de ordonnantie van 't selfde in al-
„ len zyne deelen goetvonden.

„ Opten XXV^en. July daer aenvol-
„ gende, by den Burgermeesteren den
„ Gerechte deser Steede bekent gemaackt
„ synde het oordeel van de voorsz. per-
„ sonen, nopende 't voorgenomen ge-
„ bou van eene nieuwe tempel, ofte
„ Kercke, hebben deselve eenstemme-
„ lick goedgevonden, dat in conformi-
„ te van de modellen, teyckeningen,
„ en bewerp, by Meester Arent daer
„ van gedaen, de voorsz. Kercke soude
„ werden gemaekt, en dienvolgens den
„ Fabryck geauthoriseert, en gelast, om-
„ me 't selve daer naer by de handt te
„ nemen, en alles ten meesten oirbaer
„ te voltrecken, ende dat op te spoe-
„ digste en beste wyse, doch alles naer
„ den eysch en oirbaer van 't selve werck,
„ ende voor al gerecommandeert, den
„ gront van dien wel met heyen, te
„ verseekeren.

„ Den XX^en. September 1639.

„ Syn ter vergaderinge van Burger-
„ meesteren verscheenen Philps de Vos,
„ en Pieter Michiels, Stads Mr. Tim-
„ merman en Metselaer tot Amsterdam,
„ dewelcke door ordre van Burgermee-
„ steren dezer Steede, door den Fa-
„ bryck van deze Stadt waeren versocht,
„ en ontboden, om haer oordeel te ge-
„ ven op het heywerk, als nu onder-
„ hande synde om daar op te bouwen
„ een Kerck, ende hebben aldaer ver-
„ claert, dat zy gesien hadden 't voorsz.
„ heywerck, ende 't selfde oordeelden
„ suffisant genoech te weesen om 't ge-
„ bouw van deselve Kercke te draegen,
„ alwaer 't oock dat in elck gadt noch
„ vier off vyff masten (2) minder waeren,
„ dan oordeelden oirbaerlick te wesen,
„ datter noch eenige persoonen meer aen
„ 't heyblok mochten werden gestelt.

„ Op den XXII^en. Septembris, by
„ den Burgemeesteren bekent gemaekt
„ synde, het oordeel van Mr. Metse-
„ laer en Timmerman der Stad Amster-
„ dam, aan de andere syde verhaelt, aan
„ die van den Gerechte van dese Stad,
„ omme daar op te verstaan haere reso-
„ lutie, hebben deselve geresolveert,
„ daer inne te volgen het oordeel van
„ de voorsz. Meesters, naementlyk, dat
„ men sulxs daar mede soude voortvae-
„ ren, als nu was begonnen, alleenlick,
„ dat het getal der persoonen aan 't hey-
„ blok soude werden vermeerdert, en
„ is de selfde resolutie den Fabryck in
„ de voorsz. vergaderinge van de Ge-
„ rechte aangeseyt, dewelcke aldaer ver-
„ claerde 't getal der heyers aan yder
„ blocken, volgens het goedvinden der
„ voorsz. Meesters, te hebben geaug-
„ menteert, en dat hy 't selve met ge-
„ lyck getal soude voltrecken.

„ Den XXIII^en. Septembris

„ hebben die van den Gerechte verstaen
„ en geresolveert, dat de eerste steen
„ van de nieuwe Kercke sal werden ge-
„ leyt by Cornelis Paedts, oudt vier
„ d'halff jaeren, soontje van Mr. Wil-
„ lem Paedts jegenwoordich eerste en
„ presiderende Burgemeester, en dat 't
„ selve sal geschieden ten overstaen en
„ by-

(1) Mr. Arend, Adriaanszoon van s'Gravesande.

(2) De grond van deeze Kerk is met meer dan drie duizend masten geheit. *Orlers Beschryv. van Leyden pag.* 114.

„ bywesen van Burgermeesteren ende „ Schepenen meesteren, ende die geene „ die mitten selven Gerechte daer sul- „ len believen meede present te syn, en „ dat van Stadts wegen, door den Fa- „ bryck aen de arbeyders sal werden ge- „ daen de naervolgende vereering:

„ Aan de Delvers . . .	*f* 12 —:—:	
„ — de Heyers	40 —:—:	
„ — de Metselaers en Opperluyden	25 —:—:	
„ — de Timmerluyden .	25 —:—:	
„ — de Steenvoerders .	5 —:—:	
„ — de Calkdraegers . .	5 —:—:	
„ — de Smit	4 —:—:	
„ — de Calckfifters . .	4 —:—:	
Beloopende te samen	*f* 120 —:—:	

„ Opten XXVII[en]. Septembris daer „ aenvolgende, is den eerste steen ge- „ leyt by het Soontje van de voor- „ noemde Burgermeester Paeds, ten by- „ wesen van Mr. Willem de Bont, „ Schout, Mr. Willem Paedts, en Rob- „ brecht van Rossum, Burgermeesteren, „ Timon Willems van Kerchem, Mou- „ ring Cornelis van der Aa, Dirck Leo- „ naerts Keth, Mr. Gerard van Hoo- „ geveen, Jacob Jans van den Bergh, „ Foeyt van Zyp, en Mr. Willem Goes, „ Schepenen, en Mr. Aelbrecht van „ Hogeveen, Secretaris, en naer de ge- „ leyde eerste steen, gedaan de boven- „ staende vereeringe met last aen de „ Fabryck, omme dienvolgens dezelve „ te verdeelen.

Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek van publique zaken, begonnen den 1. Febr. 1634.

De gront tot dit gesticht met omtrent vier duizend masten geheid (1), en het werk dus met iever aangedreeven, en volgens resolutie van de groote Vroedschappe deezer Stad, genomen den laatsten October des jaars 1639. en magtgeeving van de Heeren Burgermeesteren op den dertigsten December van 't zelve jaar, zyn ter betaalinge van de kosten der nieuw te maaken Kerk, Lyfrenten ten laste van de Stad verkoft, gelyk in eenige der volgende jaaren, op een lyf den penning tien (2).

Op deeze wyze is dit Konstig gebouw binnen tien jaaren voltooid, hebbende in zyn ommetrek binnen de muuren omtrent driehondert voeten, in de wytte van den eenen hoek tot den anderen hondert voeten. Het gantsche werk rust op acht zwaare pilaaren, ieder omtrent vyftig duimen dik, van elkanderen drieentwintig voeten staande. De hoogte tot de eerste verdieping is veertig, van daar tot de tweede verdieping drieëndertig voeten, tot het midde van 't verwulf vyftien en daarboven voor de Kap insgelyks vyftien voeten. De hoogte van den toren is zevenenveertig voeten, zoo dat de Kerk, in 't geheel honderd en vyftig voeten hoog is (3). In de maand February des jaars 1648. is de groote Klok in den toren gehangen, zy was in 's Graavenhage gegooten, en is met de wapenschilden van de Stad en van de Heeren die deselve aanbesteedden en in 't jaar zevenenveertig Regeerden, versierd, als Mr. Gerard van Hogeveen, Schout, Adriaan, Janz. van Staveren, Jan Rippertsz. van Groenendyk, Pieter Joosten van Warmond, en Mr. Pouls van Swanenburg, Burgermeesteren; Mr. Joan van Wevelinchoven, Pensionaris, en Mr. Albrecht van Hogeveen, Secretaris. De verdere plechtigheden tot de inwying deezer Kerke, zal best uit het nevensgaande uittreksel dat ons gunstlyk medegedeeld is, begreepen worden.

Resolutie omtrent het doen van de eerste predicatie in de nieuwe of Maaren Kerk.

„ Alsoo de nieu geboude Kerk op „ de Maren, nu genouchsaam was „ volbout, ende in de selfde twee Loo- „ se predikstoelen, een aan de pilaar „ staende aen de rechterhandt van de „ zuytdeur van de voornoemde Kerk, „ ende de andere tusschen beyde de „ zuydelyxe pilaeren in waeren ge- „ stelt, soo is naer deliberatie op ten „ XXVII[en]. Septemb[ris] 1649. by die „ van

(1) MS. Van 't bouwen der Maare Kerk.
(2) Des Thesauriers Rekening van 't jaar 1652. pag. 292.
(3) MS. Van 't bouwen der Maare Kerk. En Orlers Beschryv. der Stadt Leyden pag. 115

„ van de Gerechte deser Stede goetge-
„ vonden, dat op den XIII. ende
„ XIIII[en]. Octobris, [zynde den XIII.
„ naer den ouden styl te reeckenen, den
„ dach van de vermaerde verlossinge
„ van dese Stadt van de belegeringe
„ van de Spanjaerden], 's morgens ten
„ negen uyren, zynde Woonsdagh, en-
„ de Donderdagh, als wanneer op de-
„ selfde tyt in de andere Kercken niet
„ en werd gepredickt in de voornoem-
„ de nieuwe Kerke twee predicatien
„ sullen werden gedaen, om deselfde
„ gehoort, als dan naerder te werden
„ gedisponeert, op de plaetse daer de
„ predickstoel sal werden gestelt. Wy-
„ ders dat om de voornoemde predica-
„ tien te aanhoren, aldaar sullen ver-
„ schynen de Schout, Burgermeesteren,
„ Schepenen, Vroetschappen, Veerti-
„ gen, Pensionarissen, Secretaris, Grif-
„ fier, ende Ondersecretaris, mitsga-
„ ders oock die van den Kerckenraedt
„ van de Nederduytsche gemeynte, en-
„ de de Huysittenmeesteren, ende dat
„ tot dien eynde den Fabryc, mitsgae-
„ ders deser Stede Meester timmerman
„ sullen werden gelast, twee zitplaetsen
„ te doen prepareren, de eene recht
„ voor de noortdeur, voor de Magis-
„ traet, ende de andere een weynich
„ oostelycker, voor die van den Kerc-
„ kenraedt voornoemt, ende deselfde,
„ mitsgaders alle andere bancken sooda-
„ nich te verseeckeren ende te stellen,
„ dat alle confusie ende ongeluck, de-
„ welke door den grooten toeloop der
„ menschen souden werden konnen ver-
„ oorzaackt, werde voorgekomen: waer
„ naer op den VII. Octobris, naer ge-
„ nomen inspectie, by de voornoemde
„ Gerechte mede is goetgevonden, dat
„ op de kant van de platinge van de
„ maren een staecketsel sal werden ge-
„ stelt, om in het uytgaen van de pre-
„ dicatie alle ongeluc, dewelcke door
„ den grooten toeloop ende drang van
„ menschen soude konnen veroorsaeckt
„ werden, voor te komen, dat mede
„ rontom de twee loose predickstoelen
„ een provisioneel hec sal werden ge-
„ stelt, ende geapproprieert tot sittin-
„ ge van de huysvrouwen van de Ma-
„ gistraets persoonen, dewelcke in de
„ voornoemde predicatien sullen willen
„ tegenwoordich syn, ende is ten self-
„ den dage op de consideratien van den
„ Kerckenraedt van de Nederduytsche
„ gemeynte, by den Burgermeesteren
„ aen die van de Gerechte bekent ge-
„ maeckt, goed gevonden, dat de eer-
„ ste predicatie zal werden gedaen op
„ de predicstoel staende tusschen beyde
„ de pilaeren, ende de tweede op den
„ stoel staende vast aan de pilaer; dat
„ mede op de daegen dat de voornoem-
„ de predicatien sullen werden gedaen,
„ in de andere Kercken, niet en sal
„ werden gepredickt, ende oversulx de
„ voorlesers en de Kosters van de an-
„ dere Kercken, elx op haere gestelde
„ daegen in de nieuwe Kercke voorle-
„ sen, ende haeren dienst waernemen
„ sullen, ende dat hetselfde in de re-
„ spective Kercken op Sondach toeko-
„ mende van de predickstoelen sal wer-
„ den gedenuntieert, ende de gemeynte
„ bekent gemaeckt.

„ Opten XI[en]. dito by eenige gede-
„ puteerdens uyt den Kerckenraedt die
„ van den Gerechte bekent gemaeckt
„ synde, dat deselfde Kerckenraedt,
„ gaerne soude weten, off de intentie
„ van die van den Gerechte is, dat de
„ te doene predicatien alleenlyc sullen
„ dienen tot beprouvinge van het ge-
„ hoor, dat in deselfde Kercke is, dan oft
„ deselfde te gelyc sullen strecken tot in-
„ leydinge van de voornoemde Kercke,
„ ten eynde de Predikanten, dewelcke
„ tot het doen van de voornoemde Pre-
„ dicatien sullen werden gebruyckt, haer
„ Predicatien daer naer mogen aenstellen:
„ is daarop, naer deliberatie goetge-
„ vonden, dat de voornoemde Predica-
„ tien te gelyck sullen strecken tot in-
„ leydinge van de voornoemde Kercke,
„ ende daer toe aengestelt werden, om
„ de Gemeynte aen te manen Godt den
„ Heere te Looven, ende te dancken
„ van den aanwas van syne Gemeynte,
„ ende de zegeninge over dese Stad uyt-
„ gestort, waer door deselfde de macht
„ ende de middelen heeft gehadt van
„ so eene Kercke tot synder eeren te
„ konnen bouwen, en hem te bidden
„ in het uytstorte van de voornoemde
„ zyne zeegeninge over dese Stad ende
„ syne gemeynte in deselfde te willen
„ continueeren; is wyders ten selfden
„ daege mede goetgevonden de voor-
„ noemde gedeputeerdens aan te seg-
„ gen, dat die van de Gerechten oor-
„ deelen, dat de voornoemde predicatien,
„ behooren gedaen te werden by de twee
„ Predikanten, alderlangst het Predick-
„ ampt binnen dese Stad bedient heb-
„ bende, dat mede den voornoemde
„ Kerkenraedt behoort collegialiter op
„ de voornoemde XIII[en]. ende XIIII[en].

„ te

,, te vergaederen, ende in Corps naer
,, de voornoemde Kercke toe te gaen:
,, alle het welcke alsoo geresolveert synde,
,, hebben die van de Gerechte verklaert,
,, dat niet tegenstaende goetgevonden is,
,, dat de eerste ende tweede
,, Predicatien in de nieu geboude Kercke
,, sullen werden gedaen by die van de Nederduytsche
,, gemeynte, daer door echter
,, niet en werd vast gestelt, dar deselfde
,, aen die van de Nederduytsche
,, gemeynte sal werden vergunt, maer
,, dat hier naer naerder sal werden by
,, de voornoemde Gerechte geresolveert:
,, aan welc van beyde, Nederduytsche,
,, ofte Walsche gemeynte 't gebruyck
,, van de selfde sal werden toegestaen (1).

,, In achtervolch van welcke resolutien
,, soo syn opten XIII[en]. ende veertienden
,, October respectivelyc de twee
,, eerste Predicatien in de voornoemde
,, Kercke gedaen by D[s]. Johannes Dermoutius,
,, outste Predikant, ende [vermits
,, de indispositie van D[s]. Henricus
,, Fabritius] D[s]. Abrahamus Heydanus
,, Predikant, ende Professor Theologie
,, in de Universiteyt alhier, ende syn
,, op beyde de voornoemde daegen, op
,, 't Raedthuys deser Steede vergaedert
,, geweest, ende daer van daen en corps
,, naer de voornoemde nieuwe Kercke
,, toegegaen, ende in de Predicatien jegenwoordich
,, geweest, den Schout,
,, Burgemeesteren, Schepenen, Vroetschappen,
,, Veertigen, Pensionaris,
,, Secretaris, Griffier, ende onder Secretaris,
,, gelyc mede aldaer tegenwoordich
,, geweest is het gantsche lichaem
,, van den Kerkenraedt van de
,, Nederduytsche Gemeynte. Waer naer
,, op den XVI. daer aenvolgende by die
,, van de Gerechte in deliberatie geleyt
,, synde, tot wat plaetse de Predikstoel
,, behoort te werden gestelt, is goetgevonden
,, conform het advys van den
,, voornoemden Kerckenraedt, dat de
,, Predickstoel sal werden gestelt in het
,, midden van de twee Zuydelyxe pilaeren,
,, een weinich hooger als de loose
,, Stoel jegenwoordich is staende, ende
,, ten eynde de stem van de Predikant des
,, te beter koome tot de ooren van de
,, toehoorders, dat het verhemelt boven
,, de voorsz. een weinich aldaer by
,, provisie es gestelt, ende rontom het
,, selfde een nederhangende lyst, dat
,, mede de copere kroon, hangende in
,, 't midden van de Kore, een voet hooger
,, sal werden gehangen als deselfde
,, jegenwoordich is hangende. Actum
,, ten dage ende jaere voornoemt.

Wy hebben niets aanmerklyker hier by te voegen dan dat alleenlyk den toorn vervolgens een bekwaam uurwerk gemaakt is, met twee Klokken die heel en half uur slaan, en dat sedert weinige jaaren deeze Kerk door een fraay orgel is versierd geworden.

Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek van pub jcque zaaken der Stad Leyden Lett. D. *fol.* XXXVII.

NB. De eerste Predikatie van Dominus Dermoutius was uit het negende tot het twaalfde vers van den vierentachtigsten Psalm, voor af wierdt gezongen het eerste deel van denzelven Psalm, en naa de Predikatie het tweede en derde vers van den zeventwintigsten Psalm, Des anderen daags 's morgens heeft de Professor Heidanus verklaard de versen van drie tot elf uit het eerste Capittel van den Profeet Hagai, en voor de Predikatie wierdt den vierentwintigsten, en naa den honderdsten Psalm gezongen.

De Nieuw te bouwen Kerk in de Waard.

De Stad aan de Oostzyde vergroot, merklyk betimmerd, en bewoond zynde, deedt de Regeerders, bekoord door het goed gevolg van den laatsten Tempelbouw, besluiten, tot gemak der ingezetenen in dien oord, daarze laast uitgeleid was, eene nieuwe Kerk te bouwen, tot dit einde wierdt eene ruime plaats, ten Oosten de Heeregraft, tusschen den Ouden en nieuwen Ryn uitgespaard, en den derden December des jaars 1662. den Thesaurier extraordinaris door Burgermeesteren gelast naar Amsterdam te reizen, en aldaar voorraad van Noordsche masten in te koopen, om gebezigt te worden tot het heywerk van de nieuw te bouwen Kerk. Den twintigsten July van 't naastvolgende jaar, is by die van den Gerechte der Stad Leyden zekere tekening gezien van den grond voor de ondernomene bouwing der Kerk; en goedgevonden, dat die

(1) Is den 20. Maart 1650. die van de Nederduytsche Gemeynte vergunt. Siet R. K. S. fol. 134.

die gelykvormig, gelaaten zoude worden eene ruimte van vierentachtig voeten wytte voor dezelve Kerk, en dat de erven aldaar afgepast zouden worden. Het werk, ernstig voortgedreeven, raakte wel haast tot dien staet, dat Gerard Meerman, oudste Zoon van Mr. Johan Meerman, eersten voorzittenden Burgermeester op den vyfden November des jaars 1663. den eersten Steen van de nieuwe Kerk, op de Heeregraft, geleid heeft, ten byzyn van zynen Vader, den Burgermeester van Zanen, en Pieter Gerritsz. van Grieken, en Claas Dircksz. Verruyt, Schepenen, als wanneer van wegen de Stad aan 't werkvolk vyftig gulden geschonken wierdt. Op den tienden April van 't jaar 1664. is by die van den Gerechte in overleg genomen, en goedgevonden, het gebouw van deeze Kerk zoodaanig aan te leggen, dat dezelve tot begraafplaatzen zoude konnen gebruikt worden (1). Hier op volgde den eersten September des zelven jaars dat ter gelegenheid van het bouwen eener nieuwe predikplaatze in de nieuwe vergrooting, ten dienste der Nederduitsche Gemeente, by resolutie van de groote Vroedschap, den Rentmeester van het Capittel ten Hoogenlande, en van de Memorien en Getyden goederen uit de beurze van de Stad, tot verval van de Wedde eens Predikants, vyftienhonderd guldens jaerlyks toegevoegd wierdt (2). Doch de verdere opbouw van deeze Kerk, is door den oorlog en vermindering van de Neringen en Koophandel gestremd, toen de fondamenten verre boven den gemeenen grond gevorderd, en reeds met blaauwe drempels, en andere voorbereidselen voorzien waren; des men die in vervolg van tyd, als ondienstig, weggenomen ten deele aan 't fontein op de Vischmarkt en tot andere noodwendigheden gebruikt heeft. Echter heeft men om den Godsdienst in dien oort aan te kweeken, geduurende het bouwen nevens de grondslagen van de ontworpene Kerk, eene

HOUTE LOOS

opgerecht, om de afgelegene gemeente aldaar te stichten; van welke timmeraadje ik ter gedachtenisse, deeze aantekening machtig geworden ben: „ Op „ den zesentwintigsten Augusti van den „ jaare zestienhonderd drieënzestig, is in „ tegenwoordigheid van die van den „ Gerechte, gedaen de eerste Predikatie in de nieuwe houte Lootse, of „ predikplaats, tusschen de Oranje- en „ Heeregraften, door Ds. Abrahamus „ Heydanus, Professor in de H. Theologie, en Predikant, wordende voor „ de predicatie gezongen den vierentwintigsten, en naa de predikatie „ den honderdsten psalm, en den text genomen uit het zeventiende Capittel „ van de Handelingen der Apostelen aan „ het tweeëntwintigste vers" (3). Welke Godsdienstige vergadering, op deezen grondslag, sedert tot heden ten dage toe onderhouden is.

De Bediening der Kerke van den Openbaaren Godsdienst.

Naa de afzondering van andere gereformeerde Gezintheden, by de Synode van Dordrecht doorgedreeven, vondt men ten zelven tyde, naamenlyk in den jaare 1618 en 1619. noodig eenen regel ter bestieringe der Kerke te ontwerpen, en door de Achtbaarheid van de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, te doen bekrachtigen, by dezelve wierdt dan vastgesteld, dat in alle Kerken van den Openbaaren Godsdienst zoude een Kerkenraad zyn, bestaande uit de Dienaaren des H. Woords, ende Ouderlingen, welken ten minsten alle weeken eens te saamen zoude koomen; zynde heden nog de gewoone Vergadering hier ter Stede gebruikelyk; maar in de Groote Vergadering verschynen ook de Diaconen; deeze samenkoomst verbeeld de gantsche Gemeente; doch wyl ieder dier Leden een afgezonderd ampt bekleedt, zal het niet ondienstig zyn, kortlyk eene schets van dezelve te geeven (4).

Het ampt der Leeraaren bestaat in 't verklaaren van de Heilige Schriften, die zui-

(1) Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek, aangaande de zaaken van den Fabrick.
(2) Thesauriers rekening van den jaare 1729.
(3) Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek van publycke zaaken Lett. D. fol. 327. versa.
(4) Kerkelyk plakkaatboek door Wiltens pag. 152. en vervolg. En Groot plakkaatboek III. deel pag. 464. N°. 10.

zuiverlyk te ontvouwen, de Sacramenten te bedienen, de zieken en droefgeestigen te bezoeken en te vertroosten, de Magistraaten deezer Stad getrouw en gehoorzaam te wezen, ende voorts alles te doen en te laaten, wat getrouwen Dienaars des Godlyken Woords, zoo in voorals tegenspoeden, behooren te doen (1).

Der Ouderlingen bediening is opzigt te hebben, dat de Dienaaren des Woords, en andere Medehelpers en Diaconen hun ampt getrouwlyk waarneemen, naar gelegenheid des tyds, en der plaatse; bezoekingen te doen tot stichting der gemeente, zoo voor als naa het nachtmael, om de Leden der gemeente te onderwyzen en te vertroosten; met de Dienaaren de Kerkelyke discipline te oeffenen, te bezorgen dat alles eerlyk, en met ordre geschiede, midsgaders ook anderen tot de Christelyke Religie te vermaanen (2).

Aan de Diaconen hunne zorg is nevens de Huiszittenmeesteren bevolen de aalmoessen en andere armen goederen naarstelyk te verzamelen, ende dezelve getrouwlyk en vlytiglyk, naar den eisch der behoeftigen, met gemeen goedvinden uit te deelen, de benaauwden te besoeken en te vertroosten, en wel toe te zien, dat de aelmoessen niet misbruikt en worden, waar van zy jaarlyks rekening doen voor de Heeren Rooyermeesteren (3).

De Magistraaten der byzondere Steden en Plaatsen, konnen, indien 't hen gelieft, een of twee hunner Amptgenooten, Ledemaaten der Gemeente, by den gemelden Kerkenraad voegen, om te hooren, over de voorvallende zaaken te beraaden, en te helpen besluiten (4): welken staatkundige Gemagtigden by ons in 't onduitsch *Commissarissen Politicq* geheeten worden, en bekleeden heden deeze waardigheid, de volgende Heeren:

Mr. Johan van der Marck, Oud Burgermeester.
Mr. Petrus Cuneus, Oud Burgermeester.

De Predikanten zyn twaalf in getal, onder welken doorgaans twee Hoogleraars in de Godgeleerdheid zyn, die samen eene Predikbeurt waarneemen. Zy behooren onder het Classis van Nederrynland, dat te Leyden vyfmaal in 't jaar vergadert, en worden op diergelyke wyze als in andere Hollandsche Steden beroepen, naamenlyk door den grooten Kerkenraad voorgesteld en door den Magistraat goedgekeurd.

Het Predik-ampt van den Openbaaren Godsdienst der Nederduitsche Kerken wordt tegenwoordig waargenomen door de volgende Leeraars:

Petrus Couwenburg du Bois.
Gualtherus Zoutmaat.
Bernhardinus de Moor.
Adrianus Munnekemoolen.
Clemens Streso, Zach. Jac. Fil.
Petrus van Gilst.
Henricus Caen.
Nicolaas Hoogvliet.
Joan van Schelle, overleeden 1762.
Johannes de Jong.
Herbert Christiaan van der Mey.
Artus Coppiers.

(1) Groot Plakkaatboek IV. deel. pag. 360.
(2) Kerklyk Plakkaatboek door Wiltens pag. 156. en 157.
(3) Zie de XII. Keur pag. 13.
(4) Kerkelyk Plakkaatboek door Wiltens pag. 159.

ACHTSTE HOOFDSTUK.

De Hoogduitsche en Engelsche Kerken.

De nabuurige oorlogen deedt dit Land, als eene veilige schuilplaats der verjaagde of gevlugte Vreemdelingen verstrekken, en dierhalven toeneemen in macht van Volk, inzonderheid binnen de Stad Leyden, alwaar toen de Handwerken en Neringen bloeiden, 't gene de uitheemschen derwaarts lokte. Onder andere Vreemdelingen bevonden zich veele Hoogduitschen van den Gereformeerden Godsdienst, welken zoo talryk waren, dat de Magistraat deezer Stad, be-

bewoogen door hun verzoek, raadzaam vonden omtrent het jaar 1644., eene Kerk voor hen bekwaam te maaken, en daartoe zekeren grond; tusschen de oude Vest en Korte Langegragt, op den hoek van de Prinsesteeg gelegen, verkoozen, en aldaar eene Kerk bouwde van redelyke ruimte met een torentje om eene klok te hangen tot het byeenroepen der Leden. Dit gebouw in 't jaar 1644. gelyk in de voorgeevel staat, voltrokken zynde „ hebben die van den Gerechte, „ op den zesentwintigsten September van „ 't gemelde jaar, de plaats wezen bezigtigen, welke volgens voorgaande „ besluit, tot eenen Tempel of Kerk genomen en bekwaam gemaakt wierdt, „ om voor de Hoogduitsche natie aldaar „ de Gereformeerde Religie geleerd en „ gepredikt te werden; en bevonden „ hebbende, de vloer beleid te wezen „ met roode steenen, die voor de kleeren besmettelyk zyn, is toen geresol- „ veert en geordonneert, dat dezelve met „ blauwe steenen beleid zal worden (1)".

Kort hiernaa wierdt op den drieëntwintigsten October van 't zelfde jaar, op eenen Zondag voor den middag de inwyingpredikaatie gedaan, door D. Fredericus Spanheim, Professor in de Godgeleerdheid op de Universiteit alhier, verklaarende by deeze inwying de woorden van de twee eerste Versen van den 122en. Psalm:

Vs. 1. *Ik verblyde my in de gene die tot my zeggen: wy zullen in het huis des Heeren gaan.*

Vs. 2. *Onze voeten zyn staande in uwe poorten, ô Jerusalem.*

En wierdt voor de predikaatie gezongen den 48en., en naa de zelve den 122en. Psalm.

Op deezen voorgang is verscheidene jaaren in die Kerk in 't Hoogduitsch den Godsdienst verricht, tot dat de leden dier gemeente verloopen, of tot inboorelingen geworden, die samenkoomst te niet ging, en hunne Predikant onder de andere van den openbaaren Godsdienst geschikt is geworden. Deeze Kerk dus buiten dienst geraakt zynde, is in 't jaar 1736. by resolutie van die van den Gerechte, tot eene Armekinderschool geschikt, gelyk dezelve sedert met goed gevolg tot heden toe gebruikt is, op zoodaanige wyze, als wy onder de beschryving dier Schoole omstandig zullen aantoonen.

De Engelsche Kerk.

Onder de menigte Vreemdelingen die t'elkens herwaart vloeide, bevonden zich zooveel Engelsche Gereformeerden, dat ze eene goede gemeente uit maakten, en dierhalven de openbaare oeffening van hunnen Godsdienst, in St. Katryne Gasthuis van de Magistraat deezer Stad, als mede zekeren onderstand voor hunnen Leeraar verkreegen hadden, en alzoo deeze Predikant, omtrent den jaare 1617. gestorven was, en zy eenen anderen tot den dienst hunner gemeente noodig hadden, keerden ze zich tot de Heeren die van den Gerechte met het volgende smeekschrift.

Request van de Engelsche Gereformeerden aan de Heeren van den Gerechte der Stad Leyden tot onderstand van eenen Predikant.

Aen myn E. Heeren die van den Gerechte dezer Stad Leyden.

„ Geven reverentelyk ende mit alle „ eerbiedinge te kennen UE. on- „ derdanige dienaren de Engelsche natie „ binnen dezer Stede, dat UE. belieft „ heeft hen Supplianten niet alleen te ver- „ gunnen een openbare oeffeninge, en „ Godtsdienst in het Gasthuys alhier, „ maer ook een Subsidium voor de Mi- „ nister ende Prediker van hen Suppli- „ anten; ende alzoo het God almachtich „ belieft heeft, hen Supplianten Predi- „ cant uyt dezer werelt te haalen, soo „ zyn sy Supplianten genoodzaakt hen te „ keeren tot UE. verzoekende, ende bid- „ dende

(1) *Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek van de publycque zaaken.*

„ dende zeer demoedelick, dat UE. be-
„ lieven in de vergunninge, ende toevoe-
„ ginge van 't gunt voorſz. ſtaat, als
„ noch te continueeren, ende vorder te
„ conſenteren, dat zy Supplianten naeeen
„ ander bequaem vreedſaem, Godzalig
„ ende geleerdt perzoon tot de voorſz.
„ Godtsdienſt mogen uytſien, ende om-
„ hooren, die met agreatie van UE. in
„ plaetſe van de Overleden ſal ſuccede-
„ ren, ende van gelycke, dat middeler-
„ tyt eenige van de nabuurige Engelſche
„ Predicanten den dienſt mogen continu-
„ eeren, 't welk doende &c.

In margine ſtond voor Apoſtille.

„ Die van de Gerechte der Stad Ley-
„ den, diſponeerende op 't jegen-
„ woordige verzoeck verſtaen, dat de Sup-
„ plianten zullen mogen omme hooren
„ naa een ander bequaem Dienaer, midts
„ dat zy voor de beroepinge, off eenige
„ andere onderhandelinge, dezelve eerſt
„ die van de Gerechte zullen voordraa-
„ gen, om daer na mit kenniſſe daerinne
„ te procedeeren, hebben ook by pro-
„ viſie geconſenteert, dat de Supplian-
„ ten, middeler tyt, zullen mogen ge-
„ bruyken den dienſt van eenige der naa-
„ buurige Engelſche Predicanten, onder
„ toezach, dat men 't ſubſidium ook ge-
„ duurende de zelve tyt zal continuee-
„ ren.

„ Actum in haare vergaderinge de
„ VI^en. Octobris, anno XVI^c.
„ ſeſtien.

Onderſtont:

„ In kenniſſe van my,

Geteyckent

J. Swanenburch

Lager ſtont voor Apoſtille.

„ Burgermeeſteren der Stad Leyden
„ ordonneeren by dezen Jacob Jans
„ van Thetroede, Rentmeeſter van des
„ Capittels goederen te Hogelande, het
„ tractement den Engelſchen Predicant
„ in 't jaer toegevoegt, aen den Suppli-
„ anten te laaten volgen, om d'onkoſten
„ van de Predicanten gedaen werdende,
„ te mogen vervallen, en dat ter tyd toe
„ zy mit een ordinaris Predicant ſullen
„ weeſen voorſien, des den Rentmeeſter
„ de voorſz. penningen in uytgeeve ſon-
„ der ſwaering zullen werden geleden.

„ Actum in haere vergaderinge de
„ XX^en. February, anno XVI^c.
„ ſeventien.

Onderſtondt;

„ My jegenwoordigh,

Geteekent,

J. van Swanenburch.

Extract uit het Burgermeeſteren en Gerechtsdag-boek van publycque zaaken, Lett. A.

Zy op deeze wyze naar genoegen geholpen, bevonden naa verloop van tyd, dat zy in de gemelde Gaſthuis Kerk, door anderen verhinderd, niet naar behooren hunnen Godsdienſt konden verrichten, des deeze Gemeente zich wederkeerde tot die van den Gerechte, en haare begeerte, door het naaſtvolgende ſchriftelyk verzoek te kennen gaven:

't Kerkjen van Hieruſalem aan de Engelſche Gemeente tot eene Godsdienſtige vergadering ingeruimd.

„ By de Engelſche Gemeente alhier
„ profeſſie doende van de Gereſor-
„ meerde Religie, aen die van de Ge-
„ rechte dezer Stede tot verſcheyden ty-
„ den ſynde vertoont, dat het prediken
„ in de Gaſthuys Kerke alhier, henlie-
„ den ſeer incommodieux en moeijelyk
„ is vallende, door dien in het winter
„ ſaeyſoen de predicatie van de Duyt-
„ ſche Gemeente naer de middach geeyn-
„ digt ſynde, ſy lieden de hare beginnen,
„ en des avonts by donker in verſchey-
„ den quartieren van de Stad, verre van
„ de hand woonende, niet ſonder gevaer
„ naer huys moeten gaen, en ook daer
„ beneffens op de geordonneerde Bede-
„ dagen, en andere Hoochtyden, de
„ voorſz. Kerke by die van de Neder-
„ duytſche Gemeente voornoemt, den
„ gantſchen dach geoccupeert ſynde, niet
„ en kunnen, dan des avonts ten ſelve
„ dagen hare Godtsdienſt, ende exerci-
„ tie van religie doen en plegen, waer-
„ omme ſy die van de Gerechte voor-
„ noemt,

„ noemt, wel ernstich versogten, dat
„ sy henlieden eenige beetere gelegent-
„ heyd omme des te bequamer hare pre-
„ dicatien te mogen doen, soude willen
„ aenwysen: Soo hebben die van de Ge-
„ rechte voornoemt, soo om de voorsz.
„ als anderen redenen, den E. Gerrit Le-
„ nartz. dezer Stede Thesaurier extraor-
„ dinaris gelastet het Kerkgen van de huy-
„ ze van Hierusalem, gelegen op de Cel-
„ lebroeders gracht te inspecteeren, 't
„ welk by hem gedaen, en daer van aen
„ Burgermeesteren [als tot het selve by
„ die van de Gerechte geauthoriseert]
„ gerapporteert synde, dat de gelegent-
„ heydt aldaer sulx was, dat het voorsz.
„ Kerckgen tot het doen van de predi-
„ catien voor de voornoemde Gemeen-
„ te, soude konnen dienstich syn. Soo
„ Burgermeesteren voornoemt, om de
„ voorsz. Gemeente in haer voorsz. ver-
„ soek te accommoderen, in hare ver-
„ gaderinge hebben ontboden Frans Cors,
„ en Pieter Heyndriks Mol, als opsien-
„ ders van de armen huyze van Hierusa-
„ lem, dewelcke het voorsz. verzoek heb-
„ bende verstaen, syn te vreden geweest,
„ dat het voorsz. Kerckgen tot den
„ Godtsdienst van de voorsz. Gemeente
„ soude werden gebruykt, ende meede
„ de gestoelte ende banken tot harer kos-
„ ten tegens Meye eerstkomende aldaer
„ te doen maaken en stellen, mits dat
„ wederomme de collecte van de voorsz.
„ Gemeente by den armen huyze van
„ Hierusalem sal werden genoten, in
„ plaetse van de huure tot lx. gl. Jaer-
„ lyx; die sy daer van treckende syn,
„ en dat door het tusschen spreken van
„ Burgemeesteren, Matthias ende Bo-
„ naventura Elsevier, daer van, als huur-
„ der van dien, op Meye naastkomende
„ ontruyminge zullen doen, en desiste-
„ ren van de twee Jaren huurs; die sy
„ daer aen hebben te pretenderen, waer-
„ omme Matthias Elsevier, soo voor hem
„ selve, als van wegen synen voorsz.
„ broeder ontboden, en voor Burger-
„ meesteren gecompareert synde, is te
„ vreden geweest op Meye voorsz. de
„ voorsz. plaetse te ontruymen, en af-
„ stant te doen van de voorsz. twee jaa-
„ ren huurs.

„ Gedaen in hare Vergaderinge
„ den XII^en^. January, anno
„ XVI^C^. twee en twintich.

Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek van publycque zaaken, begonnen den 19. November 1620., Lett. A. fol. 59. verso.

De Engelsche Presbyteriaansche Gemeente in deezer voege eene andere vergaderplaats verkreegen hebbende in de Kapel van Jerusalems-hofje, gebruikte dezelven ruim twintig jaaren, naa welken tyd het getal hunner geloofsgenooten zoo sterk was aangewassen, datze eindelyk genoodzaakt wierden naar eene ruimere plaats om te zien, en dierhalven hunne begeerte beleefdelyk aan de Heeren Regeerders te kennen gaven; zulks die van den Gerechte, eindelyk te raade wierden op den elfden Maart des jaars 1644. deeze verplaatsing en schikking te maaken:

Den XI^en^. Martii 1644.

„ Die van den Gerechte der Stad
„ Leyden, bericht zynde, dat de
„ Capelle van het Aelmoes-huys van Je-
„ rusalem geapproprieert tot eene Kerc-
„ ke of Tempel voor de Gereformeer-
„ de Engelsche Gemeynte binnen deze
„ Stadt, den selven gemeynte [door den
„ aenwas van 't getal] te cleyn valt, en-
„ de niet capabel es om den selven ende
„ den toehoorderen in hare predicatie ko-
„ mende, te konnen ontfangen, en de
„ daer toe de fabryck dezer Stede gelast
„ hebbende, om het gedeelte van de
„ Kercke van het Bagynhoff te inspec-
„ teren, 't welck tot het Schermschool
„ voor dezen is gebruyckt geweest, en
„ als nu ledich staet, ende te overleg-
„ gen de wyte, diepte, en groote van
„ dien; hebben de zelve naer dat zy ge-
„ hoort hebben het rapport ende bericht
„ van de voornoemde Fabryck mede bren-
„ gende dat het begrip van dien merc-
„ kelick grooter ende capabelder es, als
„ de voorsz. Capelle, goet gevonden,
„ en by desen geordonneert, dat de
„ voorsz. gedeelte van de Kercke in 't
„ Bagynhoff daertoe sal werden geap-
„ proprieert en toegerust, ende mits-
„ dien den voornoemde Fabryck daer-
„ toe geauthoriseert; om de predick-
„ stoel, hecke, gestoelte en bancke in
„ de voorsz. Kapelle staende, te mogen
„ transporteren, en aldaer doen stellen en
„ setten, ende voorts deselve plaatse tot
„ eene bequame tempel voor den voorsz.
„ Engelsche Gereformeerde te bequae-

 „ men,

„ men, en dat ſulks oock metten eer-
„ ſten ſal werden by der hant genomen
„ en voltrocken; doch met dien verſtan-
„ de dat de Regenten van 't voorſz. Ael-
„ moeshuys van 't Heruſalem van Stads
„ wegen zal werden gedaen vergoedinge
„ van de oncoſten, die zy luyden ſullen
„ hebben gedaen, aen de geſtoelten,
„ hecke, bancken, en anders, dat als
„ nu van daer zal werden getranspor-
„ teert, en in de voorſz. Kercke in het
„ Bagynhoff geappliceert, daer toe Bur-
„ germeeſteren by deſen werden geau-
„ thoriſeert, om met den voornoemden
„ Regenten in redelickheyt te handelen.

Extract uit het Burgermeeſteren en Gerechtsdagboek van publycque zaaken, begonnen den 1. Febr. 1634. Lett. C.

De Engelſche Kerk wordt bediend door eenen Predikant met naamen William Mitchels, door twee Ouderlingen en twee Diaconen: doch wordt in beraad gehouden of niet ten voordeele deezer Stede oorbaar zoude zyn, wyl 'er geene Engelſche Studenten zich meer op de Leydſche Academie onthouden, noch Engelſche huisgezinnen zich hier bevinden, om by het ſterven of vertrekken van den Predikant, alzoo de Gemeente te niet geloopen is, geenen anderen aan te ſtellen, als mede geenen Voorleezer, en dus die Kerkdienſt te vernietigen (1); welke overweeging waarſchynlyk van gevolg zal zyn.

In deeze kleene, maar zinlyke Kerk wordt niets aanmerklyker gevonden dan het volgende Grafſchrift:

HIC JACET JACOBUS LAUDONIÆ COMES SCOTUS, IN HOC SEPULCRO SIBI SUISQUE PROPRIO.
OBIIT XXIX. OCTOBRIS, CIↃ. IↃ. CLXXXIV.

Hier ligt Jacob, Graaf van Laudon uit Schotland, in een graf, eigen aan hem en de zynen.
Geſtorven den 29ſte. van Wynmaand, 1684.

(1) *Uit de Reſolutie van de groote Vroedſchap der Stadt Leyden, van den 20ſten. Aug. 1761.*

NEGENDE HOOFDSTUK.

De Kerken van verſcheidene Gezindheden, welken hier geleeden worden.

De Remonſtrantſche Kerk.

De Remonſtranten dus naar het overleveren van zeker vertoog of remonſtrantie, als mede, naar den verdeediger hunner Geloofsſtukken Profeſſor Arminius, ſomwylen Arminiaanen geheeten, in den jaaren 1618. en 1619. op eene onredelyke wyze, zoo hen docht, veroordeeld, hunne Leeraars uit den Lande gebannen, en onlangs hiernaa valſchlyk gelaſterd, en by het onweetende graauw verdacht gemaakt van Prinſenmoord, ſtelden, hier door op het gevoeligſte getroffen, al hun vermoogen te werk, om zich niet alleen van die vuile vlek te zuiveren, maar ook hunnen Godsdienſt in weezen te houden, door heimelyke byeenkomſten; zich, op zekere onderſtellingen, verbeeldende, dat de Staaten Generaal, door welken dees handel bedreeven was, in Holland geen gezag konden voeren. Op deezen grondſlag ſteunende, kwamen de leden van die Gezindheid te Leyden, nu en dan op afgezonderde plaatſen, 't zy binnen of buiten de Stad, by een, en ontfingen op bedekte wyze, door den eenen of anderen Predikant vertrooſting, en ſtichting in hun Chriſtelyk geloof; maar de Hoofdſchouten, wier naamen wy hier om redenen verzwygen, meer voordeels vindende in de ſtrenge bevelen der Staaten Generaal, dan in het handhaven van 't gezag hunner wettige Overheden, en in 't beſchermen van eenvoudige Chriſtenen, wel-

welken niet anders bedoelden, dan, naar hun gevoelen, vroom en oprechtlyk te wandelen, stoorden t'elkens deeze vergaderingen, en beslоegen de leden in zwaare boetens, 't gene verscheide eerlyke huisgezinnen ten ondergang strekte. Dit alles stremde echter den drift niet dier geloofsgenooten, zynde aangedreeven door de billykheid hunner zaaken, en door de vryheid aan anderen vergund, die veel meer van de nieuw aangenomen openbaaren Godsdienst verschilden dan zy, by voorbeeld, de Lutherschen, Doopsgezinden, Roomschen, en zelfs Jooden die geene vervolging onderhevig waren: des zy in de Stad niet veilig zynde, gedwongen waren hunne Godsdienstige Oeffeningen te Warmond te zoeken, hebbende tot dat einde die twee Gemeentens zich in 't jaar 1640. vereenigd, en voeren dierhalven des Zondags vier schuiten voor- en naademiddag, ten dienste der Ledenmaaten, die ter Kerke wilde gaan, derwaars. Doch dit viel veele Lieden dier gemeente, die zieklyk, zwak en oud waren zoo lastig, dat men eindelyk in den jaare 1649. besloot, uit den naam van al de leden, aan die van den Gerechte, door een smeekschrift vrye oeffening van hunnen Godsdienst binnen de Stadt te verzoeken, alzoo dezelve in al de Steden en Plaatzen van Holland en Westvriesland toegelaaten wierdt, beloovende, voor die liefdaadige vergunning vierduizend guldens aan den armen te zullen schenken: maar alles vruchtloos zynde, bleef de Godsdienst-oeffening te Warmond duuren tot den jaare 1667. wanneer deeze Kerken in Vriendschap weder van elkanderen scheiddeden; voornaamenlyk om dat men hoope schepte de gemoederen der Magistraats-persoonen te Leyden, door achtbaare voorspraaken, te vermurwen. Tot dit einde hadt men, in 't voorgaande jaar, reeds aan de Remonstrantsche Kerken, in de voornaamste Steden van Holland en Westvriesland door Gemachtigden, doen verzoeken, de verdrukten in hunne gebeden indachtig te zyn, en hunne Magistraaten tot voorschryving, bemiddeling, en tusschenkoomst te beweegen by de Regeerders der Stad Leyden voor de ongelukkige Remonstranten aldaar: doch deezen, verschillende meeningen der gemelde Kerken te rugge brengende, wierd onderwylen besloоten de poort aan de Yzere brugge, die hen toebehoorde, in de wandeling de Arminiaansche poort geheeten, tot eene Predikplaats bekwaam te maaken; doch zulks geenen voortgang hebbende, vondt men veiliger, onder bescherming van den Dykgraaf van Rynland, buiten de Maarenpoort, tusschen twee schuttingen, overspannen met zeilen, den Kerkdienst te verrichten, alsmede by wylen binnen de Stad, zoo lang 'er zich geene zwaarigheid op deedt. Dit duurde tot het jaar 1671. wanneer de predikplaats buiten de Maarenpoort te Koop gesteld, en op den raad van verscheidene lieden van aanzien, naar eene bekwaame timmeraadje binnen de Stad gezogt wierdt, zynde door de Vergadering hier toe gemachtigd Johan Douw, Johan de Haas, Pieter van Bulken, en Johan van Heemskerk, met last om met Timmerlieden en Metzelaars te overleggen, hoe men met de minste kosten eene bekwaame Predikplaats zoude moogen maaken. Naa de zaaken overwoogen waren volgens zeker model, of ontwerp, door S^r. Johan Douw opgesteld, beloopende vyfduizend guldens, wierdt besloоten met den eersten voort te vaaren, de bouwstoffen te koopen, en het werk aan te besteeden, midsgaders de Leden van de gemeente te verzoeken tot het draagen der lasten by intekening.

De plaats daar deeze ontworpene Kerk gebouwd wierd, is geheel aanmerklyk, als zynde op den Middelweg, tusschen de Kerk van den Openbaaren Godsdienst, en de Lutersche ingelegen, en meene ik een deel geweest te zyn van Gerrit Lams, of Sint Pancraas Begynhof. Het huis aan de Kerkgraft daar voorstaande, was door den Heer Johan de Bye, een eiverig voorstander van die Gezindheid, tot dat einde in 't jaar 1665. gekoft van de erfgenaamen van Adriana Heeremans, Weduw van den Burgermeester Albrecht Hoogeveen, en aan de gemeente ten dienste dier Kerke, geschonken: doch deeze timmeraadje in 't jaar 1671. begonnen, ging langzaam voort, om datze door de oproerige en onweetende gemeente, die de Regeerders van 't Raadhuis verjaagd, en door den Prins eenige nieuwe Regenten verkreegen hadt, niet alleen gestremd wierdt; maar zelf den opbouw der Kerke aan zyne Hoogheid verzogten te beletten, welke zulks aan de bescheidenheid der Regeeringe schreef over te laaten (1). Sedert, de ontroerde gemoederen wat bedaard zynde, heeft het

(1) Handvesten van Leyden pag. 161.

het gebouw, naa veel tegenſpoeds, eindelyk in 't jaar 1676. zyn volkoomen beſlag gekreegen, hebbende zynen ingang door eene poort op den Middelweg, nevens de wooning van den Koster, daar aan volgt eene ruime Kamer ten dienſte der Kerkenraaden, en verder voorttredende koomt men in de Kerk, een luchtig en net gebouw, in de langte tweeënzeſtig, en in de breedte ruim drieënveertig voeten binnen muurs groot, in dezelve zyn veertien pilaaren, die het dak onderſchraagen, zynde zoodaanig aangelegd, dat by aanwas der gemeente aldaar galleryen zouden konnen gemaakt worden. De Predikſtoel ſtaat aan 't einde en in 't midden der Kerke, ter rechter, zyn de banken der Ouderlingen, en ter ſlinkerzyde der Diakenen, welken den Kerkenraad uitmaaken met twee Predikanten, die den Predikdienſt waarneemen en tegenwoordig zyn:

Willem van Muyden,
Michiel van der Meerſch.

Wy hebben de moeyelykheden en verdrukking deezer gezindheid, door welken myne Voorouders geweldig geleeden hebben, wat omſtandig willen verhaalen, om de beſcheidenheid der laatere Regeerders zoo veel meer te doen uitmunten, en den lof der tegenwoordigen door de begunſtiging dier Vryheid, by die gemeente te vergrooten

De Lutherſche Kerk.

De nette tyd, wanneer de Chriſtelyke Gemeente van de onveranderde Augsburgſche belydeniſſe te Leyden geplant is, als mede door wien, kan met recht niet gemeld worden (1). Dit blykt echter zeker, dat 'er met den aanvang der Kerkhervorminge aldaar ook menſchen van dit gevoelen geweeſt zyn; want men vindt aangetekend, dat Johannes Sartorius, Rector der Schoole te Noordwyk, erkendt dat 'er verſcheidene Geloovigen van deeze Gezindheid in 't jaar 1536. geweeſt zyn (2), en 't geene aanmerklyk is, in den aanvang der Nederlandſche beroerten, wordt ons verhaald dat deze Godsdienſt in 't jaar 1567. zoo verre binnen de Stad Leyden doorgedrongen was, dat zeker Predikant aldaar Georgius Aponus, of Jurriaan Epenſche, met verſcheidene zyner Geloofsgenooten, in 't verdrag, tot ruſt der Stede opgeſteld, den Prins van Oranje, en den Preſident van Holland en anderen tegenwoordig zynde, openlyk verklaarde, *datze geene andere Religie wilden belyden dan d'oprechte Confeſſie van Augsburg, gelyk die by Philips Melanthon beleeden was, in den brief aan den Paltsgraaf* (3), doch of ſchoon Prins Willem de Lutherſche religie toegedaan was, echter wierdt de voortgang deezer gezindheid eerlang geſtremd, zoo door de bittere vervolgingen als verderflyke oorlogen, en verdeeldheid, zulks zy niet, dan eenigen tyd laater, het hoofd weder opbeurden, en eindelyk in 't jaar 1588. zich by hunne Geloofsgenooten uit andere Steden vervoegden, en door een ſmeekſchrift aan de Staaten van Holland, verzogten om vrye oeffening van hunnen Godsdienſt, maar de Staaten ſloegen by voorraad deeze begeerte af, met verzoek dat de Supplianten zich in ſtilheid geliefden te houden, tot nader daarin voorzien konde worden (4). Sedert oeffendenze hunnen Godsdienſt alhier in byzondere huizen, en op Zolders, nu eens in een Droogſcheerders, of Lakenbereiders Pakhuis, dan in eene Stal op Sint Jacobsgraft, daarnaa op de Broertjesgraft, in de Kapel van Jeruſalem, vervolgens op 't Rapenburg, by de Groenehaazegraft, in een huis ſtaande en gelegen op het Knottersbruggetje, van 't welke de huur jaarlyks de ſomme van tachtig guldens bedroeg, die ieder half jaar ſtiptelyk moeſt voldaan worden (5). Hier en tuſſchen toonden zich verſcheidene aanzienlyke Mannen dien Godsdienſt en Leerſtukken toegedaan, ja men verhaalt, dat Johannes Holmannus Secundus, onder den eer-
ſte

(1) Ds. Joh. Herm. Mannè Opkomſt en ſtaat der Lutherſe Kerken in Nederland, pag. 337.

(2) Adr. Paauw, Europa's Lutherdom pag. 312. en 313.

(3) Bor. Nederl. Beroert. I. deel. pag. 107 Ed. 1679.

(4) Reſol. Holl. van den 6 April 1588.

(5) Adr. Paauw, en Ds. J. H. Mannè, als boven.

ſte Profeſſoren in de Theologie te Leyden, de Leer der Lutherſche Kerke, in 't Stuk der Predeſtinatie, zoo ſterk voorſtondt, dat hy, dit ſtuk tegen Donellus verdeedigende, dorſt zeggen: *Volgens uwe Leerſtelling, maakt gy God tot een Tyran en Beul over het geheele Menſchdom* (1).

Eindelyk hebben die van de Augsburgſche belydeniſſe, met believen en toeſtemminge van de Edele Groot Achtbaare Overheid der Stad Leyden, een erf gekogt, zynde, zoo ik meene, een gedeelte van het Gerrit Lams, of Sint Pancraats Begynhof, ook het Ruipeneſt geheeten, op het welke zy eene aanzienlyke en ruime Kerk deeden bouwen, op de Hooglandſche Kerkgraft over het Weeshuis, hebbende voor den ingang door eene groote hartſteene poort, en achter door eene andere deur uitgang op de Middelweg. Deeze Kerk is in het jaar 1618. voltooit, welk jaartal boven den ingang van de binnenſte hoofdeur, ter gedachteniſſe geſteld, en nog heden gezien wordt. Daarnaa, door aanwas der gemeente, is deeze Kerk omtrent het jaar 1661. merklyk vergroot en verbeterd door twee Galderyen, een fraai Orgel enz. (2). De gemeente is reeds voor het opbouwen der Kerke door twee Predikanten bedient, gelyk zulks tot heden toe gebleeven is, wordende tegenwoordig dat ampt bekleed, door de eerwaarde Heeren

Chriſtiaan Retman.
Willem Noordenhout.

Deeze Gemeente heeft, om in hunne Godsdienſtige oeffeningen niet verhinderd of geſtoord te worden zich door koop, meeſter gemaakt van al de huizen naaſt om de Kerk ſtaande, en de Magiſtraat van deeze Stad heeft haar vryheid van pacht op brood en turf vergund voor de armen haarer gezindheid (3).

Zeldzaam is het gebruik van deeze Gemeente in het jaar 1634. ingevoerd, en tot heden onderhouden, dat naamenlyk, zoo dra zy kennis hebben van de overkoomſt van eenen Vorſt, of Grooten Heer, of Student van hunne gezindheid, twee Ouderlingen derwaart gaan met een perkamentboek tot dat einde gemaakt, hem verzoekende zynen naam en waardigheid, in hetzelve te ſchryven met de ſomme die hy gelieft te geeven, hem te gelyk aanbiedende eene plaats in de Kerk, tot welker onderhoud zulks gedaan wordt (4).

De Kerk der Doopsgezinden.

Onder de verſchillende hervormers der Kerklyke inſtellingen, zyn niet van de laatſten noch geringſten geweeſt, de Doopsgezinden, dus om 't verdedigen van den Doop der bejaarde menſchen, geheeten, by welken Menno Simons zich, naa 't verlaaten des Pausdoms voegde, en zy dierhalven naar deezen Leeraar ſedert ook den naam van Mennonieten gekreegen hebben. Hoewel deeze gezindheid, om verſchil in de Kerkordre, in verſcheidene ſoorten verdeelt raakte, zoo zyn, myns weetens, in de Stad Leyden niet meer dan tweederleye gemeentens bekend geweeſt, met naame de Waterlandſche, en de Vlaamſche. De eerſtgemelden, die wel de talrykſte was, en bywelke niet alleen in 't Nederduitſch maar ook in de Walſche taale gepredikt wierdt, hadden eertyds hunne Kerk of vergaderplaats op de oude Varkemarkt of het Zand, 't gene anderen melden in 't Noordeinde omtrent de Wittepoort geweeſt te zyn, een verſchil dat gemakkelyk over een te brengen is. Het Leeraars-ampt onder deeze gemeente wierdt in 't vervolg door Jean le Pla de jonge, en Pieter Reinderz. midsgaders Pieter Willemz. Knotter bedient. Om welke reden deeze vergaderplaats verlegd is, in een huis aan Sint Pieterskerkhof is my niet gebleeken, maar wel dat door Aelbrecht Simonsz. Stam, timmerman, in 't jaar 1608. eene huizinge gekoft is van Mr. Simon van Veen, Raad in den hoogen Raad van Holland, nevens zyn huis Lokhorſt gelegen, hetwelke op den tweeden july des jaars 1638. merklyk vergroot is, door een erf gekoft van Henrik Stok, en opgedraagen aan Jacques Viane, ten behoeven der Duitſche en Walſche gemeente,

(1) Adr. Paauw als boven & G. Brands Hiſt. der Reform. I. deel pag. 558.
(2) Ds. J. Herm. Manne pag. 337.
(3) Les Delices de Leide pag. 180
(4) Les Delices de Leide pag. 179

meente, binnen deeze Stad, die men noemt Waterlanders, wordende in den opdrachtbrief dus woordelyk gevonden, „ een ſtuk erf gelegen binnen deezer „ Stede, achter des voorſz. Stockhuy- „ zinge, van outs genaemt Lochorſt, „ responderende recht neffens de huy- „ zinge alwaer de voorſz. Waterlant- „ ſche Gemeente tot malcanders ſtich- „ tinge vergaderinge houden" (1). In vervolg van tyden deeze vergaderplaats, door vermeerdering der Ledemaaten, te klein zynde, besloten de Kerkbeſtierders het gebouw te vergrooten en koſten tot dat einde van de erven van Henrik Stok, die eigenaar van Lokhorſt geworden was, de voornaamſte nog overzynde huizinge van het oude Lokhorſt, welk deel op den zesden May des jaars 1648. aan Hendrik Prins, en Salomon Gerritsz. van Hoochmaden voor de ſomme van zeven duizend negenhonderd en zeſtig guldens wierdt opgedraegen met deeze byzondere bewoording: „ een „ groot wel betimmert aanzienlyk pa- „ trimonieel huis en erve, zynde het „ voorneemelickſte en aenſienlyckſte ge- „ deelte van de huyzinge Lochorſt" (2). Op deezen grond is de gemelde Kerk binnen weinige jaaren uitgebreid en volbouwd, bevattende voornaamelyk de timmeraadje onder 't laage dak, alwaar de galerye met zitplaatſen, ruſtende op Pilaaren, gemaakt is. Op deeze wyze is de Kerk gebleeven, zy heeft in de langte achtenvyftig en een halve, en in de breedte zesenveertig en een halve voeten, Rynlandſche maat. De Predikſtoel, welke voor de gemelde vergrooting, aan de zyde van de Galerye ſtondt, is ſedert daar tegen over verplaatſt (2). De gemeene ingang is door eene ruime poort aan de overtimmerde Pieterskerkgraft.

De twee Gemeentens der Waterlandſche en Vlaamſche Doopsgezinden, bleven nog eenige jaaren verdeeld, alzoo de laatſtgemelde eene haare afgezonderde vergadering hielden in een gebouw gelegen in de Bogaardſteeg; maar door den Geeſt der broederlyke liefde gedreeven, zynze eindelyk op den dertienden February des jaars 1701. ſaamen vereenigd, en houden haare Godsdienſtige byeenkoomſten in de bovengemelde Kerk, des de andere vergaderplaats verkoft, en aan de naaſtgelegene erven getrokken is geworden.

Eenige deezer Gemeente, die men Collegianten noemt, pleegen ook een afgezonderde plaats tot hunne byzondere oeffeningen te hebben; welke met den tyd verloopen, en thans geheel te niet gegaan is.

De Kerk wordt bediend, als andere van den hervormde Godsdienſt, door Ouderlingen en Diakonen, en het Predikampt waargenomen door twee Leeraars naamentlyk:

Bartholomeus de Groot;
Sibolt Abbema.

Octroy van haar Ed. Gr. Mog. aan de Waterlandſche Doopgezinden binnen de Stad Leyden verleend, van Vryheid aller impoſten der levensmiddelen welken zy aan hunne armen zouden uitdeelen.

„ De Staten van Holland ende West- „ vrieslandt doen te weten alſoo „ ons vertoont is by de Opſienders van „ de Waterlantſche Doopgeſinde ge- „ meente binnen de Stad Leyden, dat „ ſy Supplianten, [gelyck hun mede- „ broederen tot Haerlem ende Amſter- „ dam] uyt de middelen van haren „ voorſz. gemeenten, ende ſulx buyten „ koſten, ende laſten van de voorſz. „ Stadt Leyden, tot nog toe onderhou- „ den hadden, ende in hoope, ende van „ meeninge waren, omme verder te on- „ derhouden alle arme, behoeftige ende „ nootlydende perſoonen, mitsgaders We- „ duwen ende Weſen in deſelve Stadt „ van deſelve gemeente voortkomende; „ dog dat ſy Supplianten door vermeer- „ deringe van de voorſz. arme, behoef- „ tige, ende noodlydende perſoonen, „ die nog dagelyckx door de ſlegte ne- „ ringen ende anderſints ten grooten ge- „ tale waren aenwaſſende, ende weyni- „ ge inkomſten, die ſy Supplianten daer „ tegens waren hebbende, haer ſelven „ ſoodanig vonden beſwaert, dat hen „ niet mogelyck ſoude zyn, ende derzel- „ ſer kaſſe niet beſtant omme daerinne „ lan-

(1) Uit den Opdrachtbrief.
(2) Uit den Opdrachtbrief.

(3) Uit het medegedeelde berigt van den Here François Ooſterwyk

„ langer te continueren, ten ware ſy „ Supplianten door ons daerinne wierden geſecondeert, ende met vrydom „ van alle onſe gemeenelandts impoſitien, voor ſoo veel ſy ſupplianten aen „ de voorſz. armen, behoeftige, ende „ nootleydende weſen in de voorſz. „ gemeente voortkomende, om Gods „ wille quamen uyt te deelen, wierden „ voorſien ende begunſtigt, ſo als wy „ uyt gelycke redenen ende motiven, „ aen deſelve gemeentens binnen de „ voorſz. Steden Haerlem, ende Amſterdam op den XXVII[en]. Decembr. „ 1678. ende XXIII[en]. Feb. 1679. reſpective gratieuſelyck hadden gelieven „ te doen, naer uytwyſen van derſelver „ Octrooyen ons geëxhibeert; waeromme ſy ſupplianten haer genootſaect „ vonden haer te keeren tot ons, ootmoedelyck verſoeckende, dat het onſe goede geliefte ſyn mogte, uyt vooren verhaelde redenen ende conſideratien der Supplianten Collegie mede „ te verklaren voor een ſoodanigh Collegie, als in de reſpective ordonnantien op de impoſten van de conſumptien, onder de benaminge van Godtshuyſen, ende publycke Collegien begrepen waren, ende vervolgens aen „ de Supplianten mede te vergunnen „ vrydom van alle onſe gemeenelandts „ impoſitien, van alle het geene ſy Supplianten onder de voorſz. hare gemeente aen alle arme, nootleydende „ ende behoeftige perſoonen, mitsgaders Weduwen en weeſen, voor het „ toekomende om Godts wille ſoude mogen uyt te deelen, ende haer Supplianten daer van te verleenen Octroy in forma. So is't, dat wy de „ zake, ende 't verſoeck voorſz. overgemerct hebbende ende genegen weſende ter bede van de Supplianten „ uyt onſe regte wetenſchap, ſouveraine magt, ende authoriteyt, der Supplianten voorſz. Godthuys ende Collegie verklaert hebben, ende verklaren by deſen te weſen ſoodanig Godtshuys ende Collegie als in de reſpective ordonnantien op de impoſten van „ conſumptie onder de benaminge van „ Godtshuyſen ende publycque Collegien begrepen ſyn, ende vervolgens „ aen de Supplianten vergunt vrydom „ van alle onſe gemeenelandts impoſitien van alle het geenen ſy Supplianten onder de voorſz. hare gemeente „ van alle armen, nootlydende, ende „ behoeftige perſoonen, mitsgaders Weduwen ende Weſen, voor het toekomende om Godtswille ſullen komen „ uyt te deelen: laſtende eenen yder, „ die het aengaen mag, haer daer naer „ te reguleren.

„ Gedaen in den Hage onder onſen grooten Zegele hier aen „ doen hangen, den XXII[en]. „ Maart, in 't jaar ons Heeren „ ende Zaligmakers duyſent ſes „ hondert ſes en tagtich.

Was geteyckent

Casp. Fagel.

Op de plycque ſtont:

„ Ter ordonnantie van de Staten,

Was geteyckent:

Simon van Beaumont.

Synde voorts bezegelt met een „ groot root waſſchen Zegel „ onder uythangende aen een „ francyne ſtaerte, in een witte dooſe, ſynde het voornoemde Octroy geſchreven op „ parquement waer op geſlagen was een kleyn Zegel „ van achthien guldens, ende „ Geparaphreert

Arent Pyl.

Privilegieboek der Stad Leyden F. pag. 217. verſa en 218.

Al de voorgemelde Kerken, en andere Godvruchtige Geſtichten, zoo wel van den toegelaatenen Proteſtanſchen als van den Openbaaren Godsdienſt, zyn door byzondere gunſt van de Ed. Groot Mog. Heeren Staaten van Holland en Weſtvriesland, vry verklaard van de gewoonen en buitengewoone verpondingen, volgens reſolutie genomen den vyftienden January des jaars 1737. Welk beſluit ons ook gered heeft uit eene bekommering, die ons in 't ſchikken der beſchreeven toegelaatene Kerken bekroopen hadt, naamentlyk, of ik, door de eene voor de anderen te ſtellen, party verkoozen mogt hebben, daar 't myne plicht is onzydig te zyn, en nu uit die zwaarigheid, door den voorgang van de Hooge en Wettige Overigheid, gered worde, met haar voorſchrift onbeſchroomdlyk te volgen, het welke hier

ter verschooninge van alle naagedachten, en wel inzonderheid tot bewys der verkreegene vryheid, zoo als het besluit gemeen gemaakt is, plaats verdient.

„ By resumtie gedelibereert zynde op „ het rapport ter Vergaderinge van „ Haar Edele Groot Mog. uitgebragt „ den 14. January des voorleden jaars „ door de Heeren van de Ridderschap en „ verdere Haar Edele Groot Mog. Ge- „ committeerden, welke, in gevolge en „ ter voldoening van derselver resolutie „ Commissoriaal van den 13. der selve „ maand, met en neevens de Heeren Ge- „ committeerde Raaden, geëxamineert „ hebben de bedenkelykheid gevallen op „ een periode van haar Edele Groot Mog. „ Resolutie van den 6. February 1734. „ concerneerende het redres der Verpon- „ dinge op de Huisen, en Gebouwen, „ geinsereert in de voorschreeve Reso- „ lutie commissoriaal.

„ Is goedgevonden en verstaan, dat, „ sonder voor de rest eenige verandering „ te maaken in het geen dat gestatueert „ is by deselve periode, sal worden vast- „ gesteld, soo als vastgesteld word by „ deesen, dat de Kerken, Gasthuisen, „ Weeshuisen en andere pieuse Gestig- „ ten, soo van de waare Gereformeerde „ Religie, als van de andere Protestant- „ sche Gesintheeden, en naamelyk van „ de Remonstrants-gesinden, Luther- „ schen, en Doops-gesinden, en geene „ andere, gelyk meede alle publicque „ Huisen, welke ten dienste van het Ge- „ meen gebruikt worden, en waar van „ geen huur word getrokken, vervat „ op de lysten daar van geformeert door „ de Heeren Gecommitteerde Raaden see- „ dert het arresteeren van het nieuwe „ Quohier op de Verpondingen, en door „ deselve aan de respective Steeden toe- „ gesonden, sullen genieten vrydom van „ de ordinaris Verpondingen, mitsgaders „ van de extraordinaris Verpondingen, „ soo meenigmaal die geheeven sullen „ worden, het zy dat sy die voor deesen „ genooten hebben of niet, en sonder „ dat sy daar toe sullen behoeven te ver- „ soeken en te obtineeren Octroi van „ Haar Edele Groot Mog.

„ Des nogtans, dat gelyke vrydom niet „ genooten sal worden by eenige dierge- „ lyke Kerken, Gasthuizen, Weeshui- „ sen, en andere pieuse Gestigten, of „ publicque Gebouwen ten dienste van „ het gemeen gebruikt wordende, sonder „ dat daar van huur getrokken word, „ welke na datum deeses souden moogen „ gestigt worden, ten zy deselve alvoo- „ rens van Haar Edele Groot Mog. sul- „ len hebben versogt en geobtineert Oc- „ troi van vrydom.

Groot Plakkaatboek VI. deel pag. 1134

De Roomschgezinden Kerken.

1. De Kerk der zoogenaamde Jansenisten heeft haaren ingang op de Middelste graft, zich met de huizinge tot aan de Hooigraft uitstrekkende. In deeze Kerk of het huis dat 'er aangehegt is, worden eenige overblyffelen der Heiligen oudheden en veele Schriften en boeken bewaard, die aan den Apostolischen Stedehouder behooren, en van zyne Opvolgers gebruikt worden (1).

2. Niet verre van de voorgaande, op den Nieuwen Ryn, of Appelmarkt by de Middelste graft, is eene andere Kerk, die door eenen Pastoor, of waereldlyken Priester bestierd wordt.

3. In Sint Jorissteeg, by de Hoogewoerd, wordt insgelyks den dienst gedaan, door eenen waereldlyken Priester; welke Priesters aan geene ordre verbonden of ingelyfd zyn.

4. In de Bakkersteeg, tusschen de Haarlemstraat en Marendorps achtergraft, wordt den Kerkdienst verricht door eenen Preekheer of Dominicaan.

5. De Kerk in de Kuipersteeg, tusschen den Ouden Ryn en de Haarlemstraat, wordt bediend door Minderbroeders of Recolletten.

6. Op de Haarlemstraat, in de Zon, by Sint Jans Hofje, wordt de dienst waargenomen door eenen Franschen ongeschoenden Carmeliet.

7. Op den Nieuwen Ryn, by de Rynstraat en het Utrechtsche veer, wordt de Kerkdienst verricht door eenen Duitschen ongeschoenden Carmeliet. Deeze Kerkt wierdt in 't jaar 1729. geslooten, en is zoo gebleeven tot omtrent het jaar 1752. datze door voorspraak van eenigen weder geopend is.

8. De Kerk der Jesuiten in de Schoolsteeg, zich met de huizinge uitstrekkende

(1) Hist. der Utrechtsche Kerke door Hoynck van Papendrecht, pag. 88.

de tot aan de overwelfde Sint Pieterskerkgraft, is sedert het jaar 1708. volgens besluit van de Heeren Staaten van Holland (1), gesloten, zulks aldaar geen openbaare dienst gedaan wordt.

De Roomsche Geestlyken, welken hier ter Stede de Priesterlyke waardigheid bekleeden, zyn, zoo wel als andere in Holland en Westvriesland, aan het onderhouden van de volgende regels verbonden:

Regels voor de Roomsche Priesters en Kerken.

De Roomsgezinde Priesters zyn volgens het Plakkaat der Heeren Staaten van Holland en Westvriesland van den 21en. September 1730. (2) aan verscheidene regels gebonden, onder anderen „ moogen zy geene Priesterlyke functien doen zonder schriftlyke admissie „ van Burgermeesteren in de Steden, en „ ten platten Lande van de Heeren, die „ hooge Jurisdictie hebben, of van de „ Baljuwen Geen Priesters te admitteren, dan geboore onderdaanen van den „ Staat, en geen geordende Priesters, „ noch Monniken, en in 't byzonder „ geen Jesuiten, het zy Geprofessiden, „ of van de mindere Ordres, zullen moogen geadmitteerd worden. Voor de „ admissie moeten de Priesters verklaaren „ op haar Priesterlyk woord, in plaats „ van eede, in de stem hebbende Steden „ in handen van Burgermeesteren, en „ onderteekenen met haar gewoone handteeken, in een boek daar toe te houden, dat zy een hertelyken afkeer „ hebben van het gevoelen der genen, „ welke leeren, dat de Paus, of eenige „ andere Kerklyke Overheid de magt „ heeft, om de onderdaanen te ontslaan, „ of dispenseren wegens Ketterye, of „ om eenige andere oorzaak, van den „ eed, en gehoorzaamheid aan de Burgerlyke Overheid; en dat men geen „ trouw, en onderdanigheid schuldig is „ aan den genen die in den Kerklyken „ Ban, en buiten den schoot van de „ Roomsche Kerk zyn: en dat zy niet „ alleen het tegendeel van die stellingen „ gevoelen, maar naar hun uiterste vermoogen zullen inboezemen aan de Leeden van haar Gemeenschap, en dezelven, zoo door haar voorbeeld als haar „ Leer, zullen vermaanen tot gehoorzaamheid aan de Staaten en Magistraaten, als haare wettige Overheid, en „ tot een vreedzaam, en zedig gedrag. „ Vorder, dat zy niet zullen contribueren met raad, of daad, om door eenig „ ingezeten van deeze Provincie te doen „ destineren, belooven, of geeven eenig „ geld, of gelds waarde, of wat het „ ook anders zoude moogen wezen, aan, „ of ten behoeve van eenige buitenlandsche Kloosters, Collegien, Seminarien, Kerken, of andere Roomsche „ Gestigten, en Gemeenschappen, of „ van de Leden van dien, hoe ook genaamd: en eindelyk, dat zy geenerhande dispensatie van den Paus, of van „ iemand anders zullen verzoeken, noch „ aannemen tegen de bovenstaande haare „ verklaaring, en onderteekening, of „ tegen eenig deel, of Lid derzelve, „ geen uitgezonderd.

In een ander articul staat: „ Dat geen „ Paapsche Kerken, buiten die 'er tegenwoordig zyn mogen gebouwd, „ noch vergroot, noch vernieuwd worden, en dat geene nieuwe Statien, noch „ meer getal van Priesters in elke Statie „ zullen werden toegelaaten, dan met „ speciaal consent van de Burgermeesteren der Stemhebbende Steden, en van „ de Heeren Gecommitteerde Raaden in „ de andere Steden en ten platten Lande; en te zorgen dat hunne Vergaderplaatsen uiterlyk naar geen Kerken „ of publique Gebouwen gelyken, noch „ het Gemeen in 't oog steeken.

In den Jaare 1737. zyn de Bezorgers der Roomschgezinde Armen binnen deeze Stadt door haare Edele Groot Mog. op den dertienden July begunstigd met een Octroy wegens de erfmaaking of erflaating die aan hen zouden geschieden, zynde van deezen inhoud:

„ By resumtie gedelibereert zynde op „ het advis van de Heeren Gecommitteerde Raaden van den tweeden Mai „ laastleeden, hebbende, ter voldoening „ aan haar Edele Groot Mog. appoinctement

(1) Groot Plakkaatboek V. deel, pag. 565.
(2) Groot Plakkaatboek VI. deel, pag. 367. en 368.

„ tement Commissoriaal van den 4. April „ daar bevoorens, geëxamineert de Requeste van de Besorgers der Roomsch Catholique Armen binnen de Stad Leyden, te kennen geevende dat verscheide charitable persoonen wel soude geneegen zyn om van haare goederen ten behoeve en soulaas van deselve Roomsche Armen te disponeeren, by soo verre sy daar toe by Octroi van haar Edele Groot Mog. waaren geauthoriseert, even gelyk haar Edele Groot Mog. by Resolutie van den 24en. February 1729. de Armbesorgers van de Roomschgezinde Armen te Hoorn, daar toe geauthoriseert hebben: En versoekende vervolgens, dat, haar Edele Groot Mog. gelyke brieven van Octroi ten behoeve van haare Roomsche Armen gelieven te verleenen.

„ Is goedgevonden en verstaan, te verklaaren, dat de Roomschgesinde Armen staande ter besorging van de Supplianten, niet begreepen of vervat zyn onder de insigten en het verbot van het Placcaat van den 4en. Mai 1655. met dien verstande nogtans, dat van alle erflaatingen, of maakingen, die in der tyd aan de Supplianten sullen koomen te geschieden, door Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leiden eerst kennisse sal moeten worden genoomen, of die waarlyk strekken tot het einde en oogmerk by de Supplianten in haare Requeste voorgesteld, dan of daar meede iets soude worden bëoogt of voorgenoomen strydende met het voorschreeve Placaat; en dat Burgermeesteren en Regeerders voornoemt op die erflaatingen of maakingen, na bevind van saaken, haare approbatie of disapprobatie verleenende, deselve erflaatingen of maakingen sullen bekragtigen, of kragteloos laaten; en in het generaal dat alles sal moeten geschieden onder de Superintendentie van deselve Burgermeesteren en Regeerders, door welke ook tot beheering van deselve erflaatingen of maakingen, een Rentmeester van de Gereformeerde Religie sal moeten worden aangesteld.

„ Sullende hier van ten behoeven van de Supplianten behoorlyke brieven van Octroi gedepecheert worden.

Groot Plakkaatboek VI. deel, pag. 516.

Van de Armen der Roomschgezinden, en verdrag wegens zeekere bedeeling der zelven met de Gereformeerde Walsche Diaconen gemaakt, en door de Regeerders der Stad Leyden bevestigd.

Den 8en. January 1737.

„ Aan de Heeren Burgemeesteren der Stad Leyden in haar particulier voorgekoomen zynde, de klagten van de Kerkmeesteren der Roomsche Kerken alhier, dat seedert eenige tyd herwaart de Aalmoeseniers deeser Steede haar handen geheel en al van de Roomsche armen hebben afgetrokken, sy soodaanig belast waren, dat onmogelyk alle haare behoeftige konden alimenteeren, versoekende daarom, dat evenwel eeniger maate mogten gesoulageerd werden, door de permissie, om het noodige brood, en turf by de Huisfitten armen, te moogen inkoopen, en alsoo de vrydom der lasten te genieten, allegeerende ter styvinge van haar versoek, de exempelen van Haerlem, Amsterdam, ende andere Steeden: Ende daar op gehoord hebbende, het advis van de Aalmoeseniers deeser Steede, aen 't einde deeses geinsereerd, is goedgevonden ende verstaan, dat men sig niet publiekelyk met dit werk zal inlaaten, maar de gemelde Kerkmeesteren aansegen, dat Burgemeesteren sig met deese saake niet konden bemoeijen: maar dat ingevallen sy ietwes te vraagen hadden, dat sulks aan Armmeesteren konden doen, ende dat men de Armmeesteren daar van verwittigen zal, met communicatie, dat sy sig niet verder extendeerende, als by haar advis tot twee-en-seventig huis-houden toe, is ter neergesteld, men sulks by oogluiking zoude aansien, mits wel agt geevende alle aanstootelykheid in deesen voortekoomen.

„ Advis van de Regenten van 't Huisfittenhuis weegens 't versoek van de Roomsgesinden gedaan aan Haar Ed. Groot Achtb. de Heeren Burgemeesteren ende Regeerders der Stad Leyden,

„ den, ſuſtineerende, dat Haar Ed. Gr. „ Mog. de Heeren Staaten van Hol- „ land ende Weſtvriesland uit een en- „ kele pieuſeteit en liefde tot haar arme „ ingeſeeten, wel hebben willen per- „ mitteeren, aan ſeekere Godshuiſen, „ Diaconen &c. vryheid van impoſt het „ geene Haar Ed. Gr. Achtb. de Heeren „ Burgemeeſteren deeſer Stad, met ge- „ lyke pieusheid aangedaen, volgens haa- „ re gewoone goedheid en liefde tot haa- „ re arme ingeſeeten in haare Stad, ook „ hebben willen toeſtaen, en tot dien „ einde de gewoone Aalmoeſſeniers aan- „ geſteld. Uit welke ſtigtinge wy oor- „ deelen, dat aan niemand eenige uit- „ deelinge mag gedaen werden, als aan „ de geene, die de waare Gereformeer- „ de Kerk toegedaen zyn, en dat wel „ door de aangeſtelde Aalmoeſeniers moe- „ ten werden uitgedeeld, om welke oor- „ ſaeke men die van de Roomſche Kerk „ zoude kunnen van de handwyſen. Eg- „ ter vinden wy by uſantie dat wy „ brood verkoopen aan de Arminiaan- „ ſche, en Lutherſche Kerken: Ook „ is in de jaaren 1733. en 1734. eenige „ ſeer weynige brooden aan de Room- „ ſche Kerk op de Appelmarkt toege- „ ſtaan; gelyk als blykt by de gedaane „ reekeningen.

„ Als Haar Ed. Gr. Achtb. de Hee- „ ren Burgemeeſteren mogten goedvin- „ den, om tot meerder ontlaſtinge van „ 't Huisſittenhuis, iets aan de Room- „ ſche toe te ſtaan.

„ Adviſeeren de Regenten, onder re- „ verentie, dat, na die van de Room- „ ſche Kerk van de hand geweeſen „ zyn, ſig by ons moeſten addreſſee- „ ren, en dat men haar als dan voor „ een jaar zoude toeſtaen omtrent als „ volgd.

„ Ieder Kerk op twaalf huishoudin- „ gen, en alſoo ſy ſes Kerken (1) heb- „ ben, zynde alſoo tweeënſeventig huis- „ houden, en ieder huishouden niet meer „ als agt ton turf.

„ Verſtaande dat deeſe bedeelinge maar „ zal geſchieden voor de vier winter- „ maanden:

„ En dat alle jaaren zal moeten ver- „ nieuwd werden, ingevalle het noo- „ dig werd gevonden:

„ Ook zullen die van de Roomſche „ Kerk gehouden zyn, omme haare nood- „ lydende huishouden op te geeven, haar „ handwerk, en woonplaats, op dat wy „ zouden kunnen onderſoeken, dat het „ brood en turf aan weezentlyke armen „ werden uitgedeeld, om ſoo den aan- „ was van het Pausdom te ſtooren.

„ Den 18^en^ November 1737.

„ De Kerkmeeſteren van de Room- „ ſche Kerken alhier verſogt hebbende, „ omme weederom, als in 't voorgaan- „ de jaar, ſeeker gedeelte van brood en „ turf, aan den armen hunner Gemeen- „ te uit te deelen, van het Huisſitten- „ huis te moogen overneemen, en daar „ door de Impoſten en Exçynſen, op „ die ſpeçien te profiteeren, en heb- „ ben de Heeren Burgemeeſteren, be- „ voorens gehad hebbende de lecture „ van het gepaſſeerde op den voorgaen- „ de 8^en^ January, ende van gedagten „ zynde ſig met de gemelde reſolutie „ te conformeeren, de voorſz. Kerk- „ meeſteren aangeſegd, dat ſy ſig aan „ die van het Huisſittenhuis konden ad- „ dreſſeeren, en diergelyk verſoek aldaar „ de Meeſteren en Regenten doen, als „ Burgemeeſteren ſig met die ſaak niet „ moeyende.

„ Den 19^en^ November 1737.

„ Op 't ſubject van 't voorgaande, „ ontboden zynde twee Regenten van „ het Huisſittenhuis, is deſelve kenniſſe „ van het ſelve gegeeven, met permiſ- „ ſie om in deeſen weeder te handelen, „ als laaſt gepractiſeerd was, in beden- „ ken egter geevende, of ſy de Kerk- „ meeſteren der Roomſche Kerken niet „ met den eerſten ſoo veel zouden kun- „ nen doen betaalen ter goeder reeke- „ ninge, als voorgaande Winter hunne „ onderſtand was geweeſt, ten einde „ Huisſittenmeeſteren ſulks ontfangen „ hebbende, daar voor graan zouden „ kunnen inkoopen, omme hunne goed- „ koop Graan aan de Roomſche uitdee- „ lende, ſelfs naderhand niet duurder te „ moeten incoopen, of te kort te koo- „ men.

„ Accordeert met het voorſz. No- „ tulboek.

„ Den 31^en^ January 1746.

„ By occaſie van 't doen van ver- „ ſoek door de Roomſche Armbeſor- „ gers,

(1) nu zeven Kerken.

„ gers, geklaagd zynde, dat de reſpec-
„ tive Armen van de Neederduitſche en
„ Waale Gemeenten geen turf meerder
„ konden krygen, gelyk in voorige jaa-
„ ren gebruikelyk geweeſt was, is de
„ onderſtelling van het gemelde verſoek
„ geexamineerd: ten reguarde van de
„ Nederduitſche armen, die egter de
„ nette quantiteit niet opgeeven kon-
„ den, om dat door den anderen ge-
„ boekt en verreekend werd: en ten
„ opſigte van de Waale armen, beyde
„ waar bevonden, als hebbende de Waa-
„ len 1743. geleeverd, of verkogt 1400.
„ ton, anno 1744. 1100. ton, en 1745.
„ mede 1100. ton; en vermits maar een
„ gering gedeelte hadden ontfangen,
„ goedgevonden te permitteeren, dat
„ nog van de Neederduitſche zouden
„ moogen overneemen, welke ſeyden
„ die te kunnen miſſen 900. à 1000.
„ ton, met verlof aan den Heer Pre-
„ ſident Burgemeeſter, ſulks als een ex-
„ traordinaire gratie aan de Roomſche
„ Armbeſorgers te communiçeeren.

„ Diaconen der Gereformeerde Wal-
„ ſche Gemeente binnen de Stad Ley-
„ den, en de Armbeſorgers der Rooms-
„ geſinde Gemeente binnen deeſe Stad,
„ hier onder getekend, als tot het con-
„ veniceren, accordeeren, en teekenen
„ deeſes, uit den haare reſpective gequa-
„ lificeerd, verklaaren, dat offchoon in
„ den jaare 1743. tuſſchen voorſz. Dia-
„ conen en de Armebeſorgers wel was
„ beraamd, ende by monde vaſt geſteld
„ ſeekere conditien, volgens welke door
„ de voorſz. Diaconen in derſelver Bak-
„ kerye zoude gebakken, en door hen
„ geleeverd werden het brood, ſoo van
„ tarw, als rogge, 't welk de voor-
„ noemde Armbeſorgers der Roomsge-
„ ſinde tot adſiſtentie van hunne Armen
„ noodig zouden oordeelen, en hetſel-
„ ve mondeling accord, ſeederd den
„ voorſz. jaare 1743. [dog met eenige
„ geringe veranderingen] wel heeft ſtand
„ gegreepen, ende ter weederſeyde naar
„ genoegen is nagekoomen geworden,
„ egter om het ſelve te brengen op een
„ beeter en gefixeerde voet, te raaden
„ waaren geworden naader, onder ap-
„ probatie van hun Ed. Gr. Achtb.
„ myn Heeren de Burgemeeſteren dee-
„ ſer Stad, te conveniceren, ſoo als de-
„ ſelve verklaeren overeen gekomen en-
„ de verdragen te zyn, in manieren hier
„ na volgende.

„ Eerſtelyk, dat door de Armbeſor-
„ gers der Roomsgezinden zal werden
„ beſorgd ter Bakkerye van de Gere-
„ formeerde Walſche Diaconie, goede
„ ſuivere Brabantſche rogge, weegende
„ de Leydſche ſak [ſoo als door den
„ geſwooren Meeter zal worden gemee-
„ ten] 106. à 107. ponden, of Pruiſ-
„ ſiſche rogge van 104. à 105. ponden
„ de voorſz. Leydſche ſak, dat daar
„ voor de Diaconen van de Gerefor-
„ meerde Walſche Gemeente, aan de
„ Armbeſorgers der Roomsgeſinden zul-
„ len leeveren tweeënveertig brooden
„ van drie ponden, voor ieder ſak.

„ Ten tweeden, dat indien de Arm-
„ beſorgers der Roomsgeſinde koomen
„ te fourneeren, als voren, Brabantſche
„ rogge, weegende de Leydſche ſak in-
„ voegen voorſz. 108. à 109. ponden,
„ of Pruiſſiſche rogge van 106. à 107.
„ ponden, en daar en boven, de meer-
„ gemelde Diaconen van de Gerefor-
„ meerde Walſche Gemeente zullen lee-
„ veren als voren, vyfenveertig broo-
„ den voor ieder ſak.

„ Ten derden, dat door de Armbe-
„ ſorgers der Roomsgeſinden altyd zal
„ werden gefourneerd goede ſwaare
„ Zeeuwſche tarw, waar voor aan de-
„ ſelve door de Diaconen der Gerefor-
„ meerde Walſche Gemeente zullen
„ werden geleeverd neegentig brooden
„ van een en een half pond, voor ieder
„ Zeeuwſche ſak.

„ Ten vierden, dat door de Armbe-
„ ſorgers der Roomsgeſinden alleenlyk
„ zal werden betaald de vragt, het mee-
„ ten, en opdraagen als meede het maal-
„ en bakloon van de door hun te lee-
„ veren graanen, ſoo als deſelve loonen
„ althans zyn gereguleerd, ofte in 't
„ vervolg gereguleerd zouden mogen
„ werden.

„ Ten vyfden, dat het overige brood,
„ of brooden te bakken uit de ſakken,
„ ſoo als in het 1ſte en 2de articul, aan-
„ gaande de rogge, en het 3de articul,
„ aangaande de tarw, is vaſtgeſteld, zal,
„ of zullen zyn ten profyte van de Ge-
„ reformeerde Walſche Diaconie, ende
„ verſtrekken voor pakhuis huur, als
„ meede omme deſelve Diaconie eeni-
„ germaate te helpen ſupporteeren de
„ laſten en koſten in het volgende ar-
„ ticul gementioneerd.

„ Ten ſesden, zullende daar teegen
„ door de Diaconen der Gereformeerde
„ Walſche Gemeente, ten koſten van
„ de Diaconie derſelver Gemeente wer-
„ den gedraagen ende betaald alle reparatie
„ mitsgaders Verpondingen, Bon-gel-
„ den.

„ den, Klapper- en Lantaarngeld, en
„ voorts alle soodaanige lasten, waar-
„ meede de voorsz. hunne bakkerye
„ reeds is belast; ofte in der tyd mee-
„ de belast zoude moogen werden.

„ Ten seevenden, dat indien eenig
„ abuis, of abuisen contrarie deese zou-
„ den moogen werden ontdekt, deselve
„ tusschen weederseydsche contractan-
„ ten in der minne zal, of zullen wer-
„ den geremedieerd, ende indien onver-
„ hoopt het different, invoegen soo e-
„ ven gemeld, niet mogte kunnen wer-
„ den vereffend, de saak als dan aan
„ Hun Ed. Gr. Achtb. myn Heeren
„ de Burgemeesteren deeser Stad, zal,
„ of zullen werden ter decisie voorge-
„ dragen, aan welke decisie wederseyd-
„ sche contractanten verklaaren by dee-
„ sen sig obedientelyk te zullen ge-
„ draagen.

„ Aldus gecontracteerd, ende ge-
„ convenieerd, ende door ons
„ ondergeschreevene, in quali-
„ teit als in den hoofde deeses
„ gemeld, ter goeder geteekend
„ in het Consistorie der Diaco-
„ nen van de Gereformeerde
„ Walsche Gemeente der Stad
„ Leyden, op huiden den drie-
„ entwintigsten December ze-
„ ventienhonderdvyftig

[geteekend]

„ Æmilius Laurens, Bastiaan
„ B[illegible]rs, Arnoldus Gordyn, Je-
„ roninus van Beurden, de
„ jonge.

„ Burgemeesteren, en Regeerders
„ der Stad Leyden, gehad heb-
„ bende de lecture van 't voor-
„ gemelde contract tusschen
„ Diaconen van de Walsche
„ Gemeente, en de Armbe-
„ sorgers der Roomsgezinde
„ Gemeente, hebben hetselve
„ geapprobeerd.

„ Actum den 4en January 1751.

„ My jegenwoordig,

[geteekend]

Ysbrand van Dam.

Extr. uit het N[illegible] Lett. I. fol. 16 [illegible] ter Kamere van de H. H. Burgemeesteren en Regeerders der Stad Leyden.

Der Roomschgezinden Wees- of Huzvhuizen.

De Roomschgezinde Armbezorgers van tyd tot tyd bevindende, dat hunne twee Armhuizen, het eene op de Sintjacobsgraft, het andere in de Verwerstraat, te klein of onbekwaam wierden, om de menigte der kinderen naar behooren te bevatten, besloten naar ruimer verblyf voor hunne armen om te zien, en tot dat einde vryheid van de Heeren Regeeders deezer Stad te verzoeken, gelyk zy in 't begin van 't jaar 17[illegible] [illegible] zekere bepaalde voorwaarden [illegible] verkreegen. Dus bevoegd, kochtenze een huis aan de Noordzyde van Marendorp of de Haarlemstraat tusschen de Werfstraat, en Duizendraadsteeg.

Het zelve met afzonderlyke vertrekken, tot de opvoeding der jonge Meisjes vertimmerende, en, op dat de onderwyzing beter dan voorheen mogt gedaan worden, steldenze aldaer eenen binnenvader en eene binne-moeder met behoorlyke Leermeesters hunner gezindheid aan. Of nu het koopen en stichten van dit nieuwe Armhuis gesprooten zy uit de milde giften, die de Armbezorgers, uit [illegible] van 't groote [illegible] behoeftigen, [illegible] van anderer Gezindheden, [illegible] te voo[illegible], dan dat de penningen daar toe gebruikt, uit eene andere bron [illegible], niet gebleeken. [illegible] gebragt, en op de [illegible] bezorgd [illegible] het huis in de Verwerstraat [illegible] en behielden deeze wooning voor de Meisjes, en die op de Sintjacobsgraft voor de jongens.

De Regenten van deeze Armhuizen zoo groot een werk volbragt hebbende, [illegible] hunner vergaderkamer op de Sintjacobsgraft, en ter gedachtenisse van de gemelde stichtinge, zich door den Konstschilder H. van Veldhoven afmaalen, om, als grondleggers van hunne Meisjes-armhuis, by de naakomelingschap in geheugen te blyven:

ven; ter bekleyvinge van hetzelve zal het niet ondienstig zyn de naamen van die Heeren hier by te voegen; als

Mr. Joh. Adriaan Verzyden van Varik,
Dr. Hermanus van Dinter,
Hieronymus Jansz. van Beurden,
Martinus van Bommel,
Adrianus Gordyn.

De Joodsche Kerk.

De Jooden, welken zich binnen de Stad Leyden nedergezet hebben, zyn van verstrooide soort die men Hoogduitschen noemt, hun getal is in den beginnen niet groot geweest; maar by mynen tyd sterk aangewassen, en vermeerderd zynde; hebbenze eerst eene afgezonderde Kerk gehadt op eene kamer aan de Vischmarkt, in 't vervolg in een huis op het Leevendeel, en tegenwoordig in het Roos- of Stinksteegje. Zy hebben dezelve gebruiken en plechtigheden in de oeffening van hunnen Godsdienst als andere van hunne natie; doch door onvermoogen niet zoo prachtig, als by die machtiger zyn. Zy hebben ook eene afgezonderde begraafplaats verkreegen aan de barm van de Wal, achter de Academischen tuin, tusschen twee torens; die van Katryn en Meutensteeg, voor welke vergunning zy 's jaars eene erkentenis aan de Stad betaalen (1).

(1) Thesauriers rekening van 't jaar 1729.

TIENDE HOOFDSTUK.

De Kloosters binnen de Stad Leyden.

Sinte Barbare Klooster.

De Heer Simon van Alkemade, of van Woude, Zoon van Johan van Alkemade, en van Katharina van Valkenesse, stichte het Klooster van Sinte Barbera in zyn eigen huis, staande op den hoek van de Voldersgraft aan het Rapenburg (2). De nonnen die 'er in woonden volgden den derden regel van Sint Franciscus, en moesten, door armoede van het Convent, de kost meest met de handen winnen: doch ik twyfele of het gebrek aan goederen wel zoo groot geweest is als de Burgermeester Orlers (3) te boek stelt, uit de somme die zy aan de Kerkmeesters van Sint Pieters Kerk, onder welke Parochie zy gelegen waren, tot het vieren van Sinte Barbare feestdag gaven, zoo als best uit de stichtingbrief, die hier nevens gaat, kan geoordeeld worden:

Sinte Barbere Zusterhuis, of Convent, hadt eenen Feestdach in St. Pieters Kerk, die met groote plechtigheid gevierd wierdt.

„ Wy Foppe Dircksfoon, en Floris Heerman, Schepenen in „ Leyden, oerkonden, dat voor ons „ quamen die Godshuys Meesters van „ St. Pieter, alse Claes Jansen Fopsoon, „ Bartholomeus Ymensenfoon, Gerrit „ Ymensfoon, en Floris Paadsenfoon, „ ende geliden, dat die susteren van St. „ Bar-

(2) Kerklyke Oudheden van Rynland fol. 855.

(3) Beschryving van Leyden pag. 116.

„ Barbara hem goede bewysinge gedaan
„ hebben van vier pont drie schellingen
„ en vyfpenningen Hollants payement
„ 's jaers met enen Schepenen brieve,
„ die hem . . . . Floris Heermanswyf,
„ ende Catharyn, Dirck Loenen soons-
„ wyf, alse Bewaersters nu ter tyt der
„ Susterschap voorsz. overgegeven heb-
„ ben, elck met haers voochts hant,
„ des sullen die Godshuysmeesters voorsz.
„ of die het namaels wesen sullen, hier
„ boven doen en bewaren alle alsulcke
„ punten, als hier na geschreven staen.

„ In den eersten sullen sy doen hou-
„ den alle jaer op Sinte Barbaren
„ dach (1) volcomen hoochtyt, alsmen
„ in dubbelden feesten is sculdich te
„ doen, dat is te weten, des avonts te
„ vesperen, en op haren dach te hooch-
„ misse te laten dienen met sulcken Or-
„ namenten, Eertsdiaken, en Subdia-
„ ken, ende den Provisoors, als men op
„ St. Elisabeth, en op St. Catharinen
„ dach plach te dienen.

„ Item, so sullen die Schoolmeesters
„ met de Choralen van beyde syde van
„ de Choor te Vesperen, te Metten,
„ en te Hoochmissen komen, ende die
„ Provisoers ende Dienaars selve (2)
„ kiesen by den Cureyt, en dese hooch-
„ misse selve (2) doen op 't hooch au-
„ taer, ende dese misse selmen doen met
„ drien . . . . met Te Deum, en met
„ Laudes, en men sal tot allen getyden
„ feesthouden metter meester Organen, en
„ met dat beste wirroock vat, als ge-
„ woonlyck is, ende tot allen getyden
„ salmen setten twee stalkeersen op 't
„ hooch autaer. Voorts salmen tot al-
„ len getyden beyeren met alle de kloc-
„ ken, als men feestelycke mach.

„ Item, men sal een sermoen doen
„ onder die hoochmisse van de H. Jonck-
„ vrouwe Sinte Barbara, des sullen die
„ Godshuysmeesters geven den Cureyt
„ thien groot, en daer voor sal hy die
„ vesper met die misse, en dat sermoen
„ doen, of ymant die hy 't beveelt van
„ synent wegen.

„ Item die Provisoers des avonts te
„ vesper, en des ochtens ter misse elcks
„ twee groot.

„ Item, die Diaken en Subdiaken,
„ elck twee groot.

„ Item, die Schoolmeesters te samen van
„ de drie getyden voorsz. twaelf groot.

„ Item, den Organist van de drie ge-
„ tyden voorsz. ses groot.

„ Item, de twee Kosters elck twee
„ groote, daer voor sullen sy doen alsulc-
„ ken dienst, als tot der hoochtyt hoort.

„ Voort sullen die Kerckmeesters alle
„ jaer memory doen der Susteren van
„ St. Barbara, voor levende en voor
„ doode tot sulcker Stede als men hem wy-
„ sen sal in St. Pieters Kerk, ende tot dier
„ Stede sullen sy doen setten vier stalkaer-
„ sen, ende dese memory salmen doen
„ des Sondaghs, en Manendachs, alle
„ jaer na St. Barbarendach, en men sal
„ geven des avonts den Cureyt, en syn
„ medegesellen, en den twee Kosters
„ elck vier penningen.

„ Item, elcken Capellaen, behalven
„ de vier Dienaers voorsz. tot vier en
„ twintich toe, van de oudste Capel-
„ ryen elcks twee penningen des avonts,
„ ende twee penningen des ochtens,
„ die daer te memorie komen.

„ Item, alsmen dese memorie doet, zo
„ zullen die Kerkmeesters tot dier Stede
„ daar men die memorie doet, doen bren-
„ gen in broode een pont Hollants paje-
„ ment, des sullen die achte broode wesen
„ van ene groote, ende die Bewaersters van
„ dese Susteren voorsz. sullen dat broot
„ deelen den armen, daer sy meenen, dat
„ het alderbest besteedt is, ten ware dat
„ die Susterschap verginge, só souden
„ die Kerckmeesters dat broot deelen in
„ rechter aelmisse, als gewoonlyck is;
„ en alle dese pointen en ordonnantien
„ voorsz. salmen van St. Pieters wegen
„ houden en voldoen tot euwigen da-
„ gen, tsy dat die Susterschap voorsz.
„ vergaet, of staende blyft; ende waer't
„ sake, dat tot eenige tyden by enige
„ Kerckmeesters van eenige punten
„ voorsz. versuymenisse in geschiede,
„ dat Godt verhoeden moet, so sal die
„ Cureyt, of enich van den Capellanen,
„ jong, of out, dit met recht mogen
„ eyschen op den Kerckmeesters, als
„ dat Geestelycke recht dair of betaemt,
„ desgelycks sullen dat die Susteren mo-
„ gen eyschen, als voorsz. is.

„ In oerconde desen brieve besegelt
„ met onse segelen in 't jaer ons
„ Heeren M. CCCC. XI. des vry-
„ dachs naer St. Valentynsdach.

Analect. Ant. Mathæi Tom VI. pag. 12 *& seq.*

NB. Dees brief wordt aan St. Barbare Gasthuis toegeweezen in de Kerklyke Oudheden van Rynland fol. 859. een groote mistasting voor zulke ervaarene Schryvers, wyl het gemelde Gasthuis onder de Parochie van Sint Pancraats behoorde, en gelegen was.

Dit

(1) Op den vierden van December.

(2) Of salmen.

Dit Klooster strekte zich in zynen welstand met huizinge en hof tot aan de Varken-of Korte Schoolsteeg uit, en in de breedte langs het Rapenburg tot aan zeeker steegje het Peperstraatje, uit koomende in de Serpentsteeg geheeten.

Dit gebouw wierdt in 't jaar 1575. verkoozen tot eene plaats voor de nieuwe opgerechte Academie, doch by ondervinding niet bekwaam genoeg zynde, is eerlang in 't groote Sinte Agnite Bagynhof overgebragt, blyvende het Kloostergebouw in zyn geheel tot den jaare 1612. wanneer het tot eene wooning van aanzienlyke persoonadien vertimmerd wierdt, laatende de Kerk in haar voorige gedaante (1), welke na verscheidene diensten, tot het bergen van voorraad, als anders, eindelyk in eene stal met een Koetshuis by onze leeftyd veranderd is.

Sinte Ursule, of Elfduizend Maagden-Klooster.

Dit klooster wierdt bewoond van Nonnen, die naar den regel van Sint Augustyn beloofden te leeven, en lag onder de L. Vrouwe Parochie in de Kamp, nevens het Elizabethe Gasthuis, eenigen melden dat dit Convent het oudste der Stad zoude zyn (2), moogelyk is [illegible] pen gebleeven van dat deel; ook wordt het voor redelyk gegoed gehouden, 't gene uit den aanbouw, en gelden dieze aan de L. Vrouwe Kcık den Pastoor en anderen betaalden, eenigzins schynt te blyken, en uit het volgende stuk onder anderen kan opgemaakt worden:

„ Wy suster Clais, Clais dochter,
„ Moeder, ende ghemeen Con-
„ vent der beslotenre nonnen Regularisse
„ van Sinte Ursulen Cloester tot Ley-
„ den in den Camp, bynnen onser Vrou-
„ wen P[illegible]ochie, [illegible] condt [illegible]en luyden,
„ dat wy kennen [illegible] schuldich [illegible]
„ wesen [illegible] Kercke [illegible]
„ LXVI. ß. [illegible] payments t's [illegible]
„ erflike te betalen tot Voirschoter ende
„ Valkenburger marcten, welke p[illegible]h-
„ ten van outs ghestaen hebben, ende
„ staen op erven die nu ter tyt binnen on-
„ sen voirsz. Convente gheleghen syn,
„ ende van desen voirsz, LXVI. ß. sel-
„ len opbueren ende jairlix ontfanghen
„ die Pastoer der voirsz. Kerken XXII.
„ ß. ende die Huyssitten in der selver
„ Prochien oec XXII. ß. ende die an-
„ der XXII. ß. sel behouden die Kerc-
„ ke voirsz. gheliken als sy van ouden
„ tiden die LXVI. ß. t'samen pleghen te
„ ontfanghen, ende onder malcanderen
„ te delen: ende hier mede sellen of
„ wesen, ende te niet alle oude brieven,
„ maanboeken, registeren ende voir-
„ wairden dairmen onsen Convente voirsz.
„ meer ende vorder moijen soude mo-
„ ghen: alle dinc sonder arch ende list.

„ In kennisse der waerheit so heb-
„ ben wy Moeder, ende ghemeen
„ Convente voirsz. desen brieve
„ b zegelt mit onsen ghemenen
„ Convente zegel, in 't jair ons
„ Heren M. CCCC. LXXIX.
„ opten tienden dach in Decem-
„ bri.

Perkamente Blaffaart van onzer L. Vrouwen Kerk, berustende onder de Kerkmeesteren.

In zoodaanigen toestand zyn de Conventualen, zoo my voorkoomt, omtrent honderd jaaren naa den gemelden tyd gebleeven: maar door de aanmerklyke verandering en het ontzet deezer Stad, hunne zaaken wat verloopen zynde, vree[illegible]nde moogelyk tot armoede te vervallen, hebbenze, om een veilig leeven te leiden gezaamentlyk met de Meesters van Sinte Elizabethe Gasthuis, daarze naast gelegen waren, een verdrach van onderhoud, en van inwooning op den volgenden voet aangegaan:

„ Wy onderteyckendt, als Gasthuys-
„ meesteren van Zinte Elysabet-
„ ten Gasthuys binnen Leyden, beken-
„ nen ende belyden in der manieren naer-
„ volgende, veraccordeert te zyn, ende
„ veraccorderen mits desen, metten Ma-
„ ter, ende Conventuaelen van Zinte
„ Urselen Convente alhier binnen Ley-
„ den, naer vermogen, ende door crach-
„ te van zeeckere Octroye, beginnende;
„ Phillips, by der gratie Goots Co-
„ ninck van Castillien, van Leon, &c.
„ van daten, gegeven binnen Dordrecht
„ den

(1) Zie onder de beschryving van het Prinsenhof.

(2) Orlers Beschr. van Leyden, pag. 118

„ den XXX^en^. Maert, duysent vyfhon-
„ dert tſeventich ende vyfve (1).

„ Te weten, dat de zelve Meeſters „ gehouden zullen zyn in den ſelven Gaſt- „ huyſe, als proveniers te onderhouden „ vier Suſteren vuyten voorſz. Convente „ van Sinte Urſelen, indien 't de Mater „ ende Conventuaelen zulcx gelieft, en- „ de alle de andere die in den zelfden „ Gaſthuyſe hoor alementatie, oft onder- „ houdinge nyet en zullen hebben, elx „ jaerlicx genyeten, zoe lange zy in le- „ vende lyve zullen weſen de ſomme van „ achtien Karolus gulden, xl. grooten „ Vlaems 't ſtuck, te betaelen op vier ter- „ mynen, als Meye, Sinte Jacop, Al- „ reheyligen, ende Lichtmiſſe, t'elck „ een gerecht vierdepart, waer off Mey „ anno vyf ende tſeventich den inganck „ is geweeſt, ende Jacobi daer aen den „ eerſten termyn verlopen was. Voorts „ ſyn 't voorwaarden ende is geaccor- „ deert dat Elyſabet Claes dochter, Ma- „ ter, haer alementatie in den Convente „ of Gaſthuyſe zal hebben, ende noch „ daer en boven jaerlix vuyten voorſz. „ Gaſthuyſe genyeten, ende ontfangen, „ zoe lange ſy in levende lyve zal zyn, „ als d'andere die in den voorſz. Gaſt- „ huys hoor lyftocht nyet en hebben, de „ ſomme van achtien Karolus gulden, „ munte voorſeyt, in recompenſe ende „ begrotinge van veele ende diverſche „ penningen by hoor verſcoten, ende „ andere ſculden, ſtaende den trubele „ gemaeƈt, by haer betaelt zyn geweeſt, „ mitsgaders der reſtanten, tot proffyt „ van 't zelve Gaſthuys overgelevert, of „ opgebrocht zyn. Syn oock expreſſe „ voorwaerden, dat alle 't gene yder „ van de voorſz. Conventuaelen met hoo- „ ren arbeyt zullen weten te verdienen, „ zelffs hebben ende behouden zullen, „ omme aldaer hoor vrye wille mede te „ mogen doen, alzoe't hoor believen zal. „ Is mede bevoorwaert, ende onderſpro- „ ken, datter eenige van de voorſz. Con- „ ventuaelen, die in den ſelven Gaſthuy- „ ſe wonachtich zynde, quame t' over- „ lyden, voorts erven zullen opten an- „ deren Conventuaelen die in 't zelve „ Gaſthuys wonachtich zullen ſyn, tot- „ ten laetſten toe; ende daer naer de laet- „ ſte mede comende t'overlyden, dat als- „ dan alle de goederen, die by den laet- „ ſten overleden bevonden ſullen werden, „ gaen ende blyven ſullen aen den voorſz „ Gaſthuys, zonder dat de ſelve Gaſt- „ huysmeeſteren yemandt ter werelt ge- „ houden zyn eenige rekeninge, ofte be- „ wys te doen in eeniger manieren: alle „ dinck zonder fraude ofte liſte, deſen „ t'oorconden zyn hier off gemaeƈt twe „ deſe gelycke cedullen, alleens luyden- „ de by den Gaſthuysmeeſteren, Ma- „ ter, ende Conventuaelen onderteyc- „ kent, daer off de voorſz. Gaſthuys- „ meeſteren hebben den eenen, de voor- „ noemde Elyſabet Claes dochter, ten „ behoeve van de gemeene Conventualen, „ den anderen: Ende indien den eenen „ gemiſt, verloren, oft achterhouden „ werde, zoe zal d'ander preſent zynde „ in waerden gehouden werden, off zy „ beyde preſent, ende voor ogen wae- „ ren.

„ Aƈtum den XXIII^en^. Oƈtober
„ vyftien hondert tſeventich en-
„ de zes.

Was onderteekend

Lysbet Claesdr.
Arntgen Dirx dochters merck.
Maertgen Allers dochters merck.
By my Leenaert Willemsz.
Gerv. Jansz.
Jan Claesz. Houtkoper.

Uit de Archiven van Ste. Elizabethe Gaſthuis te Leyden.

Op deeze wyze is de vereeniging dier twee Godshuizen aangevangen, en in vervolg van tyd is het Kloostergebouw by vertimmering aan het Gaſthuis verheeld, en de Kapel tot heden toe nog in wezen gebleeven; maar het torentje bouvallig geworden, is in 't jaar 1760. afgekeurd en afgebrooken.

Sint Michiels Klooſter.

De woonplaats van de Nonnen tusſchen de Vrouwe Kamp en Marendorp, was onder de L. Vrouwe Parochie gelegen, en aan den Aards-engel Mi-

(1) Zie deezen brief onder Sinte Elizabethe Gaſthuis.

Michaël toegewyd, zy volgden den derden regel van Sint Franciscus. Wie de Stichter van dit Klooster geweest is, blykt zoo zeker niet, als dat het in den jaare 1409. reeds in wezen was, en door Nonnen bewoond wierdt. Zy waren verbonden haaren Godsdienst in de L. Vrouwe Kerk te verrichten by gebrek van eene Kapel, tot het jaar 1441. wanneer Jan Epe, Pastoor van de gemelde Kerk, aan dit Klooster, aan het voorgaande van Sinte Ursule en aan het naastvolgende van Sinte Agniete, die onder zyn geestlyk gebied stonden, vryheid gaf aan ieder eene Kapel te bouwen met twee of drie Outaaren, en een Kerkhof, in welke Kapel zy de Mis hooren ende Kollaatsie bywoonen, midsgaders, voor het aangaan van dezelve, de klok of bel mogten luiden; doch niet naa negen uuren, noch geene Kollaatsie te houden terwyl 'er in haar Parochie gepredikt wierd, ook was haar niet geoorloofd zingende hoogmis te doen, dan op de jaarlyksche vier hoogtyden; op het jaargetyde van de inwydinge harer kapelle; op de feestdagen van haare Patroonen, en als 'er eene zuster het nonnekleed aantrekken, en de waereld verlaaten zoude. Hier en boven was aan ieder Klooster vryheid vergund, om het H. Sacrament in een doosje te bewaaren, en de heilige Oliën op te sluiten; alsmede de overledene zusters op haar Kerkhof te begraaven, en lykdiensten te pleegen, met meer andere omstandigdigheden; zynde uitdruklyk verboden in deeze Kapellen eenige vikaryen of kapellanyen te stichten. Al het welke door Rudolf van Diepholt, Bisschop van Utrecht, in 't jaar 1450. goedgekeurd is (1). Dit Klooster was van ruime inkoomsten voorzien, en men vindt dat 'er in 't jaar 1544. noch zesendertig Nonnen, en zeven leeke zusters in woonden, die jaarlyks over de duizend guldens inkoomen hadden (2): doch is in de groote omkeering mede te niet geraakt, en de grond met byzondere huizen betimmerd.

Sinte Agniete Klooster.

Digt aan de L. Vrouwe Kerk, of het Kerkhof, lag ook het Klooster van Sinte Agnes, of Agniete, dat bewoond wierdt van Nonnen die den regel van Sint Augustyn aangenomen hadden: het was wel voorzien van goederen, en schynt omtrent den jaare veertienhonderd gesticht; want in zekere aantekening van het jaar 1410. in welke de Biegtvader Pieter van Tol, en eenige nonnen gemeld staan, wordt dit Klooster van Sinte Agnes het nieuwe Klooster geheeten; het heeft nevens twee andere van den Pastoor der L. Vrouwe Kerk verlof gekreegen eene Kapel te mogen bouwen, en zulke vryheden te genieten als wy onder Sint Michiels Klooster aangetoond hebben (3).

Wy hebben verder niets konnen ontdekken van den toestand van dit Klooster, dan een zeker briefje, dat mogelyk eenige opheldering aan de oudheid minnende Leezers zal geeven, en dierhalven hier nevens gaat.

„ Wy Pieter Pieter Reymbrantz. ende Dirck van Werve Scepenen in Leyden, oirkonden, dat wy dair an ende over waeren in den Cloester ende Convente der beslotenre Regularisse van Sinte Agnieten Susterhuyse, staende an onser Vrouwen Kerckhooff, daer dat voir ons quamen Gauwe Jans Dochter Priorinne, Ermgaert Wouters Dochter Procuratrix, ende mit Willem Heerman hoeren gecorens Voichtshant, ende gaven samenlic over van des gemeen Convents ende Susteren wegen den Deken ende gemeene Capittel van Sinte Pancraes Collegium binnen der Stede van Leyden eenen Scepenen brieff daer desen Brief doersteken is mit rechte en mit vonnesse als recht is, ende Scepenen wysden den Deken ende gemeene Capittel voirsz. daer mede te winnen ende te verliesen, in allenschyn oft die Priorinne ende Procuratrix voirsz. van des voirsz. Convents wegen selver waren.

„ In oirkonden desen Brieve besegelt mit onsen Zegelen in 't jaer ons Heren duysent „ vyf-

(1) Kerklyke Oudheden van Rynland fol. 845.

(2) Uit de naagelaatene schriften van de Uitgeevers der Kerklyke Oudheden

(3) Uit de naagelaatene schriften als boven.

„ vyfhondert ende drie, upten
„ twie ende twintichsten dach
„ in Junio.

MS. Perkamente Blaffaart van St. Pancraskerk te Leyden.

Het heeft met de hervorming der Kerke, hetzelve lot als andere ondergaan, zynde geheel afgebrooken, tot zoo verre dat men naauwlyks zou weeten waar het gestaan heeft, zoo niet de korte- en lange Agniete steegen eenige aanwyzing van het zelve toonden. De Kapel schynt nog eenige jaaren in wezen geweest te zyn; wyl in des Thesauriers rekening van 't jaar 1599. gemeld wordt, dat de Sinte Agniete Kerk toen in huur gebruikt wierdt tot eene Conroyerie met de Conroyketel voor zesenzestig guldens 's jaars.

Sinte Cecilie Klooster.

Achter de Vrouwe Kerk, niet verre van Sint Michiels Klooster, lag het Klooster van Sinte Cecilie, dat bewoond wierdt van Nonnen, welken de ordre van Sint Augustyn aangenomen hadden; maar niet zoo ruim als dat van Sinte Agniete gegoed was, wyl die zusters, met weeven en andere handwerken, het grootste deel van haare kost moesten winnen; niet tegenstaande dit manghel, was het gezelschap dier zusteren in 't jaar 1465. achtenveertig sterk, en de Kapellaan van de L. Vrouwe Kerk was haar Biechtvader (1). doch sedert door de mildaadigheid van eenige menschen vermogender geworden, zynze, naa het afschaffen van 't Kloosterleeven, toegelaaten afzonderlyk te woonen, waaromtrent ik een zeer zeldzaam geval in des Thesauriers rekening, van den jaare 1629. (2) dus aangetekend vinde, in 't jaar 1629. leefden nog Zusters van 't Convent van Sinte Cecilie, tot bewind van haare eigene goederen toegelaaten. Onderwylen was het Kloostergebouw, niet lang naa de verloszing deezer Stad, aan de Meesters van Sinte Katarine Gasthuis vergund, die het sedert merklyk verbeterd en vergroot hebben, als te zyner plaatze zal aangetoond worden.

Het Klooster Nazaret, of der Graauwe Zusters.

In het Bon van Marendorp Landzyde, tusschen de Bouwenlouwen- en Duizendraadsteegen, en de achtergraft en oudevestgraft, was gelegen het Convent der Graauwe Zusters, die ook Klaaren Zusters geheeten wierden, zy beleefden den derden regel van Sint Franciscus, en bestonden meest van aalmoessen te gaan verzoeken. Wie de Stichter van dit Klooster was, is tot nog toe onbekend, maar de tyd der bouwinge wordt gemeld op Sint Willebrordusdag des jaars 1474. geweest te zyn (3). Eenige jaaren zonder Kerken in haar Klooster geleefd hebbende, tradenze eindelyk tot dat einde in onderhandeling met den Deken en het Capittel van Sint Pancraas, daar zy onder behoorden, en slooten, bemiddeling van vroome en geleerde lieden, in 't jaar 1496. dit zeldzaame aanmerklyke verdrag:

Verdrag tusschen het Capittel van Sint Pancratius, en het Convent der Graauwe Zusteren, agter Marendorp en tusschen Bouwenlouwen- en Duizendraetsteegen geleegen.

„ In den naem des Heeren Amen.
„ Wy Deeken ende Capittel van
„ Sinte Pancratius Kerck te Leyden an
„ die een zyde, Ende Mater ende Con-
„ vent van den Graeuwen Susteren van
„ der derde oirde van Sinte Franscifcus
„ van penitentie, after Marendorrip ge-
„ seten tusschen Bouwenlouwez ende
„ Duysentraetsstegen, by consent van
„ onsen Visitatoir, an die ander zyde,
„ be-

(1) Uit de naagelaate schriften van de uitgeevers der Kerklyke Oudheden.

(2) In 't III. stuk fol. 703.

(3) Orlers Beschryv. van Leyden pag. 119.

„ bekennen ende belien mits desen, dat
„ wy doir middel van Eerbaren ende
„ eerwairdigen geleerden Heren, als Ar-
„ bitriers, die dair over geroepen ge-
„ weest zyn, over een gedragen heb-
„ ben, in desen articulen nae gescreven
„ te onderhouden:

„ In den eersten, sullen die Deken
„ ende Capittel den Susteren voirsz.
„ gunnen dat zy in hair Convent sullen
„ mogen tymmeren een Kercke, in die
„ plaetse ende van dier grote dat den
„ Deeken ende Cappittel beheven sall,
„ in der welker Kercke sullen de Sus-
„ teren misse ende den dienst Goeds
„ mogen laten doen ende horen, in ma-
„ nieren als hier nae bescreven en ver-
„ clairt is.

„ Item, des gelycks sullen die Sus-
„ teren een Kerckhoff van grote ende
„ plaitse tot des Deekens en de Capit-
„ tels behette mogen maaken

„ Item, so sullen die Susteren die
„ Kercke mitten Kerckhoff mogen doen
„ wyen ende consecreren wanneer hem
„ dat beheven sall, om hair dode Sus-
„ teren dair te begraven.

„ Item, men sal in die Kercke voirsz.
„ betamelick mogen houden dat Heili-
„ ge Sacrament, ende dye Heylige O-
„ lye; Ende dese Sacramenten sullen zy
„ hem mogen laten ministreren alsoe
„ dicke, alst hem van noede wesen sall
„ ende als zy dat begeren.

„ Item, die Susteren sullen mogen
„ hangen een clocke van vyftich pont
„ wegende, mitte ort hem belieft ende
„ niet [illegible], om een teycken totten
„ dienst Gods ende anders te doen voir
„ den Susteren.

„ Item, die Susteren sullen mogen co-
„ pen off anders vercrigen an hair Con-
„ vent allen die huysingen ende erven die
„ dair staen ende begrepen zyn tusken
„ die twie stegen voirsz ende tusken die
„ Stede vest ende die gracht voirsz lopen-
„ de. Ende en sullen buyten dat vier-
„ kant niet besitten als eygen off in huyr
„ off anders.

„ Item, soe en sullen die Susteren dat
„ Convent of die plaetze niet vervreem-
„ den an enige ander Religiose personen
„ van wat oirde off regule sy zyn, dan
„ alleen an Susteren van der derde oirde
„ als zy nutertyt zyn.

„ Item, zy en sullen tot geenre tyt
„ annemen ander oirde off regule off ma-
„ nier van leven opter plaetse dair zy nu
„ ter tyt zyn, of op ander binnen Sinte
„ Pancratius Prochie voirsz

„ Item, zy en zullen in hair Kerke off
„ Convent geen Vicarien off ewigen of-
„ ficien funderen, off enichsins toelaten
„ fundeert te worden, behoudelick dat
„ zy off enige guede luyden hair Capel-
„ le ende Outaren mogen doen bedienen
„ mit missen.

„ Item, die Susteren sullen hebben
„ enen Eerbaren wairlicken Priester tot
„ een Confessoir, die eer hy in synen
„ dienst tredet, voir den Deken ende
„ Capittel voirsz. sweren sal alle dese
„ puncten ende voirwairden vast te on-
„ derhouden. Ende die Susteren en sul-
„ len tot geenre tyt [illegible]
„ det of religiose [illegible] Confessoir
„ by hem wonende hebben.

„ Item, sy sullen die dienst Goids in
„ haerre Kercken doen mit besloten doe-
„ ren al soe dat die wairlicke luyden dair
„ geen toeganck en hebben, ende dat
„ sunder argelist.

„ Item, sy en sullen tot geenre tyt
„ anders collatie of [illegible] in hair Con-
„ vente hoeren of laten doen dan mit be-
„ sloten doeren voir den Susteren allen
„ wairelicke luyden buten gesloten, son-
„ der argelist, mer in cledinge, besly-
„ tinge ende professie zullen zy misse
„ collatie off sermoen mogen hoeren en-
„ de laten doen mit open doeren.

„ Item, zy en sullen niemant toe lae-
„ ten in haier Kerke of Convente Gees-
„ telick of wairlick, hoe die wesen of
„ zyn mach, om aldair yemants bycht
„ te hoeren, of Sacramenten te minis-
„ treren, dan den Susteren Conversyn-
„ nen off novicien alleen.

„ Item, wair dat sake dat yemant
„ van onse Prochie [illegible] begeerde
„ by den Susteren, soe sullen die Suste-
„ ren, eer die dode [illegible]
„ off toeghelaten wort, den Deeken off
„ Capittel voirsz. betalen voir hoir rech-
„ ten, tien gouden Andries gulden voir
„ dese tyt geslegen, of die wairde dair
„ voir.

„ Item, wair't dat dair yemant be-
„ graven worde, die van onse Prochie
„ niet en wair, soe sullen die Susteren
„ den Deeken ende Capittel voirsz. eerst
„ betalen voir hoir rechten drie gelike
„ Andries gulden in manieren hier boven
„ voirsz.

„ Item, wairt dat dair yemant wt
„ onse Prochie begraven worde in der
„ Susteren Kercke, soe soude die Suste-
„ ren geven tot behoeff van der Prochie
„ Kerck van Sinte Pancraes voir hoir
„ rechten een pont groit.

„ Item.

„ Item, wairt dat dair yemant begraven wort op ten Sufteren Kerckhoff, „ dair voir fullen zy geven in manieren „ hier boven die Kerck voirfz. drie pont „ Was.

„ Item, die Sufteren en fullen tot „ geenre tyt annemen of doen enige fevendach maenftont of memorie, off „ dat die in hair Convent off Kercke mit „ folempniteit gedaen worden toelaten, „ dan voir hair eygen Sufteren.

„ Item, op dagen als hem van den „ Deeken ende Capittel voirfz. gegunt „ zyn miffen off anders den dienft Goods „ te mogen fingen, foe fal dat gefcien „ mit befloten doren, ende fel dan den „ dienft geëndet wefen voirt ommeluyden van der hogemiffe in die Prochikercke, ende dat fonder argelift, welke dagen zyn deze; als op hair Kermisdach, op Kermis van twie of drie „ Outaren ftaende in hair Capellen; op „ die vier hoichtyden des jairs, op hair „ Patroensdach, op alle onfer liever Vrouwen dagen, op alre Heyligen dach, „ op Sinte Pieters ende Pouwels dach, „ op Sinte Bonaventuren dach, op Sinte Claren dach, op Sinte Lambertus „ dach, op Sinte Michielsdach, op Sinte Maria Magdalenen dach, op Sinte „ Lysbetten dach, op Sinte Katrinen „ dach, op Sinte Agniten dach, op die „ Heylige drie Coningen dach, opten „ gueden Vridach; mer in tegenwordicheyt den doeden in cledinge, proteffie ende beflutinge foe fullen zy mogen laten fingen alfo vro of laet alst „ hem luyden believen fal ende mit open „ doren.

„ Item, die Sufteren fullen alle jairs „ betalen den Deeken ende Capittel binnen die octave van Paiffchen voir hair „ hoeftpenninck, ende ander offerhanden, die fy anders fculdich zyn te doen, „ voir elke feven Sufteren enen halven „ gouden Andries gulden, in maniren „ hier boven voirfz. Ende den Cureit „ voirt gehele Convent voir zyn rechten jairlycs enen gouden Andries gulden, of die wairde dair voir.

„ Item, wanneer dair enige Sufter oflivich wort, of fterft, het zy profesfide Converfa off novicia, foe fullen „ die Sufteren den Deeken ende Capittel voirfz. betalen voir hair rechten enen halven gouden Andries gulden, „ ende die Kercke een hallif pont Was.

„ Item, wairt dat der Sufteren Confeffoir zyn fepultuir aldair verkoer, „ ende dair begraven worde, fo fouden „ die Sufteren den Deken ende Capittel „ voirfz. voir hoir rechten betalen enen „ gouden Andries gulden, ende die Kerck „ een pont Was.

„ Item, die Sufteren fullen trouwelick alle jair binnen die octave van „ Paeffchen brengen den Deeken ende „ Capittel die gerechte hellifte van alle „ offerhande die binnen hair Kercke off „ Convent gecomen fal wezen.

„ Item, alle die Sufteren die nu tertyt zyn, fullen zweren in tegenwoirdicheit van den Deeken, den outften „ Canonick ende den Cureit, ende voir „ hem ende voir hair naecomelingen loeven alle defe voirfz. punten vaft te onderhouden, ende van wairden te hebben, fonder yet dair tegens te doen „ off doen doen, felffs off doir ander, „ in wat maniren dat gefchien mochte „ gracien, difpenfatien, of ander indulten, dair en tegens te impetreren off „ doen impetreren off die hem enichfins „ gegunt, off zyn, off fouden mogen worden, dair en tegens te gebruken.

„ Item, wanneer dair enige niwe Mater, off Miniftra, Ondermater off „ Procuratrix gecoren fal worden, foe „ fal die Mater, Ondermater ende Procuratrix voirnoemt binnen achte dagen, nae dat zy gecoren fullen wefen, „ off den dienft aen genomen hebben, „ in tegenwoirdicheyt van den Deeken, „ den outften Canonick ende den Cureit, „ na dat defe articulen geheel ende expreffelick voir hem gelefen fullen zyn, „ zweren ende loeven die vaft te onderhouden.

„ Item, foe fullen die Sufteren eens „ tjairs alle defe articulen voir den Sufteren geheellicken ende verftandelicke „ lefen off doen lefen, dair van die Confeffoir den Capittel voirfz. certificatie „ doen fall binnen achte dagen.

„ Item, wanneer daer enige profeffie „ gefcien fall, foe fall die Mater off een „ ander, die 't bevolen fal zyn, in een „ teyken der danckbairheyt van den gracien die hem gegunt zyn, den Deeken den outften Canonick ende den „ Cureit eerfamelick bidden, dat zy inder profeffien tegenwoirdicheyt willen „ wezen, hem luyden eerlicken tracterende inder maeltyt, ende anders, als „ dat der eerbaerheit toe behoirt na haren vermogen: Ende dit is te verftaen „ als van der profeffie wegen enige fonderlinge coft gedaen off maeltyt gegeven fal worden.

„ In defen articulen voirfz. Soe zyn

„ wy Decken ende Capittel voirſz. an „ die een zyde, ende Mater ende Convent voirſz. by conſent van onſe Viſitatoer, die Gardiaen van die Mynrebroederen buten Leyden an die ander „ zyde, over een gedragen ende gecomen; Ende om dat wy willen datſe „ oick vaſtelick ende ongebrecklick an „ beyde zyden onderhouden worden, So „ hebben wy Deeken ende Capittel voirſz. „ onſe Capittels zegell, ende jc Broeder Jacop van Alphen, Gardiaen ende „ Viſitatoir voirnoemt, myns dienſts zegell, Ende wy Mater ende gemeen „ Convent voirſz. onſe Convents zegel „ hier an gehangen, in't jair ons Heren duzent vierhondert ſesendetnegentich, den ſevenende twintichten dach „ in Octobri. Ende want die Eerwaerdige Heer, die Deeken van Sinte Andries tot Coelen, dair voir deſe ſaecke „ van den Kerckliken rechten noch ongeëyndet hanget, om dat hy die wt „ ſynre officie, op hoop van Concordie ende Vrede een ſeker tyt lanck op „ geſet heeft, Ende wy in deſe voirſz. „ articulen verenicht zyn, Soe hebben „ wy te zamen zyn Eerbairheit gebeden, „ dat hy deſen overdracht ende Conventie approberen, auctorizeren, ende mit „ zyn zegell heeft willen bezegelen.

Uit den MS. Percamenten Blaffaert van Sint Pancraes te Leyden.

Men ziet uit deeze onderlinge verbintenis, dat de arme, eenvoud[illegible], en zeer geordende lieden, by de Geeſtly[illegible] van dien tyd niet vry gingen van ſchatting te geeven. Barmhartiger was het gedrag van de Magiſtraat deezer Stad, weetende dat die Zuſters niet magtig waren eene Kerk te bouwen, verleende haar brieven van voorſchryvinge aan de nabuurige Steden en Dorpen, om door dat middel de penningen tot de timmeraadie der Kerke te konnen vergaderen (1). Eene gewoonte van dien tyd, die by de Geeſtlykheid zeer gemeen was, en dikwylen door aflaatbullen van den Bisſchop begunſtigd wierdt, om door kwytſchelding van misdaaden ligtlyk geld tot het ſtichten van geeſtlyke gebouwen magtig te worden. Sedert het ſluiten van 't gemelde verdrag is my niets weetenswaardig van dit Convent voorgekoomen, dan in den jaare 1557. als wanneer ik by uitſpraak van den Hove van Holland vinde, dat die van Vlaardingen moeſten gedoogen, dat hunne conventualen met haare goederen zouden mogen vertrekken binnen Leyden, in 't Convent van Nazareth (2). Of de Zuſters van Vlaardingen herwaart overgekoomen zyn, is my niet gebleeken; maar wel, dat de zieken uit het Leprooshuis, aldaar overgebragt zyn voor het jaar 1567. des de laſt van dit Convent grooter wordende, zy zich ter verligtinge, in 't naaſt volgende jaar by de Staaten van Holland vervoegden, in wier Reſolutien ik, op den zesentwintigſten May des jaars 1568, het volgende aangetekend vinde: „ Op de requeſte van de Graauwe Zuſteren van den Convente van „ Nazareth binnen Leyden, verzoekende ontſlagen te wezen van nu voortaan, van den impoſt. Naa dat vernomen is, dat zy *Oſtiatim mendiceren*, „ is gereſolveerd, dat zy zullen blyven „ van de voorſz. impoſt ongemoeid ". Of de Impoſtmeeſter haar de verzogte vrydom niet genieten, en met vrede liet, is my niet mogelyk te melden, maar wel dat in het volgende jaar weder onluſt over dezelve zaak geweeſt is, als uit deeze woorden blykt: „ Op de requeſte, of de Graauwe Zuſters te „ Leyden mede vry zyn van den impoſt, alzoo zy ſeggen vrydomme van „ dien van den Hertoge verkregen te „ hebben. Is gezeid by die van Leyden zulks ook t'anderen tyden by de „ Staaten gereſolveerd te zyn " (3). Doch al deeze voorzorg heeft het gemelde Convent niet voor den ondergang konnen behoeden, des de Nonnen door gebrek en geduurige onruſt van den oorlog verſtrooid zyn, en eindelyk het vervalle Klooſter met alles dat 'er aan behoorden door de Heeren Staten van Holland, aan de Leproosmeeſteren in vollen eigendom is overgegeeven, volgens deezen giftbrief:

„ Die Ridderſcap, Eedelen ende Steden van Hollant, repreſenterende die Staten van denzelven lande, „ doen te wetene. Alſoe die Meeſteren „ van den Leproſen binnen Leyden, „ den vurnoemden Staten verthoont ende te kennen gegeven hebben, dat zy „ luyden Zupplianten binnen derzelver „ Ste-

(1) Kerklyke Oudheden van Rynland fol. 851.

(2) Uit het zesde Memoriaalboek van den Griffier van Dam fol. 25. verſa.

(3) Reſol. Holland den 19. Aug. 1569. pag. 58.

„ Stede hebben bevonden die plaetſe „ van het Convent van de Graeuwe „ Suſteren aldaer geſepareert van alle „ menſchen, ende op een achtergraft in „ alderſtilte ontrent die veſten derzel- „ ver Stede gelegen, te weſen zeer be- „ quaem omme een Leproeshuys, zoe „ wel voir den geſonden als ongeſon- „ den dair off te maken. Welcke Con- „ vent mit Eedificien ende getimmert „ van dien zeer waren geſchent ende „ ontramponeert, ende mit grote coſte „ in goede reparatie gebracht, ende „ woonbaer zoude moeten worden ge- „ maeċt. Al 't welck by den voirnoem- „ den Zuppliantén aengenomen zoude „ worden, zoe verre tot behouff van „ denzelve Leproosen de grond van de „ edificien, ende getimmert van den „ zelven Convente metten ancleven en- „ de gevolgen van dien, by den Staten „ voirnoemt, den Suppliantén in vryen „ eygendomme mochten worden ver- „ leent, verhopende die Suppliantén „ d'edificien ende getimmert van dien „ van den Regeerders der Stadt Leyden „ voirnoemde kenniſſe hebbende van de „ armoede der voirnoemde Leproeſen, in „ gelycken eygendomme te mogen ver- „ crygen, verſouckende dairomme dezel- „ ve Zuppliantén, dat die Staten tot ſolai- „ gemente van den armen, ende in rech- „ ter aelmiſſe, gelieve tot behouff van „ den voirnoemden Leproeſen den Sup- „ pliantén voirnoemt den eygendom van „ den gront, als voiren, voir eeuwich „ te gunnen ende t'accorderen. SOE „ IS'T, dat die Staten voirnoemt, ter „ bede ende begeerte van den voir- „ noemden Suppliantén, willende, bin- „ nen der voirnoemde Stede, die Le- „ proſen aldaer eenich onderſtant doen, „ tot haer lieder gerieff, ende ſolaige- „ ment gegunt ende geaccordeert heb- „ ben, gunnen ende accorderen by de- „ ſen, dat voirtaen binnen der Stad Ley- „ den, tot behouff van den Leproſen „ voirnoemt die geheele plaetſe van 't „ Convent van de Graeuwe Suſteren al- „ daer mit den gront van alle d'edificien „ ende getimmert van denzelven Con- „ vente mitten ancleven ende gevolge „ van dien by den Suppliantén in vryen „ eygendomme zall worden angevaert „ ende gehouden, dair off die voorſz. „ Staten den vryen eygendomme, ge- „ bruyck, ende bewint van dyen den „ voorſz. Suppliantén gunnen, geven, „ ende accorderen by deſen, zonder ee- „ nige contradiċtie, ofte wederroupin- „ ghe. Ordonnerende dairomme, de- „ zelven Staten, den Magiſtraten bin- „ nen der voirnoemder Stede, d'Offi- „ cieren, ende ingeſetenen aldaer, der- „ zelver Suppliantén 't ſelffde ruſtelic- „ ken ende vredelicken te laten beſit- „ ten ende gebruycken, ende denzel- „ ven Leproſen aldaer voorts alle hulpe „ ende vorderniſſe te doen ende bewy- „ ſen nair behoiren.

„ Gedaen binnen der Stad Delft,
„ den XIX^en. Aprilis XV^C.
„ zeſſenzeventich.

„ Ter ordonnancie van de Sta-
„ ten.

Was geteekend,

By my

De Rechtere.

Verſterkt door een opgeplakt zegel.

Uit den Oorſpronglyken perkamenten brief van St^e Elizabeth Gaſthuis te Leyden.

Maar de Leproozen in 't jaar 1590. met het Elizabethe Gaſthuis vereenigd, is de grond van het oude Klooſter Nazaret betimmerd met de Baaihalle en veele kleine huisjes, van welken in 't jaar 1629. nog drieenzeſtig in weezen waren (1); en dewyl die wooningen zeer digt op elkander ſtonden, en veel Volks in hadden, heeft men ſedert die plaats ook het Mierenneſt geheeten. Eindelyk is een groot deel van deeze erven gebruikt tot het aalmoeshuis, Meermansburg geheeten. Hier-en-tuſſchen waren de brieven en papieren van 't vernietigde Klooſter, op het Raadhuis geleverd, als uit de aantekening van den Secretaris Jan van Hout, die hier volgt, blykt:

(1) Theſauriers rekening van 't jaar 1629. I. ſtuk. fol. 252.

De Graeuw- of Clarenzusteren, genaamd Nazareth.

„ Inventaris, of Staet van alle de brie-
„ ven, stucken, ende pampieren an-
„ comende 't Convent van Nazareth,
„ genaempt de Graeu- ofte Claren Zus-
„ teren, gestaen hebbende binnen de-
„ zer Stad Leyden in 't bon van Ma-
„ rendorp Landzyde, optie achtergraft,
„ op 't Raedthuys der voorsz. Stede
„ gelevert by Anna Adriaensdochter
„ Scryc, mede Conventuael aldaer, ge-
„ maeckt by my Jan van Hout Secre-
„ tarys der voorsz. Stede, mit kennis-
„ se, ende ten overstaen van Pieter Pieter
„ Joriszoons zoon, ende Niclaes van Heus-
„ sen, Schepenen, ten bevele van Bur-
„ gemeesteren, ende zyn alle de volgen-
„ de stucken aen den anderen opgere-
„ gen aen een coppel, ende opten rug-
„ ge geteyckent Nazareth, mit eens
„ yegelick getal, zulcx, dat in 't ver-
„ volgen gecomen es, gelyck hier nae-
„ volcht, zynde 't beginsel van elck ar-
„ ticule conform 't beginsel van de brie-
„ ven.

„ Aldus begonst opten derden
„ Augusti dryentachtich, Sty-
lo novo.

Uit de Archiven van den Heere Mr. L. van Heemskerk.

Het Klooster van de Zusteren van Abkoude.

Eenige zyn van gedachten dat dit Klooster van Juffrouw Maria van Abkoude, eene Weeduwe, zoude gesticht zyn, en dat het daarom ook Maria Convent van Abkoude geheeten wierdt, het lag in de Paradyssteeg digt aan de oude wallen der Stad. De Nonnen volgden den derden regel van Sint Franciscus, en waren wel gezegend van waereldsche goederen, die in de bedrukte tyden zelf nog aanwiessen; want men vindt, dat Jacob de Leeuw, in 't jaar 1552. aan dit Klooster eene jaarlyksche inkoomste, van negen gouden Postulaat guldens schonk: ook moesten de nieuwe Zusters die haare belydenis deeden, of ingewyd wierden, aan al de Nonnen zeker geld tot eene vrolyke maaltyd geeven, zoo als een Aafje, Jans. dochter, op den derden April des jaars 1532. aan iedere Zuster, tot vierendertig in getal, vyf stuivers omdeelden (1). Waarlyk tekenen datze niet armelyk leefden; nochtans heeft zulks het Klooster niet voor den ondergang konnen bevryden; want sedert dat de gronden en gebouwen der Kloosters en Conventen in de Steden, in 't jaar 1577. by resolutie der Staaten van Holland, aan de Regeerders der byzondere Steden waren overgegeeven, heeft dit gesticht het zelve lot ondergaan, als veele anderen, en 't is hierom, dat de Burgermeesteren, uit krachte van 't verkreegene recht, op den tweeden November des jaars 1589. aan Sebastiaan de Roy een ledig-erf van 't Convent van Abkoude verkoften, strekkende voor uit de Janvossensteeg tot achter in de donkere graft, voor eene jaarlyksche pacht van negen gulden (2). Andere huisjes wierden op zekere voorwaarden, te bewoonen gelaaten aan de oude Nonnen, gelyk door des Thesauriers rekening van 't jaar 1599. (3) bevestigd wordt met deeze woorden: „ Een huis „ gekomen van 't Convent van Abcoude, noordwaard van 't huis toebehoorende de Weduwe van Maljaert Burchgraaf, wordt by Tecla, Jan Symonszoon, Eenbuicx dochter, Conventuale aldaar bewoond: insgelyks verscheidene andere huisjes, die van Conventualen, voor de reparatie en verponding bewoond worden."

(1) Uit de naagelaate schriften van C. V. M.
(2) Privilegieboek der Stad Leyden D.
(3) Fol. 72.

Het Klooster Schagen, of Sinte Katharine Zusteren.

Wanneer deeze wooning van Geestlyke Zusters aanvang genomen heeft; is, by gebrek van bewyzen ons niet mogelyk te melden, het blykt echter uit het verdrag, 't gene wy straks zullen opgeeven, dat dit Convent in 't jaar 1437. reeds in volkoomen wezen was, zyne oude gelegenheid is geweest in Janvossensteeg, omtrent de achtergraft van Marendorp, of Haarlemstraat. De Nonnen volgden de Ordre van Sint Franciscus, en bezaten maatigen rykdom van goederen, 't welke de Deken en 't Capittel van Sint Pancraas, onder welke Parochie het Convent gelegen was, moogelyk bekoorde, om door 't zoeken van verschillen met de gemelde Zusters, hun voordeel te doen, 't gene, myns oordeels, niet duister blykt uit een geschrift gevonden in den perkamenten blaaffaard van Sint Pancraaskerk, zynde om de oude gesteldheid van dit Klooster, en zeldzaamheid waardig geweeten, en hier ingelast te worden:

Concordata Sororum commorantium in Jan Vos stege, in Conventu de Schagen.

Verdrag van het Kapittel van Sint Pancraas met de Zusters van het Convent Schagen in Jan Vossensteege.

„ In den naeme Gods Amen. Wy „ Deken ende gemeen Capittel van „ Sinte Pancraes Collegium binnen Ley„ den aan d'een syde, ende Mater ende „ gemeen Convent van Sinte Katharien „ Susteren in Jan Vos stege genoempt „ tot Schagen binnen Leyden an d'an„ der syde, bekennen ende Lyen mits „ desen, dat omme sekere twist ende „ gescille onder ons gesproten ende ge„ resen, overmits 't overtreden van som„ mige articulen van sekere conpositien „ ende overdracht, in voirtiden by on„ sen voirgangers gemaict, by middele „ van eerbaren ende wyse mannen mit „ malcander syn vriendeliken overco„ men ende verenicht, in manieren hier „ nae ghescreven:

„ In den eersten, soe hebben wy De„ ken ende Capittel omme dat die Sus„ teren rustelick ende vredelick Goede „ sullen mogen dienen, ende omme dat „ sy verre van onse Prochie Kercke „ syn geseten, hunluyden gegunt ende „ wyt gratien verleent, dat sy hoire „ Kercke ende Kerckhoff by onsen Voir„ vaderen gegunt in eenen betameliken „ staet sullen mogen onderhouden, om„ me aldair den dienst Gods te doen off „ te doen doen, ende haire dode Suste„ ren aldair te begraven, in manieren „ als hier nae breder verclaert wort. „ Ende die Susteren sullen mogen kie„ sen eenen eerbaren Priester tot hoire „ Confessoir, die welcke hunluyder biech„ ten zal mogen hoeren ende sacramen„ ten mogen ministreren ende commu„ niceren als hunluyden dat genoegen „ sal, te weten dat Heylige Sacrament „ der Eucharistien, ende die Heylige „ Olye, dewelcke men sal stadelick in „ die Kercke mogen houden ende be„ waren: Ende sullen mogen houden „ een clocke van vyftich pont wegens, „ ende niet groter, omme dair mede te „ luyden totte dienst Goods, alsoe dic„ ke alst hunluyden belieft. Sullen oyck „ in hair Kercke dagelixs lesende misse „ mogen doen celebreren mit besloten „ doeren, alsoe dicke alst hun belieft, „ ende niet anders sonder believen van „ ons Deken ende Capittel, mer sin„ gende missen sullen mogen doen mit „ open doeren op hair Kermisdach, op „ Sinte Katharinendach, op Sinte Fran„ ciscusdach, op Sinte Marien Magda„ lenendach, op Sinte Agnietendach, „ op die drie Paesdagen, op Ascentio„ nisdach, op die drie Pinster dagen, „ op Heylich Sacramentsdach, op Sin„ te Michiels dach, op onser Liever „ Vrouwen dagen, op alre Heyligen „ ende alre Zyelen dagen, op den Kers„ dach mitten twien dagen dair an; be„ houdelick dat den dienst Goods sal „ wyt wesen voir't omme luyden ter „ hogemisse in onser Prochie Kercke. „ Ende in proffessie beslutinge ende „ cleynge ende tyegenwoirdicheit der „ doden sullen mogen doen singen, mis„ se mit open doeren, ende tot wat ty„ den hun believen sal. Sermoen off

„ col-

„ collatie ſullen ſy mogen hebben mit
„ beſloten doeren, ende niet anders tot
„ allen tyden ſonder believen van ons
„ Deken ende Capittel. Ende ſi en
„ ſullen in hair Convente off Kercke
„ geen Vicarie of provene ſtichten buy-
„ ten believen van ons Deken ende Ca-
„ pittel. Ende oft gebuerde dat ye-
„ mant wyt Sinte Pancraes Prochie by
„ den Suſteren ſyn graf vercoes ende al-
„ dair begraven worde, ſoe ſouden die
„ Suſteren betalen den Deken ende Ca-
„ pittel een marck fyn ſilvers, ende der
„ Kercken van Sinte Pancraes twie pont
„ was. Ende indien ſy yemant aldair
„ begroeven, die buyten onſe Parochie
„ geſeten ende geſtorven wair, ſoe ſul-
„ ſy betalen den Deken ende Capittel
„ drie loot fyn ſilvers, ende den Kerck-
„ meeſters totter Kercken behoeff een
„ pont was; wanneer hair Confeſſoir
„ ſterfft ende aldair begraven wort, ſoe
„ ſullen die Suſteren den Deken ende
„ Capittel betalen een loot fyn ſilvers,
„ ende ons Goodshuys een pont was,
„ Ende wanneer enige profeſſide Sus-
„ ter, Converſinne, novicia of oyck die
„ Suſteren habyt draecht ende Suſter-
„ lycken leeft, ſterft off dair begraven
„ wort, ſoe ſullen die Suſteren den De-
„ ken ende Capittel betalen voir hoir
„ rechten een halff loot fyn ſilvers,
„ ende ons Goodshuys een half pont was.

„ Voirt, voir die Kercklike rechten
„ ende offerhande, die ſy dagelicxs ten
„ Outair ſouden brengen, dair ſullen ſy
„ den Deken ende Capittel voir beta-
„ len van elcken ſeven Suſteren, Con-
„ verſinnen, Novicien, off die Suſte-
„ ren habyt draecht off Suſterlick leeft
„ binnen hair Convent, een loot fyn
„ ſilvers. Ende van alle offeranden, die
„ in der Kercke off opten outair ſullen
„ geſchien, dair van ſullen die Suſteren
„ alle jairs, binnen die octave van Pae-
„ ſchen den Deken ende Capittel trou-
„ weliken brengen die gerechte helſt.
„ Sy ſullen oyck betalen den Cureyt
„ van Sinte Pancraes, in der tyt weſen-
„ de, alle jairs voir ſyn rechten een
„ loot fyn ſilvers. Sy en ſullen nye-
„ mans ſevendach, maenſtont off jarich-
„ tyt houden, die van onſer Parochie
„ in hair Convent dan van haren Suſte-
„ ren off Conventualen alleen, noch en
„ ſullen nyemant toelaten in hair Kerc-
„ ke off Convent, omme aldair yemants
„ byechte te hoeren, die van den Con-
„ vente off des Convents huysgeſin niet
„ en wair. Oyck en ſullen ſy tot geenre
„ tyt aennemen ander Oerde off regule
„ op die plaetſe dair ſy nu ſyn, off bin-
„ nen die Parochie van Sinte Pancraes.
„ Ende en ſullen oyck niet die plaetſe
„ van den Convente vervreemden, noch
„ veranderen an eenige andere Geeſte-
„ like Perſonen, dan alleen an Suſteren
„ van den ſelven oirden, ſonder conſent
„ ende believen van den Deken ende
„ Capittel. Ende wanneer in den Con-
„ vente enige proffeſſie geſcien ſal, ſoe
„ ſullen die Suſteren den Deken den
„ outſten Canonick ende den Cureyt
„ eerſameliken bidden ter maeltyt, hun-
„ luyden eerliken tracterende nae hoire
„ vermogen.

„ Voirt an ſullen die Suſteren mogen
„ behouden ofte copen an hair Convent
„ al alſulcke huyſen mitten erven als ſtaen
„ tuſchen die grafft die onder hoir Con-
„ vente loept, comende wyter Maren
„ totter Stede veſte toe, ende dair en
„ boven ſullen ſy behouden die huſinge
„ mitten erve, dair hoir Confeſſoir nu
„ tertyt in woent, ſtreckende voir van-
„ der ſtraeten tot in die graft toe. Ende
„ ſullen mogen copen ende beſitten ofte
„ bewoenen die huyſinge mitten erve in
„ viercant in Jan Vos ſtege, ſtreckende
„ langens die graft tot in die ſtege toe,
„ comende wyt Marendorp tot in die
„ graft, ende heeft belegen an die Noort-
„ ſyde die graft voirſz. ende an die Suyt-
„ ſyde Accht Gerryt Gysbrechtsz. Dirck
„ Willemsz. ende Gys die Boes mit huys
„ ende erven, ende dat ſonder breder an
„ hun te trecken enige huyſingen dair
„ naeſt gelegen in Jan Vos ſtege off in
„ Marendorp, off enige erven dair van
„ ſullen oick mogen houden, beſitten,
„ ende bewoenen die drie cameren die
„ ſy hebben in die Kerſtege achter hair
„ Convent mitten erven die belegen ſyn
„ an die Noortſyde mit Cornelis van der
„ Gouwen cameren, ende an die Suyt-
„ ſide mithuyſinge toebehorende Heyn
„ Keyſer, ſtreckende voir wyt die ſtege
„ achter an den Convente; Ende dair
„ toe ſullen ſy noch mogen copen ende
„ an hun trecken drie cameren off huy-
„ ſingen mitten erven dair naeſt gelegen,
„ an wat ſyden hun dat beliven, ſonder
„ breder huyſinge ofte erve te copen of-
„ te bewoenen, Ende hier en boven ſul-
„ len noch mogen copen, houden ende
„ bewoenen dat hoeckhuys mitten erven
„ ſtaende opten hoick van der ſtege, die
„ compt wyt Marendorp, ſtreckende
„ an die graft, ende heeft belegen an die
„ Oeſtſyde des Confeſſoirs huys, an die

„ Weſt-

„ Westſyde die ſtege voirſz. ſtreckende „ voir van die ſtraet tot achter an die „ graft. Ende mit deſen huyſe ende er- „ ve ſullen ſy mogen doen haire vrye „ wille, ſonder wederſeggen van den „ Deken ende Capittel; behoudelick, „ dat ſy tot gene tyt in deſen hoyckhuys „ voirſz. noch in Marendorp maken ſul- „ len die principael porte van den Con- „ vente, oft poerthuys oft ſpraekhuys, „ mer ſullent anders gebruyken alſoe hun- „ luyden believen ſal, alle dinck ſonder „ argeliſt.

„ Ende hier voir ſullen ſy jaerlixs be- „ talen den Deken ende Capittel twie „ gouden Wilhelmus ſcilden off vieren- „ tachtich groten dair voir, die ver- „ ſchynen ſullen alle jairs tot Sinte Lam- „ brecht dage, behoudelick dat die Sus- „ teren ſullen mogen loſſen deſe twie gou- „ den Wilhelmus ſcilden mit ſes en vyf- „ tich gouden Phillippus gulden guet van „ gewecht, alsmen nu munt, off die „ gerechte wairde dair voir. Ende ſul- „ len noch geven alle jairs onſen Cureit „ tot Sinte Lambrecht dage vyftien gro- „ ten. Ende deſe overdracht ofte com- „ poſitien ende voirwairden ſalmen twie- „ werven 'tſjairs telken halve jair mit „ allen articulen geheeliken ende beſcey- „ deliken leſen voir den gemeen Suſte- „ ren.

„ In deſer manieren ſyn wy Deken en- „ de Capittel an d'een ſyde, ende Ma- „ ter ende gemeen Convent voirſz. an „ d'ander ſyde, over een gecomen ende „ verenicht, belovende alle dat voirſz. „ is vaſt t'onderhouden, renuncierende „ alle andere overdrachten, conpoſitien, „ ofte voirwairden, gunſten, gratien „ ofte verbanden, in voirtyden in den „ jair ons Heren duyſent vierhondert ſe- „ venendertich, den twaliſten dach in „ Octobri, off dair nae in't jair viertien „ hondert ſesenſeſtich den achtentwin- „ tichſten dach in Mey off tot anderen „ tyden gedaen doir cracht van den welc- „ ken deſe tiegenwoirdige voirwairden „ mochten weſen enichſins vercortet of- „ te belet, die welcke wy te ſameliken „ te niete maken ende van geenre wair- „ den willen weſen. Lovende oyck me- „ de an beyden ſyden hier tiegens niet te „ doen oft doen doen mit gene recht, „ geſtelic oft wairlick, noch mit geen- „ re mahyer ons dair tiegens te verwe- „ ren, op die peyne van hondert nyu- „ we Phillippus gulden, diemen nu ter „ tyt munt, te verbueren, die welcke „ men appliceren ſal tot profyte van den „ genen van ons beyden, die deſe voirſz. „ voirwairde wilde onderhouden.

„ In kenniſſe der wairheyt, ſoe „ hebben wy Deken ende Capit- „ tel ons groot zegel des wy in „ geliker ſaken gebruyken, en- „ de wy Mater ende gemeene „ Convent ons Convents Zegel „ hier an gehangen, in't jair „ ons Heren vyftienhondert ende „ drie, den XXII. dachs Mey.

Uit de MS. Perkamente Blaffaerd van St. Pancraas Kerk te Leyden.

Deeze Nonnen zyn, nevens anderen in verval geraakt, 't zy door de algemeene plaag, 't zy door knevelarye van baatzugtigen, zulks zy, aangeſprooken ter betaalinge van impoſt, hunne beſcherming zogten by de Heeren Staaten van Holland, in wier beſluiten, op den negentienden Auguſti des jaars 1569. ik, hierop dienende deeze aanteekening vinde: „ Op gelyk verſoek, en brieven „ van recommandatie van den Hertoge „ van Alva, van date den eenentwin- „ tigſten Maart laaſtleden, daarop den „ Staaten vertoond is by de Moeder en „ andere Religieuſen van 't Klooſter van „ Schagen binnen de Stede Leyden. Is „ gereſolveerd, dat de Supplianten haar- „ lieden reguleren zullen naa de voor- „ waarden van de verpagtinge van den „ impoſt, propter conſequentiam ". De hierop gevolgde beleegering met de verandering heeft dit Convent geheel te niet gemaakt; want ik vinde dat de Burgermeeſteren op den achtſten Maart des jaars 1594 „ een ledig erf uitgeeven te „ betimmeren in 't bon van Marendorp „ Landzyde, aan de Noordzyde van de „ achtergraft, 't welke een gedeelte is „ geweeſt van de Beeſtemarkt, daar 't „ Convent van Schagen geſtaan heeft ", gelyk meer andere erven aldaar uitgegeeven wierden (1): En in des Theſauriers rekening van 't jaar 1599. leeſt men: „ Van de ledige plaetze of het plain, gele- „ gen aan de Achtergraft by Jan Voſſen- „ ſteeg, 't welke Convent van Schagen „ is geweeſt, en zal by den Treſorier, „ tyde deezes Blafferts, niet ontfangen „ worden, deur dien de zelve eensdeels „ van deezer Stede wegen uitgegeeven, „ en met huizen betimmerd is: ook eens- „ deels

(1) Privilegieboek de Stad Leyden D. fol. 102. en 103.

„ deels gebruikt wordt tot de Beeste-„ markt, en de proffyte daar af com-„ mende getrokken en genoten worden „ by de Meesteren van Sinte Katrynen „ Gasthuis ".

Het Klooster van Sinte Katarine.

Het Klooster van Sinte Katarine lag achter de Jacobinessen, of Witte Nonnen, op Sint Pieters achtergraft, en hebben de steeg en de toren aan de vestwal, die 'er nevens gelegen waren, hier van den naam, naar dit Klooster gekreegen, het welke zich langs de graft tot aan de Doelensteeg uitstrekte, wordende bewoond door Nonnen die den regel van den heiligen Augustinus volgden, en zoo weinige inkoomsten bezaten, datze meest den kost met de handen moesten winnen, hier en boven trof haar het ongeluk van brand in 't jaar 1415. door welken een groot deel van 't Klooster verteerde, en veelen van de veertig zusters die 'er inwoonden van schrik ziek raakten, zulks zy door deeze en andere tegenspoeden gedrukt, eenige haarer goederen tot herstelling van het Klooster moesten verkoopen (1). Diergelyke nood dreef Lysbeth Gerytsdochter, Mater, en Griete Jansdochter, Procuratrix van het Klooster en Convent van Sinte Katherine Zusterhuis binnen Leyden, in 't jaar 1504. om een stuk lands aan de Kerkmeesters van de L. Vrouwe Kerk, als Dirk Arentz. van Tetroede, Florys Volprechtsz., Willem Jacopsz., en Ryk Reyersz. te verkoopen, gelegen onder Zoeterwoude aan de nieuwe Vliet (2). Zoo dat hetzelve Convent de armoe, die door de groote beroerte sterk aanwies, niet konnende verduuren, ligtlyk te niet gegaan is, en de huisjes tot ander gebruik geschikt, of aan de Conventuaalen vergund zyn te bewoonen, gelyk uit de rekening van den Thesaurier des jaars 1599. (3) door deeze woorden beweezen wordt: „ Op „ de achtergraft by den Doelen aan de „ Westzyde, een huisje, Noordwaarts „ naar 't huis van Jongheer Guido van „ Moerkerken, gekoomen van Sinte Ka-„ trynen Convent, werdt bewoond by „ Marytje, Heindriks dochter, Con-„ ventuaale aldaar, en geeft geene huur, „ maar houdt het huis in reparatie, en „ betaald de verponding ". Meer diergelyke huisjes aldaar gelegen tot aan de Doelensteeg toe, van dat Convent gekoomen, wierden door Conventuaalen op dezelve wyze bewoond, zoo als in de aangeweezene schriften verhaald wordt. Toen omtrent het jaar 1736. de tuin van de Academie vergroot, en de huizen die aldaar gebouwd waren weggebrooken, en de grond geroerd wierdt, vondt men nog verscheidene beenderen van Menschen die aldaar begraaven waren (4). Waar uit ik besluite, dat het gemelde Klooster eene eigen Kerkhof en Kapel zal gehad hebben.

Het Klooster der Witte Nonnen, of Jacobinessen.

Dit Klooster lag aan de Westzyde van het Rapenburg tusschen de Nonnen- en Doelensteegen, van Sinte Katarine Convent door de achtergraft gescheiden. Deeze Zusters wierden op verscheidene wyze geheeten, als de Witte Nonnen, ook Jacobinessen, en Predicaressen, om welke reden is my onbekend; zy waren van Sint Dominicus ordre en den Martelaar Vincentius toegeëigend. Verschillende gedachten zyn 'er over de stichting, wyl eenigen meenen dat zulks omtrent het jaar 1400. Door Margareta van Kleef, 's Hertogen Alberts tweede echtgenoote zoude verricht zyn; anderen stellende stichting laater en omtrent het jaar 1440. uit oorzaake van zekeren brief door den Bisschop van Utrecht in 't jaar 1450. getekend, in welken hy dit gebouw het nieuwe gestichte Convent noemt: doch eenigen oordeelen dat deeze woorden beter passen op de wyding van een Outaar in de Kapel staande van het Kerkhof,

(1) Uit de naagelatene schriften van C. v. M.
(2) Uit de Opdragtbrief onder F. v. Mieris.
(3) Fol. 69. verso & 70.
(4) Uit medegedeelde berigten.

hof, onlangs te vooren verkreegen, welk outaar aan Maria Magdalene, en Elizabeth ingewyd was met beloften van veertig dagen aflaat voor die genen welken eenig goud, zilver, klederen, boeken, kelken, lichten, fieraaden, of iet anders aan deeze zufters geeven zouden. Doch deeze eerfte Kapel viel, door den aanwas der Nonnen eerlang te klein, zulks zy in 't begin der zeftiende eeuwe, eene tweede deeden bouwen, die in 't jaar 1516. door Jacob de Ridder, Wybiffchop van Utrecht ingewyd wierdt, ter eere van Maria Magdalene, Patroonefle van de Kerk en het Kloofter. Dit Klooster was in de Ordre der Predikheeren ingelyft 't gene den Prooft van Sint Pieter te Utrecht in 't jaar 1454. afkondigden. Vier jaaren laater hadt Philips, Hertog van Bourgonje, aan dit Convent, als aan dat van Rotterdam, en den Haage, vergund, datze als waereldlyke perfoonen zouden moogen erven; een voorrecht, dat tot naadeel des lands ftrekte, en dierhalven van andere Graave door ftrenge bevelen was verboden. Naa datze door den brand veel fchade geleden hadden, zynze door Philips den tweeden, Koning van Spanje nog met eenige andere voorrechten befchonken (1), maar ofze door deeze Koninglyke vergunning in dien tyd voordeel genooten, dunkt my niet aanneemlyk, om dat de volgende uittrekzels, die wy uit de Refolutien der Heeren Staaten van dat zelve en het volgende jaar, geligt hebben, en woordelyk tot befluit van dit Convent hier volgen, anders fchynen te leeren. „ Op 't verfoek by requefte, gedaan by den Pater, de Mater, en de „ gemeene Conventuaalen van 't Kloos„ ter der Predikareffen op Rapenburg „ tot Leyden, genaamd de Witte Non„ nen, om vrydom te hebben van den „ impoft, van den welken zy lieden tot „ nogh toe vry geweeft zouden zyn, „ en nu gemolefteerd zouden worden „ van den Impoftmeefter te Leyden, „ zoo zy zeiden. Is verklaard, dat de„ zelve requefte gefteld zal worden in „ handen van den Impoftmeefter van „ Leyden, om daar tegens te zeggen „ dat hem goeddunken zal " (2). En eenige dagen hiernaa: „ Op de reques„ te van den Pater, de Priorinne, en „ Conventuaalen van de Predicareffen „ binnen Leyden. Is gezeid, dat de„ zelve requefte gefteld zal werden in „ handen van die van Leyden, om bree„ der te verneemen wat van de zaaken „ is, noopende de tien of elf amen wyn, „ die men zeit, dat zy opgeleid heb„ ben, en ingedaan federt den eerften „ May laaftleden (3). Deeze zufters geen raad weetende om zich van den gemelden laft te bevryden, gaven eindelyk voor, datze van verzogte aalmoesfen beftonden, en dus verfchoond bleeven; 't gene door het volgende befluit in 't jaar 1570. by de Heeren Staaten genomen, beveftigd wordt: „ Op de „ requefte van de Priorinne, en Sup„ priorinne van de Jacobineffen van het „ Kloofter op Rapenburg binnen Ley„ den; verzoekende, alzoo zy Mendi„ canten zyn, ende nooit in den impoft „ gecontribueerd en hebben; maar nu „ onlangs eerft by den Impoftmeefter „ aldaar geinterpelleerd zyn geweeft, „ dat de Staaten zouden willen ordon„ neren, dat zy voorts zouden mogen „ vry blyven. Was geappoftilleerd: „ Dat, alzoo de ordonnantie eximeert „ biddende Ordenen, onder welke de „ Supplianten gehouden zyn, dat zy, „ zullen blyven ongemolefteerd (4)." Nochtans heeft deeze en andere uitvindingen, dit Convent niet konnen behouden van den algemeenen ondergang der Kloofters hier ter Stede, wyl het mede door de Overigheid in bezitting genomen is; en toen het verblyf voor de nieuw opgerechte Academie in Sinte Barbare Kloofter, en vervolgens in 't groote Sinte Agniete Begynhof niet bekwaam genoeg bevonden wierdt, is de Hoogefchool in 't jaar 1581. in dit Kloofter overgebragt, en tot heden geveftigd gebleeven.

(1) Kerklyke Oudheden van Rynland fol. 854. & 855. En naagelaatene fchriften van C. V. M.

(2) Refol. Holl. 19. Augufti 1569. pag. 58.
(3) Refol. Holl. 6. Septembr. 1569. pag. 62.
(4) Refol. Holl. 16. April. 1570. pag. 18.

Het Klooster Rome op het Rapenburg.

Dit Kloofter was geleegen aan de Weftzyde van het Rapenburg en ftrekte zich achter tot aan de Doelengraft uit, zynde ten Noorden bepaald door de Groenhaazengraft, en ten Zuiden door de Doelengraft. De Zusters of Maagden, welken dit erf bewoonden, leefden in den aanvang ftichtelyk en eendragtig by elkanderen; maar bedugt, dat deeze haare minlyke byëenwooning, zonder aan zekeren regel gebonden te zyn, niet lang ftand zoude houden, wierden te raade, om den regel van S. Auguftinus aan te neemen, dierhalven verzogtenze van Rudolphus, Biffchop van Utrecht, haar den gemelden regel ter onderhoudinge van een afgezonderd leeven voor te fchryven. De Biffchop zulks bewilligende, gaf den Prior te Warmont, van de Cis terci-order, magt, om de gemelde Zufters, zoo veele als den regel van St. Auguftinus begeerden aanteneemen, behoorlyk, en naar den eifch in te kleeden: welke kleeding beftont in een grauwen bovenrok, een zwarte mantel, en in een zwarte weile, of hoofdkleedje. De beproevelingen, moeften, geduurende haare proefjaaren, op gelyke wyze gekleed gaan; behalven datze, ten teken van onderfcheid, geen hoofdkleedje mogten draagen. Geene dochter mogt beneden haer twaalfde jaar aangenomen worden tot haare proefjaaren, of by de Nonnen inwoonen; ten ware met overleg der Opzienders; en men vermogt haar geen Kloofterlyke kleeding te geeven, dan naa datze een halfjaar ftichtelyk met de Zufters hadt omgegaan: ook mogt 'er geene maagd, tot het doen haarer geloften, voor haar achtiende jaar, en datze een proefjaar doorgeftaan hadt, aangenomen worden. Om opgeflooten en met de wiel gedekt te worden, moeft eene maagd zoo veel van renten of inkoomen hebben, of naar 't oordeel der Opzienders, zoo veel met de handen konnen winnen, als tot haar behoorlyk leeven noodig was. Onder dit beding nochtans, dat die welke de koft moeften winnen, niet opgeflooten, noch met de wiele gedekt mogten worden. Deeze waren aan gehoorzaamheid, en aan belofte van kuisheid verbonden; en het ftont haar zonder oorlof van den Biechtvader en van de Mater, niet vry, te gaan waarze begeerden. Die geloften gedaan hadden en opgeflooten waren, mogten nooit uitgaan; dan met algemeene toeftemming der Opzienders, enz.

Eindelyk om de tugt te handhaaven, heeft Biffchop Rudolphus aan de Opzienders magt gegeeven, om de misdaaden en ongebondenheden, zoo wel in het hoofd als in de leden, te ftraffen, en werden aan allen omtrent haaren handel en wandel zekere regels voorgefchreeven, welken voornaamenlyk hierop uitliepen:

1. „ Dat haar onderkleed gemaakt
„ moeft zyn van tamelyk grof linden:
„ en datze altyd in dat onderkleed, met de
„ zwarte weile onder het hoofd, moes-
„ ten te bedde gaan, en flaapen op ma-
„ traffen of bedden van veeren, eenvou-
„ dig en op zyn religieus opgemaakt: dat-
„ ze echter niet uytgekleed mogten te
„ bedde gaan, ten zy in gevalle van
„ ziekte, enz.

2. „ Datze altyd, behalven op de
„ voornaamfte feeftdagen, en wel te
„ pas zynde, moeften opftaan tegen vier
„ uuren 's ochtens,

3. „ Datze opgeftaan zynde, en haa-
„ re ochtend gebeden en Metten in de
„ Kerk gedaan hebbende, aan het werk
„ moeften gaan; en de vordere getyden,
„ met de getyden van 't H. Kruys, in
„ haare werkplaatzen moeften afleezen.
„ En 't gene te bemerken is, haar wierdt
„ als een byzondere gunft van den Bis-
„ fchop toegeftaan, dat zy, om haare
„ eenvoudigheid te bewaaren, de voor-
„ gemelde getyden, met het *Vader ons*,
„ en *Wees gegroet*, achter ieder uurge-
„ bed, mogten leezen in haare moeder-
„ lyke taal. Dan volgt 'er vorders, hoe
„ dat zy 's avonds de kompleeten en a-
„ vondgebeden gelezen hebbende, te
„ ruft moeften gaan, enz.

4. „ Op hooge dagen moeften zy de
„ getyden van O. L. Vrouw, ende vor-
„ dere bovengemelde getyden, in de
„ Nederduitfche tale met malkander in
„ de Kerk leezen. Ja, op datze by
„ haare eenvoudigheid zouden blyven,
„ en om dat de Biffchop begeerde, dat
„ ze van haar arbeid zouden leeven,
„ ver-

Het KLOOSTER *van de* ZUSTEREN *van* ROME *te* LEYDEN

Het KLOOSTER S^T HIERONYMUS-DAL, *of* LOPSEN, *te* LEYDEN

„ verbiedt hy haar eenige getyden in „ de Latynſche tale te leezen, of de „ Goddelyke dienſten in 't Latyn te „ zingen.

5. „ Dan volgt 'er op, wat dagen dat „ de Zuſters moeſten vaſten, zonder zui- „ vel, of met zuivel, enz.

6. „ Datze om den veertienden dag, „ of ten minſte weinig vroeger of laa- „ ter, en naar dat 'er Heiligen dagen „ voorvielen, moeſten biechten: en de „ genen, die naar 't oordeel des Biecht- „ vaders de noodige geſteltenis hadden, „ ook ter Kommunie moeſten gaan. „ Vorders, datze op haare Kommu- „ nie dagen, buiten grooten nood, of „ merkelyk nut, alle ſamenſpraaken „ met buiten menſchen moeſten vermy- „ den.

7. „ Dat tot uytroeying van alle mis- „ bruiken en onordentlykheden, en tot „ voortplanting en vermeerdering van „ alle deugden, de Mater alle weeken, „ of ten minſten alle veertiendagen eens, „ Kapittel moeſt houden: en dat de „ Biechtvader insgelyks, ten minſte al- „ le maanden, Kapittel moeſt houden; „ en datze beidegaar bequaame boeten „ aan de ſchuldigen moeſten opleg- „ gen.

„ 8. Indien eene Maagd in het Ka- „ pittel, of waar het ook weezen mogt, „ wederſpannig, of ongehoorzaam ware, „ die moeſt buiten het gezelſchap der „ Zuſteren geſloten worden, ter tyd „ toe, datze ſchuld bekende, en beter- „ ſchap beloofde. Bleef zy des niet te- „ genſtaande hardnekkig; dan moeſt zy „ met den ban aangetaſt, en des noo- „ dig zynde, door de wereldſche magt „ bedwongen worden. Die tegen de „ Opzigters, of den Biechtvader op- „ ſtond, had het zelfde onthaal te ver- „ wachten.

9. „ Doch dit alles verſtond de Bis- „ ſchop aldus, dat de Maagden, die hier „ tegen mogten doen, of de ordonant- „ zien mogten verbreeken, of overtree- „ den, zich zelven daar door niet zou- „ den bezondigen; maar volſtaan zou- „ den, met de daar toeſtaande ſtraffe te „ ondergaan. . . . .

„ Vorders ſtelt hy haare woonplaats „ tot een religieuze wooning aan; en „ haare kapel recht hy tot een bidplaats „ op haare goederen, die haar ongele- „ gen waren, mogten zy met het over- „ leg van de Opzigters verkoopen: de „ Kerkelyke dienſten, ten tyde van het „ interdikt, met geſlote deuren, en ſtil- „ letjes leezen, de lyken van haare Zus- „ ters, koſtgangers enz. begraaven.

„ Van de magt, aan den Biechtvader „ gegeeven, om de Zuſters van aller- „ hande zonden te ontbinden, de gelof- „ ten en andere Godvruchtige werken „ te veranderen, een teſtament over haa- „ re goederen te maaken, enz. van dat „ alles zegg' ik, en meer andere zaken, „ die even gemeen zyn, en ſchier over- „ al voorkoomen, zullen wy niet ſpree- „ ken.

„ De Kardinaal en Pauslyk Legaat, „ door Hoog- en Nederduitsland, Ni- „ colaus de Cuſa, heeft in 't jaar 1441. „ de gemelde voorrechten niet alleen „ beveſtigd, maar zelf honderd dagen „ aflaats verleent aan die, welken de „ gemelde Kapel op het feeſt haarer in- „ wydinge, of van haaren Patroon be- „ zoeken, de Godlyke dienſten aldaar by- „ woonen, en ter opbouwinge, ver- „ grootinge, of verbeteringe van dezel- „ ve Kapelle hunne mildehand openen „ zouden. Deeze Kapel, of haar Kerkje „ was op den naam van den H. Hiero- „ nymus ingewyd: en hierom wierdt „ hetzelve Konvent ook Hieronymus- „ huis geheeten.

Kerklyke Oudheden van Rynland fol. 851. & ſeq. Batavia Sacra pars II. pag. 365. En naagelaatene ſchriften van C. V. M.

De Biſſchop van Utrecht, David van Bourgonje, heeft zekere regels doen opſtellen voor deeze Zuſters, welke hy begeerde onderhouden te hebben, alles omſtandig uit het nevensgaande ſtuk blykende:

Regels voor de Zuſters van het Klooſter Rome te Leyden, door den Biſſchop van Utrecht voorgeſchreeven.

In 't jaar des Heere 1487. op S. Auguſtinusdag, is de eerw. Heer en Meeſter Dirk Uterweer, Prooſt te Leyden, Vikaris van den eerw. Vader en Heer David van Borgonje, Biſſchop van Utrecht, in ons Klooſter gekomen.

Met hem zyn ook gekomen, en waren neffens hem in 't Konvent gezeeten, Meester Aalbert de Provisor; Meester Pieter, Deken van Rhynland; Meester Gerrit Simonszoon, Kanonnik; en Dirk Oyen, Sekretaris. Zoo heeft hy dan in de tegenwoordigheit van de Heeren Regenten, te weeten; Heer Rudolphus, en Heer Aarnout Regulier Kanonnik, mitsgaders van 't gansche Konvent, uyt name van myn Heer den Bisschop van Utrecht, de volgende punten opentlyk opgelezen; en bevolen dat men de zelve strengelyk zoude hebben te onderhouden. Naderhand, te weeten op S. Willebrordusdag, heeft de Heer Dirk Oyen ons dezelve punten in geschrift ter hand gestelt, zeggende, daar toe gemagtigd te zyn door myn Heeren den Provisor en den Deken van Rhynland.

Hier volgen dan de punten, dewelke opgesteld zyn door zyne Hoogwaarde Heer David van Bourgonje, Bisschop van Utrecht, dewelke hy begeert en beveelt, dat door de Religieuzen van het Klooster Romen, an Rapenburg in de Stad Leyden gelegen, onderhouden zullen worden.

1. „ In het gemelde Klooster der Re„ ligieuzen, Romen genaamd, zullen „ by dispensaatzie tachtich persoonen zyn, „ en niet meer; ter tyd toe dat zyne „ Hoogwaarde, de Bisschop van Utrecht, „ zulks ingetrokken zal hebben.

2. „ Eens in 't jaar zal 'er een vreem„ de Biechtvader toegelaaten worden, „ dewelke van haar order niet en zy, „ noch ook van de order der Kloosterbezoekers. Deze Biechtvader zal door „ de Ordinaris gekozen worden uyt vyf, „ of zes Priesters, dewelke zy den Ordinaris alle jaaren zullen opgeeven; by „ wien alle de Religieuzen en de andere „ persoonen in 't Klooster woonende, „ zonder onderscheid, te biecht zullen „ gaan.

3. „ Haar Pater, of Biechtvader, zal „ niet verschynen in 't Kapittel der schuldbekentenisse; ten zy dat hy daar toe „ verzocht, of uyt noodzakelykheit daar „ by ontboden mogt worden.

4. „ De Pater, of Biechtvader, zal „ zich niet bemoeijen met haare tydelyke goederen; ten zy dat hy door haar „ ontboden wierd.

5. „ Nochte de Pater, of Biechtvader, nochte eenich mans-persoon, zal „ mogen ingaan, of toegelaaten worden „ in het slot der gemelde Religieuzen; „ als in zulke gevallen die door het geestelyk recht toegelaaten worden. En „ dan niet anders als op deze voorwaarde, dat hy in-en-uyt-geleidt worde „ door de Priorin, en eene Kapittelnonne; of door twee Kapittelnonnen, die „ door de Priorin gemagtigt zullen worden.

6. „ Eens in 't jaar zal 'er voor de Kapittelnonnen des zelven Kloosters rekenschap gedaan worden van den ontvangst en uytgifte haarer goederen: en „ zal het affchrift van die rekening onder de voornoemde Kapittelnonnen berusten. By deze rekening zal de Pater, of Biechtvader tegenwoordig wezen.

7. „ De Kloosterbezoekingen zullen „ niet meer als eens 's jaars toegestaan „ worden: zoo te weeten, dat, indien de „ andere Kloosterbezoekingen schadelyk „ bevonden worden, zulks door den Pater, of Biechtvader des Kloosters aangedient zal worden, aan den Bisschop „ van Utrecht, of aan deszelfs Vikaris: „ en die zal dan daar omtrent ordonneeren 't gene hy dienstig zal oordeelen.

8. „ De Kloostergeloften der Religieuzen, en haare inkleedingen, zullen ten tyde van het Kloosterbezoek, „ en op geen anderen tyd gedaan worden.

9. „ De Pater, of Biechtvader zal een „ manspersoon in zynen dienst hebben; „ maar geene Nonne, of Nonnen, en „ geene Leekzuster, of Leekzusteren.

10. „ Het zegel van 't Konvent zal „ opgesloten worden in eene kist, die „ met drie sleutelen gesloten word. De „ eerste sleutel zal onder de Priorinne, „ de tweede onder een Kapittelnonne, „ de derde onder den Pater, of Biechtvader berusten.

11. „ In de spreekkamer van 't zelve „ Konvent zullen altyd twee Religieuzen, of twee Leekzusteren, gelyk verschynen.

12. „ De deur van 't Konvent, of afgesloten gedeelte des Kloosters, staande bezyden de woonplaats van den Pater, of Biechtvader, zal geen slot hebben, 't welk de Pater, of Biechtvader „ met een sleutel zoude konnen openen, „ om alzoo binnen in 't Konvent te gaan; „ maar bezyden het gemelde Konvent „ zal een slot zyn, daar de Priorin alleen, „ en geene nonne, de sleutel van zal „ hebben; en niemand zal door die deur „ binnen, of buiten het Konvent konnen gaan als in de voornoemde gevallen.

13. „ De

13. „ De Leekzusteren van dit Kon-
„ vent zullen haare plaatzen en woonste-
„ den hebben, dicht by de Religieuzen of
„ Nonnen.

Kerklyke Oudheeden onder Leyden en Rynland, fol. 853.

Op zoodaanige wyze is het Convent bewoond, tot het juk der Spaansche Heerschappye afgeworpen, en het Kloosterleeven vernietigd wierdt, als wanneer de erven en goederen door de Hooge Overigheid aangeslaagen, tot ander gebruik wierden geschikt, gelyk zulks uit het besluit der Heeren Staaten van Holland, den vyftienden Mey des jaars 1575. genomen, in deezer voegen besteld is geworden: „ De Staaten hebben besloo-
„ ten, en geaccordeert, dat 't Convent
„ van Roon [Rome] binnen Leyden,
„ als de ædificie en het begrip van dien,
„ sal mogen werden verkoft, by advy-
„ se en kennisse van de Magistraat aldaar,
„ en dat de penningen, daar af komen-
„ de, zullen mogen verstrekt en bekeerd
„ werden tot behoef en onderhoud van
„ de Universiteit aldaar, ende hebben
„ voorsz. de zelve Staaten geconsenteert
„ en geordonneerd, dat alle de ædificien
„ van Kloosters en Conventen met de
„ boomgaarden, toebehoorende ende 't
„ begrip van dien, staande binnen eeni-
„ ge Steden van Holland, vry ende ge-
„ heellyk zullen koomen en blyven, tot
„ dispositie ende bewind van de Magis-
„ traten der zelver Steden, zonder noch-
„ tans dat by de Magistraaten voornoemd
„ iet daar af verkoft ofte vervreemd zal
„ mogen werden, zonder voortgaande
„ consent der zelver Staaten (1)". Dertien dagen laater, wierdt Noordwyk, en Delft gemachtigd, om met die van Leyden te helpen maaken en vorderen, den koop van den Convente van Rome binnen Leyden (2). Uit krachte van het voorgemelde besluit, is het Convent van Rome, dat door de Soldaaten des Graaven van der Mark, en door de huislieden van de Dorpen, die 'er met hun vee in gewoond hadden, geheel bedorven was, verkoft aan den Tafel of Lombaardhouder voor tweeduizend en zeshonderd guldens, alles breeder blykende uit het naastvolgende besluit.

(1) Resol. Holl. 15. May 1575. pag. 286. & 287.

(2) Resol. Holl. 28. May 1575. pag. 333.

Approbatie van de Staaten, wegens de verkooping van het Convent van Roon [of Rome] gelegen op 't Rapenburg binnen de Stad Leyden; en gesteldheid van 't zelve, strekkende ter betaalinge der Professoren.

„ De Ridderschap en de Steden van
„ Hollandt, representerende de Sta-
„ ten desselfs Landts, doen kondt allen
„ een yegelyck, die dese tegenwordige
„ sullen sien ende hooren lesen: Alsoo
„ Joncker Johan van der Does, Heere
„ van Noortwyck, ende Mr. Cornelis
„ Koningh, Burgemeester van Delf,
„ mitsgaders de Burgemeesters ende Re-
„ geerders der Stadt ende Universiteyt
„ van Leyden, by ons gecommitteert
„ zyn geweest, omme tot vordernisse
„ der selver Universiteyt, en de beta-
„ linge van de teerkosten ende weddens
„ van de Professores van dien, te mogen
„ verkoopen het Convent van Roon (1),
„ staende op Rapenburgh binnen Ley-
„ den, ende dat deselve ons gerappor-
„ teert hebben, dat sy bevonden had-
„ den, dat het selve Convent by de Sol-
„ daten van den Grave van der Marcke,
„ van Solderen ende murage was berooft,
„ ende aengaende de verdere structure
„ van dien, uyttermaten seer was gedes-
„ trueert, ende oock by de Huysluyden
„ van de Dorpen, die voorlede Winter
„ daer in gewoont hebbende, door haer
„ Bestiael, ende ongetydigheydt genoegh
„ onwoonbaer was geworden, ende me-
„ de geschapen te moeten ruineren, en-
„ de dat sy nae gestadigh vervolgh nie-
„ mandt en hadden kunnen gevinden,
„ die eene goede en gereede somme van
„ penningen daer vooren hadde willen
„ aentellen, dan Francois Massasia, Ta-
„ felhouder aldaer, ende voorts daer toe
„ hadden moeten procederen, overmidts
„ de klachten van wanbetalinge van de
„ voorsz. teerkosten ende weddens, en-
„ de expresse protestatie by de Professo-
„ res gedaen, omme by faute van dien

(1) Rome.

 „ haer-

„ haerluyder Ampt te fullen moeten verlaten, en dat fy, overmits de felve noodt, met den voorfz. Kooper hadden genegotieert, als dat hy het voorfz. Convent in koop foude hebben, fulcks als het felve jegenwoordelyck binnen fyn begrip is gelegen, voor de fomme van twee duyfent fes hondert ponden van veertigh grooten Vlaems, te betalen, de eene helft by de leveringe, ende de ander helft een jaer daer nae. SOO IS 'T, dat Wy, begeerende den voorfz. Kooper ende fyne Erven, ofte actie van hem verkrygende, daar in behoorlyck te bewaren ende bevestigen, de voorfz. Koop, fulks die gedaen is, geconfirmeert, geapprobeert ende gedecreteert hebben, confirmeren, approberen, ende decreteren by defen; belovende oock mits defen den voorfz. kooper, voor hem, fyne Erven, ende actie van hem hebbende, in den eygendom van den voorfz. Convente, volgende de felve koop, te hanthouden, ende te doen hanthouden ten eeuwigen dage, ende hem ter caufe van dien te vryen ende te waren, als recht is, ende over fulcks mede te indemneren van alle fchulden, aentalen ende achterwefen, hoedanigh de felve fouden mogen wefen, die yemandt aen, op, ofte tot het voorfz. Convent, ende de Ædificie ende Getimmert, mitsgaders alle Erven van dien, fulcks alle 't felve in 't begrip van dien jegewoordelyck is gelegen ende begrepen, foude mogen pretenderen; ende hebben tot meerder verfeeckertheydt van de voorfchreven Kooper daer toe verbonden, ende verbinden by defen alle de goederen ende inkomften van het gemeene Landt van Hollandt, des werdt den voorfz. Kooper gehouden, de voorfz. fomme in handen van Claes Dirksz. van Montfoort, als Rentmeefter van de goederen en de inkomften tot de Univerfiteyt gedeftineert, te betalen volgende de voorfz. Koop, ende voorts voor de voorfz. penningen, daer inne begreepen, te pafferen ende ftellen behoorlycke Schult-brief ende Cautie nae behooren.

„ Des ten oirkonde defe jegenwoordige by 't zegel deffelfs Landts beveftight, ende by den Secretaris van dien ondergeteyckent op den naeftlaetften July vyfthienhondert vyf en tfeventigh.

Refolutie Holl. pag. 545. & 546.

Het Kloofter der Cellebroeders of Alexianen.

De Cellebroeders eerden Alexius als hunnen Patroon, zy waren verbonden de zieken, zelfs die van de peft befmet waren, te bezoeken, op te paffen, en alle dienft te bewyzen, midsgaders de dooden op ftroo te leggen, uit te draagen en te begraaven. Deeze Broeders gingen doorgaans in 't zwart gekleed, en hadden zich reeds binnen de Stad Leyden neder gezet, wanneer de Regeerders oordeelende dat zoodaanige werken van barmhartigheid den ingezetenen van dienft zyn, en tot trooft verftrekken konden, hen in den jaare 1421. met de huizinge daarze woonden, in befcherming namen, midsze gehoorzaam waren, en de naabefchrevene bevelen wel onderhouden zouden:

„ Wy Scout, Scepene, ende Raide der Stede van Leyden, want wy willen ende begeren dat die eere Goids in onfer Stede gemeerret, ende gebreedt worde, fo doen wy cond allen luyden, die defen brief fullen fien, of hoiren lefen, dat wy genomen hebben, ende nemen voir ons, ende voir onfe nacomelingen, in onfer hoede ende befcermeniffe die huyfinge mitten erve dair die broederkens nu ter tyt in wonen. Welck erve die broederkyns voirfz. angenomen hebben in erfpacht van Willem van Alcmade, Heren Florysfoen, ende Florys Paidzenzoon, ende gelegen is in 't nuwelandt, mitten armen broederkens, die nu ter tyt in den voirfcreven huyfe wonen, of namels wonen fullen, ende broit bidden om God, ende leven willen, in gehoirfamicheit Gods, der heiliger Kercken, ende hoire Prelaten, ende na inhout der bullen, die fy hebben van onfen heiligen vader, die Paeus Eugenius die vierde, ende Gregorius die elfte.

„ Voirt fo willen wy, ende gebieden, fo wat broederkens, die dustanich van name, of van fchine fyn, dat fi te famen in defen voirfcreven huyfe wonen fullen, ende wairt dat enich

„ van

„ van dustanige voirsz. broederkens willen gaen wonen in onser Stede buten
„ desen huyse, ende broederkens voirgenoemt, die wilden wy also berechten,
„ ende corrigieren, dats hem eweliken
„ een ander hoeden mochte.

„ Voirt so willen wy noch, ende gebieden, so wat broederkens dat in dese voirscreven huyse wonen sullen, ende geherbercht worden, dat sy niet
„ eygens hebben en sullen, noch die huysinge, noch die dingen die dair in syn
„ niet verminderen, noch wt den huyse
„ voirsz. dragen en sullen, noch nyement en sall niet weder mogen eyschen
„ mit geesteliken, noch mit wairliken
„ rechte in geenre manieren, hoe off in
„ wat manieren dattet toequame; mer
„ wat yement dair in bringt, of over
„ geeft, dat sal der huysinge mitten erve voirsz. eweliken blyven, sonder argeliste, ende des hebben wy hem toegesticht onse Heiligegeestmeesters, die
„ nu syn of namails wesen sullen, dat sy
„ bewairres dair off wesen sullen.

„ Ende wair dat sake, dat dese voirscreven broederkens, of hair nacomelingers, enige last, hinder, of moeynisse van yement geschiede in eeniger
„ manieren, dat souden hem onse Heiligegeestmeesters bewinden. Ende
„ wairt dat sy niet en mochten berechten, so soude hem dat gerecht dair so
„ gehulpich in wesen, dats hem enen
„ anderen hoeden mochte.

„ Voirt wairt dat dese broederkens
„ voirsz. dese huysinge ende erve ledich ende onbewairt lieten staen, so
„ sullen die Heiligegeestmeesters van onser Stede, dese huysinge ende erven
„ aentasten mit allen den dingen, die sy
„ dair in vinden, ende hebben die bruucwair, dair of ter tyt toe dat dair sulke broederkens, als voirsz. wedercomen om dair in te wonen, het si een,
„ of twee, of meer; mer also lange als
„ dese huysinge ende erve voirscreven
„ in des Heilichsgeestmeesters handen
„ stait, so sullen syt verhueren van jair
„ te jair, ende dat dan van den huyse
„ comet, dair sullen syt mede staende
„ houden wel ende loeflyc, en wes dan
„ dair overschiet, dat sullen die Heiligegeestmeesters behouden ter armen
„ behoef.

„ Voirt wair dat sake, datter yement
„ in den voorscreven huyse woende, die
„ niet eersaemliken en wanderde, noch
„ rustelic en levede na inhout der bullen voirsz., dien soude dat gerecht van
„ Leiden wt den huyse setten mogen,
„ sonder yements wedersеggen.

„ Voirt so willen wy ende gebieden,
„ so wat broederkens in den voirsz. huyse geherbercht, ende verjaert worden,
„ ende weder jegens der broederkens
„ wille uten voirsz. huyse gaen, dat sy
„ in onser Stede van Leiden niet comen
„ en sullen, ten si bider broederkens
„ wille, die in den huyse voirsz. wonen.

„ In kennessen der wairhede, so
„ hebben wy desen brief besegelt mit onser Stede segel,
„ in 't jair ons Heren duysent
„ vierhondert een ende twintich-
„ op ten twee ende twintich-
„ sten dach in Januario.

„ Was versterkt met een groen
„ wasschen Zegel, aan dubbelen staarte uithangende.

Uit den oorspronglyken Perkamenten brief, berustende op het Weeshuis te Leyden.

In het jaar 1472. gaf Paus Sixtus aan aan de Celliten van Duitschland en Vrankryk, vryheid aan hunne huizinge eene Kapel met eenen Kloktoren, kleine Klokken, en een Kerkhof te mogen hebben, midsgaders hunnen Godsdienst te oeffenen, onder beding van het recht der Parochie, onder welke zy gezeten waren, niet te krenken, breeder uit deezen Pauslyken brief te leezen:

„ Sixtus, Bisscop Knecht der Knechten Godes, den gheminden soenen alle bruederen, ende den gheminden in Christo dochteren, alle susteren der vergaderinge gheheten Celliten in den Lantscappen Duytsland ende Francryck, levende onder der regulen Sinte Augustinus, heyl ende
„ Apostelse benedictie begerende, ende
„ guedertieren gunste doen, wy ghaerne
„ den ghenen in wiens begeerten behouden wert, als dat zy onder den
„ gheest der oetmoedicheit Gode mynliken dienende overmits werken der
„ mynnen, die glorie der ewiger Zalicheyt moghen verdienen; want dan
„ alsoe als de peticie inhilde, die on laetswerff van uwer wege gegheven was,
„ dat ghy in den Steden, in welken
„ ghy huyse hebt der armer, ende ander eersamer ende crancker personen
„ nader tyt in wat manier, kennisse
„ quellende, ende siecwesende sorgedra-
„ get,

„ get, ende in den selven Steden den
„ Kersten gelovigen menschen dode li-
„ chamen na der tyt versceydende, dra-
„ get ter Kerckelyker begravinge, oeck
„ off zy van der pestilencie verschei-
„ den, dair om zyn, wy in desen deel
„ gheneyget uwer begeerten willen wy
„ u gemoeten mit genadeliken gunsten
„ als dat u behoirlick zyn mach, son-
„ der eens yegelikes hinders op uwe
„ huyse, off u Kercken, Capellen, of-
„ te bedehuyse te hebben, een oetmoe-
„ dich clock, toerne mit eenre cleynre
„ clocken, ende by een yegelick der
„ huysen een Kerchoff, in welken men
„ begraven mach de lichamen der brue-
„ deren ende susteren uwer vergaderin-
„ ge ende hoers gesindes, ende alle an-
„ deren in denselven huyse nae der tyt
„ versceydende, ende den Kerckhoff
„ moechdy laten gebenedien doer eni-
„ gen Kersten Bisscop, hebbende de gra-
„ cie ende ghemeynscaps des Stoels van
„ Romen, soe wen u duncket wesen
„ te kiesen. Ende in den voorgeseide
„ Kercken off Capellen, ende bedehuy-
„ sen muechdi ten ewigen toecomende
„ tyden doer eenen yegelyken bequa-
„ men wertliken off geesteliken een ye-
„ geliken oerdens missen, ende ander
„ Godlike diensten doen celebrieren, en-
„ de uwe ende uwe gesinde dat Sacra-
„ ment des altaers doen dienen, verlene
„ wy u van Apostelse mogentheit, wt
„ inholt deses tegenwoirdighen scrifs,
„ sonder eniger wederstaende, ingeset-
„ ten, ende Apostelse ordinantien, en-
„ de allen anderen contrarie dinghen,
„ dat recht nochtans der prochyen Kerc-
„ ken, ende eens yegeliken anders in
„ allen altoes behouden, hieromme in
„ gheenre wys en sy yemant behoirlick
„ deese scrift onser verleeninge te bre-
„ ken, ofte mit vermetenre koenheit
„ tegen te ghaen. Ende waert dat ye-
„ mants dat vermeet te becoren, toe
„ doen, die sal weten sich in toevallen
„ de onweerdicheit des Almachtigen
„ Godes, ende zynre heiliger Aposte-
„ len Pieter ende Pouwels.

„ Ghegeven te Romen by Sinte
„ Pieter, in 't jaer der geboir-
„ te ons Heeren M. CCCC.
„ LXXII. V. Idus Juny, in
„ dat eerste Jaer onses Paus-
„ doms.

Uit den Perkamenten brief berustende op het Weeshuis te Leyden.

Aan deeze bevelen van den Kerkvoogd verbonden, zynze in onderhandeling getreden met den Landcommandeur des Duitschen Huize, en met den Cureit van Sint Pieters Kerk te Leyden, welken aan de Broeders in 't jaar 1474. vergunden, op zekere voorwaarden, eene Kapel of gebedehuis met een Kerkhof en een torentje te bouwen, een Klok van omtrent veertigponden te mogen hebben, om de mis met opendeuren te doen, op zekere bepaalde tyden, in welken zy den dienst van de Parochie Kerk niet hinderlyk zouden zyn, en mids tien gouden Fransche schilden voor deeze vergunning, alsmede andere mindere rechten betaalende, met meer omstandigheden, welken in het nevensgaande Latynsche voorschrift gevonden worden:

„ Universis & singulis presentes li-
„ teras visuris seu audituris pateat
„ evidenter, quod nos Johannes de Dron-
„ gelen Commendator pervigilans. Vul-
„ gariter Lantcommenduyr balicuie Tra-
„ jectensis Ordinis Theutonicorum, &
„ Aelbaertus Rodolphi frater ejusdem
„ Ordinis Commendator & Curatus ec-
„ clesie Sancti Petri Leydensis Trajec-
„ tensis dyocesis, Concessimus, & con-
„ sensum nostrum tribuimus, concedi-
„ mus & consentimus, ac per presentes
„ nostras literas licenciam plenariam da-
„ mus pauperibus fratribus de cellis,
„ vulgariter *Cellebroeders* nuncupantur
„ viventibus secundum regulam Sancti
„ Augustini in opido Leydensi moran-
„ tibus, in nostra parochia Sancti Petri
„ predicta ut valeant ipsi super eorum
„ capellam, sive Oratorium erigere seu
„ erigi facere parvam turrim, & in ea
„ pendere, aut pendi facere campanam
„ ponderantem quadraginta pondera,
„ paulo plus, vel minus, cum qua pul-
„ sabunt ad missam & alias, dum ipsis
„ deservierit at prefati fratres de cellis,
„ dum placet ipsis prout celebrari face-
„ re missam in dicta eorum capella ja-
„ nuis apertis, & quam inibi celebrata
„ est missa, eadem die alia non celebra-
„ bitur missa que semper erit finita in
„ Estate ante octavam horam, & in
„ Hyeme ante compulsationem ad sum-
„ mam missam in ecclesia Sancti Petri
„ antedicta; exceptis diebus infra scrip-
„ tis in quibus in dicto eorum oraterio
„ nulla celebrabitur missa, videlicet in
„ quatuor summis festis, in festivitati-
„ bus beate Marie Virginis, Epipha-
„ nie, Ascensionis, Sacramenti, in com-
„ me-

„ memoratione omnium Sanctorum &
„ Animarum, in cena Domini, in Vi-
„ gilia Pasche, dedicationis ecclesie Sanc-
„ ti Petri predicte, Petri & Pauli A-
„ postolorum, ac in dominicis diebus,
„ salvo quod in die deducationis dicte Ca-
„ pelle, & in festis sanctorum Augustini &
„ Alexii ac quam dicti fratres in predic-
„ ta eorum Capella communicant, at-
„ que dum aliquis fratrum predictorum
„ fecerit professionem, tunc licebit in
„ dicta capella janujs apertis dominicis
„ diebus celebrari missa, que semper
„ erit finita in Estate ante octavam Ho-
„ ram, & in Hyeme ante compulsatio-
„ nem ad summam missam ut premitti-
„ tur. Insuper consentimus, & licen-
„ tiam impertimur dictis fratribus de cel-
„ lis, ut valeant consecrari facere pro
„ eorum cymiterio duas virgas quadra-
„ tas, infra cepta domus & domistadii
„ habitationis eorum pro eorum sepul-
„ turis ad sepeliendum inibi dictos fra-
„ tres, ac illos qui sient de ordine &
„ vestitu eorum & nullum alium alio-
„ quin tociens quociens aliquem alium
„ ad eorum sepulturam admiserint, sol-
„ vent Curato & Commendatori dicte
„ ecclesia Sancti Petri pro tempore ex-
„ unti decem scudata aurea monete Re-
„ gis Francie, & quum aliquis dicto-
„ rum fratrum moritur, tum aliquis de
„ Cappellanis dicti Commendatoris &
„ Curati, seu alter Sacerdos per eum
„ ad hoc missus, tradet cadaver defuncti
„ fratris ecclesiastice sepulture postremo,
„ solvet dicti fratres singulis annis dicto
„ Commendatori & Curato pro tempo-
„ re exunti pro oblationibus eorum in
„ summis festis pro quolibet fratre stu-
„ verum. Item omnes oblationes &
„ elimosine venientes in dicta capella
„ qualitercumque spectabunt ad dictos
„ fratres, & pro illis solvent dicto com-
„ mendatori pro tempore exunti singu-
„ lis annis libram Hollandensem, vel ejus
„ valorem monete currentis infra Octa-
„ vas Pasche.

„ In noticiam & testimonium ve-
„ ritatis premissorum, nos Jo-
„ hannes de Drongelen Com-
„ mendator pervigilant, & Ael-
„ baertus Rodolphi, Commen-
„ dator & Curatus ecclesie Sanc-
„ ti Petri Leydensis prenomina-
„ ti, sigilla nostra presentibus
„ duximus appendenda, anno
„ Domini millesimo quadringe-
„ simo septuagesimo quarto, se-
„ cunda die mensie Junii.

„ Was verzegeld, met drie ze-
„ gels aan dubbelen staarten
„ uithangende, doch het eer-
„ ste alleen geheel in rooden
„ wassche was ongeschonden,
„ de twee andere verbroken.

Uit den Oorspronglyken Perkamenten brief, berustende op het Weeshuis te Leyden.

Deeze Broeders dus, in geruste bezitting geraakt zynde, vierde hunne jaarlyksche Kermis met eenen ezel door de Stad om te leiden, in naarvolging van Jesus Christus binnen Jerusalem rydende.

Hoe het verder met dit eenigste Convent van Mannen, dat binnen de muuren der Stad gelegen was, en met deeze Broeders afgeloopen is, zal uit het verhaal van den onvermoeiden Secretaris Jan van Hout; dat wy hier, als iet zeldzaams by voegen, best konnen geweeten worden:

„ Naerdien het den eerzamen ende
„ voorzienigen Raed, Schoudt,
„ Burgermeesteren, ende Gerechte der
„ Stadt Leyden, goedt gedocht ende
„ belieft heeft, my Jan van Houdt,
„ Secretaris der voorsz. Stede op ten
„ driëntwintichsten February in den Ja-
„ re van der geboorten ons Heeren
„ XV^{C}. LXXVI. zynde van outs har-
„ waerts den gewoonlyken dach van de
„ veranderinge der smale diensten aldaer
„ te stellen, ende committeren totte Su-
„ perintendentie van de Celliten, off
„ Alexianen, diemen nomde Cellebroe-
„ derkens, wesende een soort van Mo-
„ nicken, de welcken by den anderen
„ in een vergaderinge, oft Clooster
„ woonden, gelegen binnen der voorsz.
„ Stede, in 't bon van Rapenburch
„ tusschen de graft, die van hemluy-
„ den den naem hadden, ende de ach-
„ tergraft, ende papistiger wyze heur
„ leven aengestelden naer de secte, en-
„ de den regel van eenen die zy Alexi-
„ um nomden, hebbende ooc in den
„ tyt professie, ende zulcx belofte ge-
„ daen, van een monnicxcappe te dra-
„ gen, van reynicheyt, gehoorzaam-
„ heyt, armoede, ende daer beneffens
„ van alle crancke personen, die mitte
„ heete ziecte der pesten waeren be-
„ gaeft ende besmet, by te staen, ende

,, ten dienſte te zyn. Welcke genom-
,, de monicken, niet jegenſtaende de
,, voorge merckelycke veranderingen in
,, den jare XV^{c}. LXXII. in zaecken
,, van religie, ende voornemelyck over
,, de rotterende ſecten der monicken
,, gebeurt, evenwel by den anderen
,, waren gebleven, ende niet anders dan
,, heur moniſe clederen en hadden ver-
,, andert, mer in de reſte te weten, in
,, de mydinge van den huwelycken ſtaet,
,, 't welck zy reynlicheyt nomden, te
,, ſtaen onder 't gebiet van eenen Oe-
,, verſten, off Pater, mit hem beyden
,, van gelycke ſecte ende beloften zyn-
,, de, dat zy gehoorzaemheyt heeten,
,, ende alle dingen bezittenden zonder
,, nochtans yet eygens te hebben, ende
,, hoewel niet van gebreck hebbende om-
,, beſchaemdelyck te bedelen, onder hem-
,, luyden armoede genaemt van de monic-
,, ſe ſecte, als zy waren, waren gebleven.

,, Zoe hebbe ick denzelven, laſt en-
,, de opzichte, ten bevel ende deur ont-
,, hiet van den voorſz. eerzamen Raedt,
,, gaerne geaenvaert, ende alzoe ten zel-
,, ven dage ende terſtont naer de voorſz.
,, verkieſinge my verſcheenen was ee-
,, nen Gerrit Zyboutszoon, die eertyts
,, Pater, off Oeverſte van den voorſz.
,, Convente geweeſt zynde, in de maent
,, van Novembry LXXIIII. off daer
,, omtrent, eenen onnozelen nederſlach
,, hadde gedaen in de perſonen van een
,, Francoyſchen ſoldaet, die metten an-
,, anderen zyne mede hulperen, onder
,, dexel, dat de genomde Monicken
,, paepsgeſinde menſchen waren, ende
,, zulcx van ander geloven dan binnen
,, deſer ſtede was toegelaten, in haer-
,, luyder Clooſter ende vergaderinge ver-
,, ſcheyden moetwillen, fortzen, ende
,, plonderingen hadden aangerecht, en-
,, de dat de genomde Gerrit Zybouts-
,, zoon my verthoonde, aengaende den
,, voorſz. onnozelen nederſlach, van zyn
,, Excellentie, ende van die van den
,, Raede beneffens hem verzocht ende
,, vercregen te hebben, vergiffeniſſe,
,, ende lantwinninge, volgende zyn be-
,, ſcheyt, dat hy my vertoonde, 't welck
,, alhier es innegelyft.

,, Verthoondt met alder ootmoet Ger-
,, ryt Zyboutszoon, eertyts Pater van
,, de Cellebroers binnen Leyden, hoe
,, dat hy Suppliant, aldaer gewonnen
,, ende geboren zynde, geleden omtrent
,, XXVI. jaren religieus geworden en
,, in den Convente van de voorſz. Cel-
,, lebroers, alwaer hy oock Pater ge-
,, weeſt es, den tyt van omtrent XVIII.
,, jaeren, tot dat op Alreheylgen da-
,, ge, anno XV^{c}. ende LXXIIII. laeſt-
,, leden, aen de poorte aldaer geclopt,
,, ende hy ſuppliant dezelve poorte open
,, gedaen hebbende, jegens hem ſup-
,, pliant tot aen ende inden ceuken van
,, den voorſz. Convente inne gedrongen
,, zyn, vyff van Capiteyn Outrans ſolda-
,, ten, van dewelke een hem ſuppliant
,, van ſtonden aen een kinnebackſlach gaff;
,, ende voorts hem alle gelyck ſloegen ende
,, ſtieten, zoe dat zyn ſuppliants hoet van
,, zyn hooft viele ende ziende dat zyn hooft
,, op de cruyne cael was, zeyden dat hy
,, ſuppliant een paep, ende alle die con-
,, ventualen aldaer papen waeren. Waer-
,, op de ſuppliant hem verclaringe dede,
,, zeggende mit gevouden handen, goe-
,, mannen zoe waer als God leeft, wy
,, en zyn geen papen; maer wy zyn
,, luyden die by de ziecken ende by de
,, crancken van de peſte gaen. 't Welck
,, zyluyden geen geloff gevende, lie-
,, pen al te zamen boven ende beneden
,, zoucken nae geeſtelicke goeden ende
,, ander, 't welck heurluyden gadinge
,, mocht weſen, vytgeſondert de geene
,, d'welcke den ſuppliant den voorſz.
,, eerſten kinnebackſlach gegeven had-
,, den, die onder andere woorden we-
,, deromme verhaelde, dat de Suppliant
,, een paep was, ende ſlouch den Sup-
,, pliant mit het geveſt van zyn rapier
,, zoe ongenadelyck op zyn hooft, dat
,, hy ſuppliant zeer creet, ende ter oor-
,, zaecke van dien ſlach, het geſicht
,, van zyn eene oge alsnoch moet mis-
,, ſen, treckende voorts mede zyn pon-
,, gaert, ende zeggende, je wil u met
,, een pongaert in u ribben douwen.
,, 't Welck ziende den Suppliant heeft
,, eyntlyck mede zyn brootmes getroc-
,, ken, omme zyn Lyff te verweren,
,, ende zoe des voorſz. ſoldaets mantel,
,, ofte cappe in het aenbrenge van den
,, ſteecke met den pongaert van zyn
,, ſchouder in dezelve pongaert vie-
,, le, ende hy ſoldaet mitsdien zyn lyff
,, omme draeyde, zoe heeft de ſup-
,, pliant de voorſz. ſoldaet met het voorſz.
,, brootmes achter in zyn zyde geraeckt,
,, ende daer naer d'andere vier ſoldaten
,, hem ſuppliant mede wederomme in-
,, vaderende, liep hy ſuppliant voor tot
,, aen de ſchuyer, ofte ſtal, daer hy
,, een misvorc vant ſtaen mit dewelcke
,, hy hem jegens de voorſz. vyff ſolda-

,, ten,

„ ten, zoe lange verweerde, dat de „ voorſz. eerſte aenvechter ende kinne- „ backſlager, met het voorſz. broot- „ meſſe gewont zynde, ter aerden ne- „ der viel, met dewelcke d'andere vier „ alsdoen zoe veel te doen hadden, dat „ hy Suppliant met nauwer noot zyn „ lyff ſalveerden, zonder dat hy ſup- „ pliant nochtans weet yemande van „ den voorſz. ſoldaten met de voorſz. „ misvorck gewont te hebben, mer „ weet wel, als dat hy Suppliant te „ dier tyt van de ſoldaten in zyn ſlinc- „ ker arme gewont es geweeſt. Soe „ ſtaet hem wel voor, dat van ſtonden „ aen, naer de toecomſte van 't voorſz. „ feyt allen ingeſetenen der voorſz. ſtadt „ Leyden, by openbaren edicte van myn „ Heeren de Burgermeeſteren ende Ge- „ rechte aldaer, omme den Capiteynen, „ ende ſoldaten, zoe hy ſuppliant ver- „ moet, te believen, op groote pey- „ nen verboden werde, hem Suppliant „ niet te huyzen nochte hoven, zoe dat „ hy Suppliant niet zonder groote pe- „ ryckel zyns lyffs hem vuyten voorſz. „ Convente, ende vuyt de voorſz. Stadt „ in vreemde Steden, en in grooter ar- „ moede heeft moeten begeven. En- „ de gemerckt hy ſuppliant vermogens „ dien van alle menſchen hulpe verlaten „ zynde, voorts aen geſchapen es zyn „ oude dagen over te brengen, ende zyn „ leven te eyndigen in groot miſerie. „ Item ende alhoewel hy hem in 't gundt „ voorſz. es anders niet gedragen en „ heeft, dan hem naer rechten geoor- „ loft en es geweeſt, nochtans binnen „ de voorſz. Stede van Leyden by zyn „ vruntſchap, ende Kintſchap niet en „ derft comen, overmits zorge van ge- „ apprehendeert te werden, ten zy zaec- „ ke hem ſuppliant by uwer Vorſtelyc- „ ker genade, omme alle zeeckerheyts „ wille, daer jegens voorſien wert van „ quytſcheldinge ende gratie, ſoe bidt „ hy Suppliant, voor zoo veele hy in „ 't gont voorſz. es eenichſins culpabel, „ ende hem gratie van nooden mach „ weſen, zeer ootmoedelyck omme be- „ hoorlycke brieven van pardoen, ende „ lantwinninge in totali forma geëxpe- „ dieert, op te name van uwe deurluch- „ tige hoochgeboren ende zeer genadi- „ ge Heere ende Vorſt, dit doende &c.

Opte marge ſtont geſchreven:

„ Advys van den Officier der Stede „ van Leyden omme 't zelve geſien, „ geordonneert te werden naer behoo- „ ren. Actum tot Rotterdam den „ XVII[en]. January XV[c]. LXXVI. „ naer gemeen ſcryven. Onderſtont „ geſcreven: Ter ordonnantie van zyn- „ der Excellentie, ende Staten neffens „ hem Gecommitteert, ende was ge- „ theeckent A. Geniets. Noch lager „ ſtont geſcreven; Zyn Excellentie ge- „ ſien hebbende 't advys van den Offi- „ cier der Stede van Leyden, heeft by „ advyze van de Staten neffens hem ge- „ committeert, den ſuppliant quyt ge- „ ſchouden, vergeven, ende geremit- „ teert, ſchelt quyt, ende remiteert „ mitsdezen den nederſlach by hem ge- „ perpetreert, in deſen gementioneert, „ ſtellende den zelven ſuppliant by de- „ ſen tot zynen goeden name, fame, „ ſtaet, ende goederen, als hy was voor „ den voorſz. nederſlach, imponerende „ een eewich ſwygen, ende ſylentium „ den Procureur generael, ende allen „ anderen juſticieren, ende Officieren „ wient aengaen mach, latende den Sup- „ pliant genieten deſe gratie zonder con- „ tradictie.

„ Gegeven tot Rotterdam den „ XVIII. February, XV[c]. „ LXXVI.

Onder ſtont geſchreven.

„ Ter ordonnantie van zyne Excel- „ lentie, en de Staten neffens hem „ gecommitteert,

„ Ende was geteyckent

A. Geniets.

„ Soe hadden de voorſz. Gerrit Zy- „ boutsz dienvolgende aen my Jan van „ Hout voorſz. verſocht omme weder „ in zyn voorgaande dienſt ende ſtaet te „ werden geſtelt, ende dat ick hem „ daer toe, deur cracht van 't ampt „ my belaſt, zoude willen helpen en „ vorderen. 't Welk by my zulcx re- „ delyck bevonden zynde, hebbe my „ by hulpe, ende ten overſtaene van „ Dirck Dircxs Steen, Claes Jansz. „ Cnotter, Adriaen Willemsz., ende „ Cornelis Willemsz. botercoper, als „ Meeſteren van de arme Wezen der „ voorſz. Stede, genomt de Heylige- „ geeſtmeeſteren, ten eynde voorſz. ten „ dage voorzeyt gevonden in den Cloos- „ tere ende de vergaderinge van de

„ voorſz. Monicken, die ic dede by „ een comen, ende ten hoochſten mer „ vier hooffden ſterck en bevondt te we- „ zen, te weten Jan Arentsz. hem dra- „ gende als Pater ende Overſte, Ghys- „ brecht Adriaensz. Moeyt, beyde al- „ daer van outs de cledinge aengeno- „ men, ende belofte gedaen hebbende; „ Jan Pietersz. die binnen weynich ja- „ ren herwaerts was gecleet geweeſt, „ ende doch geen belofte en hadde ge- „ daen, ende . . . . . Cornelisz. Quant- „ gen van Zoeterwoude, die noyt ge- „ cleet geweeſt was noch belofte ge- „ daen en hadde.

„ Den welcken naer dien ic mynen „ laſt ende bevel hadde te kennen ge- „ geven, ende geopenbaert, ende zy „ my voorzulcx hadden bekent ende „ ontfangen, hebbe hem affgeeyſt haer „ brieven van anneminge, ſtichtinge, „ ende inſtellinge des voorſz. Clooſters, „ zy my leverden, ende waren van den „ innehouden, als hier naer volcht.

„ Wy Schoudt Schepenen ende Ra- „ den der Stede van Leyden, want wy „ willen ende begeren, dat die eere „ Goids in onſer Stede vermeerret enz.

Zie deezen brief hier voor op den 22. January 1421. pag. 134.

„ Welcke voorſz. brieven van aen- „ neminge ende ſtichtinge by my Jan „ van Hout voorſz. metten voorgenom- „ de armen Weesmeeſteren gezien ende „ doorleſen zynde, hebben den voorſz. „ Monicken ontdect, ende geopenbaert „ de goede wille van zyne Excellentie, „ aengaende de vergiffeniſſe van den „ voorſz. onnozelen nederſlach by den „ voornoemden Gerrit Zyboutszoon ver- „ cregen, ende dat ic dien volgende „ vuyt crachte myns ampt, ende vol- „ gende den macht my van wegen den „ voorſz. eerzamen Raed gegeven ende „ verleent, hem Gerrit Zyboutszoon „ wederbracht ende ſtelde in zyne voor- „ gaende wezen ende ſtaet, begerende „ ende niette min hemluyden belaſtende, „ den voorſz. Gerrit Zyboutszoon voor „ zulcxs te bekennen, aennemen, ende „ gehoorzamen, daer toe hem alle de „ genomde monicken, ende zonderlinge „ de voorſz. Jan Arentszoon, vermeyn- „ de Overſte hadde onwillich niet alleen „ verclaert, mer ooc dadelyck getoont, „ gebruyckende tot dien eynde veele „ onbehoorlycke manieren van woorde, „ ende redenen, in der vougen, dat ic „ niet en hebbe connen laten indien te „ gebruycken de hoochheyt van den „ voorſz. eerzamen Raed, hem drey- „ gende mit hulpe van den geene, die „ ic te dien eynde hadde verſocht, en- „ de by my genomen, niet wyt van „ daer zynde, tot gehoorzaemheyt, zoe „ van Zyn Excellentie, als van den „ voorſz. eerzamen Raed te bedwin- „ gen: begerende oock zulcx op ſtaen- „ de voet openinge te hebben van alle „ kiſten, bancken, ende ſloten in den „ huyze ende vergaderinge zynde, om- „ me die goeden, die hem allen in't ge- „ meen toe quamen te doen beſcryven, „ ten eynde die behoorlyck mochten zyn „ geregeert, ende bewaert, ende voor- „ nemelyck van de camer oft celle van „ hem Jan Adriaenszoon, ten welcken, „ hoe wel hy Jan Adriaenszoon hem „ metten eerſten onwillich betoonde, „ hy nochtans ten laetſten, ziende het „ groot vervolch, dat ic daer omme „ dede, heeft gewillicht gehad.

„ Ende zynde zulcx geraect op de- „ zelve camer van de genomde Jan „ Adriaenszoon hebbe aldaer doen ope- „ ne zeeckere cantoir, in de welcken, „ bevonden zyn geweeſt de naervolgen- „ de ſpecien van gelde, zilverwerck, „ ende juweelen, zynde in vele verſchey- „ den kisgens, beurzen, zacskens ende „ buylen te weſen:

„ tZeventich Vliezen.

„ Zesentwintich Crabbelaers.

„ Hondert vierdubbelen ſtuvers.

„ Driëndertich Conincxdaelders ende „ een halve.

„ Acht Ryesdaelders en een halve.

„ Acht zilvere ſtucken Leytſche mun- „ te in form van de guldens die by ty- „ den van het eerſte beſluyt deſer Ste- „ de in papier waren geſlagen, ende „ voor twintich ſtuvers loop gehad „ hadden.

„ Vier ſtucken Haerlemſche off Mid- „ delburchſche munte ende een halve.

„ Twee zilvere Keyſers gulden.

„ Een penning van zeſtien ſtuvers.

„ Twee Engelſche penningen van „ IIII. ß.

„ Twee Leytſche ſtucken genomt in „ form van de grootgens.

„ Twee zilveren Eemder pennings- „ kens.

„ Noch aen verſcheyden portien van „ penning gelde in als ter ſomme van „ hondert drieëntwintich gulden van „ XL. grooten, ende veertien ſtuvers.

„ Noch

„ Noch drie zilveren ruyckers met ke-
„ tenen ende ringen daer aen, noch een
„ van de zilveren medaelgen, die de
„ mede verbonden in den jare XV^c.
„ LXXVI. (1). gedragen hadden, en-
„ de men gemeenlicken Geusken noemt.
„ Een filveren tantftoocker.
„ Een filveren tongfcrapper.
„ Een filveren fuffe.
„ Een filveren busken.
„ Vier filveren lepelen.
„ Twee filveren kopgens.
„ Een filveren croesken met een ver-
„ dect,
„ Mit noch verfcheyden ander cleyn
„ zilver werc, ooc fluweel ende zyde,
„ daer van 't verhael van ftuck tot ftuck
„ alhier cortheyts wille wert naergela-
„ ten.
„ Zeggende, ende bewerende de voorfz.
„ Jan Adriaenszoon de meefte paert van
„ de voorfz. penningen ende juwelen hem
„ eygen te zyn, ende zelfs toe te behoo-
„ ren, ende niettemin ooc bekennende,
„ datter oock eenige onder waren die
„ heurluyder huys vergadering ende ge-
„ meenfchappe toequamen.
„ Alle welcke voorfz. penningen ic,
„ ten eynde die by de zelve Jan Adriaens-
„ zoon, die ic verduchte dat hem daer
„ mede wechgepact zouden hebben, niet
„ en zoude werden vermindert ende ver-
„ melt onder den voorfz. Meefteren van
„ de armen wezen in zeeckere cofferken
„ by Pr. Pieter Joriszoon, Scepen der
„ voerfz. Stede mit Gerrit Wiggerszoon,
„ mede Schepen te zamen doen, daer
„ mede jegenwoordich zynde behoorlyck
„ toebezegelt wefende, in bewaringe
„ hebben gelaten, omme den voorfz.
„ eerzamen Raed diesaengaende alle my-
„ nen wedervaren te kennen te geven,
„ ende aen hem te verfoucken, wat hem
„ vorder in der zaecken gelieven zoude
„ te werden gedaen.
„ 't Welck by my zulcx volbracht
„ zynde, ende den voorfz. eerzamen Raad
„ daer beneffens goede ende behoorlyke
„ verclaringe gedaen hebbende, dat ic
„ 't voorfz. Cloofter off huys niet alleen-
„ lyck van alle nootwendicheyden 't zy
„ dan coorn, vleyfch, fpec, vifch,
„ boter, cafen, bier, beddens, dexel,
„ lynwaet, ende anders 't gundt den
„ menfch nootelyck tot onderhout zyns
„ levens behuuft meer dan genouch, jae
„ dubbelt over voorzien hadde, hadde
„ bevonden, mer ooc mit veele overtol-
„ chen huysraet, dienende alleenlyck tot
„ chiragie, pragt, ende prael, ende veel
„ anders dan men in de huyfen der geen-
„ re, die opelyck armoede belyden, en-
„ de dagelycks haeren coft bedelen, en-
„ de de goede luyden off hylen ende gy-
„ len, verdocht off behoorde te vinden.
„ Zoe eft dat de voorfz. eerzamen Raed
„ aenmerckende der voorfz. Monicken
„ ftoute ende onbefchaemde bedelaren
„ aert, ende zunderlinge bedinckende,
„ dat die genoemde Jan Adriaenszoon niet
„ en hadde gefchaemt zeer weynich da-
„ gen van te vooren, ende naer heur-
„ luyder huys ende woonplaetze, mits
„ den grooten ftorm in Januario XV^c.
„ LXXVI. gebuert, eenichfins was ont-
„ ramponeert, ende gebroocken, by zy-
„ ne bidbrieven te verzoucken, dat hem
„ de Stad tot harmaeckinge van heurluy-
„ der huys, ende mit eenen tot haer
„ huyshoudinge, ende notige onderhout,
„ mit zeekere merckelycke fomme van
„ penningen, zouden willen te baten co-
„ men, ende byftaen, off dat zy anders
„ deurnoot, als geen macht hebbende,
„ zelfs de voorfz. hermaeckinge te doen,
„ ende hem zelven voorts te onderhou-
„ den, gedwongen zoude zyn, van den
„ anderen te fcheyden, rechts off de
„ voorfz. Stadt Leyden eenichfins waer
„ gevordert geweeft, dat zy by den an-
„ deren bleven, daer alhier geheel anders
„ was bevonden, te weten, dat zy van
„ zeeckere merckelicke fomme van pen-
„ ningen waren voorzien, ende mit ee-
„ nen van overvloedich onderhout.
„ Van gelycken, dat zy hem had-
„ den vervordert zeeckere ballingen ende
„ voorvluchtige perfoonen, die by ty-
„ den van het tweede befluyt (2) der
„ voorfz. Steden in d'uyterfte noot, de-
„ zelve Stede hadde verlaten, daer uyt
„ waren geweecken, ende hem by den
„ viandt hadden gevoucht, naderhant
„ buyten kenniffe, weten, ende wille
„ van de Overheyt in der tyt oock jegens
„ haere, ende der Heeren Staten van
„ den Landen geboden, in haar Cloos-
„ ter ende vergaderinge te ontfangen en-
„ de zeeckeren tyt lang te voeden ende
„ onderhouden.
„ Mede in aenzieninge nemende, dat
„ genouchzaem was gebleecken, ende
„ bevonden dat zy, als van de aelmiffen
„ levende, ende zulcx genietende vry-
„ domme

(1) *Liever* XV^c. LXVI.

(2) *Of* beleg.

„ domme van exchysen, hem dicwylen, „ ende te meermalen hadden vervordert, „ ende zulcx noch dagelycks vervorde- „ ren op haerluyden naem zwaren bie- „ ren, jae van den hoochsten ende mees- „ ten prys inne te leggen, ende die by „ alreley burgeren, ende innewoonde- „ ren deser Stede, geensins van de minste „ zynde, aldaer haer vuythoff hebbende, „ te doen drincken, ende zulcx de ex- „ chysen ende ongelden, zoe wel van „ 't gemeen Land, als van dese Stede „ hadden vermindert, vercort, ende „ helpen ontstelen.

„ Oock dat zy hem dagelicx tot groo- „ te dronckenschap, ende een ontuch- „ tich ende ongeregelt leven begaven, „ ende gewoon waren dorperlicken, on- „ reyne ende oncuysche woorden ende „ wercken te spreeken, ende gebruyc- „ ken, jae genouch een openbare her- „ berge, ende taverne onderhielden, en- „ de by een yegelyck den naem van „ droncken huysgen hadden gecregen.

„ Dat zyluyden vorder ooc tot zulc- „ ke loyheyt ende vadzicheyt waren ge- „ comen, dat zy den dienst, daer toe „ zy by tyden van het eerste besluyt van „ wegen den eerzamen Raed in der tyt „ waren verzocht geweest, te weten, „ van mit hulp der geenre diemen hem „ zouden by vougen, alle de doode li- „ chamen van de affgestorven burgeren, „ ende innewoonderen deser Stede ter „ aarden te brengen, ende te begraven, „ voor zeeckere penningen, diemen hem „ daer vooren zouden hebben toegevon- „ den, gansch off geslach (2) ende hem „ daer toe onwillich betoondt hadden.

„ Hier by gevoucht, dat het ten in- „ sichte van den grooten moetwil der sol- „ daten, die binnen der voorsz. Stede in „ garnizoen waeren, off comen zouden, „ zonderlinge voor hemluyden, ende al- „ le andere, die van eenige paepsche sec- „ te waeren, ende in zulcker vougen te „ zamen woonden, groot perykel was „ langer in zodanige gemeenschappe te „ blyven, alzoo der voorsz. soldaten „ moetwil by ontyden gebeurende, qua- „ licken conſt beletten, ende geschiet „ zynde, de hooffden, ende hantdadige „ van zoedanige moet willen niet wel en „ conſt onder vinden, ende het zulcx „ niet mogelick en was naer verdiensten „ te straffen, daer van de geschiedenis- „ sen, ende den plunder in 't voorsz. „ Cloofter ten tyde van den voorsz. on- „ nozelen nederslach gedaen, dat 't zel- „ ve Clooster volgende 't belyden van „ de Monicken zelfs, over de zevenhon- „ dert gulden waren benomen, genouch- „ saem getuychden.

„ Mede dat men, volgende de gemeen „ spraecke, den voorsz. Monicken naer- „ gaende, ende zunderlinge inzicht ne- „ mende, dat op haer sobere renten en- „ de innecomen, ende het ophouden van „ de delingen der aelsmissen, deur de ar- „ moede ende verwoestinge deser Stede „ ende Landen, hier omtrent veroor- „ zaect zynde, zoe ryckelick niet en „ consten huys houden, noch zoo groo- „ te penningen niet en conſt overwinnen, „ grotelick twyfelen, dat hem de voorsz. „ Monicken gaende by eenige zicken „ mette heete gaven der pesten begaeft „ zynde, hem ten besten ende alder „ rechtvaerdichsten niet en drougen; „ mer behalven dat zy den crancken met „ de aldercrachtichste medicinen, die „ zy hem vervorderen inne te geven, „ dicwylen, zomen seyt, op de peeze „ stelden, ende zulcx in vaerlicheyt haers „ lyfs stelden.

„ Oock was te beduchten, dat de pen- „ ningen, ende andere naergelaten ge- „ reede goeden veeltyts niet ter rechter, „ noch behoorlicker handen quaemen, „ zonder van andere growelen, hier om „ der eeren wille gezwegen, te verha- „ len.

„ In der vougen, dat de vergaderin- „ ge van de voorsz. Monicken, als on- „ profytich, onnodich, oneerlick, on- „ tuchtich, onstichtich, en Godloos, „ langer niet en behoorde te zyn gele- „ den.

„ Zoe zeg ic, was den voorsz. eer- „ zamen Raet, om de voorsz. ende an- „ dere redenen zynde bewegen heurluy- „ den van den anderen te doen scheyden, „ inder vougen, ende volgende de acte, „ die zy my, mitsgaders Gerrit Wig- „ gerszoon, ende Ghysbrecht Heyn- „ dricxszoon, Schepenen der voorsz. „ Stede, daer van hadden verleent, die „ luydende is in forme ende zulcx hier „ naer volcht:

„ Op huyden den achten Martii anno „ XV^c. zessentzeventich, hebben de „ Burgermeesteren, ende Gerechte der „ Stadt Leyden gecommitteert, ende „ geauthorizeert, committeren, ende „ authoriseren mitsdesen Jan van Hout, „ heurluyder Secretaris, als Superinten- „ dent van de Celliten deser Stede, Ger- „ rit

(2) Ofgeslagen.

„ rit Wiggerszoon , ende Ghysbrecht
„ Henricxszoon, Schepenen, omme de
„ resolutie by den voorsz. Burgermeesteren ende Gerechte, de voorleden dagen genomen, van de Celliten van den
„ anderen te doen scheyden , ende vuyt
„ den Cloostere , daer inne zy tot noch
„ toe metten anderen gewoont, ende geleeft hebben, te doen vertrecken, dadelicken te volcomen ende ten eynde
„ brengen, ende in de zelve zaecke met
„ allen den aenhang ende gevolge van
„ dien alles te mogen doen ende handelen, dat henluyden oorbaerlick, ende
„ geraden zal beduncken, 't zy dan omme den zelven scheydende te laten eenigen huysraet, roerende goeden, ende Victuaelgen; ende de overschietende roerende goeden te doen vercopen, ende te gelden maecken mit
„ de penningen daer van comende, mitsgaders vuyt de geene, die onder den
„ jegenwoordigen Meesteren van 't arme Weeshuys zyn gesequestreét, de
„ schulden des voorsz. Convents, die
„ zy bevinden zullen deuchdelick te
„ zyn, te betalen, ende de resterende
„ penningen te bekeren ende vuyt te
„ stellen op renten, de assignatie van 't
„ gundt elc van de Monicken vuyt de
„ goeden van den voorsz. Convente tot
„ Lyffpensie zal behooren te hebben te
„ doen, ende mit eenen ooc onderlinge
„ te verdragen, offmen Jan Adriaenszoon, pretenderende eenich recht tot
„ zeeckere van de gesequestereérde penningen, ende juwelen te hebben, eenige zal wederleveren, ende dewelcke, ooc omme eenige van den jegenwoordigen conventualen, die zy bevinden zullen daer toe bequaem te
„ wezen, by provisie te stellen tot de
„ opzichte van de twee cranckzinnige
„ personen, nu ter tyt in de voorsz.
„ huyze synde, zoe lange, ende ter tyt
„ toe de vrunden van de zelven cranckzinnigen des zal believen ende goetduncken, ende vorder alles te mogen
„ doen, ende handelen 't gundt zy meest
„ oorbaerlick zullen bevinden, ende de
„ voorsz. scheydinge metten aencleven,
„ ende gevolge van dien eenichsins aengaen ende betreffen zullen heur luyder conschientien daer mede mitsdien
„ bezwarende.

„ Aldus gedaen, geresolveert,
„ ende gesloten, ten dage ende jaere als boven, by den
„ genomden Burgemeesteren,
„ ende Gerechte, ende tot
„ heurluyder ordonnantie.

Geteeckent,

By my,

Ende was getekend

G. Hogeveen.

„ Tot voldoeninge van welcke last
„ ons Jan van Hout, Secretarys; Gerrit Wiggerszoon, ende Ghysbrecht
„ Heyndricxzoon, Schepenen, als voorsz.
„ es, gegeven, wy ons gevonden hebben in 't voorsz. Cloostcr ende de vergaderinge der Monicken, ende hebben hem offgeyst staet van haere goeden, schulden, ende inschulden, dewelcke ons gelevert synde, wy bevonden hebben, als hier naar volcht.

Onroerende goeden.

„ Eerst 't Convent van de voorsz.
„ Celliten, gelegen binnen der voorsz.
„ Stede op de Cellebroedersgraft, daerinne heurlieder Kerck, woonhuysen,
„ ende andere getimmerten zyn begrepen, belegen hebbende aen d'een zyde voor Cornelis Lambrechtszoon
„ Speelmans erffgenamen mit meer andere; ende aen d'andere zyde voor de
„ huysinge van Govert Willemszoon
„ Coman mit meer andere streckende
„ voor van de gracht tot achter an de achtergracht, belast zynde, d'eerst mit
„ drie gulden jaerlicks, ancomende de
„ Commandurye van St. Pieters, noch
„ zessendertich stuvers jaerlicks, ancomende de Huyssittemeesteren van der
„ Vrouwen.

„ Noch twee huyskens met haeren
„ erven, gelegen binnen deser Stede in
„ de Colfmakerstege, d'welcke te huyre gingen, ende gouden 't eene dat
„ gebruuct es by twee oude meyskens,
„ d'eene genaemt Baetgen, vyff gulden
„ jaerlicks; ende 't andere by Pieter
„ Janszoon Noes, zonder eenige huyer
„ te geven, mer es 't zelve gesmolten
„ in de betalinge van dat de huysvrouw
„ van de voorsz. Pieter Janszoon, de
„ Conventualen bewast, ende bewringt.

„ Noch 't recht van de eygendomme
„ van zeeckere stucken lants, gelegen
„ in den Ambachte van Nieuwcoop,
„ begrepen in een brieff, spreeckende
„ ten behouve van Jan Louriszoon, alias

„ lias Jan Jesus, van date duysent vyff-
„ hondert LIII. den XX^en^. Octobris,
„ daer transpoort op es ten behouven
„ van de Celliten, gepasseert voor Ou-
„ devliet, Notaris, van date den XX^en^.
„ Novembris LXXIIII. des heeft de
„ voorsz. Jan Lauriszoon daer aen zyn
„ Lyfftocht behouden.

Renten ende Erffpachten.

„ Eerst een losrent van negen gul-
„ den jaerlicx op de Stede van Ley-
„ den ter losse den penning zestien,
„ verschynende den V^en^. July, ende
„ es verscheenen den V^en^ July anno
„ LXXV. met 't vorder verloop daer
„ van een brieff bevonden es van date
„ den V^en^. July XV^C^. LII. mit trans-
„ poort daer op van d'erffgenamen van
„ Baertgen Jacobs dochter, ten behou-
„ ve van de Celliten, van date den
„ III^en^. Marty LXVII.

„ Noch een losrente op te voorsz.
„ Stede van negen gulden jaerlycx ter
„ losse den penning zestien, verschy-
„ nende den XV^en^. Decembris, daer
„ van 't jaer anno LXXV. vervallen,
„ ten achter staet mit 't vorder ver-
„ loop, ende es den brieff van date den
„ XV^en^. Decembris LXVII.

„ Noch een losrente van Zes gulden
„ jaerlicx op Warnaer Anthoniszoon
„ Lanttaermaecker, ende Gerrit Frans-
„ zoon Gool, verschynende Gregorii,
„ ter losse den penning zestien, van
„ date XV^C^. XLIII. den achten Maert,
„ ende stonden te betalen de jaren van
„ LXXIIII. ende LXXV mit 't vor-
„ der verloop.

„ Noch een erffpacht van zeven pon-
„ den Hollants 's jaers op Pieter Ger-
„ ritszoon, tot Warmondt, verschy-
„ nende jaerlicx Alreheyligen, staende
„ op twee morgen twee hondt weylants
„ in Warmont, volgende den brieff van
„ date den negentienden Augusti XV^C^.
„ XXV. ende stonde ten achteren de
„ pacht zedert den laetsten verschyn
„ dach voorsz.

„ Noch een ewige renten van een no-
„ bel, t'weten II. gulden X. ß. jaer-
„ licks, van date XIIII^C^. LXX. den
„ I^en^. Martii, spreeckende op de Vrou-
„ we van Benthuysen, verschynende
„ Valentini, ende staen ten achteren
„ zeeckere jaren, zonder te weten hoe
„ veel, anders dan dat by den voor-
„ noemden Jan Adriaensz. zedert dat
„ de Franchooysche 't voorsz. Convent
„ hebben geplundert, daer van niet ont-
„ fangen en es, daer van den brieff be-
„ vonden es verleden by Dammes Wil-
„ lemszoon, spreeckende op vyff mor-
„ gen lants in Noortigerhout, van date
„ den I^en^. Maert anno duysent IIII^C^.
„ LXX. voorsz. mit een transport ten
„ behouve van de Cellebroederen, van
„ date V^en^. Novembris XIIIIc. LXXI.

„ Noch een losrente van vier gulden
„ jaerlicks op Gerrit van Dam tot Ryns-
„ burch, verschynt Gregori, ende was
„ ten achteren zedert den laetsten ver-
„ schyndach, wel verstaende datter een
„ jaer, 't welck anno LXXIIII. ge-
„ valle zoude zyn tusschen hem ende
„ den voornoemden ouden Pater Gerrit
„ Zyboutszoon, in gescheel staet, spe-
„ cialick verzeekert op twee huysen
„ in Rynsburch, ter losse teffens mit
„ LXXIIII. gulden, volgende den brieff
„ geconstitueert by Henric Casinszoon,
„ Jan Pieterszoon ende Claes Symons-
„ zoon van date XVc. XXIX. den
„ XV. Martii.

„ Noch een Losrente van vier gul-
„ den Jaerlicx op Jan Claeszoon, van
„ Alphyn tot Reynsburch, verschynen-
„ de Meye dagen, daer van de jaeren
„ LXXIII. LXXIIII. ende LXXV.
„ met 't verder verloop ten achteren
„ stonden, ter losse den penning XVI.
„ daer van een brieff bevonden es van
„ date den XXIX. Aprilis XLVI.
„ staende gëypotekeert op II. margen
„ vry teelandt in Oestgeest.

„ Ende noch een rente van XX. ß.
„ jaerlicx, als rest van drie gelycke (1)
„ gulden spreeckende op Egbert Adri-
„ aenzoon Volre, ende Cornelis Direxs-
„ zoon Coman, verschynende Petry ad
„ Cathedram, ter losse den penning
„ XVI, van date XV^C^. XXXVIII.
„ den XX. February, ende es 't lest
„ jaer betaelt.

„ Noch quam 't voorsz. huys voor
„ een halff jaer onderhouts gedaen aen
„ eenen Arent Jansse van Oudewater
„ crancsinnige, 't welck verschynen zou-
„ de den XXV^en^. Martii, een somme
„ van zessendertich gulden van XL.
„ grooten.

„ Ende behalven dezen waeren noch
„ in 't voorsz. Clooster verscheyden an-
„ dere roerende goeden, huysraet, en-
„ de imboel, hier onnodich geacht in
„ 't lan-

(1) Of Gelresche

„ 't lange te vervaten ten verhalen om
„ des cortheyts wille.

„ Daer jegens 't voorsz. huys weder
„ was belast met de naervolgende schul-
„ den.

„ In den eersten Henrick van Brouc-
„ hoven, vuyt zaecke van een tonne
„ Vleys elff gulden.

„ Noch Govert Zeepsieder, van veer-
„ tien ponden zeeps vier gulden.

„ Pieter Backer compt van drie ach-
„ tendelen zouts zes gulden zestien stu-
„ vers.

„ Soete Claes dochter in 't vergulde
„ hooft, van geleende penningen een
„ somme van vier gulden vier stuvers.

„ Lambrecht Thonisz. schoenmaec-
„ ker van schoen twintich stuvers.

„ Meester Gerrit Meliszoon van cuy-
„ pen daer zy dulhuyskens off hebben
„ gemaect een somme van vier ende
„ twintich gulden.

„ Willen Oudevliet, Notarys, vuyt
„ zaecke dat hy den Celliten vuyte pro-
„ thocollen van Z. Pieter Adriaensz.
„ Storm, Notarys gesocht ende gele-
„ vert heeft, ende op conditien hen toe-
„ geseyt, zoe zy 't legaet cregen, dat
„ zy hem betalen zoude juyst vier gul-
„ den.

„ Jan Moyt Adriaensz. metzelaer van
„ arbeytsloon drie gulden.

„ De Chirurgyn van een jaer scherens
„ dertich stuvers.

„ Alyt Daniels dochter in de Sonne-
„ veltsstege compt vuyt zaecke van vyff
„ ellen tot X. stuvers, maect II. gul-
„ den X. stuvers.

„ Cornelis Thonis Glazemaecker van
„ Glazen te verloden X. stuvers.

„ De waschvrou van arbeyts loon
„ over een jaer wasschens IIII. gulden.

„ Cornelis Claes Lambrechtszoon van
„ een schip turffs van LXXX. ton tot
„ twee stuvers de ton, maect acht gul-
„ den.

„ Dezelve noch van twee cuypen
„ bostels een somme van tien gulden.

„ Dezelve van drie sacken gorst drie
„ gulden.

„ Eeleman Gerritszoon Coperslager
„ voor verscheyde Coperckwerck een
„ somme van twee gulden.

„ Jacob Thomaszoon van bier een
„ somme van vyffgulden elf stuvers.

„ Ende Cornelis Thoniszoon op 't
„ Zant, van Kaes dertich stuvers.

„ Vorder hebben wy ten bywezen
„ als wezen als boven, de voornoemde
„ Jan Adriaenszoon zyn reeckeninge aff-
„ geëyst van 't gund by hem zeedert
„ den XVIII^en^. Augusti LXXVI. dat
„ hy laest zyn reeckening dede, hadden
„ ontfangen ende vuyt gegeven, ende
„ zulcx bevonden, dat hy by sloote van
„ dien schuldich bleeff, als by hem meer
„ ontfangen dan vuytgegeven, een som-
„ me van een ende veertich gulden ach-
„ tien stuvers, die wy hem belast heb-
„ ben, aen handen van de voorsz. Mee-
„ steren van de armen wezen ouver te
„ leveren, zulcx hy heeft gedaen.

„ Ende omme tot de voorsz. scey-
„ dinge te geraecken, hebben de voor-
„ noemde Monicken de goede meninge
„ ende 't welbehagen van den eerzamen
„ Raed geopenbaert, ende hem dien-
„ volgende belast, dat zy zouden van
„ den anderen scheyden, de woninge ten
„ behouve van den armen wezen ruy-
„ men, ende hem voorts te eenige eer-
„ licke ouffeningen off handwercken be-
„ geven yegelick van hem vieren, te
„ weeten, Gerrit Zyboutszoon, Jan
„ Adriaenszoon, Ghysbrecht Gerrits-
„ zoon, ende Jan Pieterszoon tot zyn
„ notyge ouderhoudt gelaten, een bed-
„ de mit een peuluwe, twee oorcusse-
„ nen, drie fluwynen, twee slaeplaec-
„ kenen, twee deeckenen; en voor....
„ Cornelisz. Quandgen een bedde mit
„ twee deeckenen, vorder oock alle
„ heurluyder clederen, ende lyfflicke toe
„ behoorte, en andere nootwendigen
„ huysraet van stoelen, tafels, coper,
„ tinnen, ende linnen, ende onder hem
„ luiden ook doen verdeelen alle de eet-
„ baere cost ende spyse, ende mede al-
„ le de brandinge, turff ende hout, en-
„ de hem te zamen toegevoucht, die
„ hem by den Weesmeesteren verstrect
„ zouden werden, zes gulden tot een
„ scheyde maeltyts metten anderen te
„ houden, ooc de voorsz. Geryt Ghys-
„ brechtszoon, ende Jan Pieterszoon elc
„ twee gulden tot een paar hooslaec-
„ ken, ende hem vergundt dat zy zou-
„ den ontfangen de zessendertich gul-
„ den, die van het onderhout van de
„ voorsz. Aert Janszoon den XXV^en^.
„ Martii, zouden verschynen, ende de-
„ zelve penningen onderlinge zouden
„ verdelen, latende de voorsz. Quant-
„ gen daer van volgen een halve ge-
„ deelte.

„ Hebbende voorts geordonneert en-
„ de belast, dat Ghysbrecht Gerrits-
„ zoon, voornoemt, als hem minste con-
„ nende behelpen, ende zyn leden eens-
„ deels onmachtich zynde, naer hem

„ zouden nemen de getouwe van de „ matte breyderie, ten eynde hy hem „ daer mede zoude generen, en dat hy „ Ghysbrecht zyn leven lang zouden „ hebben die bewoninge van een van „ de Camerkens, als voorsz. es, gelegen „ zynde in de Colffmaeckers stege, en- „ de dat hy zoude hebben die opzichte „ op de twie crancsinnige menschen „ mit name de voorsz. Arent Janszoon, „ ende Joost Adriaenszoon, de Vrye, „ ende dezelve tot zyne profyte zouden „ onderhoud doen, gebruyckende daer „ toe de schuyr achter aen de voorca- „ merkens gelegen mit twie geroelen (1) „ voorzien zynde, die wy by rade als „ vooren den Meesteren van de Wee- „ zen voorsz. heb belast daer toe te la- „ ten afschieten, afpaelen, ende affheyin- „ gen.

„ Ende hebben vorder opten XXII^en^. „ Marty, anno LXXVI (2). de vorde- „ re ende resterende roerende goeden „ openbaerlick doen vercopen, ende te „ gelden maecken, behalven zeeckere „ lange tafel, die ic mette scrage daer „ toe behoorende in St. Pieters Kercke „ hebbe doen dragen, omme dezelve, „ in plaetze dat die voorgaende tot groo- „ ter ontucht, gulzichheyt ende dronc- „ kenschap was gebezicht, voortsaen „ gebruyct te werden tot de vuytreyc- „ kinge van des Heeren Nachtmael. „ Welcke vercofte goeden bedragende „ waren in als ter somme toe van zes- „ senzestich gulden twie stuvers ende „ een halve, die by den Meesteren van „ den armen wezen voorsz. mede zy ont- „ fangen geweest.

„ Ende vorder voortsvarende tot ver- „ claringe van de penningen ende juwe- „ len, onder den voorsz. Meesteren van „ den armen wezen zynde, hebben ver- „ claert, dat de Meesteren daer van „ zouden onderhouden een somme van „ twee hondert zevenenzeeventich gul- „ den twee stuvers, ende daer van in haer „ reeckeninge verantwoorden, ende den „ genomden Jan Adriaenszoon de vor- „ dere penningen, juwelen, fluwelen, „ ende zyden mit 't kisgen zouden we- „ derleveren.

„ Alle 't welck zulcx als vooren ge- „ daen zynde, zyn de voorsz. Monic- „ ken van den anderen gescheyden, en- „ de yegelick in den zynen ten huys- „ raet (3) getrocken.

„ Ende alzoe by de reeckeninge, die „ de voorsz. Meesteren van de arme „ weezen, aengaende haere voorsz. han- „ delinge, bewint, ontfang, ende vuyt- „ geven, als boven hebben gehad, en- „ de zy in jegenwoordicheyt van ons „ opten XI^en^. Decembris hebben ge- „ daen, bevonden es, dat zy te boven „ comen als by hem meer ontfangen „ dan vuytgegeven een somme van twee- „ hondert achtende tnegentich ponden, „ elf schellingen, vier demer oblus.

„ Zoe es verclaert, dat de voorsz. „ meesteren daer van jaerlicx zullen „ vuytkeeren tot renten een somme van „ achtien gelycke ponden, verschynen- „ de voor d'eerste reyse Jacoby anno „ LXXVI. ende daer van tot verma- „ ninge gehouden zyn te verlyden be- „ hoorlicke rentebrieven, ende die ge- „ nouchzaem te verzeeckeren.

„ Ende hebben vorder oock verclaert, „ dat de voorsz. Meesteren van de ar- „ men Wezen, die bewoninge, ende „ de plaetze daer de voorsz. monicken „ hebben geseten, sullen verhuyere, en- „ de mit de penningen, daer van comen- „ de, de notelicke timmeragien jaerlicx „ doen, ende vuyt de voorsz. jaerlicxe „ renten, pachten, ende innecomen, „ die zy zullen innen, heffen, ende ont- „ fangen, ende jaerlicx, ende voor „ d'eerste reyse Jacobi anno LXXVII. „ voor onderhout verstrecken ende vuyt- „ keeren.

„ Eerst aan de voorsz. Gerrit Zy- „ boutszoon tweëntwintich guld.
„ Aen de voornoemde Jan Aerents- „ zoon elftalve guld.
„ Aen de voorsz. Ghysbrecht Ger- „ ritszoon elftalve guld.
„ Ende aende voornoemde Gerrit „ Corneliszoon Quantgen vyff „ guld. vyff stuvers.

„ Alle 't welck wy ondergescreven „ den voorsz. eerzamen Raed, die uns „ in desen hebben gelast gehad: voor „ onse wedervaren in desen verclaeren „ ende onttwyffelicken getuygen, ten „ oorconden van de welcke wy dezen „ hebben ondergetekent opten XIIII^en^. „ Juny XV^C^. t'Zeventich zeven.

Gherit Wiggertsz.
Ghysbrecht Heinricsz.
J. van Hout.

Uit de Archiven van 't Weeshuis te Leyden. Was bekrachtigd en getekend door den Secretaris J. van Hout.

Se-

(1) Of gadoelen.
(2) 22. Maart 1576.
(3) Mogel. ten huyswaart.

Sedert de Meesters der arme Weezen de bezitting verkreegen en de huizingen vertimmerd hadden, zynze geschikt tot een Collegie ter bevordering der Letteroeffeninge of ten nutte der Academie, en by voorraad gebruikt door eenen Professor met eenige kweekelingen, maar dees niet naar behooren handelende, zyn de Meesters van 't arme Weeshuis, aan welken dit gesticht toegeweezen was, klagtig gevallen aan de Burgermeesteren en den Gerechte deezer Stad, die eenige herstelling in het misbruik maakten, als uit het volgende stuk blykt:

Aen mynen Ed. Heeren de Burgemeesteren ende Gerechte der Stede van Leyden.

„ Remonstreren met alder reverentie „ ende oitmoet die presente Hey„ ligegeestmeesters van 't arme Wees„ huys deser Stede, hoe dat uwe E. „ predecesseurs in den Jare XIIII^c. XXI. „ den XXII^en. dach January, ten be„ houve der armer Weesen, toegesticht „ hebben de huysingen mitten erven, „ genomen in erffpachte van Willem „ Alckemade Heeren Florensfoon, ende „ Flores Paidtzen, wesende der Celli„ ten bewooninge metten gevolge al„ dair, gelegen opte Broertgensgrafte „ deser Stede, alsser nyemant van de „ Broederkens de huyssinge en bewoon„ de; soe hadden uwe E. de thoonders, „ zekere jaren geleden den Supplian„ ten, volgende de voorsz. fundatie, „ laeten volgen, om die tot prouffyte „ van den armen in reparatie te onder„ houden, ende verhuyren, soe dat de „ Supplianten dien achtervolgende een „ merckelycke somme gelts dair aen te „ coste geleyt, ende verhuyert hebben„ de uwe E. believt heeft den huyerder „ te doen vertrecken, ende den voorsz. „ Cloofter t'appliceren tot d'Universi„ teyt, namentlyck tot een Collegie „ dye appendentich, dair in stellende „ seker Professeur tot bouwinge van 't „ Collegie, sonder yet ten behouve van „ den armen daer vooren te betaelen. „ Tes soe nu, dat dese Supplianten da„ delicken bevonden hebben, ooc seker „ jaren hebben moeten gedogen, dat de „ voorsz. Professeur nyet dan een, twee, „ oft drye Studenten hebbende, die „ meeste huyssingen van den voorsz. „ Cloostere, aen anderen heeft gaen „ verhuyren, ende noch doet, ende die „ groote huyren dair van comende tot „ syn eygen prouffyte in syn beurse „ steect, frustrerende den armen van „ heure deuchdelicke competenten, 't „ welc by uwe E. nyet en behoort ge„ tolereert, maer den Supplianten hen „ gerechticheyt, ende armen goeden „ gherestitueert te werden, conform de „ voorsz. fundatie, om die by hemluy„ den verhuyert, ende die penningen „ van dyen ten behouve van den armen „ Weeskinderen geëmployeert te wer„ den. Mede eest sulcx, dat uwe E. „ wel kennelic es, hoe dat 't Heylige„ geesthuys dagelicx hoe langer hoe „ meer met verscheyden vreemde Kin„ deren, behalven der schameler bor„ geren Kinderen grootelicx werden „ belast, tot groote beswaertheyt van „ 't voorsz. huys, soe dat sy selver noo„ telick die prouffyten tot onderstant „ van de Weeskens grootelick van doe„ ne hebben. Soe Keren sy hem thoon„ ders tot uwe E. zeer oitmoedelick „ versouckende, dat uwe E. volgens „ die voorsz. fundatie, hier aengehecht, „ de Supplianten gelieven wille behul„ pelic te wesen, ende hen thoonders hun „ voorsz. Cloostere, huysingen, ende „ goeden restitueren, en den voorsz. „ Professeur, deselve nu occuperende te „ belasten, dat hy syn bewooninge van „ de Supplianten zal moeten huyren, „ gelyc andere Professeurs huyren moe„ ten, ende hem ooc dadelicken te be„ velen, dat hy der armen penningen, „ by hem indirecte van de huyren tot „ noch toe getogen, ende in syn eygen „ oirbair verstrect, restituere, ende den „ huysse by provisie voorder restitutie „ souffisantelick cavere ter voller vol„ doeninge, ende hen tot dyen te ver„ appointtemente, dit doende &c.

Op den kant stondt geschreeven:

„ De Burgermeesteren zullen hen „ voorts informeren, wat partyen by „ Wester-welt zyn verhuyrt geweest, „ ende noch verhuyrt worden, mitsga„ ders aen wiens, ende voor wat som„ me, ende hem de penningen by hem „ genoten, als hem niet toecomende, „ doen afhandich maecken ten behou-

„ ven van den geen, die daer toe be-
„ vonden zullen werden gerichticht te
„ zyn. Ende dit al by provisie, ende
„ ten tyt ende wylen toe by de Hee-
„ ren Staten 's Lands van Hollandt, of
„ by de Heeren Curateurs, opte erectie
„ van een Collegie, daer toe deze ge-
„ timmerten, ten dienst van der Uni-
„ versiteyt alhier gedestineert zyn, als
„ naer behoren zal zyn gedisponeert.

„ Gedaen op 't Raedhuys in ver-
„ gaderinge van die van den
„ Gerechte opten XXIen. Au-
„ gusti XVc. LXXXVI.

My jegenwoordich

J. van Hout.

Uit de Archiven van het Weeshuis te Leyden

Naaderhand is deeze plaats en timmeraadje, door de Heeren Staaten tot een Collegie van jonge lieden, welken tot den Predikdienst, of Schoolen geschikt wierden, bekwaam gemaakt; gelyk wy by gelegenheid elders hoopen aan te toonen.

ELFDE HOOFDSTUK.

De Begynhoven en de Kapellen.

Sinte Agniete of het groote Begynhof.

In dit Begynhof, in 't oude deel der Stad gelegen onder het Bon van Zevenhuizen, woonden Gesalide Begynen: het was groot en hadt eertyds meer dan veertig huizen, die by ongetrouwde Dochters of Jongvrouwen bewoond wierden, het strekte ten Noorden aan de thans genaamde Klokfteeg, ten Oosten aan een erf of hoeve van den Landheer, op 't welke sedert een Hofje gebouwd is, en achter aan de Commandeurs wooning of tuin ten Zuiden met een uitgang in het Scheepmakersteegje, en ten Westen aan het Rapenburg.

In 't midden van den Hof is eene fraaije Kerk, welke in 't onderste deel tot eene Godsdienstige vergadering der Gereformeerde Engelschen, tot een Leesplaats voor den Lector in de Nederduitsche Wiskunde, achter voor de Ontleedkunde, en booven voor de Academische Boekzaal gebruikt wordt, van welken wy, naar ieders eigenschap, in 't vervolg breeder zullen melden. Schoon wy de eerste Stigting niet hebben konnen opspooren, zo vindt men echter, dat het in 't jaar dertienhonderd zestien reeds in weezen was (1), alzoo Pieter van Leyden thoen, by testament, vyf schellingen 's jaars aan 't Convent der Begynen maakte, ook wordenze zes jaaren laater in eenen brief van Graaf Willem gemeld gevonden (2). Naa dat Hertog Jan van Beyere de Stad Leyden door magt van wapenen gedwongen hadt, heeft hy den Begynhof met al de Jongvrouwen in zyne bescherminge genomen, en haar eenen regel van leeven voorgeschreeven, die wy te aanmerklyk achten, om hier niet in te voegen:

„ Johan, bi der genaden Goids &c.
„ want wy willen, meynen ende
„ begheren, dat Goids dienst ende
„ syn eer in alle onsen Lande ende mach-
„ ten ghebreet, ghemeert ende ghe-
„ sterct worde, so doen wy kond ende
„ te weten allen luden, dat wy gheno-
„ men hebben, ende nemen in onser
„ bescermenisse ende houde voir ons,
„ ende voir allen onsen nacomelingen,
„ dat Begynhof binnen der Stede van
„ Leyden mit alle den Joncfrouwen,
„ die dair nu ter tyt inwonen, ende
„ ontfangen syn, ofte hier namaels in-
„ wonen of ontfangen sullen werden mit
„ allen horen goeden ende toebehoeren,
„ dat sy nu ter tyt hebben, of hierna
„ vercrigen ende hebben sullen, ende
„ wy willen ende gebieden hem ernste-
„ li-

(1) Gr. Charterb. II. deel pag. 176.

(2) Ibid. pag. 297.

„ liken, dat ſy Godlic, eerlic, zeede-
„ lic, vreedzaemlic ende gheeſtelic le-
„ ven leyden, ende Gode vlitelic die-
„ nen in gehoirſaemheit der heiliger
„ Kerken ſonder enich bewint van waert-
„ like ſaken.

„ Ende waert ſake, dat enich van
„ den Beghinnen, die opten vooirſz.
„ Beghynhove wonen, of namaels wo-
„ nen ſullen twiſt of onruſt onderlinge
„ hadden, welken twiſt of onruſt ſy
„ niet of laten en wouden bi den Mees-
„ terſſen, ende bi beſcheidenliken rede-
„ liken luden, diere die Meeſterſſen bi
„ hebben wouden, die ſullen die Mees-
„ terſen mitten outſten ende vroetſten
„ Joncfrouwen van den hove voirſz. van
„ onſer wegen van denſelven hove doen,
„ ſonder yemants wederſeggen.

„ Voirt ſo en ſal gheen Joncfrou van
„ den hove voirſz. van huys trecken
„ ſonder conſente ende goetduncken der
„ Meeſterſen voirſcreven, noch langher
„ van huys bliven dan na goetduncken
„ der Meeſterſen voirſz. noch gheen
„ Joncfrou des hoefs en ſal van den ho-
„ ve gaen eten noch in gheenre manie-
„ ren nachts bi horen vrienden van den
„ hove bliven, ſonder conſente ende
„ goetduncken der Meeſterſen voirſcre-
„ ven.

„ Voirt ſo en ſal gheen Joncfrou nye-
„ mant mit hoir inhalen te wonen ſon-
„ der conſente ende goetduncken der
„ Meeſterſen voirſcreven. Ende gheen
„ Joncfrouwen en ſullen opten hof te
„ zamen in euen huſe wonen ſonder con-
„ ſente der Meeſterſen.

„ Voirt ſo en ſullen ſy ghien Jonc-
„ frou ontfangen ſy en hebbe en een
„ jair, of anderhalf opten voirſcreven
„ hof gewoent.

„ Voirt ſo en ſal gheen Joncfrou meer
„ moeten houden of leeren dan een kint
„ opten hove voirſz. ten waere, bi con-
„ ſente der Meeſterſen, ende dat ſoude
„ nochtans weſen buten den groten hu-
„ ſe; mar binnen den groten huſe en
„ ſal men gheen kinder houden, ten ſy
„ [met] conſente der Meeſterſen ende
„ Joncfrouwen voirſz.

„ Voirt ſo wie van den Joncfrouwen
„ voirſcreven tot enigen dienſt verko-
„ ren wort te doen, die ſal den dienſt
„ goedertierliken annemen, of den hof
„ voirſz. rumen.

„ Voirt ſo en ſullen gheen Manne,
„ gheeſtelic noch waerlic, tot gheenre
„ tyt opten voirſz. hof eten, ten ſy bi
„ conſente der Meeſterſen, ende ſo en
„ ſelre gheen bi comen eten, ten ſy bi
„ conſente van der Meeſterſen.

„ Voirt ſo wat Joncfrou opten hof
„ voirſcreven tylbaer goet heeft, dat
„ ſy gheeft of beſpreect der Kerken,
„ den hof of den Joncfrouwen des hoefs,
„ dat willen wy, dat voirtgae ſonder
„ yemants wederſeggen, ten waer of zy
„ baſtaert waaren.

„ Voirt waert ſake, dat hem enich
„ van den voirſcreven Joncfrouwen,
„ tot enigen tiden hem jegens deſe voirſz.
„ ſaken ſetten ende keren wouden, dat
„ God voirhoeden moet, alſo dat ſy e-
„ nigerhande ſaken hantierden of doen
„ wouden, die niet Godlic of gheeſte-
„ lic en waren, ende hem dair niet of be-
„ teren en wouden, na dattet hem ge-
„ ſeit waer van der Meeſterſen, die ſul-
„ len die Meeſterſen voirſz. van den
„ hove mogen doen biden outſten ende
„ vroetſten Joncfrouwen, als voirſz. is.

„ Ende alle die ghene, die om deſer
„ voirſcreven gebreke wille, van den
„ hove gedaen worden, of ſelve van
„ den hove gaen wonen ſonder conſen-
„ te ende goetduncken der Meeſterſen
„ voirſz. die en ſullen tot gheenre tyt
„ opten voirſcreven hove wonen.

„ Ende want wy deſen voirſcreven be-
„ ghynhof ende Joncfrouwen, die dair
„ nu ter tyt in ſyn, of namaels in we-
„ ſen ſullen, lyf ende goet in onſer hoe-
„ de ende beſcermeniſſe genomen heb-
„ ben, ende nemen, in alre manieren
„ als voirſz. is. Soo bevelen wy ende
„ gebieden onſen Rechteren, ende ſun-
„ derlinge onſen gerechte van Leyden,
„ die nu ter tyt ſyn, of in toecomen-
„ den tiden weſen ſullen, dat ſy den
„ voirſcreven hof ende Joncfrouwen,
„ die dair nu inwonen of namaels inwo-
„ nen ſullen, van onſer wegen in be-
„ ſchermiſſe ende in hoede hebben. En-
„ de waert ſake, dat yemant waer, die
„ hem tot enigen tiden misdede mit
„ woerden of mit wercken, ſo gebie-
„ den wy onſen Gerechte der Stede van
„ Leyden, dat ſy dat alſo ſcarpeliken
„ berechten ende corrigieren, dats hem
„ een ander hoede te misdoen den ghe-
„ nen, die wy in onſer hoeden ende be-
„ ſchermeniſſen genomen hebben.

„ Ende want wy willen, dat deſe
„ dinghen vaſte ende geſtade bliven tot
„ ewigen dagen, ſo hebben wy deſen
„ brief beſegelt mit onſen ſeghele.

„ Gegeven in den Hage, opten
„ XVIII[sten]. dach in Januario,

„ in

„ in 't jaar ons Heren M. IIII^c.
„ ende twintich, na den lope
„ van onfen hove.

Perkament Regifter, Hertog Jan van Beyeren en Vrouw Jacoba enz. pag. 6. en 7.

Omtrent den Jaare 1448. hadden de Begynen verfchil met den Commandeur van St. Pieters Kerk over zeker water of eene graft gekreegen, die tuffchen hunne erven gelegen was, welk verfchil door het volgende verdrag geëindigd wierdt.

„ Wy Willem Heerman, ende Aelbaren van Noorde Schepene in Leyden oirkonden, dat voor ons quamen Heeren Adriaen van Naeldwyck, Priefter, Commenduyr van Sinte Pieters Kerck tot Leyden, an die een zyde mits zyns gecorens Voochts handt, ende Fye Jan Nuweveens dochter, ende Griete Reyners Dochter Meefterfen van Sinte Agnieten Baghynhof, after Sinte Pieters Kerck, elck mit hoirs gecorens Voochts handt van des Hoifs weghen, an die ander zyde, ende gelieden, dat zy mit malcander overgecomen zyn alfe van eenre grafte, die leyt after 't voorfz. Baghynhof an die zuyt zyde van der voorfz. Baghynen Kerck, dat den rechten eygendom van den Grafte voorfz. blyven zel den voorfz. Commenduyr tot des Duytfchen Huyfes behoef, ende daer zel laten leggen ongedemmet, gelycken dat nu ter tyt leyt, behoudelick dat die Baghynen voorfz. die voorfz. Grafte diep ende reyn houden zullen ende van zulcker wyten alft nu ter tyt leyt buyten des voorfz. Commenduyrs ende zyne Naecomelinghen cofte mitten buyren, die an die ander zyde jegens hem overleggen dat plegen te doen. Ende hier of zyn twie brieven alliens daar of, dat heeft die Commenduyr voorfz. die een, ende die Baghynen voorn. die ander.

„ In oirconden defen Brieve bezegeld mit onfen Zegelen, in 't Jaer ons Heeren duyfent vierhondert acht ende veertich, op ten twintichften dach in Augufto.

„ Bezegelt met twee groene aenhangende Zeegelen.

MS. Perkamente Blaffaard van den Duitfchen Huize te Leyden, of van St. Pieters Kerke pag. 4. verfa & pag. 5.

Wanneer het zwaare beleg der Spanjaarden van voor Leyden opgebrooken, daar door groote verandering in den Staat en Kerke gekoomen, en de Academie, die in Sinte Barbere Kloofter gefteld was, niet naar genoegen bevonden wierdt, is zy kort hier naa op den vierden September des jaars 1575. op ordre van de Regeerders, overgevoerd in het voorgemelde Begynhof, daarze gebleeven is tot het jaar 1581. (1) als wanneer zy op den 26^en. April gevestigd wierdt in 't Kloofter der Witte Nonnen, daarze noch is; en was deeze verandering fommige Profefforen zoo onaangenaam, datze in de Kerk der Begynen nog eeniger tyd bleeven leezen, gelyk wy elders hoopen te verhaalen. Niet tegenftaande deeze verandering van Academie plaats, waren de Regeerders echter van gedachten het Begynhof ten dienfte der Leden van de Univerfiteyt te houden, mids de nog overgebleevene Begynen, haar leeven lang in de bezittinge haarer huizen, te laaten, ftellende hieromtrent de volgende ordre op de bewooning van den Hof:

„ Naer dien Schout, Burgermeefteren, ende Gerechte dezer Stadt Leyden, de plaetfe, huyzen, ende getimmerten, gelegen binnen derzelver Stede aen Rapenborch, in 't bon van Zevenhuyzen, van outs genaemt den grooten Bagynhof, gedeftineert hebben ten dienft, ende tot vordernisfe van de Univerfiteyt derzelver Stede: Als voorgenomen hebbende in tyden ende wylen dezelve plaetfe, ende getimmerten, te gebruycken tot een Collegie: Zo is by Schout, ende Schepenen, mit advyze van Burgermeefteren gekeurt.

„ Dat van nu voortfaen niemant op ten voorfchreven Hof, noch in 't befluyt van dien, zal mogen comen woonen, dan de gene die Litmaten zullen wezen van de Univerfiteyt alhier, of anderfins, fpeciale toelatinge van die van de Gerechte in der tyt zullen hebben, daer te mogen woonen. Dat „ zulx

(1) Uit medegedeelde berigten.

„ zulx alle andere perſonen, naer de „ huyren, die zy elx in de heuren wettelicken gemaect hebben, zullen zyn „ geëyndicht, gehouden zullen zyn daer „ van te vertrecken.

„ Ende dit alles onvermindert de gerechticheyt van alle de gene die aldaer zelfs Faly-bagynen mogen zyn „ geweeſt, jegenwoordelic in levende „ lyve zynde, om de huyzingen reſpectivelic zelfs te mogen blyven bewoonende, hun leven lang geduyrende, „ zonder yemant mit hem te mogen innenemen, ende zulx haer bewooninge andere deelachtig te mogen maken, ten waer Litmaten zynde van „ de voorſchreven Univerſiteyt.

„ Ordonneren zulx, dat alle de gene „ die Faly-bagynen geweeſt zynde, ende over zulx recht tot eenige huyzen „ hebben, of pretenderen, ende voorgaende van den zelven Hof zyn vertrocken, binnen een jaer gehouden „ zullen zyn weder op den Hof te comen woonen, op pene, dat hun recht, „ als naer ouder gewoonten aen den Hof „ zal zyn vervallen.

„ Ende belangende de huyzen, die „ alreets aen den Hof vervallen zyn, „ ende voorts zullen comen te vervallen, hebben geordonneert, ende gekeurt, dat dezelve by de Regenten „ van den Hof, de welcke by die van „ de Gerechte voorſchreven geſtelt zyn, „ ende voorts geſtelt zullen werden, „ by advyze van de Burgermeeſteren in „ der tyt, aen eenige Profeſſoren, ende „ dezelve al voren geryft zynde, aen „ eenige andere Litmaten van de Univerſiteyt tot een redelicken prys zullen werden vercoft, om tot hun leven, of vertrecken van den zelven „ Hof gebruyct te werden, ende daer „ en t'eynde weder aen den Hof te keeren. Welverſtaende, dat geduyrende hun gebruyc, de reparatie van de „ huyzen comen zal tot heurluyder laſt, „ ende dat dezelve zulx gedaen, ende „ gevordert zal werden by de geroerde „ Regenten. Welverſtaende, dat uyt „ de beloofde Cooppenningen, den erfgenamen van de afgeſtorven Bagynen, hun gerechticheyt, als van outs, „ mit goeder kenniſſe volgen zal.

„ Aldus gedaen ende gekeurt op „ ten 29[en]. December 1586. by „ Foy van Brouchoven, Schout, „ Willem Jansz. van Eemskerc, „ Pieter Pieter Jorisz. van Cortevelt, Jacob Willemsz. van „ der Burch, Andries Jacobsz. „ Hobben, Florisz. Laurens Andriesz. van Zwaenswyc, Meeſter Franc Duyc, ende Meeſter Iſaac Claesz. Schilder, „ Schepenen, mit advys van „ Pieter Adriaensz. van der „ Werf, Pieter Oom Pietersz. „ van Ofwegen, Claes Adriaensz. Brouwer, ende Jacob „ Allertsz. de Haes, Burgermeeſteren. Ende naer voorgaende clocke-geſlach voor „ den volcke afgelezen opten „ dertichſten Decembris daeraen volgende.

By my

J. van Hout.

Uit het gedrukte, op 't Raadhuis der Stad Leyden 1586.

De Archiven en voorrechtsbrieven van het voornoemde Begynhof wierden, door den arbeidzaame Secretaris Jan van Hout, geregiſtreerd, en in drie boeken begreepen, voor 't welke, en anderen zynen arbeid in deeze zaak gedaan, hem drie honderd en vyftig gulden, door den Theſaurier, op ordre van Burgermeeſteren, betaald zyn (1): doch jammer is 't, dat deeze ſchriften, niet meer te vinden, en wy daar door van de Stichting en andere omſtandigheden verſtooken zyn.

In 't vervolg van tyden de zaaken merklyk verandert, en de bewooning der huizen aan byzondere perſoonen vergund of verhuurd zynde, heeft de Regeering goed gevonden Regenten en een Rentmeeſter over hetzelve Begynhof, daar aan behoorende goederen, en inkomſten, aan te ſtellen, zoo als uit de volgende, hunne onderrichting blykt.

„ Dewyle dat deſer werelt is komen „ te overlyden Adriaen Jansz. van „ Staveren, in ſyn leven Vroetſchap ende mede Regent van 't Falyde Bagynhof alhier, ſoo hebben die van de „ Gerechte deſer Stede, in desſelfs plaetſe tot mede Regent van het Falyde „ Bagynhof geſtelt ende gecommitteert „ by deſen Sr. Jan Pietersz. van der „ Mar-

(1) Theſauriers Rekening van 't jaar 1599. pag. 318. verſa.

„ Marische, eerste ende presiderende „ Burgemeester, omme de goederen „ ende incomen van dien voorsz. Hoff, „ beneffens Mr. Clemens van Baersdorp „ Vroetschap, voor dese tot mede Re- „ gent van dien gestelt, te regieren en- „ de administreren naer behoren.

„ Des sullen de voorsz. Regenten on- „ der haer opsichte, ende directie ge- „ bruycken tot Rentemeester, ofte „ Ontfanger van het inkoomen der goe- „ deren totten voorsz. Falydebagynhoff „ specterende, Claes Dircksz. Verruyt, „ Notaris, als by die van de Gerechte „ deser Stede Gecommitteert synde, „ totten ontfangh der huyshuyren, „ landthuyren, landt- ende huyspachten, „ renten, ende andere goederen, den „ voorsz. Hof toebehorende, ende om- „ me daer uyt de betalinge, ter ordon- „ nantie van de voorsz. Regenten te „ doen in saecken den voorsz. Hoff „ aengaende.

„ Ende sal den voornoemde Verruyt „ in goede naersticheyt, ende getrou- „ wicheyt hem in de voorsz. ontfangh „ gedragen volgens den staet der voorsz. „ goederen hem ter handen gestelt.

„ Des sullen de voorsz. Regenten de „ voornoemde Verruyt vermanen, om- „ me jaerlicx syne reeckeninge voor de „ Royeermeesteren deser Stede te doen, „ ende so de voorsz. reeckeninge soude „ mogen werden vertrocken, of uytge- „ stelt, daer van tydelick de voorsz. „ Royeermeesteren cennisse te doen „ [hebben], te eynde de voorsz. Ver- „ ruyt van tyt tot tyt tot het doen van „ de voorsz. reeckeninge gelast ende ge- „ houden sal werden.

„ Ende by aldien enige personen in „ gebreecken van betalinge mochte bly- „ ven, sullen den voorsz. Rentemeester „ vermanen ende bevelen, eerst vrunt- „ lycke vermaninge, ende is 't noot je- „ gens den selfden by rechtsvorderinge, „ ende executie, te procederen.

„ Sullen mede de voorsz. Regenten „ alle de verhuyringen van huysen, en- „ de landen, tot den voorsz. Hoff spec- „ terende, doen ten overstaen ende met „ kennisse van twe Burgemeesters ende „ Regierders deser Stede, in der tyt; „ ende oock gene nieuwe gebouwen „ ofte wercken te mogen doen maec- „ ken, dan met voorgaende bewilligin- „ ge van die van de Gerechte deser Ste- „ de, in der tyt.

„ Gelyck mede de voorsz. Regenten „ geene goederen van de voorsz. Hoff, „ ende aencleven van dien, en sullen „ mogen vervremden, verkopen, off „ transporteren, dan met voorgaande „ consent van die van de Gerechte de- „ ser Stede voornoemt.

„ Ende sullen de reparatien aen de „ huysen ende goederen van den voorsz. „ Hoff te doen, gehouden wesen te „ doen met advys, ende kennisse van „ den Fabryck deser Stede.

„ Sullen mede de voorsz. Regenten „ sodanich jaerlicx wedde genieten, als „ tot noch toe de voorsz. Regenten, „ in der tyt, genoten hebben, ende 't „ selfde by Royeermeesteren, in uyt- „ geeff van de reeckeninge van den „ Rentmeester geleden werden.

„ Actum by die van de Gerech- „ te voornoemt den III^en. Ju- „ ly van de Jare XVIc. een „ ende vyftich.

Was geteekend,

My Jegenwoordich

G. v. Hoogheveen.

Uit de MS. papieren van den Heer NN.

De tegenwoordige Regenten van het Begynhof zyn, de Heeren:

Mr. Nicolaas de Bye, en
Mr. Nicolaas van Leeuwen,

Burgermeesteren.

De Rentmeester is

Mr. Jacob Johan Verhooft.

Doch de Heeren Regeerders eindelyk bevindende, door het verval der zaaken, meerdere last dan voordeel voor de Stad aan dit Begynhof, besloten de nog overig zynde huizen, in 't openbaar te verkoopen.

Op deeze voorwaarde, „ dat de hui- „ zen in den gemelden Hof staande, ten „ getale van vierentwintig, ten behoe- „ ve van de Stad verkoft zouden wor- „ den, onder deeze limitatie nogtans, „ dat onder de gemelde verkooping niet „ begreepen zoude werden het Huis „ N°. 1. 't gene door den poortier voor „ tweeëntwintig guldens aan huur be- „ woond wordt.

„ Dat wyders de gemelde verkooping „ gedaan wierdt onder de naavolgende „ conditien, dat in geene der huizen, „ in 't gemelde Hof staande, ter zaake „ dat

„ dat aldaar 's Lands Bibliotheek be-
„ waard werdt, eenige neeringen of
„ handteeringen zouden moogen werden
„ gedaan, waar door lichtelyk brand,
„ of eenige andere ongelukken zouden
„ konnen werden veroorzaakt.

„ Dat ook uit inzigt, als vooren,
„ en om dat van tyd tot tyd Lessen en
„ Collegien in de Kerk aldaar gegee-
„ ven wierden, in de gemelde huizen
„ geen luidruftige handwerken of am-
„ bachten zouden moogen werden ge-
„ exerçeerd, en dat desweegens eenige
„ bedenklykeheid vallende, alles zoude
„ staan ter onderzoek en deçisie van
„ de H. H. Burgermeesteren.

„ Dat al verder geen meerder uitgan-
„ gen dan 'er jegenwoordig zyn, aan
„ de voorsz. te verkoopen huizen zou-
„ de mogen gemaakt werden, ten zy
„ met speçiaal consent en approbatie
„ van die van den Gerechte deezer Ste-
„ de.

„ Dat wyders, naa de gedachten van
„ de H. H. Burgermeesteren, tot be-
„ hoorlyke securiteit van 's Lands Bi-
„ bliotheek, de Poortier, die actueel
„ fungeerd, op den jegenwoordigen
„ voet, in zynen dienst zoude behoo-
„ ren te werden gecontinueerd, en de-
„ zelve gelast, om zonder eenige ver-
„ andering, omtrent het sluiten en ont-
„ sluiten van het gemelde Hof, het ou-
„ de gebruik te volgen, en dat naa het
„ overlyden van denzelven Poortier, die
„ plaats met een ander ordentlyk sub-
„ ject zoude behooren te werden ver-
„ vuld" (1).

Deeze resolutie op den twintigsten Augusti des jaars 1761. by den grooten Vroedschap deezer Stad genomen, zyn uit krachte van dit besluit, op den laatsten October des zelven jaars, van de vierentwintig nog overig zynde huizen, tweeëntwintig aan byzondere persoonen door koop eigen geworden.

Gerrit Lams, of Sint Pancraas Begynhof.

Dit Begynhof aan de Oostzyde van Sint Pancraas Kerkgraft geleegen, was, om de naauwe byeenwooning, ook het Ruipenest geheeten, 't is niet onwaarschynlyk, dat op dit erf in laatere tyden, de Luthersche en Remonstrantsche Kerken mitsgaders andere burgershuizen gebouwd zyn. Schoon het den naam voert van Gerrit Lams Begynhof, naar zynen Stichter, zoo is ons echter den tyd van den eersten aanvang onbekend; doch zal naar myne gedachten niet veele jaaren geweest zyn voor het opstellen van de Regels, die voor de inwoonende Zusters ontworpen, en door den Schout, de Schepenen en den Raad deezer Stad goedgekeurd en zelfs door den Graaf van Holland bekrachtigd zyn, op dat alles in goede ordre en in vreedzaam leeven mogt gehouden worden. Dewyl deeze instellingen verscheidene merkwaardige zaaken behelzen, zal het den Oudheidminnenden leezer niet mishaagen, dat wy dezelven hier by voegen.

„ Dit is die Ordinantie ende regement
„ van den Hove op St. Pancras Be-
„ ghynhof, en van hare gemeene
„ leven, bezeghelt mit der Stede
„ Seghele ende ooc geconfirmeert
„ door den Bisschop van Utrecht,
„ ende van myn Heer van Hollant.

„ Wy Scout, Scepenen en Raid der
„ Stadt Leyden doen cont an
„ allen luden, dat voer ons quamen Hil-
„ legont Geerlofsdr. Aechtje Waelincsdr.
„ en Baertje Ghysbertsdr. etcetera, en al-
„ le ander Beghinen, diehier nae bescreven
„ staen, Medesusteren en Beghienen des
„ Beghienhoves op St. Pancraes tot Ley-
„ den, op 't hoiglant, ende verwilcoir-
„ de en gheloveden mit gesamender hant
„ ende elc in besonder, voir hem en
„ voir heur nacomelinghen wittelic en-
„ de wel te houden alsulcke ordinantie
„ en regement van hare hove ende hoi-
„ re ghemene leven, op alsulke peyne
„ ende verbant, in alre manieren als hier
„ na bescreven:

„ Ter eeren ons liefs Here Jesu Chris-
„ ti en syner lieve Moeder Marien, en-
„ de Sinte Pancraes onse Patrone, en-
„ de Stichtinge aller goeder menssen,
„ so hebben wi ghemene Beghinen des
„ Beghienhoves tot Sinte Pancraes op
„ 't hoiglant ghemeenlic ende eendracht-
„ lic

(1) Uit medegedeelde berigten.

,, lic naer rade en goeddunken van on-
,, sen Cureit ende Goidshuismeesters van
,, Sinte Pancraes voirsz. en anders wiser
,, en rackeliker luden, ende ooc mit or-
,, dinantien van andere welgheordineer-
,, de Beghynhoven alse deien hier na
,, bescreven staet, sonder eenigh arge-
,, list, ende alle die punten niet te ver-
,, argheren maer bi der ghenade Goidts
,, te verbeteren naer rade wiser gheleerde
,, luden, ende twi Meestressen, ende
,, vier van de outste Beghinen ende be-
,, sceidensten, bi consent ende goeddun-
,, ken des Cureyts ende Goids Huismee-
,, steren voirsz.

,, In den eersten so sellen vier van de
,, outste Beghynen in elcre jair binnen
,, der Octave van Pincxteren mit de twi
,, Meestressen bi raden des Curyts en
,, Goedshuismeesteren voorsz. kiesen ee-
,, ne nieuwe Meestresse, ende die en
,, selder an bliven, ende dese Meester-
,, sen sellen t'ende jairs goede claire re-
,, kening doen in scrifte voir den Cu-
,, ryt en Goidshuismeesteren voirsz. en-
,, de ghemeene Beghynen van alle
,, dat den houe aengaet, van innemen
,, ende van wtgheven, maer des moet
,, die Meestersen voirsz. in den voirtz.
,, hove ghewoent hebben een jair lanc
,, ende ses weecken.

,, Item, so en mag hoir gien Beghyn
,, weren noch ontschuldighen van dien-
,, ste te doen, die den ghemeene hove
,, aengaet, daer des ghemeene hoves oir-
,, baer an legget, als Meesterse te we-
,, sen ende desghelicx, op ein peine
,, van te verlaten hare woonstad op ten
,, hove. Ende wair dat sake dat sy al-
,, so arm wair, dat sy overmits den dienst
,, also bekt wair, dat sy hair selve niet
,, ghedragen en mogte, als si te voren
,, dede, so sel men hair te hulp comen
,, van den ghemenen guede van den ho-
,, ve, bi beraden van de meesterssen en
,, de vier oudste Beghynen, en bi con-
,, sent van den Curyt en Goedshuismee-
,, steren.

,, Item, soe en sel oic gheen staen om
,, meesteresse te wesen, of des ghelyc
,, niet wille, of dair om bidden of doen
,, bidden, mair wair dat dit gesciede soe
,, en soude si op die tyt gien mesterse
,, wezen mogen.

,, Item, soe wanneer die Meesterse
,, yet te doen of sonderlinghe te bera-
,, den hebbe, dat den ghemeene oirbaer
,, des hoves angaet, dair sullen si hem
,, bespreken en beraden mitten gheme-
,, ne Beghynen, ende soe wair de Mee-
,, sterse mit vier van de outste van den
,, hove dan overdraghen bi consent en-
,, de goeddunncken des Cureyts ende
,, Goedshuismeesteren voirsz. dat sellen
,, die andre oic moeliken volgen.

,, Item, wair eenich van den Beghy-
,, nen, die dat versmaden ofte ongehoor-
,, saem wair, ende tot die ghemene ra-
,, den niet ende quame, alsoe verre als
,, 't haer van de Meesterssen gheboden
,, wair, soe sel si tot elcken stont als si
,, des niet en doet, verboeren V. f.
,, payements, welcken ghelt si betalen
,, moet op den selven dagh binnen Son-
,, neschyn, ende en betailde si also niet,
,, verboerde si alle daghen dair nae op
,, eenen yegelicken dagh ooc V. f. paye-
,, ments, ter tyt toe dat si wel betailt
,, heeft, en dat ghelt alsoe verboert
,, sel gaen tot ghemenen oirbair des
,, hoves.

,, Item, so en sel nyemant tot eenre
,, Beghyne ontfangen worden opten ho-
,, ve, si en is bekent van eersaemen
,, staet, eens raeckelen levens, ende si
,, heeft dair op ten hove ten minsten
,, ien jair voir hair ontfang ghewoent;
,, en is dat sake dat si ten enden dair
,, begheert ontfanghen te worden, tot
,, eenre Beghyne, soe sellen die Mee-
,, stersen ende ghemeene Beghynen of
,, ten minsten mit rade van de vier out-
,, ste Beghynen, mit consent ende goed-
,, dunken van den Cureyt en de vier
,, Goedshuismeesters voirsz. dat si wair-
,, dig is ontfangen te worden, soe sel-
,, len si bi een Cureyt of een ander rae-
,, kelic Priester van sinen weghen hair
,, voirlesen van den ghewoente van hoi-
,, ren staet des Hoves, ende vragen hair
,, of si oetmoediglicken hair wil over-
,, gheven in sulc verbant, ende leven,
,, nair redelicken Beghynen staet, ende
,, wil si dat al doen op ghenaeden van
,, ons Liefs Heren, ende dan sel men
,, se ontfangen in den naeme des Vaders
,, ende des Soens, ende des heilighen
,, Geestes, amen.

,, Item, soe en sel ghien van de Be-
,, ghynen yemant mit haer laten woe-
,, nen, het si Kinder of Joncvrou, ten
,, si bi oirlof en consent van de Meester-
,, sen, ende die Kinder of Maegden sel-
,, len hun sedelic houden, in alle de se-
,, den van buten, ende van alle de deugh-
,, den naer sedelicken sedigheit, ende
,, wair dat sake dat dit nyet en gesciede
,, ende hem die Kinder ofte Maegjonc-
,, vrouwen alsoe reghierden dat het Hof
,, dair van confuset wierde, of belast

,, wor-

" worde, ofte kenlic yemant byſonder " op den Hove, ende ſi hen dair niet " en beterde cort nae der andere ver- " maninghe der Meeſterſen, ſoe ſellen " die Meeſterſen mit rade van de vier " outſte Beghynen, gebieden die dair " Kinder of Maegdjoncvrouwen mede " woenen, dat ſi ſe van hair ſetten van " den Hove binnen thien daghen na der " vermaeninghe, op een pein van hair " woenſtad te verlieſen.

" Item, ſo en ſel nyemant van de Be- " ghynen buten den Hove benachten " of buten die poirte van Leyden va- " ren, of eenighe ſaeke wille, die hair " of hairen Vrienden aengaen, dan bi " oerlof van de Meeſterſſen, en ſi ſel " oec ſegghen in wat ſtede dat ſi varen " wil of benachten, ende hoe langhe ſi " vermoed uit te weſen, ende dencket " die Meeſterſſen guet, ſoe ſellen ſi hair " een ander Beghyn of een eerbaer vrou- " we perſoen van den Hove mede ghe- " ven, ende bevelen hair nyet langer te " weſen als hair oerlof eyſchet, noot " buten geſceiden van kennelicen ſtic- " ken of van groot onweder, ende wair " dat ſake, dat ſi veerthien daghen " buten hair oirlof bleven, ſoe verlieſet " ſi hair woenſtad op den Hove.

" Item, wair yemant van den Beghy- " nen die oneerſaem gheſelſcap hantier- " de, binnen den Hove of buten, dat " God verbieden moet, dair ſi of dat " Hof mede ſcandaliſeert wort, of mocht " belaſt worden, wanneer die Meeſters- " ſen dat vermaenen, ſoe ſellen ſi hair " in godeliken minne ten eerſten dair in " vermanen, dat ſi hair beteren, en is " dat ſake, dat ſi der vermaninghe on- " ghoerſaem es, en ſi des niet en laet, " en dair en boven die Meeſterſſen ver- " nemen, van twie ofte meer wairach- " tige ghetuigen, bie hoeren ede dat ſi " hair oneerſamighe wanderinge niet en " laet hair geſelſcip, ſoe ſellen ſi in te- " ghenwoerdigheit van die gemeene Be- " ghynen of vier van die outſten, bi " rade van den Cureyt en Goedshuis- " meeſters voirſz. van den Hove ſetten, " en hair Stede blivet den Hove ſon- " der eenigh wederſegghen.

" Item, wair dat yemant van de Be- " ghynen beriſpet werde van eenighe " punten, die in de Ordinantie ſtaen " van onſen Hove, ende beriſpelic daer " in ghevonden worde, ende ſi 't hair " vrinden claeghede omdat te weder- " ſtaen ende te weiren mit haire vrin- " den, alſoe dat eenigh Beghyn dair of " eenigh laſt of onluſt of quame, ſoe " ſouden die twie Meeſterſſen ende vier " van de outſten, bi rade en conſent " des Cureyts en Goedshuismeeſters " voirſz. die Beghyn van den Hove ſet- " ten ſonder yemants wederſegghen, " ende hair Stede blivet des Hoves.

" Item, wair dat ſake dat yemant " van de Beghynen yemant van haire " Medebeghynen of raeclic perſoen, die " op den Hove diende, mit woerden of " wercken ſcande of laſter dede binnen " den Hove of buten, dat kenlic en " openbair wair, dat ſel ſi betaelen ten " goetdunken van de Meeſterſſen of " vier van die Outſten, ende wair 't ſa- " ke dat ſi dat nyet doen wilde binnen " dertich daghen dair nae, ſoe ſellen die " Meeſterſſen mit die andere Beghynen " bi rade des Cureyts en die Goedshuis- " meeſteren voirſz. die Beghyn van den " Hove ſetten ſonder yemants weder- " ſegghen, en hair Stede blivet des " Hoves.

" Item, ſoe ſellen die Beghynen en- " de oec die dienſtmaegden, die op den " Hove woenen, draghen ſimpele clede- " ren, ſwart, graau of wit, ende die " elle van die laken en ſel nyet coſteli- " cer weſen dan ein pont pajements of " dair omtrent, maer liever min dan " meer.

" Item, ſoe ſellen die Beghynen gien " bont draghen of ſide.

" Item, ſoe en ſellen ſi geen opghe- " beſt onderroc draghen, ende ſi en ſel- " len gien ghereghen clederen draeghen.

" Item, ſoe als ſi bider ſtrate gaen, " ſoe ſellen ſi mit falide gaen of huyken " over 't hooft geſlagen.

" Item, ſi ſellen ſwarte ſcoenen mit " riemen of knevelen draghen en die " ſtomp.

" Item, ſi en ſellen gien lanc hair " draghen.

" Item, ſi en ſellen ghien leder dra- " ghen dan ſwart en ſtilleganghen of an " Scaloofſen en die ſtomp.

" Item, men en ſel ghien Beghyn " ontfangen of ſi hebben ſelve ſoe veel " of hoire vrienden dat ſi ghien broot " bidden darf.

" Item, ſoe en ſel ghien Beghyn bu- " ten den Hove gaen om bootſcip of " anders, ten ſi bi oerlof der Meeſters- " ſen.

" Item, en ſel ghien van de Beghy- " nen van den Hove gaen eeten, ten ſi " in eerſame ſteden of rackeliken luden, " en bi oirlof der Meeſterſſen, en ſi ſel

 " noe-

„ noemen die Stede, dair si eeten sel, vercrighet si dair in oerlofs, soe sellen hair die Meestersen ien mede gheven die hem nutste denket, ende dair en sel ghien manspersoen eeten noch in gheselscip wesen dair confuys of quaet vermoeden af comen magh.

„ Item, soe en sellen ghien ghast, ghastwyse op den Hove bliven boven drie daghen lanc, ten waire bi oerlof en consent van die Meesterssen.

„ Item, dair en sel ghien Beghyn gheselscip houden onder hoghemisse of onder Vesper, ten waire vreemde gasten, en dat sel wesen bi oerlof der Meesterssen.

„ Item, als ien Beghyn sterft op den Hove, soe sel si den Hove laten ten minsten ien Hollandsche gulden, eens te betaelen, tot eenre ghemene maeltyt dair mede te ghedenken.

„ Item, soe sel ghien manspersoen geestlic of wairlic op den Hove eeten, ten ware wercluden, die dair wrochten sonder argelist.

„ Item, dair en sel ghien manspersoen op den Hove benachten of slapen, en wair dat sake dat 'er eenighe Beghynen gesciede, dat si willighlic ende wetenlic eenighe manspersoen het waire Neve op den Hove liet benachten of slapen, dat men wairachtigh ghetuighen mogte mit twie of meer, die sel hair woenstad verliesen, en dat Hof ruymen binnen thien daghen dair nae.

„ Item, wair dat yemant van de Beghynen eenigh van de Meesterssen confuis ofte lachter dede in 't openbaer, doer hair selve, of doer hair vrinden, of wedervoeren in woerden ofte in werken, dat si betuyghen conde, soe sel si dat beteren by vier van de outste Beghynen, of si verboert dat Hof.

„ Item, soe en sel men ghien Beghyn ontfangen, si en is sesthien jaren out.

„ Item, soe sellen die ghemene Beghynen te love en ter eeren Godes hem dair toe bereyden jairlicx ten minste op die feesten, die dair na bescreven staen, mit oetmoedigheit, en innichheit dat wairde lichaem ons liefs Heren te ontfaen, ten wair dat et heur Biechtvader nyet goed en oirbaer en dochte, als in crancheden des lichaems ofte in andere crancheden, dat het beter gelaten dochte. Als op den H. Paeschdagh, op ons Heren Hemelvaertdach, op den H. Pinxterdagh, op den H. Sacramentsdach, ende voirt op alle onse sessen Vrouwen daghen, op den H. Kersdagh, op St. Pancraesdagh, op dat hi alsoe verscheiden coemt van ons Heren Hemelvaert of van Pinxter, dattet onse Cureyt redelic denket te wesen; voert op St. Maria Magdalena dagh, en op Allerheilighen dagh, ten waire dat yemant meerder begeerde te ontfaen dan voirsz. is, die sel t dicker ontfangen bi goeddunken en raidt hairs Biechtvaders.

„ Item, soe sel men die poorte van den Hove des avonts sluyten als men nachtlicht luyt tot St. Pancraes of cort dair nae, ende des ochtens weder ontsluyten als men die Metten luyt, ende men sal binnen die tyt nyemant van den Hove in of uyt laten, ten ware kennelicken nootsaeken of ghemeen oirbaer des Hoves ende oic bi weten van de Meesterssen.

„ Item, soe en sel ghien Beghyn borge worden voir yemant.

„ Ende want wi Scout, Scepenen en Rait der Stede voirsz. willen deelaghtig wesen der goeder werken, die de Joncvrouwen voirsz. en die naemaels op den voirsz. Hof comen sullen, dat si nu en altoes by der ghenade Goedts doen sellen, soe nemen wi se aen onder onse bescermnesse hem te helpen en te voirderen dair wi moghen in eerbare saeken, en willen dese voirn. punten gehouden hebben als voirsz. staet, en op die voirsz. peyne sonder wedersegghen van yemant.

„ In kennisse der wairheit soe hebben wi desen brieve dair of beseghelt mit onse Stads Seghele, in 't jaer ons Heren duysent vier hondert en drie, op Sinte Lucie dagh.

Uit den Perkament brief van den Heer Burgermeester Dr. J. F. Gronovius te Leyden.

„ Aelbrecht, bi Godts genade, Palensgrave up ten Ryn, Hertoge van Beyeren, Grave van Henegouwen, van Hollant, van Zeelant ende Here van Vrieslant, doe cont allen luden; dat wy geconsenteert ende geconfirmeert hebben, consenteren en confirmeren bi desen brieve puerlic om Goedts wille alsulce eendragten ende punten als die Baghynen van St. Pancraes up 't hogelant tot Leyden mit malcander overdraghen hebben, nair inhoude van den Brieve dair ons tegen-

„ woer-

„ woerdighe Brieve doirsteken is. Ende
„ beloven voir ons en onse Naecomelin-
„ ghen de voirsz. Baghynen dair in te
„ doen houden ende starcken naer inhou-
„ de der Brieve voirsz.

„ In oirconde desen brieve bese-
„ ghelt mit onsen Seghele.

„ Ghegheven in den Haghe up-
„ ten festhienden dagh in Fe-
„ bruario M. CCCC. ende
„ drie, na den loop van onsen
„ Hove.

Uit den Oorspronklyken Brief op Perkament geschreeven.

Hoe naauwkeurig alles in deeze instelling bepaald scheen, vondt men echter wel haast, dat 'er niet genoeg voor 't onderhouden, en den welstand der kameren of huisjes gezorgd was, wyl eenige Begynen die verzuimden behoorlyk te dekken, 't gene oorzaak gaf, dat de Meesteressen en oudsten van den Hove, om verdere ongemakken te verhoeden, met eenige der bestierders van Sint Pancraas Kerk, daar ze onder behoorden, dit verdrag opstelden en slooten:

„ WY Katheryn Jans dochter, ende
„ Katheryn Dircx dochter, meesterſen, hebben overdragen mit Griete Hermans dochter, Claer Jans dochter, Alyt Jans dochter, ende Lysbeth Heynrixs dochter, op dese tyt die outsten van onsen Hove ende mitten gemenen Beghinen van Sinte Pancraes Beghynenhof, by consent ende guetdencken van Here Claes van Zyl Scholaster, Thesaurier, Cureit ende Canonick van Sinte Pancraes Kerck te Leyden, ende van Jorys Pietersz. Herman Bouwensz. Willem Claisz ende Pieter Jansz. nu ter tyt Kercmeesteren van Sinte Pancraes Kerck voirnoemt, om te verhueden sekere gebreken, die in onsen voirn. Beghynhove dagelixs vallen van onsen Beghinen die hoir cameren niet en decken als zy wel schuldich waren te doen. Soe hebben wy eendrachtelic geordiniert ende ordinieren voir ons ende voir onsen nacomelingen, die in toecomenden tiden in onsen voirn. Beghynhove van Sinte Pancraes Beghinen wesen sullen, dat vast gestade ende onverbrokelic te houden tot ewigen dagen: dat men voirtmeer ewich durende onsen voirnoemden Beghynhove in dake houden sel „ van den gemenen gueden, op dat „ voirtmeer in decken van onsen Beghynhove voirsz. niet meer sulke gebreken en geschien ende toten gemenen oirbair ewelic verhuet mach bliven.

„ Gedaen in 't jair ons Heren duy-
„ sent vierhondert seven ende
„ tseftich opten anderden dach
„ in Septembri.

Uit het Perkament MS. van den Heer Burgermeester Dr. J. F. Gronovius te Leyden.

Het schynt, in vervolg van tyden, dat deeze Zusters ook deel aan 't verval der neringen van deeze Stad gehad hebben, om dat Heer Geryt Pieterszoon, Canonik van Sint Pancraas Kerk, aan zes Begynen, elk vyf duiten jaarlyks op zekere voorwaarden, van kerkdiensten te doen, besprak, een klaar bewys van de schaarsheid van geld in dien tyd. De maaking van deeze somme is van den volgenden inhoud:

„ WY Quyryn Allertsz. Meester Cornelis Pietersz. Cornelis van Noorde, ende Cornelis Adriaensz. als nu ter tyt Kerckmeesteren van Sinte Pancraes Kercke binnen Leyden, kennen ende belyden angenomen te hebben ende aenneme mits desen van der voersz. Kercke weghen, voer ons ende onse nacomers, die Kerckmeesteren van de voorsz. Kercke wesen sullen, by consente van den Gerechte der selver Stede van Leyden voern. van Heer Geryt Pietersz. Priester ende Canonick van Sinte Pancraes Kercke voersz. omme te deelen ende te geven, alle ende telcken jaere, op alderzielen dach, zes Baghynen van Geryt Lams Baghynhof, staende binnen Leyden opte Hoegelants Kerckgraft, elcke Baghyn parsoen vyf doeyts, daer of die eerste deelinghe beghinnen ende ingaen ofte wesen sal op alderzielen dach Anno 1557. ende dan soe voorts alle ende telcken jaere op alderzielen dach dair an volgende, te geven ende te deelen elcke Baghyn parsoen vyf doeyts, tot zes Baghynen toe als voersz. staet, gheduerende ten eewygen daghen toe. Des sullen die zes Baghyn parsoenen, alle jaers op alderzielen dach, gehouden wesen onder die Hoechmisse tweemael te comen offeren, oick ewelicken gedue-

„ rende, ende bidden voer die zielen van „ Heer Geryt Pietersz. voern. voer zyn „ Vader ende Moeder zielen, ende voer „ alle zyne vrienden zielen. Ende hier „ van soe bekennen wy Kerckmeesteren „ voern. van der voersz. Kercke weghen, „ all wel voldaen ende in goede getelde „ penningen betaelt te wesen van Heer „ Geryt Pietersz. voern. den laetsten pen- „ ninck mitten eersten. Welcke pen- „ ningen wy Kerckmeesteren voern. we- „ deromme gedistribueert ende vuytge- „ geven hebben, tot behouf van de sel- „ ve Kercke voern. alle dinck sonder „ arch ofte list.

„ In kennisse der waerheyt soe heb- „ ben wy Kerckmeesteren voersz. „ desen Memoriaele brief onder- „ teyckent, ende elcx onse naem „ mit ons selfs handt hier onder „ gescreven.

„ Aldus gedaen in 't jair ons Hee- „ ren 1557. opten 24. dach in „ October.

Cornelis Pietersz.
Quyryn Allertsz.
Cornelis Adriaensz.
Cornelis Noorde.

De goederen van dit Begynhof zyn, in 't vervolg van tyden, aan de Kerkmeesteren der Hoofdkerken toegevoegd (1).

Pieter Simons Begynhof.

Buiten twyfel heeft deeze byeenwooning haaren naam van Pieter Simons Begynhof ontfangen van den stichter, die hetzelve nevens 's Graavensteen gebouwd hadt. Het wierdt bewoond door Begynen die haar werk maakten de zieken op te passen, de dooden te bewaaken, en voor dezelven in huis en op de graven te bidden (2). Niet lang is het in dien staat gebleeven; want de Kerkmeesters van Sint Pieters Kerk in 't jaar veertienhonderd, hun Kerkhof te klein oordeelende, wisten door den Gerechte der Stad Leyden van Hertog Albert vryheid te verkrygen, om hetzelve te vergrooten, en tot dat einde het gemelde Begynhof af te breeken, mids de Regeerders der Stad aan die Zusters het erf van den Heere van Reysoorden tot eene woonplaats zouden bezorgen (3); doch ofze daar lang gebleeven zyn, is my zoo wel niet gebleeken, dan datze in Sint Josephssteeg, daar thans het hofje van Sion gelegen is, overgevoerd, en van daar weder naar 't Mieren nest verhuist zyn. Niettegenstaande deeze verandering, is de Stad nog veele jaaren naa de afbreuk van 't Begynhof met zekere renten op hetzelve staande, belast gebleeven; want men vindt in des Thesauriers rekening van 't jaar 1599. nog het volgende: „ Betaald Adriaan Fransz. als Rentmee- „ ster, of procuratie hebbende van Ja- „ cob Albout, twee gulden vier stuivers, „ wegens verloopene pacht of renten, „ gestaan hebbende op Pieter Simons „ Baghynhoff alhier, 't welck by de „ Stad aangenomen is, om gebruict te „ worden tot een tuchthuis ". En op 't jaar 1642. „ Aan Jongheer Aelbout, „ als competerende van deeze Stad een „ jaarlyksche pagt van seventien schel- „ lingen mit der houder, gestaan heb- „ bende op Pieter Symons Begynhof, „ 't welke sedert tot een Timmerwerf „ is gebruikt geworden; ook is aldaar „ geweest de oude Picqueurstal en „ Loots " (4).

(1) Thesauriers rekening van 't jaar 1599. pag. 174. versa.
(2) Orlers Beschryving van Leyden pag. 118.
(3) Zie onder Sint Pieters Kerk hier voor pag. 28.
(4) Thesauriers rekening van 't jaar 1642. II. deel fol. 624.

DE KAPELLEN.

De Visch Kapelle.

De geneegenheid onzer Voorouderen tot het bouwen van Geestlyke Gestichten, 't zy uit vermoeden van hun welzyn daar door te bevorderen, 't zy om de Priesters, die 'er hun voordeel by vonden, te behaagen, is zoo sterk geweest, dat men uit deeze of andere oorzaaken, zoo veele Kerken, Kloosters, Kapellen, en Godshuiszen hier en elders gemaakt vondt, en, gelyk sommigen aantekenen, den armen zomtyds gebrek liet lyden, een werk 't gene met den Christelyken Godsdienst, aanbevolene meededeelzaamheid, en onderlinge liefde niet in alle deelen overeenstemt. Door zoodaanigen drift schynt de Burggraaf van Leyden ook bewoogen geweest te zyn in 't jaar 1376. toen hy aan de Vischkoopers van Leyden een erf gaf, op het welke eene Kapel stont, gelyk uit den nevensgaanden giftbrief bespeurd wordt:

„ Ic Dirc Heer van Wassenair, Burch-
„ grave van Leyden doe kond allen
„ luden, dat ic ghegheven hebbe ende
„ gheve den gemienen Vischcopers van
„ Leyden een stuc erfs, dair nu ter tyt
„ die Capelle op staat in rechter ael-
„ misse puierlic om Godswillen, om mi-
„ re ouder zielen ende der mynre, dat
„ ic selve beleghen hebbe, aen die Oest-
„ zide, ende aen die Zuutzide mit mi-
„ nen Ryn, ende op die Zuutwestzide
„ die Stede van Leyden, ende aen die
„ noirtwestzide die ghemienne brugghe.
„ Ende dit hebbe ic ghegheven voir mi
„ ende voir minen nacomelinghers tot
„ eweliken daghen hoir ende horen na-
„ comelinghers der ghemienre Visch-
„ copers van Leyden.

„ In kennesse der wairheyt, so
„ heb ic desen brief open be-
„ zeghelt met minen zeghel.

„ Ghegheven in 't jair ons He-
„ ren duysent driehondert ses
„ en tseventich, des Sonnen-
„ daghes op Sinte Mergrie-
„ ten dach.

Uit den oorspronglyken brief van den Hooggeb. Heer: Unico Willem Graaf van Wassenaar.

NB. Was versterkt door een groen wasch Zegeltje, hebbende drie halve Maanen in 't eerste en vierde quartier, en eenen balk of band in 't tweede en derde quartier aan enkelen staarte uithangende.

Doch het gebruik van deeze Kapel, met hoe goeden inzicht ook geschonken heeft geene voortgang gehad, om dat die op 's Burggraaven grond gelegen, door de Vischkoopers, die onder de Parochie van Sint Pieter woonden, niet dan tot naadeel van den Cureit van Sint Pieters Kerk konde bezogt worden, en dierhalven verbooden was; des zy evenwel niet ondienstig vonden eene Kapel aan de andere zyde van den Ryn, nevens de Vischbrugge met goedvinden van de Cureit te bouwen, en dierhalven in 't jaar dertienhonderd drieëntachtich, over het doen van den dienst en daar uitspruitende voordeelen met denzelven een verdrag slooten, van 't welke de voornaamste leden op deeze punten uitliepen. Eerstelyk, dat men in de gemelde Kapel, die aan de heilige Maagd Maria toegewyd was, geen meer missen zoude doen dan drie dage ter weeke, des Donderdags, Vrydags en des Zaturdags, uitgezondert op hooge feestdagen: ook zoude aldaar geene begraafplaats zyn, noch ooit met wywater besprengd moogen worden. Ten andere dat de dienst der Misse aldaar voor den tweeden klokslag van de Hoogmisse in Sint Pieters Kerk, altyd zoude geëindigd zyn. Verder dat de verschillen in dien 'er eenige ontstonden, met behulp van den Cureit ter nedergelegd zouden worden, en dat de Meesters van de Vischkoopers jaarlyks aan den Cureit van Sint Pieter, drie ponden gangbaare Hollandsche munten betaalen zouden, onder beding, dat de offerhanden ten tyde der Misse, of andere giften, aan de Vischkoopers zouden blyven, met meer omstandigheden in den nevensgaanden Latynschen brief breeder begreepen:

„ In Dei nomine amen. Anno a na-
„ tivitate ejusdem millesimo trecen-
„ tesimo octuagesimo tercio, indictione
„ sexta secundum stilum & consuetudi-
„ nem civitatem & Dyocesim Trajec-
„ tensem, mensis Martii, die tertia ho-
„ ra completorii vel quasi, in mei No-
„ tarii publici ac Testium infra scripto-
„ rum ad hoc specialiter vocatorum &
„ rogatorum presentia personaliter con-
„ stitus, discretus & honestus Vir Do-
„ minus Theodoricus de Reno Curatus
„ seu investitus Ecclesie parochialis Sanc-

„ ti

,, ti Petri in Leyden, Trajectenſis diocеſis confeſſus fuit, & publice dixit, quod ſic de conſenſu ſuo p . . iter & aſſenſu quod ſit quadam Capella fundata & edificata infra Parochiam Ecleſie Sancti Petri predicte per Mercatores Piſcium in Leyden apud magnum pontem in Leyden, vulgo nominatum *die Viſchbregghe* & quod illa conſecraretur in honore omnipotentis Dei & ſpecialiter Beate Marie Virginis glorioſe ejus matris, & divina celebrarentur in eadem perpetuis temporibus ſub certis & modis & conditionibus infra ſpecificatis & factis inter Dominum Theodoricum Curatum ante dictum ex una parte & Theodericum dictum Poes filium Franconis nec non Gerardum Voircoop . . . . Magiſtros & Procuratores mercatorum piſcium in Leyden nomine & vice omnium ipſorum ut aſſerverunt parte ex altera.

,, Prima conditio eſt iſta quod officians pro tempore Capellam predictam non celebrabit pluries miſſas in eadem quam tribus diebus in qualibet ebdomada, videlicet, feriis quartis ſextis & in Sabbatum (1) excepta quadrageſima, in qua poteſt officians ſi placet celebrare omni die ſed in tribus feſtis principalibus videlicet Nativitatem Domini, Paſche, & Penthecoſtes nec in feſtis beate Marie Virginis celebrabitur miſſa in Capella predicta, nec in eadem fient ullo tempore aſperſiones aque benedicte nec ſepulture defunctorum.

,, Secunda conditio eſt, quot dictus officians ſemper finiet miſſam ſuam ante ſecundum pulſum ad ſummam miſſam in Eccleſia beati Petri predicta.

,, Tertia conditio eſt quot in cauſa. quod aliqua diſſentio vel diſcordia oriatur inter Curatum Eccleſie Sancti Petri predicte pro tempore ex una parte & inter officiantem Capellam, predictam pro tempore parte ex altera tunc Curatus predictus oſtendet & dicet hoc Magiſtris ſeu procuratoribus mercatorum piſcium in Leyden pro tempore & ipſi determinabunt & caſſabunt illam diſcordiam. Et viceverſa ſi aliqua diſſentio vel diſcordia oriatur inter officiantem Capellam predictam pro tempore ex una parte, & Magiſtros ſeu Procuratores mercatorum piſcium in Leyden pro tempore parte ex altera, hoc Magiſtri ſeu Procuratores predicti oſtendent & dicent curato Eccleſie Sancti Petri predicte pro tempore & ipſe determinabit & caſſabit dictam diſcordiam ſemper dolo & fraude excluſis. Et dictus officians ſemper exhibebit reverentiam Curato predicto.

,, Quarta conditio eſt quod Magiſtri ſeu Procuratores mercatorum piſcium in Leyden pro tempore ex parte & nomine ipſorum omnium quolibet anno in vigilia nativitatis Domini ſolvent & tradent Curató Eccleſie Sancti Petri predicte pro tempore tres Libras Hollandenſes denariorum monete currentis & uſualis in prompta & numerata pecunia. Et unum bonum lucium vulgariter dictum *een Heynckaert*. Et propter premiſſa Mercatores piſcium in Leyden habebunt & tollent omnia quae offerentur in Capella predicta tempore miſſarum vel alio tempore, ſive hec fuerint in pecuniis vel in aliis rebus, ſuper quibus omnibus & ſingulis premiſſis dicte partes hinc inde petierunt ſ. [ſolemniter] fieri a me Notario publico infra ſcripto unum vel plura inſtrumentum ſeu inſtumenta publica.

,, Acta fuerunt hec in Opido de Leyden in domo habitationis Michaëlis van den Heyde, anno, indictione, menſe, die & hora quibus ſupra, preſentibus ibidem diſcretis & honeſtis Viris & Dominis reverendo in Chriſto Patre ac Domino, Domino Folkero Dei gratia Epiſcopo Gebelechenſie, protunc ad exercitium Pontificalis offitii & ipſum concernentia in Civitate & Dyoceſi Trajectenſi a ſancta ſede Apoſtolica Deputato, Arnoldo Zwalnaert Presbitero & Canonico Eccleſie Sancti Pancratii in Leyden, Magiſtro Nycolao Suker, Magiſt roin artibus Clerico, & Michaele van der Heyde predicto Laico Trajectenſis Dyoceſis, Teſtibus fide dignis ad premiſſa vocatis ſpecialiter & rogatis. Et ſic ſubſcriptum. Et ego Petrus filius Michaelis Clericus Trajectenſis Dyoceſis publi-

(1) Dat is Donderdag, Vrydag en Zaturdag.

„ blicus Imperiali auctoritate Notarius premissis omnibus & singulis dum sic ut premittitur agerentur & fierent una cum prenominatis Testibus presens interfui eaq . . sic fieri vidi & audivi & hoc presens publicum instrumentum manu mea propria scriptum exinde confeci & in hanc publicam formam redegi hic me subscripsi signoque meo solito & consueto signavi in testimonium omnium premissorum vocatus & rogatus.

„ Concordat cum sua copia „ auctentica per me

C. Z. J.

Not. Publ.

MS. Perkamente Blaffaart van den Duitschen Huize te Leyden. pag. 19. & seq.

Dit gesticht stont tusschen de Vischmarkt en de Marsmansteeg, hebbende den Ryn in 't Noordoosten, en de aangang naar de Markt, of Kapelsteeg ten Zuidwesten. De Vischkoopers, en de Vischwyven gingen aldaar 's morgens de Mis hooren: ook wasze ten dienste van de misdaadigen, die aan den halze op den blaauwen steen stonden gerecht te worden, welken aldaar hunne laatste mis hoorden, by welk geval de Schout en Schepenen, met hunne lange tabbaarden zich ook derwaard vervoegden, en naa de Kapellaan het gebed voor den misdaadigen gedaan hadt, weder vertrokken, en de schuldige voorts, naar de Gerechtsplaats geleid, gestraft wierdt. Verscheidene jaaren wierdt deeze Kapel met genoegen door de Vischkoopers gebruikt, en het feest der wyding, op den eersten Zondag naa Sint Jan den Dooper gevierd (1); alsze eindelyk door wanbetaaling van de schuldige erkentenis, verschil kreegen met den Commandeur van Sint Pieters Kerk; welke de Kapelmeesters, uit hoofde van achterstallige voldoening voor Burgermeesteren ontboodt, en zynen eisch door 't aantoonen van wettige bewyzen, vorderden, die hem in deezer voege toegeweezen wierdt:

„ Upten twintichsten dach van Aprille A°. XV^C. ende zessenvyttich zyn ten verzoucke van Heere Joachim Jansz. Commanduer van Sinte Pieters Kercke binnen Leyden geroupen geweest voor den Burgermeesteren der zelfder Stede, Martyn Jansz. van Zonnevelt, Cornelis de Thinnegieter, Adriaen Jansz. Vischcooper ende Pieter Backer, als Cappelmeesters van de Vischcapelle, Alwaer de voorsz. Commanduer zyn clachte gedaen heeft, als dat de voorsz. Capelmeesters in weygeringe waren hem te betaelen zyn Jaerlixe rechte, hem competerende overmits dabsciffi van den voorsz. Capel van zyn Cure ende Parochie voorn. bedragende jaerlix vierdalve gulden van veertich grooten, twelc hy menige lange jaren ontfangen hadde ende byzonder zedert 't jaer van elven tot desen dage toe wtghezondert, dese controversie bewysende t'zelfde mit zeeckere Instrumente, Registere ende andere Documenten, te weten, dat hoewel van beghinsele zo veel aen gelt niet betaelt en is geweest, dat nochtans de snoucken tot gelt geredigeert, die zy mede de plagen te geven daer jaerlix zo menige jaren als voorsz. is zo vele voor betaelt is geweest. Twelcke verstaende de voorn. Capellemeesters ende byzonder dat de voorsz. betaelinge van de vierdalve gulden uniformelyck zoe lange jaren gedaen ende geschiet was by hare voorzaten, hebben te vreden geweest ende geconsenteert de zelfde vierdalve gulden wt oorzaecke voorsz. voordan mede te betaelen.

„ In kennisse van desen is hier acte van gemaect ende by my wt bevel van den Burgermeesteren voorsz. namentlicken Geryt Beuckelsz. Butewech, Adriaen Jansz. ende Jonge Dirc Jansz. onderteyckent, opten vierden dach van Mey A°.

NB. Men vindt mede op het jaar 1459. dat zeker Vischverkooper, die misdaan hadt, onder andere verweezen wierdt in eene bedevaart, en die volbragt zynde, *aan onzer Vrouwe Kapelle op die Vischmarct te geeven twee toirtysen, elke toirtyse van drie pond Was.*

Correctieboek der Stad Leyden van den Heere N. N. pag. 9. versa.

(1) Uit de naagelaatene Schriften van C. v. M.

„ A°. XV^{C}. ende zeſſenvyftich.
Onderſtont getekent
J. Dye Milde.
Uit den Perkamenten Blaffaart van 't Kapittel van St. Pancras te Leyden.

Deeze Kapel is nog in ſtand gebleeven tot het jaar 1567. wanneerze in de maand Juny afgebroken en vernietigd is (1).

Sint Huiberts Kapel.

De Kapel van Sint Huibert heeft eertyds geſtaan in de lange Korenbrugſteeg, aan de zyde van den Burg, was een oud geſticht, want men vindt reeds in eenen brief van 't jaar 1382. gemeld van eenen Klaas Heerman, Kapellaan van Sint Huberts Kapelle, welke ook gewaagt van zyne voorzaaten Kapellaanen, zoo dat niet onwaarſchynlyk is, of zal al eenen geruimen tyd geſtaan hebben. Dees Kapellaan was verbonden des Maandags, Dingdags, Donderdags, en Vrydags aldaar miſſe te leezen. Hierenboven was 'er eene Vikarie aan Sint Huberts outaar, ter eere van de L. Vrouwe geſticht met drie miſſen ter weeke, voor welken dienſt de Vikaris jaarlyks dertig Rynsguldens genoot. Het afbeeldzel van deezen heilig pleeg in 't ſteen gehakt, in den voorgevel van zeker huis aldaar gezien te worden; doch is door vertimmering, in onze dagen weg genomen. Men verhaalt, dat deeze Kapel door de Burggraaven geſticht zoude zyn, dat zy met hun gezin en dienſtboden, aldaar gemeenlyk de mis gingen hooren, alzoo 'er eene brugge over de Burggraft lag, langs welke men achter in de Kapelle konde koomen (2).

Sint Jooſten Kapel.

Deeze Kapel ſtont eertyds op de middelſte graft omtrent de Groeneſteeg, aan de Weſtzyde, alwaar nog zekere tekens aan de muuren van een huis ten bewyze zyn overgebleeven, ook pleeg deeze graft volgens eenen Schepenen brief van 't jaar 1439. den naam van Sint Jooſten graft te voeren, buiten twyfel naar de gemelde Kapel. Tot meerder bewys van dit geſticht hadt de Heer Mr. Johan Verſeyden, niet onervaaren in de Oudheden deezer Stad, eenen brief vertoond van den jaare 1365. door welken Katryn, Jansdochter, door medelyde bewoogen, om de ſobere inkoomſten van dit gebouw, een Kampje Lands in Leyderdorp aan deeze Sint Jooſten Kapel ſchonk, onder beding, dat men 's weeklyks aldaar eene mis moeſt leezen. Deeze armoede, en de droevige toeſtand van deeze Stad, doedt den aantekenaar beſluiten, dat Sint Jooſten Kapel, alvoor de groote beroerte en omkeering der Kerklyke en Waereldlyke zaaken, zal vervallen en vernietigd zyn (3).

Sint Valentyns Kapel.

Van deeze Kapel, die op de Sint Jacobsgraft geſtaan heeft, is ons weinig bewys naa gebleeven, echter vindtmen nog eenig gewag gemaakt by Mr. Simon van Leeuwen (4), meldende dat het buskruit, omtrent zynen tyd in Sint Valentyns Kerk, op de Sint Jacobsgraft, bewaard wierdt. Dit Geeſtelyk geſticht is ſedert, zoo ik meene, aan byzondere perſoonen verkoft, en in 't jaar 1709. door de Waalſche Diaconie, die by koop meeſters van het zelve geworden waren, tot een Houwhuis voor oude arme lieden, en weezen bekwaam gemaakt.

(1) Klein Chronykje by Orlers pag. 556.
(2) Uit de naagelaate Schriften van de uitgeevers der Kerklyke Oudheden.
(3) Uit de naagelaate Schriften van [illegible]
(4) Beſchryving van Leyden pag. 587.

TWAALF-

St. CATHARINA GASTHUIS te LEYDEN

St. ELIZABETHS GASTHUIS te LEYDEN

TWAALFDE HOOFDSTUK.

DE GASTHUIZEN.

Sinte Katarine Gasthuis.

Onder de Gasthuizen in de Stad Leyden gesticht, verdient, om zyne Oudheid den eersten rang, Sinte Katarine Gasthuis, weinige jaaren jonger dan Sint Pieters Kerk; gelegen aan de Noordzyde van de Breedestraat, zich tot achter aan den Ryn uitstrekkende. De byzondere beschryving van den eersten aanvang en bouwing, die tot nog toe onbekend, en my by geval ter hand gekoomen is, zal ik, zoo als men de zelve door de vyfde Kapellaan, Otto Herman, omtrent het jaar 1340. gedaan, ontdekt heeft, hier, om haare aanmerklykheid, letterlyk invoegen:

Cort berigt van die Gasthuse van Sinte Catharine to Leyden, zoe ic Otte Herman, Capellaen van dien huze, heb gevonden in die olde bryven van die Heeren van Steinvoirde,

Aanvang van dit gesticht.

„ Eyn die jaire M. C. XXV. gaef „ die Heer Willaem van Stein- „ voirde sine alinge huse mit die groe- „ ten hof en alle die boemen, die van „ die groeten straete tot die Ryn toe „ liep, tot enre Gasthuse om die liefde „ Goeds.

„ In die jaire M. C. XXX. tym- „ merde hi einre Capelle mit eine groe- „ te toeren daer an, en werde to ere „ van ti heylige Martelaresse Catharine „ ingewydet, die Bischop to Utrecht „ gaef aen desen huse veile schoene re- „ liquien van ti heylige Maget Catha- „ rine, dair omme die outair ter eren „ van St. Catharine oech ingewydet „ worde, en worde in een Kiske onder „ die Outaer bewaret.

„ In die jaire M. C. XL. tymmer- „ de Dieric van Steinvoirde, Willaems- „ soen, dry cameren voer die aerme lu- „ den. Dair naer tymmerde hi een Sie- „ kehuus voer die aerme luden, die hier „ vele worde gedragen.

„ In die jaire M. C. XLV. worde „ een scoene hoege toeren op die Ca- „ pelle gemaikt, wair wel XII. ellen „ hoeg boven die daecke: oich wert „ daer en scoene clocke ingehangen, „ die Sente Catheri heit.

„ In die Jaire M. CXCII. es in dese „ gasthuse gesterft Jan die Cramer, was „ die eirste Kynt geweest die in die „ vunte van St. Pieters Kerke geker- „ stent waer, en hy werde bi die vun- „ te gegraven, daer op een holte berde „ gescreve stoent:

HIER LEIT GEGRAVET JAN DIE CRAMER, DIE WAS DIE EIRSTE KYNT, DIE IN DESE VUNTE ES GEKERSTENT. BIT VOER SYNE ZIEL.

„ In die jaire M. CC. V. was soe „ harde en groete wynt uit die Zee, „ dat die toeren omme waeyde, en viel „ op die sieke huse, dair een out sieck „ man onder doet bleef, Godt hebbe „ de ziele.

„ In die Jaire M. CC. VII. worde „ weder een nieuwe toeren dair op ge- „ maicht, scoender als die eerste, vele „ goede luden offerde daer gelt toe.

„ In die jaere M. CC. IX. starf Heer „ Diric van Steinvoirde en was seer out,

 „ had-

„ hadde vele gueden en landen aen die
„ Gasthuse gegeven: doen regierde dat
„ sinen soen Jan van Steinvoirde, en
„ wair oick eene goedertierne man voir
„ die arme luden, maer regierde niet
„ lang, en starf in die jaire M. CC.
„ XXIII. Doen regierde het sein soen,
„ Jan van Steinvoirde, die nog jonge
„ wair, en leefde lange jaeren, es in
„ die jaire M. CC. LXXV. gestorve.

„ Op die selve jair verbrande die Ca-
„ mer van die Regente mit alle de bouc-
„ ken en bryven van den Gasthuse, dair
„ sy veel scaide en ongemac van had-
„ den.

„ Nair hem regierde sinen soen Ge-
„ ryt van Steinvoirde, die van die Paeus
„ van Roemen, en die Bisschop to U-
„ trecht verkreeg dat die Gasthuse een
„ Cappellaen zouden holden, en Heer
„ Jacob Claiszoen worde in die jaire
„ M. CC. LXXVIII. die eirste Ca-
„ pellaen, leefde maer IV. jair.

„ Heer Pieter was die twede Capel-
„ laen, leefde wel XXII. jairen.

„ Heer Jacoeb Kistemacker, waer die
„ derde Capellaen, regierde XV. jai-
„ ren.

„ Heer Jan de Leyden was die vier-
„ de Capellaen, regierde XII. jaeren.
„ bi sinen tide worde die groete bomen
„ in den hof an die Ryne uytgegraven,
„ die onder in die fondamente van de
„ nieuwe L. Vrouwe Capelle wierden
„ geslagen, want die grond was niet
„ vast genoeg, en men tymmerde aen
„ die Ryn voor onse huse een groete
„ steene mueren en Cameren.

„ Ic Otte Herman, die vyfde Capel-
„ laen, die Here geve my een sae-
„ lig leven ende doet.

In 't Jaar 1530. is door de Moeder van St. Catherine Gasthuis onderstand gegeeven aan de Moeder van Lopsen: zoo dat het schynt, dat het Klooster Lopsen reeds onder het Catherine Gasthuis gekoomen was (1).

Zie verder Beschryving van Leyden door S. van Leeuwen, pag. 498. & 499.

Het welk nog beter blykt uit het kleyn Chronykje by Orlers pag. 560. meldende, dat in de maand Julius 1570. het huis afgebroken wierdt by St. Catharine Gasthuis, om de zieken, die buiten de Stad, in Lopsen waren, binnen te brengen, en aldaar te huisvesten: ook pleeg ter gedachtenisse van de stichting der Zaale aan de Breedestraat ten Zuidoosten van de Gasthuiskerk boven het naaste venster van die zaal aan de Kerk, in steen gehakt te staan het jaar 1570. doch is sedert de vernieuwing weggenomen.

Deeze oudheid wordt eenigzins bevestigd, door eenen steen voor de Vrouwezaal op de plaats van 't zelve gebouw, by het waschhuis, draagende het jaartal 1171. De beginselen van dit huis zyn niet groot geweest, maar door giften, en maakingen van goederen, en geschenken van voorrechten is het in weinige jaaren magtig aangewassen, en met een Kapel midsgaders de overblyfzels van de zalige Maagd Catharina (2), zoo men zeide, voorzien zynde, is door verzoek der Opzienders, als zich in staat beyindende de kosten te draagen, door Paus Innocentius den Vyfden, in 't jaar 1276. aan hen macht verleend, eenen eigen Kapellaan ter verrichtinge der Kerkdiensten en het bedienen der Sacramenten, te moogen hebben, als uit den volgenden brief beweezen wordt.

Toeneeming, en met eene Kapel voorzien.

„ Innocentius, Episcopus servus servorum Dei, dilecto Episcopo
„ Trajectensi, salutem & Apostolicam
„ benedictionem: dilecti filii, Preceptor,
„ & Fratres hospitalis pauperum
„ de Leyden, Trajectensis Dyocesis,
„ nobis humiliter supplicarunt, ut cum
„ ipsi in eodem hospitali capellam habeant,
„ habendi Capellanum proprium
„ in eadem qui eis divina celebret, &
„ ministret ecclesiastica Sacramenta,
„ maximè cum parati sint de bonis pro-
„ priis eidem Capellano sufficientes red-
„ ditus assignare, eis licentiam concedere
„ dignaremur: Volentes igitur, qui lo-
„ ci diocesanus existis, in hac parte de-
„ ferre discretioni tue, per Apostolica
„ scripta mandamus, quatenus eisdem
„ Preceptori & Fratribus facientibus
„ quod offerunt, si expedire videris,
„ postulata concedas sine juris prejudi-
„ cio alieni.

„ Datum Laterani VIII. Kal
„ Aprilis, Pontificatus nostri
„ anno primo: in cujus testi-
„ mo-

(1) Uit medegedeelde berigten.
(2) *Fat. & Fundat. Ecclesiar. Traject. Ant. Matthæi pag.* 191

"monium sigillum nostrum
"presentibus est appensum.

"Datum ipso die Sanctæ Aga-
"the Virginis hora tertia-
"rum, vel quasi.

MS. Privilegien van Leyden.

Vertaaling.

Innocentius Bisschop, de dienaar van Gods dienaaren, wenscht aan den beminden Bisschop van Utrecht de Zaligheid en den Apostolischen zegen. Onze beminde zoonen, de Opzigter en de broeders van 't Armhuis te Leyden, onder het Bisdom van Utrecht, hebben ons ootmoediglyk gebeden, dewyl zy eene Kapel in 't zelve armhuis hebben, dat wy hun verlof zoude geeven om ook een eigen Kapellaan in de Kapelle te mogen hebben; te meer, nadien zy bereidwillig zyn om den Kapellaan uyt hunne eigene goederen genoegzaame inkomsten te bezorgen. Zo is het dan dat wy, willende deeze zaak aan uwe bescheidenheid stellen, die de Bisschop der plaatze zyt, door dezen Apostolischen bevelbrief gebieden, dat gy den Opzigter, en den broederen voornoemd, indien zy 't gene zy aanbieden werkstellig maaken, en zoo gy het dienstig oordeelt, hun verzoek inwilligt, zonder iemands recht te verkorten.

Gegeeven in 't Lateraan, den vyfentwintigsten Maart, in 't eerste jaar van ons Pausdom. Tot oirkonde dezes is ons zegel aan den tegenwoordigen brief gehangen.

Gegeven op den dag van de H. Maagd Agatha, op 't uur der Tertien, of daar omtrent, enz.

NB. *Mr. Simon van Leeuwen* begaat eenen misslag in zyne *Beschryving van Leyden pag.* 474. met deezen brief op het jaar 1368. te stellen, daar Paus Innocentius de V. in 't jaar 1276. geregeerd heeft.

Uit hoofde van deeze verkreegene vryheid wierdt Jacob Claeszoon, Priester, door Jan van Steenvoorden tot eersten Kapellaan aangesteld; doch Heer Jacob, Cureit van Sint Pieters Kerk, onder welke Parochie het Gasthuis gelegen was, stelden zich met den Landcommandeur van den Duitschen Huize hier tegen, en benoemde eenen anderen, 't gene zoo verre en hevig liep, dat de Schout, Schepenen, en Raad der Stad Leyden, om meer verwydering voor te koomen verscheidene oude lieden in 't jaar 1368 voor zich ontboden, om getuigenis van waarheid te geeven. Deeze eendragtlyk verklaarende dat de Steenvoordens Stichters en Collateurs, of geevers waren, bragt zoo veel te weege, dat Gerrit Splinter uyten Enge, Landcommandeur der Duitsche Order, in 't jaar 1390. van zynen eisch afstondt, en erkende Steenvoorde als wettigen bezitter van dat recht. Al het welke uit de nevensgaande stukken omstandig te zien is:

Verschil over den Kapellaan, door de Regeerders van Leyden beslegt.

"Schout, Schepenen, ende Raidt
"der Stede van Leyden, doen
"condt allen luyden; want Jan van
"Steenvoirden, Heer Jacob Claesz.
"Priester, gegeven heeft om Goede,
"dat Gasthuys binnen Leyden, daer
"Heer Jacob onse Cuireit, ende die
"Landt-Commelduir van den Duyt-
"schen Huyse t' Utrecht, dit selve
"Gasthuys gegeven hebben Heer Jan
"Koddemaiker, Priester, daer wy in
"verstaen, dat elcke vermoedt guet
"recht daer toe hebben; hebben wy
"gesproicken, ende voor ons gehadt
"voir den Gerechte, raickelicke luy-
"den, die wel te geloven syn eenre
"waarheyt, als Heer Claes, Cuyreit
"van Sevenhoeven, Jan van Brabandt,
"Symon Harmansz. ende Oitgodt Sy-
"monsz. Commelduyr, ende want dese
"oudt van dagen syn hier voorsz. zoe
"vrageden wy hen, op hoeren eedt,
"die sy daer op souden doen, wie van
"recht gever waer, ende Collatoir
"mochte wesen van desen Goeds-huy-
"sen, want voir desen tyt nye stoot
"in en viel, daer sy ons of seyden, dat
"sy niemant nare en wisten, nu ter tyt
"levende, dan Jan van Stienvoirden
"voorsz. ende verwonderden seer dat
"anders iemant onderwant hem te ge-
"ven: Want die gifte daer af altoes
"toebehoorden der Machscappé van
"Steinvoirden, den oudsten ende den
"naedtsten. Ende voir dese Jan was
"Geryt van Steinvoirden syn Vader die
"naiste, ende voir Geryts tyt was Heer
"Jan van Stienvoirden, Ridder, die
"oudste ende naedste Collatoir, die dit
"Gast-huys gaff, Heer Gerit van
"Boshuysen, synen neve, die 'er nu
"lest in bestarff, ende die selve Heer

„ Jan hadde dat Gast-huys gegeven „ voor die tyt Meester Huyge syn „ broeder, die zeder Keyser Henrix „ Clerik was, ende by synen tyde starff: „ Oick zeyde ons een Knaep, die oudt „ is over tnegentich jaren, die Heer „ Jan voirsz. after suster kynt was, dat „ dese Heer Jan voirsz. dit selve Gast- „ huys gegeven hadde, voer Meester „ Huygen tydt, Heer Coenraet Oidt- „ godts Zoen, die hy wel plach te ken- „ nen. Aldus hadde Heer Jan gegeven „ by synen tyt van desen selven Gast- „ huyse, drye giften, alzoe dat sy ge- „ meenlyck ende elck bysonder dair op- „ bleven, dat die van Stienvoerden al- „ toes Collatoirs dair aff geweest heb- „ ben, ende anders niemant, sonder „ eenich wederseggen: Oick seyden sy „ ons mede, dat die van Steenvoirden, „ ende hoir Ouders dit Gast-huys eerst „ provenden mit hoeren properen gue- „ den. Voert is 't een gemeen seggen „ binnen Leyden, onder ouden luyden, „ ende jonge, dat sy hoeren Ouders al- „ toes hebben hoeren seggen, dat die „ van Stienvoirden van ouden haer co- „ men altoes Collatoirs hebben geweest, „ ende nu Jan van Stienvoirden, die „ oudste ende naiste oir is, die dair of „ gecomen is, die Heer Jacob nu die gif- „ te gegeven heeft.

„ In kennisse der waerheyt, heb- „ ben wy desen bryeff open „ besegelt mit onse Stede Ze- „ gel.

„ Gegeven in 't jaer ons Hee- „ ren duysent drie hondert „ achtendetsestich, t' Son- „ nendages nae Mey-dach.

MS. Privilegien van Leyden. Uit de Archiven van Ste. Katryne Gasthuis.

Volgens dit zeggen is aan Jan van Steenvoorden, eenigen tyd laater, deeze gifte toegeweezen door den volgenden brief van bevestiging.

„ Wy Broeder Geryt Splinter Uyt „ den Enge, Landt-Commen- „ duyr der Duytscher Oerden der Ba- „ lyen van Utrecht, doen condt allen „ luyden. Dat wy voir ons ende voir „ onse naecomelingen geloven te hou- „ den alsulck seggen, als eersamighe en- „ de wyse persoonen, Heer Claes van „ der Steeghe, nu ter tyd Provisoer, „ ende Deecken van Rynlandt, ende „ Meester Mairtyn Ghysbrechtsz. van „ Delff, geseyt hebben, tusschen ons, „ ende Jan van Styenvoerden, roeren- „ de van der Cappelryen, gelegen in „ Sinte Cathrynen Gasthuys te Leyden, „ op alsulcke pene, als dat instrument „ inhout des voirsz. seggens.

„ In kennisse der waerheyt, heb- „ ben wy desen bryeff besegelt „ mit ons Convents zegel, in „ 't jaer ons Heeren duysent „ dryehondert tnegentich ende „ achte, opten vyerden dach „ in Meye.

Dees afstand was zoo effen niet, of de Commendeur en Cureit bespeurende, by verloop van tyd, in zyne voordeelen verkort te wezen, vorderde met beraad zyner medebroederen, meer dan hy gewoon was te trekken, welke begeerlykheid eindelyk, door een Verdrag met de Gasthuismeesteren, bevestigd door de Regeerders van Leyden, eenigzins voldaan wierdt, als uit deeze nevenstaande overeenkomst blykt.

Anderwerf verschil, en weder bygelegd.

„ Wy Symon Jansz. van Naeldwyck, „ Commenduyr ende Cureyt van „ Sinte Pieters Kerck tot Leyden, by „ raide mynre mede gesellen op dese tyt „ by my wesende, ende by consente „ des Landcommenduyrs van Wtrecht, „ ende Boudyn van Zwieten, Aelwyn „ Baerntsz. Dirck Coen Gerytsz. ende „ Heynrick Woutersz. op dese tyt Ghast- „ huysmeesters van Sinte Katherynen „ Gasthuys tot Leyden, doen condt al- „ len luyden, dat wy mit malcanderen „ eenre overdracht ende voorwaerde o- „ vergecomen zyn, by raide ende goed- „ duncken des Gerechts van Leyden, „ omme des meesten oirbaers wille des „ Gasthuys voorsz. alle alsulcke poinc- „ ten ende voorwaerden als hier nae ge- „ schreven staet:

„ In den eersten zoe zullen die Ghast- „ huysmeesters die nu zyn of naemaels „ wesen zullen voortaen, alsoe dicke alst „ him van noode wesen ende duncken „ zal, kiesen eenen Priester bequaem daer „ toe wesende, die der ziecken biechte „ in 't Ghasthuys hooren zal, ende hair „ Sacramenten ministreren mitten heyli- „ gen Olies, alsoe dicke als dat behouf „ zal wesen, ende den Priester, eer dat „ geschien zal zullen die Ghasthuusmees- „ ters den Commenduyr, die nu is, of „ naemaels wesen zal presenteren, ende

„ dat

„ dat zal dan die Commenduyr dien Prie-
„ ster believen zonder weder zeggen,
„ ende die voorsz. Priester zal des Son-
„ nendages prediken in 't Gasthuys tot
„ twaelf uren nae oude costumen, als
„ gewoonlick is, een Sermoen ende niet
„ meer; ende of dat Sermoen een ander
„ Priester doen zoude, dat zal wesen
„ by consente des Commenduyrs ende
„ niet anders.

„ Item die Commenduyr mit zyn Ghe-
„ zellen zullen elx mede een Slotel heb-
„ ben van den Sacramenten, ende me-
„ de van den Cancellen, als dat zy daer
„ toe vry mogen comen totten slot ofte
„ stede daer die Sacramenten gesloten
„ zyn.

„ Item alle die gesonden des Ghast-
„ huys zullen comen te biechten ende
„ nemen hoir Sacrament in Sinte Pie-
„ terskerck, als van anderen Prochianen
„ gewoonlick is.

„ Item waert zaecke dat eenich mensch
„ storve in den Ghasthuys, daermen of-
„ ferande over dede, dat zel die Priester
„ terstondt by zynre conscientie den Cu-
„ reyt ende Commenduyr zonder ver-
„ treck brengen, als 't recht der Moe-
„ derkerck daer of wtwyst.

„ Item, die Hoochtyden als Katheri-
„ ne ende Kermisse zullen die Cureyt
„ mit zynen gesellen bewaren alst ge-
„ woonlick is.

„ Item dese Priester en zal hem an-
„ ders niet onderwinden dan als voorsz.
„ is, dat is die ziecken te bewaren ende
„ dat Sermoen te prediken, ende den
„ Cureyt voorn. in geenre wys hinder-
„ lick te wesen inder Rechten ende ge-
„ woonten zynre Kercken, ende hem
„ alsoe te bewysen dat hyt by zynre
„ zielen verantwoorden wil voor God
„ ende Commenduyr voorn. Ende waer
„ dat hier eenich gebrek in ghevielt, dat
„ loven die Ghasthuysmeesters, die nu
„ zyn of namaels wesen zullen, in goe-
„ den trouwen den Cureyt terstondt te
„ beteren alst recht ende redelick is.

„ Ende mit desen Voorwaerden zul-
„ len die zes pondt jaerlixe renten of,
„ ende te niet wesen, die dat Ghasthuys
„ jaerlix den Commenduyr plach wt te
„ reycken, wtgenomen datmen hem hier
„ voor zel gheven ende wtreycken een
„ pondt Hollandts Coomans payments
„ tsjaers, alle jaer te betaelen tot onser
„ Vrouwen dach te Lichtmisse, daer
„ die eerste of wesen zal tot onser Vrou-
„ wen dach te Lichtmisse naestcomen-
„ de, ende alsoe voort eewelick due-
„ rende.

„ In kennissen der waerheyt zoe
„ heb ick Symon Commenduyr
„ voorsz. desen brief bezegelt
„ mit mynen zegele. Ende wy
„ Ghasthuysmeesters voorsz. heb-
„ ben gebeden den goeden luy-
„ den van den Gerechte van Ley-
„ den, dit mede te bezegelen
„ mitter Stede zeghel, 't welcke
„ wy Burgermeesteren, Schepe-
„ nen, ende Raide der Stede
„ voorn. mede aldus belieft heb-
„ ben, ende tot eenen oirkon-
„ den mit onser Stede zegel be-
„ zegelt.

„ Desen Brieven syn twie alleens
„ spreeckende, daer die Com-
„ menduyr voorn. die een of
„ heeft, ende die Gasthuys-
„ meesters den anderen.

„ Gegeven in 't jaer ons Hee-
„ ren duysent vierhondert
„ een ende veertich, opten
„ anderden dach in Junio.

„ Bezegelt met een groot,
„ ende een cleyn groene
„ zeegelen.

MS. Perkamente Blaffaard van St. Pieters Kerke te Leyden pag. 15.

Naa deezen handel vinde ik niet dat 'er meer verschil over de voordeelen of begeeving van de Kapelle geweest is, noch ook niet dat naa 't uitsterven van den Stam des Stichters, iemand in 't byzonder de begeeving gedaan heeft; maar is alles in 't vervolg als een Gasthuis voor oude arme menschen bestierd door de aangestelde Meesteren of Regenten, wier naamen eerst omtrent het jaar veertien honderd aangetekend gevonden worden, als Jan van Leyden, en Willem Arentsz. welken omtrent dien tyd verscheiden maalen Burgermeesters en Schepenen der Stad Leyden geweest zyn (1).

Verandering van bestiering.

Hier en tusschen hadt Hertog Albert van Beyeren, als Graaf van Holland, de Keuren door die van den Gerechte, ten voordeele van Sinte Katarina Gasthuis gemaakt, niet alleen bevestigd, maar het zelve huis met verscheidene voorrechten op deeze wyze begunstigd:

Voorrechten aan dit huis gegeeven.

Her-

(1) Beschryving van Leyden door S. v. Leeuwen pag. 473.

Hertog Albert bevestigt de Keuren door 't Gerecht van Leyden ten voordeele van Sinte Katerine Gasthuis gegeeven, en voegt 'er eenige Voorrechten by.

„ Albrecht &c. doen cont allen luden, want wy verftaen hebben dat Sinte Katherinen - gafthuys binnen onfer Stede van Leiden vele verfoecs ende aenvals heeft van vele armer zieker lude, die dair in gebrocht worden om dez groten toeziens ende gemaecs wille, die hem allen, aldair comende, gedaen wert. Welke weldaden te meeren, ende te ftarcken, foe hebben wy onfe caritate dair toegedaen, dat wy geconfirmeert hebben, ende confirmeren mit defen brieve fulke kueren als onfe gerecht van Leiden tot des voirfz. Gafthuys behoif gekuert hebben of noch kueren fullen, vaft ende geftade bliven fullen, dats te weten, dat in den voirfz. Gafthuze fullen ontfangen ende geprovent wefen twee mans perfone, ende twee vrouwen perfoonen ende niet meer, ende wanneer datmer enich in ontfaet, die fal ontfangen werden mit al finen goiden die hi heeft, ende mit alle dat hem opcomen ende befterven mach den voirfz. Gafthuze te bliven, ten wair dat hi alfoe ryck wair, dat hi mit vorwairden goide buten hielde, ende dair foude die perfone, het wair man, of wyf, finen wille mede doen.

„ Voort wat baftairde of vremde lude in den voirfz. Gafthuze comen, ende dair oflivichwerden, die willen wy dat alle hoir goide den voirfz. Gafthuze bliven.

„ Voirt wair dat fake, dat enich beftairt, of vremde lude, den Gafthuze voirfchreven, of enich Gafthuze binnen Leyden enich goet maecte mit befprec of in teftament, dat willen wy dat den voirfz. Gafthuze, of Goidshuze volge, fonder yements wederfeggen.

„ Ende want wy om defer punten wille van Gode hopen geloont te wefen, foe willen wy dat fy vaft ende geftade gehouden werden van ons, ende van onfen nacomelingen, ende hebben in kenniffen der wairheit defen brieve doen befegelen mit onfen fegele hier an gehangen.

„ Gegeven in den Hage opten vierden dach in Augufto, anno M. IIII^C. ende een (1).

Perkament Regifter Liber V. 1390–1401. *Cas E. pag.* 418.

Deeze famenwooning der oude armen lieden dus begunftigd, vermenigvuldigde van bewoonders zoo wel als van vermoogen, en dewyl zy volgens de Kerken orde gebonden waren om hunne dooden in hunne Parochie Kerk te begraaven, dat hen laftig viel, hebbenze om eene eigen begraafplaats verzogt, en door bemiddeling van de Magiftraat deezer Stad, vryheid van den Landcommandeur te Utrecht, en van den Commandeur en Curiet van Sint Pieters Kerk verkreegen, om voor den armen een Kerkhof te maaken mits dat de Heeren van Sint Pieters Kerk, het recht zouden behouden om de Sacramenten aan de zieken te bedienen, op de volgende voorwaarden:

Begraafplaats aldaar op zekere voorwaarden vergund,

„ Schout, Schepenen, en Rade der Stede van Leyden doen condt allen luyden, dat wy overdragen fyn met Heer Sweder Kubbinck Lantcommanduyr van Utrecht, Broeder der Duytfchen Ordre, ende met Heer Simon Jansfoon van Naeltwyck Commanduyr en Cureyt tot St. Pieters tot Leyden, Broeder der Ordre voorfz. van fulcken pointen, als hier na befchreeven ftaen. Eerft fo hebben Heer Sweder Lantcommanduyr, en Heer Simon Commanduyr en Cureyt voorfz. by confent en rade des gemenen Capittels, dat geleyt was te Thiel in jegenwoordicheyt der Commanduyren, die in dat Capittel vergadert waren, ende die gemeene Broeders des Convents der Duytfcher Oerden van Thiel, geconfenteert en hengeniffe gegeven hebben, dat men wyen foude dat Kerckhof van St. Catharinen Gafthuys te Leyden, behoudelyck fulcke punten te gefchieden, als hier na volgen: Eerft, datmen op dat Kerckhof voorfz. niemant begraven en fal, dan die van armoede fieck in 't Gafthuys

(1) *MS. Privilegieboek van Leyden A. pag.* 60. *heeft den viertienden dach in Augusto.*

,, huys voorsz. comen, en van armoede
,, daer in sterven, hier mede syn uyt-
,, gesondert, die in andere manieren in
,, den voorsz. Gasthuys woonen, en daer
,, in sterven, want die salmen in hare
,, Parochie Kerck t' Sint Pieters graven.
,, Voort so salmen niemant anders op
,, den voorsz. Gasthuys Kerckhof begra-
,, ven, dan die arme en sieke als voorsz.
,, is. Item, so sullen die Heeren van
,, St. Pieters Kercke, als die Comman-
,, duyr of Cureyten syn gesellen van
,, Duytschen Ordens wegen, die siec-
,, ken aldaer die Sacramenten ministre-
,, ren uyt St. Pieters Kerck, als ge-
,, woonlyck is, en begraven die doden,
,, als gewoonlyck is, en niemant anders,
,, ten ware of die Commanduyr of Cu-
,, reyt enen anderen dat bevolen van sy-
,, nen wegen &c.

Analect. Ant. Matthæi Tom. VI. pag. 11.

Waar gelegen.

Dit Kerkhof heeft, zoo ik meene, ten Oosten de oude Kapel gelegen, en is in de vergrooting van de Kerk omhet jaar 1635. betimmerd, en aan het voorgaande deel gehegt, onder twee byzondere gevels, hebbende houte pilaaren in het midden, op welke beide de daken rusten, en voor de toehoorders, aan de nieuwe zyde, galleryen, welken omtrent den jaare 1737. hersteld wordende, vondt men in 't graaven van den grond aldaar, ten bewyze van het oude Kerkhof, verscheidene beenderen en doodshoofden van menschen.

Andere voordeelen aan het zelve.

De Regeerders der Stad het gemelde verdrag ten voordeelen van het Gasthuis verkreegen of bemiddeld hebbende, begunstigden dat huis ook op andere wyzen met voorrechten, gelyk ik in de oude geschreevene Keuren van het midden der vyftiende eeuwe vinde; naamelyk, dat zy de verbeurd verklaarde varkens, die op de straaten, kerkhoven, of vesten weidende bevonden wierden, met den Schout half deelden (1): ook de stukken boter, die te ligt ter mark kwamen, of van puistige boter, wanneer de verkooper, of verkoopster, geen stroowisje op 't hoofd hadt, als mede alle eedwaaren, op de markt afgekeurd, wierden ten voordeele van het Gasthuis Verklaard.

Verval van inkomsten.

Door deeze voordeelige vergunningen bleef het Gasthuis in goeden staat, tot de bedroefde jaaren naa de vyftien honderd, in welken tyd, door geduurigen oorlog, en verval van neeringen de Stad geweldig verarmde, en de Kloosters en Godshuizen, welken door de mildaadigheid der burgeren ten deele bestaan moesten, geheel vervielen, en sommigen tot een ongeregeld leeven oversloegen. Onder deezen hadden de Reguliere Monniken van Sint Hieronymus Dal, of Lopsen, buiten de Rynsburgsche poort deezer Stad, zich zoo verre verloopen, datze hunne schulden niet konden betaalen, en eindelyk gedwongen waren hun Klooster te verlaaten; des de Prior van Windesem, Generaal hunner Ordre, met bewilliging van den Paus, het zelve onder zekerbeding aan de Stad Leyden afstond en opdroeg, mids de overgebleevene Broeders te onderhouden, en een huizing voor arme Kranken daar van te doen maaken: doch deeze voorwaarde wierdt straks niet volbragt; want de gemelde goederen en inkoomsten op den negentienden January 1526. door bezegelden brief (2) aan 't Katarine Gasthuis overgegeeven, hebben de Bestierders of Regenten niet voor het jaar 1570. uit deeze goederen de Zaal, die ten Zuidoosten van de Kerk aan de Bredestraat staat, gebouwd, welk jaartal boven het naaste venster nevens de Kerk, aan de straat pleeg gezien te worden, voor de verbouwing in onze dagen gedaan: ter bevestiginge van hetzelve wordt in 't klein Chronykje by Orlers (3) geleezen, dat men in de maand July des jaars 1570. begon het huis by Sinte Katarine Gasthuis af te breeken, op dat de zieken die buiten in Lopsen zyn, binnen zouden mogen wezen.

Verkrygt de goederen, en het Klooster Lopsen,

Onder zekere voorwaarden.

Door deeze timmeraadje, en de ontsteltenissen en wanorde hier opgevolgd, bevondende Gaghuismeesteren zich eerlang in de uiterste verleegenheid, als niet alleen meerder door arme inwoonders maar door eene menigte van kranke of verminkte Soldaaten bezwaard, en geen huur hunner Landeryen ontfangende, keerdenze zich met een smeekschrift ten

(1) Keuren op St. Jans avond des jaars 1455.

(2) S. van Leeuwen beschryving van Leyden pag. 499.

NB. Doch de opdragtbrief van den Prior van Windeshem, die ik magtig ben, en onder de beschryving van Lopsen te vinden, is eerst op het jaar 1540. den 20en. April gegeeven.

(3) Beschryving van Leyden pag. 560.

Muntrecht verkree-gen.

ten Hove, 't geen zoo veel te weegebragt dat zy tot onderstand in hunne armoede vryheid tot het munten van zeker kooper geld, verkreegen, door een Octroy op den naam van den Koning gegeeven, van deezen inhoud:

„ Philips, by der gratien Gods, Koninck van Castillien, van Leon, „ van Arragon, van Navarre, van Naples, van beyde Sicillien, van Maillorque, van Sardeyne, van der Eylanden Indien ende Vasten Lande van „ der Zee Occeane; Eertz Hertoge van „ Oistenryck, Hertoge van Bourgoignen, van Lothrik, van Brabant, van „ Limbourg, van Luxembourg, van „ Gelre, ende van Milanen; Grave van „ Habsbourg, van Vlaenderen, van „ Artois, van Bourgoignen Palsgrave, „ ende van Henegouwen, van Hollant, „ van Zeelant, van Namen, ende van „ Zutphen; Prince van Zwave, Marcgrave des heylichs Rycx, Heere van „ Vrieslant, van Salins, ven Meehelen, „ van der Stadt, Steden ende Landen „ van Utrecht, Overyssel, ende Groenyngen, ende Dominateur in Asie ende in Affrycke; allen den ghenen die „ dese jegenwoordige zien sullen saluyt. „ Wy hebben ontfangen die oitmoedige supplicatie van den Gasthuysmeesteren van Sinte Cathrynen Gasthuys „ binnen der Stede van Leyden, in onsen Lande ende Graefschepe van Hollant, inhoudende, hoe dat zy suppliantem van den tegenwoerdigen turbulenten tyt, ende dat die huysluyden ende pachtenaren ten platten lande genouch alle, mits der oirlogen „ bedurven ende tot armoede gecommen zyn, van hun pachten ende jaerlicxen incommen, daer mede zy den „ armen van den voorsz. Gasthuyse moeten alimenteren ende onderhouden, geen „ betaelinge en weten te gecrygen, dat „ zy oick dairomme meer dan naer gewoonte mit oude schamele menschen „ van Burgeren ende Inwoonderen der „ voorsz. Stede, mits de voorn. turbulenten tyt, quade betaelinge, ende „ groote extraordinaris contributien verarmende, worden belast ende gegraveert. Behalven dat zy tot noch toe „ seeckere meenichte van cranckе Soldaten hebben moeten tracteren ende „ onderhouden, dair aen zy suppliantem alreede over die drieduysent gulden „ hadden gedebourseert ende aen costen „ gehadt. Deur alle 't welck 't voorsz. „ Gasthuys in den vuytersten noot gecommen zynde, zy suppliantem langer „ geenen raedt en weten heur arme oude menschen te voeden ende t'onderhouden, alzoe zy van geen provisie „ ende notlycke behoufften en zyn voorzyen, ende zy suppliantem oick nyet „ en kunnen geraecken omme by onsen „ believen eenige renten op de gronden, „ ende goede van den voorsz. Gasthuyse „ te mogen coepen ende lichten, ende „ die alimentatie van den armen middeler tyt nyet en cesseert noch op en „ hout. Soe dat zy Suppliantem deur „ die vuytersten noot gedrongen waeren een bequaem middel voor te wenden, dair by in 't gundt voorsz. es „ voorcommen en geremedieert zoude „ connen worden. Ons te dyen eynde „ zeer oitmoedelick biddende, dat tzelve aengezyen, ons gelieven zoude hemluyden te consenteren, octroyeren, „ ende accorderen, dat zyluyden, ter „ somme toe van drie duysent gulden zouden mogen doen slaen twee „ coperen penningen, hebbende aen „ d'eene zyde die wapenen van Leyden, en aen d'ander zyde een rat, omme die binnen Leyden, ende nyeuwers elders gang te doen hebben, die „ cleynste tot een oortgen, ende die „ grootste tot een halve stuver; wel „ verstaende, dat zy suppliantem, binnen den tyt van ses jaeren, die zelve „ weder lossen ende aen hen nemen zouden. Waeromme, zoe is't dat wy genegen wesende ter beede ende begeerte van de voornoemde suppliantem, „ denzelven by advyse van onsen lieven „ ende getrouwen Neve, Ridder van „ onser Ordene van den gulden Vliese, „ Stadhouder, Capiteyn Generael over „ Hollant, Zeelant, Vrieslandt, ende „ Utrecht, den Prince van Orangien „ &c. ende de Raeden daer beneffens „ wesende, gegunt, geoctoyeert, ende „ geconsenteert hebben, gunnen, octroyeren, ende consenteren by desen „ te mogen slaen munte van coeper, „ diemen ontfangen ende vuytgeven sal „ voor oortgens, ende dat ter somme „ van duysent guldens eens, mits dat die „ voorsz. Gasthuysmeesters gehouden „ zullen zyn, alle drie maenden, ofte eer, „ indient den Gasthuysmeesteren goedtduncken zal, die selffde munte wederomme t'ontfangen ende wisselen in goeden gelde aen backers, coorncopers, „ brouwers ofte tappers binnen der voornoemde Stede van Leyden, die deselff- „ de

„ de munte van coeper nyet en sullen
„ moegen weygeren t'ontfangen, zonder
„ oick dat die selffde munte buyten
„ der voorsz. Stede als ganckbaer gehouden
„ zal worden, en dat die voorsz.
„ Gasthuysmeesters ongehouden zullen
„ zyn die selffde munte dair van t'ontfangen
„ ofte goet te doen. Ontbieden
„ dairomme ende bevelen onsen Schoudt,
„ Burgemeesteren Schepenen, ende gemeene
„ ingesetenen der voorsz. Stede
„ van Leyden, ende allen anderen dien
„ dit aengaen mach, dat zy den voornoemden
„ Gasthuysmeesteren van dese
„ onse jegenwoordige gratie, octroy,
„ ende consent, rustelick ende vredelick
„ laten genyeten ende gebruycken,
„ zonder hen daerinne te doen noch te
„ laten geschyen eenich hinder, letsel
„ oft moeyenisse ter contrarien, want
„ ons alsoe gelieft.

„ Gegeven binnen onser Stede
„ van Delff, den XVII^en^. Augusti
„ in 't jaer ons Heeren
„ duysent vyffhondert drie ende
„ t'zeventich, van onsen
„ Rycken, te wetene van
„ Spaengnen, Sicillien &c. 't
„ XVIIIe. ende van Naples
„ 't XXe.

Op de plyke stont.

„ By den Coninck ter relatie van
„ den Stathouder ende Capiteyn
„ generael, en de Raden neffens
„ hem wesende

A. Gemeten.

Agter op den rugge van den brief was met de hand van Jan van Hout, Secretaris der Stad Leyden, het volgende geschreeven:

„ Op huyden den twaelffden Novembris
„ anno XV^C^. drie ende
„ tzeventich, is het innehouden
„ van de jegenwoordige
„ brieffven van Octroye,
„ ten versoucke van den Gasthuysmeesteren,
„ al in 't blanck
„ van desen geroert, binnen
„ der Stadt Leyden, naer voorgaende
„ Clockegeslach, openbaerlycken
„ ten poeyen voor
„ den volcke affgelesen, ende
„ eenen yegelycken van wegen,
„ ende in bywesen van
„ die van de Gerechte der
„ voorsz. Stadt, voor zoe vele
„ 't in hem es belast, bevolen,
„ ende geordonneert, hem
„ naer den innehouden van dien
„ te reguleren.

By my

J. van Hout.

Uit den Oorspronglyken perkamenten brief, berustende op Ste. Catharinen Gasthuis te Leyden, my geleend door de Heeren Regenten.

NB. Was bezegelt met een groot zegel in rooden wasche, op 't welke de Koning te paerd verbeeld was, hebbende ter rechter zyde het wapenschild van Holland, ter slinker dat van Zeeland, en onder Vriesland, aen dubbele staarte uithangende.

De uitwerkzels van de gemelde verkreegene vryheid zyn, naamenlyk zekere kleine kopere munten die als een oort van eenen stuiver gangbaar waren, aldaer nevens de stempels, nog in wezen, op dezelven ziet men op de voorzyde het wapenschild der Stad Leyden binnen den rand deezer Letteren:

GEDENCT DEN ARMEN 1573.

En op de tegenzyde is een rad met eenige Vilmessen verbeeld, beduidende de Marteldood van Sinte Katarine, aan welke dit huis, by de stichting, is toegewyd, zynde het gewoone wapen van het zelve gebleeven.

Deeze vergunning by de Regeerders der Stad goedgekeurd, en ten verzoeke der Gasthuismeesteren op den twaalfden November des zelven jaars by klokkenslag van 't Raadhuis afgekondigd, was niet bekwaam, om de nieuwe opkoomende Lasten door de strenge belegering te voldoen, als vervallende door dezelven tot de uiterste bekommering, des de Bestierders van 't gemelde huis, naa 't verduuren van die bittere ellenden en zwaarigheden, naa het ontzetten der Stad, de Heeren Staaten verzogten, om, tot herstelling hunner vervallene zaaken, met het Agnieten Convent, en het inkoomen van hetzelve, ten voordeele en onderhoud der zieken, en zinloozen, te moogen begunstigd worden, onder beloften van de Conventualen haar leeven lang te onderhouden. De Staaten verstonden op den eenentwintigsten February des jaars 1575. fedelyk te zyn, dat de

zulks niet genoeg ter herstellinge, verzoeken de Bestierders onderstand aan de Staaten.

de onkosten van de armen en gekwetsten, in 't verzoek gemeld, by 't gemeene Land zoude gedraagen worden, mids dezelve by die van Leyden, aan hunne quote en achterwezen van achtien duysend ponden, zoude worden gekort en ingehouden (1). Kort hier naa, verzogtenze den Staaten andermaal, dat 'er uit de Magistraaten van eenige Steden iemand mogt gemachtigd worden tot de afrekening van de onkosten, door het zelve Gasthuis gedragen in 't onderhoud der Kranke en gekwetste Soldaaten, die ten tyde des Graaven van der Mark, op de schepen, in de legers, en schanssen gelegen hadden. Waar op de Staaten macht gaven eenen uit de Magistraaten der Stad Delft, om met de afrekening en schatting van de gemelde onkosten voort te vaaren (2).

Tegen eigen verrekend wordt,

Niet tegenstaande dezer onderstand, bleef het Gasthuis belast met menigte van zieken, welken, mits de niet genoegzaame ruimte van 't gebouw, kaa behoorlyk gemak niet konden hebben, des de Burgermeesters en Regeerders der Stad, kennis hebbende van dit gebrek, oorbaar vonden ten dienste der noodlydende, een afzonderlyk Pesthuis en Dolhuis te doen bouwen binnen de Stad, doch de beurse der armen tot die kosten niet bestendig zynde, verzogten aan de Staaten, om tot het gemelde einde eene Loterye voor het Gasthuis te moogen opstellen en houden. Welk verzoek gunstig door het nevensgaande Octroy ingewilligd wierdt.

doch niet genoegzaam.

Verzoeken eene Loterye, die ze verkrygen.

„ De Ridderschap, Eedelen, ende „ Steden van Hollandt ende Westvrieslant, representerende den Staten „ van denzelven Lande, doen te wetene, dat alzoo Burghermeesters ende „ Regierders der Stadt Leyden, in den „ name van Ste. Catherinen Gasthuys „ aldaer, ons te kennen gegeeven hebben, dat zy een groote gemeente hebben, meest bestaende van schamele „ onvermogende persoonen, ende daeromme van meeninge waren, binnen „ der voorschreven Stede te doen bouwen een Pesthuis, omme daer aff in „ tyde des noots ten gerieve van den armen, ghedient te moghen zyn, ende „ mit eenen een Dolhuys, deurdien de „ plaetze tot noch toe daer toe gebruyckt „ aldaer zeer onbequaem was, veroirsaeckende groot verdriet ende commiseratie, dat in zodanighe onbequame plaetze, alsulcke ellendighe menschen gelogeert moeten worden. Dat „ oick de beurse van den armen aldaer, „ tot 't voorschreven geboude, 't welck „ groot vallen, ende zulcx veel zal moeten costen, geheel onversien was: ende omme alzulcken Christelycken ende nodighen zaecken, ten goeden eynde te brengen, dat zy luyden nodich hadden de gemeene behulpsame handt, „ die men in ghelycke zaecken ghewoonlicken was te ghebruycken, verzouckende daeromme onse opene brieven „ van Octroy, om daertoe te moeghen „ ghebruycken een openbaere Lotherye „ van verscheyden ghoederen, juweelen, vergulde, ende silvere pryzen, „ ende penningen, ende daer toe hare „ caerten alomme binnen de vereenichde Landen te moghen doen opslaen. „ Soo is't, dat wy op alles gelet hebbende, als naer behoiren, tot vorderinghe van het opbouwen van 't voorsz. „ Pest ende Dolhuys, ende gherieff in „ 't Logeren ende bewaeren van de „ voorschreven armen, ende miserable „ menschen, den suppliantien alhier vuyt „ sunderlinghe gracie, gegundt, geoctroyeert, ende geconsenteert hebben, „ gunnen, octroyeren ende consenteren „ by desen ter bequaemer tydt, zulcx „ dat die van Enckhuysen ende Rotterdam, daer by nyet en worden geprejudiceert, te moeghen doen opstellen „ ende houden een Lotherye, ende de „ caerten daer af doen opslaen, midts „ dat 't zelffde oprechtelicken, ende in „ alder getrouwicheyt zal worden ghedaen, ende dat alleenlicken ten behouve van d'opbouwinghe van de „ voorschreven huysinghen voor den armen binnen Leyden voornoempt. Authoriserende over zulcx den Supplianten, de caerten ende billetten daer „ van alomme binnen Hollandt ende „ Westvrieslandt voornoemt, te moeghen doen stellen, opslaen, ende affigeren.

„ Gegeven in den Haghe onder „ onsen zegel hierop ghedruckt „ den derthienden Marty vyff„ thien

(1) Resol. Holl. den 21. Febr. 1575. pag. 83.

(2) Resol. Holl. den 28. Maart 1575. pag. 187

„ thien hondert drieentneghen-
„ tich.

„ Onder ſtont gheſchreven:

„ Ter ordonnantie van den Staten,

„ Ende was gheteyckent:

C. de Rechtere.

„ Bezeghelt zynde met een op-
„ ghedruckt zeghel in rooden
„ waſſe.

Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 32.

„ Die van de Gerechte naerder mit-
„ ten Loterye meeſteren in deli-
„ beratie geleyt hebbende den tyt om
„ de Loterye te doen uytgaen, ende le-
„ ſen hebben om eenyge merckelicke
„ bewegende inſichten beſloten, dat de
„ ſelve buyten deſer Stede den eerſten
„ Zondach in Meye, ende alhier op Don-
„ redage voor Pynſter, beyde 's nachts
„ ten twaelff uyren uytgaen, ende 't le-
„ ſen van dien begoſt werden ſal den
„ eerſten Auguſti, al van den toecomp-
„ ſtigen jaere zes ende tnegentich.
„ Waer naer de voornoemde Loterye-
„ meeſteren belaſt es hem te gedragen,
„ ende alle ſaecken te benaarſtigen, ten
„ welken eynde hem daer toe verleent
„ es de jegenwoordige acte, by my on-
„ dergeſchreven.

„ Geteyckent deſen VIII^en^. Oc-
„ tobris XV^C^. vyff ende tne-
„ gentich.

J. v. Hout.

Uit den oorſpronglyken brief van 't St. Catarine Gaſthuis te Leyden.

Tot welk einde gebruikt.

De winſten van deeze Loterye zyn meeſt beſteed ter verbeteringe van Sinte Cecilie Gaſthuis, van 't welke wy in vervolg zullen handelen; en thans overgaan tot de beſchryving der byzondere vertrekken van ons onderwerp.

Beſchryving van Kerk en huis.

De Kerk voorheen ten dienſte van dit huis alleen ontworpen, is ſedert in verſcheidene deelen merklyk vergroot, verbeterd, en ſchoon van geen geregelde bouwordre, kan, door de aldaar getimmerden Galeryen, echter eene menigte toehoorders bergen; zy ſtrekte eertyds naa de hervorming ook ten gebruike der Walſche en Engelſche gemeentens, doch wordt heden alleen door de Leeraars van den openbaaren Godsdienſt waargenomen, welken des Zondags 's morgens, en des achtermiddags de vroeg- en avondpredikatie by beurten aldaar bedienen, in welke de verzameling der aalmoeszen door bedienden, en ten voordeele van het Gaſthuis vergaderd worden. De gemeente wordt hier ter Kerke genoodigd door eene byzondere klok, hangende in een ſierlyk torentje, binnen weinige jaaren aan de zyde van de bredeſtraat vernieuwd.

De Regenten, of Beſtierders van Sint Katarine Gaſthuis hebben eene ruime kamer voor hunne vergaderplaats, welke verſierd is door menigte van wapenſchilden, en door drie tafereelen met de afbeeldſels van die dit huis in verſchillende tyden geregeerd hebben. Nevens dit vertrek is een bekwaam Comtoir ter bewaaringe der ſchriften en oude perkamenten, welken door den tyd menigvuldig geworden zyn. De Regenteſſen, of Buitenmoeders, hebben ook een afgezonderd vertrek, in het welk zy vergaderen. Verder is dit Gaſthuis verdeeld in zes ruime zaalen, twee voor Mannen en vier voor Vrouwen, allen gelyk gronds, voorzien met bedſteden, bedden en dekens; ieder heeft eene moeder en dienſtmaagd, om de zieken, of behoeftige oude lieden te helpen, en alles in goede ordre te houden. Sedert verſcheidene jaaren herwaard zyn deeze zaalen meeſt bewoont door menſchen die hun koſt aldaar voor hun leeven gekoſt hebben; om dat de inkomſten van dit huis, door verval der zaaken, niet beſtendig tot zoo grooten onderhoud waren. Behalven deeze gezellige zamenwooning, zyn 'er ook afzonderlyke wooningen of vertrekken, voor menſchen die wat meer te verteeren hebben, welke Preuveniershuisjes geheeten worden, en gebouwd zyn, daar de oude Koeſtal pleeg te wezen, en aan den Ryn, die echter geenen uitgang hebben dan door de gemeene poort. Voor de behoeftige reizende lieden is hier ook, nevens de poort, een Bayert voor mans, van welken wy te gelyk met dien in Sinte Elizabethe Gaſthuis voor vrouwen geſchikt, aldaar zullen handelen.

Het Verbandhuis,

De vier Heelmeeſters, door de Stad aangeſteld, hebben hier ook een verbandhuis, om de gewonde of met uitwendige ongemakken bezogte armen, die derwaard en koomen konnen, te helpen, de anderen worden aan hunne huizen bezorgd; en op dat aan deeze welgeſchikte huishouding niets

niets zoude ontbreeken, is 'er nevens gebouwd eene zinlyke en welgeschikte Apotheek, die door eenen Meester en zynen Knecht waargenomen wordt, en de hulpmiddelen bereiden, door de Geneesheeren der Stad voorgeschreven, ten dienste der zieken. Deeze geneesmiddelen worden jaarlyks met de Huiszittenmeesteren, het Weeshuis, Houwhuis en anderen verrekend, naar maate van ieders gebruik.

Apotheek voor den armen.

Dewyl de inkoomsten en goederen van dit huis eertyd uit huir van Landen, en huizen, erfpachten en andere middelen bestonden, welken door de Regenten te moeijelyk waren te verzamelen, inzonderheid in de ontroerde tyden, zoo vondenze oorbaar, om eenen byzonderen Rentmeester aan te stellen, welke zich verbondt om, in die verwarde dagen, het voordeel van het huis te bezorgen; en alzoo my zyne aanstelling, als eerste Rentmeester die my voorgekomen is, om den eenvoudigen toestand des jaars 1573. waardig dunkt te doen zien, zal ik dezelve hier invoegen:

Rentmeester van het Gasthuis aangesteld.

Aanstelling en bericht van, en voor den Rentmeester van Sinte Catharine Gasthuis te Leyden, naamelyk, Ysbrant Jacobszoon van der Bouchorst.

Vertoonende den staat der zaaken, en handeling van dien verwarden tyd.

„ Op huyden, datum ondergeschreven, soe bekenden Joost Jacobszoon, Jacob Thomasz. Brouwer, „ Adriaen Jansz. Knotter, ende Dirck „ Dirxz. Stien, als jegenwoirdige Gasthuysmeesteren van Sincte Catarinen „ Gasthuys binnen der Stede van Leyden, ter eenre, ende Ysbrant Jacobszoon van der Bouchorst ter andere zyden, tsamen ryperlicken overcomen „ ende geaccordeert te hebben, alle alsulcke poincten ende articulen als hier „ nae volgen ende bescreven staen.

„ In den eersten bekenden d'voorscreven Gasthuysmeesteren voor haer, ende „ haere nacomers van wegen des voorsz. „ Gasthuys in manieren, conditien, ende voorwaerden nae verclaert, angenomen te hebben, ende aennemen „ mits desen d'voorscreven Ysbrant Jacobsz. omme te wesen Rentmeester „ ende ontfanger van 't voorscreven Gasthuys, te weeten, dat hy ten behouve van 't voornoemde Gasthuys zall „ innemanen, opbeuren, heffen, ende „ ontfangen, alle de renten, pachten, „ lanthuyren, ende andere innecomen, „ 't voorscreven Gasthuys competerende, 't zy van wat persoon ofte personen dat het zy, off waer die gelegen moegen wesen, zoe binnen Leyden, als daer buyten, ende dat voor „ den jare XV^c. LXXIII. mitsgaders „ alle de restanten van den verlopen jare de anno XV^c. LXXII. die den „ voorscreven Ysbrant Jacobsz. Rentmeester onder den Gasthuysmeesteren „ voorscreven hant overgelevert zullen „ werden, met voorwaerden dat d'voorscreven Rentmeester alle de pachten, „ ende renten zynre ontfang, vooren „ verhaelt, 't zy off daer brieven off „ zyn dan nyet binnen een jaer naer datum deses, daer van zall leveren gelt, „ off vercregen recht [ten eynde 't voorscreven Gasthuys mach blyven in rustelicke ende vredelicke possessie van „ dien] daer ende zulcxs 't zelve doenlicke ende mogelicken zall wesen, ende zall d'voornoemde Rentmeester gehouden wesen den onwilligen in rechte te betrecken daer ende alsoo't behoiren zall, ende jegens den zelven te „ procederen met rechtvorderinge, omme over zulcxs te geraken tot betalinge van de voorsz. pachten, renten, „ lanthuyren, ende andere inne comen „ van 't voorscreven Gasthuys, off by „ faulte ende gebreke van dien zall den „ Rentmeester voorscreven de Gasthuysmeesteren gehouden wesen 't zelfde „ op te leggen, ende te beteren, 't „ gunt hy nyet ontfangen noch binnen „ t'sjaers, nae date van desen geen recht „ [als vooren] omme gesproken en sall „ hebben. Welcke Rentmeester gehouden zall wesen te betaelen alle teer „ costen die hy doen zall, omme d'voorsz. „ renten, pachten, lanthuyren, ende „ andere incompste van 't voorscreven „ Gasthuys te innen ende ontfangen, sonder daer van noch van zyn reysen, die

„ hy

„ hy ter cause van dien eenichsins zall „ moegen doen, yet te moegen eysschen „ ofte genieten, dan alle rechtelicke „ costen ende rechtvorderingen zullen „ wesen tot laste van de sculdenaren; „ mer indien den Rentmeester daer toe „ nyet en conde geraken, dat indien „ gevalle de zelve costen ende rechtvor- „ deringe gesupporteert ende gedragen „ zullen werden by 't voorsz. Gasthuys.

„ Item, zall d'voorscreven Rentmees- „ ter mede gehouden wesen tot costen „ ende lasten als vooren inne te manen „ ende t'ontfangen alle de sculden 't voor- „ screven Gasthuys competerende deur „ crachte van eenige sculdebrieven, obli- „ gatien, ofte anders, die hem metter „ daet overgelevert zullen werden, tot „ welcker tyt de Meesters hem zulcxs „ bevelen ende voorhouden zullen, en- „ de oick rechts dairomme te spreken „ binnen behoorlicken tyde zulcxs dat „ behoort. Ende oft gebeurde dat deur „ versuimenisse van den Rentmeester ee- „ nige brieven, hem by den Meesters „ gelevert, expireerden, ende vuyter „ crachte quamen, ende de Meesters „ hem goet tyts belast ende bevolen had- „ den die sculden te innen, off dat „ d'voorsz. Rentmeester eenige pandin- „ gen versuymde te doen ende liet ver- „ lopen, soe zall d' selve Rentmeester „ gehouden wesen 't selve op te rechten „ ende te beteren binnen den tyt van „ een jaer naer dat zulck versuym tot „ kennisse van den voorscreven Mees- „ ters gecomen zall wesen.

„ Item, zall d'voorscreven Rentmees- „ ter gehouden wesen buyten costen van „ 't voorscreven Gasthuys te scriven, of- „ te doen scriven alle de huyrcedullen, „ mits dat hy zyn salaris ende loon zall „ moegen eysschen van de huyrluyden, „ te weeten van elcke partie der huyr- „ cedullen zes stuvers.

„ Item, zall voorts den Rentmees- „ ter gehouden ende sculdich wesen al- „ le het gelt van zynen ontfange, alle „ weecke in handen van den Meesters „ voorscreven te leveren; ende tot ver- „ seeckertheyt van dien, sullen die voor- „ screven Meesteren tot heuren gelieven „ mogen eyschen by gescrifte alle de „ restanten zynre ontfangs, ten eynde „ die betalinge alle weecke gedaen zall „ mogen werden.

„ Voorts zall den Rentmeester gehou- „ den wesen te bewaren ende betalen „ den thyns van de landen 't Gasthuys „ competerende; welcke thynssen hem „ by gescrifte gelevert zullen werden, „ ende dit all tot costen van 't voorsz. „ Gasthuys.

„ Item, zall mede d'voorscreven Rent- „ meester gehouden wesen te ontwaren „ alle landen, die als nu met den jare „ LXXIII. off oick LXXII. vuyter „ huyre zyn, off wesen sullen, mits „ daer toe hebbende last ende expres „ bevel van den voorsz. Gasthuysmees- „ teren, ende de huyrluyden van dien „ tot vermaninge van de Meesteren te „ doen weeten, ende ontbieden by de „ zelve Meesters te comen omme nyeu- „ we huyre te maken tot zulcke dage „ als hem by de Meesters geprefigeert „ ende beteyckent zall werden; des zall „ de Rentmeester voorsz. hebben ende „ genieten voor zyn salaris ende loon „ voor den jare LXXIII. de somme van „ hondert gulden van xl. grooten 't stuck; „ ende van de restanten des jaers LXXII. „ naer advenant den ontfang, off 't ver- „ cregen recht van dien, ende daer en „ boven alle de voorhuyren, die bin- „ nen zynen tyt vallen ende verschynen „ zullen vuyt crachte van besterffenisse, „ ende de helfte van de voorhuyren die „ binnen zynen tyt vallen zullen van „ vercopinge.

„ Des zyn 't voorwaerden, ende es „ by desen expresselicken ondersproken, „ dat den voorscreven Rentmeester van „ zyn salaris van hondert gulden gede- „ falqueert ende affgecort zall werden „ 't gunt hy naer rate ende advenant „ van de innecomen des jaers LXXIII. „ nyet ontfangen, off daer hy gheen „ recht om gesproken en zall hebben.

„ Item, ende zullen de Gasthuys- „ meesteren voorsz. gehouden wesen de- „ sen Rentmeester in 't voorscreven offi- „ cie voor seeckere jaren te continue- „ ren, indien hy in 't exerceren van „ 't zelve officie hem nyet en ontgaet „ ende 't selve [dat God verhoede] gro- „ telicxs misbruyct.

„ Ende omme d'voorsz. voorwaerden, „ poincten, ende articulen, wel ende „ getrouwelick volbracht ende voldaen „ te werden, soe hebben d'voorscreven „ Gasthuysmeesteren, ende Ysbrant Ja- „ cobsz. tot furnissemente van desen, „ daer onder gestelt, ende verbonden „ elcxs in heur regardt alle des voorsz. „ Gasthuys ende Ysbrant Jacobszoons „ goeden, roerende ende onroerende, „ jegenwoordige ende toekomende ac- „ tien ende crediten, geen van dien „ vuytgesondert, tot verbant ende e-

xecutie

„ xecutie van allen Rechteren.
„ Ende omme d'voorſcreven Meeſte-
„ ren ende heure nacomers van 't gunt
„ voorſcreven ſtaet beter te verſeecke-
„ ren ende aſſureren, ſoe hebben Adri-
„ aen Ysbrantsz. ende Pieter Oom Pie-
„ tersz. Wantſnyder, hem zelven mits
„ deſen voor den voornoemden Ysbrant
„ Jacobsz. geconſtitueert ende geſtelt
„ cautionariſſen ofte borgen, onder ver-
„ bant ende executie mede van alle hae-
„ re beyder roerende ende onroerende
„ goeden, als vooren. Des zoe be-
„ looffden d'voornoemde Ysbrant Ja-
„ cobsz. mitsgaders Catarina van der
„ Bouchorſt, Vrancken dochter, We-
„ duc wylen Jacob Ysbrantsz. metten
„ voornoemden Ysbrant Jacobsz. haer
„ Zoon, ende gecoiren voocht in deſen,
„ onder gelycke verbant ende executie
„ als vooren d'voornoemde Adriaen Ys-
„ brantsz. ende Pieter Oom, Pietersz.
„ als borgen, ende de borgen elcxs den
„ anderen van de helfte vuyt ſaecke voor-
„ ſeit reſpectivelick, coſteloos ende
„ ſcadeloos te indemneren, renunchie-
„ rende tot dien eynde d'voorſcreven Ca-
„ tarina 't beneficie in rechte genaemt
„ Senatus conſulti Velleani, als daer van
„ ende van den inhouden van dien wel
„ onderrecht ende gewaerſchuwet zyn-
„ de, als 't behoort.
„ Ende hier van zyn gemaect twee
„ gelycke cedullen alleens luydende, daer
„ van d'voornoemde Gaſthuysmeeſteren
„ off hebben den eenen, ende d'voorſz.
„ Rentmeeſter den anderen.

„ Des ten oirconden deſe by de
„ voornoemde Contrahenten,
„ mitsgaders by de voorſz. bor-
„ gen reſpective onderteyckent,
„ opten XXIIII^en^. dach No-
„ vembris, anno XV^C^. drie
„ ende tzeventich.

Jooſt Jacopsz.	Jacop Thomasz.
Adryaen Ysbrantsz.	Dirck Stien.
	Adriaen Jansz. Knotter.
Caetryn Vraencken doechter.	Pieter Oom Pietersz.

J. J. Bouckhorſt.

Uit den originelen Brief.

Sedert dit huis met Sinte Cecilien, vereenigd is geweeſt, heeft een Rentmeeſter de zaken tot beide huizen waargenoomen, tot den tyd dat de Landeryen der Godshuizen, volgens beſluit der Heeren Staaten verkoft zyn geworden, 't gene hier te werk geſteld wierdt omtrent het jaar 1731. duurende deeze verkoopingen tot den jaaren 1736. in welken tuſſchen tyd, by de Groote Vroedſchap der Stad Leyden de reeds gedaane verkoopinge niet alleen is goed gekeurd, maar beſlooten de nog overige Landeryen, en huizen van de Kerken en Geeſtlyke geſtichten zonder hinder te konnen vervreemden, en de Rentmeeſters ampten van dezelven, by overlyden of afſtand te vernietigen, blykende by het volgende uittrekſel.

en van Sinte Cecilie.

Weder vernietigd.

„ De Heer Mr. Johan van den Bergh,
„ eerſte en præſideerende Burger-
„ meeſter, heeft aan die van de groote
„ Vroedſchap uyt naemen, zoo van de
„ HH^n^. Burgermeeſteren als van de ver-
„ gaderinge van den Gerechte voorge-
„ draagen &c.
„ Waarop gedelibereert ende geap-
„ probeert zynde, al het gunt tot dus
„ verre in de voorſz. zaake is verrigt,
„ is goedgevonden de HH^n^. in deſen
„ gebeſoigeert hebbende te bedanken
„ voor haare attentie, zorge, ende ge-
„ nome moeite, ende wyders verſtaan
„ het voorſz. geproponeerde, zich te
„ laaten welgevallen, ende dienvolgen-
„ de goed te vinden, dat de nogh res-
„ teerende Landeryen, en huyſen der
„ Kerken, Gaſt- en Godshuyzen, zon-
„ der hinder gealieneert kunnende wer-
„ den, zullen werden verkogt, ende dat
„ de reſpective Rentmeeſters ampten,
„ by overlyden, of afſtandt der jegen-
„ woordige Rentmeeſters nu, voor als
„ dan gehouden zullen werden voor ge-
„ mortificeert.
„ Laatſtelyk is de Heer van den Bergh
„ voor zyne gegeven ouverture, en ge-
„ daan rapport, bedankt (1).

„ Accordeert met de voorſz. re-
„ ſolutie,

Was geteekend,

D. v. Royen.

1733.

Extract uit het Vroedſchapboek der Stad Leyden K. K. *fol.* 146.

Naa

(1) Het origineel hadt noch dag, noch jaartal.

De voordeelen van de groote Beestenmarkt, koomen aan dit huis.

Naa dat de Stad, in 't jaar zestienhonderd en elf vergroot, en een gering deel van 't land van 't Klooster Lopien, dat aan Sinte Katarine Gasthuis behoorde, ingenomen, en de groote Beestemarkt aldaar geschikt wierdt, hebben die van den Gerechte, op dat het Godshuis geen nadeel door deeze verandering zoude lyden, wylze de inkoomsten of voordeelen van de oude Beestemarkt genooten hadden (1), op den dertienden October des Jaars 1616 zeekere instelling of ordonnantie op de Beestemarkt gemaakt en afgeleezen, by welke bevolen wierd, „dat niemand met „ zyne Beesten, 't zy op de weeklyksche „ markdag, ofte jaerlyksche beestemarkt, „ ergens anders ten toon of te koop sal „ mogen staen, dan op het pleyn daer „ toe bekwaam gemaakt, op de ver„ beurte van dertich stuyvers op elck „ beest; en dat jaerlyks in den slagttyd „ twee marktdagen ter weeke zullen „ werden gehouden, te weeten, 's Woens„ dags en Zaterdags, en dat voor elc„ ken Os, of Koebeest, ook hokke„ lingen of vaersen, aldaer ter markt „ komende op de gewoone Weekmarkt, „ betaelt zal worden eene blank, ende „ op te markt in den slagttyd twee „ blanken op elk beest, en op elk schaep „ daer ter markt komende een oortjen, „ ten behoeve van Sinte Katarine Gast„ huis, dat men daer voor ook de bee„ stemarkt rein en schoon moet hou„ den" (2). Uit kracht van deeze orde verhuuren de Regenten van Sinte Katarine Gasthuis het Opzienderschap en inkoomen van de gemelde markt ten voordeelen van hun Godshuis, als blykt uit het volgende stuk:

„ De Meesteren ende Regenten van „ 't Catharina Gasthuis binnen „ Leyden, doen een ieder by deezen „ weeten; dat haar by die van den Ge„ rechte der Stad Leyden, by amplia„ tie van de Ordonnantie op de Bee„ stenmarkt binnen de voorsz. Stad van „ dato 28en. Mey 1616. ten behoeve „ van dezelve Huize, by apostille van „ den 4en. April 1661. en by nadere „ apostille van den 17en. October 1704. „ van die van den Gerechte voornoemd, „ voor het reynigen, en doen schoon„ houden van de Beestemarkt deezer Ste„ de, op nieuws is vergund, en toege„ staen, dat zy t'haren schoonsten zou„ den ontfangen, ofte doen ontfangen „ van ieder Os, koebeest, hockeling, „ of vaars, aldaar ter markt koomen„ de, ofte dat aan paal, of pooten al„ daar gebonden werd, een stuiver 8. „ penningen: van een kalf een halve „ stuiver; van ieder schaap zes pennin„ gen. Ende dat daar by is verboden „ eenig beestiaal op eenige andere plaat„ sen te veylen, of te verkoopen, als op „ de geordonneerde beestenmarkt, ofte „ buiten de marktdagen, de schaapen „ voor de Vleyshallen, op de verbeur„ te van ieder beest dertig stuivers, en„ de van ieder kalf, of schaap, twaalf „ stuivers, ten behoeve van den Schout, „ en de Ingaarder van 't voorsz. recht, „ elks de helfte: des de luiden, met ma„ gere schapen ter markt komende, de „ voornoemde zes penningen niet ge„ houden zullen zyn te betaalen van de „ schaapen die zy niet en verkoopen: „ maar zal den Ingaarder voor zyn moei„ te, en stellen van de hocken [boven „ het recht als voren] voor hockgeld „ ontfangen van tien schaapen eene stui„ ver, van twintig twee stuivers, en „ zoo voorts van ieder tien schaapen ee„ ne stuiver, het zy dat dezelve schaa„ pen verkogt, ofte niet verkogt mog„ ten werden,

„ Tot de invorderinge van welk recht „ zyluiden voor deezen jaare 1704. ge„ auctoriseerd ende gecommitteerd heb„ ben Andries Ghys.

„ Een ieder zy daar van gewaar„ schouwd, en behoede zyn „ schade.

„ Segget voort.

„ Ter ordonnantie van de Mee„ steren ende Regenten voor„ noemd,

was geteekend,

A. v. Werff.

De bestiering van deeze twee Gasthuizen is, gelyk van al de andere binnen de Stad, door vier Regenten waargenomen, tot dat in den jaare 1668. die van den Gerechte op den zevenentwintigsten December, besloten dat de Godshuizen voortaan door vyf Regenten geregeerd

(1) Zie onder het Klooster Sehagen pag. 128.

(2) Uit de gedrukte keuren.

geerd zouden worden: welke schikking sedert onderhouden is, en zyn tegenwoordig van de voorgemelde twee gestichten van Sinte Katarine, en Cecilie de volgende Heeren Regenten:

Jan Douw,
Mr. Jacob Johan Verhooft,
Mr. Nicolaas van Leeuwen,
Mr. Jacob Gronovius,
Johannes Cunæus.

Sinte Cecilie Gasthuis, of Dolhuis.

Staande mede onder het bewind van de Meesteren van 't Katarine Gasthuis, schoon niet zoo oud, zullen wy daarom op het voorgaande laaten volgen. Voor de Spaansche belegering was het een Convent van Nonnen, gelegen achter de Vrouwe Kerk, tusschen de Vrouwe Kamp en Agnietensteeg, 't welk zoo wel als anderen geweldig verarmd zynde, eenigen tyd naa het ontzet der Stad, in plaats van Sint Aagte Convent, dat in 't jaar 1575. aan de gemelde Gasthuismeesteren door de Staaten gegeeven was, gelyk wy gemeld hebben, met Sint Katarine Gasthuis vereenigd is, want men vindt van deeze samenvoeginge geene aantekening gehouden: 't is onbetwistbaar, dat het uit de winsten van eene Loterye omtrent het jaar 1595. tot een Pest- en Dolhuis bekwaam gemaakt wierd, wyl 'er geen genoegzaame ruimte voor zulke bezogte Menschen in het oude Gasthuis was. Sedert dien tyd zyn de zaalen tot zes in getal gebragt, en de beslootene plaatsen tot vierentwintig voor Krankzinnige Menschen gemaakt, als mede eenige huisjes, in welken de Proveniers, die hunne kost aldaar gekoft hebben, woonen. Het heeft ook eene vergaderplaats voor de Regenten en Regentessen, die haar uitzigt heeft op eene lugtige binnenplaats en tuin, rondom welke de gemelde zaalen of vertrekken voor verschillende soorten van menschen gebouwd zyn. De Binnenvader en Binnenmoeder houden alles met onderstand hunner bedienden hier, zoowel als die in 't voorgemelde Gasthuis, in behoorlyke orde.

Tusschen de Regenten van dit Huis, die van het Weeshuis, en de Aalmoesseniers, ontstont in 't jaar 1657. verschil over het onderhouden der slechte Kinderen, die niet bekwaam waren hunnen kost te winnen; en schoon in de uitspraak, door die van den Gerechte hier over gedaan, Cecilie Gasthuis niet genoemd wordt, zoo meene ik echter, wyl de eigenschap der zaake zulks aanwyst, en dat het onder Sinte Katarine Gasthuis behoort, tot het zelve betrekkelyk te zyn, om welke reden ons goed dacht deeze bemiddeling, als dienstig voor de drie Godshuizen te weeten, hier te plaatzen:

„ *Sleghte Kinderen.*

„ Die van de Gerechte der Stadt „ Leyden, hebben tot voorcomin- „ ge van de geschillen van tyt tot tyt „ ontstaande, nopende het onderhout „ van de slechte, en andere Weeskin- „ deren, tot haere jaeren gecomen, en, „ vermits lichamelicke gebreecken, on- „ bequaem synde, om haer eygen kost „ met een ambacht, ofte haer handen „ arbeyt te verdienen, goet gevonden, „ dat soodanige Kinderen, tot haere vyff- „ entwintich jaeren sullen werden on- „ derhouden by de Regenten van het „ Arme Weeshuys, ende boven haere „ vyffentwintich jaeren gecomen synde, „ by de Aalmoeseniers, tot haere vyf- „ tich jaeren toe, ende dan voorts tot „ haeren sterffdagh toe by de Regen- „ ten van het Catharynen Gasthuys, „ behoudelick, dat de voornomde Kin- „ deren dul synde, in 't geheel sullen „ coomen tot laste van 't voornomde „ Gasthuys.

„ Actum den XXVI^en^. April van „ den jaare XVI^C^. sevenen- „ vyftich.

„ Onder staet:

„ My jegenwoordich

G. Hoogheveen.

Uit de MS. papieren van den Heere N. N.

Door het aanstellen van 't Collegium practicum in de Medicine, en wegens de geneesmiddelen aan de zieken, de onkosten van dit Gasthuis merklyk vermeerderd zynde, hebben de Regenten in

in Oegstmaand des jaars 1666. aan Curateuren en Burgermeesteren vertoond, dat de kamer tot hetzelve voorwerp dienstig een proveniers huisje pleeg te wezen, van welke soort zy gewoon waren voordeel te trekken, van 't welke zy op deeze wyze waren verstooken: dat wyders hetzelve Gasthuis, in eene van zyne zaalen twaalf bedsteden moesten leedig houden tot byzonder gebruik van zoodaanige zieken, als de Professor met zyne Leerlingen dagelyks kwam te bezoeken; want hieromtrent was by Burgermeesteren deeze schikking gemaakt; zoo dra zy getuigenis van eenen der Stede Doctoren gehoord hadden, dat in zyn kwartier, eene byzondere soort van ziekte wierdt gevonden, zy die persoon dan deeden haalen en in het voorschreeve huis op eene der gemelde bedsteden plaatsen; hier en boven nog de kosten van de geneesmiddelen, en dat tot het ontleden, of snyden van ieder lyk, behalven het vuur en licht, drie slaaplaakens moesten geleverd worden. Eene zoo welgegronde klachte bragt te weege, dat, om de Regenten van 't Gasthuis, in den gemelden last eenigzints te gemoet te koomen, hen op den achtsten November van 't zelve jaar, eene somme van honderd en twintig gulden jaarlyk is toegestaan: en beslooten den Professor met beleefdheid te vermaanen, zoo veel bescheidenheid te willen gebruiken als de ongelegenheid van 't zelve huis, en de gestalte der zieken eenigerwyze zal konnen lyden (1).

Eenige jaaren laater is ten voordeele van de Geneeskundige oeffening, en ten nutte der Leerzugtigen, eene nadere en bepaaldere schikking, gemaakt, welke uit het nevensgaande besluit der Heeren Curateuren en Burgermeesteren kan bespeurd worden:

„ De Heer van Beverningh refereert, „ dat de Heeren Gecommitteerdens, in gevolge ende tot voldoeninge van de Resolutie van den negenden deser loopende maendt geinspecteert hebbende de gelegentheydt van „ het Gasthuys, daer in de *exercitia practico-Medica* tot noch toe waren „ gehouden, hadden uytgebrocht het „ volgende advis:

„ Den Heere van Beverning heeft gerapporteert, dat hy nevens de vier „ Heeren Burgermeesteren inspectie heeft „ wesen nemen van het Hospital ofte „ Gasthuys dezer Stadt, in het welcke „ eenige Siecken ofte Gequetsten souden mogen werden geplaetst, in een „ meerder getal als tot noch toe is geschiedt, tot oeffeninge van een *Collegium practicum* in de Faculteyt der „ Medicine; ende dat daer over zyn „ ingenomen de consideratien van den „ Heere Professor Schacht, ende vervolgens gehoort de Heeren Regenten „ van 't selve, en dat den uytslagh daer „ van is geweest:

„ Dat men by provisie soude vaststellen „ een getal van twaalf bedden, dewelcke privative sullen werden gehouden „ ten behoeve van de voorsz. Siecken „ ende Gequetsten, ende dat de Heeren Regenten deselve daer in sullen „ doen plaetsen en accommoderen, sonder dat die tot ander gebruyck sullen mogen werden geapplicéert, ende „ dat men deselve sal teeckenen met een „ kenbaer Nommer, tot distinctie van „ de anderen.

„ Dat de Heeren Professoren met haer „ gevolgen, den Doctor en Chirurgyn, „ tot allen tyden daer toe sal hebben „ een vry acces, om aldaer de Practycq „ te oeffenen, en de Studiosos Medicinæ te exerceren.

„ Dat haer oock sal werden ingeruymt „ een bequame plaetse, om by gelegentheydt van eenige notable Patienten, afgestorven, derselver lichaem te „ mogen openen, ende de Anatomische „ Demonstratie ende instructie daer aen „ te plegen; welverstaende, dat sulcks „ aen geene Lichamen en sal werden „ ondernomen, als met kennisse van de „ welgemelte Heeren Regenten, ende „ expresse toestemminge van de Heeren „ Burgermeesteren der Stadt, aen dewelcke de opper-directie en opsicht „ van desen alleen competeert, dewelcke oock hebben aengenomen de executie van allen desen by alle occasien „ te sullen behertigen en besorgen.

„ Waerop gedelibereert zynde, „ zyn de voorsz. Heeren bedanckt voor haer genomen „ moeyten, en is het voorsz. „ advis geapprobeert, en geconverteert in een Resolutie.

(1) Resol. van Curateuren en Burgermeesteren van den 8. Novembr. 1666

Het Lieve Vrouwe Gasthuis.

Dit huis lag op Sint Pancraes Kerkgraft; en dus onder dezelve Parochie, strekkende van vooren van de straat tot achter aan de Burggraft, en wierdt door Klaas Rengher, en zyne echtgenoote Jongvrouw Machteld van Zyl in 't jaar 1403. ten dienste en ter herberginge van arme en behoeftige menschen gesticht en begiftigd, onder beding van 't volbrengen hunner begeerte, begreepen in deezen brief:

Stichting van 't Vrouwen Gasthuis te Leyden op de Hooglandsche Kerkgraft, door Claas Rengher en zyne echtgenoote Jongvrouw Machteld van den Zyl.

„ Scout, Scepenen, ende Rade der „ Stede van Leyden doen cond allen luden, dat voir ons quamen Claes „ Rengher, ende Joncfrou Machtelt „ van den Zyl, syn wyf, mit horen „ voecht voirscreven, ende ghelieden „ dat zi bi hore beider moetwille, bi „ horen gaen, bi horen staen, ende wetende hore zinnen, ghemaect hebben „ om zalichede hore, ende hore ouder „ ziele ende ghedenckenesse alsulc testament, als hier na bescreven staet.

„ Eerst, hebben si puirlic om Godswille ghegheven tot enen Gasthuyse, „ een huys ende erve, dat gheleghen „ is op Sinte Pancraes Kercgraft, ende „ heeft beleghen an die een zide Florys van den Woude, ende an die ander zide Willem Willemssoen mit horen husen ende erven, streckende voir „ uter graft, after an die Burchgraft; „ op welck huys, ende erve staen tot „ jairlixen renten ses ende vyftich comans groot: dit is in deser manieren, „ dat dit voirsz. Gasthuus regiert sel „ worden bi rade van den Prochiepaep „ tot Sinte Pancras, die nu is, jof namaels wesen sel, ende bi den vier „ Kercmeesters tot Sinte Pancras, die „ nu sien, jof namaels wesen sellen. Ende men sel in desen Gasthuyse herberghen arme menschen, die des van „ nood te doen hebben. Ende om dat „ dese caritate te volstandigher bliven „ mach, ende op dat die arme hoir ghemac te bet hebben moghen, so hebben Claes Rengher ende Joufrou „ Machtelt syn wyf, dair toe ghegheven tot ewighen renten in rechter „ aelmisse ende testament alsulc lant, als „ hier na bescreven staet.

„ Eerst, een derdendeel van enen „ campe lants, houdende vyftalf marghen een hont ende veertich gaerden, „ van welcken lande op Claesdeel zevendalf penningen goet ghelts 's jaers, „ ende is gheleghen in den Ambocht „ van Koudekerc, in den hoghen waert, „ in ghemengder voer mit Gheryt Jonghe Dieicxsoen, ende synre Kinder „ lande.

„ Item, vier marghen ende tien hont „ lants gheleghen in denzelven ambocht „ in den laghe waert, in Jans Brunenweer, in ghemengder voer mit Jan „ van Tol, Gheryt Jong Dierxsoen, „ ende Bruuntgen Ghibensoen: ende op „ dit voirsz. lant staen seven scillingen „ ende twie penningen comans payments „ 's jaers. Ende dit voirsz. lant ghelt „ nu ter tyt tien pont ende zevendalven „ scellingen payments 's jaers. Ende „ mit desen renten selmen Claes Renghers, ende Joufrou Machtelde syns „ Wyfs, Memorie doen, na elx doot, „ eens 's jaers, dat is te weten, dat die „ Prochipaep, ende die Kercmeesters, „ gheven sellen over elx graf, van Claes, „ ende Joufrou Machtelden, des avonts „ den Deken enen groten, ende elken „ Kanonic, ende den Coster enen halven groten, ende desghelyx des ochtens over elc graf, ende men sel dese „ memorie doen mit vier stal kaerssen. „ Ende wes van desen voirscreven renten overblyft van der memorie voirsz. „ dat sellen die Prochiepaep, ende die „ Kerckmeesters oerbaren tot des Gasthuys, ende toter armer behoef, alse „ dair om te copen turf, vleisch, spec, „ jof anders, des him behoeftich is: „ Ende dit sellen Claes, ende Joufrou „ Machtelt selve bewaren, jof doen bewaren van den ghenen die zi dair toe „ setten, also lang als si leven.

„ In

„ In kenneſſe der waerhede heb-
„ ben wi deſen brief bezeghelt
„ mit onſer Stede zeghel, in
„ 't jaer ons Heren duyſent vier
„ hondert ende drie, opten
„ Pynſter avont.

Uit den perkamenten brief van Ste. Elizabethe Gaſthuis.

NB. Was verſterkt door het zegel de Stad Leyden in groenen waſſche, aan dubblen ſtaarte uithangende.

De beſtiering van dit Gaſthuis was voor de Verandering en in 't jaar 1565. bevoolen aan de zoogenaamde Gaſthuismeeſteren, en Moeders van onzer L. Vrouwen Gaſthuis (1). Maar volgens goedvinden van die van den Gerechte, is dit huis aan de Meeſters der arme Weezen, omtrent den jaare 1583. ingeruimd, en de Vrouwen in hetzelve woonende, zyn in Sinte Elizabethe Gaſthuis overgebragt, gelyk breeder onder de gemelde huizen aangetoond wordt.

Sinte Elizabethe Gaſthuis.

Dit huis gelegen in de Parochie van de H. Maria, tuſſchen de Vrouwenkamp en de Oudeveſtgraft is in den jaare 1428. geſticht, door Jan Dirc, Coenenzoon, Poorter der Stad Leyden, en Katryn, Willem Teedenzoons dochter, zyne echtgenoote, tot eene herberg voor arme vrouwen, en ſtraks aan de Stad geſchonken, mits de Rector en Miniſtreſſe van Sinte Margriete Convent de Godlyke dienſten aldaar zouden bevorderen, met meer andere omſtandigheden, die uit de nevensgaande Stichtingbrief konnen geleezen worden:

„ Scout, Scepene, ende Rade der Stede van Leyden, doen condt allen luyden, dat wy willen, meynen, ende begeeren, dat Goids dienſt, ende ſyn eer over all ghemeerret, ghebreedt ende geſterct worde, ende ſonderlinge in onſer Stede voernoemt. Soe hebben wy genomen, ende nemen in onſer beſcermeniſſe alſulke huyſingen ende erven, als Jan Dirc Coenenzoon, onſe medepoorter ende Katryn Willem Teedenzoons dochter, ſyn wyf, mit haren properen goede hebben gecoft, ende doen vertymmeren, ende ſyn gelegen in onſer Vrouwen Prochie an den Camp, ende hebben belegen an die eenſide, Gheertruut Robbrechts Weedwy, ende an die ander ſide Geertruut Ysbrants Weedwy, ſtreckende voir van der ſtraet, after an der Stede graft. Welcke huyſingen ende erven voerſz. Jan Dirxzoon, ende Katryn ſyn wyf voernoemt overgegeven ende in handen geſet hebben der voirſz. Stede, ende den Rectoor ende Miniſterſſe des Convents van Sinte Margrieten binnen onſer Stede „ vriheit geſeten, die nu ſyn, of namaels weſen ſullen, ende wy voert bi begeerte van Jan Dirxſoen, ende Katryn ſyn wyf voerſz. gheordineert hebben een Gaſthuus te weſen, ende is geſticht in der eeren der heiliger Drievoudicheit, der gebenedider moeder Goids der Maget Marien, ende der heiliger Vrouwen Sinte Elyſabeth, tot armer ellendiger ſieker vrouwen perſonen behoeft, ende daer niement wt te wiſen waen ſi comen, na dat die goede des voerſz. Gaſthuys vermogen; des ſal die Stede van Leyden daer toe ſetten twee Godvruchtige Manne, die den Rectoor ende Miniſterſſe des Convents voernoemt hulpelic ende onderſtandich ſullen weſen dit voerſz. Gaſthuus te helpen regieren, ende ſullen doen alle dat ſi menen dat nut, ende oirbair is den voerſz. Gaſthuys, ende den armen ellendigen ſieken Vrouwenperſonen. Ende deſe twee Godvruchtige manne voerſz. ſullen tot allen tiden in onſer Vrouwen Kerke mede bidden den armen ellendigen ſieken des voerſz. Gaſthuus, tot des Gaſthuus ende ſieken behoef voirnoemt, op ſulke dage ende tide, als die Goidshuysmeeſters van onſer Vrouwen Kerc, in derſelver Kercken bidden totter Kercken behoef: des ſo ſal die Rectoor, ende Miniſterſſe des Convents voirſz. in deſen voirnoemden Gaſthuus ſcicken te wonen drie, of vier devote conſcienciosſe maechden of weduen: Ende deſe maechden, of weduen voerſz. ſullen altoes ſtaen onder den Rectoor ende Miniſterſſen des Convents voerſz. in allen manieren gelyc den inwoenres des voerſz. Convents, wtgeſet, „ dat

(1) MS. Dienſtboek A. op 't jaar 1565.

„ dat ſy eens t'sjaers, als Paeſſchens, „ ſullen biechten jegens den Cureit der „ prochyen voerſz. ende dien hy 't be- „ veelt, ende dat heilige Sacrament ont- „ [illegible]en in der Kercken voerſz. ende ten „ drien hoechtiden hair offerhande bren- „ gen, of ſenden in der Kercken: En- „ de die Rectoer, ende Miniſtersſe voer- „ noemt ſullen deſe maechden, of we- „ duen voirnoemt mogen veranderen, „ als den [illegible] wt te nemen, ende den „ [illegible] in te ſetten, na dat ſi men[illegible], „ dat [illegible], ende [illegible] „ des Gaſthuys [illegible] gelegen [illegible], des „ [illegible] voerſz. [illegible] of „ weduen, in alle here [illegible] „ [illegible] des Gaſt[illegible], [illegible] „ ende anders [illegible] ſyn, na dat ſy „ vermogen, die wil [illegible] in „ [illegible] ſyn, ende daer voer, [illegible] „ [illegible] hebben, „ [illegible] dat ſi [illegible] „ [illegible] haer noturft ſullen hebben van „ [illegible] dat ſi beloeven, ende daer me- „ de te vreden weſen. Ende op dat dit „ voerſz. Gaſthuys een voertgang mach „ hebben totter eeren Goids, ende no- „ turft der armer voerſz. ende die wer- „ ken der ontfermherticheit dair in vol- „ brocht mogen worden, ſo hebben Jan „ Dirc Coenenzoen, ende Katryn ſyn „ wyf voirnoemt, vier Koeyen hier toe „ gegeven, en daer toe hondert gouden „ Vrancrixe cronen een goet beghin- „ ſel mede te maken. Voert ſo heb- „ ben wy onſe caritate daer toe gedaen, „ ende hebben den voerſz. Gaſthuys „ [illegible], ende gheven mit deſen brie- „ ve, [illegible] in deſen voer- „ ſcreven Gaſthuys, [illegible] enige tyt of- „ [illegible] worden ende enich goet [illegible] „ [illegible], dat dit goet den voerſz. „ Gaſthuys ſal bliven eygentlike gelike „ anderen Gaſthuyſen in der Stede van „ Leyden. Voert want ſake, dat yement „ den voirnoemden Gaſthuys yet maec- „ te mit beſprec, of mit teſtament, dat „ willen wy, dat den voerſz. Gaſthuy- „ ſe volge, ende datter van wairden ſi, „ gelyk en anderen Gaſthuſen te Leiden. „ Voert hebben wi gegeven, ende con- „ ſenteert den Gaſthuus voernoemt tot „ ewigen dagen vry te ſitten van allen „ ongelde, ende alle vriheden te gebruy- „ ken, te weten, die drie, of vier dienſt- „ maechden, of weduen, ende die arme „ ellendige ſieke in den Gaſthuyſe voir- „ noemt gelike andere Gaſthuyſen bin- „ nen der Stede voirnoemt. Ende want „ wy om deſer punten wille van Gode „ hopen geloont te weſen, ſo willen „ wi, dat ſi vaſt ende geſtadi gehouden „ worden van ons, ende van onſen na- „ comelingen:

„ Ende hebben, in kenneſſe der „ waerhede deſen brief beſe- „ gelt mit onſer Stede ſegel.

„ Gegeven in 't jair ons He- „ ren duyſent vierhondert acht „ ende twintich, opten vyf- „ ten dach in October.

Uit den O[illegible] P[illegible] brief [illegible] St. [illegible] Gaſthuis te Leiden.

NB. Verſterkt door het Zegel der Stad L[illegible] n groenen waſſche aan dubbelenſtaerte [illegible]gende.

Belofte van den Rector, en van de Miniſtreſſe van Sinte Margrieten Convent tot het volbrengen van de Godlyke dienſten in den voorgaanden brief gemeld.

„ WI Coenraet Jansz. Prieſter, nu „ ter tyt Rectoor, ende Katryn „ Wouters dochter, nu ter tyt Minis- „ terſſe des Convents van Sinte Mar- „ grieten binnen der Stede vryheit van „ Leyden gheſeten, doen condt allen „ luyden, dat wy voir ons, ende voir „ onſe nacomelinge, conſenteert ende „ anghenomen hebben, conſenteren en- „ de annemen alſulke Godlike wercke „ te volbrengen, en te doen volbren- „ gen, als der Stede brief van Leyden „ inhout, dair deſe brief doirgheſteken „ is, in allen den punten, dair wy in „ den voirſz. Stede brief genoemt, en- „ de gheroert worden, angaande Sinte „ Eliſabetten Gaſthuys, ghelegen in on- „ ſer Vrouwen Prochie binnen der Ste- „ de van Leyden, totter armer ellendi- „ gher ſicker Vrouwen perſonen be- „ hoef, ende anders, als die principale „ brief inhout.

„ In kenneſſe der wairhede, ſo „ hebben wy deſe confirma- „ cie beſegelt mit ons Convents „ ſegel, in 't jair ons Heren „ duyſent vierhondert acht en- „ de twintich, opten ſeſter „ dach in Octobri.

Tranſ[illegible].

NB. Verſterkt door een [illegible] [illegible] enen waſſe [illegible] aan dubbelen ſtaarte [illegible]gende.

Op

Op deeze wyze zyn de beginſelen van dit Huis geweeſt, 't gene dooor de liefdaadigheid van verſcheidene perſoonen in 't vervolg merklyk is aangewaſſen, zelf korten tyd naa de ſtichting, onder welke giften my twee brieven zyn ter hand gekoomen met verſchillende inzichten gemaakt, die ik waardig achte, om de inbeelding onzer voorvaderen te doen zien, hier te vertoonen:

„ Wy Gheryt Bols, Huge Andriesz. op deſe tyt . . . . (1) „ van Sinte Lyzbette Gaſthuys, ſtaende „ binnen der Stede van Leyden in onſer Liever Vrouwen Prochie, doen „ condt allen luden; alſoe Clais Claisz. „ den voirſz. Gaſthuys ghegonnet, ende ghegeven heeft een pont Hollants „ 's jaeirs, ſtaende op twie cameren buten die Hoghewoertspoirt, na inhout's „ briefs, die dat voirſz. Gaſthuys dair „ of heeft; des ſo hebben wy Gaſthuysmeeſters voirnoemt, of die hier namails Gaſthuysmeeſters weſen ſullen, „ van des Gaſthuys weghen voirſz. gheloift, dat wi, tot ewighen daghen, „ alle jairs op Sinte Lysbetten dach, „ ende opten Kermisdach aldair in 't „ Gaſthuys voirſz. den armen gheven „ ende delen ſullen ſes placken, die men „ hiet ſtuvers, an Rynſche wyn, ende „ ſullen als dan op die ſelve daghe voirnoemt doen bidden voir den ghenen „ die dit ghemaeċt, ende ghegeven hebben; ende wairt dat wy Gaſthuysmeeſters, of die 't hier namaels weſen „ ſullen, alle jairs op Sinte Lysbetten, „ ende opten Kermisdach, niet en deden, ende dat verſuymden mits ghebrec van Wyn, of dattet den armen „ gheen oirbair noch nut ghegeven en „ wair, ſo ſoudmen dat doen den naeſten ſonnendaghe telken dair an volghende: ende wairt dat men als dan „ dat niet en deden, ende verſuymde, „ ſo ſoudmen tot elker tyt, als dat verſuymt worde, onſer Vrouwen Kercke wtreyken, ende gheven voir die „ ſes placken, die men om wyn ſo gheven ſoude, thien placken, alſo dicken ende menich warven als men dat „ verſuymde, ende niet en dede, als „ voirſz. is: Ende om dat wy Gaſthuysmeeſters voirnoemt dit volcomeliken van des Gaſthuys weghen, als „ voirſz. is, houden willen, ende wi „ ſelve ghenen zeghel en hebben, ſo „ hebben wy ghebeden Heer Jacop van „ den Buſch, Prieſter, Canonic t'Sinte „ Pancraes, ende Paſtoer van onſer Vrouwen Kerck, deſen brief over ons, als „ Gaſthuysmeeſters te bezeghelen, des „ ic Heer Jacop Paſtoir voirnoemt, heb, „ ter bede van Gheryt Bols, Huyge „ Andriesz, ende Gheryt Bent, op deſe tyt Gaſthuysmeeſters voirſz.

„ Deſen brieve bezegelt mit mi- „ nen zeghele hier an ghehan- „ gen in 't jair ons Heren duy- „ ſent vierhondert ſeven ende „ tſeſtich, opten twintichſten „ dach in Novembri.

Perkamente blaſſaart in 4to. van Onzer Vrouwen Kerke te Leyden des jaars 1478. *beruſtende onder de Archiven van de HH. Kerkmeeſteren.*

„ Wy Jan Airnt Pauwelszoonsz. ende Hendric van der Laen, Scepene in Leyden, oirconden, dat voir „ ons quamen . . . . . die Meeſteren „ van Sinte Lysbetten Gaſthuys, ſtaende in onſer Vrouwen Camp bynnen „ Leyden, alſe Gheryt Bolſe, Gheryt „ Boeyt, ende Hughe Andriesz. ende „ bekenden, dat ſy tot des voirſz. Gaſthuys behoef ontfanghen hebben, van „ Clais Stevensz. een ende ſeſtich Rynſche gulden, 't ſtic veertich Comans „ grooten, in voirwairden, dat die voirſz. „ Gaſthuysmeeſteren die voirnoemde gelden terſtont beleggen ſullen an goede „ ſekere ewighe ende erflike renten, binnen den mercken van Rynlant: dair voir „ die Gaſthuysmeeſteren voirſz. ende die „ ghene die namails Gaſthuysmeeſteren „ weſen ſullen, van des voirſz. Gaſthuis „ weghen, ende op des Gaſthuys coste, ende in den voirſz. Gaſthuyſe tot „ ewighen daghen duerende, alle Sonendaghe ſullen doen doen een leſende „ miſſe voir Clais Stevensz. ende voir „ Volcwyf ſyn wyf, ende voir hoir beyder „ Ouderen, ende voir hoir beyder Vrienden zielen; ende die Prieſter, die die „ miſſe doet, ſel in derſelver miſſe bidden „ voir die zielen van Clais Stevensz. voir „ Volcwyf ſyn wyf, ende voir hoir beyder Ouderen, ende hoir beyder Vrienden zielen: ende als die miſſe tot elken daghe gheleſen is, ſel die Prieſter, beziden den Outaer ſtaende, leſe die pſalme *Deus misereatur noſtris*

„ mit

(1) Gaſthuismeeſteren.

" mit een collecte voir die levende, also langhe als Clais ende Volcwyf voirsz. leven; ende als sy beyde oflivich gheworden syn, so sel die Priester dan lesen een miserere, ende een de profondis mit een collect van den dooden, als't behoirt: ende wairt dat die Gasthuysmeesteren voirsz. of diet namails wesen sullen, versumende waren dese voirsz. misse te doen doen, ende die niet en deden lesen opten sonnendaghe, ende in der manieren voirsz. ende sy daer of van den Kercmeesteren van onser Vrouwen Kerck tot Leyden, in der tyt wesende, vermaent worden, ende die versumenisse niet en beterden, ende die misse dier versuymt wair niet en verhaelden, so sullen die Kercmeesteren van onser lieve Vrouwen Kerck voirsz. voir die versuymde misse, die niet verhaelt en worde, hebben ende ontfanghen van den Gasthuyse voirsz. van elke versuymde misse vier Comans groten dair voir dat die Kercmeesteren van onser liever Vrouwen Kercke voirsz. die versuymde misse sullen enen anderen Priester laten doen in onser Vrouwen Kerck voirsz. op Sinte Cosmus ende Damianus outaer, voir Clais, ende voir Volcwyf syns wyfs zielen, tot sulcken daghen als den Priester dat gelicken ende bequaem wesen sel, ende die voirsz. voirwairden loveden, die Gasthuysmeesteren voirsz. voir hem ende voir die ghene die namaels Gasthuismeesteren wesen sullen, tot ewighen daghen te onderhouden, ende te volcomen sonder ghebreken: ende hier of belieden hem die Gasthuysmeesteren voirsz. tot des voirsz. Gasthuys behoif wel voldaen ende betaelt, den lesten penninc mitten eersten.

" In oirkonden desen brieve bezegelt mit onsen zeghelen in 't jair ons Heeren M. CCCC. ende LXX. opten acht ende twintichsten dach in Mey.

Perkamente Blaffaert van de L. Vrouwe Kerk pag. 33. versa. berustende onder de Heeren Kerkmeesteren te Leyden.

De voorspoed, door welken dit huis eenige tyd toegenomen, vergroot en machtig geworden was, verminderde niet weinig door de inlandsche ontsteltenissen, beroerten, en opkoomende oorlogen, inzonderheid door het langduurige beleg der Spaanschen ende menigte van armen en zieken voor welke geene ruimte genoeg was; des de Bestierders, naa het ontzet der Stad, hunnen nood aan de Heeren Staaten van Holland te kennen gaven, en verzogten, tot herstelling van de geledene schade om aan S^te^. Elizabethe Gasthuys te moogen verkrygen, en behouden het Convent van S^te^. Ursulen daar nevens gelegen, genoegzaam verlaaten, vervallen, en onherbouwbaar zynde, midsgaders de goederen daartoe behoorende, mids dat zy lieden te vreden waren de twaalf Conventualen, nog in wezen overig, te onderhouden. Dit verzoek op den twaalfden Maart des jaars 1575. begonnen, en op den dertigsten derzelve maand hervat, wierdt beantwoord met deeze gunstige Apostille, of Kanttekening:

" De Staaten van Holland gezien hebbende 't advis van Andries Schot, Ontfanger van de geannoteerde goederen, mitsgaders den staat van de inkoomsten van S^te^. Ursulen Convente tot Leyden, hebben der Supplianten versoeck geaccordeert, ende deselve gegunt ende geoctroyeert het voornoemde Convent van S^te^. Ursulen tot den voorsz. Gasthuyse te mogen appliceren, ende alle de goederen ende Landen daer toe specterende, ende gehoorende, tot behoef van den voorsz. Gasthuyze, ende onderhoudt van den Armen te mogen aenvaarden, ende behouden, mids dat de Supplianten gehouden sullen zyn de Conventualen van dien 't onderhouden, en de lasten en de schulden van den selven Convente te dragen, en te betaalen. Ordonneren daeromme den Ontfangers derselver goederen, haar luyden handen daer van te trecken, en te houden, ende sullen de Supplianten hier op behoorlyke brieven van Octroy werden verleent (1)." Welke brief van vergunninge ten zelven dage op den naam des Konings, gelyk men toen gewoon was, gegeeven, van deezen inhoud is:

" Philips, by der gratien Gods Coninck van Castillien, van Leon, van

(1) Resol. der Staaten van Holland, van den 12en & 30. Maart 1575. pag. 192.

„ van Arragon, van Navarre, van Napels, van Sicillien, van Mailliorque, „ van Sardeyne, van den Eylanden Indien, ende vasten Landen, Landen „ der Zee Occeane, Eertshertoghe van „ Oistenryck, Hertoghe van Bourgoingne, van Lothier, van Brabant, van „ Lemborch, van Luxemborch, van „ Gelre, ende van Milanen, Grave van „ Habsborch, van Vlaenderen, van „ Artoys, van Bourgoigne Palsgrave, „ ende van Henegouwen, van Hollant, „ van Zeellant, van Namen, ende van „ Zutphen, Prince van Zwave, Marcggrave des heylicx Rycx, Heere van „ Vrieslant, van Salins, van Mechelen, „ van der Stadt, Steden, ende Landen „ van Vuytrecht, Overyssel, ende Groeninghen, Dominateur in Asien ende „ Affricque; Allen den ghenen die dese „ jegenwoirdighe Lettren sien sullen, „ Saluyt. Doen te weten, dat ons verthoont is geweest by die Meesteren „ van Sinte Elizabeths Gasthuys binnen „ onser Stede van Leyden, dat binnen „ den selven Gasthuysen, op het zeer „ sobere incompste van dien vele armen, ende impotenten menschen worden onderhouden, hoe wel de plaetse ofte huysgesin dienende tot gemack „ van denselven armen ende impotenten, „ daer toe zeer enge zyn, 't was zoe, „ dat vast aen 't selffde Gasthuys gelegen es het Convent van Sinte Urselen, wesende gansch desolaet, vervallen, ende genoech onwoonbaer gemaect, deur drie verscyden spolien „ ende ongeregeltheden der Soldaten, „ waer deure de Conventualen syn verstroyt, ende overmits de Landen „ rontsomme der voorsz. Stede zyn bedorven, geen, ofte weynich alimentatie van den Rentmeester van de „ geannoteerde goeden en connen consequeren, daer van eenighe Conventualen genouch deur gebreck ende armoede gestorven, ende eenige tot „ twaelff in 't getaele noch in 't leven „ zyn, dewelcke omme heur by leven „ ende alimentatie voor haer leven te „ moghen hebben, den Supplianten verwillicht hebben omme 't zelffde by „ leven te accorderen, ende daer toe de „ Supplianten oic deur commiseratie „ souden verstaen, soe verde zy de „ plaetse van 't voorsz. Convent, ende „ goeden daer toe behoerende tot behouff van 't voorsz. Gasthuys souden „ moghen vercryghen ende behouden „ ende souden oick alle de schulden van „ deselve Conventualen betaelen, hoe „ wel die landen op de helft naer zoe „ vele in huyre nyet en sullen gelden, „ als die gelden drie jaeren vuytbrachten, ende zy Supplianten oick gescapen syn van de rentieren, als verarmt „ ende bedorven zynde, in lange nyet „ ofte zeer weynich t'ontfanghen, ende „ alsoe die goeden van den voorsz. Convente dienen tot Godsvruchtige saecken bekeert te worden, ende die alimentatie van de scamelen Conventualen, [ende die cesserende] het onderhout van den armen behoort gevordert te werdden, waeromme zy ons „ oitmoedelick gebeden hebben, ende „ tot dien eynde hemluden te doene expedieren onse opene brieven, in sulcke zaecke dienende: Soe eest, dat „ wy, de saecken voorsz. overgemerct, „ ende daer op gehadt 't advys van onsen zeer lieven ende getrouwen neve, Ridder van onser ordene, de Prince van Oraingnen, Grave van Nassau, &c. Stadthouder ende Capiteyn „ Generael voor ons over Hollant, Zeellant, Westvrieslant, ende Utrecht, „ ende van den Staeten ons voorsz. Lants „ van Hollant, mitsgaders van den Rentmeester van de geannoteerden goederen in den quartiere van Rynlant, geneghen wesende ter bede en begeerte „ van den voorsz. Meesteren van Sinte Elisabethe Gasthuys binnen onser voorsz. „ Stede van Leyden, hemluyden gegundt, geaccordeert ende geoctroyeert hebben, gunnen, accorderen, ende octroyeren by desen, 't voornoemde Convent van Sinte Urselen, totten voorsz. Gasthuyse van Sinte Elizabethe te moghen applicqueren, ende alle die goeden ende Landen, daer „ toe specterende ende behoerende tot „ behouff van den voorsz. Gasthuyse, „ ende onderhout van den armen, te „ moghen voor eeuwich aenvaerden, ende behouden metten resterende incompsten van dien, met expresse conditien, „ dat de Supplianten gehouden werden, „ als wy oick wel expresselyck ordonneren by desen, t'onderhouden de Conventualen van Sinte Urselen voirsz. „ zoe lange zy in levende lyve sullen „ wesen, ende daerenboven te draeghen „ ende betaelen die lasten ende schulden van den selven Convente, ende „ op te voorsz. goederen staende: welverstaende, dat de voorsz. Supplianten gehouden werden desen onse brieven van Octroye te doene registreren

A 2 „ in

„ in onse Reeckenkamer van Hollant, „ ende 't selfde gedaen zynde. Ontbieden ende bevelen daeromme allen onsen Rechteren, Justicieren, Officieren ende ondersaeten, wye zy zyn, ende dit aengaen sal, Ordonnerende mede allen Ontfangers ende anderen, des noot zynde, hemluyden hiernaer te voeghen, ende reguleren ende de Supplianten in de voorsz. qualiteyt daer mede laeten vry, vranck, als huerluyder eygen goet, onder de conditien voorsz. rustelyck vredelyck, ende volcomelyck genyeten ende gebruycken, sonder hem te doene, noch laeten geschieden eenich hinder, letsel, ofte moeyenisse ter contrarie, maer alle assistentie ende bystant, want ons alsoe gelieft.

„ Gegeven binnen onser Stede van Dordrecht, den XXX^en^. dach van Maerte, in 't jaer ons Heeren duysent vyff hondert tzeventich vyve, van onsen Rycke, te weten, van Spaingnen, Cicillien &c. 't XXe. ende van Napels 't XXII.

Op de vouwe ſtont geſchreeven,

„ By den Coninck, ter relatie van den Stathouder ende Capiteyn Generael.

Gemets.

Op den rugge ſtont;

„ Op huyden den XXVIII^en^. Octobris XV^C^. acht ende tzeventich, soe zyn dese opene brieven van Octroye ten bureele van der Camere van den rekeningen des Conincx in Hollant gepresenteert geweest, ende naer dien die aldaar gevisiteert waeren, syn deselve ter ordonnantie van de luyden der voorsz. Camere, naer heure forme ende inhouden aldaer geregistreert in 't tweede witte nyeuwe Registre, beginnende primo Decembris XV^C^. LXXV. folio II^C^. LIII. verso & ultra.

„ Actum ten dage en jare als boven.

„ My jegenwoirdich

J. Doublet.

Uit den Origineelen brief op Sinte Elizabethe Gaſthuis te Leyden.

Onlangs hiernaa ontfingen de Meesters en Moeders van 't Vrouwe Gasthuis, en van Sinte Elizabethe Gasthuis last om ter ordonnantie van Burgermeesteren en de Gerechte beide deeze huizen met den eersten doenlyk te samen te voegen: doch zulks bleef sleepende tot het volgende jaar, wanneer „ die van den Gerechte op den tienden Maart des jaars 1583. sterk aangedrongen, om het voorgeroerde immer alsnoch mitten eersten te doen vorderen, en dat men den Meesteren 't zelve zulx aanzeggen, en ernstelyk belasten ook op Correctie gebieden zoude, ten langsten binnen . . . . dagen merklyke in 't werk te treden; ende op dat dezelve vereeniging te meerder en beter mogt worden gevorderd, hebbenze gemachtigd Pieter Pieter Jorysz. z. Jacop Allertsz. de Haes, hunne medebroeders in Schependomme, omme indien de Meesteren te ondersteunen, en gezamenlyk te helpen beraaden, waarmen ten einde voorzeid, ten minsten kwetsen van de huizen, expeditie zoude mogen bekoomen " (1). En heeft de Manhafte Burgermeester Pieter Adriaanz. van de Werf, in dien tyd Superintendent [Oppervoogd] van beide deeze Gasthuizen geen gering deel in de moeyelykheden dier zamenvoeginge gevonden, welke op de gemelde wyze echter door gedreeven wierdt.

Vervolgens is dit Gasthuis nog verrykt door de goederen der Graauwe Zusteren, of van het Klooster Nazareth, 't welke aan de Leproosmeesters was vergund, gelyk wy elders melden (1); en dewyl deeze vereenigde bezitting op den dertigsten December des jaars 1590. aan het Elizabethe Gasthuis door die van den Gerechte deezer Stad gevoegd was, is hetzelve sedert Vrouw Elizabethe Gasthuis geunieerd met de Leproozen geheeten geworden. De Regenten bevindende, aan ieder deezer vereenigde drie of vier

(1) MS. Dienstboek van 't Raadhuis A

(1) Onder het Klooster der Graauwe Zusteren.

vier Godshuizen byzondere maakingen of uitdeelingen ten nutte der armen beſteld waren, oordeelden dienſtig, daartoe vaſte dagen te benoemen, en op dat de liefde gaven en weldaden niet vergeeten, maar altyd in 't geheugen gehouden mogten worden, deeden zy in 't jaar 1732. een bord maaken, en op het zelve ſchryven de ſtichting van hun huis met de vereenigingen der zaamgevoegde Godshuizen, en de regels tot de jaarlykſche preuven en maaltyden, bevattende deezen inhoud:

„ Dit Godtshuis, genaamt St. Eliſabet Gaſthuis, is geſticht ter „ eeren Godts, by Jan Dirksz. Koenen „ en Katharina Tedens zyn Huisvrou„ we, op den 5. October 1428. ende „ hebben het vervolgens in handen van „ de Regering dezer Stede Leyden ge„ ſtelt, na dat zy het begiftigt hadden „ met veele landen en renten, te lang „ om te verhalen.

„ Op den 10. Maart 1583. hebben „ de H. Burgermeeſteren ende Gerech„ te dezer Stede het Vrouwe Gaſthuis, „ dat plag te ſtaan op den ouden Rhyn, „ daar nu het Weeshuis is, geſticht zyn„ de in den jare 1403. door Claes Ren„ gher en Juffr. Magtelt van Zyl, zyn „ huisvrouwe, vereenigt met het St. „ Eliſabet Gaſthuis waar door het zelve „ den naam ontfing van 't Vrouwe Eli„ ſabet Gaſthuis.

„ Nog hebben de Hr. Burgermeeſte„ ren en de Gerechte voorſz. op den „ 30. December 1590. het Leprooshuis, „ wel eer geſtaan hebbende buiten de „ Witte of Haagpoort, onkundig by „ wien geſticht, insgelyks vereenigt met „ het Vrouwe Eliſabet Gaſthuis. Waar „ door het zedert den naam gedragen „ heeft van 't Vrouwe Eliſabet Gaſt„ huis, geunieert met de Leprozen.

„ Maar alzo verſcheide goede Lieden „ deze drie Godshuizen, ieder afzon„ derlyk by hunne Teſtamenten goedt„ gunſtelyk bedacht hebben, zommi„ gen met maaltyden, Wyn, gebraadt „ en Wittebroodt; zommigen met Wyn „ en Wittebroodt alleen, om op by„ zondere tyden, den armen in dit Gaſt„ huis uit te deelen; 't welk nu alzo „ niet kan volbragt worden, vermits „ deze drie Gaſthuizen nu als een lic„ haam verknocht zyn; en nadien ech„ ter de Meeſteren en Regenten gaar„ ne zagen, dat zo veel als mogelyk „ was, deze liefdadige giften by uit„ terſte wille of andere makingen, vol„ daan wierden, hebben dezelven goedt„ gevonden en bevolen, dat men tot „ voldoeninge van alle zodanige Liefde„ giften aan den Armen, voorheen ge„ maakt, jaarlyks zal geven zes Maal„ tyden van gebraadt, Wyn en Witte„ broodt, te weten aan vier menſchen „ een volwaſſchen Vogel of een Konyn, „ of Kalfs of Schapenvleeſch, en een „ ieder een half pint Wyns, met een „ halve wittebol, en dat hier mede alle „ Teſtamentaire makingen zullen voor „ voldaan gehouden worden, ter tydt „ en wylen anders zal worden verſtaan.

Uitdeeling van Jaarlykſche Maaltyden en Proeven.

Maaltyden:

Een Maaltydt te geven op Paaſche.
Eider een pint Wyn op Meydag.
Een Maaltydt op Pinxter.
Een dito op derden October.
Een dito op Vrouwe Kermisdag.
Een dito op Eliſabetsdag.
Een dito op Kersmiſſe.

Proeven.

Ider Menſch een Koek in de goede week.
En op St. Jansdag Room.

Aan 't gemelde gebouw is nog eene Kapel, zoomen meent van Sinte Urſule Klooſter op welke tot in 't voorgaande jaar 1760. een ſpitstorentje geſtaan heeft, dat om zyne bouwvalligheid met kenniſſe van de Magiſtraat is afgebrooken. Verder heeft het huis verſcheidene ruime zaalen, vertrekken, Proeveniershuisjes, en al 't gene tot gemak van zoodaanige zamewooning vereiſcht wordt of kan ſtrekken: Ook hebben de Regenten van het Peſthuis hier eene bekwaamen Kamer, om, als het ruuwe winter weêr hen verhindert buiten de Stad te gaan, te vergaderen. Aan het zelve, heeft men ook eenen Bayaart voor de reizende Vrouwen, gelyk in Sinte Katarina Gaſthuis voor de Mans. De byzondere huishouding en beſtiering van deeze afgezonderde plaats, zal de moeite waardig zyn hier zoo verre ik heb konnen opſpeuren, ten dienſte der beide Gaſthuizen te ontvouwen:

In elk van deeze huizen is een Bayaart, om de vreemde door trekkende bedelaars, of Landloopers, die berooid en arm zyn, op datze de ingezetenen langs de huizen met bedelen niet lastig zouden vallen, of elders zich binnen de Stad ophouden, te herbergen, met dit verschil, dat het Sinte Catherine Gasthuis alleen Mans, het andere Vrouwen ontfangt. De eerste instelling van zoodaanig een gebruik binnen deeze Stad is my niet voorgekoomen, maar wel dat die vreemde Gasten voorheen gewoon waren een teken of Loodje te haalen by den Knecht van de Aalmoesseniers mits hunnen naam en toenaam opgeevende, om by den binnen vader van 't Gasthuys eenen dag en nacht onderhouden te worden, 't gene thans door de Passagiemeesters of Onderschouten gedaan wordt. Den bepaalden tyd voorby zynde, moetenze uit de Stad vertrekken, 't en ware datze ziek wierden, in welk geval zy dagelyks een nieuw Loodje moeten verzoeken, tot hunne herstelde gezondheid, of ter bescheidenheid der Gasthuismeesteren. Indienze naa dien tyd bevonden wierden te bedelen, zouden de Schouten of dienaars met den zwaarde hen uitleiden en de poort doen uitgaan, op straffe van kastydinge indienze weder kwamen te bedelen (1). Deeze gewoonte wordt omtrent op dezelve wyze heden onderhouden, en de gasten krygen des avonds, in een afgezonderd vertrek, een boterham en kom met melk tot hun voedzel, alsmede den volgenden dag iet diergelyke, naa welk onthaal zy moeten vertrekken (2). De Burgermeester Orlers meldt (3), dat de Landloopers en bedelaars, drie nachten in den Bayaart moogen verblyven, 't gene met de oude Keuren, noch met de gewoonte volgens de my gegeevene berichten overeenstemt.

De dagelyksche huishouding staat onder het opzigt van den Binnenvader met zyne Vrouw, en de gansche bestiering hangt af van de Heeren Regenten, welken aldaar ook eene ruime Vergaderkamer hebben, en tegenwoordig vyf in getal, en dus geheeten zyn:

Johan Bon-Enfant,
Mr. Petrus Georgius Dryfhout,
Mr. Gerard van Hoogeveen,
Adriaan Drabbe,
Mr. Jan Crucius.

Sint Jacobs Gasthuis.

Binnen de graften van de Oude Stad was, aan de Noordzyde van het Steenschuur, schuins over de Oosterlingplaats, dit Gasthuis gestigt, met eenen fraayen toorn en ruime vertrekken midsgaders met eene Kapel, om den Godsdienst van deeze Broederschap te oeffenen, welke vryheid zy, in den Jaare 1477. van den Commandeur van Sint Pieters Kerk, als onder die Parochie gelegen, met bewilliginge des Landcommandeurs der Balien van Utrecht, verkreegen hadden, gelyk uit nevensgaande affchrift, onder anderen beweezen wordt:

„ Wy Dirck Dircxz. ende Pieter
„ die Grebber, Scepene in Ley-
„ den, oirconden, dat voor ons quamen
„ die Procuratoirs van Sinte Jacobs Broe-
„ derschip tot Leyden, alse Jan Tetroe-
„ de, Willem Claesz. Jan Mathysz. Ys-
„ brant Heynrixz. Aelwyn Pieterz. Phi-
„ lips Adriaensz. ende Michiel Pietersz.
„ voor hem ende voor den gheenen die
„ naemaels Procuratoirs wesen zullen,
„ ende bekenden van des voorsz. Broe-
„ derscips wegen, als dat Heeren Ael-
„ brecht van Baren Commenduyr van
„ Sinte Pieters Kerck tot Leyden, by
„ consente des Landtcommenduyrs der
„ Balien van Utrecht, zyns oversten,
„ den voorsz. Broederscip geconsentiert,
„ gegont, geoirloft ende gegeven heeft
„ een Capelle te mogen maecken van
„ der Huysinge die 't voorsz. Broeder-
„ scip staende hebben an die Stienschuyr
„ in die Prochie van Sinte Pieters, en-
„ de datmen daer in mach zetten een
„ Altair, om dagelix een lesende misse
„ daer in te mogen doen doen ende op
„ ten Kermisdage van der voorsz. Ca-
„ pelle een singende misse, ende voort
„ den dienste Godts te doen gelyc die
„ Brieve die 't voorsz. Broederschip daer
„ of heeft, dat wtwyst, Soe is't dat die
„ voorsz. Procuratoirs voor dese gratie,
„ die

(1) Keuren gedrukt op Raadhuis 1583.
(2) Uit medegedeelde berichten.
(3) Beschryving van Leyden pag. 129.

't Oude S.t JACOBS GASTHUIS te LEYDEN

't Oude S.te BARBARA'S GASTHUIS te LEYDEN

,, die de voorſz. Heeren Aelbrecht Com-
,, menduyr van Sinte Pieters Kercke
,, van der voorſcz. Kueren wegen hem-
,, luyden gedaen heeft van des voorſz.
,, Broederſchips wegen, voor hem ende
,, voor den gheenen die naemaels Pro-
,, curatoors ende Broederen inden zel-
,, ven Broederſcip weſen zullen, belie-
,, den ſchuldich te weſen Heeren Ael-
,, brecht van Baren Commenduyr van
,, Sinte Pieters Kerck voirſz. ende zy-
,, ne Naecomelingen totter voorſz. Cue-
,, ren behoif, vier pondt Hollandts Co-
,, mans payments tſaers eewige renten,
,, te betaelen alle jaer binnen die Octa-
,, ve van Paeſſchen, welke renten die
,, Procuratoirs voorſz. van des voorſz.
,, Broederſchips wegen, voor hem en-
,, de voor den gheenen diet namaels
,, weſen zullen, bewyſt ende verzeec-
,, kert hebben te verſien ende te ver-
,, haelen, ende ſtaende op zeven hondt
,, Landts luttel myn of meer, die 't
,, voorſz. Broederſchip leggende heb-
,, ben in den Ambocht van Oeſtgeeſt.
,, Ende hebben belegen an die zuytzy-
,, de Jan Meynaertsz. ende an die noort-
,, zyde die Abdiſſe van Reynsburch,
,, ſtreckende voor van die Leyderwech
,, after an Symon Goeldenz. landt, en-
,, de voort te verſien ende te verhaelen
,, op alle die goeden, die dat voorſz.
,, Broederſcip nu ter tyt heeft of hier
,, naemaels vercrygen mach, roerende,
,, ende onroerende waer ende waer an
,, dat die gelegen zyn binnen der Stede
,, van Leyden of daer buyten. Ende
,, des en zullen hem die Procuratoirs
,, ende Broederen van Sinte Jacops voorſz.
,, die dair nu zyn of naemaels weſen
,, zullen, noch niemant van hore wegen
,, hem hier jegen niet verweren noch
,, doen verweren mit ghenen rechte
,, geeſtelick noch waerlich noch mit ge-
,, nen exceptien noch nuwe vonden die
,, men hier jeghen dencken, vinden, of
,, viſieren mach, in eeniger manieren.

,, In oirconden deſen Brieve be-
,, zegelt mit onſen zegelen, in
,, 't jaer ons Heeren duyſent
,, vierhondert zeven ende tze-
,, ventich, opten anderen dach
,, in Auguſto.

,, Ondergeteyckent

Johs.

MS. Perkamente Blaffaart van St. Pieters Kerke of den Duitschen Huize te Leyden pag 21.

NB. Bezegelt met twee groene aenhangende zeegelen.

Men vindt ook aangetekend, dat de Pelgrimmen van Kompoſtelle aldaar hunne Kerdienſten plegen te verrichten (1). Ook meldt de Burgermeeſter Orlers (2), dat dit gebouw maar alleen tot oeffening van den Godsdienſt, en niet tot het herbergen van behoeftige armen of zieken, als wel andere Gaſthuizen, gebruikt is. Hoe het zy, konnen wy, by gebrek van bewyzen, niet verzekeren; als wel dat dit geeſtlyk geſticht, in het algemeen verval deezer Stad, omtrent, en naa het jaar 1500. moet verlaaten, en aan de Huiszittenmeeſteren van Sint Pieters Parochie gekoomen zyn, welken hetzelve Gaſthuis met alle de huizingen, en toebehooren, met goedvinden van de Vroedſchappen, ten behoeven deezer Stad, in 't jaar 1567. aan de Burgermeeſteren opdroegen, op zoodaange voorwaarden als in de naaſtvolgende brief begreepen is:

,, Wy Johan van Adrichem, en de
,, Geryt Franszoon Doe, Sche-
,, penen in Leyden, oorconden, dat
,, voor ons quaemen Jooſt Jacobszoon,
,, Gerryt Roeloffszoon, Meeſters Cor-
,, nelis van Veen, ende Frans van Du-
,, ſeldorp, als Burgermeeſteren deſer
,, Stede van den Jare XV^c zes ende
,, tſestich ter eenre, ende Jooſt Wil-
,, lemszoon, Eewout Aerntszoon, ende
,, Huybrecht Aelwynszoon, ende t'ſae-
,, men vervangende Gerryt Jacobszoon,
,, als Huysſittenmeeſteren derſelffder
,, Stede, ter anderen ſyde, ende beken-
,, den die voorſchreven comparanten,
,, volgende het advys ende believen van
,, die van den Vroetſchappen geaccor-
,, deert ende overgecomen te weſen, no-
,, pende die aenneminge van Sint Ja-
,, cobs Gaſthuys, ſtaende op Steen-
,, ſchuyr binnen deſer Stede, als dat de
,, voornoemde Huysſittenmeeſteren den
,, voorſz. Burgermeeſteren tot behouff
,, deſer Stede ſullen transporteren, ende
,, overgeven, ende by deſen transporte-
,, ren ende overgeven 't voorſchreven
,, Gaſthuys mit alle die huyſinge daer
,, toe behoorende, ende andere aencle-
,, ven, ende gevolge van dien, ende
,, alle recht, actie, ende toeſeggen 't
,, welck hem luyden daer toe eenichſins
,, mach competeren, zulcx ende in al-
,, der manieren als zy daer aen geco-
,, men zyn. Des bekennen die voor-
,, noemde Burgermeeſteren voor hem,
,, ende

(1) Kerkelyke Oudheden van Rynl. fol. 858.

(2) Beſchryving van Leyden pag. 135.

„ ende heuren naecomers in Officie ter „ cause van de voorsz. transporte denselffden Huysfittenmeesteren, ende „ heuren naecomelingen vercoft te hebben, ende vercoopen mitsdesen een „ jaerlycxe rente van vyff ende twintich gulden t's jaers, ter losse den „ pennick festien mit gepermitteerden „ gelde, daer van 't eerste jaer innegegaen es den tweeëntwintichsten Augusti, anno XV^{C}. zes ende tzestich, „ ende voorts op ten tweeëntwintichsten Augusti verschynen sal totter effectueelder offlossinge toe, mits alsdan „ mede betalende 't beloop des tyts: „ des es wel by den voornoemden Huysfittenmeesteren, in 't overgeven ende „ transporteren van den voorschrevenen „ Gasthuyse bevoorwaert, ende geconditioneert, ende by den voornoemden „ Burgermeesteren, volgende die resolutie van den Vroetschappe van date „ den tweeëntwintichsten Augusti lestleden bewillicht, ende wordt by desen den selffden Huysfittenmeesteren „ geconsenteert, ende belooft, dat die „ Huysfittenmeesteren in der tyt niet „ jegenstaende die voorschreven overgifte, ofte transpoort sullen genieten „ die proffyten, die van 't zelffde Gasthuys, zoo verde men 't selffde in „ toecomende tyden op eenige perticuliere persoonen, ofte plaetsen, van „ wegen deser Stede vercofte, ofte „ vervremden, boven de hooftsomme „ van de voorsz. rente comen ende bedongen sullen mogen worden, mits „ dat als dan, die voorschreven rente „ brieff zal off wesen, ende voorgecasseert ende machteloos gehouden „ worden, ende dat boven die dese „ Stede by den Huysfittenen gerestitueert sullen worden alle die costen „ van der edificatie, ofte nieuwe timmerage middeler tyt daer aen gedaen, „ tot arbitrage van luyden hem des verstaende, ende hebben voorts tot verseeckertheit, ende effecte van alle 't „ gundt voorschreven es, die voorsz. „ comparanten elcx in heur regaerdt „ alle die goeden, ende incomsten der „ voorschreven Stede, ende Huysfittenen, zoo wel roerende als onroerende, jegenwoordich ende toecomende „ actien, ende crediten, geen van dien „ uyt-gesondert, verbonden, ende tot „ hypoteque gestelt, verbinden, ende „ hypotequeren by desen.

„ Des ten oorconden syn hyer „ van gemaeckt twee brieven „ alleleens luydende, ende hebben die Burgermeesteren tot „ meerder versekertheyt, deser Stede dagelycx zegel hier „ onder aen gehangen.

„ Ende wy Schepenen desen „ jegenwoordigen besegelt „ op ten derthienden February, anno XV^{C}. zeven ende tzestich naer gemeen schryven.

Op te plycke stont:

J. v. Hout.

Privilegieboek der Stad Leyden C. *pag.* 342. *verso* & 343.

NB. Ende was besegelt mit drye groene segelen uythangende aen dobbele franchyne staerten.

De Stad den eigendom op deeze wyze verkreegen hebbende, heeft dit gebouw, in 't vervolg van tyden, en aanwas der neeringen, doen bekwaam maaken tot de eerste Looihalle der wolle Lakens en stoffen, zoo als wy onder het beschryven der Hallen nader zullen aantoonen.

NB. De Gildekamer der Zilversmeden. Zie onder de Looy- of Saaihal.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

HET WEESHUIS.

De tyd der Stichtinge van het eerste en oudste Weeshuis, dat voor de hervorming der Kerke het heilige Geesthuis geheeten wierdt, is, door zyne Oudheid, onbekend: het blykt echter dat het in den jaare 1316. reeds in wee-

weezen en in volkoomen ſtaat was, wyl Philips van Leyden, in zyn teſtament van dien tyd, zekere erfgifte aan hetzelve beſprooken heeft. De ſtand of gelegenheid was in het oudſte deel der Stad, tuſſchen de bredeſtraat en den Ryn, niet verre van Sint Antonis brugge, en over de tegenwoordige Paapeſtraat, by gevolg onder de Parochie van Sint Pieters Kerk behoorende, het gene met den brief van Philips, Hertog van Bourgonje, door welken hetzelve huis eenigzins begunſtigd is, en om zynen zeldzaamen inhoud hier plaats verdient, kan beweezen worden:

De Heilige Geeſtmeeſters van Sint Pieters Kerk te Leyden.

„ Phillips &c. doen condt allen luyden, hoe dat Huge Boudyn Ysbrantsz. van onſer Graeſſchip van Hollant te leen te houden plach derdalff margen lants, gelegen in den Ambochte van Leyderdorp, die zyn Zoon, na ſynre doot nyet an ons verſocht en heeft, mar hy ende ſyn wyff, na ſynre doot hebben die vercoft voir eygen, den heyligen Geeſtmeeſters van Sinte Pieters Kercke binnen onſer Stede van Leyden, zoe dat zy dair mede tegen ons verbuert ende vervallen zyn; mar wandt onſe Stedehouder ende Rade van Hollant, geinformeert ſyn, dat dat zelve lant nyet meer dan omtrent een pondt Hollants 's jairs en geldet, ende dat lant voirſcreven, op deſe tyt, die rechte armen gebruycken; Soe hebben wy dair in onſe gracie gedaen, ende hebben datſelve lant vercoft, ende vercopen mit deſen brieve den Heylige Geeſtmeeſters van Leyden, in Sinte Pieters Prochie, toter armen behoeff, tot enen vryen eygen, ende geloven hem dair in te houden ende te ſtercken, dair voir dat die voirſz. heylige Geeſtmeeſters ons betaelt hebben by handen onſe Rentmeeſters Generaell van Hollant, Meeſter Anthonis Michiell, diere ons goede rekeninge affdoen ſall, twaalef onſer Hollantſche ſcilden geheten Clinckairts, 't ſtuk van achtende twintich groten.

„ In oirconde &c. datum XVIII. dage in Decembri, anno XIIII^C. XLIX.

„ By mynen Heere den Hertoge ter relacie van ſynen Rade van Hollant, dair in waeren die Heere van Lannoy, Stedehouder, die Heere van Yſelſteyn, Heere Lodewyck van Montfoirde, Heere Geryt van Zyll, Heere Aerndt van Gendt, Jacob van Cats, Meeſter Lodewyck van der Eycke, Mr. Gillis van Wiſſenkercke, ende Geryt Potter van der Loo.

T. de Zwieten.

Perkament Regiſter, Principium 1447-1459. *Cas G. pag.* 23. *verſo.*

Het gemelde geſticht, door de algemeene ontſteltenissen machtig verarmd, wierdt met zorg ſtaande gehouden, zoo dat de Regeerders deezer Stad tot dat einde dienſtig vonden, in de jaaren 1578. en 1579. eenige voordeelen, uit de verpachtingen ſpruitende, aan het zelve te laaten genieten (1). Met diergelyk een inzigt, wierdt op den dertigſten September des jaars 1580. by meerderheid van ſtemmen van de Vroedſchap beſlooten: „ noopende het onderhoud van de arme Weezen, dat men aan de zelven zal laaten volgen, voor eenen tyd van zes maanden eerſt koomende, de bede des zondags 's middags by de huizen, om hen daar mede, voor zoo verre het ſtrekken mag, te behelpen, en dat men om de gemeente te meerder te beweegen tot mildelyk te geeven, 't zelve by klokke geſlag, en van den Predikſtoel zal verkondigen (2)". Doch door het vermenigvuldigen der inwoonderen, en der ouderlooze Weezen, wierdt dit huis eerlang te klein, of onbruikbaar, zoo dat de Heeren van den Gerechte, eindelyk in 't jaar 1582. raadzaam vonden, den Meeſteren van het Vrouwe Gaſthuis, en van Sinte Elizabethe Gaſthuis te beveе-

(1) Uit de aantekeningen van den Secretaris J. van Hout.

(2) Extract uit het Vroedſchapboek Lett. L. beginnende den 27. July 1579.

veelen, die beide huizen met den eersten, best doenlyk, te vereenigen (3). Gelyk in 't naastvolgende jaar volbragt, en de arme en zieke Vrouwen in Sinte Elizabethe Gasthuis overgevoerd zynde, het ontruimde huis aan de Meesters der arme Weezen is overgegeeven. Deezen hebben het gebouw, dat zich niet verder dan van Sint Pancraats Kerkgraft tot aan de Burggraft pleeg uit te strekken, sedert, naar den kant van den ouden Ryn, en elders, merklyk vergroot, en omtrent den jaare 1604. en vervolgens, byna geheel vertimmerd of vernieuwd; en 't zal moogelyk by die verbetering zyn, dat men boven den ingang aan de Kerkgraft, om de eigenschap van het huis te vertoonen, eenige biddende Kinders, en boven de zelven eene witte duif verbeeld heeft.

Dit gebouw is in verscheidene zaalen en vertrekken verdeeld, en bekwaam gemaakt tot het bezorgen, opvoeden, en onderwyzen der Kinderen, die somwylen tot over de negenhonderd in getal geweest zyn (4).

Eene zoo zwaare huishouding hadt niet weinig onderhouds noodig, om alles in behoorlyken staat, en zoo veel monden open te houden, des de Regenten door tegenspoeden dikwylen in de uiterste verlegenheid raakten, hoe de zaaken te redden, dan door hulpe der Overigheid, welke in den jaaren 1672. by de Heeren Staaten tot herstelling van de verloopenen inkoomsten van dit huis, en van de Aalmoesseniers, zoo veel te weege bragten, dat ze den tachtigsten penning van de verkofte onroerende goederen ten voordeele der gemelde Weezen en armen mogten heffen: alles breeder uit het nevensgaande Octrooy te leezen:

Octroy van den tachtigsten penning aan die van de Stad Leyden, tot onderstand van 't Weeshuis en de Aalmoesseniers verleend.

„ De Staten van Hollandt ende Westvrieslandt, doen te weten, alsoo ons vertoont is by Burgermeesteren ende Regeerders der Stadt Leyden, dat by dese calamiteuse tyden de voorsz. Stads excysen, ende andere middelen, merckelyck gedecresceert, ende in tegendeel de domestycque lasten ende onkosten grootelycx verswaert synde, haer voortaen onmogelyck was geworden de saken van de Stadt nae behooren te connen redden, ende in dese becommerlycke tyden te doen 't geen de evidente necessiteyt albereits quam, ende noch verder soude comen te vereysschen, dat oock by het stilstaen van de hantwercken het Weeshuys ende Aelmoesseniers ongelooflyck gechargeert, ende de source daer uyt deselve tot noch toe wel voort meerendeel waeren onderhouden, namentlyck de Landen door inundatie, ende invasie van den vyandt, ende andere diergelycke inconvenienten, soodanich waren verargert ende geruineert, dat geen off weynich huyr ende vruchten daer van getrocken wierden, consequentelyck dat het voorsz. Weeshuys, ende de armen souden moeten werden geabandonneert, off de Stadt aen de hant gegeven, soodanige middelen, ende gelegentheden daer mede sy die voorsz. Godtshuysen souden connen subsidieren, ende dat sy derhalven versochten, dat het ons gelieffde, haer goetgunstelyck te verlenen Octroy, om van alle vercopinge van alle inmeuble goederen, die in de Stadt van Leyden voornoemt voor 't toecomende souden werden vercoft, boven den veertichsten penningh by 't gemeene Landt getrocken werdende, te mogen beuren ende heffen een excys van een oortje op de gulden, off wel een tachtichsten penningh van de waerden daer vooren de voorsz. goederen souden werden vercoft, even ende in sulcker voegen als het selve Octroy op den XIen. July 1645. aen de Stadt Amsterdam, ende even daer te vooren aen Rotterdam, an 's Gravenhage was vergunt, ende geconcedeert. SOO IS'T, dat wy de saecke ende 't versoeck voorsz. overgemerckt hebbende, ende genegen wesende ten versoecke van de voorsz. Heeren Vertoonders, uyt onse reghte wetenschap, Souvereine maght, ende autoriteyt, deselve geauthoriseert ende geoctroyeert hebben, autoriseren ende octroyeren by desen, om van alle de immeuble

(3) MS. Dienstboek A. op 't jaar 1582.
(4) Beschryving van Leyden, door Mr. S. van Leeuwen, pag. 50.

„ meuble goederen, die binnen de muy-
„ ren van de voorſz. Stadt Leyden ge-
„ legen ſyn, ende verder niet, ſullen
„ werden vercocht, boven den veer-
„ tichſten penningh by 't gemene Landt
„ getrocken werdende, te mogen beu-
„ ren ende heffen een excys van een
„ oortje op den gulden, off wel een
„ tachſtichſten penning van de waerde
„ daer voren de voorſz. goederen ſullen
„ werden vercoft. Laſtende allen ende
„ eenen yegelycken dien het aengaen
„ ſal, haer daer naer te reguleren.

„ Gedaen in den Hage onder on-
„ ſen grooten Zegele hier aen
„ doen hangen den XX^en^. De-
„ cember in 't jaer ons Heeren
„ ende Salighmakers, duyſent
„ ſeshondert twee ende tſeven-
„ tigh.

Onderſtont geteyckent,

AB. Waſſenaer.

Op de plycque ſtont:

„ Ter ordonnantie van de Staten,

Ende geteyckent,

Herbr. van Beaumont.

Uit de papieren van den Heere N. N.

NB. Synde voorts beſegelt met een groot root waſſchen Zegel aan dubbelen franchyne ſtaerte onder uythangende.

Op deeze vergunning volgde eerlang de voordeelige reſolutie der Heeren Staaten, by welken in 't jaar 1680. aan alle de Regenten van de Weeshuizen Diacony enz. van de Gereformeerde Religie, en Aalmoeſſeniers van den gemeenen armen Huiszitten, in 't algemeen vryheid verleend wierdt om de erfniſſen, den weezen, en den armen aanbeſtorven, te moogen aanvaarden, zonder verder in ſchulden gehouden te zyn, dan naar het beloop der middelen, mids inventaris maakende ten overſtaan van Schepenen (1). Doch dit wierdt in 't jaar 1733. ten verzoeke der Regenten van 't Arme Weeshuis te Leyden over het erven van de goederen der Perſoonen in 't zelve huis opgevoed, die zonder afkoomelingen ſtierven, voordeeliger geſchikt en op deezer wyze geregeld:

Octroy van Haar Ed. Groot Mog. wegens het erven van goederen, naargelaten werdende by Perſoonen, in het arme Weeshuis te Leyden groot gemaakt.

„ De Staten van Holland en Weſt-
„ vriesland doen te weeten, alſoo
„ ons te kennen is gegeven by de Re-
„ genten van het Arme Weeshuys bin-
„ nen de Stad Leyden, verſoekende,
„ dat Wy ten opſigten van het erven
„ van Goederen, nagelaten werdende
„ by Perſonen in het ſelve Huys groot
„ gemaakt, gelievden aan haar Suppli-
„ anten te verlenen gelyk Octroy, als
„ op den 6^en^ Juny laaſtleden door Ons
„ verleent was aan de Regenten van het
„ Aalmoeſſeniers Weeshuys der Stad
„ Amſterdam, hebben Wy, de ſaak en
„ het verſoek voorſz. overgemerkt heb-
„ bende, en genegen zynde ter bede
„ van de Supplianten, uyt onſe regte
„ wetenſchap, ſouvereine magt en au-
„ thoriteit, goedgevonden en verſtaan,
„ gelyk Wy goedvinden en verſtaan by
„ deeſen, de Supplianten, voor ſoo veel
„ het voorlede aangaat, te laten by het
„ regt, en poſſeſſie, het welke ſy ge-
„ ëxerceert of geacquireert hebben, ſon-
„ der daar in eenige præjudicie te ly-
„ den, en ſonder ook wegens het ge-
„ ne ſy uyt dien hoofde reeds genoten
„ hebben eenige reclame ſubject te zyn,
„ en ten opſigte van het toekomende,
„ de Supplianten te octroyeren en qua-
„ lificeren, gelyk Wy de Supplianten
„ octroyeren en qualificeren by deſen,
„ om te mogen behouden, en na zig
„ nemen, al het gene ſal worden naar-
„ gelaten by eenige Perſonen in het
„ voorſz. arm Weeshuys groot gemaakt,
„ wanneer de ſelve koomen te ſterven
„ ſonder Kinderen, Kindskinderen, en
„ verdere deſcendenten na te laten, ten
„ ware de ſelve met de Supplianten of
„ haare Succeſſeurs, in der tyd, daar
„ van uytkoop gedaan hadden; mits-
„ ga-

(1) Reſol. Holl. den 7^en^. Maart 1680.

„ gaders, om de geringe middeltjes, „ welke de kinderen, die in der Supplianten huys reeds ingenomen zyn, „ of na deesen nog ingenomen sullen „ worden, voor den tyd hunner inneeming, of eygen of aanbesturven souden mogen zyn, voor het selve Huys „ te blyven behouden, daar onder nogtans niet begreepen het geen deselve „ Kinderen, geduurende haar opvoeding „ in het selve Huys by erffenissen, Legaten, of Giften verkregen soude „ mogen hebben; behoudens egter dat „ de Supplianten de vrugten daar van „ sullen mogen genieten, soo lange deselve Kinderen in het voorsz. Huys „ opgevoed sullen worden, en langer „ niet, lastende een ider, die het aangaat, sig hier na te reguleren.

„ Gedaan in den Hage, onder „ onsen grooten zegel, hier „ aan doen hangen, op den „ drie-en-twintigsten October, „ in jaar onses Heeren ende Saligmakers seventienhonddert „ drieen-dertig.

„ *Was geteekent*,

J. G. v. Boetzelaar.

Op den ommeslag stondt,

„ Ter Ordonnantie van de Staten,

„ *Was geteekent*

Willem Buys.

Copie. Voor het Arme Weesbuys te Leyden uit het placcaat.

Dewyl hierentusschen het Arme Kinderhuis door de Huiszittenmeesteren, tot herberging der verlaaten en ouderlooze Kinderen gebouwd was, om die betere opvoeding dan voorheen te geeven, zoo ontstont zomwylen verschil over het aanneemen der Kinderen tusschen de Regenten van het Weeshuis, en die van 't Kinderhuis; 't welk eindelyk door bemiddeling van de Heeren Burgermeesteren en Regeerders deezer Stad in deezer voegen geschikt en vastgesteld wierdt:

Verdrag tusschen de Regenten van het Arme Weeshuis en Arme Kinderhuis, wegens het inneemen van verlaaten Kinderen.

„ Wy ondergeschreeven Meesteren „ en Regenten van het Arme- „ Weeshuis en Arme-Kinderhuis binnen de Stad Leyden, verklaaren ieder in onze respective qualiteiten, te „ approbeeren, ende van waarde te houden, gelyk wy ondergeschreven approbeerende, en van waarde houdende zyn „ by deezen, het contract op den 5^en^ Juny anno 1722. by de H. H. Regenten „ in dien tyd van beide de voorsz. huizen „ aangegaan, en luidende als volgt:

„ Naa dat 'er tusschen de Meesteren en Regenten van 't Arme-Weeshuis ter eenre, en de Regenten van „ Huissitten ofte Diaconie-Armen alhier ter andere zyde questie was ontstaan, nopende het alimenteeren van „ Kinderen, die van haare Ouders verlaaten waren, of welkers Ouders naar „ Oost- of West-Indien, of naar eenige andere Gewesten waren vertrokken, zonder eenige op- ofte toezigt „ over dezelven te hebben gelaaten, „ sustineerende de Eerste, dat dezelven „ moeten werden aangeslagen ende onderhouden by de Regenten nu jegenwoordig genaamd het Arm-Kinderhuis: en de Laaste het contrarie: „ zoo zyn de voornoemde Meesteren „ ende Regenten van beide de Huizen, „ door intercesfie van de Ed. Gr. Achtbaare Heeren Burgermeesteren, en de „ Regeerders deezer Stede, metten anderen geconvenieerd in manieren hier „ naa beschreeven. Naamenlyk:

„ Dat ter occasie van diergelyke voorvallen, in het toekoomende, als dan „ de jongens van de opgemelde Ouders, „ geen twaalf jaaren oud zynde, zullen „ werden onderhouden ende gealimenteerd by de Meesteren en Regenten „ van 't Weeshuis alhier, en de Meisjes by de Meesteren en Regenten „ als nu van het Arme-Kinderhuis binnen deeze Stad, en dat op gelyken „ voet, als 'er tusschen de meergemelte Regenten, ten reguarde van de „ Vondelingen en Speelkinderen, in „ voorige tyden is geaccordeerd.

„ Derhalven zoo wy Ondergeschreeven, ieder inqualité voorsz. het hier „ voorgestelde contract gestand te zullen doen houden, ende afstand te zullen

„ geen

" len doen van het nader contract, 't
" geen de Meesteren en Regenten van
" 't Weeshuis, Huiszittenhuis en Arm-
" Kinderhuis op den 5en. February A°.
" 1725. metten anderen hadden aan-
" gegaan

" Actum den 3. Juny 1727.

" *Was geteekend:*

Adriaan van Assendelft.
R. Backer.
Laurens Vergenst.
Jan Boekweyt.

NB. In 't Weeshuis mogen niet inkoomen, of aangenomen werden Kinderen, 't zy heele of halve Weezen, als dezelven boven de twaalf jaaren oud zyn, volgens accord in dato 16. November 1682.

Dus de voorrechten en gunst bewyzen van dit huis, zoo verre wy die magtig zyn, medegedeeld hebbende, zal ons nog iet van den tegenwoordigen toestand en bestiering staan te melden: de zaalen zyn ruim en luchtig, inzonderheid de eetzaal, daar de Kinderen dagelyks den maaltyd houden, in welke zekere geschreevene dichtregelen, tot aanspooring van Mededeelzaamheid, ten toon hangen, zynde van deezen inhoud:

" *Die Vader en Moederloozen zegend,*
" *En door zyn giften haar armoe stut;*
" *Die geeft zyn eigen troost ten nut,*
" *Als God met voorspoed haar bejegent,*
" *Gods Weezen zorg ziet uit den hoogen,*
" *Door tweemaal vyf paar schrandre oogen.*
Hoogeveen Scrip.

Hier is ook eene ruime binneplaats, op welke de Kinders somwylen speelen, en verschillende slaapsteden, die der jongens afgezonderd van die der meisjes, zynde alle bedsteden met bedden en 't gene daartoe vereischt wordt, behoorlyk voorzien. De Kinders worden van jongsaf in den Christelyken Godsdienst in 't leezen en schryven onderweezen, tot het welke een byzonder vertrek tot een School gehouden wordt, alwaar men tot aanspooring van de jeugd dit versje leest:

" *Die op geen anders lessen past,*
" *Die stelt zyn' gangen naar den bast.*
Syrach XXIII.

De Schoolmeester, eertyds Schryfmeester geheeten, is onder de smalle bedienden der Stad, die jaarlyks vernieuwd worden, begreepen, hy heeft van oudsher mantellaken, of zeker geld voor het zelve gehad, ook zes zilvere letters, om op alle openbaare plechtigheden met den zelven te verschynen. Behalven deeze onderwyzing, leeren de Kinderen ieder een handwerk, om, tot bekwaamen ouderdom van vyfentwintig jaaren gekoomen zynde, en van daar vertrekkende, een eerlyk bestaan temoogen winnen. Verder is dit gebouw voorzien van eene bakkerye, en groote zolders, om voorraad van graanen te bewaaren; van welken ik geheel aanmerklyk aangeteekend vinde, dat in het jaar 1608. op den tweeden, derden, en vierden zolder van het Weeshuis honderd en achtenzestig lasten rogge tweemaal ter weeke verschooten zyn (1). Voor de Binnen Vader en de Moeder is hier ook eene bekwaame wooning, eene groote keuken, en andere noodige vertrekken; maar voornaamelyk ziet men 'er eene ruime en luchtige kamer, die haar uitzigt op den Burg heeft, ten dienste der Regenten, die eertyds Heiligengeestmeesteren, en vervolgens Weesmeesteren genoemd zyn, pronkende met menigte van Wapenschilden van die voorheen dit huis geregeerd hebben, en met een uitmuntend schildery voor den schoorsteen, verbeeldende de vier Regenten van dien tyd (2), geschilderd door de konstige hand van Abraham van den Tempel. Ook vertoont men aldaar twee schilderytjes, welken door Jacob van der Sluis, eenen hunner Voedsterlingen gemaald, en uit dankbaare erkentenisse gegeeven zyn.

De bestiering van dit huis is ter zorge van vyf Regenten, en zoo veel Regentessen aanbevolen, welken mede jaarlyks, gelyk van andere Godshuizen vernieuwd worden, en van welken de naamen der Regenten thans dus zyn.

Jan Boekweyt, stierf in Augusto 1762.
Joachim Sandra,
Mr. Cornelis van Tol,
Mr. Anthony Cornelis de Malnoe,
Hendrik Albert Dibbetz.

(1) Thesauriers rekening van 't jaar 1608.
(2) Want sedert den 27en. December des jaars 1668. zyn zo hier als in andere Godshuizen, vyf Regenten geweest.

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Het HUISZITTENHUIS en het ARME KINDERHUIS.

Het Huiszittenhuis, eertyds Sinte Barbare Gasthuis.

Dit Gesticht onder Sint Pancraas Parochie, en tusschen den Ouden Ryn en Marendorp gelegen, wordt verscheidenlyk in de oude brieven geheeten, als Sinte Barbare Gasthuis, de Minnepot, en dan weder het Arme Huiszittenhuis, het welke naar de meening van den Burgermeester Orlers (1) nooit tot een verblyvende plaats, of wooning van oude en zieke lieden gebruikt is. Eene onderstelling die niet overeenkoomt met de bewyzen, welken wy magtig zyn, en mede zullen deelen. Schoon dit Gesticht ten dienste der Huiszittenmeesteren van Sint Pancraas geschikt was, ten tyde toen 'er drie afgezonderde Huiszittenmeesters in iedere Parochie, naamenlyk van Sint Pieter, de L. Vrouwe en Sint Pancraas waren (2), zoo hadt het echter zyne Kapel met een spits torentje om den Kerkdienst te verrichten. Wanneer een gedeelte van dit Gasthuis gescheiden, en tot een Fusteinhalle bekwaam gemaakt is, heb ik niet konnen ontdekken; maar wel dat dit Huis ten nutte der Armen al in vroege tyden met aanmerklyke voorrechten en goederen beschonken is, inzonderheid in 't jaar 1426. door de Regeerders der Stad Leyden, en door Philips, Hertog van Bourgonje in 't naastvolgende jaar bevestigd, zynde het eene en andere gunstbewys van deezen inhoud:

„ Scout, Scepenen en Raide der Stede van Leyden doen cont allen „ luyden, dat wy eendrachtich aanghesien hebben de goede Regiering ende voirtgang van die Arme Huisfitten op 't hogelant, dat corteliex zeer „ verbetert is by die ghenade Goits, „ en de hulpe en toe doen van de goede mensschen, die goede vruchten en „ ontsien, om welcke weldaden te vermeeren en te starken soe hebben wy „ in der eere Goits ende die Heylighe „ Drievuldigheit den Armen Huysfitten voirsz. geconsenteert, gegeven „ ende gegonnet mit desen Brieve, dat „ die ghenen die de Arme Huysfitten „ nu ter tydt bewaren, of die se naemaels bewaren of regieren sullen, dat „ sy mogen copen huise en erve op 't „ hoechlant, dair 't hem nutte en oirbaer sel dunken tot behouf der Arme „ Huisfitten voirsz. dair sy ten eeuwighen daghen moghen regieren die goede, die den Arme Huysfitten tot hunne noeddrufte toebehoeren sullen, dair „ sy in moghen legghen Coorn, Vleysch, „ Turf, Hout, ende wes sy anders behoeven moghen, ende dair sy alle Sonnendaechs hoeren *Alen Uspot* in moghen coken, dair veel arme mensschen „ of gevoedet en ghespyst worden.

„ Voirts soe consenteren wy en verloven, dat men in de voirsz. huyse „ ontfangen sel moghen twie persoenen, „ 't sy man of wyf, die dese huyse en „ goeden sel helpen regieren, ende bewaeren tot der Armen Huysfitten behouf, ende die sellen dair in geprovent wesen hoir leven lang, ende „ wanneer men dair eenighen van in „ ontfaet, 't sy man of wyf, die sel „ ontfangen worden met alle syn goeden, die hy heeft, ende met alle dat „ hair opcomen en besterven mag, den „ voirsz. huyse te blyven, tot den voirsz. „ huyse behouf.

„ Voirts, ten waere hy alsoe ryck „ waere dat hy gaerne goeden buten „ hielt, daer soude die persoen 't sy man „ of wyf syne wille mede doen.

„ Voirt, waer 't sake dat yemant 't sy „ man of wyf, die dat huis eenich goet „ maeckte, mit bespraek of Testament, „ die sel de voirsz. huyse volgen tot den eeu-

(1) Beschryving van Leyden pag. 135.
(2) Zie van de afzonderlyke Huiszittenmeesteren hier voor pag. 48.

„ eeuwighen daghen tot den voirſz. ar-
„ men Huysſitten behouf ſonder eenich
„ tegenſegghen, in allen ſchyn als men
„ doet in die Gaſthuyſe, ghelegen bin-
„ nen die Stede van Leyden.

„ Desghelycx geven wy en con-
„ ſenteren mit deſen den voirſz.
„ huyſe ten eeuwighen daghen,
„ ſulcke vryheyt te ghebruyc-
„ ken als eenich Gaſthuys bin-
„ nen Leyden in der tyt heb-
„ ben of gebruyken, ende om
„ dat wy hier op hopen van
„ Godt beloont te weſen, ende
„ op dat hy by ons toedoen niet
„ en vergae, ſoe hebben wy in
„ ghetuygeniſſe der wairheyt ter
„ ſaecken voirſz. deſe punten
„ ende voirwairden voirſz. ge-
„ confirmeert ende onſer Stede
„ Seghelen dair an doen han-
„ ghen.

„ Gegheven in 't jair ons Hee-
„ ren veerthien hondert ende
„ ſes en twintich, Sonnen-
„ daechs nae Sinte Pontyens
„ dach.

Uit de Archiven van 't Huiszitten. En in de francyne Blaffert aldaar fol. 1.

NB. Bezegeld met een zegel van groenen waſſche.

„ Phillips, Hartoge van Bourgon-
„ dien, Grave van Vlaenderen, van
„ Arthoys, en van Bourgon. Palentyn,
„ Heer van Salyns en van Mechelen;
„ Ruaert ende Oir der Lande van Hol-
„ lant, van Zeelant, en van Vrieslant;
„ doen condt allen luyden; want ons
„ getrouwen Rade getoent is, dat der
„ armen Huysſittenen Huys, geheeten
„ der Mynnenpot, gefondeert in de Ho-
„ gelantſe Parochye der Stede van Ley-
„ den, dagelicx veel verſoecx ende an-
„ vals heeft van armen luyden, die daer
„ in geprovent worden, om des groten
„ toeſyens ende gemacx willen, dat hun
„ in den ſelven Huyſe voirſz. geſchiet,
„ dair ſy onſe en alre goeder luyde hul-
„ pe ende aelmoeſſen toe behoeven; Soe
„ hebben wy ten voirſten om goids-
„ willen, ende om die voorſz. weldaden
„ te meeren en te ſtarcken, onſe caritaten
„ ende goede wille dair toe gedaen, ende
„ den voirſz. Huyſe, ende arme luyde ge-
„ conſenteert ende gegonnet, conſen-
„ teren ende gonnen mit deſen onſe
„ brieve, Soe wanneer iemant in den
„ voirſz. Huyſe begeert te weſen, die
„ ſalmen ontfangen mit alle zyn goede
„ die hy heeft, ende mit alle dat hair
„ opcomen ende beſterven mach, dat
„ na zyne doot den voirſz. Huyſe en-
„ de armen luyden te blyven, ten wair
„ of hy alſoe Ryk wair, dat hy eenige
„ van ſynen goeden mit voirwairden
„ buiten ſondren ende houden woude,
„ en dair ſoude die perſoen, het wair
„ Man off Wyff ſinen wille mede doen.
„ Voirt wat Baſtaerden of vreemden luy-
„ den in den voirſz. armen Huysſitte-
„ nen Huyſe aengenomen ende daer in
„ oflyvich worden, die willen wy dat
„ alle hoir goeden den voirſz. Huyſe
„ ende armen luyden bliven. Wair 't
„ ook dat enich Poerter of inwonende
„ der Steede van Leyden, die jair en
„ dach aldair Poirter geweeſt of ge-
„ woent hadde, hy wair Baſtairt of
„ geen, den voirſz. Huyſe ende armen
„ luyden enich goet maecte mit be-
„ ſpreck, of in teſtamento, dat willen
„ wy, dat den voirſz. Huyſe ende ar-
„ men luyden volghe, ſonder yements
„ wederſeggen. Ende want wy den
„ voirſz. Huyſe ende armen luyden,
„ deze voergeroerde punten van een y-
„ gelick vaſt ende geſtade gehouden wil-
„ len hebben, alſoe lange als 't regiment
„ der Lande van Hollant ende Zeelant
„ in onſen handen zyn zal.

„ Soe hebben wy des t'oirconden
„ ons ſegel an deſen brieve doen
„ hangen.

„ Gegeven opten vyftendach in
„ Januario, in 't jair ons Hee-
„ ren duyſent vierhondert ſes-
„ ende twintich, na den loop
„ van ons Hove.

Beneden op de ploeye ſtont geſcre-
ven,

„ *De mandato Dni. Ducis.*

„ Onderteyckent:

Potter.

„ Bezegelt met een groot zegel van
„ Rooden Waſſe.

„ Gecollationeert jegens d'origi-
„ nale brieven bezegelt ende
„ on-

„ onderteyckent als boven, en-
„ de is dair mede bevonden 't
„ accorderen, by my Pieter
„ Adriaenz. Storm, Notaris Pu-
„ blyck by den Hove van Hol-
„ lant geadmitteert, *Teste sig-*
„ *no meo manuali solito*, *his sub-*
„ *scripto* XXa. Novenbris 1562.

P. Storm.

Uit de oude Brieven van de Huiszittenen te Leyden. Et Commissiones B. R. Bourgonje 1425. — 1427. *Cas* N. *pag.* 88. *versa &* 89.

Uit deeze brieven blykt dat het eene oude gewoonte is, de goederen der persoonen, in het armhuis onderhouden, niet alleen welken zy magtig waren, maar zelf die hen mogten opkoomen, aan het huis te laaten: en indien iemand zich aldaar voor zyn leeven in de kost besteedede, en vaste goederen bezat, wierden dezelven aan de Huiszittenmeesteren voor Schepenen van Leyden, op deeze wyze opgedraagen:

„ Wy Dirck Coen Gerytsz. en Jan
„ Heinrick Paidzenz. Schepe-
„ nen in Leyden, oirconden, dat voor
„ ons quamen die Huisfittenmeesteren
„ van Sinte Barberen Gasthuys in Sint
„ Pancraes Prochie, als Geryt Quade
„ Hanen, Ghys van der Goude, Heyn-
„ rick Pietersz. ende Dirk Monenz. an
„ die een zyde; ende Willem Heynenz.
„ an die ander zyde, ende gelieden, dat
„ zy by consent ende goetduncken van
„ den Gerichte, overdragen zyn, dat
„ Willem Heynenz. voorsz. zyn leven
„ lanck wonen ende wesen sal in den
„ Gasthuyse voorsz. des zoe sellen 't
„ Gasthuys voorsz. hebben zulke lan-
„ de als hiernae bescreve staen:

„ Eerst, in die Horen drie morgen
„ lants, anderhalf hont min, ende bruyct
„ Pieter Gerytsz.

„ Item, achte morgen lants, een hont
„ min, gelegen in den Ambocht van
„ Aerleveen, in Willem Jansz. Zaet,
„ van welke lande ons Vrouwe Gast-
„ huys hebben sal, nae Willem voorsz.
„ doot, twee morgen lants.

„ Item, anderhalf morgen lants ge-
„ legen in Dirck Ave Marcxz. Saet.

„ Item, op Willem Ghysenz. lande
„ drie pont payement t'sjaers.

„ Item, vier Engelsche nobelen t'sjaers,
„ op onser Liever Vrouwen Kerck, staen-
„ de ten live van Willem voorsz.

„ Item, anderhalve nobel t'sjaers,
„ staende op Aernt Touwen lant, ende
„ zyn lyfrenten tot Willem voorsz. live.

„ Item, noch twie cronen t'sjaers,
„ die Geryt Jansz. uytreyct alsoe lange
„ als Willem voorsz. leven sal.

„ Item, een bedde mit zyn toebe-
„ hoeren, ende sulck ymboel, ende huys-
„ raet, of gelden, als Willem voorsz.
„ nu ter tyt heeft: in voorwaerden, dat
„ Willem voorsz. opboren en ontfan-
„ gen sal sulke renten als van den voorsz.
„ landen, ende ander goeden comen en-
„ de verschynen sullen, ende die bren-
„ gen ende keren in synen coste ende
„ tot zyn noetdruft, sonder die in enigen
„ manieren wech te geven, quyt te schel-
„ den, of te verkopen; ende waert dat
„ Willem voorsz. van der voorsz. renten
„ zynen cost ende nootruft nyet crygen
„ en mochte, soe sullen die Huysfitten-
„ meesteren voorsz. of die 't naemaels
„ wesen zullen, hem zoe veele van tyde
„ te tyde besorgen, ende doen hebben,
„ dat hy synen volkomen notrufte heb-
„ ben sal: ende als Willen voorsz. ofly-
„ vich geworden is, soe sullen dese voorsz.
„ goeden eygelick blyven aen den Gast-
„ huyse voorsz. ende daer toe alsulcke goe-
„ den, 't sy ymboel, gelt, lande, of ren-
„ ten, als Willem voorsz. behalven den
„ voorsz. goeden vercregen mochte heb-
„ ben. Ende Willem voorsz. gelovede den
„ voorsz. goeden, noch genen renten te
„ vercopen, quyt te scelden, noch wech
„ te geven in eniger manieren, ten zy
„ by consent van den Huysfittenmeeste-
„ ren van den voorsz. Gasthuys.

„ In oirkonden desen brieve be-
„ zegelt mit onsen zegelen, in
„ 't jaer ons Heeren duysent
„ vierhondert ses en veertich,
„ opten XVI. dach in Maarte.

Uit de Archiven van 't Huiszittenhuis te Leyden.

NB. Ende was met twee groene zegelen uithangende bezegeld.

De inkoomsten van dit armhuis dus allengs aanwassende en door de gaven, of erfmaakingen van Liefdaadige menschen, hebben de Bestierders, op dat de uitdeelingen, die men gewoon was te doen, in de bekommerlyke tyden niet verminderd, of elders aangewend mogten worden, omtrent het jaar 1568. in den aanvang der beroerte, eenen vasten

ten regel voor hunne opvolgeren ontworpen en ten voordeele der armen vastgesteld; blykende uit het naast volgende stuk:

Dit syn alsulke testamenten ende bespreken als St. Barbaren Gasthuys, te weten, den Huysfitten van den Hoechgeland alhier, den armen is schuldig vuyt te reyken; als nu thans ter tyt ghebruyct werdt, ende over twintigh ende meer jaeren gebruyct is gheweest, ende is nu aldus hier by ghescrift gheordineert, in den jaere XV^c^. *acht ende tsestig.*

„ In den eersten, soe sal men deelen, „ op ten heylighen Paeschdach, „ hondert oude gedaechde arme persoonen, ofte arme Craemvrouwen, ende „ arme Vrouwen, die soe bevrucht syn, „ tot discrecy van die Meesters, elcx „ een half pinte Rynsche Wyn mit een „ witte broet van een duyt, ofte goede „ komeny, in de plaets van de Rynsche Wyn.

„ Item, noch op ten selfden Paeschdag selmen deelen die derthien oude „ Vrouwen in Sint Annen Cloester, „ elcx een half pinte wyns ende een „ duyts broet, gelyk voerscreven staet.

„ Item, t'Sonnedaechs nae Sinte Victoir soe selmen deelen den armen vier „ Schaepbuyken, aen tsestich stucken „ gedeelt, ende elck arm mensch een „ stuk vleysch daer van mit een taruwen broet van drie pont daer by.

„ Item, in die twalef nachten van „ Korsmis, soe selmen deelen een goeden Rynt, ofte een Os, an hondert „ stucken ghedeelt, ende hondert arme „ personen salmen daer van deelen elcx „ een stuck vleysch.

„ Item, tSonnendaechs voer Vastelavont, soe salmen deelen hondert arme personen, ghelyck voerscreven „ staet, die minnepot geheten, dat is „ huspot, ofte pasteye, elke arme mensche een half pinspot mit pastey, ende mit een roggen broet van acht „ pont.

„ Item, noch is dit Gasthuys schuldich uyt te reyken, van dat testament „ van Geerlof Pietersfoen, pottebacker, „ der armen in Sint Jans Kloester by „ die Zylpoort, elck huys daer tot d'arme persoenen vyfmael t'sjaers elk ses „ stuvers, als te weten, op ten heyligen Paeschdach, ende op den heyligen Pinxsterdach, ende op onser Lieve Vrouwendach Assumcii, ende op „ den heylighen Korsdach, of daechs „ daer an, te weten, die vier hoochgetyden, ende die vyfte rys is op „ syn sterfdach, ofte jaergetyt, dat is „ op die bloecke Paeschdach tsachternoens, in de Vigily, ende 's Manendaechs in die hoechmisse.

„ Ende daer toe nog twalef oude gedaechde mannen sullen mede van die „ Meesters, daer toe geelegeert werden, ende sullen mede ter Kercken „ comen mit den armen uyt Sint Jans „ Cloester, ende syn gehouden alte samen ghelykelyken misse te horen, „ ende gaen ten grave van Gerlof Pietersfoen voerscreven, ende bidden „ voer syn Zyel, ende die sal men geven „ elcx ten tyde voerscreven, twee stuvers.

Uit het perkamente Schrift hangende in eene lyst op het Huiszittenhuis.

De groote verandering, hierop gevolgd, bragt te weege, dat de drie verschillende Huiszittenhuizen van Sint Pieter, Sint Pancraas, en Sinte Marie, tot een lichaam gesmolten, en in Sinte Barbare Gasthuis geplaatst en vereenigd gebleeven zyn, tot omtrent den jaare 1577. in welken tyd zy Meesters van den Huisarmen over de gansche Stad genoemd worden, hebbende Dirk Jacobsz. van Montfoort tot hunnen Superintendent, duurende dus tot het jaar 1582. datze met de Diaconen der Gereformeerde Gemeente vereenigd wierden. Ten zelven dagen hadt men ook Gecommitteerden, om de aalmoessen aan de Kerkdeuren te verzaamelen, voor die genen, welken van wegen de Overigheid openbaare beden zouden vergund worden, die in 't vervolg, zoo ik meene, Schotelgaarders geheeten zyn (1). Of deezen onder de Dia-

(1) MS. Dienstboek A.

Diaconen behoorden, dan ofze afzonderlyk aangesteld wierden, is my niet gebleeken; maar wel dat de vereenigde Armbezorgers en Diaconen sedert dien tyd den naam van Aalmoesseniers gedraagen hebben, als mede dat hen eenige algemeene regels voorgeschreeven zyn, om de goederen van ouds aan hetzelve Huis behoord hebbende, met die, welken door den Gerechte daar mildlyk by gevoegd waren, behoorlyk te besteede; maar bevindende dat zoo heilzaam een werk beter verricht zoude worden door naauwer bepaaling, hebben die van den Gerechte onlans daarnaa voor de Kraamverzorgsters en Aalmoesseniers, omstandiger instellingen gemaakt, en die tot welzyn der behoeftigen en zieken, op het Raadhuis doen drukken, gelyk zy hier volgen:

„ De Huysfittenmeesteren ende Diaconen van de Kercke, de welcke „ mit gemeenen goetduncken, ende advys van die van de Gerechte, mitsgaders van de Kercken-raet, t'samen „ gevoucht, ende een gemaect zyn, „ ende voortsaan mit eenen name de „ Aelmoeseniers zullen werden genaemt: „ zullen gezamentlicken behoorlicke opzicht hebben, ende mit aller vlyt verzorgen, dat de ware Armen, als „ crancken, craem-vrouwen, over-jarige, jonge ambachts-gezellen, ende „ gelycke ellendige personen, de behulpelicke hand in 't geheel, of deel „ van doen hebbende, niet en vergaan, „ mar van behoorlic onderhout werden „ voorzien, daer mede haer conscientien mits-dezen werden belast. Daer „ toe employerende, ende verstreckende de goeden, van outs den Huysfittenen behoort hebbende, mitsgaders „ die daer toe de voorleden jaren bi „ die van de Gerechte, in der tyt, mildelicken zyn gevoucht: gesamenlicken de gemeene aelmissen, die in der „ Kercken onder de predicatien van 't „ woort Godts, ooc alle Zondagen tusschen elf, ende een uyren langs den „ huyzen zullen werden inne gegadert, „ enz.

De CXL. Keur gedrukt ten bevele van die van den Gerechte in 't jaer 1583.

Regel of orde op het ampt van de Kraamverzorgsters, het inneemen van de Kraamvrouwen, het ampt van de Aalmoesseniers, generaale verdeelinge, en misbruik der aalmissen.

„ Alzo de ordonnantie by die van de „ Gerechte dezer Stadt Leyden, „ de voorleden jaren mit goeder aendacht ende kennisse gemaect, op het „ innestellen ende oprechten van 't ampt „ der Craem-verzorchsters, ten eynde „ omme opzicht te nemen op alle schamele Craem-vrouwen, op dat de „ zelve in hun noot behoorlicke handtreyckinge, hulp ende bystant gewerden mochte, ende zy-luyden by gebrec van dien, niet en zouden comen „ te vergaen: bevonden is by eenige „ boze menschen getrocken te werden, „ tot groot naerdeel, hinder, ende schade dezer Stede, ende verminderinge „ van de aelmissen aen de ware arme „ burgeren ende innewoonderen, in 't „ gene dat verscheyden Vreemde ende „ uytheemsche Vrouwe personen [ende onder dezelve ontwifelicken eenige van middelbaren vermogen] practizeren jegens den tyt van haer geleggen, binnen dezer Stede te comen, „ ende zulx de hant-reyckingen, 't behulp ende bystant der Craem-bezorchsteren te genieten. Door welcke flinxe handelingen, behalven dat „ de beurze der gemeene huys-armen „ uyt-geput, ende geydelt wert, ende „ zulx de ware armen dezer Stede te „ min mogen werden voorzien: ooc „ volgende is dat by 't sterven van zodanige personen, de vader of vrienden achterwegen latende, naer hun „ kinderkens te talen, het arme Weeshuys dezer Stede mit het onderhout „ van dien wert belast, ende in den „ gront geholpen. Welcke arme Weeshuys jegenwoordelicken door zodanige snoode ende gepractizeerde handelingen in zulcker vougen vermeerdert „ ende bezwaert, ende in zodanigen „ t'achterheyt ende verloop gecomen „ is, dat de meesteren ende Regenten „ van dien, 't zelve qualicken in wezen connen houden. Omme waerinne tytelicken, zo veel mogelicken is, „ te voorzien, ende mit eenen voor te „ comen het groote misbruyc 't welc „ by eenige in 't genieten van de gemeene aelmissen inne-gevoert is, ende

„ de gepleecht wert, Schout ende Schepenen dezer Stadt Leyden, mit advize van Burgermeesteren, gekeurt „ hebben zulx ende 't gene hier naer „ volcht.

't Ampt van de Craem-verzorchsters.

„ Eerst, dat de voorschreven Craem- „ verzorchsters van nu voortsaen geene „ craem-vrouwen hulp ofte onderstant „ doen, of zorge over dezelve aennemen zullen, dan die ten minsten zes „ maenden lang geduyrlicken mit hunnen man, indien hy in leven is, binnen dezer Stede gewoont, ende zulx „ gezamentlicken alhier huysraet ofte „ camerraet gehouden zullen hebben.

Innemen van Craem-vrouwen.

„ Verbieden eenen yegelicken achter „ deze tyt, eenige Vreemde of uytheemsche zwangere, of bevruchte „ vrouwepersonen binnen haren huyzen „ te ontfangen, ende by hem mitter „ woon te nemen, of dezelve eenige „ huyzen, cameren, zolderen, schuyren, loodsen, stallen, of yet diergeliken te verhuyren, of om niet te laten gebruycken, ten waer dezelve van „ zodanige gestelteniße, machte, ende „ stade waren, omme hem zelfs, ten „ minsten geduyrende haer crame, buyten last van den armen dezer Stede „ te mogen voeden, ende onderhouden: „ Ofte dat zodanige vrouwen van den „ Aelmoeseniers dezer Stede voorhenen „ consent verworven hadden om alhier „ te moogen woonen. Ende dit al op „ pene, dat indien de voorschreven Aelmoeseniers, ende zulx de armen dezer Stede, eenige costen quamen te „ dragen tot het onderhout, 't zy van „ de craem, of van 't kindeken tot „ binnen t'sjaers toe, van zo veel te „ verbeuren als de plaetse daerinne zy „ dezelve ontfangen, of die zy zodanige „ Vrouwen verhuyrt hadden, voor een „ geheel jaer te huyr gegouden hadde, „ of zoude mogen gelden, tot laste „ van den overtreder 't zy eygenaer ofte huyr-man. Welcke boete zal „ werden bekeert ende verstreckt een „ derden deel aen den Officier dezer „ Stede, een derdendeel aen den Armen, ende een derdendeel aen den „ aenbrenger. In zulcken verstande dat „ de gene die de voorgaende pene niet „ en zal hebben te betalen, in plaetse „ van dien, ten goetduncken ende tot „ verclaringe van die van de Gerechte, „ in ende aen haer lichamen zullen werden gestraft.

't Ampt van de Aelmoeseniers.

„ Belangende het uytdeelen der gemeene aelmissen, hebben verclaert, „ ende zulx den Aelmoeseniers in der „ tyt gebeden, aen niemant eenige aelmissen te verstrecken, of te geven, „ dan aen burgeren, of innewoonderen „ dezer Stede, alhier mit behoorlic bewilligen vaste woonplaetse hebbende. „ Ende dat naer dat den Aelmoeseniers „ al vorens gebleken zal zyn van hun „ noot, waer na zy dezelve zullen mogen verlichten, of verzwaren, zonder yemants eenige leeningen te mogen doen, of aen eenige wandelaers, „ of lantloopers, of ooc ten eynde om „ te vertrecken, yemant yet te mogen „ uytkeeren: op pene van tweevoudich „ uyt hun eigen beursen gehouden te „ zyn inne te leggen. Ende en zullen „ de voorschreven Aelmoeseniers tot „ achterdeel van de jegenwoordige verclaringe geensins hebben te letten, „ of opzicht te nemen, op eenige bevelen, geboden, of ordonnantien, die „ hem by yemants, wie, of van wat „ aenzien die wezen mochten, hier en „ tegens, 't zy mondeling, of by geschrifte zullen of zouden mogen werden gedaen.

Generale Verdeelingen.

„ Hebben vorder verclaert, dat de „ voorschreven Aelmoeseniers, doende „ generale verdeelingen der aelmissen, „ mit hun looden naer gewoonte [daer „ van de gemeente t'elcken t'Zondaechs „ te voren van 't stoel zal werden gewaerschout ende verwitticht] elc in „ hun quartieren pertinente rollen zullen maken van de namen ende toenamen der geenre aen wien zy dezelve „ uyt-deelen zullen, mitsgaders de menichte van hun kinderen, ende wat „ zy dezelve geven: zonder aen yemant „ naderhant [ende den ommegang gedaen zynde] eenige uytdeylinge te „ mogen doen, 't zy wat schyn of dexel „ zy zouden weten voor te wenden. „ Tot welc ommegaen alle Bonmeesteren, Heeren van de gebuyrten, ende andere gequalificeerde burgeren „ ende innewoonderen [des by de Ae-

„ moesseniers verzocht zynde] gehouden
„ zullen wezen de voorschreven Ael-
„ moesseniers alle mogelicke assistentie,
„ hulp, ende aenwizinge, voor zo veel
„ hun bon, of gebuyrte aengaet, te
„ doen, op verbeurte van dertich stu-
„ vers, ten behouve van den Armen.

Misbruyc der Aelmissen.

„ Ende al hoe wel van ouden tyden
„ verboden is geweest het misbruycken
„ van de Aelmissen, ende dat de gene
„ die dezelve nemen ende ontfangen,
„ zonder des noot te hebben, bedry-
„ ven crym van dieste tot laste van den
„ Armen, invougen, dat dezelve zwaer-
„ licken staen te straffen, zonder van
„ noode te wezen daer op eenich ver-
„ bot te doen, zo hebben de voorsz.
„ van de Gerechte nochtans [ten in-
„ zichte dat in dien deele binnen dezer
„ Stede grootelix wert gezondicht, na-
„ melicken dat verscheyden personen de
„ aelmissen nemen zonder dezelve van
„ doen te hebben, hier by gevoucht,
„ dat eenige hem niet en ontzien den
„ Aelmoeseniers hun last, ende de me-
„ nichte van hare kinderen grooter en-
„ de meerder aen te geven dan die in
„ der waerheyt zyn: dat ooc andere
„ practizeren hem in verscheyden quar-
„ tieren te doen opteyckenen: alles om
„ zulx meerder aelmissen te trecken dan
„ 't behoort: mede dat eenige de loo-
„ den hem ten eynde voorzeyt gedeelt,
„ vercopen, verspelen, of verdrincken]
„ tot waerschouwinge van eenen yege-
„ licken mitsdezen verclaert, ende ge-
„ keurt, dat alle de gene, die van nu
„ voortsaen bevonden zullen werden
„ aelmissen zonder wettelicke noot ge-
„ trocken, ende dezelve zulx misbruyct
„ te hebben: ooc die de Aelmoeseniers
„ in eenigersins gezocht zal hebben te
„ bedriegen, onder wat dexel men 't
„ zelve zoude kunnen verwen: of an-
„ dersins in ende beneffens de uytdey-
„ linge van de aelmoesen eenige slinxe
„ practiken gebruyct te hebben: van
„ geliken die de uytgedeelde loden ver-
„ coft, verspeelt, verdroncken, of hem
„ dezelve in eenigerwys onbehoorlic
„ afhandich gemaect zal hebben: ter
„ zake van dien arbitralicken in ende
„ aen den live zullen werden gestraft,
„ 't zy mit geesselinge, schavotteringe,
„ of andersins, zulx die van de Ge-
„ rechte naer gelegentheyt van zaken
„ bevinden zullen te behooren.

„ Aldus, gedaen ende gekeurt
„ opten 29en. December 1586.
„ by Foy van Brouchoven,
„ Schout, Willem Jansz. van
„ Eemkerc, Pieter Pieterjo-
„ risz. van Cortevelt, Jacob
„ Willemsz. van der Burch,
„ Andries Jacobsz. Hobben
„ Florisz. Laurens Andriesz.
„ van Zwaenswyc, Meester
„ Franc Duyc, ende Meester
„ Isaac Claesz. Schilder, Sche-
„ penen, mit advys van Pie-
„ ter Adriaensz. van der Werf,
„ Pieter Oom Pietersz. van
„ Ofwegen, Claes Adriaensz.
„ Brouwer, ende Jacob Al-
„ lertsz. de Haes, Burger-
„ meesteren.

„ Ende naer voorgaende cloc-
„ ke-geslach voor den volc-
„ ke afgelezen opten der-
„ tichsten Decembris daer
„ aen volgende,

By my

J. van Hout.

Gedrukt op 't Raadhuis in 't jaar 1586.

Wy hebben deeze aanmerklyke keuren hier des te eerder willen byvoegen, niet alleen om den toestand der bestieringe van 't gemelde huis, maar wel inzonderheid, om aan te wyzen, hoe groot de zorg der Regeerders deezer Stad in zoo bekommerlyke tyden omtrent de armen en noodlydende menschen geweest is, welk voorbeeld de Ingezetenen ook genoopt heeft, om, op het voetspoor hunner Overigheid, met eene milde hand dit Huis ten nutte der behoeftige te beschenken.

Tot dat einde heeft het den Heeren van den Gerechte, in laatere dagen, goed gedacht, om de meededeelzaamheid op te wekken, de volgende Resolutie te neemen:

Dingsdag den 3en. February 1733.

„ Is op het voorstel van d'Heer Mr.
„ Johan van den Bergh, eerste en
„ presideerende Burgemeester, tot sou-
„ tien van de Finantien van de Gods-
„ en Gasthuizen deezer Steede, ende
„ omme dezelve althans eenige tyd her-
„ waarts

„ waarts door de goede administratie „ van de aanweezende Regenten in een „ reedelyke goede stand gehouden, te „ brengen tot een vaster staat van sub-„ sistentie, by die van den Gerechte „ deezer Steede goedgevonden, dat de „ Gods- en Gasthuizen, ieder in den „ zyne van de liberaliteit van de goede „ Gemeente eenige penningen profitee-„ rende, by legaat, donatie, of ander-„ sints, dezelve penningen zullen aan-„ stonds werden gesoponeerd, ende ge-„ separeerd gehouden van de gelden van „ de dagelykfche huishoudinge in een „ zoo genaamde Legaatkas, omme de „ sommen eeniger maate geaccresçeerd „ zynde, daar voor aan te koopen een „ obligatie of rentebrief, op het ge-„ meene Land van Holland ende West-„ vriesland, ende dat in de jaarlyks te „ doene reekeningen ieder der Gods-„ en Gasthuizen de effecten uit dezelve „ Legaatkas aangekogt, brengen zullen „ in een apart Capittel, en onder een „ gedistingueerd hoofd, met byvoeging, „ in elke post, van wiens geld het ef-„ fect gekogt ofte geacquireerd is, en „ voorts jaarlyks by memorie.

„ Ende ten anderen, dat ieder der „ Gods- en Gasthuizen zal laaten maa-„ ken een zindelyk geschilderd Bord, „ omme op hetzelve, gehangen op een „ publieke plaatse of Saale in ieder huis, „ daar op een inscriptie ter materie die-„ nende, te stellen de naamen der Lief-„ daadigen, ende de Sommen, welke „ dezelve of by Legaat, donatie; of an-„ dersints aan de Gods- of Gasthuizen, „ ieder in den zyne, hebben goed ge-„ dagt toe te voegen, ten zy de Do-„ nateurs zulks niet welgevallig was en „ verbooden.

„ Ende laastelyk, dat op het exem-„ pel van andere groote Steeden, aan „ de jeegenwoordige Notarissen, en wel-„ ke die van den Gerechte in tyd en „ wylen tot dat ampt staan te admit-„ teeren, zal werden aangezegd, dat zy „ ter requisitie van iemand van de goe-„ de gemeente zullende maaken eenige „ Testamenten, Codicillen, of andere „ Actens van Uiterste Willen, dezelve „ op een discreete en vriendelyke wyze „ zullen rememoreeren, of dezelve ee-„ nige liberaliteiten, hoe gering, ook „ aan den armen, of eenige Gods- of „ Gasthuizen deezer Steede doen wil-„ len, met byvoeging, dat zy zulks te „ rememoreeren haar verzogt ende aan-„ gezegd was door H. H. Burgemeeste-„ ren, agtervolgens een resolutie van „ die van den Gerechte, als zullende „ strekken tot een vrywillig soutien der „ voorsz. Gods- en Gasthuizen.

„ Aldus geresolveerd by de H. „ H. Schout, Burgermeeste-„ ren, ende Schepenen der „ Stad Leyden, op den 3^en^. „ February 1733.

„ My jeegenwoordig,

„ En was geteekend,

D. v. Royen.

Resolutie van de HHn. van den Gerechte van den 3. Feb. 1733.

In gevolgen van dit besluit, is door de Huiszittenmeesteren zoodaaning een bord of Tafereel doen maaken, hetwelke in hun huis ten toon hangt met de naamen der milddaadigen zoo verre men die van vroegere tyden heeft konnen ontdekken, beschreeven, gelyk hetzelve, zoo als het gevolgd en my toegekoomen is, hier nevens gaat:

Ter ontsterflyker gedachtenisse worden hier vereeuwigd de naamen der Liefdaadigen, die met eene somme van duizend guldens en daar boven, dit Godshuis begiftigd hebben.

Int 't jaar				
1588.	Cornelius Barentius Janigena	11000	:	:
1624.	Styntje Jans	1400	:	:
1625.	Abraham Verhagen	1000	:	:
1631.	David Nuyts	5000	:	:
1634.	Jan Cornelisz. den Ouden	2700	:	:
1635.	Jan Cornelisz. den Uyl	4200	:	:
1640.	De Heer Koedyk	1000	:	:
1653.	Maarten Jans Verboosch	1000	:	:

In 't jaar				
1655.	Izaak Jans Vermey	10000	:	:
——	De Heer Clemens van Baarsdorp . . .	1000	:	:
1656.	Catharina Malvezey	1000	:	:
1657.	Pieter de la Court	1000	:	:
1658.	De Heer Burgermr. Claas van Baarsdorp en Huisvrouw	2000	:	:
——	Dominus de Curoutirs	1000	:	:
——	Jannetje Krawelaar	6000	:	:
1659.	Laurens du Mari	2000	:	:
1662.	De Wed. Clem. van Baarsdorp	1000	:	:
——	Heſter Harasbeek	1000	:	:
1663.	Iſaak Amaar	1200	:	:
1666.	Gerrit van Heuſen	1000	:	:
——	Mevr. Margareta Pellekoorn	2000	:	:
1667.	De Vrouw van Pieter van Belle	1600	:	:
1669.	Mevrouwe Broekhoven	4000	:	:
——	Juffr. Maria Grond	1000	:	:
1670.	De Heer Nicolaas van Willigen	1000	:	:
——	Nicolaas de Maitre	1000	:	:
——	De Hr. Pieter Dirksz. van Buytenveſt . .	1000	:	:
1671.	De Wede. Niclaas van Es	2600	:	:
——	Philippina de Lomer, Wed. van Hendrik Verbeek	3200	:	:
——	Jaques Longespée	1000	:	:
1672.	Pietertje Dryfloo	3000	:	:
——	Lowysje Salomons	1000	:	:
1673.	Johan Alenzoon	1000	:	:
1677.	De Heer Hendrik Gerard	2000	:	:
——	De Heer Burgermr. Hendrik van Willigen . .	1000	:	:
1679.	Andries de Viſſer en Maria Vergenſt . . .	2000	:	:
1683.	De Heer Broekhoven	14776	:	:
——	Juſtina Gaal Wed. H. Hanskée	1380	:	:
1684.	De Heer Michiel van Peene, en Machteld van Ouweland	1300	:	:
1685.	De Heer Juſtinus de Nobebaar	10000	:	:
1688.	De Heer Guilliaum Baſſee, en Juffr. Suſanna Akkermans	1000	:	:
——	Juffr. Sara L'Empereur	24000	:	:
1690.	Juffr. Sara Johanna van Royen	2000	:	:
——	Johannes Kerkhoven	1000	:	:
1691.	De Heer Andries de Viſſcher	2000	:	:
1692.	De Heer Abram Gerard	2000	:	:
——	Vrouwe Catharina Elizabeth de Ruuſſcher . .	40000	:	:
1693.	Jacobus Goderus	1050	:	:
——	Maria de Matter	3000	:	:
1695.	Samuel Baſſée	1000	:	:
1696.	Arnoldus van Leeuwen	1000	:	:
1698.	Jacob Heyns, en Maria van Tol	1000	:	:
1700.	Vrouwe Anna Outshoorn, huisvrouw van den Heere Mr. Johan de Bye, Burgermr.	3000	:	:
——	Hugo van Os, en Jannetje Jacobs van Beveren .	1000	:	:
1701.	Eliſeus de Baanen	1500	:	:
1705.	Juffr. Sara van de Capelle, huisvrouw van den Heere D. van Peene	1000	:	:
1706.	Lucas Gromme	1000	:	:
1710.	Sara de Planque	1000	:	:
——	Mr. Pieter Baldeus, Oudſchepen te Rotterdam .	1000	:	:
1711.	Mevrouw Eva van Veer	1000	:	:
1720.	De Heer Jeremias Baſſée . . . . . . met omtrent zes morgen Lands.	1000	:	:
1721.	Juffr. Maria van Roeveroy, huisvrouw van den Heere Robertus Æmilius	2000	:	:
——	De Heer Johan van Opmeer	132000	:	:

De

De aanmerklyke erflaating van den Heere Johan Opmeer, bestaande in meer dan honderd en dertig duizend guldens (1), deedt de Regenten van 't Huiszittenhuis besluiten, om zoo loflyke en voordeelige daad voor den armen te beter in 't geheugen te houden, het afbeeldzel van dien Heer door den Konstschilder Frans van Mieris te doen afmaalen, en in hunne Vergaderkamer ten toon te hangen. Op welk pourtret, en dit loflyk geval, een der Regenten, toen in dienst zynde, dit Klinkdicht toepaste:

TER

ONSTERFFELYKER GEDACHTENISSE

VAN DEN HEERE

JOHAN VAN OPMEER.

Dit 's 't beeld van Opmeer, die, door Godsvrugt aangedreven
Na 't misschen van zyn Kroost en Erfgenaam, zyn schat,
Dien Hy in 's Hemels gunst zoo rykelyk bezat,
Uit waare nedrigheid aan de Armen heeft gegeeven.

Wierd ooit Barmhartigheid tot de eeuwigheid verheven,
Zo heeft zyn' zuivre Ziel gewis die gunst gehad:
Onsterflyk blyf zyn naam, ja zo lang als deez' Stad
In wezen is, blyve ook deez' ed'le daad in 't Leven.

Zyn' voorzorg koestert hier, veele eeuwen na zyn dood,
Zo veele elendigen, door armoede in den nood
Gebragt; en strekt een stut voor Weduwen en Weezen.

O loflyk voorbeeld! gy port ieder Kristen aan
U na te volgen, en dien weg meede in te slaan,
Wil men in eeuwigheid van ieder zyn geprezen.

Johannes Schroder 1721.

Behalven de aangeweezene giften en maakingen, bezit het Huis nog veele andere goederen en inkoomsten, onder welken, zoo by overlevering verhaald wordt, zeker klopje, van welke het afbeeldsel op hetzelve huis te zien is, uit medelyden voor arme Kraamvrouwen en jonggeboore Kindertjes, eene aanzienlyke somme tot dat einde zoude besprooken en naagelaaten hebben.

Ter bestieringe van alle inkoomsten en goederen, zyn naar beloop der tyden mindere of meerdere Opzienders of Regenten aangesteld: tegenwoordig bestaat deeze vergadering in twaalf persoonen, als uit zes Huiszittenmeesters, en een gelyk getal van Diaconen, de eersten aangesteld door de Heeren van den Gerechte, de laatste verkoozen door den Kerkenraad. In hunnen dienst is weinig verschil, dan alleen, dat de voorzitting in hunne byeenkoomsten door den oudsten Huiszittenmeester altyd bekleed wordt, zynde het waarneemen der overige zaaken gemeen, als de aalmoessen in de Kerken van den Openbaaren Godsdienst in te zamelen, dezelven te tellen, verrekenen, en aan de behoeftigen van die gezindheid te besteden, geevende ieder huisgezin, naar de nood vereischt, eenmaal ter weeke, by zeker getal van brooden, ook geld, 's winters turf en eens 's jaars eenige wolle of linne kleederen, bezorgende den ouden en zwaar bezogten huisvesting by menschen, die Minnen geheeten worden, door de ver-

(1) Schoon 'er sedert meer giften gedaan zyn, hebben wy echter goed gedacht hier mede deeze Lyst te besluiten.

vergadering daar toe verkooozen. Zy verzamelen tweemaal 's jaars, eens in den Winter en eens in den Zomer, verzeld van de Heeren Regeerders, Predikanten, en Kerkenraaden, aalmoeſſen met de ſchaal langs de huizen der Stad, van de Walſche Kerkenraaden geholpen, wier armen hun deel daar van genieten.

Op dat nu deeze liefde gaven der gemeente ten meeſten nutte mogten uitgereikt worden, is ieder dier Leden volgens de wetten verbonden met zynen zoogenaamden Kerkbroeder, aleer de behoeftigen bezorgd worden, huis bezoek te doen, kennis te neemen van hunnen ſtaat, Godsdienſt, leeven en gedrag, verdeelende tot dat einde de Stad in zoo veele deelen, als 'er leden in hunne vergadering zyn; en niemand van deeze Broeders vermag afzonderlyk, buiten zyne aanbetrouwde wyk, uitdeeling te doen, dan uit zyn eige beurze; en dewyl de laſten veele en verſchillende zyn, wordt aan ieder, in de maand December een ander ampt aanbevoolen, om dus van jaar tot jaar opklimmende, eindelyk naa het volbrengen van den zesjaarigen dienſt geheel ontſlagen te zyn.

Tot deeze uitgebreide beſtiering zyn van tyd tot tyd regels ontworpen, op dat de huishouding in goede orde mogt blyven, en naar gelegenheid, of dienſt der armen weder veranderd, en vaſtgeſteld: ten voorbeeld hier van zyn de twee volgende ſtukken:

Den 22en. October 1716.

„ Die van den Geregte der Stad „ Leyden, gehoort hebbende het „ rapport en uytgebragte advis van de „ Heeren derſelver gecommitteerden, die „ gebeſoigneert hebben over het verval „ en herſtelling van het Huysſittenhuys, „ hebben na rype en aandagtige deliberatie, om zoo veel doenlyk is te bevorderen den dienſt omtrent den Armen, goedgevonden.

„ Dat Huysſittenmeeſters voortaan „ ſes jaaren agter een zullen dienen, „ zonder dat eenige andere bedieningen, „ hen ondertuſſen op komende hen van „ den dienſt zal bevryden, alzoo die „ ſchielyke en meenigvuldige veranderingen nadeelyk bevonden werden:

„ Dog dat daar en teegen dien ſesjarigen dienſt geëyndigt zynde, Huysſittenmeeſters zullen zyn ontſlagen, „ van togt, en wagt, en dat hier van „ kenniſſe ſal werden gegeeven aan „ Hooftmannen van deezer Steede Schutterye.

„ Dat zy insgelyks niet weeder tot „ den Armen dienſt zullen verkoren „ werden, dan vrywillig.

„ Dat de Roomsgeſinde Armen, die „ tot nog toe niet van de Huysarmen „ zyn geſuſtenteert geweeſt, zullen werden overgelaten ter beſorginge hunner geloofsgenoten, ten ware Roomsgeſinden jaarlyx een convenable ſumme ten behoeven van 't Huysſittenhuys wilden opbrengen. Werden wyders de Heeren Burgermeeſteren verſogt te overleggen hoe zulx beſt „ werkſtellig zal kunnen werden gemaakt.

„ De Sondags collecte, met de bosjes langs de huyſen zal, by 't affſterven der teegenwoordige gaarders, „ moeten werden gedaan door de Kinderen van 't Houwhuys, en ten eynde van nu aff aan by yder gaarder „ gevoegt werden een jongen uyt het „ Houwhuys, en zoo ſucceſſivelyk, ſoo „ dat 'er altyd twee te zamen zullen „ gaan.

„ De drie inſpectien, die Huysſittenmeeſters jaarlyks gewoon zyn te „ doen van hare Landeryen, werden „ gereguleert op een inſpectie 's jaars, „ en d'onkoſten daar toe gefixeert op „ vier en vyftig guldens.

„ Gelyk ook de vyff maaltyden, te „ weeten, de vier monſtermaaltyden, „ mitsgaders die op 't ſluyten der boeken, en ontfang van nieuwe Armbezorgers, geſteld werden yder op „ vyftig guldens.

„ En werden de Heeren Commiſſariſſen uyt die van den Geregte verzogt, zig op geen van die Monſtermaaltyden te laten vinden.

„ De Regenten van 't hofje van Jeruſalem zullen voortaan moeten betalen aan het Huysſittenhuys, het jaarlykſche legaat van twee hondert guldens, (1) mits dat daar aan zullen korten „ 't jaar-

NB. Alzoo by een oud extract uyt het Teſtament van een Stigter is gebleeken, dat de uytkeering van twee hondert guldens maar eens, en niet jaarlyx heeft moeten werden ge-

„ 't jaarlyks Lynwaad, 't geen Huys-
„ ſittenmeeſters insgelyks by legaat aan
„ 't Hofje verſchuldigt is uyt te kee-
„ ren.

„ Actum by die van den Gereg-
„ te op den 22en. October an-
„ no 1716.

„ Accordeert met het voorſz.
„ Notulboek.

Extract uyt het Notulboek littera D. folio 31. gehouden ter Kamere van de Heeren Burgermeeſteren en Regeerders der Stad Leyden.

Uit de MS. papieren van den Heeren NN.

gedaan, is by reſolutie van die van den Geregte op den 23en. September 1717. goetgevonden, dit articul te altereeren, ende de Regenten van het Hofje van Jeruſalem van de uytkeering van de twee honderd guldens te ontheffen.

Reglement by de Regenten van het Huiszittenhuis opgeſteld, en aan haar Ed. Groot Achtb. die van den Gerechte der Stad Leyden overgelevert, en daar op verleende goedkeuring met ordre aan dezelve Regenten zich daar naa te gedraagen,

„ Art. 1. Niemand van de Regenten zal vermogen eenige behoeftigen extra te bedeelen, ten zy alvorens door die Meeſter, in wiens quartier zodanig een behoeftige woonagtig is, benevens zyn Kerkbroeder, daar van inſpectie genomen zy, op de boete van eene gulden twaalf ſtuyvers, en na ondervinding van zaaken, zalder moeten raport gedaan werden aan het Collegie, ter repræſentatie ten minſten van ſeven Regenten, als wanneer ſodanig ganſche huysgezin zal moeten compareeren voor de vergadering, waar op dan by de Regenten, of de daar uyt gecommitteerde, 't ſelve huysgezin zal werden onderſteunt.

2. „ Edog in dringende nood, voorvallende in de tuſſchen tyd van de vergadering, zal een Meeſter vermoogen ymand extra te bedeelen; dog niet zonder kennis van zyn Kerkbroeder, en vervolgens de vergadering daar van moeten verwittigen.

3. „ Geen Meeſter zal vermogen eenig huysgezin te bedeelen met brood, geld, off turff, dat buyten zyn quartier, of die buyten zyn gemonſterde zyn, op een boete van eene gulden twaalf ſtuyvers.

4. „ Alzoo de generale monſtering, die voor de winter, in den jaare 1717. gedaan is, een gewenste uytkomſt heeft gehad, zal jaarlyx daar in werden gecontinueerd, en by de Vergadering den dag daar toe in tyds gearreſteert en vaſtgeſteld [worden] met verzoek, dat als dan by de hand mag zyn een van de Subſtituyt Schouten met zyn dienaars, om het reſpect van de Meeſteren, in alle moeijelyke en onbetamelyke bejegeningen, te maintineeren.

5. „ Geen Meeſter zal in den tyd van een maand meerder als twaalf tonnen turf mogen uytdeelen, op een boete van ſes ſtuyvers voor yder ton turf die meerder zal hebben uytgedeelt.

6. „ Op de generale turfdeling, by de vergadering gearreſteert, zal geen Meeſter meerder turf aan eenig huysgeſin mogen deelen, als by reſolutie is vaſtgeſteld, op een boete van tien gulden.

7. „ Wanneer de deeling gedaan word, zal yder Meeſter moeten geadſiſteert zyn met zyn Kerkbroeder, of een ander broeder, die daar toe zal worden verzogt, die aantekening zal houden van de uitdeeling, en van de huysgeſinnen, die bedeelt zyn, op een boete van ſeſtien ſtuyvers.

8. „ Des zullen yder Meeſter zyne Loodtjes werden toegeteld, en die na zyn deeling overblyven, mogen na zyn huys neemen, op dat een yder zyn getal kan verantwoorden.

9. „ Voor ieder Loodtje dat by de Meeſteren minder ter vergadering werd overgelevert, na het ſluyten der ſchuuren, als na het opnoemen van de Lyſt by den Kerkbroeder gehouden, moeſt overſchieten, zal by den zelven Meeſter betaald werden, een ſchelling.

10. „ Ten eynde de deeling met ordre zoude geſchieden, zal yder Meeſter

" ster dagelyx moeten aan de schuur " komen, uyt welke zyn district bedeelt " word, op een boete van 12. stuyvers.

11. " Zal door de Meesteren geen " belasting ten lasten van den Armen " mogen werden geconsenteerd, van wat " natuyr die zoude mogen weezen, uyt- " genomen van bedeeldens, als op een " ordinaris Vergadering met eenparig- " heyd van Stemmen, op een boete van " tien guldens.

12. " Zullen door de Meesteren geen " subjecten mogen werden gemaakt tot " houwkinderen, voor al eer door de " Meesteren, wiens subject, of subjec- " ten het zyn, met zyn Kerkbroeder " behoorlyke inspectie genomen is, en " der vergadering ingebragt, en als dan " boven dien door twee andere daar toe " gecommitteerde Meesteren, naukeu- " keurig zal zyn onderzogt, op een " boete van tien gulden.

13. " Tot meerder mesnage, en ge- " mak van 't Armkinderhuys, is by de " Vergadering goedgevonden, de zaa- " len van oude Mannen en Vrouwen te " laaten uytsterven, en op dat hier om- " trent niet de minste verandering zou- " de kunnen werden gemaakt, zullen " de Commissarissen van het houwhuis " alle drie maanden aan den Secretaris " deezer Steede moeten overleeveren " een lyst, zo van de, als dan, in lee- " ven zynde oude Mannen en Vrou- " wen, als ook van de afgestorven, op " een boete van drie guldens vier stuy- " vers.

14. " Geen Meester, zoo lang in " dienst van het Huysittenhuys is, zal " vermogen eenige leverantie te doen " aan 't zelve huys, of aan 't Armkin- " derhuys, van wat natuur die ook " zouden mogen zyn, direct, of indi- " rect, op verbeurte van 't geleverde.

15. " De Regenten zullen vermoo- " gen hunne waaren te koopen, ten be- " hoeven van den Armen deezer Stee- " de, daar zy het beste goed, en beste " koop tot dienst van den Armen kun- " nen te regt koomen, dog nooyt by " een in dienst zynde Regent.

" Die van den Geregte der Stad Ley- " den, alvorens gehoord hebbende 't ad- " vis ende consideratien van de Heeren " Gecommitteerde tot Redres van de " zaken concernerende den Armen, heb- " ben, na voorgaande aandagtige, en " rype deliberatie, het voorgestelde re- " glement by allen de tegenwoordig in " dienst zynde Armebezorgers eenparig " opgesteld, geapprobeert, en in een " resolutie geconverteert, met last en " ordre om hun daar na door een ex- " acte observantie van alle de poincten " daar in ter nedergesteld, stiptelyk te " reguleeren, en daar in geene de min- " ste veranderingen, zonder ons expres " consent, te maken.

Actum den 21en. Juny 1718.

" Geresumeert by den Geregte " 1en. July daar aanvolgende.

" Accordeert met het voorsz. " Notulboek.

Extract uyt het Notulboek D. gehouden ter Kamere van de Heeren Burgermeesteren der Stad Leyden.

Omtrent denzelven tyd zyn ook de verschillen, die dus lang tusschen de Armbezorgers der Nederduitsche Gemeente, en de Walsche Diaconie gestaan hadden, over het bedeelen hunner byzondere Armen, door minlyk verdrag bygelegd, en door die van den Gerechte voor eenen altyd duurenden regel vastgesteld, met een besluit, om dat voorschrift jaarlyks by verandering der Armbezorgers te doen voorleezen, op dat het niet in vergeetenheid mogt raaken, met welk inzigt het zelve ook hier nevens gevoegd wordt:

Verdrag tusschen de Armbezorgers van de Nederduitsche, en Walsche Gemeente over het bedeelen hunner byzondere Armen, by resolutie van die van den Gerechte der Stad Leyden bevestigd.

Den 23en. July 1718.

" By Burgemeesteren gelezen, en " rypelyk gedelibereert over ze- " kere opgestelde conventie by de Arm- " bezorgers van de Nederduitse, en " Walsche Gemeente, waar na, in het " toekomende, den Armen by hun re- " spe-

„ fpectivelyk zoude werden bedeelt, is
„ goedgevonden 't zelve, op merge ten
„ 11. uren, te brengen ter deliberatie
„ van den Gerechte.

Den 24en. July.

„ Is de voorgemelte conventie tuffen
„ Armbezorgers van de Nederduitfe en
„ Walfche Gemeente over 't bedeelen
„ van wederzyds Armen, aantegaan,
„ gelezen, en na rype deliberatie en
„ dankfegginge aan de Heeren Com-
„ miffariffen voor hunne moeyte in de-
„ zen genomen, eenpaarig geapprobeert,
„ en in een refolutie geconverteert, met
„ laft, en ordre om hun daar na ftipte-
„ lyk te reguleeren, en op dat door
„ onwetenheit hier tegen niets zoude
„ kunnen werden gedaan, dat dezelve
„ alle jaren, na het aankomen van nieu-
„ we Armbeforgers in hunne eerfte ver-
„ gadering zal moeten werden voorge-
„ leezen. Actum by die van den Ge-
„ regte, prefent alle de Heeren, preter
„ Mr. Rippert van de Velde, Schepen
„ &ca.

„ Poincten van Verdrag tuffchen ge-
„ volmagtigden van de Huysfittemees-
„ teren, en Diaconen van de Neder-
„ duytfche, en Diaconen van de Wal-
„ fche Gemeente der Stadt Leyden,
„ getroffen tot demping van veele ou-
„ de verfchillen, en verhoeding van toe-
„ komende zwarigheeden, op dat de
„ Arme Huysgezinnen, en perfoonen,
„ van nu voortaan zonder eenige de min-
„ fte hapering na behooren zouden mo-
„ gen werden bezorgt; alles met ver-
„ wagting van de gunftige toeftem-
„ ming van haar Ed. Groot Agtb. de
„ Heeren van de Gerechte der zelver
„ Stad.

Articul 1. „ Zullen die van de Wal-
„ fche Gemeente alleenlyk onderhouden
„ die geene, die Ledematen van haare
„ Kerk zyn, derzelver Weduwen, en
„ onmondige Kinderen, en verder niet, al
„ was 't fchoon dat de Wedue een Lid-
„ maat der Duytfche Gemeente was,
„ en zoo reciproce van de andere zyde.

2. „ De Weduwen, welkers man
„ nooit van den Armen genoten heeft,
„ en behoeftig werdende, zal bedeelt
„ werden van die Diaconie, in welkers
„ gemeente zy is, en geen Ledemaat
„ zynde, zal zy zig by de Nederduit-
„ fche moeten vervoegen, en aldaar ge-
„ holpen werden; dog wanneer zy Kin-
„ deren heeft, en onderftand verzoe-
„ kende, zal zy zyn tot laften van de
„ Gemeente, van welke haar man lid-
„ maat is geweeft.

3. „ Daarentegen zullen door de Re-
„ genten van het Huysfittenhuys be-
„ deelt, en bezorgt moeten werden,
„ alle andere arme behoeftige perfoo-
„ nen, of huysgezinnen derzelver We-
„ duwen, en Kinderen, al waren de
„ Weduwen Ledematen van de Wal-
„ fche Gemeente, uytgezondert de Lui-
„ terfche, Remonftrantfche, en Men-
„ noos gezinde, die ieder van hunne
„ Gemeente moeten onderhouden wor-
„ den.

4. „ Des zullen de voornoemde Re-
„ genten uit de Thefaurie dezer Steede
„ genieten de jaarlykfche fubfidie van
„ achten veertighonderd guldens, die
„ tot nog toe door de Walfche Diaco-
„ nie getrokken is geweeft, tot byftant
„ van alle vreemde perfoonen, off huys-
„ gezinnen.

5. „ En zal de Walfche Diaconie in
„ plaats van een derde part, die dezel-
„ ve gewoonlyk genooten heeft uyt de
„ Collectens des Somers, en 's Winters
„ langs de huyzen, voortaan maar ont-
„ fangen eene vyfde van het gecollec-
„ teerde.

„ Dit alles tuffchen wederzyds afge-
„ zonderde (1) overeengekomen en be-
„ flooten zynde, is in de vergadering
„ zoo van de Nederduytfche als Wal-
„ fche Diaconie voorgedraagen, en door
„ alle de bywezende leden der vergade-
„ ring goedgekeurt, niet twyfelende,
„ off wanneer het haar Ed. Gr. Agtb.
„ goede geliefte is, dit bovenftaande
„ met haar Ed. toeftemminge te be-
„ kragtigen, door middel van dit tegen-
„ woordige contract zullen alle moeje-
„ lykheeden geweert zyn, en hare Ed.
„ Gr. Agtbaarheden met dezelve niet
„ meer laftig gevallen werden, tot ver-
„ zekering en bevestiging hier van,
„ hebben wy het zelve met onze hand-
„ tekeningh verfterkt.

„ Aldus gedaan en getekent ter
„ Vergadering van Huysfitten-
„ meefteren, en Diaconen van
„ de Nederduytfche Gemeente
„ op

(1) *Of* afgezondene.

„ op den 19^en^. July 1718.

Claas Pook.
P. Verhooft.
W. Groenevelt.
H. Witte.
Jan Boekweyt.
A. Hanzen.
Govert van Veldhuyzen.
J. Schroder.
David Bofch.
J. Sasfelle.
P. Sandra M. D.

„ Ende by die van de Walfche „ Diaconie, getekent op den „ 18^en^. July 1718.

Abram Dozy P. Zoon.
Jeremie Bouchet.
Frans la Pierre.
Pr. Caftel.
Jaques Dozy.
Lodewyk Desreumaux.
Jean Willer.
Adriaan Hubert.
Arnold Clignet.
Jacob van Gangelt.

„ Die van den Geregte der Stad Ley- „ den, alvorens gehoort de con- „ fideratien, en het advis van de Hee- „ ren derzelver Gecommitteerde tot de „ faken concernerende den Armen, heb- „ ben na voorgaande aandagtige en ry- „ pe deliberatie, goed gevonden, tot „ wegneminge van de onenigheden, en- „ de verfchillen, die van tyd tot tyd, „ over het bedienen en bezorgen van „ Armen menfchen, tusfchen de Arm- „ bezorgers van de Nederduytfche, en „ Walfche Gemeente zyn ontftaan, de „ hier voorgeftelde conventie te appro- „ beeren, en dienvolgens in een refolu- „ tie te converteeren, waarna zy hun „ wederzyds in het toekomende ftipte- „ lyk zullen hebben te reguleeren, met „ laft en ordre, dat deze onze refolutie „ ingang zal nemen met den 1^en^. Au- „ guftus aanftaande, en dat dezelve jaar- „ lyks benevens het reglement tot betrag- „ tinge van de mesnage in het Huysfit- „ tenhuys, by ons op den 21^en^. Juny laaft- „ leden, gearrefteert, na de verandering „ van Armbezorgers, in hunne eerfte „ byeenkomft zal moeten werden voor- „ gelezen, op dat door onkunde by „ niemand daar tegen zouden werden „ misdaan.

„ Actum by die van de Gerech- „ te der Stadt Leyden, op den „ 24. July Anno 1718.

„ *getekent*,

„ My jegenwoordig

P. V. Groenendyck,

„ Accordeert met het voorfz. „ Notulboek.

Extract uit het Notulboek Littera D. folio 91. gehouden ter Kamere van de Heeren Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden. Uit de MS. papieren van den Heere N. N.

Onder dit fchikken en beftellen van zaaken, welke ten voordeele van de huisarmen konden ftrekken, was ook het oog der Heere Regeerders gevallen op de dagelykfche meer inkruipende bedelaarye, welke, fchoon meermaalen verboden, echter t'elkens tot groot naadeel der ware armen weder indrong, 't zy door de groote Liefdaadigheid der Burgeren, of om dat de uitvoerders van die beveelen niet anders dan moeiten, en geen voordeel, in 't volbrengen vonden. Hoe het zy, die van den Gerechte vonden noodig dit misbruik door hun gezag tegen te gaan, en aftefchaffen, midsgaders door ftrenge bevelen den aanwas der behoeftigen, en vreemde, door welken de Aalmoesfeniers overlaaden wierden, te ftremmen, tot dat einde deeden zy op den tweeëntwintigften October des jaars 1716. de volgende Keure afkondigen, welke in 't jaar 1741. van een vernieuwd verbod van bedelaarye gevolgd wierdt, zynde beiden van deezen inhoud:

Den 22^en^. October 1716.

„ Die van den Geregte der Stad Ley- „ den, in ervaringe gekomen zyn- „ de, dat alhoewel by verfcheyden pla- „ caten van haar Ed. Groot Mogende, „ de Heeren Staaten van Holland, en „ Weftvriesland, op het ftuk der bede- „ larye geëmaneert, en dezer Stede Keu- „ ren tot verfcheyde tyden vervolgens „ ge-

„ gemaakt, daar teegen genoegſaam „ ſcheen te zyn voorſien, des niet te- „ genſtaande ſedert eenige jaren her- „ waards, veele vremde arme menſchen „ bedelaars, troggelaars, landlopers, va- „ gabonden, luijen, en andere onnutte „ perſoonen, hen metter woon binnen „ deſe Stad ter neder geſteld hebben, „ onder voorgeeven van met hunnen ar- „ beyd de koſt te ſullen winnen, dog „ tot geen werken gezind zynde, en „ in haar luy, en ongebonde leven voort- „ gaande, 't getal der armen ſodanig „ komen te vermeerderen, dat de mid- „ delen, die door de goede Burgeren, „ en ingezeetenen, tot onderhoudt en „ byſtandt van de ware en opregte ar- „ men, aan de Aalmoeſſeniers tot nog „ toe met een milde hand zyn verſtrekt, „ byna geheel ſouden werden gecon- „ ſumeert, en bygevolge de ware en „ opregte Armen, die door ouderdom, „ ſiekte, of andere onvermydelyke toe- „ vallen, werden verhindert en belet, „ haar nodig onderhoud, met een pry- „ ſelyken yver, en verſchuldigde neer- „ ſtigheidt ſelff te beſorgen, zoude zyn, „ en blyve gedeſtitueert van alle hulp „ en byſtand: waar tegen die van den „ Geregte, ſoo veel in haar is, willen- „ de voorſien, en alle vremde armen „ menſchen, bedelaars, vagabonden, „ luijen, en andere onnutte perſoonen, „ alle hoop van aſſiſtentie benemen, „ goedgevonden hebben, by weegen „ van renovatie, alteratie, en amplia- „ tie, op nieuws te Keuren, en ordon- „ neren, ſoo als zy Keuren en Ordon- „ neeren by deezen:

„ Dat geen vremde bedelaars, man- „ nen, vrouwen, kinderen, zullen ver- „ moogen in de Stad te komen, aldaar, „ of op de Cingels te bedelen.

„ Die 'er zyn, ſullen aanſtonds moe- „ ten vertrecken, of uytgeleydt wer- „ den, en wederkomende vier weken te „ water en te broodt geſet werden, en „ de volgende reys gegeſeld.

„ Geen bedelaars, doorpaſſeerende „ ſullen in de beyaarden werden ont- „ fangen, als met een teken van de Pas- „ ſantmeeſter, en niet langer als een nagt „ gelogeert.

„ Geen inwoonders ſullen vermogen „ eenige bedelaars te ontfangen, te her- „ bergen, op te houden, huyſen te ver- „ huuren, bedden, of andere meubilen „ te lenen, op een boete van ſes gul- „ dens eerſt, daarna arbitraire ſtraffe, „ en niettemin die ſelf tot eigen koſten „ moeten onderhouden.

„ Vrouwen ſwanger zynde, en haaſt „ zullende geliggen, of onlangs gele- „ gen ſynde, inſonderheyt buyten egt, „ ſal niemand vermogen te ontfangen, „ of onderſtand te doen, nog ook door „ Aalmoeſſeniers, of Kraammoeders ge- „ daan worden.

„ Niemand ſal vermogen vremde kin- „ deren van buyten in te nemen, of te „ houden, dan op eyge koſten, en die „ deſelve laat bedelen, ſal verbeuren „ d'eerſtemaal, drie gulden, de tweede- „ maal te water, en te brood geſet wer- „ den voor agt dagen, en de kinderen „ ter Stad uytgeleyd worden.

„ Geen Schippers, of Voerluyden „ ſullen vermoogen eenige vremde be- „ delaars in te brengen, of herwaards „ te voeren, op de verbeurte van der- „ tig ſtuyvers voor yder; ten twede- „ maal op ſuſpenſie van hunne dienſt „ voor ſes weken, en de derde reys op „ geheele caſſatie.

„ Poortiers en Schryvers werden ge- „ laſt, nauwe toeſigt te nemen op 't „ inkomen van de vremde bedelaars, die „ niet in te laaten op gelyke poenen.

„ De armen, binnen deſe Stad hun „ verblyf hebbende, wordt insgelyks „ het bedelen op ſtraten, cingels, of „ langs de huyzen verboden, op poe- „ ne van vier dagen te water en te brood „ te werden geſet, en zoo zy onder- „ ſtand van de Armbeſorgers genieten, „ van dat onderſtand te verliezen.

„ De Subſtituit Schouten, en Dien- „ ders, ſullen op alle bedelaers, ſan- „ gers, en omlopers met nieuwe lied- „ jes, en nieuwmaren nauw hebben te „ paſſen, deſelven van de bruggen en „ ſtraaten op te vatten, als wanneer „ vier dagen te water en te brood ſul- „ len werden geſet, dan voorts de Stad „ uytgelyd, op poene, ſoo zy weder- „ om komen van te werden gegeeſeld.

„ Armverſorgers ſullen niet vermo- „ gen onderſtand te doen aan Armen „ die dronkaarts, ſpelers, vechters, of „ anders van een quaad leven ſyn, maar „ aan die haar beſte doen om met wer- „ ken de koſt te winnen.

„ Geen vremdelingen met vrouw en „ kinderen, van binnen de Provincien in- „ komende, ſullen werden ontfangen, „ ſonder ſchriftelyke belofte van 't Ge- „ recht hunner laaſte verblyff, van hen, „ in geval van armoede, wederom te „ zullen ontfangen.

„ Die van buyten de Provincie met

„ vrouw en kinderen inkomen, fullen „ uyt de Stad geweerd werden, foo fy „ geen borg konnen ftellen ten genoe- „ gen van Armmeefteren, van binnen „ twee jaren niet tot laften van den Ar- „ men te fullen komen.

„ Dat die, als boven, al mogten tot „ inwoonders toegelaten zyn, en tot ar- „ moede komen te vervallen, egter geen „ onderftand van den Armen fullen ge- „ nieten, als een jaar en fes weeken, „ na dat fy fig, en haar huysgezin, en „ religie behoorlyk fullen hebben aan- „ gegeeven aan de vergadering van de „ Armverforgers, of immers aan den „ Armverforger van 't Quartier, daar „ fy fich hebben nedergefet, die daar „ van rapport fal doen aan de Vergade- „ ring, welke een apart boek van die „ aangeving fal moeten houden.

„ Om te weren het ter fluyk inko- „ men van vremde huysgefinnen, werden „ de Heeren en Raden der gebuurte „ belaft, figh door den knegt der ge- „ buurte van tyd tot tyd te laten in- „ formeren op de perfoonen, en huis- „ gefinnen, die fig nieuweling in de ge- „ buurte ter nederfetten, en vindende „ dat defelve van buyten fyn ingeko- „ men, fonder behoorlyke toelating, als „ boven, daar van aanftonds kenniffe te „ geven aan de Armverforgers van 't „ quartier, om vervolgens gehandeld „ te werden na bevind der fake.

„ d'Armen zullen figh tegen hunnen „ Verforgers nederig, beleeft, en dank- „ baar moeten gedraagen, op verlies „ van hun onderftand, ter discretie „ van de Armbeforgers, en op arbi- „ traire ftraffen, foo de klagten hoger „ gaan.

„ Niemand fal vermogen te fraudee- „ ren, omtrent de Loden off berde- „ kens, daar de uytdeling van brood, „ turf, geld, of yets anders op uytge- „ deeld wert, nog defelve te verfetten, „ verkopen, verruylen, verdrinken, ver- „ fpeelen, insgelyks geen kleederen, „ linwaad, huysraad, den huysarmen of „ eenige andere Godshuyfen toekomen- „ de, op poene, dat alle die daar aan „ fchuldig bevonden werden, voor arm- „ dieven gehouden, en als fodanig ful- „ len werden geftraft.

„ Aldus gedaan en gearrefteert by „ die van den Geregte der Stad „ Leyden den 22^en. Octob. 1716.

Extract uyt het Notulboek D. gehouden ter Kamere van de Heeren Burgermeefteren en Regeerders der Stad Leyden.

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden bevindende, dat federt „ eenigen tyd verfcheide perfoonen, zoo „ Mannen als Vrouwen, zich op een „ haavelooze wyze toeftellende, omme „ daar door medelyden te verwekken, „ binnen deeze Stad, ende de Vrydom- „ me van dien, op eene onbehoorlyke „ wyze, zelfs met verlaating van hun „ handwerk luy ende leedig loopen te „ troggelen en beedelen, ja ook hunne „ ziekelyke en mismaakte kinderen op „ een onbarmhartige en onchriftelyke „ manier aan de injurien van de lucht „ exponéerende, op de hoeken der ftraa- „ ten nederzetten, om door continueel „ gefchreeuw by de goede luiden, daar „ voorby pafféerende, om aalmoeffen „ aan te houden, contrarie niet alleen „ aan de goede ordre daar tegen, zoo „ by de placcaaten van het Land, als „ Burgerlyke keuren, bevoorens op ver- „ fcheide tyden gefteld, maar ook ten „ uiterften laftig voor de goede Burge- „ ren en Ingezeetenen, welken, door „ het uitreiken van verfcheide buiten- „ gewoone liefde gaven, de Aalmoes- „ feniers in hunne nood krachtig heb- „ ben onderfteund, waar door, indien „ hetzelve niet rigoureuslyk wierde te- „ gen gegaan, het te duchten zoude „ zyn, dat de gemelde fchaamtelooze, „ lui, en leediggaande beedelaars mis- „ bruikende de affiftentie der Aalmoes- „ feniers, ende de barmhartigheid der „ goede Burgeren, van kwaad tot er- „ ger zouden overflaan: Zo hebben die „ van den Gerechte goedgevonden alle „ ende een iegelyk, het zy Mannen, „ Vrouwen, Kinderen, oud, jong, ge- „ zond, ofte ziek, by deezen fcherpe- „ lyk te verbieden, langs de ftraaten, „ cingels, ofte binnen de Vrydomme „ van deeze Stad te troggelen, beede- „ len, ofte iemant om aalmoeffen aan „ te fpreeken, op pœne, dat die gene, „ die bevonden mogt werden contrarie „ deezes zulks te doen, voor de eerfte „ maal terftond zal werden opgevangen, „ en na het 's Gravenftein voor veertien „ dagen of langer, naar bevind van zaa- „ ken, te water en brood geleid te wer- „ den, moetende ondertuffchen met hun- „ ne handen arbeid te koft aldaar ge- „ winnen: ende dat die gene, welke „ voor de tweedemaal tegen dit verbod „ zich zal hebben misgreepen, arbitraal „ zal werden gecorrigeerd: zullende de „ onchriftelyke Ouders, welken hunne „ Kinderen hebben uitgezet, of uitge- „ zon-

„ zonden voor hunne Kinderen werden
„ gestraft.

„ Werdende den Substituit Schou-
„ ten, ende de Dienaars van de Justitie
„ ernstig gelast, ende bevoolen, deeze
„ en de voorige ordre tegen de Beede-
„ larye, zoo van Vreemden, als In-
„ woonders gestatueerd, zonder oog-
„ luikinge te executeeren.

Den 20^en^. Maart 1741.

Uit het gedrukte.

Hier en tusschen wierdt het Kinder- of Houwhuis, om de uitgebreide en moeyelyke beheering voor de Regenten te lastig, van het Huiszittenhuis gescheiden, zoo als wy te zyner plaatze zullen verhaalen. Ook vond men den dertienden February van 't jaar 1741. goed, om zeshonderd guldens 's jaars, van de inkoomsten van het Pesthuis te korten, en die aan de armkasse te voegen (1); gelyk op den twintigsten December des jaars 1753. oorbaar geschat wierdt de Bakkery in zoo verre van dit huis te scheiden, dat de Huiszittenmeesters drie Commissarissen zouden aanstellen, welken eene afzonderlyke kas houden, en hunne rekening aan Rooyeermeesteren doen zouden. Verder wierdt ter verbeteringe van de bestieringe en bezuiniginge der uitgave, door de groote Vroedschap deezer Stad besflooten, eenige nieuwe graanzolders, ten kosten van de gemelde bakkerye, aan het Huiszittenhuis te doen maaken, en tot dat einde deeze resolutie genomen

„ Die van de groote Vroedschap der
„ Stad Leyden, gehoord hebbende
„ de het derde provisioneele raport van
„ de Heeren Commissarissen, uit krag-
„ te van de resolutie van deeze groote
„ Vroedschap van dato den 3. July 1753.
„ besogneerende over den staat van het
„ Huiszittenhuis, en het introduceeren,
„ van verbeteringen in de administratie
„ en menages in de uitgave van hetsel-
„ ve huis, principalyk, tegenwoordig
„ strekkende ter betoogingevan de nood-
„ zaakelykheid tot den aanbouw van
„ nieuwe en bekwaame Graansolders op
„ het voorschreeve Huis; hebben na
„ rype deliberatie, het gemelde raport,
„ soo als hetselve is voortgebragt en hier
„ voren geinsereerd, goedgekeurd, en
„ geapprobeerd, en dien volgens con-
„ form het selve, goedgevonden en ver-
„ staen, dat, ten kosten van de Bak-
„ kerye van den Armen, voor deese rei-
„ se, op het Huisittenhuis zullen wer-
„ den gemaakt nieuwe en bekwaame
„ Graansolders, soo als deselve by het
„ voorseide raport breeder zyn omschree-
„ ven: dat dien volgens tot ondersteu-
„ ninge en styvinge van de Kasse der
„ voorschreeve Bakkerye door Com-
„ missarissen derselver Bakkerye van tyd
„ tot tyd, en na maate van de benoo-
„ digtheid zal werden opgenoomen, en
„ genegotieerd een somme van twaalf,
„ of veertienduisent guldens ten lasten
„ van deselve Bakkerye; dog tot meer-
„ dere gerustitellinge en seekerheid der
„ respective Houders, onder guarantie
„ en verband van deeses Stads goede-
„ ren, inkomsten, en excynsen: dat
„ wyders Heeren Burgemeesteren zul-
„ len werden versogt, en gequalificeerd,
„ gelyk deselve versogt en gequalifi-
„ ceerd worden by deesen, om de Obli-
„ gatien, door voornoemde Commissa-
„ rissen, wegens de door hun uit krag-
„ te deeses te doene negotiatie te pas-
„ seeren, onder verband, als voorschree-
„ ven is, te aggreeeren tot opgemelte
„ somme toe; gelyk ook om alle ver-
„ eischt wordende schikkingen, soo by
„ het voorschreeve raport vermeld, als
„ andere, te maaken, welke tot exe-
„ cutie deeses bevonden zullen werden
„ noodig te zyn: als meede, om by al-
„ dien onverhooptelyk in de uitvoerin-
„ ge van deese resolutie eenige difficul-
„ teiten mogten opkoomen, ofte eenige
„ veranderingen, of verbeeteringen wor-
„ den vereischt, het selve als dan soo-
„ daanig te reguleeren, als naar het mee-
„ ste nut der Armen Bakkerye, en ook
„ vervolgens den dienst van het Huis-
„ sittenhuis zal oirbaar bevonden wer-
„ den: dat laastelyk welgemelde Hee-
„ ren Commissarissen van deese groote
„ Vroedschap voor hunne attentie in
„ deesen, en nieuwe blyk voor hunnen
„ yver voor der Armen welzyn, op
„ het serieuste zullen werden bedankt,
„ en versogt in deselve te willen vol-
„ harden.

„ Aldus gedaen en geresolveerd
„ by die van de groote Vroed-
„ schap der Stad Leyden, hui-
„ den den 10^en^. Juny 1754.

Uit

(1) Vroedschapboek M. M. fol. 20.

Uit kragte van dit besluit is eene aanzienlyke Koorenschuur, of het Magazyn van graanen voor den armen gebouwd, en op den achsten December van 't jaar 1755. de Bakkery geheel van de Huiszittenmeesteren gescheiden, midsgaders drie afzonderlyke Regenten over de Bakkery aangesteld.

De Aalmoesseniers, of Regenten van dit Huis zyn, in dit jaar 1762. deeze volgende.

Huiszitten Meesters

Abraham Fortman
Denys Bouwman,
Paschier Soetbrood,
Dr. Abraham Ledeboer,
Adrianus de Witt,
Dr. Didericus Fruytier,

Diaconen.

Dr. Wilhelmus Leonardus Veerman.
Mr. Willem van Riebeek,
Adrianus Dagevos,
Arnoldus de Wilde,
Dr. Jacobus Smazen,
Johannes de Poorter.

Regenten der Armen Bakkerye.

Hendrik Weyland,
Jan de Veth,
Jacobus Stipriaan.

HET ARMEN KINDER OF HOUWHUIS.

In de Koppenhiekfteeg.

Zoo als de Liefdaadigheid zorg draagt voor de ouderlooze Weezen, op gelyke wyze ontfermt zy zich over de Kinderen door hunne Ouders verlaaten, of te vondeling gelegd, hebbende dezelven van tyd in haaren schoot met medelyden ontfangen, en door bekwaame middelen voor hun bederf behoed, tot dat de Bezorgers der Huisarmen, na rype overweeging, eindelyk tot betere opvoeding dier ongelukkige schepzelen, raadzaam vonden een afgezonderd huis tot dat einde te doen bouwen, daar toe een erf koopende in het bon Kerkvierendeel, op het welke de Meesters of bestierders van het Huiszittenhuis, uit de voordeelen die zy genooten van eene daar toe verzogte Loterye, in 't jaar 1703. een ruim gebouw begonnen te timmeren, van 't welke de eerste steen door eenen hunner medebroederen Mr. Jan van Aakeren, gelegd wierdt. Dit werk ten einde gebragt, was voorzien van eene lange eetzaal, afgezonderde slaapplaatzen voor jongens en meisjes, van zieken kamers, keuken, voorraadzolders, School en andere vertrekken, zoo voor der Kleermaaker, Linne naaisters, als diergelyke huisbedienden; en boven al met eene fraaye vergaderkamer voor de Regenten welker afbeeldsels voor de Schoorsteen geschildert staan; ook ziet men 'er deeze dichtregels:

Kweek liefde en eendragt in dit huis,
En streeft den zwaaren last niet tegen,
Hoe meer geduld, hoe ligter Kruis,
Die d'Armen helpt krygt 's Hemels zegen.

J. Schroder A°. 1719.

Zynde de bestiering in dien tyd, aan twee persoonen van de twaalf Huiszittenmeesteren, onder den naam van Huishouders aanbevolen; en eerlang tot handhaaving van goede orde, zoo voor de Regenten als Moeders van dat huis verscheidene regels opgesteld, en door de Heeren van den Gerechte goedgekeurd, welken wy, met de verandering daaromtrent eenige jaaren laater gemaakt, hier nevens voegen;

1. „ Eerstelyk sullen de Regenten „ van het huysſittenhuys, bo„ven het generaal opzigt en de gou„ vernement van het voorsz. Armhuys „ particulier tot haer laste hebben, het „ onderhoud van het voorsz. huys zoo „ van reparatie als anders, en de voor„ zorge van Incoop van Lakenen, Kar„ faijen, Schoenen, hoeden, en verde„ re wolle goet dat tot de Kleeding „ van de Jongens en de Meisjes nodig „ sal zyn.

2. „ Zullen meede tot haaren behoe„ ven trecken het profyt dat van de

„ver-

„ verhuuringe van de voorsz. Jongens „ sal koomen, en tot dien eynde zorg „ moeten dragen, dat deselve een bekwaam hantwerk leeren, om metter „ tyd de kost te kunnen winnen ten „ meeste profyte van het voorsz. huys, „ en wel weezen van de Kinderen.

3. „ Nog sullen de voorsz. Regenten „ tot haaren lasten hebben den incoop „ van Dekens, en het geene verder daer „ toe specteert, uytgenoomen de Lakens, daer hier na breder zal van gesproken werden.

4. „ Zullen meede tot haaren lasten „ hebben den incoop van alle eetwaaren, en het geene verder tot de Keuken behoort, als mede turf, hout, „ kaarsen, zeep, oly, en diergelyken: „ item, het tractement van de binnen „ Vader en Moeder, als ook de Kleermaaker.

5. „ De Moeders sullen moeten stellen een vasten tyt tot haare ordinaire „ vergadering op het nieuw armhuys, „ en tot haer besorging hebben alle de „ Meysjes, die met (of in) het huys zyn, „ dat die meede een bequaam handwerck „ leeren, op dat zy de kost meede kunnen winnen, tot dien eynde deselve „ verhuuren, en het geld daer van ontfangen, of anders op de respective „ Naaykaamer imploijeeren, en het geld „ onder hen te neemen, om het hier „ na te gebruyken, daer het toe gedestineert sal werden.

6. „ Zullen insgelyks op haar moeten „ neemen den incoop van bedden: item, „ kouzen, zoo voor de Jongens als „ Meysjes, voorts het linnen zoo voor „ de kinder tafel als bedden behoorende; wyders het zand en bick, en 't „ geen diergelyk in het huys moet werden gebruykt, bezorgen, en de betaaling van dien, mitsgaders der Meyden en Zaalmoeders huure doen uyt „ de provenu van de voorsz. Meysjes „ arbeidsloon, waer van in 't voorgaande articul werd gesproocken, als mede het bezorgen van het ruw linnen „ tot de voering zoo van de Jongens als „ Meysjes haare Kleeding noodig sal „ zyn.

7. „ Zullende meede onder haare opsicht hebben de respective soo wolle „ als linden Naaykaamer, dat de Meester en Vrouw, het geen haar tot de „ Kleeding van de respective Kinderen „ gegeven sal werden ordentlyk, en tot „ het meeste profyt en de menagie van „ het huys werd uytgesneeden en overleyd, tot dien eynde sullen de Moeders de dispositie hebben over de „ Naayvrouw, om deselve aan en af te „ setten, soo als zy bevinden zullen de „ dienst van het Godshuys te vereyschen, en het geene aan de voorsz. „ Naayvrouw voor haer arbeydsloon sal „ moeten werden betaalt uyt de provenu van de voorsz. Kinderen gelyk „ meede den incoop van zyde, gaarn, „ en bant.

8. „ Zy sullen meede het opsigt hebben op de Zaalmoeders, de Slaapplaatzen, en principaal de Zieckezaal, „ oude Lieden Zaalen, Washuys en „ Keuken, dat alle de eetwaaren, door „ de Regenten besorgt, ordentlyk, en „ niet reukeloos, werden gebruykt, en „ de daar in betracht de meeste menagie van het voorsz. huys.

9. „ De Binnevader en Moeder, als „ meede de Moeders van de Zaalen, „ Kleermaker, Naayster, en de Meyden „ zullen voorsz. Moeders in allen deelen respecteeren en nakoomen al het „ geene by de respective Moeders zullen werden geordoneert en bevoolen, „ op peene van contrarie doende, door „ de Regenten daer over sullen werden „ gecensureert, ja des noods zynde gecasseert.

10. „ Of het mogte gebeuren, dat „ de provenu van de voorsz. Meyssies „ zoo veel niet mogte komen op te „ brengen als de Moeders tot den incoop van het Linnen, en 't geen verder daar toe specteert benoodigt sullen hebben, sal het geen daar aan ontbreekt door de Regenten werden gesuppleert, en tot dien eynde daer eens „ jaars met elkander te liquideeren het „ meer rendeerende te overleggen, waer „ toe het selve ten meesten diensten „ van het Godshuys kan werden geëmploijeert.

11. „ Ten dien eynde werden de Moeders versogt een particuliere Cassa te „ houden, en het selve met haer andere „ Cassa niet vermengen, op dat men te „ bekwamer sal kunnen sien, of met de „ voorsz. incomsten de voorverhaelde „ incoop sal kunnen gedaan werden, of „ dat de Moeders daar toe nog zoude „ moeten werden gesubsideert.

12. „ Zoo ten tyden en wylen bevonden mogten werden, dat de voorsz. „ articulen in eenige deelen defecteus „ waaren, of dat deselve met meerder „ articulen moeten werden geampleëert, „ soo sullen deselve hier agter aan werden

„ den bygevoegt, ende deeze daer mee-
„ de vermeerdert.

„ Die van de Gerechte der Stadt Leyden, gehad hebbende de lecture van het Reghement voor de Regenten van het Huysfittenhuys, als meede voor de Moeders op nieuw aangesteld tot het manieren en regeeren van het nieuw gebouwde armhuys, wat elk tot zyn, ofte haar departement, of opsigte sal hebben, zynde het selve Reglement, na voorgaande Communicatie, ende met een goed overleg van de Heeren Gecommitteerdens uyt die van de Geregte met de Huysfittenmeesteren, en de Moeders in verscheyde bezoignes gematureert ende vervolgens opgestelt. Hebben naar rype en aandagtige deliberatie het voorgaande Reglement in alle zyn deelen en articulen, ten welwezen van het nieuw gebouwde armhuys goed gevonden te arresteeren, gelyk hetselve gearresteert werd by deesen met betuyging van die van de Geregte dezer Stad, dat dezelve hen gansch aangenaam voorkomt, dat de Moeders ten onze versoecken haar met de Huysfittenmeesteren nieuwlyks zullen laaten Charseeren met de moeyte van die administratie van het voorsz. nieuw gebouwde armhuys, biddende dat Godt den Heere hen daer in wil zegenen.

„ Aldus gedaan en geresolveert by die van de Geregte der Stede Leyden, den 19en. Febr. 1711.

„ *Was geteeckent*,

„ My jegenwoordig,

J. v. Groenendyk.

Uit de MS. papieren van den Heere N. N.

„ De Heer Mr. Daniel van Alphen, Burgermeester, heeft uyt den naam en van wegen de verdere Heeren Gecommitteerdens tot het wegnemen van de differenten ontstaan tusschen de Meesters van de Gemeene Huysarmen ende de buiten Moeders van het arme Houwhuys, aan die van de Geregte gerapporteert de middelen, die tot het bereyken van zo salutair oogmerk, by dezelve Heeren Gecommitteerden syn aangewent: Waar op gedelibereert synde, is goedgevonden ende verstaan, gelyk als goedgevonden en verstaan werd by deze, dat de Meesteren van de gemeene Huysarmen, aan de Moeders van het Arme Houwhuys, tot verval van de onkosten te doen aan de kousen, en het Linwaet, vereischt werdende tot nootdruft van zodanige personen, die wel van het Houwhuis onderhouden, doch egter buyten hetselve besteed zynde, by andere luyden woonen, jaarlycks sullen uytkeeren een subsidie van seshonderd gulden te XL. grooten 't stuk, sonder meer, ten ware dat de gemelde Meesteren, de versorginge en onkosten van de voorsz. Koussen en Linwaat op sich wilde nemen, ende de Moeders daar van ontlasten, in welcken gevalle sy de gesegde jaarlykse subsidie aan de gemelde Moeders niet gehouden sullen zyn te geven; blyvende wyders het Reglement by die van den Gerechte op den 19en. February van den Jare 1711. aangaande het bewind en onkostinge van het voorsz. Houwhuys by de Meesteren en Moeders respective te doen, in alle zyne andere puncten in 't geheel.

„ Aldus geresolveert en geordonneert by die van de Gerechte, op den 17en. July, A°. 1721.

P. v. Groenendyck.

Uit de papieren van den Heere N. N.

In deezen toestant bleef het weinige jaaren, om dat de zorg en last te zwaar viel voor de Huiszittenmeesteren, en de jaarlyksche verandering van Opzienders niet oorbaar voor de opvoeding der Kinderen bevonden wierdt; des men in overleg raakte, om deze twee Huizen van elkanderen te scheiden, en daar toe gemachtigden zoo van de Heeren Regeerders als Huiszittenmeesteren te benoemen: welken naa menigvuldige overleggingen eindelyk dit verdrag, op den tweëntwintigsten January des jaars 1724. troffen:

Schikking en redenen tot de Scheiding van het Huiszittenhuis en het Houwhuis, door die van den Gerechte der Stad Leyden goedgekeurd by resolutie van

Den 22en. January 1724.

„ De Heer Burgermeester van den „ Berg heeft aan die van den Ge- „ regte der Stad Leyden gerapporteert, „ dat syn Ed. benevens de Heer van „ der Mark, Presiderent Schepen, ge- „ assisteert met den Secretaris dezer Ste- „ de, als gestelde Commissarissen tot „ den opsigt over de saken rakende de „ behandeling van den Armen, bevon- „ den hadden, dat de besorging van de „ huyshouding, en opvoeding van de „ Kinderen in het Houwhuis van jaar „ tot jaar by beurtwisseling wierd toe- „ vertrouwt, en aanbevoolen, twee uyt „ de twaalf Nederduytse Aalmoesseniers, „ die daar en boven verpligt syn, hun „ dienst in 't visiteeren van de quartie- „ ren, 't uytdeelen van de Aalmoesen, „ en 't collegeren van deselve in de „ Kerken, met allen de gevolgen van „ dien, als anderen Aalmoeseniers waar „ te nemen, door welke menigvuldige „ vereyste occupatien somwylen quam „ voor te vallen, dat het intrest van het „ voorsz. Huys, en d'educatie van de „ Kinderen, op het nauste niet wier- „ den bevordert, dat ook de verande- „ ring van de Regenten van jaar tot jaar „ ten uitterste nadelig was, dewyl ge- „ lyke tyd, ja meerder noodig was, om „ het ware intrest van het voorsz. huys „ te begrypen, en met ordre werkstel- „ lig te maken.

„ Dat zy Heeren Commissarissen, om „ de hier voren geallegeerde redenen, „ benevens de vyff Gecommitteerde uyt „ de Aalmoesseniers, die in het besoi- „ gne geadsisteert hebben, eenparig van „ gedagten souden syn, dat de directie, „ en de besorging van het meergemelde „ Huys moest werden afgesondert van het „ Huisittenhuis, en in plaats van dien „ vier à vyf permanente Regenten, by die „ van den Geregte te stellen, aanbevolen, „ om op gelyke wyze als andere Gods- „ huyzen binnen deze Stad te werden „ bedeelt.

„ Uyt welke aanstellinge de navol- „ gende avantages soude profiueren.

„ Dat de Kinderen onder de disci- „ pline van permanente Regenten, op „ een egale voet behandelt, beter edu- „ catie souden erlangen, en daar door „ in staat syn, om ten behoeve van het „ huys, hoger huur, of meerder ar- „ beydsloon te bedingen.

„ Wyders, dat by sodanige Regen- „ ten op het gedrag van de binne va- „ der, binnen moeder, en verdere be- „ diendens, en voorts op al 't geen tot „ de huyshouding met den gevolgen „ van dien behoort, gelet, en tegen „ begane misslagen in het toekomende, „ de vereyste voorsorge kan werden ge- „ dragen, dewyl door geen diensten, „ aan welke de Aalmoesseniers verbon- „ den syn, daar in souden werden ver- „ hindert.

„ Dat door de aanstellinge van de „ permanente Regenten, den dienst van „ de Aalmoesseniers merkelyk soude „ werden verligt, als van de opvoeding „ van so grote getal kinderen wierden „ ontlast en ontheven.

„ De utiliteyt, en voordeelen, wel- „ ke door de voorgestelde affondering „ van de twee huyzen te wagten syn, „ nu zynde aangetoont, blyft overig „ aan te tonen, waar uyt dat de lasten „ van het afgesonderde Houwhuys sou- „ den kunnen werden gevonden.

„ Vooraf moet als ontwisbaar wer- „ den vastgesteld, dat het laastgemelde „ Huys tot nu toe gesubsisteert heeft „ uyt het generale inkomen van het „ Huysittenhuys, dat dien volgens de „ Aalmoesseniers geen de minste reden „ tot klagten soude werden gegeeven, „ wanneer goedgevonden wiert van hun- „ ne revenuen soo veel af te neemen, als „ sy tot onderhout van het Houwhuys „ hebben moeten contribueeren.

„ De lasten van het Houwhuys wer- „ den begroot, jaarlyks te bedraagen, „ volgens notitie daar van soo exact op- „ gestelt, als eeniglyk doenlyk is, een „ summe van eenentwintig duyzend gul- „ dens.

„ Te weten, tot onderhoud van drie „ honderd en vyftig kinderen, die nu „ in 't selve huys gealimenteert en ge- „ kleed werden met de verdere onver-

„ mydelyke laſten, ende de gevolge van
„ lien, op ' ' *f* 17000 : :

„ Voor brood, het laſt „ rogge gerekent op „ 99. guld^ns.	4000	: :
„ Uytbrengende te ſamen	21000	: :

„ Soo nogtans, dat op de voorſz. be-
„ groting van de laſten, ſoo vaſten ſtaat
„ niet kan werden gemaakt, dat by duur-
„ te van eetwaren, vooral van 't Coorn,
„ neringloosheyd, veelvuldige ſiekte,
„ off ſterfte, uyt de voorgemelde 21000.
„ guld^ns. de vereiſte, als dan te doene
„ uytgave, ſoude kunnen vervallen.

„ Commiſſariſſen ſoude van gedagten
„ ſyn, dat de vereyſte 21000. guld^ns.
„ uyt de navolgende fondſen ſoude kun-
„ nen werden gevonden.

„ Uyt de winſten, of ar- „ beidsloonen van de „ Jongens	*f* 6500	: :
„ Uyt de weekelykſe col- „ lecte met de bosjes „ langs de huyſen	4200	: :
„ Uyt de maandelyke ſub- „ ſidien, op ordonnan- „ tie van Burgermee- „ ſteren	4800	: :
„ Uyt de ſubſidie van 't „ Weeshuis, wegens de „ collecte ten tyde van „ 't uytdeelen van 't A- „ vondmaal	640	: :
„ Uit de Vispagt	800	: :
„ Uyt de intreſten van „ de Obligatien aan- „ komende het Houw- „ huys „ En het hoedegeld	360	: :
„ Uyt de koehuyden en „ ſmeer	200	: :
„ Uyt de ſubſidie van „ Stadsbank van Lenin- „ ge	3000	: :
„ Uyt het Legaat van Op- „ meer, by overgifte „ van Huysſittenmeeſte- „ ren ter Weeskamer op „ aſignatie te ontfangen	500	: :
	21000	: :

„ De ſeparatie van deze twee huyzen
„ ſoude kunnen ſyn aanvangh nemen,
„ met den eerſten van de aanſtaanden
„ maand February, onder de navolgen-
„ de bepalinge:

„ Dat de revenuen van de hier vo-
„ ren geſpecificeerde fondſen, ten be-
„ hoeven van het Houwhuis ſullen in-
„ gaan met den eerſten January van dit
„ lopende jaar, de vyfhonderd guldens
„ jaarlyks te trecken uyt het Legaat
„ van Opmeer, daar onder begrepen.

„ Dog dat de collecte met de bosjes
„ langs de huyzen, ten voordeele van
„ het Huysſittenhuys ſullen werden ge-
„ laten tot den 8^en. February aanſtaan-
„ de, om dat reets den aanvang daar
„ mede gemaakt is, en ieder Aalmoes-
„ ſenier op den 7^en. February aanſtaan-
„ de, zyn aandeel daar van ſal moeten
„ opbrengen.

„ Dat het provenue van de huuren,
„ of arbeydsloonen van de jongens, tus-
„ ſen den 1^en. January, en den 1^en. Fe-
„ bruary 1724. verdiend, door tuſſen-
„ ſpraak van Commiſſariſſen, na æqui-
„ teit, ten behoeve van de twee huy-
„ zen zullen werden verdeeld.

„ Ten laaſten, ſouden Commiſſariſſen
„ niet ondienſtig oordeelen, dat voor
„ de aan te ſtellen Regenten van het
„ Houwhuys, behoorden te werden ge-
„ formeert een inſtructie, waarna zy hen
„ in hunne bedieninge ſullen moeten ge-
„ dragen, reguleeren.

„ Waarop gedelibereert ſynde, heb-
„ ben die van den Geregte, het voor-
„ gaande advis in allen zyn delen geap-
„ probeert, en voorts in een reſolutie
„ geconverteert.

„ Actum den 3^en. January 1724.
„ Gereſumeert, en geappro-
„ beert den 22. daar aan vol-
„ gende.

Extract uit het Notulboek E. gehouden ter kamere van de Heeren Burgermeeſteren en Regeerders der Stad Leyden. Uit de MS. papieren van den Heere N. N.

Tot deeze afgezonderde huishouding wierden in hetzelve jaar byzondere aanblyvende Regenten aangeſteld, met naamen David Boſch, Laurens van Buuren, Joan Boekwyt, Mr. Reimond Backer, en Vincent van Tol, welken onder elkanderen beurtling de voorzitting zouden bekleeden. Sedert dien tyd is het gemelde gebouw in 't jaar 1728. nog merklyk vergroot met eenen kelder, korenzolder, en eene turfſchuur, en daar toe door eene aanmerklyke ſomme by leening van die van den Gerechte onderſteund.

In

In deezen ſtand is het gebleeven tot heden toe, en worden aldaar de ouderlooze kinderen, of die verlaaten, en boven de twaalf jaaren oud zyn, ontfangen, die jonger van jaaren zyn, worden in 't Weeshuis gebragt (1). De Kinderen in het Houwhuis verzorgt men van alle behoeftigheden van voedſel en dekſel, en men doedt hen een handwerk of ambacht leeren, om tot hunne mondige jaaren gekoomen, hun beſtaan te te konnen winnen. Hunne opperkleederen zyn van Karſay met verſchil in de kleur, wyl de ouderloozen in zwart, en de verlaatenen in 't donker geel gekleed gaan. Tot opbouw der goede zeden, en weering van alle wanbedryven zyn, de Binnevader en Binnemoeder, midsgaders vier Leermeeſters aangeſteld, welke laaſte de Kinderen onderwyzen in leezen, ſchryven, en in den Chriſtelyken Godsdienſt. Het opzigt over de jonge meisjes is aan de voorzorg der acht Kraammoeders, gelyk voorheen, gebleeven, en toevertrouwd.

Uit dit en andere voorbeelden ſtraalt de liefdaadigheid der Leydſche Burgery niet alleen door, en wykt voor weinige andere Steden in mededeelzaamheid, maar zelfs in buiten gewoone gevallen, hoe menigvuldig de behoeftigen dier Stad ook zyn, is zulks ook voor de Uitheemſche gebleeken, 't geene ons luſt tot haaren lof door eenige gevallen hier by te voegen: toen op den tienden September des jaars 1731. volgens beſluit der Heeren Staaten van Holland en Weſtvriesland eene geldzameling in de Steden en ten platten Landen voor de arme verdreevene Waldenſen, of Piëmonteeſche Dalluiden, welken hun Vaderland om den Godsdienſt moeſten verlaaten, beſtemd, en de Predikanten gelaſt was des Zondags te vooren de gemeentens ernſtig te vermaanen tot eene milde gifte ten behoeven van hunne ongelukkige Geloofsgenooten (2), is by de hieropgevolgde Collecte binnen de Stad Leyden langs de huizen ingezameld eene ſomme van tienduizend zeshonderd zesenzeventig guldens dertien ſtuivers en acht penningen: en op den zeſtienden Juny 1749. is voor de verarmde ingezetenen van Staats Vlaandren, op gelyke wyze, in deeze Stad verzameld acht duizend acht hondert eene gulden en twee ſtuivers (3).

De Regenten of Beſtierders van dit Arme Kinderhuis, vinden wy in 't jaar 1762. dus geheeten te zyn:

Pieter Sandra, Jacobsz.
Dr. Andreas la Pla,
Albertus Kleynenberg,
Willem van Noort,
Pieter François Clignet.

(1) Zie onder het Weeshuis, op den 3. Juny 1727. pag. 194.

(2) Reſol. Holl. van den 19 July 1731.
(3) Uit medegedeelde berichten.

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

DE WALSCHE KERK, KERKENRAAD, DIACONIE, ENZ.

Door de oorlogen, welken verſcheidene jaaren in Vlaandere, en op de grenzen van Vrankryk gevoerd waren, hadden veele dier Landzaaten de vlugt naar andere Geweſten, en inzonderheid naar Holland genomen, van welken een groot deel zich te Leyden, daar de neringen en koophandel begonnen te bloeijen, zich nederzettede. Deeze Vreemdelingen met een Chriſtelyk mededoogen ontfangen, wonnen hun beſtaan door hunne handwerken zoo ryklyk, dat hunne Landgenooten, daar door gelokt, dagelyks toevloeiden, en eindelyk zoo ſterk aangroeiden, dat zy, die niet anders dan de Franſche of Walſche taal verſtonden, de Magiſtraat tot oeffening van den Godsdienſt, eenen eigen Predikant, en Kerk verzogten, om in hunne moederlyke ſpraak geleerd, geſtigt, en geoeffend te worden in het geloof der hervormde Kerke. De Hee-

ren Regeerders bewilligden gulhartig in de voorgestelde bede, en verleenden de Vrouwe Kerk tot hun gebruik, om vergadering en Godsdienstige oeffeningen te houden. Zy dus gevorderd, ontwierpen eenen Kerkenraad, en stelden de benoeming der persoonen in hande van den Gerechte, welken in 't jaar 1584. de verkiezing op de volgende wyze deeden; „ Gezien by die van den „ Gerechte dezer Stad Leyden in hunne vergaderinge op het Raadhuis, de „ nominatie by die van de Walsche „ Kerkeraaden van Henry Fiefnet, Nicolaes Riedder, Antonie le Maire, „ Jacques Honorè, Gerard Vaillant, en „ Guillame de Longuè Haye, tot Ouderlingen; en van Louis Meaux, „ Gregoire Sir Jacobs, Paul Cyrean, „ Pierre de la Porte, Franchois Jombart, en Philippe Fournier, tot Diaconen, hen overgeleverd, volgende „ het toelaaten en bewilligen van de „ voorsz. van den Gerechte den VIII^en. „ voorleden gedraagen, ten einde om by „ hen daar uit vier Ouderlingen, en gelyc getal van Diaconen gekoren zynde, dezelven de gemeente voorgesteld, en of stilzwygende geapprobeerd en bevestigd, of by de gemeente met wettelyke redenen daar en zulks „ toebehoord, wedersprooken te worden. Hebben de voorsz. van den „ Gerechte, voor zoo veele in hen is, „ tot Ouderlingen gecoren en gesteld, „ de voornoemde Antonie le Maire, „ Jacques Honorè, Gerard Vaillant, „ en Guillame de la Longue Haye; en „ tot Diaconen Louis Meaux, Gregoire Sir Jacob, Pierre de la Porte, en „ Philippe Fournier, authoriserende den „ Minister van de Walsche Kerke, de „ voornoemde gekorene, zoo Ouderlingen als Diaconen de gemeente, in „ voegen en ten einde voorsz. voor te „ stellen, en die al, mits by de voornoemde Minister, Ouderlingen, en „ de Diaconen hem uit gedraagende „ volgens 't arbitraal accord den voorleeden jaaren, tusschen die van den „ Gerechte, en die van de oude Consistorie [zoo men die noemde] gemaakt, mitsgaders volgende de acte „ van Consent, den voorsz. VIII^en. Juny voorleden by den Gerechte voorsz. „ gedraagen. Aldus gedaan op 't Raadhuis in hunne vergaderinge den XXI^en. „ Augusti 1584. (1). De bestiering dier „ Kerke op deezen voet aangevangen, „ vondt de Magistraat, in 't naast volgende jaar, dienstig op alle vergaderingen van den Franchoysen Kerkenraad twee gemagtigden van hunnen „ 't wegen te zenden, en benoemde daar „ toe Hobbe Florysz. en Jacob Albertz. „ de Haas" (2). Want men vindt als iet zeldzaams aangetekend, dat de Gemeente in dien tyd reeds zoo talryk was geworden, datze tot vierhonderd negen en twintig Ledemaaten was aangegroeid, welke hunnen Leeraar uit eige beurze onderhielden naa vermoogen van ieders staat geevende, duurende tot den jaare 1589. wanneer de Heeren Staaten van Holland aan de Steden, daar zulks noodig mogt zyn, onderhoud voor eenen Walschen Predikant toestonden (3), op deezen grondslag heeft de Leeraar der Walsche Gemeente, door de zorg der Regeerderen deezer Stad, eene vaste jaarwedde verkreegen: gelyk haar op verzoek van de Ouderlingen dier Kerke, op den dertienden July des zelven jaars, zekere Johan Chapel, op eene wedde van tweënzeventig gulden 's jaars (4), vergund wierdt tot Krankbezoeker of Ziekentrooster.

Onlangs naa deezen tyd is, door den toevloed der vreemdelingen, de Gemeente machtig aangewassen, en ten dienste derzelver zyn de Predikanten en Kerkenraaden allengs vermeerderd, tot zoo verre, dat de Lieve Vrouwe Kerk hen te klein viel, des zy altemet het heilige Nachtmaal als by oogluiking in Sinte Catharine Gasthuis uitdeelden; tot hen door die van den Gerechte, op den tienden April des Jaars 1650. het gebruik van de Gasthuiskerk tot het vieren van het Nachtmaal wetlyk is verleend geworden. Vervolgens wierdt hen ook vergund aldaar mede des morgens en 's naamiddags te prediken (5). Verscheidene jaaren bleef de Walsche Kerk in denzelven stand, tot dat de vervolging der Gereformeerden in Vrankryk in 't jaar 1684. het getal dier Ledemaaten niet weinig vermeerderde, door dien de van daar verdreevene en herwaard gevlugtene Geloofsgenooten hier niet alleen

(1) Dienstboek der Stad Leyden A. op 't jaar 1584.
(2) Ibid. op 't jaar 1585.
(3) Resol. Holl. 13. July en 12. Aug. 1589.
(4) Dienstboek der Stad Leyden A. op 't jaar 1589.
(5) Uit medegedeelde berigten.

leen eene veilige schuilplaats, en eerlyk bestaan, maar zelfs liefdaadigheid omtrent hunne armen, en behoeftigen vonden, welke zoo groot was, dat de ingezeetenen deezer Stad, door medelyden bewoogen, buitengemeenen onderstand toebragten; want voor de gemelde vervolgden wierdt in de Kerken van alle Gezindheden binnen deeze Stad, op den vyfden December des jaars 1685. over de achtienduizend guldens verzameld, en de Heeren Staaten bezorgden ook behoorlyk onderhoud voor de Predikanten, die in de Steden verdeeld wierden, by welke schikking aan die van Leyden vier Predikanten zyn toegevoegd (1). Al hetwelke wy elders breeder meenen aan te toonen; en hier alleen zullen byvoegen, dat door het versmelten dier voorheen aangroejende Gemeente, in 't jaar 1761. by de Heeren Regeerders dit nevensgaande besluit tot herstelling der verloopene zaaken genomen is:

„ Op de voorstelling van de HH_n. Burgermeesteren, dat zy hunne gedachten hebbende laaten gaan over zoodaanige poincten, waar op nog eenige menage zoude konnen werden gepractiseerd, gemeend hadden in de eerste plaats aan deeze Groote Vroedschap te moeten voorhouden, offt niet raadsaam zoude zyn, een Predikants plaats in de Walsche Gemeente by de eerste vacature derzelve, te mortificeeren, ter zaake dat Stads Finançie merklyk zynde bezwaard met het fournissement van 't Capittel ten Hoogelande, daar door jaarlyks eene somme van duizend guldens zoude koomen te profiteeren, niet tegenstaande de twee Predicanten, welken in dat geval in de Fransche Gemeente fungeeren zouden, ieder vyftienhonderd guldens, naar ouder gewoonte, zouden blyven genieten, dat de HH. Burgermeesteren te minder zwaarigheid maakten om 't vaststellen van dit poinct van menage aan deeze groote Vroedschap aan te pryzen, overmits de Ledemaaten van de Walsche Gemeente binnen deeze Stad, sedert eenige jaaren herwaarts, zeer waren verminderd, alzoo de descendenten van de Walen in de tweede of derde generatie van de Walsche taale vervreemd, goed Duitsch spraken, en haar ook in de Nederduitsche Gemeente aangaven, waar door, overmits deeze overgang wel meest voorviel in de behoeftige Familiën der Waalen, de Nederduitsche armen belast, en de Walsche Diaconie zeer ontlast wierdt, blyvende nogtans het voorgemelde Geestlyke Comptoir deezer Stede tot nog toe bezwaard met de tractementen van drie Fransche Predicanten, en derzelver Weduwen: Dat de HH. Burgermeesteren wel begreepen, dat, ingevalle deeze voorslag by die van de groote Vroedschap wierde gegouteerd, den dienst der twee, als dan overig zynde Fransche Predikanten, diende te werden verligt, en dezelve ontheft van de Zondag avond Predicatie, doch dat zulks in diervoegen geschiedende, de gemelde Predicanten ook in staat zouden gesteld zyn, omme met adsistentie van den Proponent, welke jegenwoordig uit kragte van zeker legaat, gehouden is jaarlyks achtien Predicatien te doen, hunnen dienst op een gemaklyke wyze te konnen waarneemen.

Uit de Resolutie van de groote Vroedschap der Stad Leyden, genomen den 20. Aug. A. 1761.

De Leeraars deezer Gemeente, zyn nu ten dage

Jean Jaques Brutel de la Riviere,
Jean Henry Châtelain,
Jean Louis Flournoy.

Hier en tusschen hadden de Diaconen der Walsche Gemeente, al hunne vlyt te kosten gelegd om van de nachtwachten, ter bezoldiginge hunner zesjaarigen dienst, moeite en zorg verschoond te zyn, aleer zy hun oogmerk bereikten en van dien last bevryd wierden; 't geene best uit de stukken, daar toe dienende, die wy tot een besluit hier byvoegen, kan bespeurd worden:

(1) Res. Holl. den 21. en 22. Decemb. 1686.

Requeſt van de Diaconen van de Walſche Gemeente, om, naa het volbrengen hunnes dienſt, vry van de Burger-wagt te zyn.

„ Aan de Ed. Gr. Agtb. Heeren „ die van den Geregte der Stad „ Leyden, geeſt met ſchuldige eerbie- „ digheyt te kennen UEd. Gr. Agtb. „ onderdanige dienaren de Diaconen van „ de Walſche Gemeynte binnen deze Stad, „ hoe dat haar Supplianten te voore is „ gekomen, dat het UEd. Gr. Agtb. „ behaagt heeft de Huysſittemeeſters, „ ende naderhand ook de Diaconen van „ de Nederduytſche Gemeynte alhier te „ begunſtigen, om voortaan haren dienſt „ volbragt en geëyndigt hebbende, vry, „ ende ontſlagen te wezen, uyt de wagt „ van de Burgerye: weshalven ſy Sup- „ plianten by dezen de vryheyd nemen, „ omme haar te addreſſeren aan UEd. „ Gr. Agtb. ootmoedelyk verzoekende, „ dat UEd. Gr. Agtb. de Supplianten „ als in gelyken dienſt zynde als de Huys- „ ſittemeeſters, en de Diaconen van de „ Nederduytze Gemeynte mede van „ diergelyke gunſte ende douceurs ge- „ lieven te doen jouiſſeren.

„ 't Welk doende

„ *En was geteekent*

Jacob Drolenvaux,
Philippe de Givry,
Ph. Marichau,
Jean Jaque Tollozan,
Daniel van Eys,
Barthelemy Beguin,
Pierre Anthoine Bonenfant,
Jean Willer,
Moyſe Rigail.

In margine ſtont geapoſtileert.

„ Die van den Geregte der Stad Ley- „ den, hebben by dezen aan de Diaco- „ nen van de Walſche Gemeynte bin- „ nen deze Stadt geconſenteert ende „ toegeſtaan, als wanneer ſy luyden ha- „ re drie dienſten, volgens 't gebruyk „ der Walſche Kerke gedaan, ofte ſes „ jaaren als Diaconen gediend zullen „ hebben, dat zy als dan vry ende ont- „ ſlagen ſullen weezen uyt de wagt van „ de Burgerye: mits gehouden weſen- „ de voor hunne ontſlagingen, te doen „ blyken, by extract uyt hunne Ker- „ kelyke regiſters, dat volkomen ſes ja- „ ren gediend hebben.

„ Actum dezen 24. July 1719.

„ *Lager ſtont,*

„ My jegenwoordig,

„ *Was geteekend,*

P. v. Groenendyk.

„ Accordeert voor copie Authen- „ ticq uyt het Geregtsdagboek „ N. N. N. begonnen in den „ jare 1719. beruſtende ter Se- „ cretarye der Stad Leyden, „ den 3^en. Maart 1722.

„ By my,

„ *En was geteekend,*

P. v. Groenendyck.

Notulen van Deken en Hoofdmans der Schutterye.

„ Hooftmannen deſer Stede Schut- „ terye verſoeken aan de Heer „ en Mr. Johan van Lanſchot, Burger- „ meeſter deſer Stad, als Deeken, om „ aan de Heeren Burgermeeſteren voor „ te draagen, dat de Schuttery in kragt, „ en aanſien ſeer is vermindert, en een „ volkoome en indiſputabel verval te „ vreſen is, door het miſſen van een „ groot getal der fatſoenelyke ingezee- „ tenen deſer Stad, waaromme Hooft- „ mannen tot hun groot leetweſen moe- „ ten te kennen geven, dat ſy door ge- „ brek van keuſe onder de fatſoenely- „ ke ingezeetenen beſwaarlyk kunnen „ in ſtaat geraaken omme hunne Com- „ pagnien genoegſaam te kunnen voor- „ ſien van ſoodanige Schutters, en voor- „ namentlyk van Officieren, als ten „ dienſte deſer Stede, in haggelyke ty- „ den [die God verhoede] ſoude kun- „ nen vereyſchen: en dewyl de dienſt „ van de Diaconen in de Walſche Ge- „ meente, door het ſluyten van het Ca- „ tharyna Gaſthuys, in laſten ſeer is „ vermindert, ſoo vermeynen Hooft- „ man-

„ mannen, dat de resolutie van die van „ de Geregte, van dato den 24en. July 1719. behoorde te werden gealtereert, en de Diaconen van de Walsche Kerk, als van outs, te moeten waaken geordonneert, of ten minsten, dat het getal der Diaconen voornoemt, op ses mag worden vermindert, en daar onder geene Vryers moogen werden aangenoomen; om dat Hooftmannen door het missen van de voornoemde Vryers, buyten staat gestelt worden, om fatsoenelyke Vendrigs, of Luytenans Vendrigs te kunnen aanstellen.

Uit de Notulen van Deken en Hoofdmans der Schutteryen.

„ De Heer Johan van Lanschot, Burgermeester, als Deeken van Hooftmannen deser Stede Schuttery, heeft ter vergadering gehouden den 22. Jan. 1743. gerapporteert, dat deselve op 't versoek van Hooftmannen, aangaande de Diaconen van de Walsche Gemeente, welke in de resolutie van den jaare 1719. genoomen, wierden verklaart vry te zyn van de Wagt, aan Burgermeesteren gecommuniceert heeft, om deselve resolutie te altereeren, of de Diakonen in plaatse van tien op ses te verminderen, en onder deselve geene Vryers aan te neemen, waar door de Hooftmannen souden vermeenen in staat te zyn, om hare Compagnien met braave Officieren te kunnen voorsien; dog om de kortheyd des tyds hebben de H. H. Burgermeesteren hier op nog niet kunnen besongeeren en sulks tot nadere occasie uyt gestelt, dog inmiddels heeft de voornoemde Deeken aan een Walsch Predicant, Ouderling, en Diaken particulierlyk versogt, dat deselve in cas van nieuwe Diaconen aan te stellen, geene Vryers onder deselve mogten zyn begreepen: 't welk zy lieden mondeling belooft hebben te zullen na koomen en agtervolgen.

Notulen van Deken en Hoofdmans der Schutterye.

„ Aan Hun Ed. Groot Agtb. myn Heeren die van den Geregte der Stad Leyden geeven met schuldigen eerbied te kennen Ouderlingen en Diaconen der Gereformeerde Walse Gemeente binnen dezelve Stad.

„ Dat de Supplianten wel aanstonds, na dat tot hunne kennisse gekoomen waare de Ordonnantie op 't stuk van de Schutterye en Nagtwagte, by UEd. Groot Agtb. op den 3en. February 1749. gearresteert, ende den 13en. daar aan volgende gepubliceert, van intentie waaren zig by requeste te adresseeren aan UEd. Gr. Agtb. ten einde UEd. Gr. Agtb. te verzoeken by continuatie te moogen jouisseeren van zoodaanige vryheid van Nagtwagte en Schutterlyken dienst, als de laatste Supplianten by appointementen op der zelver requeste, zoo van den 9. November 1673. geregistreert in 't Geregtsdagboek QQ. fol. 7. als van den 24en. July 1719. geregistreert in 't Geregtsdagboek N. N. N. fol. 79. verso. van UEd. Gr. Agtb. gunstiglyk hebben geobtineert: Doch, dat de Supplianten in consideratie genoomen hebbende de omstandigheid van tyd, de welke UEd. Gr. Agtb. als doen veelvuldig occupeerde, zyn de Supplianten te raade geworden zig te adresseeren aan den . . . . als doen praesideerenden Heer Burgemeester; en [na aan zyn Wel Ed. Gr. Agtb. hunne intentie te kennen gegeeven te hebben] in gevolge het hoog wys advis van zyn Wel Ed. Gr. Agtb. zig als doen niet te vervoegen aan UEd. Gr. Agtb. te meer, om dat niemand der Supplianten meede de broederen als nog wierden geroepen de Nagtwagt en Schutterlyken dienst waar te neemen: en over zulks hebben de Supplianten, om redenen vooren gemeld, niet raadzaam gevonden UEd. Gr. Agtb. lastig te vallen, nemaar te supercedeeren met der zelver verzoek tot bekwaamer geleegenheid, ende tot dat de Supplianten, of eenige derzelve de Nagtwagt en Schutterlyke dienst teffens met den last der Kerkendienst zoude worden opgelegt. Wyders, dat althans vier der laatste Supplianten meede-broederen in qualiteit als Diaconen in gemelde Gereformeerde Walse Gemeente fungeerende, [waar onder een, de welke reeds voor het emaneeren van meergemelde Ordonnantie is in dienst der Kerke geweest] worden gevergt de Nagtwagt en Schutterlyken dienst waar te neemen, daar nogtans der Supplianten broederen der Neederduitse Gemeente, als nog daar van

„ zyn

„ zyn ge-excuseert: zoo Keeren de „ Supplianten zig tot UEd. Gr. Agtb. „ ootmoediglyk verzoekende de Supplianten by continuatie te vergunnen „ [als tot een douceur voor hunnen langduurigen, moeijelyken, en kostbaaren dienst] de zelfde vrydom van „ Nagtwagte en Schutterlyken dienst, „ als dezelve by voorengemelde appointementen van den 9en. November 1673. „ en 24en. July 1719. respective van „ UEd. Gr. Agtb. gunstiglyk hebben „ genooten, waar aan de Supplianten „ zig eerbiedig refereeren by deezen; „ zonder dat der Supplianten intentie „ zy, in tyd van nood [die God genadiglyk verhoede!] zig den Schutterlyken dienst, togten en wagten te „ onttrekken, nemaar als dan geneegen „ en bereidwillig zyn met en neffens „ de Geldschutteren, of appointees, „ den eed der Schutteren in alle deelen, zoo veel hen doenlyk is, te vervullen.

„ 't Welk doende &c

„ *Was geteekend.*

Jan Carpentier, Ouderling.
Bastiaan Boers, Diacon.

„ Stondt in Margine het volgende „ apostil:

„ Die van den Geregte der Stad Leyden, gehad de Lecture van de nevenstaande requeste, en gehoord hebbende het rapport van de Heeren Burgemeesteren, hebben by deezen aan „ de Diaconen van de Walse Gemeente geaccordeert en toegestaan, zoodaanige vryheid van Nagtwagte en „ Schutterlyken dienst, als de Diaconen van de Nederduitse Gemeente „ althans zyn genietende.

„ Actum den 12en. Augustus 1751.

„ My jegenwoordig.

„ *Was geteekend.*

Ysbrand van Dam.

In December 1751.

„ De Heeren Burgermeesters, die „ van den Walschen Kerkenraad „ in hunne Kamer ontboden hebbende, „ bevalen denzelven, zich te onthouden „ om tot Diaconen voor te stellen de „ Hoofdofficieren van de Schutterye, „ tot Corporaals van de Adelborsten „ incluis.

HET WALSCHE HOUWHUIS.

De Walsche Diaconie haare armen, het zy Oudelieden, 't zy Weeskinderen eenigen tyd in byzondere huizen te onderhouden besteld hebbende, wierdt van gedachten, dat het nutter en voordeeliger zoude zyn, die by elkanderen te doen woonen om de Kinderen, die somtyds verzuimd, of door kwaade voorbeelden verleid wierden, betere opvoeding te geeven, tot dat einde hadt ze in 't jaar 1703. by requeſt verzogt, en verkreegen, de Weeskinderen in twee afzonderlyke huizen, in 't eene dertig Jongens, en in 't andere zoo veel Meisjes te doen opbrengen, doch deeze schikking ook niet naar genoegen gelukkende, naamen de Diaconen in beraad een erf of huis tot het onderhouden hunner armen te koopen, en besloten hun voorneemen door een smeekschrift aan de Heeren die van den Gerechte der Stad Leyden, om de goedkeuring te erlangen, bekend te maaken; 't gene hen naar genoegen op den tienden January des jaars 1709. ingewilligd wierdt, blykende uit het nevensgaande stuk:

Request

Request der Walsche Diaconie tot het stichten van een Houwhuis voor haare arme oude Lieden, en jonge Kinderen; en goedkeuring by die van den Gerechte der Stad Leyden daar op.

„ Aan de Ed. Ed. Gr. Agtbare
„ Heeren, die van den Gerech-
„ te der Stad Leiden.

„ Geeven reverentelyk en met be-
„ hoorlyke eerbied te kennen de
„ Diaconen van de Walsche Gemeente
„ der Stad Leiden. Alſo het huis, ſtaan-
„ de op de St. Jacobsgraft, aan de Weſt-
„ zyde, belend ten Zuiden Gabriel van
„ den Enden, ten Noorden Nicolaas
„ Boomhouwer, toebehoorende aan Juffr.
„ Johanna van de Velden, hun wert
„ aangeboden voor de ſomma van drie
„ duyzend guldens, en de gemelte Dia-
„ conen het ſelve huis geerne ſouden
„ willen aancopen, omme daar in haar
„ arme Weeskinderen, en oude Luy-
„ den, die tot laſte van gemelte Dia-
„ conen onderhouden werden, daar in
„ te brengen, en dezelve aldaar in goe-
„ de ordre en Godvrught op te voeden.
„ So keeren gemelte Diaconen zig
„ ootmoedig tot UE. E. Gr. Agtb. on-
„ derdaniglyk verzoekende, dat het UE.
„ E. Gr. Agtb. gelieve, dezelve te
„ authorizeeren, omme het ſelve huys,
„ ten minſten pryze doenlyk te kopen,
„ tot een goed gebruyk te appropriëe-
„ ren, het nodige daar toe zynde te la-
„ ten maken, en vervolgens, de oude
„ Luyden, en arme Weeskinderen, tot
„ haren laſte werdende onderhouden,
„ daar in te brengen, om dezelven al-
„ daar in alle goede ordre te onderhouden,
„ en in een goede tught en Godſalig-
„ heyt op te voeden, als ſullende dit
„ alles ſtrecken tot eere van Gods H.
„ Naam, meerder ſtigtinge van de ge-
„ melte Kinderen en Oude Luyden,
„ en voordeel van onſe Diaconie.

„ 't Welk doende &c.

„ Uit naam en van weegens de
„ Walſche Diaconie

H. J. vander Zee.
1708. $\frac{20}{12}$.

„ *Was geapoſtilleerd.*

„ Die van den Geregte der Stad Ley-
„ den, geëxamineert hebbende
„ het verſoek by de Diaconen van de
„ Walſche Gemeente binnen deſe Stad,
„ by de nevenſtaende Requeſte aan ons
„ gedaen, tenderende, omme te hebben
„ authoriſatie tot het koopen van een
„ huys en erve, aen de Weſtſyde van
„ de St. Jacobsgragt, ten eynde, om-
„ me het ſelve te appropriëeren tot een
„ Houhuys, omme daerinne haer arme
„ Kinderen en Oude Luyden, die tot
„ laſten van gemelde Diaconye onder-
„ houden werden, in een goede ordre
„ te onderhouden, en op te voeden:
„ ende gelet, ſoo op de mondelinge, als
„ ſchriftelyke demonſtratien, by de ge-
„ melde Diaconen aen ons te meermale
„ gedaen, van de nuttigheyt, mesna-
„ ges, en andere goede inſigten, die
„ daer uyt ten voordele en beſte van
„ de voorſz. Diaconye te volgen en te
„ wagten ſtonde; hebben in verwagtin-
„ ge van een goet effect van alle het
„ voorgeſtelde en beoogde, de Diaco-
„ nen van de Walſche Gemeente alhier
„ wel willen authoriſeren, gelyck de-
„ ſelve geauthoriſeert werden by deſen,
„ om het huys en erve breder in de re-
„ queſte gemelt, ten minſte pryſe des
„ doenlyck ſynde, ten behoeve van de
„ voorſz. Diaconye in te koopen, en
„ voorts om het ſelve huys en erve te
„ doen appropriëeren tot een Houhuys,
„ omme daerinne de arme Kinderen en
„ oude Luyden, ten haren laſte ſynde,
„ in een goede order en discipline te on-
„ der houden, en op te voeden.

„ Actum deſen 10. January 1709.
„ My jegenwoordigh,

„ *Was getekend,*

J. v. Groenendyck.

Uit de Archiven van de Diaconie der Waalen.

Het gemelde huis, moogelyk Sint Valentys Kapel geweeſt, was voorheen gebruikt tot oorloge voorraad te bergen, magtig geworden, en tot hun oogmerk vertimmerd en bekwaam gemaakt zynde, deedenze, op dat het kenbaar mogt zyn, in de voorgevel dit opſchrift in ſteen gehakt ſtellen:

LA MAISON DES VIELLES GENS, ET ORPHELINS DE LA DIACONIE WALLONNES.

ETABLIE L'AN M. D. CC. IX.

Het Huis der Oude Lieden, en Weeskinderen der Walſche Diaconie.

opgerecht in 't jaar 1709.

Op dat deeze zoo heilzaame ſtichting in behoorlyken ſtand, en goede orde mogt onderhouden worden, zyn zekere regels ontworpen en vaſtgeſteld, naar welken de Regenten, en Regenteſſen, midsgaders de binnen Vader en binnen Moeder zich zouden gedraagen, als mede eene ſchikking gemaakt, die men zoude waarneemen, als 'er eenige Weeskinderen uit het huis zouden vertrekken. Al het welke omſtandiger uit de volgende inſtellingen is op te maaken:

Regels voor de gemagtigde Regenten van 't Walſche Weeshuis.

1. „ De Conſiſtorie der Diaconen „ zal vier Commiſſariſſen uit „ haar lichaam aanſtellen, om de beſtiering „ van het huis der Weezen te hebben.

2. „ Naa het vernieuwen van de dubble „ Conſiſtorie zullen twee nieuwverkooren „ Diaconen de plaats der twee „ van den dienſt afgegaane bekleeden.

3. „ De gemelde Commiſſariſſen zullen „ gemeenlyk alle vyf of zes weeken „ vergaderen, en buiten gewoon als de „ noodzaaklykheid zulks vereiſcht, en „ dat in de Kamer van het Weeshuis, „ die daar toe geſchikt is.

4. „ Zy zullen het vermoogen hebben „ om de ongehoorzaame Kinderen te „ beſtraffen, en te doen kaſtyden, naar „ de misſlagen dieze bedreeven hebben.

5. „ Zy zullen het oog houden op „ den Vader van het huis, op dat hy „ zyne plicht waarneeme.

6. „ Zy zullen aan elk Weeskind een „ ambacht doen leeren, verkiezende „ zoodaanige tot welke zy de Kinderen „ het bekwaamſte oordeelen te „ zyn.

7. „ In 't verhuuren der Kinderen „ zullenze van de Meeſters daar de Kinders „ beſteld zyn, tragten het loon „ van de geheele week te verkrygen; „ 't welke geene plaats heeft in geval „ van ziekten.

8. „ Zy zullen geene aanmerklyke „ verandering aan het huis maaken uit „ zich zelven; maar daar omtrent raadpleegen „ met de Conſiſtorie.

9. „ Zy zullen den inkoop van alle „ zaaken, die men in 't gros koopt, „ doen, en dat met goedvinden der Regenteſſen, „ van welken zy, voor dat „ ze iet koopen, raad zullen vraagen.

10. „ De zorg der gemelde Commiſſariſſen „ zal zich alzoo wel over „ de oude Lieden in 't zelve huis uitſtrekken, „ als over de Weeskinderen.

11. „ Zy zullen tweemaal 's jaars rekening „ van hun bewind geeven.

Uit het MS. der Walſche Diaconie op de rugge getekend Loix & Reglement 1752. pag. 18.

Regels voor de Regenteſſen of Buiten-moeders van 't zelve Weeshuis.

„ De Regenteſſen moeten door de „ dubble Conſiſtorie verkoozen, „ en Leden van hunne Kerk zyn.

„ Ider jaar zal een der Regenteſſe afgaan, „ en een ander in haare plaats verkoozen „ worden.

„ Daar zullen niet meer dan drie Moeders „ Regenteſſen zyn, maar men zal „ die gediend hebben verzoeken, om „ eenen tweede of derden dienſt te „ doen.

„ Zy zullen in 't Weeshuis vergaderen.

„ Zy hebben de zorg over de beſtiering „ van het huis, als over het gene „ de Weezen betreft; als mede over de „ Oude Lieden, het voedſel, de kleedinge, „ het linne, het huisraad, en alles „ 't gene tot onderhoud van 't zelve „ huis behoord.

„ Zy zullen acht geeven op de Moeder „ van het huis, op de Naaiſters zoo „ in wolle als linne, en op 't gene de „ zieken aangaat.

„ Zy zullen de rekeningen van die „ menſchen, welken Koopmanſchappen „ aan 't huis geleverd hebben, onderzoeken, „ en onderſtaan by de Moeder

„ of

„ of andre huisgenooten, of de gemelde Koopmanſchappen getrouwelyk geleverd zyn, 't welke bevonden zynde, zullen de rekeningen door de Regenten betaald worden.

„ Zy zullen de Weezen plaatſen en doen Leeren in en tot het gene zy dezelven bekwaam oordeelen ten meeſten voordeele van het huis.

„ Zy zullen voor de Meisjes verdrag maaken in dezelven te verhuuren, gelyk de Regenten doen voor de Jongens Weezen.

Regels voor den Vader en de Moeder van het huis der Weezen en Oude Menſchen der Walſche Gemeente.

„ De Vader en Moeder worden verkooren door de dubble Conſiſtorie.

„ Zy zullen hun voedſel in 't huis hebben, zonder iet uit het zelve te moogen draagen.

„ Boven het voedſel zullenze een jaar wedde hebben ter ſomme van twee honderd guldens.

„ Zy zyn verplicht goede zorg voor de Kinderen te draagen.

„ Wanneer de Regenten en Regenteſſen vergaaderd zyn, dan zullen de Vader en Moeder hen met eerbied dienen, en een getrouw verhaal doen van 't gene 'er omgaat.

„ De Moeder zal zorgdraagen voor de bedden, 't linne, de Keuke, en het eeten op de gewoone uuren doende gereed zyn.

„ De Vader zal maaken dat de Kinderen zich bevinden in 't Gebed, dat 's middags en 's avonds voor het eeten gedaan wordt.

„ De Vader en Moeder zullen de Kleederen van de Jongens en Meisjes, die ze des Zondags draagen, naaukeurig wegſluiten.

„ De Vader en de Meeſter zullen de Kinderen naar de Kerk, en wederom in goede ordre geleiden, belettende datze geen geraas in de Kerk, noch op de ſtraat maaken.

„ De Schoolmeeſter zal de Kinderen in de Catechismus onderwyzen, en zoo 'er zyn die hunnen plicht niet betragten, zal hy 'er de Vader van 't huis ſtraks kennis af geeven.

„ Naa de avondmaaltyd zal de Vader bezorgen, dat het gebed in goede ordre gedaan wordt, dat men een Pſalm zal zingen, en dat al de Kinderen zonder geraas en zonder uitſtel gaan ſlaapen, wel acht op het vuur en 't licht geevende.

„ De Vader en Moeder zyn verplicht rekening te geeven van al de Kleederen, en van alles 't gene hen in handen gegeeven zal zyn.

„ De Zaalmoeder zal de Oude Lieden bezorgen, maaken dat alles in goede ordre geſchiedt, datze te bedde liggen voor negen uuren, en het vuur weg doen.

„ De voorzeide Moeder is verbonden de Kleederen der Oude Lieden te verſtellen, en als zy iet noodig hebben, dan zalze de Regenten kennis geeven.

„ De gemelde Moeder zal voor belooning jaarlyks hebben de ſomme van zesendertig gulden en de Koſt, zy heeft eene Dienſtmaagd van 't huis tot haare hulp, om de zaalen ſchoon en in ordre te houden

Ordre en ſchikking, die men zal waarneemen in opzigt der Walſche Weeskinderen, welken uit het huis zullen vertrekken.

1. „ De Diaconie beveelt, dat de Jongens en Meisjes verſchuldigd zyn de belydenis van de Christelyke Gereformeerde Religie te doen, voor en aleer zy uit het huis vermoogen te gaan.

2. „ Dat de gemelde Kinders niet uit het huis konnen vermoogen te gaan voor den Ouderdom van vyfentwintig jaaren, en moeten de Jongens 36. 40. of 46. ſtuivers, naa het ambacht dat ze doen, winnen ter weeke, by gebrek van het zelve zullen de Commiſſariſſen verbonden zyn, het overige gezelſchap te verwittigen, om 'er van te oordeelen.

3. „ De

3. „ De kinders in ftaat gekoomen
„ om uit het huis te gaan, heeft de
„ Diaconie bevolen hen voor kleedin-
„ gen te geeven, te weeten.

Aan de Jongens.

„ Een kleed voor werkendaags.
„ Een kleed van zwart laken voor
„ des Zondags.
„ Twee Hemden.
„ Een Bayette [of wambuisje]
„ Twee paar Schoenen.

En aan de Meisjens,

„ Een manteltje voor dagelyks.
„ Een manteltje en een rok van zwart
„ voor den Zondag.
„ Een Bayette Wambus of hemdrok.
„ Twee hemden.
„ Een fchortekleed.
„ Een paar fchoenen,
„ Een paar muilen.

Ordre op de wyze van begraaven.

„ De Diaconie beveelt zoo veel jon-
„ gens als noodig zal zyn, om het li-
„ chaam ter aarde te draagen, en dit des
„ winters ten acht, en des zomers ten
„ negen uuren des avonds, verzeld van
„ de twee Vaders van 't huis, den School-
„ meefter, den Bakker, den Shoenmaa-
„ ker, en de naafte Vrienden, als me-
„ de twee der naafte gebuuren.

„ En de Diaconie fteld voor elke be-
„ graafnis, voor die dezelve bywoonen,
„ een half vat biers voor hunne moeite.

In vervolg van tyden door de Diaconen befpeurd zynde, dat andere Godshuizen het voorrecht verkreegen hadden, om te moogen erven van perfoonen in dezelve huizen opgevoed; hebbenze by requeft zich vervoegd aan de Heeren Staaten van Holland en Weftvriesland, verzoekende op gelyken voet vryheid, om te mogen erven van al de bejaarde en onbejaarde perfoonen door hen onderhouden of opgevoed; het welke hen gunftlyk, op den elfden May van 't jaar 1737. door het nevensgaande octroy ingewilligd wierdt.

Octroy verleend aan de Diaconen van de Walfche Gereformeerde Gemeente te Leyden, om te erven van alle bejaarde en onbejaarde perfoonen, door hen opgevoed, of onderhouden.

„ De Staten van Holland en Weft-
„ vriesland, doen te weten: alzoo
„ ons te kennen is gegeven by de Dia-
„ conen van de Gereformeerde Walfche
„ Gemeente binnen de Stad Leyden;
„ dat wy op den 23ᵉⁿ. October van den
„ Jaare 1733. hadden gelieven te ver-
„ leenen Octroy aen de Regenten van
„ het Armweeshuys binnen de gemelde
„ Stad, omme te mogen behouden, en
„ na zig neemen, alle het gene zoude
„ worden nagelaten, by eenige perfo-
„ nen in het voorfz. Armweeshuys groot
„ gemaakt, wanneer dezelve quamen te
„ fterven, zonder Kinderen, Kindskin-
„ deren, of verdere defcendenten na te
„ laten, ten ware dezelve met de ge-
„ melte Regenten daer van uitkoop had-
„ den gedaen: mitsgaders om de gerin-
„ ge middeltjes, welke de Kinderen,
„ die in het voorfz. Weeshuys reeds in-
„ genomen waren, of na dezen nogh
„ ingenomen zouden worden, voor den
„ tyd hunner inneeming, of eigen, of
„ aenbefturven zouden mogen zyn, voor
„ het gemelde Huys te blyven behou-
„ den, daer onder niet begrepen 't
„ geen dezelve kinderen, geduurende haer
„ opvoeding in 't zelve Huys, by erffe-
„ niffen, legaten, of giften verkregen
„ zouden mogen hebben, behoudens eg-
„ ter, dat de gemelde Regenten de vrug-
„ ten daer van zouden mogen genieten,
„ zo lange dezelve Kinderen in het
„ voorfz. Huys opgevoed zouden wor-
„ den, en langer niet.

„ En dewyl zy Supplianten mede een
„ groot aental van bejaerde en onbejaer-
„ de perfonen in hun Armkinderhuys
„ waren alimenterende, en opvoedende,
„ en zy Supplianten, om alle difputen
„ te prævenieren, mede zeer gaerne met
„ gelyk Octroy zouden zyn gegratifi-
„ ceert.

„ Soo keerden zy Supplianten fig tot
„ ons, ootmoedelyk verfoekende, dat
„ wy haer Supplianten gelyk Octroy
„ goedgunftelyk geliefden te accordee-
„ ren. Hebben Wy, de faek en het
„ verfoek voorfz. overgemerkt hebben-
„ de, en genegen wezende ter bede van
„ de Supplianten, uyt onfe reghte We-

„ ten-

„ tenſchap, Souveraine magt en Authoriteyt goedgevonden en verſtaen, in „ conformiteyt van onſe reſolutie van „ den 6en. Juny 1733. de Supplianten „ te Octroyeeren en te qualificeren by „ deze, om te mogen behouden, en na „ ſigh neemen al het geen zal werden „ nagelaten by eenige perſoonen in der „ Supplianten Huys groot gemaekt, „ wanneer dezelve komen te ſterven „ zonder Kinderen, Kindskinderen, en „ verdere deſcendenten na te laten, ten „ waere dezelve met de Supplianten, „ of haere Succeſſeurs, in der tyd, daer „ van uytkoop hadden gedaen, mitsgaders om de geringe middeltjes welke „ de kinderen, die in der Supplianten „ Armkinderhuys reets ingenomen zyn, „ of na dezen nog ingenomen zullen „ worden, voor den tyd hunner inneeminge, of eigen of aenbeſturven mogen zyn, „ voor haer Weeshuys te blyven behouden, daer onder nogtans niet begreepen het geen dezelve Kinderen „ geduurende haer opvoeding in 't zelve Huys, by erffeniſſen, legaten, of „ giften verkregen zouden mogen hebben; behoudens eghter, dat de Supplianten de vrugten daer van zullen „ mogen genieten, zoo lang dezelve „ Kinderen in het voorſz. Huys opgevoed zullen worden, en langer niet. „ Laſtende een yder die het aengaet, „ zig hierna te reguleeren.

„ Gedaen in den Hage onder „ onſen groten zegele hier „ aen doen hangen, op den „ elfden May, in 't jaer onſes Heeren ende Zaligmakers duyzend zevenhondert „ zevenendertigh.

„ *Was getekend*,

J. H. v. Waſſenaer.

„ *Laager ſtondt*,

„ Ter Ordonnantie van de Staten,

Willem Buys.

Uit de Archiven van de Walſche Diaconie te Leyden.

De zaaken op deezen voet loopende, is door verval der neringen, en vermeerderen van den Nederduitſchen Armen, in 't jaar 1761. by de Heeren Regeerders deezer Stad, mids het verminderen der Walſche behoeſtigen, deeze opmerking gemaakt:

„ Of de groote Vroedſchap niet zoude konnen goedvinden, om van „ zekere Ordonnantie van ƒ 1300. guldens, welke de Bank van Leeninge, „ op Ordonnantien van de HH. Burgemeeſteren aan de Diaconen van de „ Walſche armen, ingevolgen de Reſolutie van die van den Gerechte van „ den 12en. July 1660. werd betaald, „ af te trekken eene ſomma van 700. „ guldens, en dezelve aan de Meeſteren „ en Regenten van het Huiszittenhuis, „ ten behoeven van de Nederduitſchen „ armen te aſſigneeren.

„ Dat, alhoewel het buiten tegenſpraak was, dat daar door de Walſche „ Diaconie een merklyk gemis zoude „ ondergaan, die zwarigheit echter ligtlyk zoude verdwynen, wanneer men „ reflecteerde, dat boven en behalven „ het van tyd tot tyd verminderen der „ behoeftige Walſche Subjecten, de „ gemelde Diaconie, ſedert eenige jaaren herwaarts, door Legaten en liefdaadige giften merklyk was gebeneficeerd en geſubleveerd geworden, „ en dat men over zulks op goede gronden meende te moogen beſluiten, dat „ de gemelde Diaconie, niet tegenſtaande dit minder inkoomen, genoegzaam „ in ſtaat zoude blyven, om in den „ nood haarer behoeftigen te voorzien.

Uit de Reſolutie van de groote Vroedſchap der Stad Leyden genomen den 20en. Auguſti 1761.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Het LEPROOSHUIS en PESTHUIS.

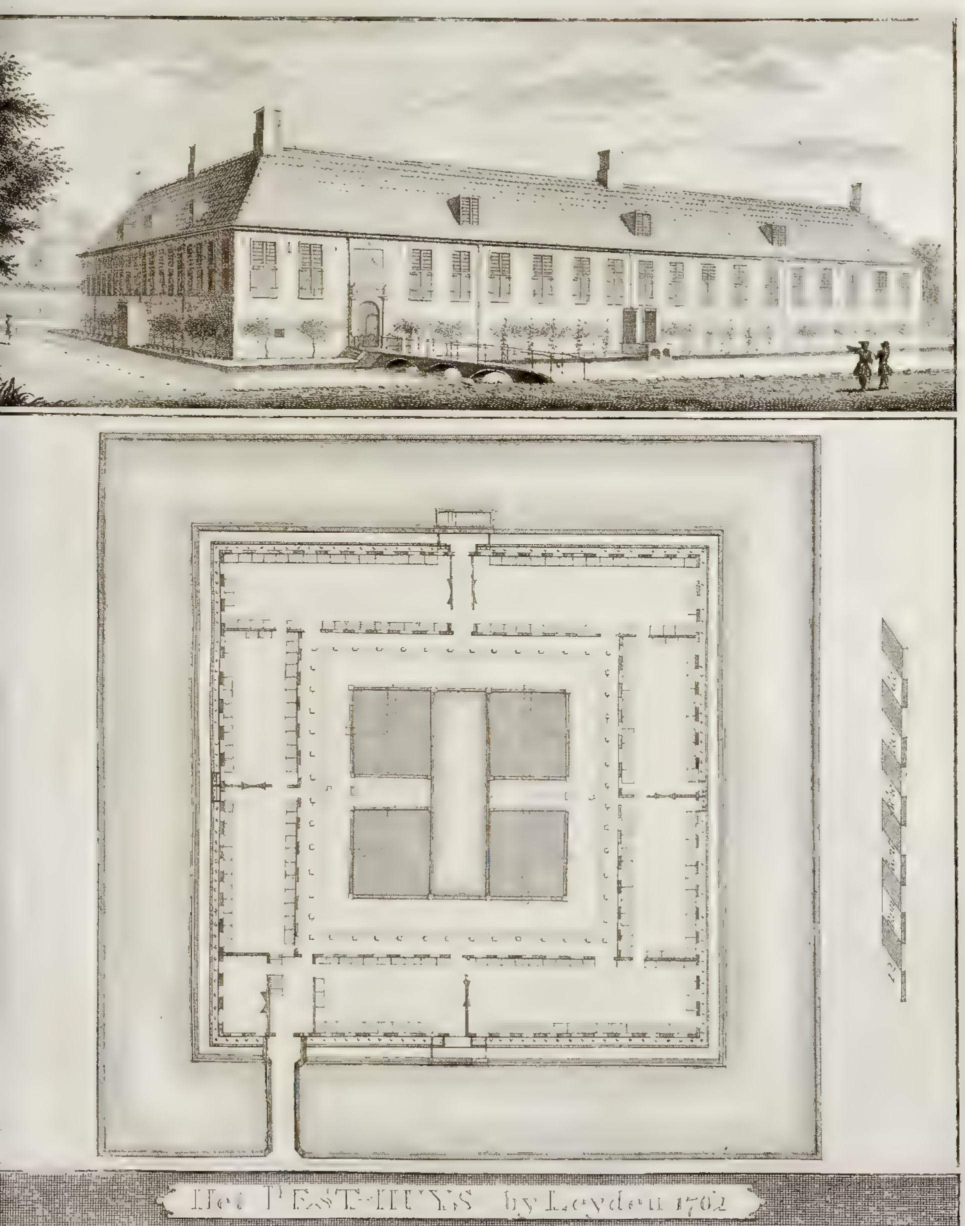
Het Leprooshuis.

Of de Akkerziekte, Leprosie, Melaatsheid, en Lazarie voor eene soort van ziekte moet gehouden worden, is myn voorneemen niet hier, als geheel buiten myne kennis, te onderzoeken, 't is zeker datze allen voor besmettelyk gehouden zyn, en dat men hierom afzonderlyke wooningen eertyds buiten verscheidene Steden van Holland gebouwd heeft, om den voortgang van dezelve te stremmen en het gevaar te myden. Uit deeze oorzaake was het oude Leprooshuis eertyds buiten de Witte- of Haagsche poort der Stad Leyden gesticht, op den uitterdyk aan de rechterzyde van den weg, digt aan de poort, alwaar ook ten dienste der inwoonende eene Kapel, aan Sint Anthonis toegewyd, gestaan heeft, en schynt de Anthonisbrugge, die heden de Noordeindsbrugge geheeten wordt, derwaard strekkende, hier van den naam eertyds ontfangen te hebben.

De Regeerders der Stad Leyden, onder welkers opzicht het gemelde huis in de vryheid der stad gebouwd en gelegen was, overweegende, dat zoodaanige samenwooning niet wel zonder geregelde orde bestaan konde, ontwierpen, ten nutte der aldaar zynde zieken, zekere wetten naar welken zich ieder gedraagen moest; en dewyl de hoedanigheid en toestand van die huishouding in die oude tyden, geheel naauwkeurig uit dezelven kan bespeurd worden, heeft my goed gedacht dat aanmerklyk stuk hier in te voegen:

Regels voor de inwoonende, of vernieuwde Fundatie-brief van den Sieckenhuse, anders die Leproosenhuse buten Leyden, of St. Anthonis Kapelle.

„ Wy Scout, Scepenen ende Raide der Stede van Leyden doen
„ cont allen luden, dat wy geordineert,
„ geconfirmeert ende geset hebben onder der Siekenluden huys, die belast
„ ende besmet syn mitter Laseryen. Ende hebben de meesters van den huyse
„ voirsz. die nu syn ofte namaels wesen
„ sullen geconfirmeert ende gelasticht
„ die Capelle van de Laserussen en die
„ huysinge dair toe behoerende, staende buyten die Stede van Leyden an
„ die nieuwe wech, te houden in rake
„ en dake alsoe als dat behoert. Ende
„ en sellen gheen gesonde luden in den
„ huyse laten woenen, dan die ghene
„ dair in dienen. Voirt so sellen die
„ Siecken ende hoir boden die nu in den
„ huyse voirsz. syn, ofte naemaels wesen sellen, de Meesters van den Sieckenhuysen onderdanich ende gehoersaem syn, van 't ghene die Meesters
„ hem hieten of ghebieden. Desgelycx
„ soe sellen die Sluter en die Laengietster goedertierentlic doen, dat hem die
„ Meesters bevelen te doen en te laten,
„ ghelyke wyse of 't Gherecht selve beval of verbode. Ende soe wat sieken,
„ die in den voirsz. Siekenhuyse woenachtich syn, of woenen sellen, die
„ sellen al hoir goet, die sy hebben, of
„ namaels vererygen moghen, eygentlyc den Sickenhuyse voirsz. blyven
„ tot der armen ellendighen Siecken behoef. Ende soe wat siecken wt den
„ Sieckenhuyse voirsz. scheyden mit wille ofte mit voerwairden, die en sellen after die tyt niet meer in den Sieckenhuyse voirsz. woenen. Voirt soe
„ sellen die Sieken ende hoiren booden,
„ die nu in den Sieckenhuyse syn of namaels wesen sellen, den Slutor gehoorsaem ende onderdanig wesen, van 't
„ selve dat die Sluter hem hieten of gebieden sel, gelyckerwys oft die Meesters van den Siekenhuyse het selve
„ ver-

Het PEST-HUYS by Leyden 1762

" verboden. Oic soe sel men gien luden in den Sieckenhuyse voirsz. herbergen, dan die ghenen die besmet ofte becommert syn mit Laseryen, en die sel men herbergen ienen nacht ofte twie ende langher niet. Ende wanneer men die nachtclocke luyet, soe sellen sy alle ghemeenlyc, die in de huyse woenachtich syn knielen ende oetmoedelyc lesen drie Ave Maria ende bidden voir alle de ghenen die den Sieckenhuyse hoir goeden ofte hoir aelmoessen ghegeven hebben, of noch gheven sellen. Ende des avonts als men die doeren gesloten heeft, soe sel men dair in vuir anlegghen ende ien kaers ontsteken, dair sy by eeten en drincken sellen, ende als die kaers verbrant is, soe sellen die siecken voirsz, slapen gaen, ende dair niet langer vuir of licht houden, ten waire by noden van siecke: Ende wairt dat yemant die Sluter overhoerich of onghehoersaem ware, die soude die Meesters van den Sieckenhuyse voirsz. by wille ende consent van de Gherechte alsoe ander overhoerigen corrigieren, dat hy anders exempel soude wesen. Ende alle die ghenen, die in den Sieckenhuisen nu ter tyt woenen, ofte hier naemaels woenen sellen, die gaen ende staen moghen, sellen houden die rechten van den huyse voirsz. Ende alle die Siecken, die in den voirsz. Siekenhuyse woenen, sellen al eens eeten ende drincken, en elck Siec mensch sel daghelicx hebben twey pinten biers, ten waere dat het die Siekehuysmeesters 't anders setten. Ende gheen van die Siecken sellen in die Keldenaren gaen om spys of dranc, mar die Moeder van die Sieckenhuyse die sel 't den Siecken self berechten; want dat yemant hier onderhoerich of teghensprake of dede, en die Sieckenmeesters dat in waer vernamen, die souden sy corrigeren dat het hem ien ander wachten soude. Voirt soe sellen alle die ghenen, die in den voirsz. Siekenhuyse woenen, Sonnedaechs en alle andere daghen, als men misse doen sel, ende men *Confiteor* leest, ein iegelyc op syne Stede wesen, en hoeren dat Sermoen, ende die misse uyt, op sulc verbande als die Meesters dair op stellen sellen. Ende alsoe dick als men tafel dect ende eeten sel gaen, soe sel ein ieghelyc persoen lesen ien *Pater noster*, ende ien *Ave Marie*, ende nae den eeten soe sel desghelycx een iegelyc persoon lesen ien *Pater noster* en ien *Ave Maria*, eer sy opstaen van de tafel: ende bidden voir alle den ghenen die den Sieckenhuyse en Siecken goedt ghedaen hebben, ende noch doen sellen. Ende sulcke spyse als de Moeder van de Sieckenhuyse koeckt, ende den Meesteren ghenoegt, daer mede sel ien yeghelyc hem laten genoegen en te vreden wesen, sonder eenich woirt dair of te maecken. Voirt wat Sieken nu in den Sieckenhuyse woenen ofte naemaels woenen sellen, die en sel tot ghenen tyden binnen die Stede Leyden gaen, ten sy by oirlof of onthieten van die Sieckmeesters. Ende die sellen niet binnen de Stede voirsz. comen als sy oirlof hebben dan mit vlieghers, op dat men se kennen mach voir ghesonde luden; want sy uyt de luden gheset syn. Ende alle de ghenen, die in 't voirsz. Siekenhuys woenen ende soe starc syn dat sy by raede hoirs Priesters vasten moghen, die sellen tot Paessen, Pinxter en Kersavont ten H. Sacrament gaen. Ende soe wie in alle de voirsz. punten broekrich viel, die souden den sieckenhuyse voirsz. ses weken lang ruymen, ende dair uytblyven. Ende soe wie des niet doen en woude, die soude men uyt den Siekenhuyse setten, ende dair toe ten ghenen daghen weer in te laeten comen. Ende soe wat goede sy in den Sieckenhuyse ghebrogt hebben, die souden den Sieckenhuysen allien blyven. Alle dinghen sonder argelist.

" In kennisse der wairheyt soe hebben wy onser Stede Seghelen dair an doen hangen, in 't jair ons Heeren duysent vierhondert eenenveertig, den 22. dach van Maerte.

Uit de Archiven van 't Elizabethe Gasthuis te Leyden.

Op deezen voet is dit Ziekenhuis veele jaaren met zoo goed een gevolg bestierd, dat 'er veelen, zoo hier als in andere Steden van Holland, eindelyk door het goed onthaal uitspattende, de al te groote vryheid misbruikten, en veele ongeregeldheden uit deeze liefdaadige stichtingen sprooten: Zulks de Hooge Overigheid het wangedrag van die menschen door billyke wetten poogden te beteugelen, en dierhalven in 't jaar

jaar 1542 in 't algemeen by plakkaat openlyk deedt gebieden; „ dat men te „ Haarlem geene uitheemſchen meer „ zoude toelaaten, om hunne Leproſie „ beſchouwd te worden, noch de on„ derzaaten van herwaart over, 't zy „ men verzekering vertoonde van de „ plaatze daarze van daan kwaamen met „ bevel, dat alle Leproozen zouden bly„ ven in hunne Leprooshuizen, zonder „ daar uit te gaan" (1). Negen jaaren laater wierdt weder op dezelve wyze, om het misbruik voor te koomen, nieuwe orde geſteld, „ dat alle Leproo„ zen zouden moeten blyven in hunne „ plaatzen, en die zich niet onderhiel„ den in de huizen daar toe geſchikt, „ alle vier jaaren tot Haarlem by de „ gezwoorene Schoolmeeſters zouden „ koomen met bewys van hunnen ou„ derdom, en laaten zich van nieuws „ ſchouwen, om nieuwe brieven te ver„ krygen, daar voor zes ſtuivers betaa„ lende" (2). Onlangs hier naa, op den elfden January des jaars 1553. hebben de Leproosmeeſters den eigendom verkreegen van de goederen van Sinte Aagte Klooſter, op zekere voorwaarde van de nog overgebleevene Nonnen te onderſteunen in haare armoede, welk verdrag door die van den Gerechte goed gekeurd wierdt (3).

Het gemelde verblyf der Leproozen by de Stad Leyden, ſchynt in den aanvang der Nederlandſche beroerte vernietigd; want men vindt aangetekend, dat de Ziekenkerk, of die der Leproozen, in 't jaar 1567. niet meer overig was, uit welke oorzaake is my niet gebleeken, maar wel, dat aldaar in 't gemelde jaar, de houte Kerk of Loos ten dienſte der Gereformeerden (4) met bewilliging van den Prins, en van Burgermeeſteren, getimmerd is, 't welke elders breeder verhaald zal worden. Onderwylen waren de Leproozen met het gene hen behoorden overgebragt in het Convent der Graauwe Zuſteren, ook Nazareth geheeten, onder de beſchryving van welk Klooſter wy verder aan dezelven zullen gedenken.

Door het ſlegten van het Leprooshuis, zyn de jaarpachten op het zelve, of op den grond ſtaande ten laſten van de Stad gekoomen, want in de rekeningen van de Theſauriers, hebb' ik ten bewyze van de oude ſtandplaats in 't jaar 1599. en nog nader in 't jaar 1608. onder andere gevonden dat betaald wierdt aan den Rentmeeſter van de Univerſiteit, „ die men ſchuldig was eene jaar„ lykſche pacht van zevenentwintig „ ſtuivers, ſpreekende op den Uiter„ dyk, ofte erf gelegen buiten de Haag„ ſche poort, daar op eertyds het Le„ prooshuis plach te ſtaan."

De Beſtierders van het voorgemelde Ziekenhuis, die Leproosmeeſters ook wel Ziekhuismeeſteren van Sint Anthonis Kapelle plegen geheeten te worden, met de Moeders die zoo wel voor als naa de groote Verandering, door de Regeerders der Stad Leyden jaarlyks onder de ſmalle dienſten benoemd wierden, ziende hunne inkoomſten, en wooning door den langduurigen oorlog en andere tegenſpoeden, zoo geweldig vervallen, dat zy door armoede het Convent, in 't welke de Zieken overgebragt waren, niet in behoorlyken ſtaat konden houden, zonder groote koſten aan hetzelve te doen, en dewyl zy geenen eigendom aan het gebouw hadden, dorſtenze niets ter verbetering onderneemen, zonder alvooren zekerheid te hebben: keerden zich omtrent den jaare 1576. met nederig verzoek aan de Heeren Staaten, de welken aan hen de grond getimmerte, met den aankleeven van dien goedertierenlyk vergunden, als breeder uit dat beſluit, onder het Klooſter der Graauwe Zuſteren, op den negentienden April des gemelden jaars te vinden (1), omſtandig te zien is.

HET PESTHUYS.

De zwaare Peſtziektens, door welken de Stad Leyden, naa de ſtrenge belegering, verſcheidene maalen bezogt was, verſchaften aan de Regeerders ſtof, om nu en dan op middelen te denken, hoe beſt de noodlydenden te helpen, en de voortloopende beſmetting, ware 't moogelyk, te ſtremmen. Tot dit einde hadt men

(1) Repertorium van de Plakkaaten enz. pag. 43.
(2) Repertorium US. pag. 69.
(3) Zie onder Sinte Aagten Klooſter.
(4) Kort Chronykje by Orlers pag. 555
(1) Hier voor op pag. 122. & 123.

men reeds in 't jaar 1582. raadzaam gevonden, eenen byzonderen Pestmeester, of Opziender over die zieken aan te stellen (1), en eindelyk voorgenomen eene afgezonderde wooning voor die zieken te doen maaken, en wierdt naa rype overweeging, op den 29en. February des jaars vyftienhonderd tweeënnegentig het volgende besloten: „ Is by die van de „ groote Vroedschap geresolveerd, dat „ om 't kennisse en advies van die van „ den Gerechte deezer Stede, tot kos„ ten en lasten van de respective Gast„ huisen, een gemeen Pesthuis zal wer„ den gemaakt, tot zoodaanige plaatse, „ als by de zelve geraedsaam zal werden „ bevonden, ende dat dezelve Gast„ huisen daer toe zullen genieten zoo„ danige subsidie, 't zy uitte beurze „ deezer Stede, off mits voor de zelve „ solliciteerende eene Loterye, off an„ dere subsidie van 't gemeene Land, „ als die van den Gerechte bevinden zul„ len te behooren (2)". Met dit inzigt is den dertienden Maart des jaars 1593. door de Heeren Staaten aan Sinte Katharine Gasthuis Octroy verleend, en het zelve weinigen tyd hier naa met voordeel te werk gesteld, en uit de winsten der Loterye, eene zaal voor zulke zieken, mitsgaders andere verbeteringen in Sinte Cecilien Gasthuis, dat onder de zelve Regenten behoorde, gemaakt, en met de noodige bedsteden tot geryf der zieken bezorgd geworden: maar de besmettelyke kwaal in den jaaren 1624., 1625. en wel inzonderheid in 't jaar 1635. sterker dan ooit voorheen woedende, 't zy door de groote menigte van menschen, 't zy door de onreinigheid des waters (3), door de voetvolderyen, en zoo veele kleine graften, die sedert gedamd en overwulfd zyn, of door andere oorzaaken, is eindelyk door de Regeerders besloten, een Pesthuis buiten de Stad, op zeker stuk lands van het Katharine Gasthuis, tusschen de Morsch - en Rynsburgsche poorten te stichten; alwaar nog in het zelve jaar, eene houte huizinge of loos van tweehonderd en veertig voeten lang, en zesendertig breedt getimmerd wierdt, bevattende zes zaalen, en in de zelven honderd en twaalf bedsteden met haare toebehoorten. Onlangs hiernaa is 'er eene huizing nevens gesteld voor den Binnen Vader en de Binne Moeder met eene kamer of twee voor de Regenten en Regentessen van 't zelve huis, als mede andere deelen tot zoodaanigen oogmerk dienende (4).

Om deeze zoo heilzaame onderneeming te doen stand houden, en het vereischte oogmerk te bereiken, wierdt ook noodig geoordeeld, ter bestieringe van deeze huishoudinge, eenige wetten voor te schryven, zoo tot onderrechting der Regenten, als regels voor de bedienden; tot welken einde de Heeren van den Gerechte eene Orde beraamde, op welke wyze men in het nieuwe Pesthuis, als afgescheidene van het oude, zou handelen, doende het zelve, naa dat het op den vierentwintigsten September des jaars 1635. besloten was, ter uitvoeringe gemeen maaken. By het zelve wierden niet alleen Meesters en Moeders, of Regenten en Regentessen benoemd; maar ook Binnevader en Binnemoeder, mitsgaders ook andere bedienden aangesteld, en tegelyk ook zekere sommen van penningen tot onderhoud geschikt, met een voorschrift hoe alles verricht, en ten meesten oorbaar der zieken aangelegd, en bestierd zoude worden: 't gene men geheel omstandig uit de volgende stukken kan bespeuren.

Eerste aanstelling van de Regenten en Moeders van het nieuwe Pest huis te Leyden, nevens een fons van penningen tot onderhoud van het zelve, door die van den Gerechte geordonneerd.

„ Dewyle dat in dese sware ende ex„ traordinaris besouckinge van de„ se Stadt met de besmettelicke syecte „ der peste, die van den Gerechte de„ ser Steede voor desen ordre hebben „ gegeven, dat tot beter soulaes, ver„ quickinge en genesinge van veele on„ vermogende ingesetenen deser Steede, „ die van Godt den Heere met de voorsz. „ syecte besocht werden, ende nu tot „ seer

(1) MS. Dienstboek A.

(2) Extract uit het Vroedschapboek Litt. M. begonnen den XIen. November anno XVc. LXXXVII.

(3) Wandt de Volmolens, die door den wind bewoogen worden, zyn toen nog niet in gebruik geweest; het schynt ook, dat de Regeerders ter ververschinge der wateren, hierom in 't jaar 1644. en 1645. de Watermolens ter wederzyden van de Stad hebben doen stellen.

Handvesten enz. van Leyden, pag. 815. en 816.

(4) Orlers Beschryving van Leyden, pag. 140. en 141.

„ seer grooten getale vermeerdert syn, „ een lootse van hout buyten de Morschpoorte op het lant van 't Catharynen „ Gasthuys soude opgeslagen ende gestelt werden, omme daerinne te logeren ende accommoderen den voorsz. syecken, die in het ordinaris Pesthuys binnen dese Stadt zynde, ende blyvende het zelve gestadich met den geaffligeerden van de voorsz. Syecte beset, ende vervult; nyet en connen geaccommodeert werden, ende dat de Meesters van het Catharynen Gasthuys verclaert hebben, de directie ende opsichte van de voorsz. Lootse nyet te connen opnemen, vermidts haeren jegenwoordigen swaeren last, daer onder meede het Pesthuys binnen dese Stadt is begrepen, het welcke meede by desen verclaert wert, dat onder haere directie ende regeeringe, sulx als voor desen is geschiet, sal blyven, ende dat eerst de syecken met de peste besocht synde in het voorsz. Pesthuys binnen dese Stadt sullen ingenomen werden, ende soo wanneer het zelve met den voorsz. syecken vervult sal syn, dat alsdan de verdere geaffligeerden met de voorsz. syecte in de voorsz. Lootse sullen werden gelogeert, ende geaccommodeert ende dat daeromme, in desen tyt, die van den Gerechte deser Steede goedtgevonden hebben aparte opsienders te stellen tot de regieringe ende directie van de voorsz. lootse, ende den aencleven van dien, te weten, tot Meesteren van het extraordinaris Pesthuys buyten de Morschpoort,

„ Cornelis Maertensz. van Vlietentoorn, Veertich.
„ Adriaen Cornelisz. Vosbosch, Huyssittenmeester.
„ Jan Florisz. in de blaeuwe hen.
„ Dirck Jansz. van Vesaenevelt, Notaris.

„ *Ende tot Moeders van dien*,

„ Susanna van den Bogaert, huysvrouwe van Dr. Gerard van Lanschoth, Thresorier ordinaris.
„ Maria van Gooten, Weduwe van Cornelis Henricxz. van Gooten, in syn leeven Schepen deser Steede.
„ Annetje Quyryns dochter, huysvrouwe van Cornelis Willemsz. van Kerchem, Capiteyn.
„ Annetje Cornelis dochter, huysvrouwe van Dirck Lenaertsz. Keth, Capiteyn.

„ Ende op dat de directie ende 't beleyt van het voorsz. extraordinaris Pesthuys met goede ordre, ende fundamenten mach werden begonst ende aengevangen, ende dat het voornemen van die van den Gerechte tot een goedt eynde mach werden gedirigeert, hebben die van de Gerechte voornoemt by desen gecommitteert den E. Jan Rippersz. van Groenendyck, Burgemeester, ende den E. Jan Jacobsz. van Banchem, Schepen, omme op de inneleydinge van dien, ende den voet van het beleyt der voorsz. saecken, den voorsz. Regenten met haeren goeden raedt ende advys te adsisteren ende by te wesen: ende hebben nyettemin die van den Gerechte voornoemt van haere syde voor eerst voorgeslaegen, ende beraemt 't gunt hier naer volcht:

„ Dat de voorsz. Meesteren ende Moeders elxs apart sullen vergaederen in het Elisabeths Gasthuys, op soodanige plaetse als hen by de Meesteren van 't selve Gasthuys aengewesen, ende ingeruymt sal werden.

„ Dat den tyt, ende de daegen van de vergaederinge, soo van de Meesters als Moeders elxs apart, eerst sal werden beraemt.

„ Dat de Meesters mette Moeders sullen spreecken, ende overleggen, omme datelick te doen coopen, ende gereet maecken de provisien ende behoeften, die tot het voorsz. extraordinaris Pesthuys voor eerst noodich sullen syn.

„ Dat de Meesters sullen stellen met advys van de voorsz. Gecommitteerden vuyt den Gerechte, een binnen vaeder, ende binnemoeder van het extraordinaris Pesthuys, ende voornamentlick letten op bequaeme ende getrouwe persoonen, om den selven dienst wel te mogen waernemen ende bedienen, ende den selven toevougen eene redelicke belooninge.

„ Dat de voorsz. Meesters mette Moeders gesamentlick sullen stellen ende aennemen voor yder quartier, dat in het voorsz. extraordinaris Pesthuys verdeylt sal werden een moeder ende meyt om den siecken behoorlicke hantreyckinge te doen, ende meede op der selver belooninge disponeren.

„ Ende wyders aennemen een ofte meer meyssens op te coocken &c.

„ Ende sullen by provisie de voorsz. Meesteren daer toe werden voorsien met penningen, te weeten van de Meesteren van het Catharynen Gasthuys

„ huys met ses duysent guldens. 6000 0 0
„ Van de Meesteren van het Elisabets Gasthuys geunieert mette Leproosen met drie duysent guldens. . . . 3000 0 0
„ Ende van de Huisittemeesteren ende Diaconen der Nederduytsche gemeynte alhier, drye duysent guldens. . . 3000 0 0

„ Uytbrengende te saemen 12000 0 0

„ Dat de voorsz. penningen sullen werden geleyt in een kiste, daer van twee aparte sleutelen sullen syn, ende dat elxs van de twee Meesteren, daer toe te verkiesen, daer van een sleutel hebben sal: ende meede geleth werden, dat die kiste in eene goede verseeckerde plaetse werden gestelt.

„ Dat van alle den ontfang ende vuytgaeff, het voorsz. extraordinaris pesthuys aengaende, goedt register gehouden, ende aenteyckeninge gedaen sal werden, ende dat dien last een van de voorsz. Meesteren sal werden aenbevoolen.

„ Ende dat eens des jaers de reeckeninge van den voorsz. ontfang, ende vuytgeeff gedaen opgenomen, ende geslooten sal werden.

„ Aldus gedaen by die van den Gerechte voornoemt, opten XXIIIIen. September van den jaere XVIc. vyff ende dertich.

„ My jegenwoordich

J. V. Baersdorp.
1635. $\frac{24}{9}$

Uit de Archieven van 't Pesthuis te Leyden.

NB. Hiernaa, op den elfden April 1645. zyn ook Ordonnantien en leges ingesteld, naar welken de Regenten zich zouden gedraagen.

Instructie voor den Binnevader en de Binnemoeder van het Pesthuis te Leyden.

1. „ Den Binnevader es met syn huysvrouw voor een jaer aengenomen, boven alle cost ende dranck, mitsgaders bewooninge, om twee hondert guldens, in te gaen op Alrheyligen dach, anno XVIc. vyffendertich, ende te eyndigen op Alrheyligen dach anno XVIc. sesendertich.

2. „ Wyders sal den Binnevader gehouden wesen pertinente aenteyckeninge te doen van alle de persoonen, die in 't selve huys sullen comen, mede wel pertinent by geschrift stellen de clederen, als anders, by elcx ingebracht; wyders oock de namen ende toenamen van yder in 't particulier, mede waer de selve van daen ende gebooren syn. In 't vorder soo yemant van de selve comt te overlyden, den dach, ende datum van dien: oock wel expres moeten vernemen off de geene, die overleden syn, geen middelen hebben nagelaten.

3. „ Den Binnevader en de Moeder voornoemt, sullen alle mergens ten acht uyren gehouden wesen den ombyt gereet te hebben, ende 's middachs het middachmael ten halff twaelff uyren, mitsgaders het avontmael 's avonts ten ses uyren, ende dat alles in soodaniger vougen als de Ordonnantie, aen haer overgelevert, medebrengt. Mede sullen de selve soodanige ordre moeten stellen, dat alle de persoonen in 't Pesthuys wesende, ten zeven, off uyterlick ten halff acht uuren, 's avonts, te bedde sullen moeten wesen.

4. „ Sal mede de selve Binnevader sorge dragen, dat de siecke persoonen behoorlick werden gehavent, ende gecuyst, oock van gelycken de salen; mede dat den selven hem sal vervougen in de salen, ende wel scharpelick letten, dat de crancke persoonen tot haer nootdruft crygen alle 't geene voor haer gereet gemaeckt is.

5. „ Den Binnevader voorsz. sal de Moeders mette dienstmeysens van de salen, dagelicx opdissen by provisie in de sael naest aen de keuken: oock soodanige Ordre stellen, dat de selve by beurten van twee ende twee, by de siecken altyts sullen moeten blyven, ter tyt ende wylen toe, de andere gegeeten sullen hebben.

6. „ Den Binnevader noch Moeder, off yemant wie des soude mogen wesen, en sal vermogen yemant in 't selffde huys te laten comen, als de geene die een billiete, 't sy van een van de Buytevaders off Moeders vertoont.

7. „ Den Binnevader sal oock gehouden wesen alle de lootgens, die hy crycht, weeckelicx te behandigen aen Cornelis Maertensz. van Vlieth den Thoorn, een van de Buytevaders.

 8.

8. „ Sal mede den Binnevader sorge „ dragen, dat niemant 't sy wie 't selve soude mogen wesen: oock mede „ van Sadelmoeders, dienstmeysens, als „ yemant van de siecke persoonen, die „ aen de beterhant syn, hun wt het selffde huys nae de Stadt Leyden, als andere plaetsen waer des soude mogen „ wesen, begeven, ten waere de selve „ een behoorlick billieth hadde becomen „ van de Binnevader.

9. „ In 't vorder sal den Binnevader „ ende Moeder de keucken moeten vry „ houden van alle vreemde persoonen: „ mede wel scharpelick moeten letten, „ dat in 't selve huys geen taback, noch „ brandewyn wert gedroncken, alwaert „ schoon dat yemant het selffde werde „ vereert.

10. „ Alle siecken sullen oock soo „ ras ende wanneer deselve in 't voorsz. „ huys werden gebracht, by den Binnevader van haar affgenomen werden „ al het gelt, dat de selve by haer sullen mogen hebben; mede daer off „ behoorlicke aenteyckeninge doen, ende daer van verantwoorden als naer „ behooren.

11. „ Den Binnevader sal wel scharppelick moeten letten op alle de montcost, als andere behoufsten in 't voorsz. „ huys wesende; mede ook moeten letten, dat de cost ende dranck ten oirbaer werde verstreckt, ende gebruyckt: „ mede, als yets van noode es, in tyts, „ ende sulcx, ten minsten een dach van „ te vooren, het selffde de Buytevaders „ ende Moeders aen dienen, die dies „ aengaende goede instructie sullen geven, waer hy het selffde sal halen, „ sonder dat hy yets, 't sy in 't cleyn, „ off in 't groot sal mogen halen, dan „ met consent ende believen, 't sy van „ een van de Buytevaders, off Buytemoeders: mede de voorsz. Buytevaders ende Buytemoeders in alle hare „ vergaderinge rapporteren, ende aendienen, wat persoonen in 't voorsz. Huis „ syn gecomen, ende wederom daer wt „ syn vertrocken, mitsgaders, wie aldaer in 't voorsz. huys overleden syn.

„ 12. Wert mede den Binnevader ende Moeder wel scharpelick belast 'savonts nae den eeten te besichtigen, „ ende over al rontsomme te gaen inspecteren, off het vier ende licht wel „ bewaert es, mitsgaders 't huys wel es „ gesloten.

13. „ Eyntelick sal den Binnevader „ ende Moeder mede wel moeten letten, ende ordonneren, dat Samuel „ Gabe, 's mergens in yder sael, daer „ siecken leggen, het mergen gebeth „ sal moeten doen, ende 's avonts nae „ den eeten, oock doen het avondt gebeth.

Uit de Archiven van het Pesthuis te Leyden.

NB. In laatere tyden, naamenlyk, op den 16en. Augusti 1708. is door Burgermeesteren goedgevonden, of toegestaan het betaalen van eenen stuiver voor ieder persoon, die het huis zou koomen zien.

Die van den Gerechte der Stad Leyden stellen orde op het eerste ontfangen der Zieken in het Nieuwe Pesthuis buiten de Stad.

„ Afgelesen metter Clocken den IXen. November van den jare XVIc, „ vyf ende dertich.

„ Alsoo die van de Gerechte nu eenigen tyt geleden, ende naderhant noch meerder gemerct, ende ondervonden hebben, dat de siecte der „ peste van tyt tot tyt onder den burgeren ende ingesetenen van dese Stadt, „ sulx wierde vermeerdert, datse genootsaect geweest syn noch een extraordinaris Pesthuys buyten dese „ Stadt, tusschen de Haerlemmer- ende „ Morschpoorten deser Stede te doen „ bouwen, tot beter soulaes, verquickinge, ende genesinge van veele arme, ende onvermogende ingesetenen „ deser Stede, die met de voorsz. siecte „ van Godt de Heere besocht werden, „ ende niet en connen gelogeert werden „ in het Ordinaris Pesthuys binnen dese Stadt, het welcke echter dese swaricheyt ende siecte door Godes geliefte continuërende, met den voorsz. „ siecken beseth sal blyven, ende dat „ mede die van de Gerechte voornoemt „ by provisie goetgevonden hebben, tot „ de opsichte ende regieringe van het „ voorsz. pesthuys eenige Meesters, ende Moeders te stellen, dewelcke de „ behoufsten ende provisien tot de eerste „ instellinge van het voorsz. extraordinaris Pesthuys nodich met alle vlyt „ ende naerstichheyt hebben doen gereet „ maecken, datse den armen ende onvermogende binnen dese Stadt ende de „ vrydomme van dien, die van God de „ Heere met de voorsz. siecte zyn geaffligeert, in het voorsz. extraordinaris „ Pest-

„ Pesthuys connen innemen, ten eynde „ aldaer alle goede middelen, tot genesinge ende hulpe van deselve gebruyct „ ende in 't werck gestelt mogen wer- „ den, ende hebben die van de Gerech- „ te voornoemt verclaert, dat by pro- „ visie 't gunt hier naer volcht sal wer- „ den geobserveert, ende naergecomen.

„ Eerstelick, dat de voorsz. siecken „ in het extraordinaris Pesthuys buyten „ dese Stadt ontfangen sullen werden op „ den voet ende ordre die in het ordi- „ naris Pesthuys binnen dese Stadt wert „ gehouden ende gepractiseert.

„ Dat nu voor d'eerste reyse de Mees- „ teren van het voorsz. extraordinaris „ Pesthuys aen de Pestmeesters alhier „ gestelt, eenige lutjes (1) sullen uyt „ deylen, de welcke de goede luyden des „ van noode hebbende van den Pest- „ meesters elx in hare quartieren halen „ sullen, ende op deselve lutjes van den „ Binnenvader in het voorsz. Pesthuys „ ontfangen, ende gelogeert sullen wer- „ den, met verclaringen, dat de incoo- „ mende persoonen haere lutjens aen den „ voorsz. Binnenvader op het inneco- „ men sullen moeten overleveren, ende „ dat voor eerst op ieder dach niet meer „ dan dertich persoonen in het voorsz. „ Pesthuys ingenomen sullen werden, „ soo lange tot dat het selve vervult sal „ syn.

„ Ende sullen de Pestmeesters deser „ Stede soo wanneer eenige in het voorsz. „ Pesthuys overleden, ofte gebetert sul- „ len syn, van de Binnevader voornoemt „ tot vervullinge van de ledige plaet- „ sen, de lutjens halen, ende deselve „ elx in haere quartieren, doch met „ kennisse ende ordre van de Meesteren „ van het extraordinaris Pesthuys aen „ den genen, die deselve van noode heb- „ ben, distribueren sullen.

„ Des soo wert den Dr. Medicine „ ende Pestmeester deser Stede, die het „ Pesthuys waernemen sullen, gelast aen „ de voorsz. Meesteren tydelicke waer- „ schouwinge te doen, soo wanneer de „ siecken soo verre sullen syn gebracht, „ dat zy clouck genouch syn om uyt „ den voorsz. Pesthuyse te connen ge- „ laten, ende gestelt werden, op dat „ andere onvermogende des te beter al- „ daer datelick plaetse becomen mogen.

„ Ende verclaren die van de Ge- „ rechte deser Stede, dat de „ eerste inneminge in het voorsz. „ Pesthuys, geschieden sal op „ Maendag eerstcoomende, den „ XII^{en}. deser Maent Novem- „ bris, des mergens, ende soo „ voorts op de volgende da- „ gen.

Uit de Archiven van het Pesthuis te Leyden.

Verbod van vreemde Zieken binnen de Stad of in 't Nieuwe Pesthuis te brengen.

„ Alzoo nu onlangs buiten deeze „ Stad gebouwd, ende gereed ge- „ maakt is, mitsgaders met noodige be- „ hoeften voorzien is, een extraordina- „ ris Pesthuis, alleen met die resolutie „ ende meininge, dat daar inne volgens „ de beraamde ordre zouden werden in- „ genomen, ende gelogeerd de onver- „ mogende Burgeren ende Ingezeetenen „ deezer Steede, die van God den Hee- „ re met de heete ziekte der Peste be- „ zogt werden, ende dat die van den „ Gerechte deezer Steede bedugt zyn, „ dat uit de nabuurige Plaatsen ofte „ Dorpen [die mede de bezoekende „ hand des Heere met de voorsz. zwaa- „ righeid gevoelen] eenige zieken ofte „ kranken binnen deeze Stad, ofte de „ Vrydomme van dien, gebragt ofte „ gevoerd zouden mogen werden, om- „ me alzoo onder den naam ende deksel „ van Ingezeetenen deezer Stede in het „ voorsz. Pesthuis meede ingenomen te „ werden, door het welke de arme en- „ de onvermogende Ingezeetenen dee- „ zer Stede voor een gedeelte zouden „ komen te derven het beneficie ende „ voordeel, 't welke henlieden alleen „ by die van den Gerechte deezer Stee- „ de is gegeeven, omme waar jeegens, „ als nog by tyds zoo veel doenlyk te „ voorzien, ende te beletten, dat het „ voorsz. Pesthuis met zieken van bui- „ ten, jeegens behooren niet en werde „ belast: Soo is 't, dat die van den Ge- „ rechte deezer Steede by deezen wel „ ex-

(1) Of Lutgens Lootjes.

„ expreſſelyk ende ſtriktelyk verbieden, „ dat geen Schippers, Schuitvoerders, „ Voerluiden, nochte iemant anders, „ wie dat het zoude mogen zyn, met „ eenige ſcheepen, ſchuiten, wagens, „ karren, ſleeden, ofte ook anderſints „ eenige zieken, die alhier niet t'huis „ behooren, ende haare woonplaetſen „ hebben ende houden, uit andere Stee- „ den, Dorpen, ofte plaatſen binnen „ deeze Stad nochte de Vrydomme van „ dien in zullen moogen voeren, veel „ min in het voorſz. Peſthus brengen, „ op pene, dat die geene die hier tee- „ gens zullen komen te doen, verbeu- „ ren zullen haare ſcheepen, ſchuiten, „ wagens, paarden, karren, ende ſlee- „ den, ende boven dien die geene, die „ op eenige veeren vaaren, van haar veer „ metter daad zullen vervallen mitsga- „ ders ook, naar de geleegentheid der „ zaaken, arbitralyk gecorrigeerd zul- „ len werden.

„ Verbiedende meede alle de Burge- „ ren ende Ingezeetenen deezer Stee- „ de, ende de Vrydomme van dien, „ datze de voorſz. Zieken, ende Kran- „ ken van buiten in haare huiſen ofte „ woonplaatſen, niet en zullen innee- „ men ofte logeeren, op arbitrale cor- „ rectie van die van den Gerechte dee- „ zer Steede.

„ Laſten meede by deezen wel ern- „ ſtelyk ende expreſſelyk alle Schryvers „ en de Wagters aan de poorten ende „ watergaten deezer Steede, neerſtig en- „ de wel toe te zien, ende te letten, dat „ geene Zieken van buiten, als voren, „ binnen deeze Stad ingebragt, ofte in- „ gevoerd en werden, op pene, dat de „ voorſz. Schryvers ende Wagters, be- „ vonden werdende, hier jeegens te „ doen, ofte eenig verſuim ofte nalaa- „ tigheid te plegen, dadelyk van haare „ dienſten zullen werden verlaaten, en- „ de boven dien by die van den Ge- „ rechte deezer Steede arbitralyk ge- „ corrigeerd zullen werden. enz.

„ Ende ten einde dat niemant hier „ van eenige onweetenheid hebbe voor „ te wenden is geordonneerd, dat dee- „ ze jeegenwoordige meede op de pu- „ blicke plaatſen, ende aan de poorten „ van deeze Stad geaffigeerd zal wer- „ den.

„ Aldus gedaan ende geordonneerd „ by die van den Gerechte dee- „ zer Steede op den 23^{en}. No- „ vember van den jaare XVI^{C}, „ vyf ende dertig: ende op den „ 24^{en}. November daar aanvol- „ gende, in jeegenwoordigheid „ van den E. Daniel Symonsz. „ van Alphen, Scheepen geſur- „ rogeerd in de plaatſe van den „ Schout, Burgemeeſteren ende „ Scheepenen, voor den Volke „ afgeleezen,

„ By my,

„ *En was geteekend*,

S. van Baersdorp.

MS. Keuren der Stad Leyden van den Heere Mr. N. van Alphen Schepen enz. der Stad Leyden.

Vergunning aan de bedienden van het extraordinaris Peſthuis, om geduurende den Winter, mits de onbruikbaare toegang, eenige landen en tuinen tot overgang te gebruiken.

„ Dewyle dat het lant van het Ca- „ tharynen Gaſthuys, over het „ welke naer het extraordinaris Peſt- „ huys, tuſſchen de Haerlemmer ende „ Morſch Poorten deſe Stadt gebout, „ ſoude moeten werden gegaen, in de „ winter ſeer nat ende ondyenſtich es „ omme tot een toe- ende afganck, „ naer, ende van het voorſz. Peſthuys „ gebruyćt te werden, by den genen „ die de opſichten ende dyenſt van het „ ſelve Peſthuys es aenbevolen, ende „ dat daeromme Claes Pietersz. Ket, „ Gerrit Lambertsz. Bliclant, Corne- „ lis Willemsz. van Kerchem, Capiteyn „ van deſer Stede Schutterie, Cors „ Dircxz. Lopenduyn, Arent, Pietersz. „ Keth, met vyft diſtincte partyen, „ Jan Jansz. van der Beeck, ende Trynt- „ gen Jansd^{r}. van der Beeck, zyne Sus- „ ter, de Weduwe van Herman Flo- „ risz. van Poelgeeſt, Cornelis Jacobsz. „ van Scharpeling, Pieter Claesz. Sorch, „ ende Jaecques Noe, brouwersknecht, „ alle eygenaers van ſeeckere partyen „ Landen, die tot enthoven ofte thuy- „ nen gebruyćt werden, gelegen aen de „ Ooſtzyde van ſeeckere Laen, reſpon- deren-

„ derende aen de Zuytzyde van de-
„ ser Stede Cingel, tusschen de Haer-
„ lemmer, ende Morschpoorten, pre-
„ cario, ende by provisie tot Meyeda-
„ ge eerstcomende, ende langer nyet op
„ 't versouck van de Burgemeesteren,
„ ende Regierders deser Stede, uyt goe-
„ de ende charitative insichten in dese
„ extraordinaris sterfte alhier, zyn be-
„ wogen geworden toe te laten, dat de
„ Regenten, Doctor, Pestmeester, Bin-
„ nevader, ende Binnemoeder, mitsga-
„ ders andere dyenaren van het voorsz.
„ Pesthuys, ende geene andere, over,
„ ende langs de voorsz. Laen, naer,
„ ende van het voorsz. Pesthuys tot be-
„ quame, ende beter bedyeninge van
„ hetselve zullen mogen gaen. Soo heb-
„ ben de Burgemeesters ende Regier-
„ ders deser Stede, de voorsz. provisio-
„ neele vergunninge, ende precarie toe-
„ latinge, ten dancke aennemende, aen
„ de voorsz. persoonen, ende allen an-
„ deren, die in den tyt eygenaers, of-
„ te possesseurs van de voorsz. landen,
„ enthoven, ofte thuynen aen de Oost-
„ zyde van de voorsz. Laen gelegen,
„ zullen mogen syn, goetgevonden by
„ desen te verclaren, dat geen recht,
„ actie, ofte possessie uyt de voorsz.
„ provisionele vergunninge, ende ge-
„ dooch by nyemant, wye het sy, en
„ sal mogen werden gepretendeert, ofte
„ gesustineert, onder vaste toesegginge
„ ende belofte, dat op Meye eerstco-
„ mende ten belyeven van de voorsz.
„ eygenaers der Landen, aen de voorsz.
„ Laen gelegen, de passagie, ofte het
„ gebruyck van de voorsz. Laen naer,
„ ende van het voorsz. Pesthuys weder
„ sal werden verlaten, ende zulcx hier
„ mede den voorsz. eygenaers gantsch
„ geen prejuditie en sal werden gege-
„ ven.

„ Des ten oorconde desen door last
„ van de Burgemeesteren, ende
„ Regierders voornoemt onder-
„ geteyckent opten XXIII^en^.
„ Novembris van den Jare XVI^c^.
„ vyff en dertich.

Privilegieboek der Stad Leyden E. pag. 151. versa.

Deeze nieuwe timmeragie hadt ook haaren tegenspoed des te eerder, om dat ze meest van hout gemaakt was zulks het waschhuis eerlang, by ongeluk, in den brand raakte, en met de gevel van het groote huis geheel door den vlam verteerde; des de Heeren van den Gerechte op den twintigsten Juny 1652. aan de Regenten van het Pesthuis, om de schaade te gemoet te koomen, die men ter herstellinge noodig zoude hebben, vier honderd guldens deeden ter hand stellen, onder voorwaarde van het voorzeide waschhuis, en de gevel van het groote huis, van steen te zullen doen maaken (1).

Onlangs hiernaa ontstondt weder groote zwaarigheid, om dat in 't jaar 1655. zoo geweldige menigte door de besmettelyke ziekte, aangetast wierdt, dat men dit huis niet ruim noch bekwaam genoeg tot gemak der zieken bevondt, en van dien tyd af in gedachten der Heeren Regeerderen kwam, om eene ruimere en van steen gebouwde verblyfplaats voor de ongelukkige kranken te doen timmeren. Ondertusschen wierdt ook naauwe toezigt gehouden dat de besmetting niet verder mogt voortgaan, en dewyl in 't kisten der doode Lyken, veel misbruik en onorde bespeurd wierdt, hebben die van den Gerechte een en andermaal daarin willen voorzien, en daartoe deeze volgende order voor de kistenmaakers door den druk gemeen gemaakt.

„ Dewyle men in ervaeringhe komt,
„ dat, niet teghenstaande op den
„ tienden July, laestleden, by die van
„ de Gerechte deser Stede, een ordre
„ is beraemt op 't maecken van de
„ Dootkisten, echter evenwel verschey-
„ den Dootkisten van tyt tot tyt gansch
„ onbequaem, ende niet soo dicht als
„ 't behoort, zyn bevonden: Soo heb-
„ ben die van de Gerechte goedgevon-
„ den, de voornoemde Ordre, by de-
„ sen te vernieuwen, ende te amplië-
„ ren, in manieren naervolgende.

„ Niemant en sal alhier ter Stede
„ eenige Dootkisten mogen maecken,
„ ten zy hy daer toe van den Burge-
„ meesteren deser Stede hebbe verkre-
„ ghen behoorlyck consent, ende aen
„ handen van deselfde belooft dese Or-
„ dre, in allen synen deelen, naer te ko-
„ men, ende sal tot dien eynde aan den
„ Opsiender op de Dootkisten, hier naer
„ ge-

(1) Thesauriers rekening van 't jaar 1652. pag. 345.

„ genoemt, werden behandicht een lys-„ ste van persoonen tot het maecken „ van Dootkisten toegelaeten, met ver-„ bodt aen deselfde, van geen Doot-„ kisten, by andere persoonen gemaeckt, „ te teykenen

„ Sullen tot het maecken van de Doot-„ kisten niet mogen werden gebruyckt „ eenige gespleten ofte gescheurde dee-„ len.

„ Ende de deelen tot deselfde ge-„ bruyckt werdende, op de kanten, en-„ de andersints, daer 't noodich is, wel „ effen gestreken, ende den bodem wel „ effen geschaeft moeten werden, ende „ den bodem van de Kisten, als mede „ de deckfels op deselfde, met goede „ taeye Lasysers, ofte middelnagels soo-„ danich gespyckert, dat de eene spyc-„ ker, ten minsten, niet wyder van den „ anderen en werde gheslagen als zes „ duymen.

„ Het hoofden-eynde van yder kist „ voor een meerderjarige, sal moeten „ gespyckert werden aen yder syde ten „ minsten met ses spyckers, ende het „ voeten eynde aen yder syde met vier „ spyckers: Kisten voor minderjarighe „ naer advenant, alles ten waere den „ Opsiender oordeelde, dat deselve dich-„ ter dienden ghespyckert te werden, „ welckers ordre de Kistemaeckers son-„ der tegenseggen gehouden sullen zyn „ te volgen.

„ Alle geeren dewelcke aen den bo-„ dem ende deckfels werden gevoecht, „ zullen moeten werden bequaemelyk „ met groeven in den anderen geplougt, „ alle de voughen, so aen den bodem, „ als hooft ende voeten eynde van de „ Kisten, zullen met teer ende mos ge-„ heel dicht gemaeckt werden.

„ Alle Dootkisten dewelke in geene ey-„ gen graven zullen werden geseth, zullen „ niet hooger moghen werden gemaeckt „ als 16. duimen, ende niet breeder als „ aen het hoofden-eynde 23. ende aen „ het voeten eynde elff duymen, alles „ buyten de kanten ghemeten, ende niet „ als van gheheele deelen, ende ten op-„ sichte van swaerlyvighe afgestorven „ persoonen, wiens Kisten meerder „ hooghte mochten vereysschen, zullen „ daer toe [begeerende de boeten te ont-„ gaen] ghehouden zyn te versoecken „ ende te verwerven consent van den „ Burgemeesteren deeser Stede.

„ Ende ten eynde men van de dicht-„ heyt ende suffisantheyt van de voor-„ noemde Kisten verseeckert mach zyn, „ zullen de voornoemde Kistemaeckers „ niet vermoghen deselve uyt haer huy-„ sen te laeten brenghen, voor ende al „ eer deselve by den persoen daer toe „ gecommitteert, met een teyken, daer „ op te slaen, zulen zyn geteyckent, op „ een boete voor d'eerste reyse van drie „ guldens, ende te meermalen dit verboth „ overtredende, arbitralyck te werden „ gecorrigeert, welcken persoon daer-„ voorens van yder kiste, tot laste van „ den maecker, tot belooninge genieten „ sal eene stuyver. Behoudelyck, dat „ van Dootkisten voor den Armen, of-„ te Godtshuysen ghemaekt werdende, „ de voornoemde stuyver niet zal wer-„ den betaelt.

„ De Kistemaeckers zullen gehouden „ zyn den Opsiender te halen, ten min-„ sten een uyr eer sy de kisten in de „ Sterfhuysen brengen.

„ Ende zullen de Kistemaeckers, soo „ wanneer sy de Lichaemen daer in leg-„ ghende, de Kisten komen toe te spyc-„ keren ofte toe te schroeven gehouden „ zyn op de kant van de kisten, onder „ het deckfel, te legge stucken graeuw „ papier, in azyn nat gemaeckt, twee „ a drie dick op den anderen, alles ins-„ gelycx op een boete van drie gul-„ dens ende arbitrale correctie.

„ Geene Dootkistenmaeckers zullen „ vermogen eenige peck ofte teer bin-„ nen haer huysen warm te maecken „ ofte te heeten, maar 't selfde alleen-„ lick te doen op de straet voor haer „ deuren ofte huysen, op peyne van „ contrarie doende van het Kistemaec-„ ken verlaeten ende arbitralick gecor-„ rigeert te werden.

„ Ende werden boven den Schout en-„ de syne Substituyten, ende Dienaers, „ ende den voornoemde Opsiender, me-„ de tot de bekeuringe geauthoriseert „ de Graefmaeckers ende haere knech-„ ten; ende den voornoemde Opsiender „ ghelast eenighe Kistemaeckers bevin-„ dende dese Ordre niet naerkomende, „ daer van van stonden aen den Burge-„ meesteren kennisse te doen, om by de-„ selve daer op na gelegentheyt van saec-„ ken gedisponeert te werden.

„ Aldus gedaen by die van de „ Gherechte der Stadt Leyden „ den XIX^en. Augusti 1655. „ ende naar voorgaende klocke „ geslach, ter poeye van het „ Raedthuys, in jegenwoor-„ dicheyt van den Schout, Bur-„ gemeesteren, ende Schepe-„ nen,

„ nen, voor den Volcke afge-
„ lesen op den XX[en]. Augus-
„ ti daer aenvolghende

„ By my,

„ *En was geteekend*,

G. van Hoogheveen.
Uit het gedrukte Plakkaat.

Verder wierdt in dit zelve jaar, ter bezorginge der noodlydende, een aanmerklyk deel van inboedel aangekoft; en aan de Regenten, als eene geringe erkentenis voor hunne groote moeite en zorg, op den twaalfden October des jaars 1655. Acte van Authorisatie verleend, om eenen binnen vader te verkiezen.

Eindelyk is, naa twee jaaren met rype overweeginge by de Heeren van den Gerechte, het bouwen van een nieuwe Pesthuis vastgesteld, en de schikking, of verkiezing eerst geregeld en ten zelven dage aan de Regenten macht gegeeven tot het bouwen van het nieuwe ontworpe huis, als uit de naastvolgende stukken omstandig kan gezien worden.

Voorbereidselen tot het bouwen van het nieuwe steene Pesthuys.

„ Die van den Gerechte der Stadt „ Leyden in ernstige achtinge nemende, dat soo wanneer het Godt „ Almachtich gelieft dese Stadt en d'ingesetenen van dien te besoucken met „ de heete sieckte der peste, onder alle „ de middelen, die tot noch toe by de „ menschen hebben konnen werden uytgevonden, om de voortsettinge van „ de voornoemde besmettelycke siekte, „ soo veel doenlyck te verhoeden, wel „ het best geoordeelt, en by ervaerentheyt bevonden es te zyn, de afsonderinge van de persoonen met de „ voornoemde siekte besmet synde, en „ voorneementlyck van de armste en „ onvermogenste van deselve, van den „ ommegangh van andere menschen, „ die in de kleyne huysgens by de armen bewoont werdende, onvermydelyck is, ende dat in de jongste pesttyt, in den jaere 1655. het jegenwoordige provisionele pesthuys bevonden is niet groot genouch, om „ doen ter tyd alle de siecken naer den „ noot te loogeren: ende by haer E. E. „ mede gesien synde verscheyden soo „ gront-, als stant-teyckeningen van het „ selve huys, en onder anderen eene by „ de Regenten van het Pesthuys gedaen maecken conform de gront van „ den jegenwoordigen boomgaert van „ het Pesthuys: geleth mede op de gelegentheyt van het incomen en Capitael van 't voornoemde huys; hebben „ alles rypelyck overwooge hebbende „ goet gevonden, dat met den eersten „ op den gront van den voornoemden „ Boomgaart, conform de opgemelte „ teyckeninge, een nieu Pesthuys sal „ werden gebout, ende dat het selve „ sal gedaen werden by de Regenten „ van het Pesthuys tot koste van het „ voornoemde Pesthuys, buyten last deser Stede, en dat de bouwinge sal „ werden gedaen op 't onkostelyckste, „ en sterckste des doenlyck, en begonst „ werden in het voorjaar van den jaere „ XVI[C]. acht en vyftich, en voltrocken werden binnen vier jaeren, met „ die ordre, dat alle jaeren een vierde „ part van het voornoemde huys sal „ moeten werden geheel aff en volbout; „ ende sullen de voornoemde Regenten „ in de gemelte bouwinge gebruycken „ den raet en het advis van den Thesaurier extraordinaris deser Stede, en „ de respective bestedinge van de wercken daer toe nodich doen, ten overstaen van de Burgemeesters en Regeerders deser Stede, in der tyt.

„ Actum den VI[en]. en geresumeert den 8[en]. November „ 1657. (1).

„ Op den 18[en]. November 1657. hebben die van den Gerechte, op het „ voorstel van den Thesaurier extraordinaris uyt den naame van de Regenten van het Pesthuys gedaen, goet „ gevonden, dat in den jaere 1658. het „ ge-

(1) Op den 31[en]. October 1658. was by de Burgermeesteren goetgevonden, dat het houtwerck tot het pesthuys zoude werden besteedet.

„ geheele vierkant van het Pesthuys sal „ werden opgemetselt tot op de hoogte „ van de Kaiynen, en in plaetse van negen acht salen gebout, ende dat op „ de verdere ordre van bouwen nader „ sal werden geresolveert.

Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek van publycque zaaken der Stad Leyden, Litt. D. *fol.* 249. *verso.*

Authorisatie van die van den Gerechte der Stad Leyden aan de Regenten van 't Pesthuis, tot het bouwen van het nieuwe Pesthuis.

„ Die van den Gerechte der Stadt „ Leyden in ernstige achtinge nemende, dat soo wanneer het Godt „ Almachtich gelieft dese Stad en d'ingesetenen van dien te besoucken met „ de heete sieckte der peste, onder alle „ de middelen, die tot noch toe by de „ menschen hebben konnen werden uytgevonden, om de voortsettinge van „ de voornoemde besmettelycke sieckte soo veel doenlyck te verhoeden, „ wel het beste geoordeelt, en by ervaerentheyt bevonden is te syn de affsonderinge van de persoonen met de „ voornoemde sieckte besmeth synde, „ en voornaementlyk van de armste ende onvermogenste van deselve, van „ den ommegangh van andere menschen, „ die in de kleyne huysgens, by de armen bewoont werdende onvermydelyck is, ende dat in de jongste pesttyt, in den jaere 1655. het jegenwoordige provisionele Pesthuys bevonden „ is niet groot genouch om doen ter tyt „ alle de siecken naer den noot te logeren; ende by haer EE. mede gesien synde verscheyden soo gront als „ stantteyckeningen van het selve huys, „ en onder anderen eene, by de Regenten van het Pesthuys gedaen maecken conform de gront van den jegenwoordigen boomgaert van het Pesthuys; geleth mede op de gelegentheyt van het incomen, en capitael „ van 't voornoemde huys, 't welk door „ de 1800. guldens jaerlycx uyt de recognitie van de banck van Leeninge „ merckelyck is verbetert, hebben, „ alles rypelyck overwogen hebbende, „ goet gevonden, dat met den eersten „ op den gront van den voornoemden „ boomgaert, conform d'opgemelte „ teyckeninge, een nieu Pesthuys sall „ werden gebout, ende dat het selve „ sall gedaen werden by de Regenten „ van het Pesthuys tot kosten van het „ voornoemde Pesthuys, buyten laste „ deser Stede, en dat de bouwinge sall „ werden gedaen op 't onkostelyckste, „ sterckste des doenlyck, ende begonst „ werden in het voorjaer van den jaere „ XVI^C. acht ende vyftich, ende voltrocken werden binnen vier jaeren, „ met die ordere, dat alle jaeren een „ vierdepaert van het voornoemde Pesthuys sall moeten werden geheel aff „ en volbout, ende sullen de voornoemde Regenten in de gemelte bouwinge „ gebruycken den Raet ende advys van „ den Thesaurier extraordinaris deser „ Stede, ende respective bestedingen „ van de wercken daer toe nodich doen, „ ten overstaen ende opsichte van de „ Burgemeesters ende Regierders deser „ Stede in der tyt.

„ Actum den VI^en. en geresumeert den VIII^en. November XVI^C. sevenenvyftich.

„ My jegenwoordich

G. v. Hoogheveen.

Uit de Archiven van het Pesthuis te Leyden.

De voorbereidselen behoorlyk gemaakt, en het werk in het gestelde jaar zynde begonnen, hebben de Regenten, mits hunne geldkas niet zoo ruim voorzien was, om zoo groote kosten, als tot de stichting vereischt wierdt, goed te maaken, op den 24^en. July des jaars 1659. van die van den Gerechte macht ontfangen, om tot den opbouw eenig geld op renten te moogen neemen. Door deeze en andere middelen dit groote werk ten einde gebragt zynde, zag men dat 'er meer lands noodig was tot het graaven eener bekwaame graft en beplanting rondom het nieuwe gebouw, des de Burgermeesters en Regeerders der Stad Leyden zich tot dat einde met een smeekschrift by de Heeren Staaten van Holland vervoegden, om de Landen, tot hun oogmerk noodig, by waardeering te

te moogen aanneemen; op welk verzoek hun gunstig gehoor verleend wierdt, gelyk het eene en andere uit het nevensgaande stuk blyken kan:

„ Geven reverentelyck te kennen de „ Burgemeesters, ende Regierders „ der Stad Leyden, dat sy in den jaere „ 1655. als wanneer het Godt almach„ tich belieffde deselve Stadt te besoec„ ken met de besmettelycke siecten der „ peste, bevonden hebbende onder de „ menschelycke remedien, om het voort„ lopen van de voornoemde siecten te „ steuyten, onder de Zegens Godes van „ het apparenste succes te syn, de on„ vermogende persoonen te verplaetsen „ en te brengen in eene spacieuse plaet„ se buyten deselve Stad, ten voorsz. „ eynde gebout, in welcke plaets de „ siecken van alles naer behooren ver„ sorcht synde, voor het meerendeel, „ en in een corten tyt buyten pericul „ gestelt werden, edoch het selve huys, „ doen ter tyt niet groot genoech syn„ de, om het vierdepart der siecken „ daer in te logeren, heeft veroorsaect, „ dat de vertoonders, om, in gelyck „ bedroefde voorval, [dewelcke Godt „ almachtich genaedelyck wil verhoe„ den] bequame en genouchsame gele„ gentheyt te hebben, om alle de on„ vermogende personen, met de besmet„ telycke siecte besocht synde, uyt de „ Stadt in 't selve huys, immers in den „ aenvangh van deselve siecke, te con„ nen logeren, buyten de Stadt Ley„ den, nevens het oude pesthuys, heb„ ben doen bouwen, een seer groote „ en spacieuse huysinge, bequaem om „ daer in veel honderden van siecken te „ logeren, welck gebouw als nu vol„ trocken synde, soo heeft d'ervarent„ heyt geleert, dat hetselve, als in het „ velt, en verre van alle andere gebou„ wen gestelt synde, groote en excessi„ ve schaden comt te lyden, door de „ stormwinden, om waerinne te voor„ sien de vertoonders gaerne rontom 't „ selve huys soude maecken eene be„ quame plantagie, als mede doen gra„ ven een bequame graft, om door de„ selve, by tyde van besmettelycke sieck„ te, alle andere gesonden, en roecke„ lose persoonen, den toegangh tot het „ voornoemde huys te verhinderen, dan „ gemerct de landen om, ofte aen 't „ voorsz. pesthuys gelegen, verscheyde „ eygenaers toecomen, en daer door de „ voornoemde plantagie en gravinge tot „ noch toe geen voortgang heeft ge„ hadt, soo keeren de verthoonders haer „ tot U Ed. Groot Mo. gedienstelyck „ versoeckende, dat deselve, in faveur „ van soo een pieus werck, en daer aen „ U Ed. Groot Mo. by gevolch, in „ consideratie van het verminderen van „ getal van derselver onderdanen soo „ binnen de Stadt Leyden, als by pro„ pagatie van de besmettelycheyt oock „ in andere Steden, als mede in 't re„ gard van derselver impositen en ge„ meene middelen, die in besmettelyc„ ke tyden nootsaeckelyck moeten co„ men te declineren, treffelyck gelegen „ is, de Vertoonders gelieven te autho„ riseren, om soodanige cleyne portie „ van Lant, als tot het voornoemde „ werck noodich sal syn te mogen aen„ nemen, mits aen de eygenaers van de„ selve betaelende den prys van dien tot „ tauxatie van de Gerechte van de plaet„ se, daer deselve Landen gelegen syn, „ 't welck doende &c.

In margine stont geappostileert:

„ Staten van Hollandt ende West„ vrieslant, hebben de vertoonders ge„ autoriseert ende autoriseeren deselve „ mitsdesen, omme tot het maecken van „ de voorgenome plantagie, ende tot het „ graven van de gracht om het Pesthuys „ in desen geroert te mogen aennemen „ ende gebruycken de landen daer toe „ gerequireert, mits de eygenaers van „ deselve landen daer voor doende sa„ tisfactie tot estimatie van de Gerechte „ daer onder deselve gelegen syn, ende „ lasten haere Ed. Gr. Mo. allen ende „ eenen yegelycken, die het aengaen „ mach hem daer naer te reguleeren.

„ Actum den III[en]. Maert 1662.

„ Ter ordonnantie van de Staten,

„ *En was geteyckent:*

Herb[r]. van Beaumont.

Privilegieboek der Stad Leyden F. pag. 111. *versa en* 112.

Deeze zoo noodzaaklyke omstandigheden verhandeld hebbende, zal het de orde vereischen dat wy tot de byzondere beschryving van het huis overgaan. De toegang van het Pesthuis is aan de bogt van de Singel der Stad, tusschen de Morsch- en Rynsburgsche poorten, over

over eenen steenen brugge door een fraay yzer hek, in 't midden van het welke deeze letters staan.

PEST-HUYS.

Hangende aan twee steenen pilaaren; op die aan de rechtere zyde zyn de wapenschilden uitgehouwen van deeze Regenten.

P. W. v. Poelgeest.
J. v. Zanen, Thesaurier Extraord.
J. Drabbe.

Aan de slinker zyde zyn deezen.

F. van Kerchem.
P. v. Poelgeest.
D. v. Hoogeveen.

Buiten twyfel de naamen van de Regenten van den jaare 1677. in welken tyd dit werk gemaakt is. Voort gaat men door breede beplantte laanen, die veelmaalen door aanzienlyke lieden, om den schaduwachtigen lommer in den zomer betreden worden, tot aan eene tweede brugge en een yzer hek, dat eigenlyk de geslooten ingang is, in 't jaar 1721. gemaakt, uit eene gifte van driehonderd gulden, die in de armbus gevonden wierden. Binnen gelaaten, ontdekt zich een regelmaatig vierkant gebouw, rondom in 't water of in vyvers gelegen, omvangen door sierlyke en schaduwachtige Singels, langs eene steene brugge komt men aan het huis, dat op iedere zyde volgens de grondtekening, by de twee honderd voeten breed, en dus in den ommetrek omtrent acht hondert Rynlandsche voeten groot is. De ingang is boven de deur versierd met een konstig gehouwen marmersteen, in welke die gevaarlyke ziekten door den beroemden Beeldhouwer Verhulst natuurlyk verbeeld is. Binnengaande ziet men aan de slinkerhand de kamer der Regenten, in welke voor den schoorsteen een schildery van de konstige hand van .,... gevonden wordt, verbeeldende eene Vrouw aldaar aan de pestziekte gestorven, welk stuk men niet zonder ontroering kan beschouwen. Onder dit vertrek is een kelder van gelyke grootte. Verder voortgaande vindt men acht ruime zaalen in 't ronde van 't gebouw, welken voorzien zyn van twee honderd en veertien vaste en bekwaame bedsteden, voor 't grootste deel voorzien van goede bedden, enz. hebbende iedere zaal haare byzondere haardstede, om vuur te stooken. Deeze zaalen loopen rondom eene binneplaats, welke in 't ronde met gaanderyen versierd is, die met lood gedekt zyn, en rusten op tweeënvyftig blaauwe hardsteene pilaaren, onder welken wandelrye men uit iedere zaal, om zich te verluchten, door eene deur kan koomen. Midden door deeze binnenplaats, stroomt een vyver tot verfrissing, en aan beide de zyden staat een blaauwe steene pomp. De plaats is in vier deelen afgescheiden, en heeft eenige grasperken in 't ronde. Verder heeft het huis boven de ziekenzaalen, eenen doorgaanden zolder, welke het licht door verscheidene dakvensters ontfangt.

Hierenboven is nog een byzonder ziekenhuys, hebbende twee Zaalen met losse bedsteden, welken Weeszaalen genoemd worden, alzoo men by overleevering verhaalt, datze ten dienste van de Weeskinderen zouden zyn; doch wyl 'er geen bewys noch aanteekening van gevonden wordt, geheel onzeker. De binne Vader bewoont een afzonderlyk huis, dat redelyk ruim, en in verscheidene vertrekken verdeeld is. Ter verlustiginge is 'er ook een groote tuin regelmaatig met heggen en vruchtboomen beplant, in 't midden van dezelve heeft men een achtkantig speelhuis, en achter, over de singelgraft, een ruime moestuin, ten behoeve van den binnen Vader.

Naa het voltimmeren van 't gemelde groote Huis, was de toevloed der schaamele lieden, gelokt door 't gemak, en goed onthaal, zoo sterk, dat de Burgermeesters en Regeerders noodig vonden, om alle ongeregeldheden voor te koomen aldaar eene wagt van Soldaaten te stellen, en dezelven te bevelen de volgende voorgeschreevene regels wel te onderhouden.

„ Sullen niet toelaten dat yemant in „ het Pesthuys komen, als voorsien „ synde van een behoorlycke acte van „ de Heer van de gebuyrte, uyt de „ welcke ymant in 't Pesthuys is ge„ bracht, behelsende de naem van den „ patient, en de naem van den brenger „ selfs met de woonplaets, en de ver„ claringe dat den thoonder is de va„ der, moeder, kint, suster off broe„ der van een persoon in 't Pesthuys „ zynde.

„ Sullen niet toelaten dat ymant ee„ nige

„ nige spyse off dranck in het Pesthuys
„ brengen, ten zy door expres consent
„ van de Regenten, binnevader, off
„ Doctoren.

„ Sullen niemant in 't Pesthuys in-
„ laeten, als op den tyt en uyte daer
„ toe by de Regenten geordonneert.

„ Sullen letten, dat alle linde, en
„ wolle haeffenisse, dat ymant in 't
„ Pesthuys brengt, werde aengeteyc-
„ kent met de naem, datum en de woon-
„ plaetse van den persoon die 't selve
„ inbrengt, off toegebracht wert.

„ Sullen letten, dat de Schippers,
„ die de siecken in 't Pesthuys brengen
„ met haere schuyten aenleggen voor
„ de plating by de brugge van het nieu-
„ we Pesthuys, die gehouden syn alvo-
„ ren de wagt daer van te verwittigen,
„ en de Schippers daer toe te houden,
„ dat deselve de siecken uyt haer schuy-
„ ten geholpen hebbende met haer by
„ hebbende hulp, terstont met de schuy-
„ ten wederom wechvaeren, en den sel-
„ ven beletten yets te mogen ontfan-
„ gen, off uyt te geven van, off aen
„ yemant in het Pesthuys wesende.

„ Sullen alle persoonen in het uyt-
„ gaen uyt het Pesthuys visiteren, off
„ deselve eenige clederen, wolle, off
„ linde haeffenisse, eetware, spyse, off
„ yet wes anders uyt het huys uytdra-
„ gen, en 't selve bevindende, afne-
„ men, en naer gelegentheyt den uyt-
„ dragers aenhouden, en de Comman-
„ deur, off Regenten van alles waer-
„ schouwen.

„ Gedaen en gearresteert by de
„ Burgemeesters en Regierders
„ der Stadt Leyden, op den
„ II^en. November XVI^c. vier-
„ ensestich.

„ My jegenwoordich

G. v. Hoogheveen.
$\frac{2}{11}$ 1664.

Uit de Archiven van het Pesthuis te Leyden.

Sedert het verdwynen dier besmettelyke ziekte, is dit huis, myns weetens, niet gebruikt, dan in den jaare 1672. en 1673. wanneer 'er geduurende, dat de oorlog in 't hart des lands gedreeven wierdt, veele zieke en gewonde Matroozen en Soldaaten ter geneezinge, of herstellinge, in gehuisvest en bezorgd zyn. Het gevaar over en geene noodlydende behoeftigen aldaar meer zynde, verminderde ook de Liefdegaven, die men gewoon was weeklyks langs de huizen binnen de Stad te verzamelen, tot zoo verre, dat de kosten door de inkoomsten niet konden goed gemaakt worden, des de Regenten zulks te kennen gaven aan de Heeren van den Gerechte, welken daar op het nevensgaande besluit namen:

„ De Regenten van 't Pesthuys ten
„ genoege hebbende doen blyc-
„ ken, dat de weeckelykse Collecte aan
„ de huysen ten behoeve van het voorsz.
„ huys, niet konden ophalen de belo-
„ ningen van de Collecteurs, is by die
„ van de Geregte goet gevonden, dat
„ in plaats van de voorsz. weeckelykse
„ Collecte, alleen jaarlyks, op den twe-
„ den Maandagh in Mey, een generale
„ Collecte door dese Stadt, ten behoe-
„ ve van 't selve huys sal werden ge-
„ daan door de vyff Regenten van 't
„ Pesthuys, een Huysittenmeester en
„ een Diacon, yder geadsisteert met een
„ Bode, die tot dien eynde een schaal sal
„ dragen, en door Bonmeesteren, off
„ die genen, die sy op die tyt daar toe
„ sullen willen gebruycken, aan de re-
„ spective huysen geklopt werden, waar
„ van de ingesetenen vrydags te voren
„ by publycque aflesinge ter peuije van
„ het Raethuys sullen werden verwit-
„ tigt.

„ Aldus geresolveert by die van
„ den Geregte voornoemt, op
„ den XXIII^en. Mey 1697.

„ My jegenwoordig

J. v. Groenendyck.

Uit de Archiven van het Pesthuis te Leyden.

Deeze jaarlyksche geldgadering mede te niet geloopen, en het onderhoud niet minder zynde dan voorheen, inzonderheid omtrent de in stant houdinge van het oudste houte ziekenhuis, keerden zich de Regenten met een smeekschrift aan die van den Gerechte der Stad Leyden, verzoekende het bouwvallige getimmerte te mogen afbreeken, gelyk hen op den 24^en. January des jaars 1717. wierdt ingewilligd, ingevolge van welk besluit, het zelve oude gebouw ten gronde toe geslegt is, blyvende de andere huizingen tot heden in goeden staat.

 Wy

Wy hebben de omſtandigheden van dit Ziekenhuis wat naauwkeurig willen verhandelen, op dat, in tyden van nood, daar ons God genadelyk voor wil bevryden, zulks ſomtyds zou konnen dienen.

De Regenten van dit huis zyn in 't jaar 1762. deeze volgende:

Mr. Leonard van Heemskerk,
Mr. Simon van der Stel,
Jacobus Coox,
Dr. Cornelis van Reverhorſt,
Mr. Adrianus van Heusden.

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

HOFJES OF AALMOESHUIZEN.

Stichting van het Hofje genaamd Jeruſalem, op de Cellebroersgraft.

Onder de liefdaadige Stichters van Aalmoeshuizen, welken thans Hofjes genaamd worden, gebouwd voor arme en van tydlyke goederen ontblootte lieden, verdient Wouter Ysbrantsz. Comans de eerſte plaats; want hy ſchikte zyne huizinge, gelegen op de Zuidweſt zyde van de Cellebroersgraft, niet verre van de blaauweſteeg, tot eene ſaamenwooning van dertien arme Mannen, en bezorgde de zelven met zekere inkomſten tot onderhoud van hun leeven. Willende aldaar eene Capelle Stichten, die de Kruiskapel zoude geheeten worden, om het afbeeldſel van 't Heilige Graf, 't welke hy van Jeruſalem gehaald hadt, in te zetten: en wordt ter gedachteniſſe van zyne reize naar 't Heilige Land aldaar nog deeze getuigenis bewaard:

„ Wouter Comans Ysbrantsz. was fondateur van deſe Capelle, ende van deſe huyſen, ende hy heeft deſe Capelle ende huyſen geſticht in de eere Godes, ende Maria ſyn gebenedyde Moeder, en ſyn twaelf Apoſtelen: ende hy ordonneerde, dat hier in deſe huyſen woonen ſullen dertien eerbare oude mannen, die van tydelick goet vergaen zyn, ten eeuwigen daghe toe: ende hy was te Jeruſalem, anno veertienhonderd tweeënſeſtich. Ende hy ſtarf al eer het werck volmaeckt was, in het jaer ons Heeren M. CCCC. LXVII. op St. Pieters kermis avondt ".

De uiterſte wille van Wouter Ysbrantsz. Comans eige hand, tot de ſtichting van deeze huizinge geſchreeven, wordt in de blaffaard aldaar gevonden, bladzyde 20. N°. 37. en 24. N°. 47. van den volgenden letterlyken inhoud:

„ In 't jair ons Heeren duyſent vierhondert ſeven ende ſeſtich, opte Pinxſter avond, ter eren Goedes, ende der twaelf Apoſtelen, ende der zuver maget Maria, ende alle Godes Heyligen, ende oic die Heylige Drievoudicheit, is dit myn wterſte wille, by myn gaen ende by myn ſtaen, ende oic mit myn ſelfs hant geſcreven.

„ In den eerſten, alſulke huyſinge als ic op die Cellebroedersgraft hebbe ſtaen, die gheve ic puermentlic om Godswillen, ende dair toe make ic dair een Capelle, ende dat ſel heeten die Cruyscapelle, ende men ſal die laten wyen, ende dat heylich graf dair in ſetten; ende voirt in die cameren dair ſellen in wonen dertien arme mannen, die eerlic zyn, ende van goeden ſyn vergaen, die ſal men dair annemen, ende geven hem ſulke proven, als den huyſe vervallen mach: ende wair oic dat die man een wyf had, die ſal oic dair in wonen, alſo lange als die man left, ende niet langher: ende deſe huyſinge heeft belegen, an die Noortſyde, Dirc Dircxz. an die Suytſyde Katryn Dircx dochter, ende ſtrecket voirt wt die graft, tot after die

„ after-

„ aftercamer, ten halve ſloet toe, al- „ ſoet nu betymmert is.

„ Item, noch gheve ic deſe huyſin- „ ge, die helft van negen morgen lants, „ dat gelegen in 't eynde van Waterin- „ ge, ende hiet die Hogewerf, by On- „ ſelairdyc, ende leyt gemeen mit Pou- „ wels Coep, ende gelt vyfendetwintich „ Wilhelmus ſcilden t'sjaris.

„ Item, noch die helft van tiendalf „ morgen lants, ende gelden ſeſtien dalf „ Wilhelmus ſcilt, ende dair gaet of „ drie ende veertich grootte thynsgelde, „ ende leyt in Maeslant, ende leyt ge- „ meen mit Pouwels Coep, ende noch „ drie morgen by Huychgeshoick, en- „ de heeft elf roen dycx, ende gelt „ acht pont vrys gelts, na wtwyſinge „ der cedulen.

„ Item, noch beſpreke ic totten huys „ voirſz. hondert cronen wt myn co- „ manſcap, tot die Capelle te verſien, „ boicken, kelken, ornamenten, ende „ ander ſyeringe, ende een miſſe ter „ weecke, alle Vridages.

„ Item, deſe voirſz. Cappelle mit „ ſulke huyſinge, die ſette ic, by rade „ der Stede van Leyden, in de Huſit- „ temeeſters handen, dat ſy dair toeſien „ ſullen, dat men dair twee eerlike man- „ nen, omtrent die graft dair toe ne- „ men ſal den huyſe te bewaren, geli- „ ke hoir ſelfs goeden, ende als dair „ een ſterft, ſoe ſullen die Huyſitte- „ meeſteren mit die twee mannen een „ ander goet man dair inne ſetten, op „ hoir conſientie.

„ Item, hier voir ſullen die Huyſitte- „ meeſteren hebben hondert croenen (2), „ ende dair voir ſullen zy weder wt- „ reycken die dertien arme mannen, die „ in den voirſz. huyſe wonen, opten „ heyligen Kersavont, elc een niewt „ hemde.

Uit de Archiven van het Hofje van Jeruſalem.

Verdrag van Wouter Ysbrantszoon met den Commandeur en Cureit van Sint Pieterskerk, over het ſtichten van eene Kapelle en woo- ningen op de Cellebroersgraft, genaamd Jeruſalem.

„ Hier begynt die fondacie van Jeru- „ ſalem op die Broergensgraft, die „ die Commenduier, ende Wouter „ Ysbrantzoon t'ſamen geordiniert „ hebben mit meer ander toe in- „ der tyt weeſenden; ende hoer „ macht is mit een inſtrument van „ Meeſter Jan van Leyden, ende „ ghescict is in 't jaer XIIII^{C}. „ LXVII. opten 11. den dach in „ Aughuſtus, ende gecopiert ſtaet „ in Jeruſalems regiſter, die eerſte „ brieff.

„ In den name der heiliger Drievou- „ dicheit, als des Vaders, des Sons, „ ende des heiligen Geeſtes, amen. Ic „ Jacop Martynz. van der Wairt, bru- „ der van der Duitſcer orden, Comen- „ duier, en Cureit van Sinte Pieterske- „ ric binen Leyden, doen condt ende „ kenlic alle den ghenen daer deſe te- „ genwoerdighe voer ſal comen, dat ic „ voer my, ende minen nacomelingen, „ als in 't Cuiercitſcap voerſz. mit ry- „ pen rade, volcomen concent, ende „ belivinge des eerſamigen geeſtelicken „ Heer, Heer Claes van Duitsſenlant, „ Commenduier der Balien van der Bies- „ ſen ende Wttrecht, ende der gemeen- „ re Commenduiren, ende gebiet Hee- „ ren der Balie van Wttrecht des ſel- „ ven orden voerſz. die vergadert ſyn „ geweſt in onſſen Capittel, te Wt- „ trecht gehouden ende celebreert des „ Sonnendages na Egedii, anno LXVI. „ laets geleden om den dienſt ende eer „ Gods te vermeeren, ende te vorde- „ ren, ende wyt ſonderlinge begerte „ ende otmodicheyt voerſoech van den „ eerſamigen man ende poerter van Ley- „ den Wouter Ysbrantz. wonende in „ der prochie van Sinte Pieterskeric „ voerſz. concenteert ende belieft heb- „ ben concentſiert ende believe mit goe- „ den voerſienicheit, als een Cureyt van „ Sinte Pieters voerſz. ende onſſe er- „ wardige Heere, ende Vader in Go- „ de, David van Burgongen, Biscop „ van Wttrecht, nu ter tyt concente- „ ren, veſtichen, ende confermeeren „ wil, alle alſulke punten van gra- „ cien ende prevelegen, oec van voer- „ warden ende condicien als hier na „ vol-

(2) Hier omtrent taſt de Burgermeeſter Orlers mis, voegende pag. 144. hier by: *Jaarlyks.*

,, volgen ende befcreven ftaen.
,, In den eerften, foe fel Wouter Ys-
,, brantz. voerfz. een Capelle mit een
,, altaer mogen doen oprechten, tym-
,, meren ende maken op een plaetffe ge-
,, hieten die Cellebroedersgraft, gele-
,, gen ende ftaende in Sinte Pieters pro-
,, chie voerfz. ende hy fel dat altare mo-
,, gen doen wien alleen, mar die Cap-
,, pelle nummermeer, dan by fonder-
,, linge oerloef des Cuiereyts van Sinte
,, Pieterskeric, in der tyt wefende, en-
,, de fel nu ende ewelic fonder kerichof
,, bliven, ende tot ghenen dagen fepul-
,, tuyer mogen hebben.
,, Item, foe fel Wouter voerfz. in
,, defe Cappelle een miffe mogen doen
,, lefen, ende niet fingen, alle weecke
,, des Vridages, ende niet meer voer
,, die XIII. arme mannen, die om die
,, Cappelle voerfz. wonen fullen; wt-
,, genomen of enich van defe na befcre-
,, ven hogetyden, als die hogetyden van
,, onffer Liever Vrowen dagen, die
,, heilige XIII. en dach, Sinte Pieter
,, ende Sinte Pouwels dach Patronen van
,, die voerfcreven Prochiekerke, alle
,, Heiligen dach, ende alre Zielen dach,
,, quamen off valden te comen op een
,, Vridach, foe foude men die miffe le-
,, fen Donredages te voeren, of fater-
,, dach daerna.
,, Item, oft geborde, dat enich van
,, die XIII. arme mannen gehilickt waer,
,, ende een geëchte trouwede wyf had-
,, de, foe fel fyn wyf mit hem vry mo-
,, gen wonen, om fyn gemack te doen,
,, ende beide voer een percoen gerekent
,, wefen, behalven haer dienners, die
,, fy van noets weegen behoven fellen.
,, Item, op defe Cappelle fel Wouter
,, voerfz. mogen doen hangen een cloc-
,, ke wegende XXIIII. pont, ende niet
,, meer, daermen mede luiden, ende
,, een teiken doen fel voer die XIII.
,, armen mannen, om die te ropen, en-
,, de te bet te comen totter Cappellen,
,, om die miffe te comen horen.
,, Item, foe en fel gheen geeftelic
,, georden, off religoes Priefter die mis-
,, fe in defer voerfz. Cappelle mogen
,, bedienen; wtghenomen een regelioes
,, Priefter van der Dutffer oirden, alfo
,, als die Cappelle ftaet onder die pro-
,, chie Keric, die welke toe behoert
,, den Duitffchen oerden; maer het fel
,, weefen een erlic bequaem waerlic
,, Priefter, die welke Wouter Ysbrantz.
,, voerfz. off die Procuratoers, off den
,, ghenen, die bewynt van defer Cap-
,, pelle huysfinge hebben fullen, die
,, Commenduier, ende Cureit van Sin-
,, te Pieters Kerick, inder tyt weefen-
,, de, prefenteren fullen, ende die Com-
,, menduier ende Cureit voerfz. fel hem
,, dan mynlic admitieren ende toelaten,
,, die defe miffe fel mogen bedienen.
,, Item, defe Priefter en fel gheen be-
,, wynt, noch regement hebben van der
,, Cappellen van die huysfinge, hy en
,, fel oec gheen biecht mogen horen,
,, noch predicken, noch collacie doen,
,, noch enige Sacramenten miniftreren,
,, noch hy en fel hem tot genen dagen
,, enige prochie rechte mogen onder-
,, winden te doen in ghener manieren,
,, dan des Vridages in die Cappelle een
,, miffe fimpelic moghen lefen, ende
,, niet fingen, als voerfz. ftaet, ende
,, defe miffe fel altyt wt ende gedaen
,, weefen tot VIII. uieren, op dat die
,, moeder Kerke daer by niet gehindert
,, off belet en waer, off en fy.
,, Item, waert fake, dat die Priefter voer-
,, noemt, die die toegelaten waer van den
,, Commenduier ende Cureit in der tyt
,, weefende, hem tot onwille waer mit
,, fyn dienfte, of, mit ander merkelic-
,, ke gebreken, foe foude die Commen-
,, duier, ende Cureit voerfz. hem van
,, finen dienft mogen verlaten, ende off
,, fetten fonder iemans wederfeggen,
,, ende foe fel die Commenduier ende
,, Cureit mit raet ende hulpe der Rech-
,, toren van defer Capellen, ende wo-
,, ninge, een ander bequamen Priefter
,, daertoe helpen ordineren, ende hel-
,, pen fetten, om die miffe Vriedages
,, daerto mogen lefen.
,, Item, defe Cappelle, ende defe
,, plaetffe mitter huisfinge ende wonin-
,, ge, die gemaeckt fullen weefen voir
,, die XIII. armen mannen, die deer wo-
,, nen fullen, en fal nimmermeer tot
,, ghenen dagen mogen worden enich
,, Cloefter, convent, off vergaderinge
,, van eniger hande oerden van mannen,
,, off van Vrouwen, maer fal altoes bli-
,, ven, fyn, weefen alft fondeert ende
,, gemaeckt is tot die XIII. arme man-
,, nen behoeft.
,, Item, foe en fellen ghen mannen
,, perconen, off vrouwen, noch niemant
,, anders, van wat ftaden, graden, off
,, condicien dat fy fyn, tot ghenen da-
,, gen in defer voerfz. Cappelle mogen
,, maken, fetten, of ordoneren, off
,, doen maken, fetten, of ordeneren
,, enige vergaderinge van. bruederfcap-
,, pen, fufterrenfcappen, of gilden, of

,, eni-

„ enige meer geestelicke dingen daer „ te oirdeneren, ofte laten doen dan „ voersz. is, dan alleen die oue Misse „ des Vridages, als voersz. staet, ten „ sy by sonderlinge oerloeft wille, en- „ de volcomen consent [des] Commen- „ duier, ende Cuireits voersz. dan inder „ tyt wesende.

„ Item, soe en sellen die XIII. ar- „ me mannen nocht die Capelle mit hoi- „ ren begripe tot ghenen dagen mogen „ staen onder enige prochien, of sorge „ van enigerehande oerden, hoe die ge- „ nomt mogen weesen, maer sellen al- „ tyt staen ende bliven onder die pro- „ texcie ende sorge van die Moeder „ Kerke Sinte Pieters voersz. ende sy „ sullen altoes al haer sacramenten ot- „ moedelicke ontfaen wyt die Moeder „ Kerke, als ander goede ondersaten, „ ende prochiaenen sculdich syn te doen.

„ Item, op dat die Moeder der hei- „ liger Kerke van Sinte Pieters Keric „ in deser gracie ende previlegie, die „ Heer Jacop van der Weert Commen- „ duier, ende Cuereit voersz. Wouter „ Ysbrantz. voersz. vuyt rechter minne „ ende om die ere Gods te vermeren, „ gegunt ende gegeven heeft, niet ver- „ aftert en wort, nocht scade ende li- „ de, maer om onderdanicheit der hei- „ liger Kerken, ende der Cuieren van „ Sinte Pieter Keric vorsz. altyt te be- „ wysen, soe sel Heer Jacop Commen- „ duier, ende Cuereit voersz. ende sy- „ nen nacomelingen, die Cuereitten van „ Sinte Pieters weesen sullen, voer „ allen desen gracien, ende prevelegen „ voernoemt, ende voer allen offerhan- „ den, die in die Capelle in bloken, „ of buiten bloken geoffert sellen wor- „ den, of anders in besprech, of in te- „ stement gemaket, of gegeven wor- „ den, hebben tot ewichen dagen alle „ jaer III. gouden CoervorstenRynssche „ gulden t's jaers ewelicken duerende, in „ manieren als hier na bescreven staet.

„ Behoudelicken ende vuytgenomen, „ of hier namaels geboerde ende geviel, „ dat dese voernomde plaetsse, ende er- „ ve daer die Capelle, ende dat heilige „ graft mit die huissinge, die Wouter „ Ysbrantz. gegeven ende gemaekt heeft „ tot behoeft XIII. armen mannen iet „ vermerdert worde van lande, erve, „ ende huyssen, daer an, ende daer om- „ trent gelegen, dan sy nu ter tyt heb- „ ben begrepen, ende gemaekt staen, „ dat is aldus te verstaen, of an desen „ selven erven eenen woninge, ende be- „ grip voersz. meer lants, erve, of „ huyssen daer an ende omtrent gele- „ gen, angecoft worde, om meerder „ wytte, ende ruimer plaetse, ende be- „ grip te hebben, of dat an desen er- „ ve, ende begrip voersz. meer lants, „ huyssinge daer an ende omtrent gele- „ legen to gegeven worde, of in ael- „ misse, of in testement besproken wor- „ de, dan die XIII. arme mannen nu „ ter tyt hebben, besitten, ende ge- „ bruken; daer voer sel die Commen- „ duier ende Cuereit van Sinte Pieters „ Keric voer syn scade ende verlies jaer- „ lix hebben also veel meer renten, be- „ halven die III. gouden Rynsgulden t's „ jaers voernoemt, als IIII. goede ver- „ standele geleerde mannen, die men daer „ toe kiessen sel, binnen een maent tyts, „ an beiden siden elx II. te witen, IIII. „ te samen dat vuytspreken sullen, ende „ dese IIII. goede verstandelle geleerde „ mannen sullen dat minentlick ramen, „ ende ordeneren, ende vuytspreken, ten „ lancsten binnen een half jaer na dat „ sy daer toe genomen ende gecoren „ syn, daer voer te gheven, ende te „ betalen jaerlix, als van rechts ende re- „ den wegen toe behoert. Ende of de- „ se IIII. geleerde mannen niet en moch- „ ten, noch en conden eendrachtelic „ over een comen ende sluiten, dat . . . „ verhoeden moet, soe sel die Deken „ van Naeltwick, dan in der tyt wee- „ sende, een overman altyt weesen, en- „ de mit wat II. van de IIIIen. dat hy „ toe valt, ende rechtelicken sluit, dat „ sel dan van waerden weesen en voert- „ ganc hebben.

„ Item, op dat ymmers Heer Jacops, „ Commelduur ende Cuereit voersz. en- „ de synen nacomellingen als 't uit Cue- „ reitscap voersz. voer alle dese gracie „ ende prevelegen alle jaer tot enigen „ dagen wel voldaen ende betaelt mo- „ gen worden, soe is my Wouter Ys- „ brantz. myn begeren ende vuytterste „ wille, dat immers alsoe te gescien, „ ende nae te gaen, waer ic om Wou- „ ter voersz. bewysen, verseker, ende „ gheve mit minen vrien moetwille „ voer my, ende minen erven, ende „ voer die ghene die Rechtoers, of Procu- „ rators sullen weesen van dese Cappel- „ le, erve, huyssinge, goeden, ende ren- „ ten voersz. Heer Jacop Commenduier, „ ende Cuereit voersz. ende sinen naco- „ mellingen III. Coervorster Rynsgul-

 „ den

,, den tsjaers toet ewigen dagen duieteende, off ander payment dier warde tyt ende op een woninge, ende op een hoffſtede, ende op die gerecht helfte van een ſate lants van IX. morgen, ghelegen in Naeldwickerbroeck, die welke ghehieten is die hoge werf, ende ic Wouter gemeen hebbe mit Pouwels Coernelis Jansz. mit ghemeender arden ende gemeinger der voer, daer die gerechte helft van den IX. morgen voerſz. een ygelic van ons twien toebehoert, ende gebruikt nu ter tyt Diert Hugen Zoon: Ende oft geboerde, dat Heer Jacop Cueteyt voerſz. ende ſinen nacomelingen ghen betaelinge en geeregen, dat God verhoeden moet, ſoe mach Heer Jacop Cureyt voerſz. ende ſinen nacomelinge altoes haer verhalen an die rechte helfte van die IX. morgen lants, na vuytwysſinge des briefs, die ic Wouter Ysbrantz. Heer Jacop Commenduer ende Cuereit voerſz. gegeven hebbe.

,, Ende want ic Heer Jacop Commenduier ende Cuereit van Sinte Pieters Keric voerſz. begere ende wil dat alle deſe punčten, voerwarden, ende condicien onverbrekelic, ende wel gehouden ſullen worden tot ewigen dagen, ſoe hebbe ic in orconden ende een getugenniſſe der warheit, voer my, ende minen nacomelingen, die Cureiten van der ſelver Kerken ſullen weeſen, myn Zegel mit wetenheit an deſen brieff gehangen.

,, Ende want ic Wouter Ysbrantz. voerſz. alle deſe puncten, voerwaerden, ende condicie, in deſen tegenwoerdige brieve begrepen, voer my, minen erven, ende nacomelingen, ende voer die ghene, die van deſen Capelle, erve, huysſinge, goeden, ende renten, Rechtoers Procuratoers in toecomende tyden ſullen weeſen, angenomen hebben, ende annemen, die ſoe vaſt ende geſtade te onderhouden, ende alſo nae te gaen tot ewichen dagen, ſoe hebbe ic Wouter voerſz. voer my, minen erven, ende nacomelingen, ende voer die gene, die Procuratoers off Rechtoers van deſer Capellen, erven, huysſingen, goeden, ende renten weeſen ſullen, deſe brief mit myn zegel vuythangende wetenheit mede beſegelt tot een getugenniſſe der warheit, ende onverbrokenheit alle deſer punten voerſz.

,, Ende om meerre ſekerheit, veſticheit, ſoe hebbe ic Jacop Commenduier ende Cuereit voerſz. ende ik Wouter Ysbrant Zoon voerſz. gebeden ende bidde onſſen eerwardige in Gode Vader, ende Heere David van Burgongen, Biscop van Utrecht, dat hy alle deſe punten, voerwarden, ende condicien in deſe brief begrepen, mit ſinen brieve ende zegele doerſteke, veſtige, ende confirmeren wil, om tot ewigen dagen vaſt ende onverbrekelic te houden.

,, Que omnia & ſingula premiſſa ,, dictus Jacobus Martynii de ,, Wort, & Cetera.

Uit een oud ſerkament MS. of Blafſaard.

Die van den Gerechte der Stad Leyden beveſtigen de maaking en ſchikking van Wouter Ysbrantz. Comans, omtrent het Hofje van Jeruſalem gedaan, op dat zyne Weduw geene verandering daarin zoude maaken.

,, In eenen bezegelden Openbrief van dato XIV^C. LXIX. den vyftienden May, is by die van den Gerechte door hun zegel bekrachtigd, het volgende aan het Hofje van Jeruſalem toegeweezen:

,, Eerſt, als van der huizinge en erve, die Wouter voorſchreve gekogt, en getimmert heeft, ſtaende in het nieuwe land, op die Cellebroedersgraft, geheten Jeruſalem met der Kapelle daer toe behorende, en daer Wouter Comans voorſchreve zelve perſoonen in geſtelt heeft, om Godswil daer in te woonen, en daer of een ofſtal gedaen, en by den Biſſchop van Utrecht gemortificeert heeft, dat die gifte en timmeringe, gelyk hy die by zyn leven getimmert, gemaičt, gegeeven, en geruimt heeft, van waerden wezen, en blyven zal, zonder dat Alyt, Wouter Ysbrants Comans zaligers Weduwe, als een boelhoudſter, daer voor of daer jegen iet

,, we-

„ weder uitnemen zal, zoo als Alyt
„ voorschreve, by Wouters voorschre-
„ ve leven, daer jegen niet geacht, of
„ gezeyt en heeft met recht, off anders,
„ dat blykelyk is.

„ Item, als van den landen en ren-
„ ten, die Wouter voorschreve den ar-
„ men, wonende in de voorschreve hui-
„ zinge, geheten Jerusalem, gegeven
„ heeft, na inhout zyns testaments,
„ dragende XX. Willems schilden, en
„ en een quartier van eener Willems
„ schild 'sjaers, en achte pond Komans
„ pajement 'sjaers. enz.

Het schynt dat dit besluit van den Gerechte de Weduwe bewoogen heeft om afstand te doen, want men vindt onder de oude stukken van 't gemelde Hofje nog eenen brief, by welken „ Alyt „ Wouter Ysbrants Weduwe, overge-
„ geeven heeft, en quytgeschouden, tot-
„ ter Cappelle van Jerusalem, ende tot-
„ te dertien arme mannen behoef, alle
„ recht en eygendom ende toeseggen,
„ dat Alyt voirsz. an die huysinge miter
„ Cappelle te seggen heeft, ende al-
„ sulke landen, ende renten, als Wou-
„ ter, hoir man, in testament, totter
„ voirsz. huysjes behoef, besproken
„ heeft tot ewigen dagen dair an te bli-
„ ven.

Insgelyks hebben de Susteren van Roemburch, ten voordeele van de Broederen van Jerusalem, afstand gedaan van alsulke erfnisse, en maakinge als Kristyn, Mouweryns Dochter, haare mede Zuster, konde eischen uit de naalaatenschap van haaren Oom Wouter Ysbrantz.

Uit de Archiven van het Hofje van Jerusalem.

Dit's de tafel 't gene dat aengaet die Cappelle, huysinge, ende erve, staende op die Cellebroederen graft tot Leyden, en die dertien mannen daer inwonende; ende mede dat aengaende den Broederen van Jherusalem, die hoir broederschap houden binnen Leyden.

1. „ Eerstelyck, van dat consenteert
„ en toegelaten is, dat men die
„ Cappelle van Jherusalem heeft doen
„ maken mit dat Outaer daerinne staen-
„ de, omme dat te wyen alleen, ende
„ Cappelle nimmermeer, ende ewelic
„ sonder Kerkhof blyven, noch Sepul-
„ turen daer hebben, in gener manie-
„ ren.

2. „ Item, van dat men alle Vryda-
„ ges lesen zal, niet singen, in der Cap-
„ pellen voorschreven een misse, uut-
„ genomen of Hoochtyden quamen op
„ Vrydagen, soe soud men die lesende
„ misse mogen doen des Donredages
„ dair te voren, of Saterdages daer aen-
„ volgende.

3. „ Item, of enich van der dertien
„ arme mannen, een getrouwt Wyf
„ had, dat Wyf zal met hem mogen
„ woonen, also lange als hy left, ende
„ hoir dienaers, die zy behoeven sullen,
„ en beyde voor een pairsoen gerekent
„ wesen.

4. „ Item, een clocke in der voirste
„ Cappelle te hangen, die wegen zal
„ vierentwing pont, ende niet meer.

5. „ Item, gheen gheordende, of re-
„ ligiois Priester en sal die voorschre-
„ ven misse doen, dan een van der Duyt-
„ scher Heren, ende het sal wesen een
„ wairlic, eerbaer, en devoit Priester,
„ die men presenteren sal den Comman-
„ dueyr, ende Cureyt, dien hem ad-
„ mitteren, en verlaten sal.

6. „ Item, dese voirschreven wairli-
„ ke Priester, en sal geen bewint heb-
„ ben in den huyse en Capelle, noch
„ geen biecht horen, noch prediken,
„ noch collatie doen, noch enige Sa-
„ cramenten ministreren, noch prochie
„ rechte hem onderwinden, dan die
„ voorschreven misse suiverlic te lesen,
„ ende sal altyt uyt wesen te acht uren.

7. „ Item, wair dat sake, dat dese
„ wairlike Priester t'onwille wair, te-
„ gen die gene die hem toegelaten had-
„ den, soe sal hem de Commanduyer,
„ ende Cureyt, mogen offetten, ende
„ een ander Priester in die Stede set-
„ ten.

8. „ Item, dese Cappelle ende huy-
„ singe en sal nymmermeer mogen wer-
„ den een Cloester, Convent, of ver-
„ gaderinge van eenigerhande orde van
„ mannen noch Vrouwen p. pæn.

9. „ Item, men en sal tot ghenen da-
„ gen maken, setten, noch ordineren

„ enige vergaderinge van Broederſchap-
„ pen, Suſterſchappen, of Gilde, in de
„ voirſchreven Cappelle, ten ſy by con-
„ ſent ende wille van den Comman-
„ duyer en Cureyt van Sinte Pieters,
„ in der tyt weſende.

10. „ Item, ſoe en ſullen die XIII.
„ armen mannen, noch die Cappelle
„ mit hoir begrype, mogen ſtaen onder
„ enige protectie van ander Orde, mer
„ altyt ſtaen onder hoir Moeder Kerk
„ t Sinte Pieters, ende ſullen alle ont-
„ fangen hoir Sacramenten, als ander
„ Prochianen die geſeten binnen der
„ voirſz. Prochie.

11. „ Item, dat die Commanduyer
„ alle jairs, ten eeuwigen dagen, heb-
„ ben ſal van der voirſz Cappelle, huy-
„ ſinge, ende erve, drie goude Ryns-
„ gulden t'sjairs.

12. „ Item, wair dat ſake, dat deſe
„ voirſz. Cappelle, huyſinge, ende er-
„ ve meir ende grooter wyer, breder,
„ of langer gemaict, ende getymmert
„ worde van landen, erven, of huyſen
„ dair omtrent gelegen, dair voir ſoe
„ ſal die Commanduyer, dan dair voir
„ hebben, boven ſyn voirſz. Koervorſt-
„ che Rynsgulden t'sjairs, ſoe veel als
„ vier goede verſtandige, geleerde man-
„ nen, an beyde zyden elcx twee, dat
„ ſeggen ſullen, die Commanduyer dair
„ voir te hebben.

13. „ Item, wairt, dat die Com-
„ manduyer alle jairs niet betaelt en wor-
„ de die voirſz. Rynsgulden, ſoe ſal hy
„ des verhalen mogen op ende an Jhe-
„ ruſalems woninge ende hofſtede, groot
„ die helft van IX. mergen lands, ge-
„ legen in NaeldwyckerBroek, gehie-
„ ten die Hogewerf, nar inhout des
„ briefs die der Commanduyr dair of
„ heeft van Wouter Ysbrantsz.

„ De eerwaerdigen in Gode Heer
„ David van Bourgoendie, Biſſcop van
„ Utrecht, heeft in 't Latyn mit ſynen
„ opene beſegelde brieven alle die pun-
„ ten, voirwairden, ende conditien ge-
„ confirmeirt, die beſcreven ſtaen in den
„ brief, die Heer Jacob van der Voirt,
„ Commanduyer, ende Wouter Ys-
„ brantsz. elc mit hoir ſegelen hebben
„ beſegelt.

„ Item, Heer Heyndric van Hacfort,
„ Landcommanduer, heeft oic alle die
„ punten, voirwairden, ende conditien,
„ die beſcreven ſtaen in den brief, die
„ Heer Jacob, ende Wouter beſegelt
„ hebben, geoorloft, geconſenteert,
„ ende geconfirmeert, tot ewigen da-
„ ge te onderhouden van wairden.

„ Dit nairbeſcrevene heeft Heer
„ Aelbrecht Roelosz. van Ba-
„ ren, Broeder des Duytſchen
„ oirdens, ende Commanduyer
„ van Sinte Pieters Kerk, Jhe-
„ ruſalems Cappelle en huyſin-
„ ge gegeven, gegunt, ende
„ beleent, mit ſynen beſegel-
„ den brieve getekent den ne-
„ genden February, anno veer-
„ tienhonderd vierenſeventig,
„ dat hier nair volcht:

1. „ Eerſt, datmen in de Capelle voir
„ die dertien arme mannen, ende die dair
„ comen van devotien, om mis te hoe-
„ ren, tot ewigen dagen ſal mogen al-
„ dair leſen een miſſe's daechts, ende
„ niet meer miſſen op enen dach dan
„ die een miſſe allien, ende elc miſſe
„ ſal altyt wt weſen voir acht uren So-
„ mers, ende des Winters eer datmen
„ omme luyt in der Prochie Kerk van
„ Sinte Pieters.

2. „ Item, des Sonnendaechs en ſal
„ men aldair gheen miſſe doen, wtge-
„ nomen die Hoechtyden [op alle on-
„ ſer Lieve Vrouwe dage, Witten Don-
„ redach, Paeſchavont, ons Heren He-
„ melvaertsdach, des heiligen Sacra-
„ mentsdach, Sinte Pieter en Pouwels-
„ dach, Patronen van deſer voorſz.
„ Kercke, aller Heiligendach, en alle
„ Zielendach] die ſtaen beſcreven in de-
„ ſen ſelven brief, op dien dach en ſal
„ men geen miſſe toelaten, wtgenomen
„ opten Palmendach ſalmen miſſe aldair
„ doen mogen, ende die wtweſen eer
„ datmen die palmen wyet inder Pro-
„ chie Kerk.

3. „ Item, gheen gheeſtelycke georde
„ Prieſter en ſal wekelics deſe miſſen
„ doen, mer die Commanduyer, of ſyn
„ Heren ſullen die mogen doen, ende
„ of zy 't ſelve niet en deden, ſoe ſal
„ een waerlic Prieſter dat doen, dair die
„ Commanduyer mede te Vrede is, en-
„ de deſen wairliken Pieſter en ſal den
„ Commanduyer hinderlic noch ſcade-
„ lic weſen in rechten en gewoente ſy-
„ ner Kirken, en noch meer ſtaende in
„ dit ſchrift.

4. „ Item, datmen in der Cappelle
„ jarlix doen ſel op hoir Kermis dan
„ weſende in der voirſz. Cappelle,
„ een ſingende miſſe van eenen Duyt-
„ ſchen Heer, ende men ſal den voirſz.
„ Duytſch Heer tot preſenten dair voi-

„ re

„ te geven een goetstoep Rynswyns, „ gelyc men in anderen Cappellen geeft, „ die onder onse Prochie staan, van „ missen die gesongen worden, enz.

„ Item, doer Heer Aelbrechte Com- „ menduyer voirsz. brief is een transfix- „ brief doirsteken, besegelt met Johan „ van Drongelen Lantcommanduyer ze- „ gele. Welk transfixbrief inhout, dat „ die Lantcommanduyer belieft, ende „ approbirt alle punten in Her Ael- „ brechte Commanduyer voirsz. bese- „ gelden brieve beschreeven.

„ Item, een brief besegelt metter „ Stede segele van Leyden, inhouden- „ de, dat die Stede Jairlicx stellende is „ die Capelle en huysen van Jherusa- „ lem, en die dertien arme mannen, „ aldaer wonende, anderhalf pont groot „ 's jairs, losrenten tegens den penning „ Sestien: voorts worde yet versuymt „ in der betalinge der renten voirsz. „ soe sullen die ontfangers der renten „ voirsz. mogen vertheden op elc pont „ groot, tot elker weecke, ses Comans „ grooten, tot den tyt dat dese renten „ wel betaelt zyn.

Onder verscheidene Landen, huizen, renten, en andere giften en maakingen aan het gemelde Hofje gedaan, die aldaar aangetekend gevonden worden, dunkt my deeze te aanmerklyk om de plechttigheid, hier niet te laaten volgen:

„ In 't jaar 1511. is by testament van „ Meester Geryt Wit, Priester van St. „ Pancraeskerk, den armen in Jerusalem „ gemaakt, behalven enige andere gif- „ ten, mits dat zy op zyn jaergetyde „ in St. Pancraeskerk 's morgens kwa- „ men, door ziekte niet verhindert we- „ sende, en baden voor de ziel van „ Meester Geryt voorsz. onder de misse „ hunne offerhande doende, aen een „ ygelyk der arme mannen zou door de „ Huiszittemeesteren uitgereikt worden „ acht penningen paijements aen gelt, „ een halve pint zoete of Rynsche wyn, „ en daer toe een wittebrood van vier „ penningen paijements. Welke me- „ morie alle jaaren zal gehouden worden, „ op Sondag en Maendag na St. Lam- „ brechts dag. [vallende in Septem- „ ber].

Uit de Archiven van 't Hofje van Jerusalem.

Op Francyn waaren geschreeven de naar volgende Regels, waar na de inwoonders van Jerusalem zich zullen gedragen, zynde in 't jaar 1630. *by de twee Regenten en twaalf Huiszittemeesteren op gesteld, en besloten: dat niemant in de zelve huisjes zoude mogen wonen, ten zy, dat zy die beloofden te onderhouden, en daar toe onderteekenden met hunnen eigen naam of merk*

1. „ Dat in den selven Godshuysen „ sullen woonen dertien Arme „ mannen, die Eerlyk zyn, en van goe- „ den zullen wesen vergaan

2. „ Zal yder manspersoon hem moe- „ ten te vreden houden met zodanige „ portie als den huyse vervallen mag, „ en hen toegeleit zal worden by de „ Regenten van 't voorsz. huis.

3. „ Dat yder manspersoon die een „ vrou heeft, dezelve vrou zal met haar „ man mogen inwonen, zo lang als de „ man leeft, maar langer niet, en bin- „ nen ses weeken naa 't overlyden van „ haaren man, zal dezelve vrou uit den „ huyze van Jerusalem moeten vertrek- „ ken, en voor haar vertrek zal de vrou „ met de Regenten haar en haars mans „ goederen te zamen deelen, en elks de „ helft van die behouden; maar de kle- „ deren van linnen of van wollen mits- „ gaders alles wat tot den Lyve ende „ geryve van den man heeft gehoort „ ende gedient, zal den huyse alleen be- „ houden, daar tegen zal de vrou haare „ kleederen en alles wat tot haar lyf be- „ hoort behouden, en in gevallen de „ vrou voor haaren man komt te over- „ lyden, zo zal de man alle zyne vrous „ goederen moeten behouden, mits haar „ eerlyk ter aarde bestellende, zonder „ dat imand van haare Vrienden of erf- „ genaamen yet van dezelve goederen „ zullen mogen genieten, 't zy by suc- „ cessie, Testament, Codicille, gifte „ uit zaake des doits, of eenigsints an- „ ders, en wanneer de man komt te „ overleiden, zo zullen alle de zelve „ goederen ten behoeven van den huise „ blyven, en by zo verre als de vrou

„ binnen de ses weeken naer haars mans „ doot, of alvoore zy vertrokken is, in „ den huyze geraakte te overlyden, zo „ zal alle hare goederen ten behoeven „ van den huise aldaar ook moeten blyven.

4. „ Zo wort verstaan, dat het voorsz. huis regt heeft by afsterven van „ imant van de mansperzoonen, tot alle „ hunne goederen geene uytgezondert, „ zo wel op de goederen die binnen den „ zelven huyse zyn, als alle andere goederen buyten den voorsz. huise berustende, zo roerende als onroerende, „ geene ter waereld uitgezondert, hoe „ dezelve verkregen zouden mogen zyn, „ 't zy hen opgekoomen ende aanbestorven door successi, Testament, „ Codicille, gifte ter zaaken des doots, „ ende andere des levenden of eenigzints „ anders.

5. „ Zal niemant van de Perzoonen „ 't zy mannen of vrouwen, terwyle „ zy in den voorsz. huyze wonende zyn „ in prejuditie van den huyze geen goederen 't zy roerende of onroerende, „ obligatien, actien en Crediten, geene uitgezondert, mogen verkopen, „ Transporteren, Cederen en wegmaken, zo by giften onder den levenden „ als andersints, buyten speciaal consent „ van de Regenten van den voorsz. „ huyse, alles op pene van nuilliteyt, en „ dat de tegendoender metter daat alle „ zyne verdere goederen verbeuren zal „ ten behoeven van den voorsz. huyse, en boven dien uyt den huyse gezet te worden, zo 't de Regenten „ gelieft.

6. „ Zal niemant van de Mannen uit „ den huise voorsz. mogen weder vertrekken onder wat pretext 't zelve „ zoude mogen zyn, zonder speciaal „ consent van de Regenten van den „ voorsz. huise, op pene dat den jegendoender met ter daat verbeuren „ zal alle zyne goederen, geene uitgezondert, ten behoeve van den voorsz. „ huise.

7. „ Zullen geen perzoonen in den „ voorsz. huyse woonende, by den huisen moge gaan beedelen of hun brood „ halen.

8. „ Zal niemant des Somers nog des „ Winters 's morgens, alvoren de werk „ klok luit, uit vermogen te gaan, en „ 's avonds, naa de zelve klok geluit „ heeft vermogen binnen te komen, ten „ waar de noot zulks vereyschten en „ de poortier hen daar inne wilde geryven.

9. „ Zal niemant 's nagts buiten den „ huise mogen blyven, sonder alvoren „ te hebben speciaal consent van de Regenten.

10. „ Zal niemant eenige kinderen by „ hem binnen den huise metter woon „ mogen neemen.

11. „ Zal geen perzoon vermogen „ eenige menschen, 't zy Mannen of „ Vrouwen, 's nagts in zyn woonplaats „ te doen logeren, dan met speciaal „ consent van de Regenten deser huisinge.

12. „ En zal geen Mansperzoon, „ wiens huisvrou overleeden zynde niemant tot zyn hulp vermogen inne te „ nemen, dan met speciaal consent van „ de gemelde Regenten.

13. „ Zal alle ende ygelyken in den „ gemelden huise woonende hem moeten stil ende modest gedragen, zonder eenige onrust in den zelven huise „ te maaken, zoo jegens de bewoonders „ van den huyse als yemant anders, op „ pene door dezelve Regenten uit den „ zelven huise gezet te mogen worden.

14. „ Zal een yder bewoonder met „ zyn vrou, de Regenten van deese „ huisinge, mitsgaders de Huiszittemeesteren en Aelmoessenicrs met alle „ eerbiedigheit en Reverentie moeten „ bejegenen, op pene dat den jegen „ doender metter daat uit de gemelde „ huisinge zal worden gezet.

15. „ Zullen de Regenten met de „ Huiszittemeesteren en Aalmoesseniers „ absoluyt vermogen hebben, om den „ jegendoender of jegendoenders, uit „ deeze huysinge by hun eyge autoriteit vermogen te zetten, zonder den „ Offisier of ymant anders, zo 't hen „ goeddunkt, daar over te roepen en „ hen luiden de portie van den huyse „ mogen onthouden.

16. „ Zullen alle mannen, jegenwoordig in den Godshuise wonende, „ deese conditien en ordonantien alzo „ beloven naar te koomen, en doen „ naarkoomen, gelyk ook alle den geenen die voortaan in den zelven huise „ metter woon zullen worden aangenoomen; en tot bevestenisse en verbintenisse zullen zy luiden verbonden „ zyn de jegenwoordige met hunne handen of merken te onderschryven, en „ daar meede wort mits dezen verstaan, „ dat zyluiden alle poincten, in desen „ begrepen, te zyn onderworpen, en „ specialieken verbonden, gelykken zyluiden volkomentlyk beloven hunne „ on-

„ onderteekening respectiveleik hen o-
„ vergeven, tot dien einde wert mits
„ deezen verſtaan by hen luiden voor
„ hen en voor hunne nakoomers gere-
„ nuncieert te zyn van alle benefitien
„ gratien, exceptien, en relievementen,
„ die henluiden eenigzints in 't contra-
„ rie van de gemelde Articulen zouden
„ mogen te baten koomen, en zonder-
„ linge de exceptie zeggende, dat ge-
„ nerale Renunciatien van geender waar-
„ den en zyn, ten zy daar ſpeciale
„ voorgae, als hen luiden reſpectiveleik
„ by de kragten van deeſe benevens
„ de onderteikeninge onderregt te zyn.

Hier na volgde de onderteikening der bewoonders van Jeruſalem.

Naa de groote verandering in den Staat en den Godsdienſt, is de Kapel van Jeruſalem eenigen tyd gebruikt tot eene vergaderplaats van de Chriſtelyke gemeente der Augsburgſche belydeniſſe (1) aleerze in 't jaar 1613. eene huizing op St. Pancraetskerkgraft tot eene Kerk magtig wierden.

Sedert hebben de Engelſche Gereformeerden, toen de Gaſthuiskerk, die zy eerſt tot hunne vergaderplaats gebruikten, door de toevloed der Walſchen of Franſchen, hen niet gevoeglyk voor hunnen Godsdienſt ſcheen, verzogt, en van de Regeerders der Stad Leyden, op den 12^en. January 1622. verkreegen de Kapel van het Hofje van Jeruſalem tot een predik- en vergaderplaatſe hunner Landaard en Gezindheid; doch door den aanwas hunner Gemeente, de gemelde Kapel hen allengs te klein geworden, is hen de Kerk der Falide Begynen tot hunne Godsdienſtige oeffeninge vergund, naar welke zy in den jaare 1644. zyn overgegaan.

De gemelde Kapel dus ledig ſtaande, hebben eindelyk de Hoofdlieden van het Bierdraagers Gilde dezelve verkreegen tot eene Gildekamer, gelykze nog tegenwoordig gebruikt wordt.

De Regenten van het Hofje Jeruſalem zyn in deezen tyd:

David Boſch, Schout van Leyderdorp, en
Johannes van Beekeſteyn.

Stichting van het Gaſthuis of Hofje genaemd Syon, binnen de Stad Leyden.

„ Wy Schout, Burgermeeſteren,
„ ende Scepenen der Stede van
„ Leyden, doen condt allen luyden, dat
„ voir den Gerechte gecomen zyn Hu-
„ ge van Zwieten, ende Joncfrouw
„ Luytgairt Clais dochter van Boſchuy-
„ ſen zyn Wyf, aenmerkende hoe gly-
„ dende die tyt is, ende niet en marret,
„ ende overdenckende die woirden, die
„ Sinte Auguſtyn ſpreect ſeggende, die
„ menſche kenne hem ſelven ſterflic te
„ weſen, ende alle dingen 't ſy goet,
„ of quaet zyn den menſchen onſeker,
„ mar die doot is men ſeker, ende die
„ ure des doots is verburgen, ende ſel
„ ſchier comen, ende en ſel niet mar-
„ ren: hoe is 't, dat Huge van Zwie-
„ ten, ende Joncfrouw Luytgairt van
„ Boſchuyſen zyn Wyf voirſz. te ſa-
„ men mit goeden voirſien, mit vryen
„ moetwillen wel bedocht ende bera-
„ den, wetende ende machtig hair ſin-
„ nen, tot ſalicheyt hoer beyder zie-
„ len, ende van hoir beyder ouderen
„ zielen, in der eeren Goids, Maria
„ zynre gebenedider Moeder, der hey-
„ liger twaelf Apoſtelen, ende allen
„ heyligen, gemaict ende geordineert heb-
„ ben om een beghinſel van enen Gaſt-
„ huyſe te maken, dat gehieten ſal we-
„ ſen Syon, ende dat tot ewiger ge-
„ denckeniſſe ende memorye dat onſe
„ Heere God van hemelryke mit zyne
„ twaelf Apoſtelen op aertryck zyn laet-
„ ſte Avontmael adt opten berch van
„ Syon, dat op deſen tyt is buyten Jhe-
„ ruſalem. Ende om dit voirſz. Gaſt-
„ huys te volbrengen, ende dattet ge-
„ maict wort, ende een voirtganc heb-
„ ben ſal, ende onderhouden mach wor-
„ den tot ewigen dagen, ſoe hebben
„ Huge van Zwieten, ende Joncfrouw
„ Luytgairt van Boſchuyſen ſyn Wyf,
„ van hoeren tytlike have, ende goe-
„ den

(1) Mannier van de ſtichtinge der Luterſche Kerken.

„ den , die hem beyden God van
„ hemelryck in deſer werelt ver-
„ lient heeft , hier toe gegeven alſulke
„ goeden als hier na volgen , ende dat
„ in ſulker manieren, als hier na beſcre-
„ ven ſtaet. Eerſt ſoe hebben Hugo
„ van Zwieten, ende Joncfrouw Luyt-
„ gairt van Boſchuyſen zyn Wyf hier
„ toe gegeven ende geven twafel came-
„ ren mit hoeren erve , ſoe als die ge-
„ legen zyn , dair of die twie cameren
„ mit hoeren erven gecomen zyn van
„ Bouwyn van Zwieten, Hugen voirſz.
„ Oudevader , ſaliger gedachten. En-
„ de die ander tien cameren mit hoe-
„ ren erven hebben Huge van Zwie-
„ ten, ende Joncfrouw Luytgairt voirſz.
„ dair toe gecoft. Item dair toe drie
„ Scepene ſchult brieven , dragende te
„ ſamen negen ende tachtich noblen.
„ die welke ſcultbrieve Huge van Zwie-
„ ten , ende Joncfrouw Luytgairt zyn
„ Wyf , den Huysſittenmeeſteren van
„ Sinte Pieters prochye tot Leyden,
„ alſe Jan Matthyszoon , Geryt Boo-
„ yenszoon , Pieter Gerytszoon , ende
„ Dirc Symonszoon tot des voirſz. Gaſt-
„ huys behoeff, om voirtganck te heb-
„ ben , voir Schout , ende Scepenen
„ van Leyden mit rechte overgegeven
„ hebben. Item dair toe noch die huy-
„ ſinge ende erve die Huge van Zwie-
„ ten , ende Joncfrouw Luytgairt van
„ Boſchuyſen zyn Wyf voirſz. ſtaende
„ hebben in 't noorteynde an die bre-
„ deſtraet opten houk van die Lomber-
„ der ſtege , ende is gehieten Heynric
„ Tillemans huys , ſtreckende voir van
„ der Brederſtraet tot after in die ſte-
„ ge, die men pleget te hieten die Pe-
„ perſtege , mit ſulke renten , pacht,
„ ende opſtalle van renten , als Huge
„ van Zwieten dat voirtyts gecoft heeft
„ van Vranc Willemszoon. Ende hier
„ toe ſoe maken Huge van Zwieten,
„ ende Joncfrouw Luytgairt van Boſch-
„ uyſen den voirſz. Gaſthuyſe , ende
„ den armen , die dair in weſen ſullen,
„ in rechter aelmiſſen , ende teſtamente
„ puermentelic om Goids willen, tot ſa-
„ licheyt hoer beyder zielen, ende hoir
„ beyder ouderen zielen , dat na Hu-
„ gen , ende Joncfrouw Luytgairts
„ voirſz. doot , dan noch nemen , heb-
„ ben, ende behouden ſullen, alle alſulc
„ ymboel, ende huysraet, als zy nu ter
„ tyt hebben , of hier namaels vercri-
„ gen mogen , 't ſy binnen der Stede
„ van Leyden, of dair buyten, ſoe goet
„ ende quaet als dat dan weſen ſal, als
„ zy beyde oflivich geworden zyn, en-
„ de niet dair of wtgenomen, noch buy-
„ ten geſondert dan allienlic die boe-
„ ken , die Huge , ende Joncfrouw
„ Luytgairt after laten ſullen. Die wel-
„ ke boeken Huge van Zwieten , ende
„ Joncfrouw Luytgairt voirſz. tſamen
„ maken ende beſpreken tot Zwieten
„ op 't huys te weſen, ende aldair tot
„ ewigen dagen te bliven ſonder in eni-
„ ger manieren van dair te vertrecken,
„ of te vervreemden. Item , ende ſoe
„ wat goudt ende zilver hoedanich dat
„ die zyn, of weſen mogen , als Huge,
„ ende Joncfrouw Luytgairt voirſz. ofli-
„ vich worden , 't ſy gelden ende juwelen,
„ gemunt ende gemunt, of hoe die ge-
„ noemt mogen weſen, dair an en ſullen
„ die Huysſittenmeeſteren , noch dat
„ Gaſthuys voirſz. noch die arme weſen-
„ de in den voirſz. huyſe, geen rechte toe-
„ ſeggen , aenſprake , noch aentalinge
„ hebben in gheenre manieren , hoe-
„ men dat ſoude mogen deyncken, peyn-
„ ſen, voortſtellen, of vizieren. Item,
„ noch geven Huge , ende Joncfrouw
„ Luytgairt voirſz. totten voirſz. Gaſt-
„ huyſe van Syon twie ſcellingen pay-
„ ments t's jaers mitten houde, ſtaende
„ op Meeſter Davids huys ende erve ge-
„ legen an Sinte Pieters Kerchoff an
„ die ſtien graft , die dair onder gaet.
„ Item, ende alſoe Huge van Zwieten,
„ ende Joncfrouw Luytgairt voirnoemt
„ tot den voirſz. Gaſthuys te hant ge-
„ geven hebben , drie Scepene brieve
„ van Leyden, tſamen inhoudende negen
„ ende tachtich Engelſche noblen, en-
„ de die huyſinge ende erve die zy
„ ſtaende hebben in 't noorteynde op-
„ ten hoick van die Lomberder ſtege.
„ Ende dair toe na Hugen ende Jonc-
„ frouw Luytgairden doot noch te ne-
„ men alle alſulc ymboel ende huysraet
„ als zy nu ter tyt hebben, of hier na-
„ mails vercrigen mogen , 't ſy binnen
„ der Stede van Leyden , of dair buy-
„ ten, gelyc voirſz. ſtaet. Soe is Hu-
„ ge van Zwieten , ende Joncfrouw
„ Luytgairt van Boſchuyſen, zyn Wyf,
„ hoir wterſte wille meninge, ende be-
„ geeren , dat die Huysſittenmeeſteren
„ van Sinte Pieters voirſz. die pennyn-
„ ge incomende van der Scepene brie-
„ ve voirſz. ende die penningen die bin-
„ nen middelen tyt comen ſullen van
„ der huyſinge ende erve voirſz. van
„ huyre, off als zy die voirſz. huyſinge
„ ende erve vercopen , en pennyngen
„ mede incomen ſullen. Ende desge-

„ lycx

„ lycx fulke pennyngen als ter lester „ doot van Hugen, ende Joncfrouw „ Luytgairts voirsz. ymboel ende huys- „ rade die sy after laten sullen, die men „ als dan ten meesten oirbair ende pro- „ fyte van den Gasthuyse, ende den ar- „ men dair in wesende vercopen sel, „ mede incomen sullen, die selve pen- „ nyngen tot allen tyden, als die inco- „ men, ende ontfangen worden, soe „ geringe, ende als men dat eerst sel „ mogen toebrengen, beleggen sal an „ zekere ewige renten binnen den merc- „ ken van Rynlant. Mit welke renten „ men 't voirsz. Gasthuys, ende die „ twalef cameren mit hoeren erven staen- „ de sel houden in rake, in dake, in „ strate, ende in plate alse redelic, we- „ selic, ende behoeflic wesen sel. En- „ de ist dat boven die reperacie, ende „ houdinge van der voirsz. huysinge, „ strate, ende plate dan van der voirsz. „ renten jairlicx yet over blyft, dat „ sellen die Huysfittenmeesteren voirsz. „ den armen, wonende in den voirsz. „ huysen, in aelmissen gelikeliken dee- „ len, ende geven om Goidswillen, en- „ de te troestenisse der voirsz. Huyge, „ ende Joncfrouw Luytgairts hoere „ beyder zielen, ende dair zyt voir be- „ gerende zyn. Item, soe hebben „ Huge van Zwieten, ende Joncfrouw „ Luytgairt van Bosschuysen geordi- „ neert, ende gemaict, ordineeren ende „ maken tot salicheyt hore beyder zie- „ len, ende hoere beyder ouderen zie- „ len, dat in dit voirsz. Gasthuys tot „ ewigen dagen sullen wonen ende we- „ sen in der voirsz. cameren viertien, „ oude duechtelike ende rackelike Man- „ nen elc mit zyn Wyff, indien elck „ van hem een goet getrouwet Wyf „ heeft, als zy angenomen, ende dair „ in ontfangen worden, ende die Man, „ ende Wyff sullen dair t'samen wo- „ nen, ende wesen alsoe lange als die „ Man leeft. Ende wairt dat die man- „ nepersone storve voir zyn Wyff, soe „ sel dat Wyff, die hoir Man ge- „ storven sel wesen, goedertierlic 't „ hof ende huys minlic ruymen, ende „ van dair trecken mitter woon, ende „ sel voir hoir nemen die helfte van „ sulc ymboel, ende huysraet als zy „ ende hoir Man dair t'samen gebrocht, „ ende beseten hebben, of dair en bin- „ nen verworven ende vercregen mo- „ gen hebben, 't sy mit cope, mit „ ghifte, of mit besterfte, off anders „ soe dat gecomen mach wesen. Item,

„ ende wairt sake dattet wyffpersone „ storve in den voirsz. Gasthuyse voir „ horen Man, soe sal die manpersone „ daer in bliven mitter wone zyn leven „ lanck sonder ander Wyf te nemen, „ op die verbeurnisse van den huyse „ ende hove voirsz. sonder dair nym- „ mermeer in te comen, of ontfangen „ te worden. Soe wat mannenperso- „ nen in den voirsz. Gasthuys ontfan- „ gen worden, die sullen mit hoeren „ vryen moetwillen, eer zy in den „ voirsz. Gasthuyse comen sullen mit- „ ter woon, mit Scepene brieve van „ Leyden overgeven, dat sulke goeden „ als zy hebben, soe wanneer zy ofli- „ vich worden, in 't voirsz. Gasthuys „ dat die selve goede zulc als die zyn, „ in 't voirsz. Gasthuys eygelyc bli- „ ven sullen totter armen behoef, son- „ der yements wedersеggen. Item soe „ sel dit voirsz. Gasthuys mitten vier- „ tien cameren ende hoeren erven, en- „ de mit alsulke goede als Huge van „ Zwieten, ende Joncfrouw Luyt- „ gairt van Bosschuysen zyn Wyff „ den voirsz. Gasthuys ende armen nu- „ ter tyt gegeven hebben, ende voirsz. „ staen, ende sulke goeden als hier na- „ maels den voirsz. Gasthuys ende den „ armen Mannen dair in wesende, ge- „ geven, gemaict, of besproken wor- „ den, of in eniger manieren, den Gast- „ huyse aen comen mogen nu ende al- „ tois, ende tot ewigen dagen staen on- „ der die Commenduyer, ende Huys- „ sittenmeesteren van Sinte Pieters pro- „ chie voirsz. die 't nu zyn, ende na- „ mails wesen sullen. Item, van dese „ provenen sullen gevers wesen, als die „ verschynen, die Commenduyer van „ Sinte Pieters Kerc tot Leyden, ende „ die Huysfittenmeesteren van Sinte „ Pieter prochie voirsz. die 't nu zyn, „ ende namails wesen sullen, ende zy „ sullen die proven geven, als die ver- „ schynen, goede eerbaere oude arme „ Mannen van goeden name, van goe- „ den famen, ende van reckelyken le- „ ven, soe zy by hore consiencie mee- „ nen dattet besteet is. Ende die per- „ sonen, die aldus in den Gasthuyse „ voirsz. angenomen ende ontfangen „ worden, sullen gehouden ende scul- „ dich wesen dagelicx te bidden voir „ die zielen van Huge van Zwieten, „ Joncfrouw Luytgairt van Bosschuy- „ sen, zyn Wyf, ende voir hoir bey- „ der ouderen zielen, ende voirt voir „ alle die geenre zielen, die hemluyden

 „ hoir

„ hoir aelmiſſen vegen, ende wt min-
„ nen, devocien, ende caritaten hoir
„ hulpelyke hantreyken. Item, ſoe
„ ſullen die Commenduyer, ende der
„ Huysſittenmeeſteren tſamen jairlicx
„ twie goede eerbaere Mannen ſetten,
„ die omtrent den Gaſthuyſe van Syon
„ voirſz. wonen, 't ſy op Sinte Pieters-
„ kercgraft, op die Papengraft, of in
„ 't noorteynde, die dagelicx, ende
„ onder tyden totten voirſz. huyſe, en-
„ de perſonen zien mogen, dattet in
„ goeden regimente, ordinancie, ende
„ vreden gehouden zy, ende dattet
„ voirſz. huys in rake, in dake, in ſtra-
„ te, ende in plate gehouden wort.
„ Item, ſoe ſullen die viertien arme
„ Mannen mit horen Wiven wonende
„ in den voirſz. Gaſthuyſe, onderlinge
„ minlic, ruſtelic, ende vredelic leven,
„ ende eerbairlic, ende vriendelic mit
„ malkander ommegaen ſonder enige dis-
„ coirde, twiſte, twydrachte, ſcheldin-
„ ge, kivaedze, of vechteliken die een
„ tegen den anderen te hebben. Ende
„ wairt dat dair gebreck in geſchiede,
„ ende geviele, dat God verhoeden wil,
„ dat ſel ſtaen tot correcxie van den
„ Commenduyer van Sinte Pieters Ker-
„ ke tot Leyden, ende van den Huys-
„ ſittenmeeſteren van Sinte Pieters pro-
„ chie, ſoe die nu zyn, ende namaels
„ weſen ſullen. Ende ſoe wie die cor-
„ recxie van den Commenduyer ende
„ Huisſittenmeeſteren van Sinte Pieters
„ prochie voirſz. niet obedieren, onder-
„ houden noch volcomen en woude,
„ die ſel 't Gaſthuys, ende den hove
„ van denſelven Gaſthuys goederterli-
„ ken ruymen, ende weder van daen
„ varen mitter woon binnen achte da-
„ gen, na dat die correcxie van den Com-
„ menduyer, ende Huysſittenmeeſteren
„ wtgeſproken ſel weſen, ſonder dan
„ nymmermeer dair weder in te mogen
„ comen, of ontfangen te worden. En-
„ de om die ghifte van den voirſz. goe-
„ den, die Huge van Zwieten, ende
„ Joncfrouw Luytgairt van Boſchuy-
„ ſen zyn Wyff, tot fondacie ende ma-
„ kinge van den voirſz. Gaſthuys, dat
„ gehieten is Syon, als voirſz. ſtaet,
„ tot ewigen dagen vaſt, ende geſtade
„ onderhouden te weſen; ſoe hebben
„ Huge van Zwieten, ende Joncfrouw
„ Luytgairt van Boſchuyſen zyn Wyf,
„ voir hem, ende hoeren erven den Com-
„ menduyer, ende Huysſittenmeeſteren
„ voirſz. die 't nu zyn, ende namails
„ weſen ſullen, totter voirſz. armen be-
„ hoeff, om die tot ewigen dagen in
„ der manieren voirſz. dair in te wo-
„ nen, overgegeven alle recht, eygen-
„ dom, ende toeſeggen, dat zy dair nu
„ ter tyt an hebben, ende gelovenden
„ voir hem ende hoeren erven dair om-
„ me nymmermeer aentalinge anſprake
„ noch moeyniſſe te doen, noch te doen
„ doen in gheenre manieren, noch mit
„ ghenen rechte geeſtelyc, noch wair-
„ lyck.

„ In kenniſſe der wairheyt, ſoe
„ hebben wy deſen brieve be-
„ zegelt mitter Stede zegele
„ van Leyden, die wy dage-
„ licx gebruycken, hier ange-
„ hangen. Ende om der mee-
„ rer ſekerheden, ſoe hebben
„ wy Clais van Leyden, ende
„ Jan Aernt Pouwelszoonszoon,
„ Scepenen in Leyden deſen
„ brieve mede bezegelt mit
„ onſen zegelen hier angehan-
„ gen opten negenden dach in
„ Julio, in 't jair ons Heeren
„ duyſent vierhondert ende
„ tachtich.

„ Was verſterkt door drie ze-
„ gelen, dat van de Stad
„ afgeſcheurd, maar van de
„ Schepen nog kenlyk, aan
„ dubble ſtaarten uithangen-
„ de.

Uit den Origineelen perkamenten brief van de ſtichtinge, beruſtende in 't Hofje van Syon, my door den Heere Willem Kinkée ter hand geſteld.

NB. De inkoomſten van dit Aalmoeshuis zyn in 't jaar 1634. merklyk vermeerderd door den uitterſten wil van Lucas Jansz. van Waſſenaar, eenige Zoon van den Burgermeeſter Waſſenaar, te gelyk aan verſcheidene Hofjes zekere ſomme van penningen maakende. *Zie Orlers Beſchryving van Leyden pag.* 145.

Dees zelve Hugo van Zwieten, en Luidgaard Klaas Dochter van Boſchuiſen, hebben ook op den 16. May, veertien honderd eenentachtig, een Heiligen Geeſthuis, of Gaſthuis, te Katwyk aan de Zee geſtigt. Zie de ſtigtingbrief in de *Beſchryving van Katwyk door A. Pars pag.* 180—183.

Be-

Belofte der arme menschen, welken zy doen moesten, alleer zy in 't Aalmoeshuis van Sion koomen mogten.

„ Orconden dat voer ons quam Pieter, of Pouwels, ende bekende, dat Heer etz. Commenduier in Sinte Pieterskerick mit die Huysfitten Meesteren van Sinte Pieterskerck, alse A. B. C. D. van den voersz. Huisfitten weegen, hem gegont, gegeven, ende verlent hebben een Camer ende woonstede, om in aelmisse te bewonen syn leven lanc in den Aelmishuysse, die Huge van Zwieten, ende Joncfrou Luitgaert van Bushuyssen, syn Wyff, ghefondert hebben, staende opte Papengraft, ende ghehieten is, die Aelmishuys van Syon, ende den selven A. B. &c. daer in ontfaen hebben. Zoe is't [dat] A. B. voersz. mit goeden voersien ende mit sinen vrien moetwille overgegeven heeft, ende ghyeft over mit desen brive, dat sulke goeden, als hy heeft, soe wanneer hy oflivich wort in den voersz. Almisshuysse, die selve goeden, al sulc als die syn, daer eygelic ende erffelic bliven sullen, totter armen behoeft weesende in den voersz. Aelmishuysse, sonder yemants wederseggen. Voert soe belovede A. B. voersz. te houden ende te staen onder die ordenancie van den Aelmissehuysse van Syon, op sulke pene ende verboernisse als die selve ordinancie van den huisse van Syon, die Huge van Zwieten, ende Joncfrou Luitgaert van Bushuyssen, syn Wyff, gefondert hebben, in houden ende begripen.

„ In orconden, enz.

Uit een oud perkament Blaffaardje van 't Hofje Jerusalem, pag. 36. drie versa.

De verplaatsing van het Hofje Sion.

Wanneer in den jare 1660. dit Hofje van Sion sodanich in syn gebouwen was vervallen, dat de Regenten geen middel sagen, om die te konnen herstellen, versochten ze den opstal, en de Erven te mogen verkopen, en de penningen daer van komende te mogen aenleggen tot den aenbouw van een nieuw Hofje, in de nieuwe vergroting der Stad Leiden, ontrent de Heeregraft; doch wierdt hen sulks by die van den Gerechte geweigert: maer naderhand schynt haer die verkoping toegestaen te syn, gelyk sy dan ook die gronden en de erven hebben vercoft, uitgenomen een huys, staende op de Papegraft, naest het Hofje van Broechoven, 't welk sy noch besitten, en verhuyren.

Ter voldoeninge der gemelde Regenten is by de Heeren Regeerders, „ op den vyftienden Juny des jaars 1668. aan Willem van der Helm belast te taxeeren zeker achterhuys van den Secretaris Daniel van Alphen, om het zelve te verheelen aan Pieter Simons Bagynhof, 't welke gerepareerd, en aan de Regenten van 't Hofje Sion zal ingeruimd worden, in plaatse van het oude Hofje, gestaan hebbende op de Paapegraft en aan de overwulfde Voldersgraft, nu tot erven uitgegeeven, om met woonhuyzen betimmert te werden; welke voort Stads Roymeesters 't voorsz. achterhuys getaxeerd hebben, op driehonderdenveertig guldens " (1). Onlangs hiernaa verplaatsten men de inwoonders van 't Hofje van Zion, in 't St. Pieters Begynhof, van te voren genaemt Michiels Convent, en noemden het selve weder Zion, en dien naem met vergulde letteren, doende schryven op een swarten steen gestelt boven den ingang van 't selve Hofje, uytkomende in de St. Josephsteech, gelegen in Marendorp, lopende van de Haarlemstraet tot in de Vrouwen Camp.

Welke verplaetsing Simon van Leeuwen (2) melt geschiedt te syn, wanneer de oude Voldersgraft overwulft was, welke overwulving [te weten van de Moyjapensteeg, tot aen 't Rapenburg toe]

(1) Extract uit Burgermeester en Gerechtsdagboek, aangaande de zaaken van den Fabrycq.

(2) Beschryving van Leyden, pag. 103.

toe] geschied is ontrent de jaren 1666. of 1667. immers de laetste rekening van 't oude Hofje van Sion is gesloten op de Papegraft in den jare 1667. en de eerste van 't nieuwe Hofje van Sion, is gesloten in de St. Josephssteech, in den jare 1668.

De inwoonders van 't St. Pieters Begynhof wierden by die gelegenheid verplaetst [na myn beste onthoudt] in 't Micreneft, op d'oude Veft, op welks grond naderhand gebouwt is het Hofje, genaemt Meermans-Burg (3).

Dit Hofje wordt thans bestierd door de volgende Regenten:

Willem Kinkee, en
Jacob Hogewal.

Stichting van Sint Stevens Hofje, op de Haarlemstraat binnen Leyden, van dertien huisjes voor zoo veel arme mannen, door Willem van Tetrode, en zyne echtgenoote Christina Arents dochter.

„ In den naeme des Vaders, des Soons, „ en des heyligen Geest, Amen. „ Condich zy alle luyden, dat wy Willem van Tettroede cranc in den lichaem, ghesont en machtich inne vyf sinnen ende verstant, en Cristyn Arents dochter, cloec en machtich huns redens en verstant, geëchte pairsone, poirters van Leyden, mit onsen vryen wille en wel bedogt, en mit goeden voorsinicheyt gemaeckt en gegeven hebben, maecken en gheven tot ewyghe daghen uyt onser beyder guet, die ons Godt verleent heeft, puirlicke om Gods wille, en totter eere Gods en saliger maget Maria, der twaleff Apostelen, en alle Gods heylighen, alsulcke huysinghe, en erve als wy hebben staen te Leyden in Marendorp, in onser liever Vrouwe prochie, tot behoef van dertien arme eerbare mannen daer in te woenen, die van goede syn vergaen, die men daer sal aenneemen te ewyghe daghen om daer in te woenen, en gheven hem alsulcke proven als den huysse ghevallen mach, en waer 't oock dat die man een wyf hadde, die zal oeck daer woenen, zoe lange als die man leeft, en niet langher. En die huysinghe heeft beleghen an die syde Dirck Volbrechtsz. en an die ander syde Mr. van Tettroede zelfs, streckende voir van der straet tot after in die graft. In de soe hebben wy ghegeven, en gheven noch tot deesen huysse behoeft, onse after camer staende an onse huys, daer wy nutertyt in wonen, tot aenspraeck en beraet camer, om reeckeninge daer inne te doen, brieven, gelde en boecken daerin te sluten en leggen, en aldaer te scicken en ordineeren dat gheen, dat oirbaerlick en profytelicken zal weesen den huysse en erven voirschreven.

„ Item, zoo geven wy noch hier aen „ een halve woninge met de helft van „ de landen.

„ Item, een camp lants van een morgen en vyf gaerden.

„ Item, een camp lants van vier hont „ en elf gaerden.

„ Item, een camp van drie en een „ half hont en twee gaerden.

„ Item, een camp lants van drieëntwintig hont en drie gaerden.

„ Item, drie morgen en twee hont.

„ Item, dat hoefken met de boomgaert drie hont en achtien gaerden.

„ Item, het lant van den huyse aen „ de noortzyde elf hont, en negen gaerden.

„ Item, een half morgen en tweeëndertig gaerden.

„ Item, een huys met een werve, en „ een stucks lants 'er agter gelegen, een „ en een half morgen.

„ Item, acht hont lants.

„ Item, noch ses morgen.

„ Item, zoo geven wy tot deesen „ huysen behoef, na onse doodt, dat „ groote huys, naest daer aen staende, „ daer wy nu in woonen. Met conditie dat het noyt mag verkoft worden, maer moet werden verhuert, en „ voor de huer moete de huysinge van „ het hofje werden onderhouden.

„ Nog

(3) MS. van den Heere N. N. uit de Aantekeningen van den Heere Burgermeester Mr. Daniel van Alphen

„ Nog geven wy, na onser doodt, „ alle onse huysraet, silver, enz. om „ dat dan te verkoopen en het gelt 'er „ van te leggen aen eeuwige renten.

„ Nog geven wy vyf Rhynse gul- „ dens jarelyks, staende op drie morgen „ lants, voor welke vyf Rhynse gul- „ dens men op Kersavont zal koopen „ dertien hemden, voor die dertien ar- „ me mannen.

„ Wy stellen dan dese huysinge of „ dertien kameren in handen van de Sanc- „ meesteren van onser lieve Vrouwen „ Kerke, en bidden hen luyden om „ Godts wille, dat zy voor de arme „ sorg dragen, en dat 'er twee eerlic- „ ke mannen werden gestelt omtrent die „ huysinge woonachtig, die dit huys „ bewaren, en sorg voor de arme dra- „ gen, om Godts wille.

„ En als daer een arm man sterft, so „ sullen die Sancmeesters, en die twee „ mannen een ander eerbaer arm man „ insetten. En het goedt dat deze man- „ nen in den huyse brengen, zal daer „ in blyven.

„ Nog sellen die Sancmeesters stellen „ een goedt eerbaer Priester, die alle „ vrydaegs misse zal doen in onse Lie- „ ve Vrouwen Kerck op haer outaer, „ in de Capelle ten agt uren. Dan zal „ die Priester, en die dertien arme man- „ nen bidden voor onse zielen. Die Prie- „ ster zal daer jarelyks van den H. Geest „ te Leyden ontfangen ses Rhynsgul- „ dens, daer voor zal hy jarelyks onser „ beyde jaergetyden oock doen, of la- „ ten doen, op eenen dag met negen „ kaersen op ons graf, en 's avonts in „ Vigilie, en zal den Pastoor, is't dat „ hy te grave komt, geven des avonts „ en smorgens twee groot, den Capel- „ laen met noch tien Priesters Capella- „ nen of haer Vice-Capellanen, met de „ Koster 's avonts en s' morgens elck een „ grootje, den armen ses stuyvers aen „ schoon broot.

„ Noch geven wy een pont Hollants „ jarelyks, dat men zal deelen onder die „ dertien arme mannen, als zy op ons „ jaregetyde ten grave komen.

De stichtingbrief op den zevenentwinsten November des jaars 1487. getekend zynde, is uit krachte van den zelven het Hofje gebouwd voor dertien eerbaare behoeftige mannen, en met eenen aanzienlyken ingang versierd, boven welken dit opschrift ter gedachtenisse der Stichters geleezen wordt:

St. STEVENS HOOFKEN:
ENDE HEEFT GESTICHT
WILLEM VAN TETROEDE
ENDE CRISTINA SYN HUYSVROU.
ANNO 1487.

De Regenten van het zelve zyn:

Mr. Nicolaas van de Velde, O. B.
Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen, O. B.
Mr. Nicolaas van de Velde D. Z. R. B.
Mr. Petrus Cuneus, O. B. Rentmeester.

Kerklyke Oudheden onder Leyden en Rynland, fol. 862. en 863.

Fundatie van St. Anna Hofje, of Joostenpoort, in de Zegersteeg, voor dertien arme Vrouwen.

„ In den naem des Vaders, des Zoens, „ ende des Heligen Geests. Ahen. „ Wy Geertruyt, Joest Heynricxzoens „ Weduwe voir my selven, Heynrick „ Joestsz. ende Wigger Joestsz. doer „ begeerte ende uterste wille van Joest „ Heynricxz. onzen vader was saliger „ gedachte, begeren ende willen, dat „ van nu voert an tot ewigen dagen, ter „ eeren Goeds, Marie zynre lieve Moe- „ der, bysonder des heyligen Vrouwe „ Sinte Anne, ende des heyligen Con- „ fessoers Sinte Nycolaes, ende alle hey- „ ligen, alsulcke dertien cameren, als „ wy staende hebben in Zegersstege bin- „ nen Leyden, gebruyct ende bewoent „ sullen warden in der manieren navol- „ gende.

„ Eerst, sullen dese vrouwen wesen „ weduwen off maechden, out boven „ veertich jairen, guet van fame, en- „ de getugenisse, ende vroetsamich van „ leven; ende tot wat tyden dair een „ sterft, zoe sal den collatoir weder „ een ander in des gestorven Vrouwes „ stede setten, out van jairen, ende „ guet van fame, gelyck boven ver- „ claert is: Ende wat woenstede, off „ camer de selve Vrouwe van den Col- „ latoir gewyst, off beteykent wart,

 „ dair

„ dair zal zy mede te vreden wesen.

„ Item, niemant en sal in den voirsz. „ cameren ontfangen werden ten zy, „ dat zy eerst ende al voir betaelt heeft „ alle sculden die zy sculdich is, ende „ dair t'enden zoe lange zy leven sal „ niemant yet bespreecken, off wech „ geven mogen, noch vercopen, off „ anders vervreemden van haere gueden „ buyten consent van den Collatoir.

„ Item, waert dat yemant van der „ vrouwen wt de voirsz. cameren ghink, „ na dat zy dair een halff jair gewoent „ heeft, zoe zal alsdan, alle haire huys-„ raet ende imboel dair blyven tot be-„ hoeff van der anderen armen vrou-„ wen.

„ Item, wairt sake, 't welck God „ verhoeden moet, yemant van desen „ Vrouwen onder malcander enigen twist, „ sceldinge, kyvaetse, off vechtelick „ makede, off niet eerlick ende doech-„ delick hair selven en hadde, zoe sal „ alsdan de Collatoir die personen ge-„ bieden 't selve niet meer te doen, noch „ te bedriven. want wairt dat ander-„ werve yemant bevonden warde 't sel-„ ve doende, dat sal wesen op de ver-„ buernisse van den huyse, ende op ver-„ buernisse van alle hairen huysraet en-„ de imboel, die zy binnen desen huy-„ se gebruycken, 't welck d'ander Vrou-„ wen, die dair bliven weder wtge-„ reycket sal warden by den Collatoir, „ an 't geen dat hem meest van noo-„ de is.

„ Item, wanneer enich van der Vrou-„ wen offlivich wart, zoe zullen alle „ hair gueden affter gelaten, zoe wel „ 't geen dat zy hier brachte als andere „ gueden, die zy verworven, off in „ eniger manieren vercregen mach heb-„ ben bynnen de tyt dat zy alhier ge-„ woent heeft, 't zy mit coepe, ghyf-„ te, besterfte, off anders, hoe dat „ wesen mach, coemen ende erven tot „ profyte van der cameren ende vrou-„ wen voirsz.

„ Item, alle alsulcke gueden, ren-„ ten, ende anders, als naemaels den „ armen vrouwen gegeven, gemaeckt, „ off besproeken warden, off in eniger „ manieren an coemen moege, stellen „ wy geheel ende all in der hande van „ der Collateur ende Huysfittenmeeste-„ van Sinte Pieterskercke, in der tyt „ wesende, de welcke Huysfittemeeste-„ ren behouden sullen terdendeel hier „ off coemende tot behoeff van der ar-„ men Huysfittemeesteren, die dat wt-„ reycken, ende d'ander twie derden-„ deel sullen de Collatoir ende Huys-„ sittemeesteren voirsz. de dertien arme „ Vrouwen deelen an 't geen dat hem „ meest van noode is: wel verstaende, „ is 't dat de Vrouwen enige renten, „ of Landen, in eniger manieren op „ coemen, die en sal men niet mogen „ vercoepen, noch vervreemden; mer „ deselve jairlix wtreycken den armen „ Vrouwen an 't geen dat hem meest „ van noode is: behoudelick wairt sake, „ dattet 't geen dat wy tot sustentacie „ ende reparacie van der voirsz. came-„ ren gegeven hebben, tot enige tyden „ niet genoech en vont 't zy by brande, „ 't welc God verhoeden moet, off „ doir ouderdom van der cameren, of „ anders enige quade, off snode aven-„ tuyr, soe sullen alle alsulcke guede, „ als voirsz. staen mede dragen de lasten „ van der tymmeringe off reparacie van „ der voirsz. cameren, en den Vrouwen „ niet gedeelt werden, in der manieren „ als voirsz. is, voir dat de voirsz. las-„ ten vervallen sullen wesen.

„ Item, dese vrouwen sullen alle „ weecx des vrydages, als de hoegemisse „ beginnet mit devocien hoiren een mis-„ se op Sinte Annen altair, die aldair „ gelesen sall warden by een Priester, „ dair toe by den Collatoir gedeputeert, „ gelyck na verclaert wart, op de ver-„ buernisse, die aldair niet en quame, „ van een halve stuver tegen de andere „ vrouwen, die aldair wairen dewelcke „ die onder malcanderen deelen sullen, „ ten wairet yemant van den vrouwen „ sieck off cranc was off ander enich „ merckelick gebreck hadde, ende sul-„ len dese misse hoirende nairstelick „ bidden voir der Fundatoirs zielen, „ ende dair zyt voir begerende zyn.

„ Item, wairt dat den Collatoir nae-„ maels yet ordoneerde off insette, bo-„ ven 't geen dat voirsz. staet, 't welck „ wair tot profyte, off stichticheyt van „ der Cameren off vrouwen voirsz. 't „ selve sall onderhouden worden, ge-„ lyck 't geen dat voirsz. staet: behou-„ delic dattet selve geschiet by der „ Commenduyr ende Huysfittemeeste-„ ren van Sinte Pieters Kercke.

„ Item, men sall alle die voirsz. „ puncten een yegelick Vrouwe, eerst „ en alvoir zy in der voirsz. camere „ ontfangen sall warden, doen hoire „ lesen, ende sall als dan, overgeven „ mit haire vryen wille voir Scepenen „ van Leyden de selve voirsz. puncten „ te

„ te onderhouden, gelyck die vollen begrepen, ende verclaert ftaen, ende hier off den Collatoir geven eenen brieff befegelt mitten fegelen van der Scepenen voirfz.

„ Item, om defe dertien cameren voirfz. tot ewigen dagen ftaende te houden in raecke, in daecke, in ftraten, in platen, hyenmueren, ende anders alle 't geen te doen dat men een huyfinge fculdich is te doen, die woenbaer wefen fall, ende de felve buyten fcade te houden, foe geven wy Geertruyt, Heynryc, ende Wigger voirfz. tot fuftentacie, ende onderhoudinge van der voirfz. cameren ende anders, eerft twe morgen lants leggende in den Ambochte van Oeftgeeft, ende zyn belegen an dat Noertoeft eynde den Heerwech, an die Zuytoeft zyde Huge Jansz., an die Noirtweft zyde Meefter Jan van Zeyft, Doctoer in medicinen, ende an dat Zuytweft eynde Jan van Tetroeden erfnamen: Nog fess mergen leggende in den felven Ambocht van Oeftgeeft, ende zyn belegen an dat Oefteynde, ende an die Zuytzyde den den Heere van Waffenaer, ende dat Wefteynde den Heerwech, ende an die Noirt zyde Jacob Dirck Gerritfzs. erffnamen, ende dit na wtwyfen onfen brief hier offwefende, den date van den felven houdende den tienden dach in September in 't jair duyfent vier hondert vier en tnegentich; ende heeft 't felve lant hier voirtyts leen geweeft, dat men te leen plach te houden van den Heere van Waffenaer, maer is gevryt gelyck dat blyckt in een brief van den Heere van Waffenaer hier off gegeven.

„ Item, 't geen dat jairlicx incomen fall van der voirfz. landen, dat fall opbueren ende ontfangen de Collatoir van der Cameren, dewelcke 't geen dat boven de reparacie ende onderhoudinge van der voirfz. Cameren jairlicx overfchieten fall geven, wtreycken, ende gelyck ommedeelen fall de dertien arme Vrouwen voirfz. an 't geen dat hem meeft van noeden is ter troeftinge van der fundatoirs zielen, ende dair fy 't voer begevende zyn.

„ Item deze voirfz. landen en fal men tot genen tyden mogen vercopen off vervreemden in eniger manieren; mar willen de voirfz. Fundatoirs, dat defelve tot ewigen tyden bliven fullen tot behoeff van der tertien Cameren ende Vrouwen voirfz. ten wair faicke, 't welck God moet verhoeden, dat defe Cameren by brande vergaen waren, off anders by eenige quade ende fnoede aventuyre, ende dat als dan, de jairlicxe renten ende guede den Cameren ende Vrouwen toebehoerende, niet guet noch groet genoech en waren om 't felve wederomme te doen vermaecken, dat alzoe vergaen waret, zoe fall als dan den Collatoir, by confent van den Commanduyr ende Huysfittemeefters voirfz. defelve landen ende renten, de voirfz. Cameren ende Vrouwen toebehorende mogen vercopen, ende omme de penningen ende gelden dair van coemende wederomme doen maecken dat vergaen waire: behoudelick wairt datter als dan noch gelt boven de reparatie overbleeff, dat zouden de voirfz. perfoenen weder beleggen ende aldair andere renten om copen, ende die weder jairlicx wtreycken den armen vrouwen, ende anders gelyck voir verclaert is.

„ Item, wy willen noch, dat de Collatoir alle jairs eens rekeninge doen zall van den ontfange ende wtgeven van dien jaire voirden Commenduyr ende Huysfittenmeefteren van Sinte Pieters Kercke voirfz. dewelcke rekeninge wy bidden dat de Commenduyr ende Huysfittenmeefteren om goede willen hoiren, ende eensjairs ontfangen willen, op dat de dertien cameren ter eeren Goeds tot ewigen dagen ftaende mogen bliven, ende de Vrouwe defelve bewonende in gueden leven ende regimente onderhouden warden. Des fullen als deze rekeninge gefciet, ende gehoirt fal zyn, als voirfz. is, eerft de Commenduyr ontfaen by handen van den Collatoir voir zyn moeijeniffe t's jairs acht ftuvers, ende die vier Huysfittenmeefters elcx twe ftuvers, de Collatoir acht ftuvers, fumma beloipt 't famen vier en twintich ftuvers, 't welck de Collatoir jairlicx ontfangen fall van den Priefter, dewelcke gebruyct de proven, die na befcreven ftaet, alle jairs binnende de twaleff nachten van Kersmiffe, ende fal oic de Collatoir alle jairs binnen de felve tyt zyn rekeninge doen, op de verbuerniffe van de collacie van der Cameren voirfz.

„ Item, wy bidden om Goedswillen den Commenduyr ende Huysfittenmees-

„ meeste.en voirsz. dat als zy deze re-
„ keninge gehoirt sellen hebben, gaen
„ willen visitieren deze dertien came-
„ ren, ende Vrouwen voirsz. ende be-
„ sienoff alle dinck onderhoudenende vol-
„ bracht wart in der manieren voirsz.
„ want wairt dat anders by hem be-
„ vonden warde, ende de Collatoir by
„ den voirsz. persoenen vermaent zynde
„ 't selve niet binnen een zekere ende
„ redelicke tyt de Collatoir van hem
„ luyden gestelt, en volbrachte, dat
„ zall wesen op de verbuernisse van der
„ Collacie, de welke Collacie wy wil-
„ len, dat, als dan coemen sal an den
„ Commenduyr van Sinte Pieters Kerc-
„ ke in der tyt wesende, ende voirt
„ succederen op zyne nacomelingen
„ Commenduyrs der Kercke voirsz.
„ Des gelyck, wairt dat de Collatoir
„ eens jairs geen rekeninge en dede,
„ als voirsz. is, ende na 't vermanen
„ van der voirsz. persoenen, ende hem
„ van dezelven een redelicke tyt gestelt
„ zynde, niet en dede guede rekenin-
„ ge, dat sal wesen op de verbuernisse
„ van de collacie, dewelcke oic als dan
„ coemen sal mitter daet op den Com-
„ menduyr, in der manieren voirsz.
„ Ende sall als dan in desen tween ge-
„ vallen de Commenduyr Collatoir we-
„ sende, eens t's jairs rekenninge moe-
„ ten doen ende anders alle 't geen dat
„ voir den Collatoir verbonden staet,
„ voir den Huysfittenmeesteren voirsz.
„ Ende indyen dat de Commenduyr
„ contrarie dede, dat is op verbuernisse
„ van der Collacie, dewelcke wy wil-
„ len dat als dan, coemen sall mitter
„ daet an de Huysfittemeesteren voirsz.
„ ende die voir hem ende hoire naco-
„ melinge Huysfittemeesteren van der
„ Kercke voirsz. besitten sullen tot ewi-
„ gen dagen, ende gebruycken tot be-
„ hoeff van der dertien Cameren ende
„ Vrouwen voirsz. in der manieren ge-
„ lyck boven verclaert is, alle dinck
„ zonder arch off liste.

„ Item, wy Geertruyt, Heynric,
„ ende Wigger voirsz. stichten, opset-
„ ten, ende funderen een proeven van
„ een misse ter weke alle Vrydages,
„ dewelcke de Collatoir tot wat tyden
„ deselve vaciert geven sall een guet,
„ eerlick ende ombesproecken Priester,
„ off een die ten langsten binnen twe
„ jairen na dat deselve vaciert, Priester
„ wart ende niet langer: des sal dese
„ persoen alzoe lange, als hy geen
„ Priester en is, deeze misse alle weecx
„ doen lesen gelyck hier bescreven staet,
„ op de verbuernisse van de proven,
„ ende dese misse salmen lesen op Sinte
„ Annen altair in Sinte Pieters Kercke
„ binnen Leyden, alle tyt als dat in-
„ troitus van der hogemisse beginnet
„ ende niet eer; ende zall dezelve Pries-
„ ter houden ende lesen van den heyli-
„ gen Cruce, ten waere off een merc-
„ kelicke hoge tyt off feeste dat belet-
„ tende waer: ende wairt, 't welk
„ God verhoeden moet, de Priester de-
„ se misse niet ende dede, off ten min-
„ sten niet dede doen, ende dair eens
„ in versumelick bevonden wart, dat
„ sal wesen op de verbuernisse van der
„ proeven *ipso facto*: ende sel oic dese
„ Priester in der misse voirsz. naerste-
„ lick bidden voor de Zielen van der
„ Fundatoirs, ende dair zy 't voir be-
„ gerende zyn. Welcke proeven wy do-
„ teren tot sustentacie mit alsulcke ren-
„ ten als na bescreven staen.

„ Item, elffthalve schilt t'sjairs, staen-
„ de op een weer lants van vyf mer-
„ gen, leggende in den Ambocht van
„ Bodegraven, an de Noirtzyde van
„ den Ryn, ende is gehieten den Horn-
„ camp, ende heeft belegen an die
„ Noirtzyde die gemeen bueren van
„ Nyewecoep, ende an die Zuytzyde
„ Jan Dircxe Schoenmaker mit erff en-
„ de eygen, ende is streckende van die
„ gallichoirt tot de oude Mije toe, te
„ betalen alle jairs binnen de drie hey-
„ lige dagen van Kersavont, off vier-
„ tien dagen dair na ombegrepen, op
„ verbuernisse van der vyf mergen voir-
„ sz. ende dat na wtwysen van eenen
„ brieff bezegelt mit des Schouten ze-
„ gel van Bodegraven, wair off den
„ date begrypt 't jair viertienhondert
„ ende seventnegentich, den tienden
„ dach van Mairte. Wel verstaende
„ dat de Priester, dewelcke de voirsz.
„ proeven gebruyct, ende besittet van
„ dese elffthalve scilt voirsz. jairlicx
„ wtreycken sall, in handen van den
„ Collatoir binnen de twaleff nachten
„ van Kersmisse vierende twintich stu-
„ vers; ende sall noch deselve Priester
„ alle jairs doen houden de memorie van
„ der voirsz. Fundatoirs zyelen, Sonneda-
„ ges ende Maendages voir Sinte Crispyn
„ ende Crispiniaens dach in Sinte Pie-
„ ters Kercke voirsz. ende deelen een
„ ygelick memorist des avonts ende des
„ ochtens, tot elken reyse een halve
„ Comans groeten, ende de Commen-
„ duyr mit zyn twee Cappellanen, en-
„ de

„ de de Coster, elcx een Comans groeten: ende sall oic op dese selve tyt 't graff van den voirsz. fundatoirs an die Zuytzyde van Sinte Annen altair doen decken, ende lichten mit negen eerlike stalkaersen, gelyck dat betamelick is: ende sal des Maendages alle jairs, als hy de memoristen gedeelt heeft, boven desen noch deelen dertien arme Vrouwen, de welck aldair tegenwoirdich wesen sullen, zoe verre zy wel gaen mochten, elke Vrouwe twe Comans groten: Ende is 't dat zy allegader niet tegenwoirdich en zyn, zoe sall hy den anderen Vrouwen geven, dye dair tegenwoirdich zyn 't geen dat d'ander Vrouwe, off Vrouwen, aldair niet tegenwoirdich wesende, overmits gebreck, ende anders, gelyck boven in 't achtste artikel verclaert is. Ende wairt saecke, dat de Priester voirsz. hier inne gebreckelick, ende versumelick bevonden wart, 't zy van der memorie te houden, off anders, 't selve sal wesen op de verbuernisse van der proeven *ipso facto*, ende in deser ende andere voirsz. gelycken gevallen, sall de Patroen dan in der tyt wesende, altyt mogen dese proeven geven een andere nut ende bequaem dair toe wesende nae 't believen van den Patroen voirsz.

„ Item van dese dertien cameren ende proeven, sall Collatrix wesen Geertruyt voirsz. alsoe lange als zy leven sall, ende nae hoir doot, sall Collatoir wesen Heynrik Joestz. indyen hy levende lyve waer; ende is 't dat Heynric voirsz. doot is, zoe sall Collatoir wesen zyn ouste zoen; ende zoe alle tyt nederdalende, mar alle tyt op de joncxste man, voir 't ouderwyff, dair zy in gelicke grade staen; ende wairt, dat van Heynric voirsz. geen vruchte en wair gebleven, zoe sal die Collacie coemen op Wigger voirsz. ende is 't, dat Wigger oflivich is, zoe sal die selve collatie coemen op zyn ouste zoen indyen dair enich is, ende is 't datter geen zoen en is, soe sal Collatrix wezen zyn ouste dochter in der manieren voir begrepen van Heynric voirsz. kinderen.

„ Item, off 't geviel, dat tot enigen tyden geen vruche en wair gebleven gecoemen van den zade van Joest, off Geertruyt voirsz. zoe willen wy Geertruid Heynric en Wigger voirsz. dat de collatie van der dertien cameren, en proeven voirsz. coemen sal an den Commenduyr van Sinte Pieters Kerke voirsz. dan in der tyt wesende, ende succederen op zyne nakomelingen Commenduyrs van der Kercke voirsz. wel verstaende, dat zy, ende haeren naecomelingen schuldich zyn te onderhouden alle 't geen dair de Collatoir boven in verbonden staet, op privatie van der voirsz. Collatie, dewelcke wy willen dat als dan mitter daet coemen sall ander Huysittemeesteren van Sinte Pieters Kercke voirsz. in der tyt wesende, ende op hoiren nacomelingen Huysittemeesteren van der Kercke voirsz. hem luyden geheel ende all de dertien cameren, ende proeven voirsz. in handen stellende, biddende oetmoedelick deur de passi ons Heeren Jhesu Christi, dat zy nairstelick tot die dertien cameren ende arme vrouwen proeven en anders toe zyen willen, op dat de dertien cameren tot ewigen dagen staende, ende woenbaer mogen bliven, ende de Vrouwen deselve bewoenende, aldair eendrachtelick ende Godlicken mit malkander leven mogen: ende tot wat tyden dair een proeven vaceert, 't zy van den Priester, oft van enige van der Vrouwen voirsz. deselve gheven wil een ander guet van fame, ende eerlick van leven, dair toe nut ende bequaem wesende gelyck boven verclaert staet.

„ Item, noch sel die Priester, die de voirsz. proven gebruycket alle jairs doen houden Sondaechs ende Maendaechs voir Sinte Pietersdage ad Vincula, de memorie van Margriet, Jan Dircsz. Wedue, gevende een ygelick memorist, des uchtens ende des avonts tot elken reyse een half Comans grote, ende den Commenduyr mitten twe Cappellanen, ende den Coster, tot elke reyse een Comans groeten.

„ Item, op dese selve tyt sal de Priester doen decken 't graff, dair zy in leyt begraven, te weten, 't selve graff dair Joest voirsz. inleyt, ende mit negen eerlicke Stalkairsen 't graff doen lichten, gelyc dat betamelick is. Noch sal hy, alst graff begaen is van der memoristen deelen den dertien arme Vrouwen, in der Cameren voirsz. wonende, elke Vrouwe derdhalve Comans groeten. Item, noch sal hy op dese Maendage, alsmen dese memorie hout, doen leesen opt altair van Sinte Anne vyff misse, in welke misse hy naerstelick sel laten bidden voir de Zyele van Margriet voirsz.

„ ende haer vrienden Zielen.

„ Item, alle dat voirsz. staet van
„ Margriet voirsz. sal dese Priester voirsz.
„ alle jairs onderhouden gelyc dat voirsz.
„ staet, op die peene priviert te zyn,
„ ende verbuert te hebben ipso facto
„ den proven, dewelke als dan de Col-
„ latoir een andere sal geven na der ma-
„ nieren voir begrepen &c.

„ Item, om dat de Priester sall mo-
„ gen volbrengen 't geen dat voirsz.
„ staet, zoe assigneren wy, Geertruyt,
„ Heynric, ende Wigger voirsz. tot
„ sustentacie aldusdanige ewige ende erf-
„ flicke renten als na bescreven staen.

„ Item, twee ponden Hollants, ver-
„ scynende op Kerssavont, staende ende
„ versekert op een huysinge, ende er-
„ ve, boemte ende potinge mit vier-
„ hont lants, gelegen in den ambocht
„ van Leyderdorp, toe behorende Ge-
„ rvt Jan Costynsz. ende heeft belegen
„ an die Noirtzyde Jan Conincsz. ende
„ Meester Dirck van Almonde an die
„ Oistzyde, Joest Heynixz. an die Zuyt-
„ zyde die nootwech, ende an dat West-
„ eynde den Heerwech, ende dit na wt-
„ wysen eens briefs bezegelt mit Scou-
„ ten Zegell van Leyderdorp, wair off
„ de date begrypt 't jair viertienhondert
„ drie ende tnegentich, den vyfftendach
„ in Januario. Item, noch vier schel-
„ lingen ende twe penningen groot
„ Vlaams t'sjairs ewige ende erflike
„ renten, te betalen alle jairs tot onser
„ Vrouwendage visitatio te versien, en-
„ de staende op twe margen lants leg-
„ gende in den Ambocht van Zoeter-
„ woude, dair een deel hout lant off
„ is, ende 't ander deel is een boom-
„ gairt, ende heeft belegen an die Oyst-
„ zyde, ende Zuytzyde Jan Claesz. an
„ dat Westeynde Machtelt Florys Doch-
„ ter, ende an die Noortzyde Willem
„ van der Does: ende dit na wtwysen
„ eens Schepenen brieffs bezegelt mit
„ twe Scepenen zegelen van Leyden,
„ wair off de date begrypt 't jair vyt-
„ tien hondert ende twee den eersten
„ dach in Julio.

„ Item, 't geen dat van der voirsz. ren-
„ ten jairlicx overblyft dat sall de Prie-
„ ster voir hem selven behouden, ende
„ gebruycken voer zyn moenisse.

„ Item, want wy Gheertruyt, Heyn-
„ ric, ende Wicker, Fundatoers voir-
„ noemt, willen dat dese onse funda-
„ cie, ordinancie, ende makinge voirsz.
„ mit alle zyn artikelen, dair in geroert
„ tot ewige dagen vastelic ende om-
„ broeckelic onderhouden wart, soe
„ hebben wy Meester Jan van Leyden,
„ Priester, ende Notarius in syn tegen-
„ woirdicheit dair toe geroepen wesen-
„ de, gebeden, dat hy dese onse funda-
„ cie, ordinancie, ende makinge voirsz.
„ in een tugenisse des waerheyts tot
„ meerre sekerheit der vasticheits wil
„ onderscriven, publicieren, ende een
„ instrument publyc dair van maken.

„ Gedaen in 't jair ons Heeren
„ duysent vyt hondert ende drie,
„ op Sinte Geertruyden avont.

„ Acta sunt hec Leydis in do-
„ mo habitationis mee sub
„ anno, die prescriptis, indic-
„ tione tercia, Pontificatus
„ Sanctissimi in Christo Patris
„ ac Domini nostri, Domini
„ Alexandri Divina providen-
„ tia Pape Sexti, anno unde-
„ cimo, presentibus ibidem
„ honestis & discretis Viris
„ Magistro Theobaldo de Wel
„ Cyrurgico, & Gerardo
„ Vinc, Laicus, Opidanis o-
„ pidi Leydensis Trajectensis
„ Dyocesis, testibus fide dig-
„ nis, ad premissa vocatis &
„ rogatis.

„ Et ego Johannes Johannis
„ de Leydis Clericus dicte
„ Trajectensis Dyocesis pu-
„ blicus Apostolica aucto-
„ ritate, ac ordinaria ad-
„ missione Notarius, quia
„ premissis omnibus & sin-
„ gulis dum sic ut premit-
„ titur fierent & agerentur,
„ una cum prenominatis te-
„ stibus presens interfui,
„ eaque sic fieri, vidi & au-
„ divi idcirco hoc presens
„ publicum instrumentum
„ manu mea propria scrip-
„ tum, exinde confeci,
„ subscripsi, & in hanc
„ publicam formam rede-
„ gi, signoque & nomine
„ meis solitis & consuetis
„ signavi in fidem, & tes-
„ timonium omnium & sin-
„ gulorum premissorum ro-
„ gatus & requisitus.

Aan de vestgraft, boven de ingang, ziet men in steen deeze letters gehakt:

DIT

DIT HOFJE IS GEFONDEERD DOOR JOOST HEINDRICXZ. ANNO 1503.

Onder dezelve ſtaat het jaartal 1627. moogelyk de vernieuwing van de poort betekenende.

Dit Hofje ſtaat thans onder de bezorging van eene Regenteſſe, Vrouwe Dina Henriette Backer, Echtgenoote van den Wel Ed. Geſtr. Heere Wigbold Slicher, Raad Ordinaris in den Hove van Holland.

Uit de Perkamente Fundatie brief.

Sint Jans Hofje, eertyds een Klooſter, aan de Noordzyde van de Haarlemſtraat, by de oude Zylpoort, is geſticht op de volgende wyze.

„ Acte van dotatie van St. Jans „ Hoffje by d'Erfgenamen van „ Mr. Gerrid van der Laan, „ gedaan in dato den 27. Octo- „ ber 1584.

„ Wy Jacob Willemsz. van der „ Burch ende Andries Jacobsz. „ Schepen deſer Stadt Leyden, doen „ condt eenen yegelyken, dat voor ons „ gecomen ende gecompareert is inpro- „ prien perſone, Daniel van Berlaer, „ als Procuratie hebbende van Joncheer „ Heindrik van der Laan voor hem ſel- „ ven, ende als Oom ende Voocht van „ de Weeskinderen van Meeſter Nico- „ laes van der Laan, Raedt ordinaris, „ in den Hoven van Holland ende Jonc- „ vrouw Diebber van der Laan Wedu- „ we Wylen Jonckheer Hendrik van „ Aſſendelft, mitsgaders Joncheer Johan „ van Baſſenroede, als Man ende Voocht „ van Joncvrouw Anna van der Laan „ alle Kinderen ende Erfgenamen van „ Mr. Gerard van der Laan, in ſyn le- „ ven Licentiaat in beyde Rechten, „ welke voorſeyde Procuratie van woor- „ de te woorden hier geincorporeert „ ſtaat; Op huyden den eerſten Decem- „ bris Anno Vyfftienhondert Drie en „ Tachtigh Compareerde voor my Cor- „ nelis Thymansſz. Stoter Notaris pu- „ blicq by den Raede van Brabant en- „ de den Hove van Hollandt ge-ad- „ mitteert, ende voor den ondergeſcre- „ ven getuygen Joncheer Heinric van „ der Laan als Oom ende Voocht van „ de nagelaten Weeskinderen van Wy- „ len Meeſter Nicolaes van der Laan, „ in ſyn leven Raedt ordinaris in Hol- „ land, in deſen vervangende Jouffrou- „ we Dienwer van der Laan Weduwe „ Joncheer Heinricx van Aſſendelft, en- „ de Joncheer Johan van Baſſenroede „ als Man ende Voocht van Jouffrou- „ we Anna van der Laan ende Jonc- „ vrouwe Adriana van Alkemade Heur- „ lieder S^a. Vader ende Moeder ende „ heeft geconſtitueert ende machtigh ge- „ maect Conſtitueert ende maekt mach- „ tig mits deeſen irrevocable Daniel van „ Berlaer omme te Compareeren voor „ Burgemeeſters ende Regierders der „ Steede van Leyden ende aldaar voor „ hun luyden te confirmeeren alzulke „ articulen van fundatie als de voorſey- „ de wylen Meeſter Gerrid van der „ Laan begonſt heeft, ende van mey- „ ninge is geweeſt, te doen begaven „ St. Jans Clooſter tot Leyden by de „ Zylpoorte binne de voorſz. Steede, „ mitsgaders te Transporteeren tot be- „ houff van den Armen in Sint Jans „ Clooſter jegenwoordich woonende en- „ de ten eeuwighen dagen woonen zul- „ len, volgende de voorſeyde articulen „ van fondatie, den voorſz. Daniel van „ Berlaer daar van geleevert alle al zul- „ ke Landen, Renten, als de Voorſey- „ de erfgenamen nae de Doot van heur- „ lieder S^a. Vader 't voorſeyde Clooſter „ begaeft ende gedoteert hebben, zulex „ hy die in de Voorſeyde fundatie doen „ inſereren ſal mit aggreatien Ratifica- „ tie ende approbatie van allet gunt „ wes by den voorſeyden Daniel van „ Berlaer alreeden tot deſen dage toe „ gedaan is geweeſt, ende noch gedaan „ zal werden. belovende te houden vaſt „ geſtant ende van Weerden, allet gunt „ by den voornoemde Daniel van Ber- „ laer, hier inne gedaan, ende gehan- „ deert zal werden onder alle verban- „ den, naar Regtſweegen, daar toe „ ſtaande ende behoorende ende ver- „ ſochte hier van geexpedieert te wer- „ den openbaar Acte, 't welk geſchiet „ is tot Voorhout op den huyſe van „ hem conſtituant ten dagen ende jaare „ als boven ter preſentie van Jan Claas- „ zoon woonende tot Voorhout voor- „ ſeyt ende Symon Lenaerts zoon woo-

„ nende tot Rynsburch als geloofelycke
„ getuygen hier toegeroepen ende ge-
„ beeden zynde; aldus ondergefcreven
„ in getuygeniffe der waerheyt van 't
„ gunt voorfz. ik de voornoemde No-
„ taris hebbe alhier myn gewoonelyk
„ hant teekent geftelt en de was onder-
„ teekent C. Thymansfz. Stoter Not.
„ Plus. ffzt. te kennen gevende ende
„ verclarende dat de voornoemde heur-
„ lieder Vader Zal. by de naefte Vriend
„ ende Erfgenamen van Jan Stoop Ker-
„ ftiaensz. ende Claertgen Pieter Jan
„ Claaszoons Dochter des voorfeyde Jan
„ Stoops huysvrouwen op den derden
„ February Anno Vyfftienhondert vyff
„ ende tzeftich naar gemeyn fcryven
„ ghetransporteert, ende overgedraegen
„ zynde, allet recht dat hem Compa-
„ ranten elcx in zyn regard eenichfints
„ gecompeteert hadde, tot zeekere brie-
„ ven van fondatien van dato int Jaar
„ ons Heeren Duyfent vyffhondert en-
„ de vier, op ten zes en twintichften
„ dag van Junio, met alle die brieven
„ ende briefs recht, over fulcx gedaan
„ hebben volcomen afftand van alle de
„ huyfen gronden erffven ende alle ge-
„ rechtigheeden toebehoorende St. Jans
„ Cloofter, ftaande by de zylpoorte
„ deefer fteeden omme met alle defelve
„ goeden by heurlieder Vader tot fub-
„ ventie van den armen van den felven
„ Cloofter gedaan te worden, in allen
„ fchyn, oft daar van gheen fondatie
„ en ware, met meer andere Conditien
„ hier naar van woorde te woorde ge-
„ infereert; Wy Schout ende Burge-
„ meefters der Steede van Leyden doen
„ condt allen lieden, dat voor den Ghe-
„ rechte gecomen fyn Jan Stoop Ker-
„ ftiaanszoon, ende Claertgen, Pieter
„ Jan Claerenzoons Dochter zyn Wyff,
„ aanmerkende dat hier op deefer aar-
„ den niet zeekerder en is dan die Doot
„ ende nyet onfeekerder dan de Vredes
„ doots, ende dat eenen yegelycken
„ Kerften menfchen grootelycks fchul-
„ dig is Gode van Hemelryke danck-
„ barigheyt te bewyfen, van 't gheene
„ dat hy van Gode ontfangen heeft,
„ foo yft, dat Jan Stoop ende Claert-
„ gen voorfz. in een teeken van dank-
„ baarheyt met goeden voorfien ende
„ met heuren vryen moetwille wol
„ bedogt ende beraeden, wetende ende
„ machtich haare zinnen verftant ende
„ memorie, in der eeren Gods Maria zyn-
„ der gebenedyder Moeder, den twaelff
„ Apoftelen ende al dat Gloriofe heyli-
„ ge hemelfche heir gemaeċt, ende ge-
„ ordonneert hebben ende by den inhou-
„ den van defen maeken twee huyfin-
„ gen, met heure erven gheleghen en-
„ de ftaande in Marendorp by de Zyl-
„ poorte van welke twee huyfen ende
„ erffven voorfz. Jan Stoop ende Claert-
„ gen voornt. hebben doen maeken der-
„ tien cameren, ende erven omme ar-
„ men menfchen van goede regimente
„ ende by quade fortuyn ende avontue-
„ re van goede vergaan daar inne te woo-
„ nen, ende boven welke dertien ca-
„ meren Jan Stoop ende Claertgen voorfz.
„ hebben doen maeken twee Cameren
„ dienende tot denfelven huyzen te we-
„ tene d'eene camer tot behouff van de
„ derthien cameren, ende d'ander camer
„ fal men verhuyren buyten den flooten
„ ende poorte van den huyfe ende came-
„ ren voorfz. ende die penningen daar
„ van comende, fal men de voorfz. huy-
„ finge ende cameren jaarlicx meeden
„ onderhouden in goeder reparatien, ende
„ wefen ende de pacht daarop ftaande be-
„ taelen, te wetene Zeeven en Veertigh
„ comans grootgens ts'jaars, die den Ca-
„ pittele van den Hogelande jaarlicx,
„ daar op heeft, mitten houde. Item
„ foo es de wil ende meyninghe, van
„ Jan Stoop ende Claertgen voornt. dat
„ in elke van de zeven cleynfte came-
„ ren een goet arm oude Vrouweper-
„ foone woonen zal, ende in de zes
„ andere grootfte cameren zal in elcx
„ van dien woonen, een goed arm eer-
„ baar mansperfoon, ende yft dat die
„ manperfoon een Wyff heeft, die zal
„ met hem mogen woonen zyn leven
„ lanck, ende nyet langer en zald 't wyff
„ daar blyven, maar waert zake dat een
„ van de zeven Vrouwen cameren ledich
„ ftonde, daar foude dat Vrouwsper-
„ foon die haar Man geftorven waar,
„ by believen van Jan Stoop ende Claert-
„ gen voorfz. of van den gheenen die
„ naemaels 't regiment van den voor-
„ feyden cameren hebben zullen mogen
„ innewoonen, ende omme die onder-
„ houdinge ende levinge van den voor-
„ feyden armen menfchen, foo hebben
„ Jan Stoop ende Claertgen voorfcr.
„ hier toe gegeeven de fomme van der-
„ tich Rinsgulden ende negen grooten
„ 't ftuk veertich comans grootgens
„ tjaers erffelycke Renten ftaande op
„ feeker parcheelen van Landen hier naar
„ verclaert. Item eerft achtien Rins-
„ guldenen ende vertien placken tsjars
„ erffelyke Rente metten houde ftaande

„ op

„ op twee ende twintich mergen lants, „ gelegen in de Ambochte van Soeter- „ woude, die welke Maes Gerritsz. in „ Erfpacht gebruyct om de voorsz. som- „ me breeder blykende by den brief van „ den erfpacht daar van synde, Item se- „ ven Rinsgulden ende zestalve Placken „ tsjars, staande op vyff mergen ende „ ander half hont lands geleegen in den „ Ambochte van Coudekerk in den hoo- „ genwaert gehieten dat goudt lant en- „ de gebruyct nuter tyt Jan Obels Zoon, „ ende heeft beleegen aan de Oostzyde „ Meynse Mees die Lyndrayers erfgena- „ men, aan dat Suyt ende den Ryn, aan „ die Westsyde Dammes, Aertszoon „ ende Noortsyde Jacop Coppiers erf- „ genamen welke voorseyde twee Par- „ cheelen van Renten verscheynen alle „ Jaeren tot Voorschooten en Valken- „ burger marcten. Item drie pont co- „ mans pajement tsjaers staande op ze- „ vendalve mergen lants geleegen in den „ Ambachte van Arlanderveen, in ons „ genadichs Heeren Wildernisse die Ge- „ ryt van der Mye in erfpacht ge- „ bruyct, ende heeft beleegen, aan de „ Suytzyde altyt Pieter Comans ende „ aan de Noordsyde Ghysbrech Hons- „ coop verscheynende jaerlycx tot St. „ Jacobsdaghe, breeder blykende by de „ brieven van erfpachte daar van zyn- „ de, Item noch twee Rinsgulden 'ts „ jaars, staande op een wooninge ge- „ leegen in den Ambochte van Homade „ geheeten Hofiseghen toebehoorende „ Gherrit Willemsz., verschynde jaar- „ lycx tot Meye, breeder blykende by „ den brief van de Rente daar van zyn- „ de, welke voorseyde Renten men den „ armen jaarlycx deelen zal, in deeser „ manieren, te wetene, dat men elcx „ van dien derthien cameren tot behouff „ van den armen die daar in woonen „ jaerlycx deelen zal, een zestendeel „ van een Rente, elck zestendeel waer- „ digh weesende vier ende dertich co- „ mans grootgens ende daartoe een last „ turffs van dertich grooten ende meede „ een hempde van vyfftien grooten, en- „ de een paar Schoenen van vier groo- „ ten.

„ Item als eenich van den armen per- „ soonen voorsz. 't zy Man oft Wyff „ oflivich geworden is, soo sullen alle „ die goeden van den gheene die aldaar „ gestorven is blyven, ende verstorven „ weesen totten voorsz. camere ende ar- „ men behouff, omme met de voorsz. „ goeden die d'voorseyde huysinge ende „ cameren te repareeren, ende den voorsz. „ arme mensche daar meede te onder- „ houden ende te voeden sonder daar „ ymant van heuren erven ende naeco- „ melingen aan de voorsz. verstorven „ goeden eenig Recht, eyge actie oft „ aansegghen zal hebben in eeniger ma- „ nieren 't welk zy gehouden sullen wee- „ sen mit scepenen brieven over te ge- „ ven, eer zy in de voorseyde huysen „ ontfangen sullen worden, maar indient „ soo geviel, dat die Man storve voor „ syn Wyff, soo sal dat Wyff halff die „ goeden neemen, die zy 't samen be- „ seeten hebben, ende daar meede die „ camer Ruymen, ende als dan zal men „ een arm manspersoon, in der maniere „ voorsz. weedert in de voorsz. camer „ setten, Item soo es de wille en de „ begheerte van Jan Stoop ende Claert- „ gen voorsz., dat die huysittenmeeste- „ ren in der tydt wesende, die voorsey- „ de Renten jaarlycxs ontfangen ende „ den armen wederom deelen zullen in „ manieren als voorsz. staat, ende tot „ welker tyt eenige van den armen voorsz. „ aflyffig geworden zal weesen. Soo „ sullen de Huysittenmeesters voorsz. „ met een van de naeste magen van Jan „ Stoop en Claertgen daar weeder een „ arm mensch insetten en laeten woo- „ nen, ende die huysittenmeesteren met „ een van de naeste magen, als voorsz. „ is sullen die toesicht ende dispositie „ van den voorsz. huysen hebben, dat- „ tet ter eeren Gods bewoond ende be- „ waart mach werden, ende waert sa- „ ke, dat de vrienden ende maghen van „ Jan Stoop ende Claertgen voorsz. al „ verstorven waren, soo soude die van „ den Gherechte als dan in der tyt wee- „ sende by Raede ende goetdunken van „ de Huysittenmeesteren, daar toe or- „ dineeren twee eerbaere goede Mannen „ woonende in die prochie daar die voor- „ seyde cameren staande syn, die welke „ mit den voorsz. Huysittenmeesteren „ den toesicht ende tregiment van den „ voorseyden huysen hebben zullen in „ allen schyn oft Jan Stoop ende Claert- „ gen of eenig van hen naeste magen „ waeren, wel verstaande dat Jan Stoop „ ende Claertgen heur leven Lanck 't „ regiment van den voorseyden huyse „ hebben sullen, indient hem belieft, „ ende waert zaken, dat Jan Stoop en- „ de Claertgen voorsz. ofte eenige an- „ dere goede menschen, namaels vuyt „ devotien eenige goede totten voorsz. „ huysen ende armen behouff gaven,

„ be-

„ bespraecken ofte maecten, dat sal altyt
„ weesen tot vermeerderinge ende ver-
„ beteringe van den voorsz. huysen,
„ ende onderhoudinge van den armen,
„ in zulker vougen ende manieren als
„ den voorschreevenen Huysittenmees-
„ teren ende Regierders oirbaerlicxt en-
„ de prouffytelicxt dunken zal, Item
„ oft gebeurden, dat yemant van den
„ armen voorn., in de voorseyde came-
„ ren eenige erffenisse opquame, ende
„ aanbestorven, die waerdig waeren bo-
„ ven hondert Rinsgulden, ende die
„ arme mensche dochte dat hy te Ryck
„ waere, om aldaar te woonen, ende
„ die plaetse begheerte te ruymen, soo
„ soude die menschen daer moghen uyt-
„ gaan behoudelyk, dat hy een derden-
„ deel van deselve erffenisse ende bester-
„ venisse in den voorsz. huysen laten
„ zal, totten gemeynen huyse ende ca-
„ meren behouff, oft alzoo veel min,
„ als de Huysittenmeesteren ende Re-
„ gierders van den selven huysen naar
„ gelegentheydt der zaeken goet dun-
„ ken zal; voort zoo en sullen die voorsz.
„ armen menschen, in den voorsz. huy-
„ se woonende, binnen der Stede by
„ den huysen noch ook buyten der Ste-
„ de op 't Landt nyet mogen gaan bid-
„ den, maar sullen wel mogen sitten
„ voor de Kerckdueren, ende aldaer
„ aelmoessen bidde om Gods wille, Item
„ om alle twist ende gekyff te schuwen
„ soo en sullen in de voorsz. cameren
„ gheen Kinderen mogen woonen, en-
„ de oft yemandt van quaden onduech-
„ delycken regimente waren, die sou-
„ de die voorsz. Huysittenmeesteren
„ ende Regierders uyt den voorseyden
„ huysen mogen setten, ende half die
„ goeden van dien, tot prouffyte van
„ den huysen behouden, voort zoo zal
„ men daar gheen boomte, wyngaart
„ noch cruyt mogen setten, dan by
„ consent van den Regierders voorsz.,
„ ende die voorsz. armen zullen verbon-
„ den weesen, eens ter weeke misse te
„ hooren te wetene des Vrydachs, alsoo
„ verre als zy in gesonden lyven zyn,
„ ende machtich zyn ter Kerke te gaan,
„ ende zullen trouwelyk ende devotelyk
„ bidden voor Jan Stoop en Claertgen
„ syn Wyff, voorn. ende voor den ghe-
„ nen die hem luyden in haar armoede
„ te baeten comen; voort zoo zal men
„ een van den bequaamsten ende ver-
„ standelikften setten by de Poorte, om-
„ me in ende uyt te laeten, ende alle
„ de gheenen die in den voorsz. huysen
„ ende cameren begheeren te woonen,
„ die moeten seekere brieven geven,
„ omme die voorseyde ordinnantien te
„ onderhouden, ende voort te kennen
„ geven, wat zy schuldig zyn, ende wat
„ men hen schuldich is; voort zoo en
„ zal men de voorseyde Renten die Jan
„ Stoop ende Claertgen voorsz. totten
„ voorsz. huyse ende armen behouff ge
„ maect hebben, nyet mogen vercoo-
„ pen noch vervreemde in geenre ma-
„ nieren, maar sullen die voorsz. Re-
„ gierders gehouden weesen naer hoe-
„ ren vermogen altyts 't voorseyde huys
„ te verbeeteren ende vermeerderen en-
„ de die arme te voorderen; wel ver-
„ staande, dat indien Jan ende Claert-
„ gen voorsz. naemaels eenich ander Tes-
„ tament oft uyterste willen maecten,
„ dat dese hoere voorseyde makinge al-
„ tyt vast, ende van weerden blyven
„ zal, in alle haere puncten ende arti-
„ culen. Item waert zaeke dat eenig
„ van deese cameren by brand oft eenig
„ andere ongeval te nyeten quame dat
„ God verhoeden moet, soo souden
„ die Huysittenmeesteren ende Regier-
„ ders voorseyt, die weder doen re-
„ pareeren ende opmaeken, na hoeren
„ machte ende geleegentheyt van den
„ goeden totten huysen behoorende, en-
„ de oft gebeurde dat een derdendeel
„ oft meer van de voorsz. huyse ende
„ cameren te nyet quame, als voorsz.
„ is, zoo zouden die erfgenamen van
„ Jan Stoop ende Claertgen voorsz.,
„ die besitters weesen sullen van alzul-
„ ken huysinge ende Hofsteede met twin-
„ tigh mergen lants, als Jan Stoop en-
„ de Claertgen voorsz. nu ter tyd leg-
„ gende ende staande hebben in den Am-
„ bachte van Haserswoude ghehouden
„ wesen, den Huysittenmeesteren ende
„ Regierders tot behouff van den voor-
„ seyden huysen ende cameren vuyt te
„ reyken, de somme van thien pont
„ grooten Vlaams binnen een half jaar
„ na dattet hem van den Huysitten-
„ meesteren ende Regierders van den
„ voorsz. huyse vermaent zal worden,
„ omme de voorseyde cameren ende huy-
„ singe, daar meede te repareeren, en-
„ de weder op te doen timmeren, zoo
„ veel alst hem mogelick wezen zal,
„ ende hier af zoo zyn twee brieven
„ daar off dat heeft Jan Stoop ende
„ Claertgen voorsz., den eenen, ende
„ die Huysittenmeesteren voorn. die an-
„ deren.

In

„ In kennisse der waerheyt, zoo
„ hebben wy desen brieve bese-
„ gelt mitten zegelen van de voorsz.
„ Stede van Leyden, die wy da-
„ gelycx gebruycken, ende om-
„ me de meerder zeekerheyt wil-
„ le, soo hebben wy Pieter de
„ Grebber ende Hendrik van Al-
„ kemade Schepenen in Leyden
„ desen brieve mede bezegelt mit
„ onsen zegelen hier aangehan-
„ gen, int Jaar ons Heeren duy-
„ sent vyff hondert ende vier, op
„ ten ses en twintichsten dag in
„ Junio.

„ Wy Claas Jansz. die goede ende
„ Floris van Thol Schepen in
„ Leyden, oirkonden dat voor ons ge-
„ comen ende ghecompareert zyn Bou-
„ dewyn Willemsz. woonende tot Eems-
„ kerk voor hem ende vervangende Ca-
„ tryn Willems dochter zyne Zustert
„ samen erfgenamen van Willem Ker-
„ stiaanszoon heurlieder Vader, die
„ naeste ende eenich erfgename van wy-
„ len Jan Stoop Kerstiaanszoon ghe-
„ weest is ende Pieter van Buyten Cor-
„ nelisz., als Man ende Voocht van
„ Elizabet Pieters dochter ende over
„ sulks eenich erfgenaam van wylen
„ Claartgen Pieter Jan Claerenzoons
„ Dochter, des voorsz. Jans Stoop Ker-
„ stiaenszoon huysvrouwe geweest heb-
„ bende, ende bekenden dat zy getrans-
„ porteert hebben, ende transporteeren
„ by deesen voor hem ende heuren er-
„ ven ende naecomelingen tot behouff
„ ende proffyte van Meester Gerrard
„ van der Laan, Licentiaet in beyden
„ Rechten innewoonder deeser Stede
„ allet recht dat hen comparanten elcx
„ in zyn Regard eenichsins soude mo-
„ gen competeeren totte brieven van
„ fondatie waar door deese jeegenwoor-
„ dige es getransfixeert, met alle de brie-
„ ven, en des briefs recht in deselve
„ Fondatie geroert, doende by desen
„ volcomen afstand van alle de huysen
„ gronden ende erven ende alle gerech-
„ tigheeden jegenwoordelyck en toebe-
„ hoorende tot Sint Johans Clooster
„ staande by de Zylpoorte binnen der
„ voorseyder Stede, omme met alle de-
„ selfde goeden by den voorseyden Mees-
„ ter Gerrit tot subventie van den ar-
„ men van den selven Clooster gedaan
„ te worden, in allen schyn oft daar van
„ gheen fundatie en waere, mits dat zy
„ Comparanten nopende de huysinge
„ ende Hoffstede met twintig mergen
„ lants in den voorseyden brieven van
„ fondatie breeder geroert, van nu voor-
„ taan van alle lasten tottet onderhoust
„ van 't voorsz. Clooster gestipuleert,
„ gevryt ende ontlast zullen blyven,
„ ende want de voorsz. Fondatie ver-
„ melt, dat daar van twee brieven sou-
„ de weesen, ende den eenen als nu nyet
„ vindbaeren is, zoo hebben zy com-
„ paranten den selven verlooren briev
„ gehouden, ende houden by desen
„ voor nul, van onwaerden ende voor
„ gecasseert, ende beloven deselfde te
„ Casseeren, oft gecasseert te leveren
„ in handen van den voorseyden Meester
„ Gerrit, indien die in toecomenden tyde
„ te voorschyn quame, ende den voorsz.
„ Meester Gerrit ter Cause van densel-
„ ven brieff costeloos ende schadeloos te
„ houden, ende indempneren jegens ee-
„ nen eygelyk ondert verbant van allen
„ heur goeden ende tot meerder versee-
„ kerheyt, van 't gunt voorscr. is, Com-
„ pareerden voor ons Anthonis Jacob-
„ zoon Houtcooper, Claes Corneliszoon
„ drappier, Cornelis Diericxzoon Gool,
„ ende Willem Symonsz. Lymsieders
„ als Huyssittemeesters van Ste Pancras
„ Prochie Claes Fransz. ende Huych
„ Diericxzoon als toebesienders van 't
„ voorseyde Clooster, ende hebben elcx
„ in heur regard, volgende 't Consent
„ van den Burgemeesteren ende Ghe-
„ rechte deeser Stede te buyte gaande
„ en gaan te buyten by deesen tot pro-
„ fyte van den voorseyden Meester Gher-
„ raert van der Laan allet recht ende
„ toesicht oft administratie dat hem luy-
„ den ter oorsaeken van 't voorseyde
„ Clooster, ende uyt crachte van de
„ voorseyde fondatie eenichsins mag zyn
„ vercregen ofte bevolen.

„ In oirconde deeses brief bezegelt
„ ende met onsen zegelen op den
„ derden February Anno vyftien-
„ hondert vyff ende tzestich, na
„ gemeyn scryven.

„ Hadde de voorseyde heurlieder va-
„ der op de voorseyde gronden en-
„ de erffven tot zynen grooten coste ge-
„ daan opbouwen, een Poorthuys met
„ twaelff huyskens, deselve gedestineert
„ hebbende te doen bewoonen met ar-
„ me schamele oude mans ende Vrouwe
„ persoonen, sonder datter eenige fon-
„ datie of dotatie van deselve huyskens
„ by den voorseyden huerlieder vader in
„ sy-

„ ſynen leven gemaeċt ende gevolcht es,
„ als metter doot overvallen zynde, wil-
„ lende over zulcx die voorſeyde erf-
„ genamen, den goeden wille van huer-
„ lieder vader tot voorſtandt ende ſub-
„ ſiedie van den armen volbringen, en-
„ de Godt almachtig van zynen goeder-
„ thieren gaven dancbaarheyt te thoo-
„ nen, verclarende dat zyluyden met
„ goeden voorſien, vryen moet ende
„ wille, wel bedacht ende beraaden ter
„ eeren Gods geſticht ende gemaeċt heb-
„ ben, de voorſeyde derthien huyskens,
„ omme arme menſchen van goeden Re-
„ gimente ende gheen macht hebben-
„ de hem luyden 't onderhouden, daar
„ inne te woonen, volgende de condi-
„ tien ende voorwaerden hier naar bree-
„ der verclaert; Ende ten eynde die ſel-
„ ve huyskens wel onderhouden ſouden
„ moghen worden in reparatien, ende
„ dat d'inwoonders van dyen tamelyk
„ geſuſtenteert ende gealimenteert zou-
„ den mogen werden, hebben daar toe
„ gegeeven, gedoteert ende geaſſigneert,
„ gheven ende doteeren mitsdeeſen de
„ naervolgende renten ende goederen;
„ Als in den eerſten een losrente van
„ zeven Carolus gulden tsjaers, ver-
„ ſchynende Lamberti, ſpreekende op
„ Pieter Claesz. Dirk Jannen zoon in de
„ cley tot Noortwyk, volgende de brie-
„ ven daar van zynde, beginnende ick
„ Jan de Baſtaert van Noortwyck, van
„ date den vyfden dach in October 1550.
„ Noch een losrente van vier gulden
„ thien ſtuyvers tsjaers, verſcheynende
„ Meydach, ſpreekende op Jeroen Jansz.
„ Coſter, ende zyn huys ſtaende tot
„ Noortich over de Kerk, volgende
„ de brieven daar van zynde; noch een
„ Losrente van drie guldenen tsjaers,
„ verſcheynende prima Aprillis, ſpra-
„ kende op Marytgen Allert Claeszoons
„ Weduwe tot Noortich, ende nu Jan
„ de Backer, ende op ſyn huys achter
„ de Kerck tot Noortich, volgende de
„ brieven daar van zynde; Noch een
„ Losrente van twee Carolus gulden
„ tsjaars, verſcheynende Mey, ſpree-
„ kende op de huyſinge van Egbert
„ Heynricxzoon, Smit tot Noortich in
„ de Gaſthuysſtraat, volgende de brie-
„ ven daar van zynde; Item, noch een
„ eeuwige pacht van anderhalfe Phils.
„ gulden sjaers, daar men voor betaalt
„ acht ende dertichſtalve ſtuyvers, ver-
„ ſchynende den eerſten Juny; ſpree-
„ kende op de huyſinge ende erven van
„ Willem Janszoon, nu op zyn zoon
„ Jan Willemsz. geleegen tot Noortich
„ in de Zeeſtraat, aan St. Jacobs brug-
„ ge, ende noch op anderhalf mergen
„ Weylants, daar de witte Nonnen tot
„ Leyden aan d'eene, ende Meeſter Cor-
„ nelis Moſchen Weduwe aan d'ander
„ zyde naeſt gelant zyn, ende is deeſe
„ pachte begreepen in een brieff van
„ vierdalfe Philippus gulden tsiaers, de
„ twee Phils. guldenen comende toe
„ Meeſter Willem Pynsz. ende de cap-
„ pelrye van Heer Hendrik van der Boc-
„ horſt, ende de reſte als anderhalfe
„ Phils. gulden, Meeſter Gerrit van
„ der Laan, daar van den principalen
„ brief beruſt in een dooze, onder d'erf-
„ genamen van Meeſter Willem Pinsſ.
„ Noch een Losrente van neegen gul-
„ denen tsiaers, verſchynende Lamber-
„ ti; ſpreekende op Cathryn Dircx dog-
„ ter tot Voorhout, haere wooninge,
„ werve, een merge lants aldaar, ende
„ nu, Philippus Joſten tot Voorhout,
„ volgende de brieven daar van zynde;
„ Noch een Losrente van twee gulde-
„ nen 'tsiaers, verſcheynende Lamber-
„ ti, ſpreekende op Ruyter Pier, Duyn-
„ meyer tot Liſſe, ende nu op Corne-
„ lis Cornelisz. Weesvaer tot Liſſe,
„ volgende de brieve daer van zynde;
„ Noch een Losrenten van zeeven Ca-
„ rolus gulden 'tsjaers, verſcheynende
„ Lamberti, ſpreekende op Jan Jeroenſz.
„ ende nu de Weduwe van Mouryn
„ Cornelisz. by de Caege in den Am-
„ bochte van Alkemade, haere woonin-
„ ge ende landen volgende de brieven
„ daar van zynde; Noch een Losrente
„ van vierdalve Carolus guldenen 'tsjaers
„ verſchynende Lamberti, ſpreekende
„ op Marytgen Pieter Jacobsz. Wedu-
„ we, met Pieter Pietersz. Hans tot
„ Warmondt, haere wooninge ende lan-
„ den tot Warmont geleegen, volgen-
„ de de brieven daar van zynde; Noch
„ een Losrente van vyff Carolus gul-
„ den tsjaers, verſchynende Lamberti,
„ te loſſen met tachtig guldens tot Noor-
„ tigerhout, ende nu de Weduwe van
„ Joncheer Heindrick van Aſſendelfft,
„ die welke hier van behoorlyke brie-
„ ven van conſtitutien moet paſſeeren;
„ Noch een eeuwige Pacht van twee
„ guldenent ſiaers verſcheynende Lam-
„ berti, ſpreekende op Willem Willem
„ Bouwensz. brouwer in den Engel tot
„ Leyden ende zynen thuyn buyten de
„ Hoogwoortſche poorte volgende brie-
„ ven daar van zynde, Noch een Los-
„ rente van Negendalve Carolus gul-

„ dens

„ dens tjaers, verſchynende Lamberti,
„ ſpreekende op Jacob Aerntſz. als ge-
„ trouwt hebbende Mary Jan Janſz.
„ cramers weduwe in den Spiegel op
„ te Viſchmerct tot Leyden ende op
„ de voorſz. Spiegel volgende de brie-
„ ven daar van ſynde, ende noch an-
„ derhalve ſtuver tsjaers metten houden
„ ſtaande op ten voorſz. Spiegel, noch
„ een Losrente van drye guldenen vyf-
„ thien ſtuvers tsjaers verſcheynende
„ Lamberti, ſpreekende op Claes Ghe-
„ raert Claesſoens huys ende drye mar-
„ gen lants in de Weypoort, ende nu
„ Lenaert Roelen op te uyterſte graft
„ tot Leyden, volgende de brieven daar
„ van zynde, noch een Losrente van ſes
„ guldenen vyffthien ſtuivers tjairs ver-
„ ſcheynende Kers avont, ſpreekende
„ op te Stede. van Leyden, nochtans
„ houdende den brief vyff en twintich
„ Schellinge Vlaems tjaers te loſſen
„ den penning achtiene volgende de
„ brieven daar van zynde, noch een
„ Losrenten van Neegen Carolus gul-
„ denen 't jaers verſcheynende prima
„ Marty, ſpreekende op Pieter Roeloffsz.
„ ende zyne Landen tot Leyderdorp,
„ volgende zynen brieven daar van zyn-
„ de, noch en Losrente van Negen
„ Carolus guldens 't jaers verſcheynen-
„ de prima Aprilis, ſpreekende op Jooris
„ Cornelisſzoon Schooneman zyn woo-
„ ninge ende Landen aan den Groenen-
„ dyck in Haſerswoude, volgende de
„ brieven daar van zynde, noch een
„ Losrente van Negendalve Carolus gul-
„ den 't jaers verſcheynende Lamberti
„ ſpreekende op Cornelis Ariaenſz. zyn
„ Wooninge ende Landen tot Haſaerts-
„ woude int Weſteynde ende nu Cor-
„ nelis Willemzoon volgende de brieven
„ daar van zynde, noch een Erfpachte
„ van Achtien Carolus guldenen veerthien
„ ſtuvers tjaers, op twee en twintigh mar-
„ gen lants in Soeterwoude, toecomende
„ Meeus Jooriszoon, verſcheynende Val-
„ kenburger marct, volgende de brie-
„ ven van date duyſent vierhondert vyff
„ ende tnegentig; noch een Losrente
„ van acht Carolus guldenen tjaers ver-
„ ſcheynende Lamberti, ſpreekende op
„ Cornelis Aelwysz. ende zyne Landen
„ in Stompie, ende nu Jan Jacobsz. al-
„ daar volgende de brieven daarvan zyn-
„ de; noch een Losrente van vier Ca-
„ rolus Guldenen tjaers verſcheynende
„ den vierden Decembris, ſpreekende
„ op Jan Ariaensz. Schout van Stompie
„ ende zyn wooningen ende lande in
„ Stompie volgende de brieven daar van
„ zynde; nog een Losrente van neegen
„ Carolus Gulden tsjaers verſcheynende
„ Meydach, ſpreekende op Jan Meensz.
„ ende daar naar op Cornelis Maerten
„ Baerentszoon ende zyn wooningen en-
„ de Landen tot Zoetermeer, ende nu.
„ op Meeſter Cornelis van Mierop in
„ den Haege by coope van Willich de-
„ dreet, van Welbooren Mannen van
„ Rhynlandt, ende alſoo op de prefe-
„ rentie van den voorſ. Cornelis Maertsz.
„ te cort quam, is by mannen bevon-
„ den, de voorſz. rente, maar neegen
„ dalve guldenen tjaers te weſen, vol-
„ gende de brieven ende daar naer de
„ Sententie van preferentie; noch een
„ Losrente van negen Carolus Gulden
„ vyf ſtuyvers tjaers verſchynende Ba-
„ misdach, ſpreekende op Willem Han-
„ neman Rentmeeſter van Noord Hol-
„ landt, zyn huys, Boomgaert, ende
„ landen daar achter aanbehoorende in
„ den Haaghe gelegen, volgende de
„ Brieven daar van zynde, noch een
„ Losrente van drie Carolus Guldenen
„ tsjaers verſchynende prima Decem-
„ ber, ſpreekende op Willem van Dam
„ Oud Secretaris in den Haghe en-
„ de zyne goeden volgende zyn brie-
„ ven, noch een Losrente van zes gul-
„ denen vyf ſtuvers tjaers, verſcheynende
„ in twee termynen als Sint Jans ende
„ Korſemeſſe, ſpreekende op te vyff
„ groote Steeden van Hollandt, als Dord-
„ recht, Haarlem, Delft, Leyden, en-
„ de der Goude, volgende de brieven
„ daar van zynde; noch een Losrente
„ van ſes Guldenen twee ſtuvers tjaers,
„ verſchynende Lamberti, ſpreekende
„ op Cryn Philipszoon opte Noort A,
„ daarnae Vranck Jacobsz., ende nu
„ Cornelis Vrancke, ende zyne woonin-
„ gen ende Landen opte Noort A. ge-
„ leegen, volgende brieven, noch een
„ erfpachte van drie ponden Hollants
„ tjaers verſcheynende Jacobi, ſpreeken-
„ de op drie margen lants tot Aerleveen
„ die welke Jan Cornelisz. in de Bou-
„ welnweſteech tot Leyden betaelt vol-
„ gende die Erfpacht brieven daar van
„ zynde, noch een Erfpachte van twee
„ Guldenen tjaers, verſcheynende Mey-
„ dach, die eenen Dierick Michielzoon
„ tot Leyden plach te betaalen ende
„ nu de Weduwe van Pieter Pieterzoon
„ op Hofwegen, volgende de brieven
„ die nyet wel leesbaar en zyn; noch
„ een Losrente van zeven guldenen,
„ zestalve ſtuvers tjaers verſcheynende

,, Valkenburger marct, ſpreekende op
,, Jan Evilsz. ende vyff margen lants
,, genamt 't goutlandt, in de Laghe-
,, waert tot Coudekerk ende in Pieter
,, van Buyten, daar van noch voor den
,, Hove van Hollandt gedispuͤteert wert
,, op te preferentie, noch een Losrente
,, van twaelff guldenen thien ſtuvers
,, tjaers verſcheynende Petri ad Cathe-
,, dram, ſpreekende op Dirc Thysſz.
,, tot Corteraer, ende elff margen zy-
,, nen landen aldaar geleegen volgende
,, de brieven daar van zynde, Item noch
,, een cuſting brief inhoudende vierhon-
,, dert tzestich Carolus Guldenen, ſpree-
,, kende op ten voorſz. Dieric Thysz.
,, de voorſz. vierhondert tzestig gulde-
,, nen te betaelen op ſes Sint Jacobs-
,, daegen Lamberti daar aan wel betaald
,, ende Lumberk LXXXV. 't eerſte
,, jaar cuſtings hier van zal weſen ver-
,, ſchenen, ende dat alle jaers met LXXVI.
,, gulden XIII. ſtuvers vyff penn. een
,, myte, welke voorſz. cuſting alle jaers
,, tot prouffyte van Sint Jans Clooſter
,, aangeleyt ſullen worden, noch een
,, Losrente van ſes Carolus Gulden vyff
,, ſtuvers tjaers verſchynende zeventhien-
,, de Meerte, ſpreekende op Pieter
,, Heinricxzoon tot Corteraer ende drie
,, margen twee hont Lands aldaar vol-
,, gende de brieven daar van ſynde; Item
,, noch een cuſting brief, inhoudende
,, tweehondert Carolus Guldenen, te
,, betaelen in vier termynen alle tjaers
,, Lamberti vyfftich guldenen ende Lam-
,, berti vier en tachtig den eerſten ter-
,, myn daar van verſcheenen zal weſen,
,, welke voorſeyde jaerlycxe cuſtinge
,, mede tot behouff van den armen in
,, Sint Jans Clooſter aangeleyt ſullen
,, worden, blykende by den voorſz. cus-
,, ting briev daar van zynde, ſulcx dat
,, alhier in hooft ſomme van alle de voor-
,, ſeyde Renten, pachten ende cuſtinghen
,, 't voorſz. Clooſter van St. Jan by de
,, voorſeyde erfgenaame van wylen Mees-
,, ter Gherard van der Laan begaeft,
,, overgedraegen ende gedoteert wert
,, met drye duyſent negenhondert Ca-
,, rolus Gulden, behalven de nyeuwe
,, tymmeraige van de voorſeyde derthien
,, huyskens: Mits dat de voorn. myn
,, Heeren Burgem[rn] ende Regierders der
,, voorſz. Steede van Leyden 't voorſz.
,, St. Jans Clooſter derthien huyskens
,, ende arm menſchen daar inne woonen-
,, de van als exempt vry ende exchys,
,, vry ten eeuwighen dagen zullen hou-
,, den, mainteneeren ende doen houden
,, als zy luyden altyts ende tot noch toe
,, geweeſt zyn, omme alle de voorſey-
,, de Rente, pachten, Cuſtingen ende
,, derthien woonhuyskens metten erven
,, daar deſelve op ſtaan ten eeuwighen
,, daegen, by goede arme Eerſame ende
,, deughdelicke perſoonen bewoont, en-
,, de de Rente en de innecomen tot on-
,, derhout van den inwoonders van dyen
,, ge-employeert te worden, op zulke
,, ordinantie ende in zulker voeghen en-
,, de manieren als hier naer volgen, in
,, den yerſten dat nyemant int voorſeyde
,, St. Jans Clooſter ende derthien huys-
,, kens ontfangen zal worden, ten zy
,, hy oft zy, te weeten Man oft Wyff,
,, voor en al eerſt, de voorſeyde erfge-
,, namen ende heurlieder descendenten,
,, heurlieder gecommitteerde, oft actie
,, van hen hebbende, goede certificatie
,, gethoont zal hebben, daar meede de
,, voorſeyde erfgenamen van Meeſter
,, Gherard van der Laan hueren gecom-
,, mitteerden oft actie van hen hebbende
,, te vreeden weeſen ſullen, inhoudende
,, hoe zy luyden hen gedraegen ende ge-
,, leeft hebben, Item dát een yegelyck
,, die welke in de voorſeyde huyskens
,, ontfaugen zullen worden met heuren
,, vryen wille, eer zy luyden aldaar co-
,, men zullen metter woon met ſchee-
,, penen brieven deſer Stadt overgeven
,, zullen, dat ſulke goederen als zy luy-
,, den reſpectivelyk hebben ofte noch
,, erffven ende vercrygen zullen, 't zy
,, Man oft Wyff, naar heurlieder doot
,, in deſelve Huyskens, zulkx als deſelve
,, dan zyn, eygentlyk blyven zullen,
,, totter armen behouff, ſonder yemants
,, wederſeggen oft contradictie; dat men
,, oick in de voorſeyde huyskens, aan-
,, neemen zal goede ende eerbaar Man-
,, nen ende Vrouwen, gheen bedelaers,
,, onvreeſamighe menſchen, oft die met
,, ſchulden belaſt zyn, Item, en zal
,, nyemant van de voorſz. Mannen naer
,, dat zyn Wyff overleeden zal zyn, een
,, ander Wyff mogen trouwen, noch
,, gheen Vrouwe een ander Man, op
,, te verbuerde van heurlieder Steede,
,, ten waar met conſent van den erfgena-
,, men, dat oick de Toeſienders derſelver
,, huyskens by de voorſeyde erfgenamen
,, van Meeſter Gherard van der Laan heure
,, nacomelinghen gecommitteerde oft ac-
,, tie van hen hebbende, daar toe te
,, committeren gheen ſchulden en zul-
,, len mogen betaelen van de inwoon-
,, ders van dien ende ingevallen de erf-
,, genamen verſuymden toeſienders oft

„ oik een Rentmeester te stellen, die
„ Burgem^rs ende Regierders in der tyt
„ tselve by proviesie sullen mogen doen,
„ blyvende de erffgenamen in huer Recht
„ ongeprejudicieert, Item dat gheen in-
„ woonders by de huysen om brood zal
„ mogen gaan, oft andersins bedelen;
„ dat oik nyemant vuyt deselve derthien
„ huyskens weder vuyt sal mogen trec-
„ ken oft ruymen by weelicheyt, ar-
„ moede, dan met believen van de voorsz.
„ erfgenamen oft anderen als vooren,
„ Item dat int poort huys ten ewighen
„ dagen woonen zal een goet oudt
„ duegdelyck ende bequam Man met
„ zyn echt Wyff, die welke schuldig
„ zal zyn te Regeeren d andere inwoon-
„ ders, mitsgaeders d Ordinnantien van
„ den voorsz. erffgename scherpelyck te
„ doen onderhouden, op verbuerte van
„ syn Stede ende proeven, ende inge-
„ vallen de voorseyde Man ende Vrouw
„ nyet langer en cousten Regieren duer
„ cranckheyt, oft ouderdom, oick dat
„ de Man ofte Wyff quam te sterven,
„ oft duer quaat Regiment verlaete
„ worden, soo sal men een ander goet
„ Paar echten Luyden van den nutsten
„ ende bequaamsten van den anderen
„ inwoonders, daar inne mogen stellen
„ by consente ende advys van den voorsz.
„ erffgenamen van der Laan als vooren.
„ Ende die gheene die zulcx van nyeus
„ gecomen zyn, tot het Regiment en-
„ de dienst van den selven inwoonders,
„ zullen terstont int voorsz. poorthuys
„ moeten comen woonen ende den ou-
„ den Regierder met zyn Wyff zullen
„ dan moeten gaan woonen, daar de
„ nyeuwe gecoren van te vooren te
„ woonen plaghen, ofte als zy luyden
„ doer quaet Regiment verlaeten waren
„ zoo moeten d een oft d andere oft bey-
„ de gelyck huys, Steede, ende proe-
„ ven verliesen, ende terstont uyt gaan
„ woonen; des zullen de voorsz. toe-
„ sienders ten eeuwighen daegen scher-
„ pelyck regard neemen, als men van
„ nyeuws eenighe paar echte luyden
„ aanneempt, datter ten minsten altyts
„ drye paar goede luyden onder de
„ twaelff paar zyn, die nut en bequaam
„ zyn omme 't Regiment aan te neemen
„ der voorseyder inwoonders, Item dat
„ deselve inwoonders gehouden zullen
„ zyn aldaar, eerlycken rustelycken en-
„ de eendachtelyken met malkanderen
„ te woonen, sonder eenich discoort,
„ onvreede, tweedracht, sheldinge ky-
„ vagie oft gevechtinge, den een tee-
„ gens den anderen ende soo wie ter
„ contrarien doet, zal zyn Stede ende
„ proeven verbeuren tot discretien van
„ den voorsz. erffgenamen, dat oick
„ als yemant ziec is zullen die mans mal-
„ kanderen bystand, hulpen ende dienst
„ doen, in haar zieckte naar haar ver-
„ mogen, gelyck oock die wyven mal-
„ kanderen gehouden zullen zyn te doen
„ op te verbuerden van heurlieder Stee-
„ de, ende als yemant in de voorsz.
„ huyskens sterft, sal de lancxt leevende
„ tzy Man oft Wyff terstont de voorsz.
„ erfgenamen oft anderen als vooren
„ rechtvaederlyc moeten ten voorschyn
„ brengen, ende laeten volgen de ge-
„ rechte helft van allen hueren overge-
„ bleeven goederen die ge-employeert
„ zullen worden tot behouff van den
„ armen aldaar, ende oft gebuerden
„ dat yemant geraecte te sterven ter-
„ stond na dat hy zyn Proeven ont-
„ fangen hadden, zal de lancxt lee-
„ vende de voorseyde erffgenamen oft
„ heurluyder gecommitteerden als vo-
„ ren wederlaeten volgen de helft van
„ syn ontfangen proeven, oft andersints
„ tot discretie van den voorsz. erfgena-
„ men. Item als yemant sterft 't zy
„ man oft wyff, zal de lancxt levende
„ zyn huys bewoonen, zyn leven lang
„ alleen, ende hebben alle Jaeren een
„ halve provenue, oft anders tot discre-
„ tie van de voorseyde Erfgenamen en-
„ de heurlieder gecommitteerde, ende
„ wat hy achterlaat zal by den voor-
„ seyden erfgenamen als vooren opge-
„ noomen worden, by Inventaris, ende
„ bewaert tot behouff van den armen,
„ dat oick nyemant van den inwoonders
„ van den huysen zal mogen reysen om-
„ me vuyten huysen te vernachtent zy
„ man oft wyff, ten zy by oorloff van
„ den selven erfgenamen ofte toesienders
„ voorsz. op verbuerte van het woonen
„ huerlieder woontplaetse oft anders tot
„ discretie van de voorseyde erfgenamen
„ of toesienders, Dat voorts deselve in-
„ woonders gehouden zullen zyn, alle
„ vuylnis, zeepsop, ende andere stinken-
„ de saeken buyten 't Clooster van St.
„ Jans te brenghen, om alle inconve-
„ nienten te behoeden, op te verbuer-
„ te van een half jaer proevenen. En-
„ de oick nyemant vreempts van vuy-
„ ten voorseyden Cloostere, en zal mo-
„ gen komen blycken, wasschen oft
„ spoelen aan den put; Item dat meede
„ in deselve huyskens gheen Vreemde
„ luyden slapen en zal, ten zy ter goe-

„ der manieren ende difcretien. Item
„ dat nyemant in defelve huyskens ee-
„ nighe vergaderinghe zal mogen doen
„ omt eeten oft drinkent zy voor oft
„ naer middaeghe op te verbuerte van
„ zyn Proeve, geduerende den tydt by
„ den toefienders oft andere als vooren
„ te ftellen. Item zullen oick de voor-
„ noemde erfgenamen als vooren ftellen
„ ende ordonneeren zeekere bequam
„ poortier, die welke in bewaeringhe
„ hebben zal de floetelen van de voor-
„ poorte van Sint Jans Clooftre voorfz.
„ ende nyemant anders. Item zal men
„ de poorte des morgens in den Zomer
„ openen ten vyff uyren, ende tzavonts
„ ten neghen uyren fluyten, ende in de
„ Winter smorgens openen ten feven
„ uyren, ende tzavonts fluyten ten vyff
„ uyren ende tot verfekertheyt van de
„ voorfeyde fondatie ende dotatie ende
„ der armen, heeft de voorfz. Daniel van
„ Berlaer in de qualite als vooren, de
„ voorfeyde huyskens metten erven daar
„ toebehoorende ende den eygendom
„ van dyen ftaande aan de Zylpoorte
„ defe Stede, mitsgaders alle t recht ac-
„ tie ende toe feggen, d'erffgenamen
„ van Meefter Gherrit van der Laan,
„ daar aan mitsgaders aan de voorfeyde
„ Renten, Landen ende goeden com-
„ peteerende, getransporteert gecedeert
„ ende overgegeeven, transporteerde,
„ cedeerde ende overgave mits deefen
„ ten behoeve van den voorfeyden ar-
„ men; welke gifte wy Schout Burge-
„ meefters ende Scheepenen voor den
„ felven armen ftipulerende, geaccep-
„ teert ende ontfangen hebben, be-
„ gheerende de voorfeyde Daniel van
„ Berlair in der qualite als vooren, dat
„ deefe ghifte ofte donnatie effect for-
„ teeren zal, in der alderbefter vormen.
„ Ende alfoo de goeden van defelve fun-
„ datie meeft confifteeren in Losrenten
„ die welke lichtelyk geloft zouden mo-
„ ghen werden ende duer quade toeficht
„ in toekomende tyden nyet weeder be-
„ leyt en zouden worden, verclarende
„ de voorfz. Daniel van Berlair de mee-
„ ninghe ende wille van den erfgena-
„ men Meefteren Gheraerden van der
„ Laan te wefen, dat alle defelve Los-
„ rente brieven in een kifte geleyt ful-
„ len werden, die welke in bewaerniffe
„ zal ftaan onder een van de voorfeyde
„ erffgenamen, huerlieder naefte Vrien-
„ den ende gecommitteerde oft in 't Ar-
„ chivis van der Stadt, behoudelyck de
„ erffgenamen de floetels, hebbende
„ twee floetelen, daar van de voorfeyde
„ erfgenaame heurlieder nacomelinge
„ gecommitteerde oft actie van hen heb-
„ bende, zullen hebben den eenen, en-
„ de den anderen de Burgemeefter
„ der voorfeyder Stede, fulcx dat den
„ eenen fonder den anderen daar inne
„ nyet en zullen mogen gaan, mits
„ als eenige renten geloft werden, dat
„ men defelve terftont weder fouffefan-
„ telyck beleggen zal, by advys van
„ den felven erfgenamen als vooren,
„ ende oick met kenniffe van de Bur-
„ gemeefters ende Gherechte in der tyt,
„ die oick de penninghen van defelven
„ gelofte Renten, terftont in defelve
„ kifte fluyten zullen, ter tyt defelve
„ weder bequamelyk beleyt zullen zyn,
„ ende de nyeuwe brieven daar weeder
„ inne leggen, welke kifte bewaert zal
„ worden by de voorn. erffgenamen als
„ vooren, wel verftaende dat de erfgena-
„ men van Meefter Gherard van der
„ Laan, huere nacomelingen naefte vrien-
„ den gecommitteerde oft actie van hen
„ hebbende, alleen zullen hebben de
„ difpofitie, collatie ende toeficht van
„ den voorfeyden huyfen, gevolgen en-
„ de aan cleven van dien, fonder ye-
„ mants contradictie oft wederfeggen
„ fonder oick dat yemant daar teegens
„ zal mogen quereleren in eeniger ma-
„ nieren, directelyck of indirectelyck:
„ Behoudelyck dat die Burgemeefters
„ der voorfeyder Steeden, als voorftaan-
„ ders van den voornoemden armen jaer-
„ lyckx prefent zullen mogen weefen,
„ indien t hem luyden goed dunckt, zoo
„ wanneer de Rentmeefter van den
„ voorfz. incomen by den voorn. erff-
„ genamen daar toe gecommitteert,
„ Reekeningen doen zal van zynen ont-
„ fanghe, omme kenniffe ende toeficht
„ te draegen oft defelve incomen ten
„ behoeve van den armen wel ge-em-
„ ployeert worden dan nyet, fonder
„ nochtans dat daar by verftaan zal wor-
„ de denfelven Burgemeefters eenighe
„ Recht ofte actie te competeeren tot-
„ te difpofitie van de voorn. ghiffte,
„ alle dinck fonder argh oft lift, ende
„ deefer brieven zyn twee, daar van
„ d eenen es onder de erffgenamen van
„ den voorfz. Meefter Gherryt van der
„ Laan, ende den anderen onder de
„ Burgemeefters der voorfz. Stede.

„ In oirconde defen brieve beze-
„ gelt mit onfen zegelen op
„ ten feven en twintichften Oc-
„ tobris

„ tobris vyfftien hondert vie-
„ rende tachtich.

„ *Lager stondt*

Jan van Hout.

„ D'origineele deses was op
„ Parckement geschreeven
„ en is daar mede van woordt
„ tot woordt accorderende
„ bevonden by my Secreta-
„ ris van 't Hoogheemraed-
„ schap van Rhynland heden
„ den 20. Mey 1748.

„ *Was Geteekent*

P. C. v. Leyden.

Boven den ingang op een venster ziet men het geslacht wapenschild van Van der Laan geschilderd, en onder het zelven dit opschrift:

MR. GERAERT VAN DER LAEN
HEEFT GEFONDEERT ST. JANS
HOF A₀. 1565.

Dit Hofje staat onder de bestiering van Jongheer Gerrit Willem van der Laan, Heer van Uitterbuurt: en heeft tot Rentmeester Pieter Keerwolf Notaris publ.

Fondatie of Stichting van Sinte Anne Hofje op de Hooygraft.

„ In den naem Goodts amen. Wy
„ Willem Willemszoon ende Cle-
„ mens Willems Dochter, Jan Nannens-
„ zoon Wyf, na 't overlyden van So-
„ phie Willems Dochter Jan Kerstans-
„ zoons Wyf was, die God genadich sy,
„ onse en te Zustere als Kinderen ende
„ Erfgenamen van Willem Claeszoon
„ ende Hillegont Willems Dochter on-
„ ser drien Vader ende Moeder Za. ged.
„ omme te volbrengen onser voorsz.
„ Ouderen uyterste wille ende begeer-
„ te, ter eeren Goodes, synre lieve
„ Moeder, alle Goodts Heyligen ende
„ bysonder der waerdiger Vrouwe St.
„ Anna, oude Moeder des Zoons Goodts,
„ tot verlatenisse van onser Ouderen,
„ onsen ende allen den geenen die ons
„ goet hebben gedaen, haer souden
„ maecken ende geven puerlicken om
„ Goods willen tot behouf van dertien
„ arme Maechden ofte Vrouwen ten
„ eeuwigen dagen, omme aldaer inne te
„ wonen ende Gode te dienen in waer-
„ licken staet. Die ende alsulcke der-
„ tien Cameren mit ter Cappellen ofte
„ Bede huys daerinne begrepen, als wy
„ staende hebben mitter poerten ende
„ inganck op te Hoygraft, streckende
„ tot op te middelste graft tot Suydt
„ waert, ende hebben belegen ande
„ Oostsyde Gysbert van Loo eerstelyk,
„ ende Pieter Symonszoon, ende ander
„ Westsyde van de middelste graft, op
„ gansoort Pieter Romboutsz. Andries
„ Janszoon Schuytemaecker ende Reyet
„ Jansz. behoudelicke dat daer van jae-
„ relyks betaelt sullen werden alsulcke
„ renten ende pachten als daer gesmael-
„ deelt opstaen ende belopen te saemen
„ in alles XXVIII. ß. ende omme t'on-
„ derhoudt van dese dertien cameren en-
„ de ten profite van den armen voorsz.
„ soo geeven wy oock daer toe die huy-
„ singe ende erven metten schuyre ons
„ toe behorende, daer nu ter tyt inne
„ woont Jan Kerstants Zoon, daer ons
„ Ouderen voorsz. in gewoont hebben
„ by haer leven, ende gestorven syn,
„ staende op der Hoygraft, ende heeft
„ belegen an die Oostsyde ende Suyt-
„ syde die Cameren voorsz. mitten toe-
„ ganck daer toe behorende, ander West-
„ syde Mouring Claesz. Willem Wil-
„ lems zelver met die huysen, die We-
„ due ende erfgenaemen van Pieter Jansz.
„ Elsbien, ende Willem van Leeuwen,
„ met huysen ende erven streckende
„ noortweert tot voor in de Hoygraft,
„ ende dat mitten lasten ende alsulcke
„ pachten als daer nu ter tyt opstaet,
„ te weten vier pondt Hollants, twee
„ Comans groten, enen halven gouden
„ Nobel ende dertien Comans groten,
„ na inhout van de brieven die daer van
„ syn. Ende bewysen noch daer toe
„ alsulcke tienden als ons Ouderen voor-
„ genoemt, dies God genadich zy, daer
„ toe besproecken hebben, gelegen in
„ den ambachte van Leyderdorp, in 't
„ Burchgraven gerechte van Leyden, en
„ gaen aen die Lande Daniels Bruynen
„ Ansemsz. te wesen plach, ende uyt gaet
„ tot Baerten sloot toe, die men te leene
„ hout van die Heer van Cuylenburch,
„ ende nu ter tyt staen op my Willem
„ Wil^ms^. Ende dese tienden ende goe-
„ den voorsz. begeeren wy ende wil-

„ len dattet ten ewigen dage blyven
„ ſullen waerlicken ten behouf van den
„ dertien armen voorſz. ende dat men
„ jaerlicx daer van coopen ſal Vleyſch,
„ Torf of ander, dat hun luyde meeſt
„ van node ſal zyn. Ende totten Ca-
„ meren voorſz. zal men aannemen ende
„ ontfangen, wanneer daer een vaccert,
„ arme maechden ofte Vrouwen, out
„ weſende veertich jaeren of daer bo-
„ ven, die goet van fame ſullen zyn,
„ ende altoos die geene die van d'of-
„ comſte weſen zullen van onſen Ou-
„ deren voorſz. voor iemant anders, in-
„ dien daer iemant weſen zal, die welc-
„ ke in haer daechlicx gebedt gedach-
„ tich weſen zullen ende bidden voor
„ ons Ouderen, ende allen den geenen
„ daer hun luyden goet of geſchiet ſal
„ weſen. Ende ſullen zuſterlic met
„ malcanderen leven, d'een d'ander die-
„ nende in ſiečten, ende anders ſuſter-
„ licke Vruntſchap onderhoudende ende
„ oock indien ſy mitter doot iet ru-
„ mende ende achterlaten, alſo ſy van
„ den aelmiſſe geleeft hebbende, zo ſal
„ dat alteſamen comen ende blyven tot
„ behoef van den onderhouden van den
„ Cameren ende anders, tot profyte van
„ den armen voorſz. tot diſcretie ende
„ goetduncken van de Gubernatoers in
„ der tyt van den huyſe voorſz. ende
„ 't regement ende toeſiicht van den
„ huyſe, goeden ende perſonen voorſz.
„ mit dat daer aencleeft mitten ontfan-
„ gen ende uytſetten van den armen
„ voorgenoemt houden wy ons te ſame-
„ lycken, mit Jan Kerſtants Zoon, man
„ ende voogt was van Sophie Willems
„ Dochter onze Zuſter za. ged. Jan Wil-
„ lems Zoon deBruyn, onſe oom, ende
„ Moeders broeder, Quiryn Willems-
„ zoon, Willem Willemſz. ende Mr.
„ Vranc, JanNannen ende Clemens, Wil-
„ lems Dochters oudſte Zoon, durende 't
„ leven van vyven van ons, ende daer
„ na als nae 't overlyden van vyven van
„ ons der genoempt ſyn, zo begeeren
„ wy dat d'adminiſtratie ende 't regi-
„ mente van alle dat aengaen mach den
„ armen voorſz. gehele ende al come
„ ende ten ewigen dage blyven an den
„ eerwaerdige Heeren den Deecken en-
„ de Scholaſter van den Collegium van
„ St. Pancraes op 't Hogelandt mitten
„ langſt levenden van ons Zeſſen voorn.
„ eerſt na de doot van de langſt leven-
„ de voorſz. mit een d'outſte altoos ende
„ die naeſte van den bloede, afgecomen
„ van Willem Claes Zoon, ende Hille-
„ gont Willems Dochter ons Ouderen
„ voorſz. van wittachtige geboorte, die
„ jongerman voor dat outſte wyf hooft,
„ wanneer ſy beyde even na zyn, ende
„ bidden ootmoedelicken die eerwaer-
„ dige Heeren den Deecken ende Ca-
„ pittel ende byſonder myn Heeren den
„ Deecken ende Scholaſter voorſz. dat
„ ſy in der tyt als boven hunluden be-
„ lieve, om Goodts willen te profite
„ van den armen menſchen, die adminis-
„ tratie ende guvernumente aen te ne-
„ men ende t'adminiſtreren by haer ſel-
„ ven, indient hem belieft, ofte anders
„ eenige goede harten van de Prochie
„ van St. Pancraes weſende, het ſy
„ Man of Wyf daer toe deputeeren,
„ die uyt den naeme ende van hun luy-
„ der wegen toeſicht willen hebben tot-
„ ten huyſingen goeden ende perſonen
„ voorſz. behoudelic dat die al zo ge-
„ deputeerden niemant in de Cameren
„ ontfangen ofte uytſetten en ſullen dan
„ by conſente ende goetduncken van
„ den Deecken Scholaſter ende die langs-
„ levende of d'outſte van den bloede
„ voorſz. ende ſullen oock eens 's jaers,
„ ten dage die ſy daer toe ordineren
„ ſullen, reeckeninge te doen van alle
„ ontfange ende uytgeven voor die
„ Deecken ende Scholaſter ende die van
„ den bloede voorſz. ende omme eens-
„ deels ten minſten danckbaerheyt te
„ toonen, zo begeren wy dat myn Hee-
„ ren die Deecken, Scholaſter ende d'
„ outſte van den bloede voorſz. na dat
„ ſy de adminiſtratie aengenomen ſullen
„ hebben, na dat die reeckeninge ge-
„ daen ſal weſen elce van hem luyden
„ ſullen hebben jaerlicx een pondt Hol-
„ landts van dertich Comans grooten,
„ biddende God van Hemelryck, die
„ gebenedyde Moeder Goodts, ende die
„ eerwaerdige Vrouwe Zinte Anna, dat
„ ſy willen vervollen die cleynicheydt
„ des loons, ende hem luyden ende al-
„ len anderen, die denſelven armen be-
„ hulpelic in der tyt weſen zullen, voor
„ alſulcke weldaet verleenen willen dat
„ ewige Loon. d'Welcke drie pondt
„ Hollandts men jaerlicx ten tyde voorſz.
„ opheffen ende betalen ſal uyt den goe-
„ den ende renten voorſz. die totten armen
„ behoeff bewyſt zyn ofte hier namaels
„ bewyſt of gegeven ſullen werden.

„ Ende omme dat wy begeeren dat
„ alle dit voorſz. ſtaet vaſt ende van
„ ſtade ten ewygen dage ſel worden
„ onderhouden, ſoe bidden wy noch
„ den voorſz. eerwaerdigen Heeren den

„ Dee-

„ Deecken ende Scholaster, ende ooc
„ mede de wyse ende eerbaeren Man-
„ nen den Burgermeesteren der Stede
„ van Leyden, dat sy dese Fondatie
„ over ons willen besegelen mit des
„ Collegiums ende der Stede zegelen.

„ 't Welc wy Deecken ende Ca-
„ pittel, ende Burgermeesteren
„ voorsz. ter bede van Willem
„ ende Clemens voorsz. heb-
„ ben gaerne gedaen, in 't jaer
„ ons Heeren Duysent vyf hon-
„ dert ende seven den derden
„ dach in Augusto.

NB. Dese Fondatie gecopieert uyt seeckere Copie door den Secretaris Jan van Hout uyt den Orgineelen gecopieert en geautentiseert.

De Kapel aan dit Aalmoeshuis, onder de Parochie van Sint Pancraas behoorende, mogt niet gebouwd of bediend worden, zonder verlof van den Deken en het Kapittel van die Kerk; des de Grondleggers verplicht waren alvoorens de naastvolgende voorwaarde tot dat einde aan te gaan:

Verdrag van den Deken en het Kapittel van Sint Pancraas te Leyden met de erfgenaam van Willem Niklaasz. over de Kapelle in Sint Anne Hofje.

„ Wy Dekenen gemeen Convent (1) van Sinte Pankras Collegium binnen Leyden, aan d'een zyde ende Willem Willemszoon, en Clement Willemsdogter Jan Nannesz. Wyf, na 't overlyden van Sophie Willemsdogter, Jan Kerstants Wyf was, zal. ged, onze Zuster, Kinderen en erfgenamen van Willem Claeszoon ende Hillegond Willemsdochter, Vader ende Moeder dien God Genadig zy, prochianen van de voorsz. Collegiale en Prochiale Kerke van Sinte Pankraes, aen die ander zyde; doen condt ende kennelyk alle de geene dies aengaen mag, ende belyen dat wy vriendelyken mit malkanderen over een gekomen zyn van alle geschille ende pleytinge, als tussen ons geresen ende hangende is geweest voor de eerwaerdige Heeren den deken van Sinte Salvator tot Utrecht, Conservator des voorsz. Collegiums van Sinte Pankraes, ter occasie van eenre Kapelle, of bedehuys, by ons Willem, en Clemens getimmert binnen de prochie van Sinte Pankraes, en dat in maniere hier na beschreven.

„ Eerst, dat men die voorsz. Kapelle, of bedehuys tot geene tyde in grootte, breette, hoogte, of lengte veranderen en zal, nog venster, nog duere anders in maken, dan daer nu ter tyd in is. [ook]

„ Zalmen in der Kapelle een altaer mogen doen consacreren, en aldaer misse doen celebreren mit beslote dueeren, vreemde luyden buyten gesloten, ende anders niet, tot allen tyden, anders dan op Zonnen dagen, onser liever Vrouwen dagen, Paesdagen, Pinxterdagen, ons Patroon Sinte Pankraes dagen, op de Kermisse van de Prochykerkdag, op Kersdagen, en op ander heylige dagen, wanneer men in de prochykerk voor die hoogmisse preken zal, op welke dagen en zalmen in der Kapelle geen misse doen, anders dan by consente van den Deken en Capittel voorsz. en op andere heylige dagen, zoo zal ook die misse uitwezen altoos.

„ Voort omme luyden totte hoogmisse in de prochykerke en zalmen in der Capelle, of in der Clooster daar an leggende, tot geenen tyd preken voor den volke; niemand toe laten omme ymand biegte te hooren; niemand aldaar begraven; nog gebruyken 't regt aldaer, alwaer 't ook mede dattet ymand van hemluyden gegund waer, dies vermogte.

„ Hen zal ook die Sacramente van de Eucharistie, ende de heylige olye, of anderen aldaer niet houden of bewaren; maer zullen die armen, die aldaer in der tyd zullen wonen, die voorsz. Sacramenten, en alle andere ontfangen van de dienaren van de prochye, en niemand anders, gelyk andere prochianen behoren te doen.

„ Ende ook en zalmen tot geenen tyde in de voorsz. Capelle, of Klooster in toorn of gevel klokke hangen,

„ groot

(1) *Of* Cappittel.

„ groot of kleyn, nog gebruycken, anders dan een schelle, indien hem luyden belieft.

„ Ende indien in der Capelle voorsz. eenig beneficium, ofte officium gefundeert werde, daer en zal die besitter, wanneer die vaceren zal, altoos gepresenteert werden den Deken en Capittel van Hogelande voorsz. ende zyne instructie ontfangen, ende staen onder Correctie ende protectie van dien gelyk andere Vicaryen in die Prochie voorsz. gezeten, ende zal die gifte endet recht van dien beneficium, ofte officium te geven, ende de presentatie, wanneer die vaceren zal, blyven aan de regte afkomste van Willem Claeszoon, en Hillegond, Willemsdochter voorsz.. die van witagtige geboorte wezen zullen, die spacie en tyd van hondert vyftig jaren lang, en niet langer, maar na 't expireren van dien, zoo zal die vallen, en de gehele collatie ende gifte van de beneficium en officium voorsz. komen, ende ten eewigen dagen blyven aan die Deken, ende 't Capittel voorsz. alzoo dat die Deken ende de Capittel, als die vaceren zullen, die geven, die daer toe bekwaam zal zyn, ende die Priester wezen zal.

„ Voort, zo en zalmen die plaets van de Cloester tot genen tyden vervreemden, nog aldaer geen andere poorte, of toegang aen maken, dan die nu ter tyd aen is, uitgaande op de Hoygraft.

„ Nog men zal den Klooster ende Capelle daer binnen ook niet gebruyken, dan tot behoef van de XIII. arme Wyven, immer zal onderhouden werden in den staet en wesen als 't nu ter tyd is, in die administratie ende 't regt moet voert van de Clooster mit datter aen kleeft ende daer toe behoort, zullen hebben ende houden aen hem luyden Willem Willemszoon, en Clement Willemsdogter voorsz. te zamen mit Jan Korstants, Sophie hare Zusters Man was, Jan Willemsz. de Bruyn, en Willem Willems Oudste Zoon, en Mr. Frank Clements voorsz. Oudste Zoon, duerende 't leven van vyven van de sesse voorsz. Maer na de dood van heurluyder wyven, zo zal die administratie ende 't regiment van dien geheel en al komen ende blyven aen den Deken, ende de Scholaster van Sinte Pankraes Collegium binnen Leyden, eerst met de langst levende van de voorsz. ses personen, ende daer na, nae 't overlyden van dien met een de oudste ende naeste, die van witagtige geboorte afgekomen zal wesen van Willem Claeszoon, ende Hillegond Willemsdochter voorsz. na inhoud van de fondatie die daer van is.

„ Voort, omme te recompenseren alsulke kosten, als van des Dekens ende Capittels wegen gedaen is geweest, omme 't agtervolgen die proces, die ter occasie van de Capelle voorsz. tussen ons heeft geweest, ende ook in teyken van dankbaerheyd van de gracie, die ons die Deken ende Capittel in dese zake vertoont hebben, en mede voor die offerhande, die in de Capelle gebragt mag werden, zoo hebben wy Willem Willemszoon ende Clement voorsz. den Deken, ende Capittel opgedragen ende vry gegeven agt hond lands gelegen in Oestgeest, by die Groenestegé, geheten den Hoevel, die belegen hebben aen die Oostzyde Gerrit Harmanszoon, aen die Zuydzyde die H. Geest van Oestgeest, aen dat Westeynde die Heerweg, ende aen de Noordzyde myn Heer van Alkemade, na 't inhouden van de brieven, die daer of zyn: 't welk wy Deken en Capittel voorsz. bekennen, dat alzoo geschied zy, ende mitsdien zoo zyn wy aen beyde zyden afgegaen, en renuncieren alle regtsvorderinge ende dingtale, die ter occasie van de Capelle voorsz. gesproken en hangende is geweest.

„ Ende Willem ende Clemens voorsz. beloven dese voorsz. Ordonnantie te onderhouden, zonder daer tegen te doene, 't welk wy Willem Willemszoon, ende Clemens voor ons, ende onse nakomelingen, en ook mede Jan Kerstantszoon, Jan Willemszoon die Bruyn, Quiryn Willemszoon, en Mr. Frank voorsz. voor zo verre als dat ons aengaen mag, beloven alzo te onderhouden.

„ Ende in kennisse van dien zo hebben wy Deken en Capittel ons groot zegel hier aengehangen: Ende wy Willem Willemszoon, ende Clement Willemszoon, ende ook Quiryn Willemszoon, en Mr Vrank voorsz. want wy zel

„ ve

„ ver geen zegelen gebruyken,
„ zoo hebben wy gebeden, en-
„ de bidden mits desen Jan Ker-
„ stantszoon, onse Zuster, en
„ Moejen Zoon was, ende Jan
„ Willemszoon de Bruyn onse
„ Oom, dat zy dese brief wil-
„ len over ons bezegelen, 't
„ welk wy Jan Kerstants, en
„ Jan Willemszoon voorsz. ook
„ mede voor ons, ende ter bede
„ van Willem, Clemens, Qui-
„ ryn, en Mr. Vrank voorsz.
„ hebben wy gaerne gedaen.

„ Aldus geschied in 't jaer ons
„ Heeren 1507. den 3den. dag
„ in Augusto.

MS. uit de beschryving van Leyden door Cornelis van Alkemade.

Het gemelde Kapelletje staat nog in 't geheel aan het zelve Hofje behoorende, 't is een half rond gebouw versiert met geschilderde glazen in welken de geboorte van Christus, en de aanbidding der drie Koningen met de naamen en wapens der begiftigers verbeeld zyn. In dezelve Kapel staat ook eene Steene Outaar, de eenigste, welke naa de beeldstormerye overgebleeven is, met twee oude kopere kandelaars en nog andere altaarsieraaden als schilderyen, beeldjes enz. Voor het outaar leest men in oude duitsche letters, dit opschrift:

„ In die eeren Gods, en die reyne
„ maget Maria, soe heeft gesticht en
„ doen maken in 't jaer 1492. Willem
„ Claesz. de brouwer, en Hildegont
„ Willem dochter, seyn Weyf dese
„ Cappelle mit dese 13. kameren om
„ Gods wil in te wonen om armen
„ Vroukens van goede naem en faem
„ wesende, en dit autaer is geweyt in
„ der eeren der heylige Vrou Sint An-
„ na in 't yaer 1509. den 19. dag in
„ February.

De inkoomsten van dit Hofje zyn sedert de Stichting, door eenigen van den geslachte merklyk verbeterd en vermeerderd, inzonderheid door Poulus Poulusz. van Thorenvlieth, en Margarita, Anthonis dochter, zyne huisvrouw, welken eene eeuwige onlosbaare renten van tweehonderd guldens 's jaers gemaekt hebben ten behoeve van 't aelmoeshuis, of Hofje van Ste. Anne op de Hooigraft, om, naa hunnen dood, door dertien arme Vrouwen genooten te worden. Door de zelven is nog tweehonderd gulden erfrenten gegeeven, van welke somme ieder der gemelde arme Vrouwen, ter weeke, zes stuivers zoude genieten, en de rest tot reparatie zoude strekken (1).

De dertien behoeftige Vrouwen, deeze huizinge bewoonende, genooten meer voordeelen die hen vergund waren, als zeker geld van de zegenworp in de vroonwateren, eertyds van den Kastelein van Teilingen gekoomen (2): Ook ontfingenze op Paaschdag een half pint wyns en een duits wittebrood van de Huiszittenmeesteren (3), alsmede andere voordeelen. Op deeze wyze is het Hofje in staat gebleeven en bestierd tot naa de groote verandering, wanneer in 't jaar 1587. door de Magistraat de volgende schikking omtrent de Toezienders van deeze Aalmoeshuizinge gemaakt wierdt:

„ Die van den Gerechte der Stadt
„ Leyden gezien de fundatie van
„ Ste. Annen Aelmoeshuys op te Hoy-
„ graft van date den III. Augusti 1507.
„ ende zulx onderrecht zynde dat de
„ administratie ende het regement van
„ 't voorsz. Aelmoeshuys, na den af-
„ sterven van de zes persoonen, daer
„ innegeroert, nemen ende ten eeuwi-
„ gen dage blyven zoude aen den Deec-
„ ken ende Scholaster van St. Pancraes
„ Collegie mit een van de outste en
„ naeste van den bloede van Willem
„ Claesz. Fundateur van 't voorsz. ael-
„ moeshuys; hebben, als representeren-
„ de 't voorsz. Collegie, ende zulx van
„ wegen de officien van Deecken ende
„ Scholaster gecommitteert, ende com-
„ mitteeren mits deze Lourys Huygenz.
„ Gael, ende Willem Willemsz. Ou-
„ welandt, tot de voorsz. administratie
„ ende regement van 't voorsz. Aelmoes-
„ huys omme 't zelve voor 't aenstaan-
„ de jaer 1588. aen te nemen, ende te
„ bedienen, achtervolgens de voorsz.
„ fundatie, daer van hem acte autentyc
„ gesonden es, ende zulx mit en-
„ de beneffens den outsten ende naesten
„ gecomen van den bloeden van den
„ voornoemden Willem Claesz.

„ Ge-

(1) Thesauriers rekening van 't jaar 1742. II. Deel pag. 637.

(2) Groot Charterboek IV. Deel pag. 1065.

(3) Zie hier voor pag. 199.

„ Gedaen den lesten Decembris
„ XV^C. LXXXVII.

„ My Jegenwoordich. . . ,
MS. Dienstboek 1500 —— 1589.

Dit Hofje wordt voor een der voordeeligste, van deeze Stad geacht, en moet door de goede bestiering der Regenten, de inkomst der goederen machtig vermeerderd zyn: want ik vinde in de oude aantekeningen, dat by rekening van 't jaar 1627. de ontfangst

bedroeg	*f* 2760	: 1	: 4.
de uitgaaf	1084	: 12	: 8.
dus overgehouden	1675	: 8	: 12.

Het overschot van 't voorgaande jaar was weinig minder, het welke wy hier als iet byzonders bygevoegd hebben, om dat de meeste Gods- of Aalmoeshuizen, buiten aanmerklyke giften of maakingen, hier ter Stede minder geworden zyn dan dit Hofje: boven den ingang van het zelve, op de Hooigraft, leest men dit opschrift:

St. ANNA HOFGEN
gesticht by
Willem Claesz. Doornick
ende syn Huysvrouw
Hillegont Willems Dr. de Bruyn
A°. M. IV^C. XCII.

De Regenten zyn
- Pieter Cornelis van Leyden, Secretaris van het Hoogheemraadschap van Rynland, en
- Mr. Nicolaas de Bye, O. B. Gecommitteerd in 't Edelmoogende Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam.

Stichting van het Hofje Betania of Emaus, door Vrouwe Agata van Alckemade, Weduw van den Heere Johan van Kuilenburch, Vrouwe van Opmeer, Ambochtsvrouwe van Rynswouwe, Lier, Zouteveen, Zegwaard, Zevenhuizen, Zoeterwoude enz. als mede wetten voor de inwoonders om naar te leeven.

„ Wy Cornelis Huygen Zoon, ende Cornelis Adriaenszoon, „ Scepenen in Leyden, oirconden, dat „ voor ons gecomen ende gecompareert „ is Vrouwe Agatha van Alckemade, „ wedue wylen Heeren Johans van Culenborch, Vrouwe van Opmeer, Ambochtsvrouwe van Rynswouwe, Lier, „ ende Zouteveen, van Zegwaert, Zevenhuyzen, Zoeterwoude &c. verclaerende, hoe dat zy begerende tot „ laveniffe ende vertrostinge van haere, „ ende haere ouders zielen, ende hopende te thezaurifeeren in den hemele, gefondeert, gesticht, ende gedoteert „ heeft, fondeert sticht ende doteert „ mitsdesen, zeeckere woonhuyskens „ tot derthien toe, omme by goede, „ ende deuchdelycke arme persoonen, „ om de minne Godts bewoont te werden, ende omme dezelve huyskens „ wel onderhouden te mogen werden in „ reparatie, ende op dat d'Inwoonders „ van dien tamelyck gesustendeert ende „ gealimenteert mogen werden heeft „ daer begeven ende geassigneert, geeft „ ende assigneert mitsdesen de naebeschreven renten, ende goederen. In „ den eersten, een losrente van dertich „ gulden t'sjaers den penninck zestien, „ op de Stadt van Leyden, verschynende Sinte Pontiaens dage, blyckende „ by de bryeven daer van zynde, beginnende: Schout, Burgermeesteren, „ in date veertienhondert een ende tachtich, op Sinte Pontiaens dage. Noch „ een gelycke losrente van vyff ende tseventich gulden, ende vyftien stuvers, „ op de voorsz. Stede, verschynende „ den twaelfsten dach van Mey, blyckende by de brieve beginnende, „ Schout, Burgermeesteren, in date „ den twaelfsten dach van Mey, veertienhondert ende tachtich. Noch een „ losrente van negen gulden t'sjaers, „ als wesende deselfte van achtien gulden, verschynende Sinte Odulphus dage, mede sprekende op die voorschreven Stede, te lossen den penninck „ vyftien, naer volgende den brief beginnende Scout, Burgermeesteren, „ in date veertien hondert twee ende „ tachtich, op Sinte Odulphus avont. „ Noch een losrente van thien schellingen grooten Vlaemsch, verschynende „ tot Kersavont, te lossen mit ne-

„ gen

„ gen pont Vlaems, naer uyt wysen „ den brieff, beginnende Schout, Bur- „ germeesteren, in date veertienhon- „ dert vyff ende tachtich op Kersa- „ vont, gereduceert nochtans op zeven „ ende twintich stuvers. Noch een „ losrente den penninck zestien, van „ zes goude Karolus guldens van vier „ ende tachtich in 't marck, verschy- „ nende jaerlycks tot alre Heyligen „ daghe, sprekende op Meester Gerryt „ hoefsmit, volgende den brieve, be- „ ginnende, jck Heynrick Claeszoon „ Schout, in date den derden dach van „ Februarius, vyftienhondert twee ende „ dertich. Noch een Losrenthe, van „ derthien gouden Karolus gulden van „ vier ende tachtich in 't marck, twee „ stuvers ende ses penningen, verschy- „ nende jaerlycks op ten twintichsten „ dach in Februario, ter Losse mit „ twee hondert en thien Gelresche gul- „ den, sprekende op Niclaes van Be- „ rendrecht, volgende den brieve be- „ ginnende, jck Pr. Jacobszoon Schoudt „ &c. in date duysent vyff hondert vyff- „ ende vyfftich, op ten anderden dach „ in Maerte. Noch een losrenthe van „ thien gouden Karolus gulden van vier „ ende tachtich in 't marck, verschy- „ nende jaerlycx den acht ende twin- „ tichsten dach in Meye, ter losse mit „ hondert ende tsestich Gelresche gul- „ den, sprekende op Dirick ende Cor- „ nelis Diricx Zoonen, volgende den „ brieve, beginnende, jck Kors Dircx- „ zoon Schout &c. in date den dertich- „ sten Martii, Anno XV^c. vyff ende „ vyftich. Noch een Losrenthe van „ zes gouden Karolus gulden van vier „ ende tachtich in 't marck, verschy- „ nende jaerlycx Alreheyligen daghe, „ ter losse den penninck zestien, spre- „ kende op Jan Gilliszoon, nu Claes „ van Lindenburch; volgende den brie- „ ve beginnende, jck Lourens Willem- „ zoon, Schout &c. in date den lesten „ dach Octobrys, duysent vyff hondert „ vier ende veertich. Noch een los- „ rente van een ende dertich gouden „ Karolus gulden van vier ende tachtich „ in 't marck, ende achtalve stuvers „ t's jaers, verschynende jaerlycks op „ ten twintichsten in Februario, ter „ losse mit vyff hondert, ende twee der „ voorschreven Karolus guldens spre- „ kende op Niclaes van Berendrecht; „ volgende den brieve, beginnende, „ jck Pr. Jacopszoon Schout &c. in „ date den anderden Marty duysent vyff- „ hondert vyff ende vyftich. Noch een „ losrente van vyftalve gouden Karo- „ lus gulden van vyer ende tachtich in „ 't marck, t's jaers, verscheynende „ jaerlycx Bamisse dage, ter losse mit „ twee ende tzeventich der voorschre- „ ven gouden Karolus gulden, spre- „ kende op Willeboort Willemzoon, „ nu Claes van Lindenburch voor- „ schreven, volgende den brieve, be- „ ginnende, jc Gaudryn Janszoon Block, „ in date den tienden Novembrys Anno „ XV^c. acht ende dertich. Ende noch „ een losrente van diertien Karolus gul- „ den negendalve stuver t's jaers, ver- „ schynende jaerlycx op ten acht ende „ twintichsten Meye, ter losse mit twee „ hondert dertien gulden, sprekende „ op Jan Pieterszoon volgende den brie- „ ve, beginnende Wy Kors Diricxzoon „ Schout, &c. in date den lesten Au- „ gusti XV^c. vyff ende vyftich. Om- „ me alle die voorschreven derthien „ woonhuyskens mitten erven daer die „ op staen, ende daar toe behooren ten „ eeuwigen dagen by arme schamelen „ persoonen bewoont, ende de voorsz. „ renten ende goederen tot onderhoudt „ van de inwoonders van dien geemploi- „ jeert te werden, ende dat op zulc- „ ker ordonnantie, ende in zulker vou- „ gen, ende manieren als hier naar „ volcht.

„ In den eersten, dat niemant en zal „ in 't huys van Betania ontfangen wor- „ den hy en heeft alder eerst myn „ Vrouwe voorsz. haer gecommitteer- „ den, ofte actie van haer hebbende „ goede certificatie vertoont, by den „ Pastoor, ende goede eerlycke buyren „ daer by of hy gewoont heeft onderge- „ teyckent, inhoudende, hoe dat hy „ daer geleeft, ende gedragen heeft, soo „ mit den buyren in zyn eygen huys „ als tegens den Pastoor, ende voorts „ dat hy niet besmet en es met eeniger „ quader secten.

„ Item, soo wie in dese huyskens „ van Betania onfangen worden, die „ zullen mit heuren vryen wille, eer „ zy in den voorschreven huyskens co- „ men zullen metter woon mit Schepe- „ nen brieven van Leyden overgeven, „ dat zulcken goederen als zy hebben, „ oft noch erven, ende gecrygen zul- „ len, 't zy Man ofte Wyff, zoo wan- „ neer zy oflyvich worden in den voor- „ noemden huyskens, de zelve goederen „ zulcx als zy dan zyn, in den voor- „ schreven huysen eygelycke blyven

„ zullen totten ermen behouff, zonder
„ yemants wederſeggen.

„ Item, dat men in deſen huyſen van
„ Betania aennemen zal moeten goede
„ ende eerbaere Mannen ende Vrouwen,
„ geen bedelaers, crepelen, of blenden,
„ noch eenich merckelycke lichamelyck
„ gebreck hebbende, geen dronckers,
„ ofte onvreetſaeme menſchen ofte die met
„ kinderen belaſt zyn, of met ſchulden.

„ Item, en zal nyemandt van den
„ voorſz. Mannen van Betanien, nae dat
„ zyn Wyff doot es, een ander Wyff
„ mogen trouwen, noch geen Vrouwe,
„ een ander man mogen trouwen, als
„ vooren, op de verbeurte van heur
„ ſtede, ende proven.

„ Item, dat die meeſters, ende toe-
„ ſinders van Betanien en zullen geen
„ ſchulden betaelen van den inwoonders
„ van den voorſchreven huyskens.

„ Item, niemant die in Betania voor-
„ ſcreven woont, en zal mogen by den
„ huyſen om broot gaen.

„ Item, zoo wie in deſe huyskens
„ comt om te woonen, die en zal daer
„ uyt niet weder mogen trecken, ofte
„ ruymen van welicheyt, ofte van ar-
„ moede, ten ſy dat de voorſchreven
„ meeſters, ende toeſienders daer mede
„ te vrede zyn.

„ Item, in 't grootſte ende princi-
„ paelſte huys zal ten eeuwigen daghe
„ woonen ende weſen een goet en oudt
„ deuchdelyck ende bequaeme Man met
„ zyn echte Wyff, die ſchuldich zal we-
„ ſen te regeeren den inwoonders van de
„ voorſz. Betanie, ende die ordonnantie
„ van de voornoemde Vrouwe ſcherpelyck
„ te doen onderhouden op te verbeurte
„ van zyn Stede ende proeven, ſal oock
„ moeten de diſtributie doen van al 't
„ geen tot behouff van den voorſz. in-
„ woonders gegeven zal worden 't zy
„ cooren, turff, bier, vleyſch, ofte an-
„ ders zyn leven lanck.

„ Item, waert zaecke, dat die voor-
„ ſchreven man, of vrouwe niet langer
„ en conſt regieren door cranckheyt,
„ ofte ouderdom, oock dat die Man,
„ of Wyff quaem te ſterven, ofte deur
„ quaet regiment moeſten verlaten wor-
„ den, ſoo ſal men eenen anderen goeden
„ paer echte luiden van den nutſten, ende
„ bequaemſten die [in] Betania woonen
„ daer inne mogen zetten, by conſent ende
„ advys van den genen, die de voorſchre-
„ ven Vrouwe daer toe ordonneeren zal,
„ ende die genen, die zoo van nieus
„ gecoren zyn tot het regiment ende
„ dienſt van den inwoonders van Beta-
„ nia voorſcreven ſullen terſtont in 't
„ vorſchreven voorhuys moeten comen
„ reſideren, ende den ouden regeerder
„ met zyn Wyff, zullen dan moeten
„ gaen woonen, daer de nieuwe geco-
„ ren te vooren te woonen plegen, oft
„ als zy door quaet regiment verlaten
„ worden, zoo moeſten d'een ofte d'an-
„ der ofte alle beyde gelyck hun ſtede,
„ ende proven verlyeſen, ende terſtont
„ uyt Betania gaen woonen, des zullen
„ de toeſienders, ende Meeſters van
„ Betania van nu ten eeuwiegen dagen
„ ſcherpelyck regaert nemen, alsmen van
„ nieuwes eenigen paer echte luyden
„ aenneempt; datter ten minſten altyt
„ drye paer goede luyden [onder de
„ twaelff paer] ſyn, die wel nut, ende
„ bequaem ſyn om 't regement aen te
„ nemen van de voorſchreven inwoon-
„ ders van Betania als voorſchreven ſtaet.

„ Item, dat alle die gene die in Be-
„ tania ontfangen zullen worden, ge-
„ houden zullen zyn aldaer eerlyck rus-
„ telyck, ende eendrachtelyck met mal-
„ canderen te woonen zonder eenige
„ diſcoort, onvrede, tweedracht, ſchel-
„ dinghe, kyvaedge, oft zonder vech-
„ telyck d'een tegen den anderen te
„ hebben, ende zoo wie ter contrarie
„ doet zal zyn ſtede, ende prove ver-
„ beuren, ofte nae dat die zaecke ge-
„ legen is, op een weecke twee ofte
„ drye haer bier te verlieſen.

„ Item, of yemant 't ſy Man, off
„ Wyff, binnen t'shuys tegen malcan-
„ deren kyvende waeren, ende die an-
„ dere Mannen ende Wyven, die op
„ den hoff woonen, dat wel wiſten,
„ ende nyet te kennen en gaven den
„ opperſten van Betania, ſullen de ſwy-
„ gers, ende helers heurluyder Stede
„ ende proven daeromme verlieſen.

„ Item, wanneer yemant zieck es in
„ Betanie voorſchreven, zullen de mans
„ malcanderen byſtant, hulp ende dienſt
„ doen in haere ſiecten, nae heuren
„ vermogen, ende die Wyven, oft
„ Vrouwen zullen oock desgelycx moe-
„ ten doen, elcken haer beurten, ende
„ wie in gebreke blyft, zulcx te doen,
„ zal verbeuren voor de heele winter
„ zyn turff.

„ Item, als yemant in den voorſchre-
„ ven huyskens ſterft, zal de lancxſte
„ levende, 't zy Man, off Wyff ter-
„ ſtont nae dat den geeſt gegeven is,
„ den opperſten van Betanie rechtvaer-
„ delyck te voorſchyn brenghen, ende
„ lae-

„ laeten volgen de rechte helft van al-
„ len heuren overgebleven goederen,
„ die geëmploijeert zullen werden tot
„ behouff van den armen van Betania
„ Ende oft gebeurde, dat yemandt ge-
„ raeckte te ſterven terſtondt naer dat
„ hy zyn proefven ontfangen hadde, zal
„ de langſte levende, den opperſten van
„ Betanie weder laeten volgen de rech-
„ te helft van zyn ontfangen proefven.

„ Item, als yemandt ſterft aldaer, 't
„ zy man, off wyff, zal de langſte le-
„ vende zyn huys bewoonen ſyn leven
„ lanck alleen, ende hebben alle jaere
„ een halve proofve, ende hy achter-
„ laet zal by den opperſten opgenomen
„ werden by inventarys, ende bewaert
„ totten behouff van den aermen als
„ vooren.

„ Item, niemant die binnen Betania
„ woont, en ſal van huys reyſen, om
„ vuyten huyſe te vernachten, ten zy
„ man off wyff, ten zy by oorloff ende
„ conſent van den opperſte op te ver-
„ beuren van drye dagen haer bier, nae
„ dat zy t'huys gekomen zyn. Voorts
„ zo lange als zy van huys zyn zal haer
„ bier in den tonnen blyven, ende zy en
„ zullen oock niet mogen eysſchen.

„ Item, een yegelyck zal hem wach-
„ ten van eenighe vuyl water, viſch-
„ water, ende dyergelycke vuylniſſe
„ om die goot te ſtorten, op dat die
„ goote, die aen de put ſtaet, niet en
„ werdt verſtopt, wie hier tegens doet
„ zal verbeuren drie dagen zyn bier.

„ Item, zal een yegelyck zyn ſtrate
„ voor zyn huys ſchoon maecken, dat
„ daer geen gras op en waſt, op de ver-
„ beurte als vooren.

„ Item, en zal niemant in den hoff
„ bleycken dan die in den hoff woonen,
„ ende oock niet meer dan haer ſelfs
„ cleederen.

„ Item, en zal niemant van vrem-
„ den luyden binnen den hoff linne clee-
„ deren by de put uytſlaen, oft was-
„ ſchen, noch oock vringen.

„ Item, dat nyemant binnen den huys-
„ kens ſlaepen en zal, dan vreemde luy-
„ den, ten zy ter goeder maniere.

„ Item, dat niemant die in den zel-
„ ven huyskens woonen, en zal mogen
„ eenige vergaderinghe doen in zyn huys
„ om te eeten, ofte drincken, 't zy
„ voor, oft naemiddach op verbeurte
„ van zyn proven acht dagen lanck,
„ voor 't eerſte reyſe, ende voor de
„ tweede reyſe zes weecken, ende ten
„ derden reyſe 't huys t'eenemael te ruy-
„ men, ende geheel proven te verlie-
„ ſen.

„ Item, des morgens zoo en zal men
„ de poorte van Betania niet op doen,
„ dan in der Kercke geluyt es, zoo wel
„ in den winter als zomers; des avonts
„ zal men de poorte ſluyten in den win-
„ ter te vyff uyren, ende tuſſchen de
„ ſomer ende de winter een ure nae dat
„ die ſonne onder gegaen is, ende des
„ ſomers zal 't te negen uyren geſloten
„ weſen, ende ſoo wie dan buyten de
„ huyskens blyft, zonder oorloff, die
„ zal verbeuren drye dagen haer bier.

„ Ende tot verſekertheyt van de voor-
„ ſchreven fondatie, ende den armen,
„ heeft Vrouwe Agatha voorſchreven
„ voor ons Scepenen voorſchreven, de
„ voornoemde woonhuyskens mitten er-
„ ve daer toe behoorende, 't welck zy
„ begeert dat Betanien genaemt zal wor-
„ den, ende den vryen eygendom van
„ dien, belegen hebbende aen de zuyt-
„ zyde de vergaderinghe van Jeruſalem,
„ ende aen de noortſyde de Segersſtege,
„ ſtreckende voor van de ſtraete, ofte
„ Cellebroedersgraft achter aen Sinte
„ Anna, ofte Wiggerjooſten poorte,
„ of cameren mitsgaders alle recht, ac-
„ tie ende toeſeggen haer daer aen, en-
„ de aen de voorſchreven Renten, en-
„ de goederen competerende, getrans-
„ porteert, gecedeert, ende overgege-
„ ven heeft, transpoorteerde, cedeerde,
„ ende gaff over mitsdeſen ten behouff
„ van den armen, wy voor den zelven
„ armen ſtipulerende, ende de voorſz.
„ gifte accepterende, ende ontfangende,
„ vertyende daer van voor haer, haere
„ erven, ende naecomelingen tot pro-
„ fyt van den zelfden, begerende de
„ voorſz. Vrouwe Agata, dat de voor-
„ ſchreven gifte, ende donatie effect
„ ſorteren zal mogen in de alderbeſte
„ forme, ende maniere, als die nae rech-
„ te, geeſtelyck, off wayrlyck, vaſte-
„ lycxſte onderhouden zal mogen wer-
„ den, 't zy als een gifte onder den le-
„ venden, ende onwederroupelycken,
„ off anderſins, ende alſoo de goederen
„ van der fondatie van deſen armen huy-
„ ſe al conſiſteert in losrenten, die lich-
„ lycken geloſt zouden mogen werden,
„ ende deur quade toeſicht in toecomen-
„ de tyden nyet weder beleyt en zouden
„ werden, verclaerde de voorſchreven
„ Vrouwe Agatha haere meeninghe, en-
„ de wille te zyn, dat alle de losrente
„ brieven geleyt zullen werden in een
„ kiſte, hebbende drye ſloten, daer van

„ haere naeste erfgenaemen ende naecomelingen zullen hebben den eenen, „ de toesienders by haer ofte haere erffgenamen, ende naecomelingen geordonneert den anderen, ende de Huysfittemeesters van Sinte Pieters Parochie den derden, zulcx dat d'een zonder d'ander daer niet toegaen en zal „ mogen, ende als eenighe renthen gelost werden, dat men die, is 't doenelycken, beleggen zal op de Stede van Leyden, om niet lichtelicken weder gelost te werden, off indien zulcx niet en mochte geschieden „ op een ander by advys van den geenen die de sleutelen bevolen is van de „ voorsz. kiste, die oock de penningen „ van de geloste renten terstont in deselve kiste sluyten zullen, tot dat die weder beleyt zullen zyn by haer alder advys, ende die nieuwe briefven „ daer weder inne leggen. Ende wil „ de voorsz. Vrouwe Agatha, dat de „ voornoemde kiste in de Huysfittenhuyse voornoemt geset ende bewaert „ zal werden, behoudelyck dat zy, „ haere erven, ende naecomelingen zullen hebben de dispositie ende toesicht „ van de voorsz. woonhuysen, ofte andere, die zy luyden daer toe committeren, ende eligeren zullen, alle dinck „ zonder arch ende list.

„ In oorconden desen brieve besegelt mit onsen zegelen opten „ XV[en]. Octobrys XV[C]. drye „ en tsestich.

„ *Ende was ondergeteyckent*,

Dye Milde.

„ *Onder stont:*

„ Gecollacionneert jegens d'origenale wythangende besegelt mit twee groene segelen, ende accordeert daer „ mede by my

J. de Milde.

Privilegieboek der Stad Leyden C. *pag.* 325. *versa*, *tot* 330. *En Privilegieboek der Stad Leyden* F. *pag.* 251. *versa* & *seq.*

Het Hofje Emaus, of Betania heeft veertien huisjes, en een Kamer voor de Regenten; 't is gelegen op de Cellebroersgraft, nevens dat van Jerusalem, en aan het Geslacht van de Stichteresse gebleeven tot het jaar 1709. wanneer het zelve verkoft en opgedraagen wierdt aan de Heeren Burgermeesteren der Stad Leyden ten behoeve van de Huiszittenmeesteren, blykende uit den nevensgaanden brief:

„ Wy Mrs. Niclaas van Banchem, „ en Joh. Alexander van Lantschot, Schepenen in Leyden, oirconden, dat voor ons gekomen ende verschenen is den Hoogh Welgebooren „ Heere Wiltjan, Baron van Broeckhuysen, Heere van de Latmer &c. „ &c. wegens de Provincie van Gelderland, Gedeputeerde ter Vergaderinge „ van Haar Hoogh Mog de Heeren „ Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden in 's Gravenhage, eerst als „ last, ende procuratie hebbende van „ den Hoogh Welgeboore Vrouwe „ Florentina Baronesse van Mateneffe, „ Douariere van Hardenbroek, Vrouwe van Sterckenburgh &c. &c. Patronesse van het Hoffje van Emaus, „ anders genaemt Bethania; wyders, „ als nevens de gemelte Vrouwe van „ Sterckenburgh, Voogd over de Hoogh „ Welgebooren, nogh minderjarige „ Heeren Wilhelm Hendrick, en Johan Carel van Hardenbroeck, haare „ twee Kinderen, synde de voorsz. procuratie gepasseert voor den Geregte „ van Doorn, op den 13[en]. April XVII[C]. „ negen, ons Schepenen ten verlyden „ deses verthoont, verklarende hy Heere Comparant in dier qualiteyt vermogens het Octroy van haar Edele „ Groot Mog. de Heeren Staten van „ Holland ende Westvriesland, van dato den 9[en]. February deses jaars XVII[C]. „ negen, verkogt te hebben, ende opdroegh dienvolgende by desen ten „ behoeve van de Nederduytsche Gereformeerde Huysfitten Armen deser „ Stad, aan de Ed[e]. Groot Agtb. Heeren Burgermeesteren, ende Regeerders der Stad Leyden, als Superintendenten van deselve, het voorsz. „ Hoffje van Emaus, anders genaamt „ Bethania, staande ende gelegen binnen deser Stede op de Cellebroersgraft, gestigt by wylen Agatha van „ Alckemade, in haar leven Vrouwe „ van Opmeer: al, ende sulcx als het „ selve Hoffje getimmert ende gemaakt „ staat, met alle de revenuen, en gevolgen daar van, en aan dependerende, sonder daar aan eenigh regt te

„ re-

" reserveren, soodanig nogtans, dat men " sig in allen deelen sal moeten gedragen naar den inhouden van de fundatie brieff daar van synde, in dato den 15en. October XVC. drie en tsestigh; " ende mits dat by affsterven van eenige persoonen in het opgemelte Hoffje als nu synde de collatie, en inwooninge altoos aan persoonen van de Gereformeerde Religie gedaan, ende gegeven sal moeten werden alles volgens het voorsz. Octroy van Haar Ed. Groot Mog. belovende hy Heere Comparant in qualite voorsz. 't selve verkogte te vryen ende waren van allen kommer, ende lasten die daar op souden mogen staan, onder verband generalyk van d'opgemelte Vrouwe constituantes, ende mede gemelte minderjarige Kinderens goederen, jegenwoordige, ende toekomende, egeen van dien uytgesondert. Ten laatsten, bekende hy Heere Comparant ter saacke deser verkoopinge, ende opdragte, al wel, ende ten vollen vergenoegt, voldaan, ende betaalt te syn, den laatsten penningh met den eersten, ende dat met een somme van twee duysent vyff hondert guldens, te XL. grooten 't stuck, ingereeden gelde. Compareerden mede voor ons Schepenen, d'Heeren ende Mrs. Abraham van Alphen, ende Coenraad Ruysch, Burgermeesteren, ende Regeerders der Stad Leyden, de welcke verklaarden de koop invoegen voorsz. ten behoeve van de Nederduytse Gereformeerde Huyssitten Armen deser Stad, te accepteren, ende aan te nemen.

" In oirconden desen met onse zegelen beveftight, op den sevenden Juny XVIIC. negen.

" *Is geteekent*,

J. v. Groenendyck.

Privilegieboek der Stad Leyden F. pag. 251.

Schoon dit Aalmoeshuis sedert onder het bewind van de Huiszittenmeesteren gesteld is, heeft het echter afzonderlyke Regenten, welken in deezen tyd zyn de Achtbaare Heeren:

Mr. Nicolaas de Bye, O. B.
Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen, O. B.
Mr. Thimon van Schoonhoven, O. B.
Mr. Nicolaas van de Velde, O. B.

Stichting van Catharina Jacobsdr. Hofje in de Zegersteeg.

" Extract uit haar Testament gemaakt door den Notaris Jan van Hout, den zesentwintigsten October vyftienhonderd achtentnegentig, in het welke ook haare wettiging begreepen is; want deeze Catherina, weduw van wylen Frans Janszoon, Kleermaaker, was de dochter van wylen Heere Jacob Franszoon, in zyn leeven Priester te Amsterdam, geteeld by Fytgen Jansdochter, buiten huwelyk, des zy om zonder eenigen hinder te moogen testeeren haare wettiging by de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland verzogt en verkreegen hadt, mits betaalende zekere somme, gelyk de volgende quitantie meldt:

" Ick Tomas Geniets, als Rentmeester van den Espargne, bekenne mits desen ontfangen te hebben uyt handen van Catherina Jacobs dochter, Wedue wylen Frans Jansz. Cleermaicker, woonende tot Leyden, de somme van achtien ponden, te veertich groten 't pont, ende dat over het recht van Legitimatie, breder in 't wit van desen geroert.

" Actum onder myn handt, desen XVII. January, anno 1598.

" *Ende was onderteikend*,

T. Geniets.

Uit hoofde van deeze wettiginge heeft zy, de voorgaande Testamenten vernietigd hebbende, verklaard als nu haar uitterste wille te wezen, 't gene hier nae volgt: enz. enz.

" Vorders, soe heeft sy Comparante, ende Testante haer negen huyskens, mit de erven van dien, die sy binnen deser Stede, naest malkander staende, ende leggende heeft, aen de Noortsyde van de Zegerstege, onder 't Bon van Rapenburch, belent aen de Oostzyde, Daniel de Rou, Metselaer, ende aen de Westzyde, Le-

" naert

„ naert Claeszoon, Schuitevoerder, ter „ eeren Gods, ende tot grootmaking „ van fynen Heiligen Naem, gemaict, „ geëygent, ende gegeven, maect, eygent, en geeft mitsdefen tot een ftichtinge om ten eeuwigen dage, onder „ den naem van

TRYN JACOBS DOCHTER AELMOESHUYSKENS,

„ By arme, ende onvermogende luyden, „ om Gods wille te werden befeten, gebruict, ende bewoont, Legaterende, „ ende befprekende fy Teftante, over „ fulcks, den vryen eygendom van de „ voorfchreve negen huyskens mitten erven van dien, ten eynde, als voren, den „ Aelmoeffeniers, ofte Meefteren van den „ Huysarmen defer Stede. Legateert, „ maect, ende befpreect voorts tot elc „ van de voorfchreve negen Aelmoeshuyskens twaelff guldens van veertich „ groten Vlaems 't ftuck, jaerlykfche „ renten, dewelken aen den geenen, die „ door wettige gifte, plaetfe in de voorfchreven Aelmoeshuyskens zal hebben „ verecregen, by den Aelmoesfeniers, „ ofte Meefteren van de Huysarmen, „ in der tydt zullen werden verftrect, „ ende uytgekeert, voor d'een helfte, „ op fodanigen dach van 't jaer, als fy „ Comparante, ende Teftante zal comen „ te overlyden, ende voor d'ander helfte, fes maenden daer naer, ende dat „ 't felve ten eeuwigen dagen fal werden onderhouden.

„ Willende voorts fy Comparante, „ ende Teftante, dat de gifte van de „ voorfchreve Aelmoeshuyskens mit de „ vruchten daer toe, als voren geftelt, „ ende gelyc die metter tyd fullen comen te verhogen ende te vermeren, „ wefen ende blyven zal ten eeuwigen „ dagen, by de voornoemde Aelmoesfeniers, ofte Meefteren van den Huysarmen. Welverftaende, dat de gene, „ die daer inne woonen fullen ten dage „ van het affterven van haer Comparante, ende Teftante, in 't gebruyck, „ ende befit van dien fullen blyven, „ haer leven langh geduirende, mits „ dat fy, ende elc van hem, binnen „ een maendt, na het affterven van haer „ Comparante ende Teftante, gelyc verly, ende overgifte zullen doen voor „ twee Schepenen, daer van hier naer „ breder zal werden gefeyt.

„ Verklarende in 't vorder, dat zy „ wilt, dat mit plaetfen in de voorfchreve Aelmoeshuyskens, voor al, „ voorfien, ende defelve gegeven zullen „ werden eerlycke, fcamele Weduwen, „ die fulckx aen de Aelmoesfeniers, of „ Meefteren van den Huysarmen, der „ tydt, fullen verfoucken, ende begeren; zoe niet, dat daer mede voorfien zullen werden eerlycke, arme, „ geëchte luyden, ofte eerlicke arme „ maechden, ten minften over de vyftich jaren oudt fynde; ende dat voor „ allen anderen geprefereert zullen werden, die geene, die van de maechfchape, ende geflachte van haer Comparante, ende Teftante zullen wefen, „ indien die tot armoede mochten koomen, en fy fulcks fullen begeren.

„ Vorders wilde fy Comparante ende „ Teftante, dat de gene, die als boven, mit een plaetfe in de voorfchreve Aelmoeshuyskens fal worden voorfien, eer ende alvoren fy daer inne „ fullen mogen trecken, of ontfangen „ werden, by brieven, voor Schepenen defer Stede te verlyden, overgeven fullen, dat, zoe wanneer hy, „ ofte fy, in de voorfchreve Aelmoeshuyskens fal comen te overlyden, fonder kind, kinderen, ofte vorder nakomelingen, in nederdalende linie na „ te laten, dat alle de goeden, by hem, „ ofte haer t'ontruymen, erven, ende „ blyven zullen aen de voorfchreve Aelmoeshuyskens, dewelcke deur den „ voorfchreven Aelmoesfeniers, ende „ Meefters van den Huysarmen, in der „ tyd zullen werden vercoft, ende te „ gelde gemaict, ende belecht tot verbeteringe, ende vermeerderinge van „ de jaerlykfche vruchten, ende innecomen van de voorfchreven Aelmoeshuyskens in 't gemeen; welck erven, „ ende opfterven fy Comparante, ende „ Teftante mitsdefen wilt, ende verftaet, dat geen plaetfe en fal hebben, „ indien de afgeftorvene kint, kinderen, ofte andere affcomelingen, in nederdalende linie hadde, ende naerlieten, dewelcke fy Comparante, ende „ Teftante voor nu, als dan wilt ende „ verftaet, dat de nagelate erfniffe zal, „ ende behoort te volgen.

„ Willende vorder fy Comparante, „ ende Teftante, dat alle de gene, die, „ als voren, plaetfe in de voorfchreve „ Aelmoeshuyskens fal werden gegeven, „ mitten anderen Chriftelicken, eerlicken, ende vrundelicken fullen leven, „ ende ommegaen, malcanderen, ende „ d'een den anderen, fonderlinge in fiec-

„ te,

„ te, noot, ende gelyke gevaerlyckhe-
„ den, doende, ende bewysende, alle
„ hulpe, troost, ende handtreyckinge,
„ zonder onder den anderen onvredich
„ te leven, te twisten, kyven, ofte
„ knibbelen, ende dit al, op pœne,
„ dat de gene, die sulckx werde be-
„ vonden te doen, ofte die anders hem
„ oneerlicken, onstichtelicken, ofte on-
„ tuchtelicken drouge, ofte van arger-
„ licken leven ware, haer plaetse, of
„ plaetsen, in de voorschreve Aelmoes-
„ huyskens verbeuren, ende metter daet
„ daer uyt geset sullen werden, al ter
„ goeder discretie, ende bescheydenheyt
„ van den Meesteren van den Huysar-
„ men in der tyd.

„ Voorts zoe wilde sy Comparante,
„ ende Testante mitsdesen, dat elc van
„ de voorschreve negen Aelmoeshuys-
„ kens sal hebben een plaetsken van ses
„ roede voeten, in der lengte, binnen
„ muyren, ende dat sulcx de voorschre-
„ ven plaetskens van den tuyn van haer
„ Comparante, ende Testante, sullen
„ werden afgescheiden mit een muyr
„ van seven, of achthalve voeten hoog,
„ ende dat tot costen, ende lasten van
„ haren naer te laten boedel, indien de
„ Comparante ende Testante, by haer
„ leven 't selve niet en hadde doen doen.

„ Ende ten eynde de voorschreve
„ aelmoeshuyskens, naer behoren in goe-
„ den raecke ende daecke mogen wer-
„ den onderhouden, zoe heeft zy Com-
„ parante ende Testante daer toe gele-
„ gateert, ende bespreect mitsdesen den
„ vryen eygendom van hare huisinge,
„ ende erve, staende ende gelegen bin-
„ nen deser Stede, an de Noortoost
„ zyde van de Bredestraete, belent heb-
„ bende ten Noordwesten, de erfge-
„ naemen van Gysbert Dirxz. van Gool,
„ ende ten Zuytwesten 't Sint Katry-
„ nen Gasthuys. Ende indien van de
„ huyren, ofte vruchten, van de voor-
„ schreve huisinge komende boven 'tvoor-
„ schreve onderhout van de voorschreve
„ aelmoeshuyskens, yet bevonden werde
„ over te schieten, 't selve overschot
„ wilt zy Comparante ende Testante
„ voorschreven, dat mede gaen, ende
„ bekeert werden zal tot vermeerdering
„ van de jaerlyksche vruchten van de
„ voorschreve aelmoeshuyskens.

Legaterende verder, enz. enz.

En op het einde van haar Testament, volgde.

„ Versouckende seer ernstelicken, mit
„ ootmoedicheit, en behoirlicke eerbie-
„ dinge, den Burgermeesteren, ende
„ Regierders der Stad Leyden, in der
„ tyt, dat Haer gelieve de voornomde
„ Aelmoeshuyskens te hebben, ende te
„ nemen in haer beschut, scherm, ende
„ voorstant, ende den armen inwoonde-
„ ren van deselve Aelmoeshuyskens te
„ gedogen, vergunnen, ende laeten ge-
„ nieten, sodanige voordeelen, ende
„ vrydommen, als andere Aelmoeshuys-
„ kens alhier toegestaen worden, ende
„ genietende syn. Ende indien dat tot
„ eenige tyt bevonden mochte werden,
„ dat de jegenwoirdige haere uyterste
„ wille, in eenigen pointen, tot nadeel
„ van den Armen niet en werde naer-
„ gecomen, of onderhouden ['t welck,
„ of God wil, niet en sal gebeuren]
„ dat Haer E. als Overste Aelmoesse-
„ niers, ende generale Voorsorgers van
„ den Armen, met interpositie van heu-
„ re auctoriteit, ende macht, gelieven
„ daer inne te voorsien, dat den Armen
„ achtervolgende dese haere uyterste wil-
„ le, onvercort blyven, ende gelyk ge-
„ beuren mach, verseeckert synde, dat
„ sulcxs niet ongeloont en sal bliven
„ van den Heere Almachtich, de welc-
„ ke alleen sy lof, prys, ende eer van
„ eeuwicheit, tot eeuwicheit. Amen.

„ Begerende in 't vorder sy Compa-
„ rante, ende Testante, voornoempt,
„ van my Notario voorschreven, haer
„ hier van gemaect, ende verleent te
„ werden een, of meer openbaere in-
„ strument, of instrumenten, in behoir-
„ like gestaltenisse, dewelcke ic haer,
„ ten insichte mynes openbaeren ampts,
„ niet hebbe connen, begeren, noch
„ behoiren te weygeren.

„ Dit geschiede binnen deser Stad
„ Leyden, ten huyse myns Notarii voor-
„ genoemt, staende aldaer in de Nieuw-
„ stege, onder 't Bon van Sevenhuy-
„ sen, ten bysyn van Meester Jacob van
„ Leeuwen, Licentiaet in de rechten,
„ ende Pieter Roelofsz. van Eyndoven,
„ als getuygen van gelove, hier toe mit
„ ende beneffens my Notario voornoemt,
„ by monde versocht, ende van de voor-
„ schreve Testante gebeden.

„ *Was ondertekend,*

J. van Hout,

Notar. Publs.

Van den Heere N. N.

Op den negenden December des jaars Zestienhondert, heeft Tryn Jacobsdochter omtrent haare Legaaten, eenige verandering gemaakt, maar de Aalmoeshuisjes voorsz. in de schikking en maaking bevestigd: en heeft het zelve door den dood bekrachtigd, op den twaalfden October, des jaars Zestienhonderd en een.

De Regenten van dit Hofje zyn,

Abraham Castelyn, en
Jan van der Kaay.

Stichting van Katryne Maartensdochter, van acht huisjes tot een Hofje op de Zydgraft, [ter plaatse daar de oude Sint Joris Doelen gelegen heeft,] en regels voor de inwoonenden om naar te leeven.

„ Katryna Maertensdr. Weduwe „ van Jan Haermenszoen, heeft „ ter eeren Goets voor haer ende haer „ Za.en Man willen fonderen, seecker „ Hoffgen van twaelff huyskens off „ woenplaetsen, waer aff alreede acht „ gemaeckt zyn, ende noch voorhanden heeft, soe veel erffs te coopen, „ dat sy der noch vier doen maecken „ zal, op de Sytgraft, al met een poorte off gange ingaende, ende soe sy „ de gront tot de vier huyskens, binnen heur leven nyet gecoft, ende getimmert en heeft, soe wil sy dat de „ Regenten vuyt de vruchten, by haer „ tot dit Hoffgen gedestineert, bequaem „ plaets te coopen, daer aen synde, om „ vier huyskens noch te stellen, te coopen, ende de huysgens daer op te „ doen maecken; ende wil dat voor de „ poort van dit Hoffgen sal werden gestelt:

DIT HOFFGEN ES GEFUNDEERT BY KATRYNA MAERTENSDR. TER EEREN GOETS, SOE VOOR HAER, ALS HAER ZA. MAN JAN HAERMENSZ.

„ Ende dat met het jaere van haer „ sterffdaege, omme bewoont te werden elck huysken, by een man, off „ een wyff, off man ende wyff te saemen, ende de langstlevende derselver, „ soe hem, off haer, des gelieft, boven de veertich jaeren oudt synde, „ 't welck sy fondeert, op der ordonnantie naevolgende:

„ Ten eersten, dat de persoenen, die „ in 't voorsz. Hoffgen, om te woenen „ aengenomen ende ontfangen worden, „ schuldich ende gehouden sullen wesen, dagelicx te bidden voor de siele „ van de voorsz. Katryna Maertensdr. „ ende Jan Haermensz. heur man, ende „ voor alle de geene, die henluyden, „ heur aelmisse geven, vuyt minne devotie ende Caritate, haer behulpige „ hantreyckende.

„ Ten tweeden, dat in 't voorsz. „ Hoffgen altoes vrunden voor vreemden sullen werden geprefereert, ende „ de man off vrou stervende, sal de „ langstlevende aldaer moegen blyven, „ ongehilickt, by haer nemende een „ van heure dochters, maer herhilickende, sullende daer vuyt moeten „ scheyden, ende by de Regenten haer „ doen vertreccken, sonder jegenseggen.

„ Ten derden, dat nyemant van de „ geene, in dit almishuys woenende, „ yemant sullen moegen gheven eenige „ van heurder goederen, 't sye onder „ den levende, off den doode, noch „ schulde brieven, noch obligatie maecken; ende in 't Hoffgen stervende, „ en sullen heure kinderen geene erffgenaemen syn; dan man, off vrou „ alleen in 't Hoffgen, comende, kinderen, off kintskinderen hebbende, „ sullen deselve voldoen, al eer sy in 't „ voorsz. Hoffgen sullen moegen comen.

„ Ten vierden, sullen de geene in 't „ Hoffgen comende voor eerst gehouden wesen, aen handen van de Regenten van 't voorsz. Hoffgen te leveren, „ pertinente staet van heure goederen, „ actien, in- ende vuytschulden, daer „ inne brengende, ende in 't voorsz. „ Hoffgen stervende, off in 't Gasthuys „ gaende, alle de goederen hem, off „ haer toebehoorende, waer deselve gelegen syn, aldaer te laeten, ende te „ comen ten proffyte van 't Hoffgen „ voornoemt, sonder eenich aenseggen „ van syne, off heure erffgenaemen, „ met vorder dat de mubele goederen, „ by de Regenten onder de ingesetenen „ sullen werden vercoft, maer Man off

„ Wyff

„ Wyff stervende, ende soe de langst-
„ leevende vuyt het Hoffgen begeer-
„ de, 't welck hem, off haer, vry sal
„ staen, dat deselve de helfte van den
„ boedel hebben sal, ende sulcx te sae-
„ men rechtvaerdelick deelen, ende de
„ goederen te voorschyn brengen, soe
„ hy, off sy, voort Godt verantwoor-
„ den, ende voor syne, off haere siel
„ betaelen sal willen.

„ Ten vyffden, soe wie in dit Hoff-
„ gen es metter woen, t'haren wille
„ daer nyet vuyt en sullen moegen trec-
„ ken, omme weelde noch armoede,
„ ten sy het selve de Regenten van 't
„ voorsz. Hoffgen belieft, ende sy luy-
„ den vernoucht ende te vreden gestelt
„ syn.

„ Ten zesten, dat nyemant in dit
„ Hoffgen woonende hem sal vervorde-
„ ren eenich goet, dat hem van den
„ huyse gegeven wort, aen den ande-
„ ren te vermangelen, vercopen, off
„ doen vercoopen, noch wech te ge-
„ ven, in eeniger manieren, op peene
„ ter discretie van de Regenten.

„ Ten zevenden, wanneer yemant in
„ dit Hoffgen sterft, in 't Gasthuys
„ gaet, off anders vuyt den huyse scheyt,
„ soe sal alle 't geene van den selven
„ overblyft, dat hy van 't Hoffgen ont-
„ fangen heeft, comen ten proffyte van
„ de geene die in de plaetse sal succe-
„ deren.

„ Ten achtsten, en sal nyemant van
„ de geene in 't Hoffgen woonende o-
„ vertalick aldaer moegen drincken,
„ waer deur hy eenich gekyff, off on-
„ manierlicheyt gebruyckte, noch oeck
„ naer 't sluyten van de poort moegen
„ inne gelaeten werden, ten waere de
„ Poortier sulcx geheffde.

„ Ten negenden, dat nyemant in den
„ voorsz. en Hoff en sal moegen comen,
„ omme te bleycken, off yet te drooch
„ te hangen, dan de geene die daer inne
„ woonen, oeck meerder nyet dan heur
„ eygen goet.

„ Ten thienden, en sal nyemant van
„ de persoenen in 't Hoffgen woonen-
„ de, vermoegen eenich viswater, was-
„ waeter, off ander vuyl water te wer-
„ pen, gieten, off veegen, in de goo-
„ te van desen huyse, noch oock geen
„ visch wassen voor de pomp, ende by
„ beurten het colck voor de put, alle
„ weeck schoen te maecken, dat de
„ goot nyet en compt te vervuylen.

„ Ten elffden, dat een yegelick in 't
„ voorsz. Hoffgen woonende, 't sye
„ man off wyff, hem sal wachten voor
„ eenige hoenderen, honden, off catten
„ te houden; ende vorder oeck voor
„ kyven, ongenouchte, off onrust, in
„ den selven huyse te maecken, sulcx
„ soe yemant eenich ongelyck gedaen
„ wort, die sal comen by de Regenten
„ van 't voorsz. Hoffgen, omme by
„ hen, naer gelegentheyt der saecke ge-
„ recht te werden.

„ Ten twaelffden, soe sal de Poortier
„ van dit Hoffgen gehouden wesen, de
„ poorte van 't voorsz. Hoffgen te sluy-
„ ten, te weeten, 's winters te ses vuy-
„ ren, ende tusschen de winter ende so-
„ mer, een vuyre nae de sonne, ende
„ soe wye dan vuyden huyse es, son-
„ der oorloff van de Poortier, die en
„ sal hy nyet gehouden wesen inne te
„ laeten, off hy en wil.

„ Ten derthienden, soe sullen alle de
„ persoenen in 't Hoffgen metter woon
„ comende, genieten de proven, ter
„ rechter aelmisse daer toe gedestineert,
„ ende deur sulcx soe salmen henluyden
„ in 't innecomen dese Ordonnantie voor-
„ werden gehouden ende beloven, dat
„ sy d'selve in allen poincten sullen ach-
„ tervolgen, sonder die in 't mintste te
„ buyten te gaen, ende oock schouwen
„ alle quaet in desen nyet verhaelt: en-
„ de soe yemant ter contrarie doet, dat
„ deselve verbeuren sal, syn off heur
„ plaetse, off yet anders van heure pro-
„ ven, die sy van desen huyse genie-
„ ten; alles naer gelegentheyt van der
„ saecken; 't welck al staen sal ter dis-
„ cretie ende correctie van de Huysit-
„ temeesteren, ende Regenten, soe sy
„ dat met den anderen te raede vinden.

Tot dit Hoffgen geeft de Fondatri-
ce, euwelick gedurende, de naevolgen-
de goederen:

„ Eerst, de voorsz. acht jegenwoor-
„ dige getimmerde huyskens, en-
„ de oock de andere vier, indien de
„ plaets binnen haer leven es gecoft,
„ ende sy deselve voltimmert sal hebben,
„ gelyck vooren es geseyt, soe dat dit
„ Hoffgen wesen sal van twaelff huys-
„ kens in 't getal.

„ Noch een huys ende erve, staende
„ op de Sytgraft op den houck van de
„ voorsz. gange ende poorte, belent
„ volgende de brieven daer van synde,
„ 't welck men te huyre sal laeten gaen,
„ ende jaerlicx verhuyrt sal werden,
„ wesende leen, ende te leene gehou-

„ den wert van de Graefflicheyt van
„ Hollandt.

„ Noch een obligatie op Adriaen Pie-
„ ters van der Werff, hooftſoms tot
„ ſeven hondert gulden.

„ Noch een obligatie op Jan Corne-
„ lisz. in den Otter, hooftſoms vyff-
„ hondert gulden.

„ Noch een rente brieve op Tonis
„ Willemsz. Roobol, van achtien gul-
„ den vyftien ſtuvers t'sjaers, ter loſſe
„ jegens den penninck ſeſtien.

„ Noch een obligatie op Grietgen
„ Pieters Dr. Wedue van Jacob Jansz.
„ van Dam, van hondert gulden hooft-
„ ſoms.

„ Ende noch een huys ende erve,
„ ſtaende binnen deſer Stede van Ley-
„ den op den oudenring, gecomen van
„ Maerten Jansz. Coperſlager, 't welck
„ men mede te huyre ſal laeten gaen.

„ Item, off binnen haer leven eenige
„ van deſe gegeven goederen werden
„ geloſt, off vercoft, dat daer van vuyt
„ haere nae gelaeten gereetſte goederen
„ vergoedinge gedaen ſal werden, ende
„ dit onder de vorder conditie.

„ Dat voor al de huysgens van 't Hoff-
„ gen, ende andere huyſen daer toege-
„ geven, in goede reparatie ſullen wer-
„ den onderhouden, nu ende ten euwi-
„ gen dagen; ende ſoe deſelve deur lanc-
„ heyt van tyden quaemen te vergaen,
„ ende van noode waere vernieut te
„ werden, dat het ſelve gedaen ſal moe-
„ ten werden vuyt de vruchten tot dit
„ Hoffgen ſpecterende, ende als dan aen
„ de perſoenen in 't voorſz. Hoffgen,
„ geen vuytdelinge moegen doen, voor
„ al de penningen van deſelve timme-
„ ratie betaelt ſullen weſen.

„ Dat de vruchten jaerlicx boven alle
„ reparatie overſchietende, vuytgedeelt
„ ſullen werden, in 't beginſel van de
„ winter, te weeten elck huysgen, een
„ voete vleys, een halff achtendeeltgen
„ boters, twintich ton turffs, ende voort
„ vorder andere nootwendicheyt, ſulcx
„ de Regenten tot notelick onderhout
„ van de inwoenende perſoenen bevin-
„ den te behooren.

„ Dat vorder zy Fondatrice, omme
„ de ghifte der bewooninge van dit Hoff-
„ gen te hebben, ende opſicht daer over
„ te nemen, dat het invougen als voo-
„ ren, in goeder ordere wert onderhou-
„ den, ſoe heeft ſy daer toe verſocht
„ tot Overheeren de Burgermeeſteren
„ deſer Stede van Leyden, ende onder
„ haer de Huysſittemeeſteren der ſelver
„ Stede, als het opſicht op alle aermen
„ nemende, nu ſynde, ende namaels we-
„ ſende. Begerende dat ſy terſtont nae
„ haer overlyden, de poſſeſſie van 't
„ voorſz. Hoffgen, met de goederen
„ daer toegegeven, gelyck ſy deſelve
„ als noch daer toe geeft by deſen aen
„ te vaerden, ende in bewaeringe te
„ houden, ende daer mede doen in con-
„ formite, als vooren verhaelt es, ende
„ ſulcx al doen, off ſy fondatrice op
„ ſtoel ſittende ſelfs ſoude connen ende
„ moegen doen, met macht twee off
„ meer Meeſters in heure plaetſe te moe-
„ gen ſubſtitueren ende ſtellen, omme
„ by deſelve, ten adviſe van hen luy-
„ den gedaen te werden, ten meeſten
„ oerbaer van den armen, ende als nae
„ behoren. Biddende aan myn Heeren
„ Burgermeeſteren dit verſouck te ac-
„ cepteren, ende het voorſz. Hoffgen
„ onder heure ſauegaerde te nemen, en-
„ de te verleenen vrydom van exſyns,
„ als alle andere aerme Hoffgens binnen
„ deſer Stede genietende ſyn.

„ Ten oirconden, ende in kennis-
„ ſe des waerheyts, alſoe ſy Ca-
„ tryne Maertens Dr. blint ſyn-
„ de, ende nyet en can geſchry-
„ ven, dit met haer merck heeft
„ geteyckent, ende gebeden den
„ Notaris Cornelis van Swanen-
„ burch, mitsgaders Frans A-
„ driaensz. jegenwoordich Huys-
„ ſittemeeſter, ende Pieter Claesz.
„ van Ring, deſen beneffens haer
„ te willen teyckenen, 't welck
„ t'haer der bede gedaen ſyn-
„ de, huyden den negenthien
„ den September anno ſeſtien-
„ hondert ende acht.

„ *Ons preſent*

C. van Swanenburch

Not^s. P.

Dit es het ✝ merk van Katrina Maertens Dr.	Frans Ariaensz.

P. C. van Ring.

„ Op huyden compareerde voor my
„ Cornelis van Swanenburch, No-
„ taris publyck, by den Hove van Hol-
„ lant geadmitteer, ende ter preſentie
„ van den getugen onderſchreven, d'eer-
„ bare Katryna Maertens Dr. Wedue
„ van

„ van Jan Haermensz. Cleermaecker,
„ met Frans Adriaensz. haere Voocht in
„ deſen, ende verclaerde ſeecker Hoff-
„ gen ende aelmishuys ter eeren Goets
„ voor haer ende haer zar. man, geſon-
„ deert te hebben, ende daer toe gege-
„ ven gelyck ſy daer toe geeft by de-
„ ſen, de goederen in de voorſz. fonda-
„ tie verhaelt, doende daeromme mits-
„ deſen van deſelve goederen, ten be-
„ houve van 't voorſz. Hoffgen, voor
„ nu ende namaels affſtant, ſonder yet
„ daer aen te reſerveren, dan alleen heur
„ levende lyftochte van dien. Welc-
„ ke ghift ick Notaris ten behouve van
„ 't voorſz. Hoffgen ende den armen
„ metter woon daer inne te comen, aen-
„ nam ende accepteerde, dienvolgens
„ heeft ſy comparante, heure erffgenae-
„ men van de voorſz. goederen geexhe-
„ redeert, ende onterft, ende gelaſt heu-
„ re handen daer aff te houden, ende
„ de Burgermeeſteren ende Huysſitte-
„ meeſteren, off die ſy committeren,
„ daer mede te laeten bewerden, ſon-
„ der yet anders by heure erffgenaemen
„ te doen, off attenteren in rechte,
„ noch daer buyten, off in contrarie
„ doende, dat den oppoſant off oppo-
„ ſanten, daer mede verbeuren ſullen,
„ alle 't geene vuyt crachte van heure
„ principale teſtament toe gevoucht,
„ ende wil dat indien gevalle, d'ſelve
„ goederen ſullen ſuccederen aen 't voorſz.
„ Hoffgen, die daer inne, indien geval-
„ le, by haer comparante geſubſtitueert
„ werden. Begerende voorts dit ſelve
„ plaets te grypen ende effect te ſorte-
„ ren, 't ſye als gifte onder den leven-
„ de, off doode, ſoe ſulcx mach ſub-
„ ſiſteren, ende al 't ſelffde in haer
„ principaele teſtamente van woorde te
„ woorde waere vuytgedruckt ende ge-
„ ſchreven. Verſochte hier van acte in
„ forma gemaeckt, ende achter de fon-
„ datie gevoucht te werden.

„ Aldus gedaen binnen der Stadt
„ Leyden, ten huyſe van de
„ voorſz. Katryna Maertensdr.
„ ſtaende op de Voldersgraft,
„ op den negenthienden Sep-
„ tember, anno ſeſtienhondert en-
„ de acht; in preſentie van die
„ voorſz. Frans Adriaensz. ende
„ Pieter Claesz. van Ring, als
„ getugen van goeden geloove,
„ hier toe verſocht ende gebe-
„ den.

„ Al 't welck ic Notaris met
„ myn gewoonlieke ſingna-
„ ture getuyge met de ge-
„ tuygen die deſen mede ge-
„ teyckent hebben, betuyge
„ ſulcx.

C. van Swanenburh

Nots. Ps. 1608.

P. C. van Ring.
Frans Ariaensz.

Uit de Origineele perkamente brieven van 't Huiszittenhuis, my door de Regenten op voorſpraak van den Heere Doctor Abr. Franken, als voorzittende, beleefdelyk verleend.

Nadere ſchikking, by Teſtement van Katrina Maartensdochter, omtrent haar geſtichte Hofje van twaalf huisjes.

„ By den inne houden van deſen ſy
„ cundich ende kennelick eenen
„ ygelicken; dat in den jare van der
„ geboorten ons Heeren ende Zalich-
„ maeckers duyſent zeshondert ende der-
„ thien, op ten naeſt leſten dach van
„ October, omtrent zeven uyren nae
„ middach, Regnerende d'alder deur-
„ luchtichſten, groot machtichſte ende
„ onoverwinnelicxſte Prince ende Hee-
„ re Mathias d'eerſte van dier name, by
„ der genade Goods gecooren Roomſch
„ Keyſer, in 't twiede jaer zynder ver-
„ kieſinge, voor my Salomon Lenaertsz.
„ van der Wuert, Notaris publyck by
„ den hove van Hollant geadmitteert,
„ ende voor den ondergeſcreven getuy-
„ gen, gecomen ende verſchenen is d'eer-
„ bare Catrina Maertensdr. Weduwe
„ wylen Jan Harmansz. in ſyn leven
„ Cleermaecker, inwoonende poorters-
„ ſe deſer Stad Leyden, my Notaris
„ wel bekent, haer geſichte over zeec-
„ keren tyt verloren hebbende, ende
„ ſulcx blint, maer in 't verder geſont
„ van lichame, gaende ende ſtaende,
„ mitsgaders haer verſtant, redenen, en-
„ de memorie wel machtich, ende ten
„ vollen gebruyckende, naer allen uyt-
„ wendigen ſchyn: dewelcke verclaer-

,, de, dat zy achtnemende op de broos-
,, heyt van 't leven der menschen op de-
,, ser aerde, de seeckerheyt des doots,
,, ende d'onseeckerheyt des tyts, ende
,, uyre van dien, goet gevonden hadde
,, van heure tytelicke goederen te dispo-
,, neren, terwyle zy des deur Godes
,, genade machtich was, ende dat zy
,, zulcx dede uyt haer eygen vrye ge-
,, moet ende wille, zonder yemants op-
,, maeckingen of misleydingen; des zy
,, bevelende alvoorens hare onsterffelic-
,, ke ziele in de barmherticheyt Godes
,, almachtich, ende haer dode lichaem
,, de kerckelicke begravinge: ende daer
,, mede comende ter dispositie van hae-
,, re goederen, verclaerde eerst, dat zy
,, renonceerde (1), doot, ende te nyete
,, dede alle testamenten, codicillen, en-
,, de gelycke maeckingen, die sy be-
,, vonden zoude mogen werden voor da-
,, te deser eenichsints gemaeckt te heb-
,, ben, ende dat zy by desen van nyeus
,, disponeerde, maeckte, bespraeck, ende
,, legateerde voor uyt hare gereetste
,, goederen: Eerst de drie hooft arme-
,, huysen deser Stadt Leyden met namen
,, 't Sinte Katrynen Gasthuys, 't Huys-
,, sittenhuys, ende 't Weeshuys, elck
,, thien hondert Keysers gulden, ende
,, van gelycken de Kintskinderen van
,, Claes Jacopsz. van Pieter Jacopsz.
,, ende van Aelbrechtgen Aelbrechtsdr.
,, haer comparantes neven ende nichte,
,, elcke stoel mede thien hondert gul-
,, den, bedragende alle deselve legaten
,, t'samen zes duysent gulden, al van
,, twintich stuvers 't stuck, ende in al-
,, le hare verdere achterblyvende goe-
,, deren, verclaerde zy Comparante tot
,, hare eenige ende al geheele erfgenaem
,, te noemen, stellen, ende institueren
,, by desen 't Armehofgen van twaelff-
,, huysgens, of woonplaetskens, 't welck
,, zy Comparante over eenige jaren ter
,, eeren Goodts heeft gefundeert, ende
,, doen oprechten ende maecken heeft
,, gehadt binnen deser Stadt Leyden op
,, te Zytgraft, naest de huysinge ge-
,, naemt de Coninck van Polen, met een
,, poort, of gange innegaende: behou-
,, delicken, dat de Meesteren, of Va-
,, ders van 't voorsz. Huysittenhuys,
,, die ten tyde haers overlydens in dien-
,, ste zullen wesen, executeurs zullen
,, wesen van dese haere testamente, en-
,, de dat sulcx twie of drie van dezel-
,, ve onder henluyden by meerderheyt
,, van stemmen daer toe te committe-
,, ren, terstont nae haer Comparantes
,, overlyden, in haren boedel zullen tre-
,, den, hare begraeffenisse besorgen; ha-
,, re doot schulden betalen, ende ter
,, eerster goeder tyt, daer nae, alle ha-
,, re nagebleven goederen deur een No-
,, taris doen beschryven, ende by be-
,, hoorlicke inventaris stellen; alle de
,, roerende goederen doen vercopen; de
,, penningen daer van comende ontfan-
,, gen, alle de voorgemelde Legaten
,, voldoen met gelt, of brieven, zulcx
,, de gelegentheyt haers boedels zal toe-
,, laten: des indien zy Comparante ee-
,, nige van dezelve Legaten by haer le-
,, ven aen eenige van de voorsz. drie
,, hooft armen huysen deser Stede zou-
,, de mogen in heel of deel voldaen,
,, of eenige penningen daer op beleyt
,, hebben, dat deselve daer mede zullen
,, cesseren, of tot zoe verre toe, als de
,, beleyde penningen sullen bedragen,
,, gehouden werden voor voldaen; ende
,, 't verder, alleen gesuppleert, ende
,, daer by gevoucht werden: ende no-
,, pende de voorsz. Legaten, aen hare
,, Comparantes vrunden, dat de voorsz.
,, Huysittemeesteren de Capitalen van
,, dien, in brieven of gelt, doch soe
,, veel mogelick es, in brieven sullen
,, leveren ter Weescamere deser Stede,
,, omme aldaer ten behouve van de kints-
,, kinderen, dewelcke deselve hier voo-
,, rens gemaeckt zyn, totte meerder ja-
,, richeyt derzelver bewaert, ende daer
,, nae elck voor zyn gedeelte by de He-
,, ren Weesmeesteren deser Stede, on-
,, der behoorlicke recepisse gelevert,
,, ende middeler tyt de suyvere jaerlic-
,, xe vruchten ende innecomen van dien
,, by den Secretaris van dezelve Wees-
,, camer ontfangen, ende verstreckt te
,, werden; eerst: aen de voornoemde
,, Claes ende Pieter, Jacopszoonen, zoe-
,, lange zy zelfs leven zullen, elck
,, voor een derde paert, mitsgaders aen
,, de kinderen van de voornoemde Ael-
,, brechtgen t'samen, ende metten an-
,, deren voor 't laetste derde paert, wel
,, verstaende, dat de kinderen van de
,, voorsz. Aelbrechtgen de voorsz. vruch-
,, ten nyet eer en zullen genyeten, dan
,, wanneer zy tot haer mondige jaren,
,, of anders ten huwelicke state zullen
,, syn gecomen, zulcx dat middeler tyt
,, de jaerlicxe vruchten op te Capitael
,, penningen verhoocht, ende deselve
,, daer

(1) Renonceerde.

„ daer mede geconsolideert sullen werden, ende nae 't overlyden van de voornoemde Claes, aen zyn Claes wettige kinderen ende descendenten; ende nae 't afsterven van de voornoemde Pieter, aen zyne Pieters kinderen ende descendenten in heure plaetse, mede zoe lange die leven zullen, voor deselve twee derde paerten, ende naer 't overlyden van elck der zelver, mitsgaders van alle de kinderen van de voornoemde Aelbrechtgen aen haere respective kintskinderen, zoe lange die minder jarich wesen zullen; Alle de welcke de voornoemde Comparante verclaerde de voorsz. suyvere jaerlicxe vruchten ende innecomen, alsoe mede d'eene nae d'andere te maecken, bespreecken, ende legateren by desen; mits, dat de voorsz. Secretaris van de Weescamer, in der tyt, van de moeyte ende diensten by hem daer inne te doen, sal genyeten syn behoorlick salaris: ende indien 't mocht gebeuren, dat yemant van de voorsz. vrunden, die de vruchten hier by gemaect syn, buyten den persoon nochtans van de voornoemde Claes Jacopsz. in merckelicke noot, deur sware siecten, of diergelicke ongevallen, immers mede yet van de Hooftsommen der voorsz. legaten souden mogen behouven, ende nyet kennen derven, dat zy 't zelve den Heeren Weesmeesteren deser Stede in der tyt zullen mogen bekent maecken, de welcke daer nae de sulcke van de voorsz. hooftsomme, zoo veel zullen mogen laten volgen, als zy met kennisse van zaecken zullen goetvinden, daer toe zy Comparante verclaerde deselve Heeren Weesmeesteren by desen absolutelick te aucthoriseren, ende met eenen oock te versoucken, dat heurluyden believen de last van 't geene voorsz. es in faveur van de voorgemelde kintskinderen, alsoe aan te nemen ende volbrengen, ende dat de voorsz. Huysittemeesteren voorts alle de goederen van haer Comparante, die boven hare dootschulden, ende legaten overschieten zullen, ende de brieven van dien, ten behouve van 't voorsz. by haer gestichte Hofgen, in heure opsichte en bewaringe nemen, ende deselve onder d'over opsichte van de Heeren Burgemeesteren deser Stede, ende de particuliere administratie van de Regenten by heurluyden over 't zelve Hofgen 't heurder discretie te stellen, regeren, ende geslaen zullen, gelyck naerder by de ordonnantie by haer Comparante over 't selve Hofgen gemaect verclaert es, welcke ordonnantie zy Comparante verclaerde by desen in alles te approberen ende confirmeren: behalven alleen in de naevolgende twie poincten, als te weten, eerst dat zy in plaetse van de particuliere stucken, die zy daer by 't zelve Hofgen alleen gemaect hadde, nu 't voorsz. Hofgen in alle hare goederen, boven hare dootschulden ende legaten, hier voorens gedeclareet, tot haer universele erfgenaem institueert: ende ten tweeden, dat in plaetse daer by de voorsz. ordonnantie geseyt es, dat by 't sterven van Man of Vrou, die in 't voorsz. Hofgen t' samen sullen ontfangen zyn, de langstlevende aldaer ongehylict zoude mogen blyven, ende een van desselfs dochters by hem nemen, zy nu by desen begeert ende ordineert, dat 't selve zoe alleen sal gebruyct werden, als de man lancxst levende blyft, ende daer ter contrarie de man voorsterft, dat de Vrou daer nae in 't voorsz. Hofgen nyet zal mogen blyven, maer daer uyt moeten vertrecken, alles behoudende 't geene haer zoude mogen toebehooren, latende zy Comparante d' voorsz. ordonnantie in alle 't verder in haer geheel ende onverandert: Ende versouckende voorts deselve Comparante, dat de Huysittemeesteren in der tyt, alle 't geene daer toe zy deselve by desen, ende by de voorgemelde hare ordonnantie van 't voorsz. Hofgen versocht heeft, alsoe zullen gelieven aen te nemen, ende naer te comen, ende dat 't Huysittenhuys oock 't legaet van de thienhondert gulden, 't zelve hier by gemaect, nyet zal mogen genyeten, dan mits dat de Meesteren van dien, 't geene voorsz. es alsoe zullen doen ende naercomen: versouckende daer beneffens mede de voorsz. Comparante, dat de Heeren Burgermeesteren deser Stede, voor zoe veel des noot zoude mogen zyn, de goede hant gelieven aen te houden, dat alle 't gene daer toe zoe de Heeren Weesmeesteren, als Huysittenmeesteren deser Stede by desen respectivelick versocht zyn, alsoe by dezelve mach gedaen ende gevolcht werden. Verclaerde verder de voornoemde Comparante te willen ende begeren, dat zoe wel de armehuysen als vrunden van

„ van haer Comparante hen elk inden „ heuren, met 't geene zy deselve hier „ by gemaeckt heeft, sullen vergenougen „ ende te vreden houden, zonder yet „ meer of wyders te pretenderen, 't zy „ uyt eenige heure Comparantes voor- „ gaande maeckingen, of anders, hoe 't „ zelve zoude mogen wesen, of gebap- „ tiseert werden, op peyne van daer „ deur mitter daet te verliesen 't geene „ deselve hier by gemaeckt es, ende dat „ 't zelve mede zal comen ten profyte „ van 't voorsz. by haer gefundeerde „ Hofgen, 't welck zy 't zelve, in sulc- „ ken gevalle mede verclaerde te maec- „ ken, ende daerinne te substitueren, „ ende verclaerde noch deselve Compa- „ rante te willen ende begeeren, dat „ de vruchten ende jaerlicxe innecomen, „ die zy hier voorens heure vrunden, „ aldaer verclaert, gemaeckt heeft, al- „ leen zullen moeten gebruyckt, ende „ geëmploijeert werden tot nodich on- „ derhout, ende by leven van deselve „ ende haer huysgesin, ende dat mits- „ dien de voorsz. vruchten by heurluy- „ den respective nyet zullen mogen ver- „ coft, verset, vermangelt, belast, noch „ beswaert, noch voor de tyt gelicht, „ of yemant in handen gestelt, noch „ mede voor eenige heure schulden aen- „ gesproocken, geëxecuteert, of heur- „ luyden eenichsints afhandich gemaeckt „ werden; ende dat voorts by 't ster- „ ven van de voornoemde Claes Jacopsz. „ zonder alle wettige kinderen of ver- „ dere descendenten, mitsgaders oock „ by 't versterven van alle deselve zyne „ wettige kinderen, ende descendenten „ 't geene by dezelve desen volgens van „ haer Comparante genoten zal zyn, „ terstont in 't geheel zal sterven ende „ devolveren op 't voorsz. by haer com- „ parante gefundeerde hofgen; maer by „ 't sterven van eenige van d'andere „ haere Comparantes hiervoorens ge- „ nompde vrunden, zonder kinderen, „ mitsgaders oock by sterven van eenige „ der voorsz. kinderen zonder verdere „ wettige descendenten, 't geene deselve „ hier by gemaeckt es, altyt in 't geheel, „ zoe in vruchten, als in eygendomme „ respective sal voort sterven op d'an- „ dere in elcx stamme tot de laetste „ van dien, ende van deselve mede zoe „ stervende op d'andere van de voor- „ genoempde stamme, al totte laetste „ der zelver toe, ende als t'eenyger tyt „ verstervende sonder beider wettige „ nacomelingen achter te laten op 't „ voorgemelde by haer Comparante ge- „ fundeerde Hofgen alleen, ende in 't „ geheel, 't welck zy daer inne insulc- „ ken gevalle mede verclaerde te sub- „ stitueren, ende dat sonder alle ver- „ minderinge, of aftreck van eenige fal- „ cidie, Trebellianique of andere por- „ tien in rechten bekent, deselve af- „ treck, in zoedanigen gevalle, hier „ mede by expres verbiedende. Alle „ 't welck de voornoemde Comparante, „ nae perfecte voorlesinge ende berech- „ tinge haer daer van, ten overstaen „ mits hare blintheyt, van zeven onder- „ gescreven getuygen, by my Notario „ gedaen vuytdruckelic aen verclaerde, „ ende met wettige stipulatie aen my- „ nen handen, als een publyck persoon „ confirmeerde alsoo te wesen haer tes- „ tament ende uyterste wille, begeeren- „ de zulcx dat 't selve daer vooren sal „ valideren, ende effect sortere, 't zy „ als solempneel testament, codicille, „ gifte vuyt saecke des doots, of zoo „ 't selve anders bevonden zal werden „ best te mogen subsisteren, nyet jegen- „ staende eenige defecten, of omissien. „ Ende versocht voorts deselve Compa- „ rante daer van by my Notario ge- „ maeckt, ende haer gelevert te werden „ behoorlick instrument in gewoonlicke „ forme. Aldus gedaen, ende by de „ voorsz. Comparante gepasseert ende „ verleden binnen de voorsz. Stad Ley- „ den, ten huyse ende woonplaetse van „ deselve Comparante, staende aldaer „ opte . . ockenbrugge, in den jare, „ maent, dach, uyre, ende Kerserrycx „ als boven, Ter presentie van den eer- „ samen Jan Cornelisz. Goes, Huych „ Adriaansz. Frans Adriaansz. Dirck „ van Sonnevelt, Adriaan van Sonne- „ velt, Cornelis Sprong, ende Lenaert „ van der Wuert Poorters der voorsz. „ Stadt, als getuygen waerdich van „ gelove, mit my Notario voornoemt, „ hier toe versocht zynde.

„ Ende alsoe ick Salomon Lenaertsz. „ van der Wuert, Openbaer Notaris, „ by den Hove van Hollandt tot be- „ dieninge van den Notariatsschappe „ toegelaten by allet gunt voorschreven „ is mitte voornoemde getuygen jegen- „ woordich zy geweest, ende alle 't „ zelve zulcx hebbe zien, ende hooren „ verlyden, en doen, soe hebbe ick dit „ jegenwoordige instrument [mit eens „ anders hant getrouwelicken gescre- „ ven, my middelertyt mit andere zaec- „ ken onledich zynde] daer van ge- „ maeckt,

„ maect, ende deſen tot meerder zeec-
„ kerheyt, ende volcomen gelove mit
„ myn Notariael teycken [hier beneſ-
„ ſens gedruct] ende gewoonlikke on-
„ derteyckeninge mitsdeſen beveſticht.

S. Lenaertsz. van der Wuert

Notarius publ. 1613. $\frac{30}{10}$

Uit den Origineelen perkamentenbrief van 't Huiszittenhuis.

Sedert deeze ſtichting ſchynt eenige opmerking gemaakt te zyn, ſpruitende, zoo my voorkoomt, uit het nieuw gemaakte Quohier, of den Schattingbrief van de verpondingen; als vermoed wordende, of de gemelde aalmoeshuisjes niet verhuurd wierden: des de Huiszittenmeeſters, of Aalmoeſſeniers, om zich van dat naadenken te zuiveren, de volgende getuigenis aan de Regeerders der Stad deeden geeven:

Getuigenis dat de Huisjes op de zydgraft gekoomen van Catharina Maartensdochter in aalmoes bewoond zyn en worden.

„ Wy Schout Burgermeeſteren, Schepenen, ende Raeden der Stadt Leyden, des Graefſchaps van Hollandt, oirconden ende doen eenen yegelicken mitsdeſen weten, dat op huyden dato deſer, voor Symon Willemſz. van Kerchem, ende Mr. Gerard van Hogeveen, Schepenen alhier, gecomen ende verſchenen ſyn Jan Arents van Raemsvelt, out omtrent LIX. jaeren, ende Jan Jansz. van Haerlem, out omtrent LXI. jaeren, beyde wonende binnen deſer Stede, ende hebben by ſolemnelen eede him wettelicken geſtaeft ende afgenomen, ten verſoucke van de Huysſittenmeeſteren, ende Aelmoesſeniers van de gemene Huysarmen binnen Leyden, getuycht ende verclaert, waerachtich te weſen, dat ſy depoſanten ſeer wel weten, ende goede kenniſſe hebben, dat ſeeckere negen huysgens, ſtaende ende gelegen binnen Leyden, tuſſchen de Sytgraft ende Levendeel, gecomen ſynde van Catharyne Maertens dochter, ende by deſelve aen de voorſz. Huisſittenen gemaect, om in aelmoeſſe bewoont te werden, ſedert het overlyden van deſelve Catharyne Maertens dochter in aelmoes bewoont ſyn geweeſt, ende dat deſelve jegenwoordich noch in aelmoes bewoont werden. Verclaerden vorder ſy depoſanten mede wel te weten, dat de voorſz. negen huyskens, heur in- ende uytgang hebben op Levendeel, ende opte Sytgraft beyde; gevende ſy depoſanten voor redenen van wetenſchap, te weten, de voorſz. Jan Jansz. dat hy omtrent de veertich jaeren aldernaeſt de voorſz. negen huysgens, ſynde een cleyn vergaderinckgen, gewoont heeft, ende noch wonende es, ende dat hy van de bewoonders van dien, 't gunt hier voorſz. gehoort ende verſtaen heeft: ende de voornoemde Jan Arentsz. dat hy by ende omtrent de voorſz. huysgens gehuyſt ende geërft es met een huysgen, eertyts gecomen van de voorſz. Catharyne Maertens dochter, ende dat hy van de bewoonders der voorſeyde huysgens 't gunt voorſz. mede gehoort ende verſtaen heeft, wyders met *zoo waerlick moſt hun Comparanten Godt Almachtich helpen.*

„ Des ten Oirconden wy deſen met ons ſegel ten ſaecken, beneffens de onderteyckeninge van onſen Griffier, doen beveſtigt hebben, op den XXen. Octobris XVIc. ende achtendertich.

„ *Was ondertekend.*

J. van Banchem.

$\frac{20}{10}$ 1638.

Uit het origineel van den Heere N. N.

Ter gedachteniſſe van de Stichtereſſe, en van den tyd haars doods, heeft men boven den ingang eenen ſteen doen ſtellen, op welken deeze letteren te leezen zyn:

CATHARINA MARTENSDR.
HOFJEN, GESTICHT DEN
17en. FEBRVARIVS 1621.

Laager ſtaat, moogelyk het jaar der vol-

volbouwinge of vergrooting, dus getekend; 1646.

De bestiering staat aan de Regenten van 't Huiszittenhuis.

Stichting van het Hofje van Jan de Latere van Comene met negen huisjes, aan de Binnevestgraft by de Rynsburgsche Poort.

„ De Regering van de Stad Leyden „ in den jare 1610. hebbende ge- „ resolveert, de Stad ten vierdemale te „ vergroten, en begonnen, de gronden, „ en erven, in die vergrotinge begre- „ pen, in den jare 1612. uittegeven, „ om bebouwt te worden, begonden „ de Testamenteurs hunne gedachten te „ laten gaen tot het stichten van een „ Hofje. Des versochten sy, by re- „ queste aen die van de Gerechte, om „ by gifte van de Stad te hebben een „ erf, lang achtien of negentien roeden, „ en ses roeden breet, om daer een Hof- „ je op te bouwen; doch dat versoek „ so als het lag, hen, op den 14en. „ Maert 1712. synde afgeslagen, kof- „ ten sy van de Stad den vereischten „ grond, en betaelden op den 30en. Mey „ 1616. daer voor ter Thesaurie, se- „ venhonderd gulden. En bouwden daer „ op buiten de Rhynsburgerpoort [in „ 't vervolg de Blaauwepoort] tegen „ de Vestgraft aen, achter de herberg „ Rustenburg, staande op den hoek van „ de Steenstraet; een Hofken van ne- „ gen huiskens, schuyns tegen over de „ nieuwe Rhynsburger of Haarlemmer- „ poort, en bekostigden die timmeragie „ met twee duisend vyffhonderd veertig „ gulden achtien stuivers en twaalf pen- „ ningen. Geevende aan die van den „ Gerechte, in 't jaar 1617. te kennen, „ datze by die stichting seshonderd gul- „ den te kort quamen, en dus genoot- „ zaakt waren in 't zelve jaar vyfhon- „ derd gulden, tegen ses en een half ten „ honderd intrest op te neemen.

„ Het gemelde Hofje is aan de ge- „ meene straat blind getimmerd, heb- „ bende alle de huiskens, ook de kamer „ der Regenten, [uitgenomen een, dat „ syn licht heeft aen de straet] hun uit- „ sicht na binnen, synde een tamelyk „ groote, doch seer luchtige ruymte, „ dienende den Hovelingen voor tuyn- „ kens tot vermaek, en voor bleekveld „ tot gemak, synde oversulks seer vei- „ lich tegen alle stoormisse en overlast „ van buyten; hierenboven voorsien met „ twee regenbakken, pompput, en asch- „ put. Het Hofje is vry van verpon- „ dingen en van alle imposten, is se- „ dert den tyd der stichtinge door ver- „ scheidene Gifte en Legaaten verbe- „ terd, ook moeten de goederen der af- „ gestorvenen aan het Hofje blyven, „ ten zy ze zich uitkoopen, en daar „ door bevryden.

„ Wy zullen de stukken die ons van „ de stichting, en van de bewooning „ gunstlyk mede gedeeld zyn hier by- „ voegen: getrokken uit zyn Testa- „ ment, gemaakt den 24en. April 1612. „ door den Notaris Pieter Geens, in 't „ welke, naa verscheidene Legaaten „ aan zyne vrienden en bekenden, tot „ ons oogmerk dienende, volgt dit on- „ dergesz.

„ Willende hy Testateur voorts, „ dat alle zyne voorder goede- „ ren, egeene vuytgesondert, die hy „ binnen Hollandt is hebbende, ende „ mitter doot ontrumen sal, commen „ ende erfven zullen op zodanige oude, „ schamele, onvermogende persoonen „ binnen deser Stede, ende bysonder „ op de Huysgenooten des Geloofs, „ die 't selve meest van doene zullen „ hebben, volgende 't goetdyncken van „ zyne nabescheven Testamenteurs, tot „ wyens discretie hy de electie van de- „ zelve persoonen, mitsgaders de ge- „ heele distributie van zyne naertelaten „ goederen is stellende: nyet willende, „ dat zyn Testamenteurs daer van an „ yemant ter weerelt eenige staet over- „ leveren, noch rekeninge doen zullen „ in eeniger manieren, als haer de zaec- „ ke geheelick toebetrouwende. Ende „ heeft hy Testateur tot Executeurs „ van dese zyne vuyterste wille gestelt, „ genomineert, stelde, ende nomineer- „ de mitsdesen, d'eersame persoonen Jan „ de Block, Henrick Serjansen, Ma-

„ thys

„ thys Elsevier, ende Pieter van de „ Cruysse, Coopluyden, Poorteren deser Stadt, gevende deselve Testamenteurs by desen volcommen last, macht, „ ende authoriteyt, omme terstont naer „ zyn overlyden, die voorschreven Legaten, zyne doot schulden te betalen, „ ende de overblyvende goederen onder „ de voorsz. schamele, oude, onvermogende persoonen te deelen, ende distribueren, zulcx hier boven geseyt es, „ zonder daer van an yemant rekeninge „ te doen, als boven, met volle macht, „ ende authoriteyt, omme by affsterven „ van een van hem lieden, een ander „ persoon in de plaetse van den overleden te mogen stellen of adsumeren, „ biddende hy Testateur de voornoemde Testamenteurs, dat hen believen „ sal de voorsz. last te anveerden; ende „ maect hy Testateur deselve voor hare „ moyte [boven Godes loon] dat zy „ daer mede an verdienen zullen, elcx „ een somme van twintich guldens, ten „ pryse voorschreven, &c. &c.

„ Ter presentie van Thomas de Vogele, Mutse-reeder, ende Gooris „ de Voghele, Fusteynwercker, getuygen hiertoe geroupen ende gebeden, &c.

„ *Onder stont*,

Pr. Geens,

Nts. Publ. 1612.

Van den Heere N. N.

Regels, naar welken de bewooners van Jan de Lateres Hofje zich zullen moeten gedraagen.

1. „ Eerstelyck, sullen in elc huisken van 't voorschreven Hofken woonen twee eerlicke gehuwede, of ongehuwede personen, sonder „ daer voor jaerlyks iets uittereicken, „ ofte eenige huire te betalen.

2. „ Des by 't affsterven van d'een, „ of d'ander, uit een van de voorschreve huyskens, sal de langstlevende gedogen moeten, dat de Regenten van „ 't selve Hofjen ymand anders by hem „ sullen stellen, om inne te woonen, „ ofte dat de Regenten den langstlevenden stellen by een ander, die alleen in 't voorschreve Hofgen soude „ mogen woonen, te weten, een man „ by een manpersoon, ende een vrou „ by een vrouperson.

3. „ Sonder dat de langstlevende „ nochtans vermogen sal, buiten expres „ consent van de Regenten, ymant „ vreemts, tot behulp by sich te nemen; „ maer sal hem alleen moeten generen, „ ter tyd ende wyle toe, dat deselve „ by een ander, of een ander by hem, „ of haer gestelt worde.

4. „ Dat voorts yder een, die in 't „ voorschreve Hofje toegelaten wordt „ te wonen, uit syn vry eygen gemoedoen wille, sonder daertoe by ymanden „ opgemaekt, of misleid te syn, overgeven sal aen de Regenten van 't voorschreve Hofgen [gelyk hy verstaen „ werdt te doen mitsdesen] dat, soo „ wanneer ymand van henluiden, in „ de voorschreve vergadering aflyvich „ komt te worden, alle alsulcke goederen, die deselve ten tyde dat hy in „ 't voornoemde Hofje quam, was hebbende [daer van notitie sal gehouden „ werden] ende die henluiden middelerwyl noch souden mogen aensterven, „ ende aen-erven, mitsgaders die sy „ luyden na haer overlyden sullen komen achter te laten, so roerende, als „ onroerende, actien ende crediten, so „ in 't voorschreve Hofgen, als daer „ buiten wesende, sullen komen tot „ profyte van 't voorschreve Hofgen, „ sonder ymants contradictie, of tegenseggen.

5. „ Niemant van de inwoonders sal, „ in præjuditie van 't voorschreve Hofgen aen ymant mogen transporteren „ eenige van syne goederen of actien, „ noch ook passeren enige brieven, obligatien, ofte eenige andere verbanden, „ hoe deselve genoemt mogen werden, „ veel min verkopen, versetten, of vermangelen eenige van syne goederen, „ buiten consent, ende weten van de „ Regierders van dit Hofgen, in der „ tyd wesende: op pœne van de facto, „ ende mitter daet, uit de voorschreve „ Vergaderinge [by de voorschreve Regierders in der tyd] sonder eenige

„ recht-

,, rechtvordering, gestelt te worden.

6. ,, Ende sullen die geene [sulcx, ,, als voorschreve staet, doende] als dan ,, in de voorschreve vergaderinge moe- ,, ten laten alle alsulcke goederen, als ,, henluiden, voor dato van de voor- ,, schreve transporten, of passeringe van ,, brieven, of obligatien, enichsins toe- ,, behoort sullen hebben, sonder daer ,, op enich recht, of actie namaels te ,, mogen prætenderen.

7. ,, Oock mede en sal niemand van ,, de inwoonders uit de voorschreve ver- ,, gaderinge metter woone mogen ver- ,, trecken, 't sy, om wat saecke 't sel- ,, ve ooc soude mogen wesen, ofte ge- ,, beuren, dan by expres voorweten, ,, consent, ende believen van de Re- ,, gierders van dit Hofgen in der tyd. ,, Noch en sal niemand van haerluiden ,, mogen by de huisen, om aelmoessen ,, te gekrygen, gaen bidden, maer sich ,, eerlyck ende soberlyck moeten onder- ,, houden.

8. ,, Niemant van de inwoonders sal ,, in eenige herbergen, tavernen, of an- ,, dere onbehoorlyke plaetsen mogen ,, gaen, om aldaer syn geld onnutte- ,, licken te verdrinken, ende verteren, ,, maer sullen gehouden wesen, haer ,, selven eerlicken, ende nuchteren te ,, dragen, en te gouverneren: ooc sal ,, een ygelic van hunlieden sorge dra- ,, gen, dat sy des avonts met 't luiden ,, van de wercklock binnen 't voorschre- ,, ve Hofjen syn, ende blyven, tot 's ,, morgens, dat deselve klocke weder ,, sal hebben geluidt.

9. ,, Gelyc mede niemant vermogen ,, sal 's nachts uit 't voorschreve Hof- ,, gen te blyven, ofte ooc ymand by ,, sich in 't voorschreve Hofgen te lo- ,, geren, buiten voorweten, ende ex- ,, pres consent van de Regierders.

10. ,, Wyders sal een yder sich in 't ,, voorschreve Hofgen stil, eerlic, vroom ,, ende Godvruchtich moeten dragen, ,, sonder eenigen twist met den genen ,, daer hy by innewoont, ofte ymant ,, van 't Hofgen, ofte ymant anders, ,, wie het soude mogen wesen, te ma- ,, ken: Ende daerenboven sullen sy de ,, Regenten alle behoorlicke eerbiedin- ,, ge, ende reverentie moeten bewy- ,, sen.

,, Eyntlyck, so ymand van de Exe- ,, cuteurs, die vier in getal syn, te we- ,, ten, Henric Seriansz. Pieter Joostensz. ,, Warmond, François de Block, ende ,, Abraham Elsevier, geraeckte deser ,, wereld te overlyden, sal als dan by ,, de drie overgebleven personen, een ,, ander bequaem persoon, in des over- ,, ledens plaetse, gecommitteert, ende ,, gestelt werden; ende soo daer twee ,, van de voorschreve Executeurs ende ,, Regenten waren overleden, sullen by ,, de twee langstlevende, in der tydt, ,, twee andere bequame, ende gequali- ,, ficeerde personen, tot Executeurs, ,, ende Regeerders, gestelt, ende geor- ,, donneert worden, ende soo vervol- ,, gens. So dat de langstlevende, 't ,, zy een, twee, ofte drie, t' allen ty- ,, den, in cas van versterven, 't getal ,, van vier bequame personen sullen mo- ,, gen suppleren, ende vervullen; naer ,, 't innehouden des voorschreven Jan ,, du Latere van Comene uiterste wille, ,, ende hertlycke begeerte. Welcke ,, gestelde, ende gesurregeerde Execu- ,, teurs sodanige veranderinge, vermeer- ,, deringe, of verminderinge in de voor- ,, schreve ordonnantie sullen mogen maec- ,, ken, als 't hun believen, ende goed- ,, duncken sal.

Gemaakt omtrent den jaare 1635.

Boven de deur of ingang van dit Hofje aan de Vestgraft staat ter gedachtenisse van den Stichter, eenvoudiglyk in steen gehouwen:

J. DE LAETER 1616.

Het wordt thans bestierd door deeze Regenten:

- Mr. Gysbert Huyssen, Secretaris van de Weeskamer.
- Barthout Adriaan van Assendelft, Veertig in Raade en Schout van Stompwyk.
- Mr. Daniel van Alphen, Heere van Achtienhoven en den Bosch, Griffier der Stad Leyden.
- Mr. Laurens Theodoor Gronovius, Veertig in Raade.

Stich-

Stichting van Ste. Barbare Hofje van negen huisjes, in de Spilsteeg, by het Levendeel, voor die van den Roomschen Godsdienst.

Extract uit het Testament van Jacob Aertsz. Spruyt, en Beatris Huymansdochter, Man ende Vrouw, gemaakt door den Notaris Salomon Leenartsz. van der Wuert, binnen Leyden, op den zeventienden January zestienhonderd en vyftien; in 't welke, naa bestellinge van verscheidene Legaaten, eindelyk tot ons oogmerk dienende het volgende tot de stichting van de negen aelmoeshuisjes gevonden wordt:

„ Verder, alsoo sy Comparanten „ onlangs gecoft hebben negen „ huyskens staende binnen der voorsz. „ Stede van Leyden, op Hoogewoert, „ in seeckere poorte, oft gange vuyt- „ comende aen deser Stede Walle, wil- „ len sy dat de penningen, die voor de- „ selve huyskens in cope belooft syn, „ betaelt sullen werden uytte eerste ver- „ schynende custingpenningen van de „ huysinge, en de erve staende naest de „ huysinge van de voorsz. Gillis Jansz. „ van Walwyck, ende dat, nae 't over- „ lyden van de langst levende van hen „ beyde, deselve huyskens bewoont sul- „ len werden by eenige schamele per- „ soonen, geduerende ten eeuwighen „ dagen toe, ende, dat in dusdaniger „ vougen, te weten, dat de seven huys- „ kens, die aen malcander staen, altyts „ by eenige eerlicke schamele persoo- „ nen, daer inne voor andre geprefe- „ reert sullen syn, haer respective vrin- „ den ende magen, indien eenige van „ hen tot armoede mochte comen te „ geraecken, om Goodts wille sullen „ werden bewoont, ende dat d'andre „ twee huyskens, staende naest malcan- „ der, sullen werden verhuyrt, ende dat „ de jaerlicxe huyre van dien tot repa- „ ratie van de voorsz. zeven huyskens, „ mitsgaders van de twee huyskens zal „ werden gebruyckt, ende verstreckt, „ ende dit alles onder op- ende toesich- „ te van de Voochden van de twee nae- „ gelaten kinderen van de voornoemde „ Cornelis Heymensz. zoo lange desel- „ ve kinderen onmondich sullen syn; „ en de kinderen mondich gheworden „ synde, van de selffde kinderen selffs, „ ende nae heurluyden doot, van heur „ naecomelingen, geduyrende ten eeuwi- „ gen dagen, als vooren: ende oft nae- „ maels gebeurde, dat de voorschreve „ kinderen, 't ware deurt versterven „ van deselven, oft andersfins in de „ voorsz. op- ende toesichte versuymich „ waren, off dat deselve niet en geschie- „ de als nae behooren, zoo willen zy „ Comparanten dat in 't selve geval de „ voorschreve negen huyskens comen „ sullen aen de Arme Wesen binnen der „ voorschreve Stede.

„ Ende oft gebeurde, dat haer Com- „ paranten voorschreve respective Vrin- „ den, ofte yemandt van hen, jegens „ dese haer vuyterste wille soude willen „ rebelleren, oft opposeren, directelick „ oft indirectelick, in rechten, oft daer „ buyten, zoo willen sy Comparanten „ wel expresselicken, dat deselve rebel- „ lant, oft rebellanten verbeuren sullen „ al 't geene hy, oft sy, in crachte van „ desen souden hebben geërft, ende dat „ 't selve mitter daet comen sal aen de „ Huysittenen binnen der voorsz. Ste- „ de van Leyden.

„ Ten laetsten, enz.

„ Was versterkt door twee getuy- „ gen, als van Victor Jansz. „ Outshoorn, en Gerrit Corne- „ lisz. Schuyrman; midsgaders „ ondertekend door den Nota- „ ris Salomon Lenaertsz. van der „ Wuert.

Ste. Barbare Hofje vry van Verpondinge, zoo lang de Huisjes niet verhuurd worden.

„ Aen de Gecommitteerde Raden „ van de Staten van Hollant „ ende Westvrieslant.

„ Vertonen mit schuldige eerbiedin- „ ge Pieter Claesz. van Campen, „ ende Jan Jansz. van der Vecht, Bur-

 „ gers

„ gers tot Leyden, in den name, ende
„ als Executeurs van den Testamente
„ van wylen Beatrix Humansdr. laetst
„ Wedue van Jacob Aertsz. Spruyt, en-
„ de in dier qualite Regenten off Op-
„ sienders van sodanige negen huyskens,
„ staende binnen Leyden voorseyt op te
„ Hogewoert in seeckere poorte off gan-
„ ge, uytcomende aen der selver Stede
„ Walle, als de voornoemde Jacob
„ Aertsz. Spruyt, ende Beatrix Hu-
„ mans dochter, by hare Testamente
„ ende Codicille respective geordonneert,
„ gewilt, ende begeert hebben, dat ten
„ eeuwigen dagen, by schamele perso-
„ nen, om Godes wille bewoont sul-
„ len werden, dat zy vertoonders in den
„ jare 1618. van de E. E. Heeren van
„ den Gerechte der Stadt Leyden ver-
„ cregen hebbende, dat deselve huys-
„ kens so lange die in aelmoesse zouden
„ werden bewoont, genieten souden
„ vrydomme van de Verpondingen, al-
„ les vermogens requeste ende appostil-
„ le daer op gevolcht, ende aen de je-
„ genwoordige gehecht, sulcx dat zy
„ Supplianten wel verhoopt hadden, dat
„ daer inne geen veranderinge en soude
„ hebben gevallen; dan by seecker ge-
„ druct billet van sommatie gesien heb-
„ bende, dat de voorsz. negen huyskens,
„ by de Heeren Commissarissen, die tot
„ het redres van de verpondingen bin-
„ nen Leyden gebesoigneert hebben,
„ mede in de Verpondingen zyn geta-
„ xeert: ende also 't innecomen van de
„ voorsz. huyskens tot subsidie ende on-
„ derstant van de arme onvermogende
„ bewoonders van dien geheel gering
„ ende sober is, so keeren de Supplian-
„ ten haer aen U. Ed. reverentelicken
„ versouckende, dat U E. de voorsz.
„ negen huyskens so lange die als voo-
„ ren in aelmoesse sullen werden be-
„ woont, als noch van de Verpondin-
„ ge, daer omme overgeslagen, gelie-
„ ven te exempteren ende vry te stellen,
„ 't welck doende &c.

„ Is geappostilleert:

„ Wert de Verpondinge in desen ver-
„ melt geremitteert, soo lange de Sup-
„ plianten sullen doen blycken, dat de
„ huyskens hier inne geroert, aen arme
„ personen om Godts wille bewoont,
„ ende niet verhuyrt werden. Lastende
„ den Ontfanger van de Verpondinge
„ hem hier naer te reguleren:

„ Ende hier van gesien zynde behoor-
„ licken blyck, sal de Heeren van Ley-
„ den 't selve valideren als naer behoo-
„ ren.

„ Gedaen in den Hage den XIIII^en^.
„ December 1632.

„ *Lager staet:*

„ Ter ordonnantie van de Gecom-
„ mitteerde Raden,

„ *Is onder teyckent*

C. van der Wolff.

„ Hebbende voorts in margine seec-
„ ker cleyn zegel, daer onder ge-
„ teyckent staet

J. Livius US. 1632.

„ Voor Copie van syn originele,
„ geappostilleert, gedateert,
„ ende geteyckent als boven,
„ uytgegeven: ende is desen
„ daer mede bevonden te ac-
„ corderen, huyden den XV^en^.
„ Augusti, anno XVI^c. vyff
„ en dertich.

„ By my openbaer Not^s. tot
„ Leyden residéerende.

J. van Walwyck
Not^s. Publ.

Copie van den Heeren N. N.

Boven de poort leest men, ter geheu- genisse van de Stichters ook hunne naamen in steen gehakt, op deeze wyze:

S. BARBERA HOOFKEN,

ENDE HEEFT GESTICHT JACOB ARENTSZ. SPREUYT, ENDE BEATRIX HUYSMANDSDR. SYN HUISVROU, TER EEREN GODTS, ANNO 1618.

Het wordt bestierd door de volgende Regenten:

Hendrik van Halteren.
Jacobus van Rhyn.
Theodorus van Rhyn.
Jacobus van Halteren.

Stich-

Stichting van het Hofje van Bartholomeus, Willemsz. van Assendelft, aan de Zuidzyde van de Langegraft, niet verre van de Volmolengraft.

„ In den Naame des Heeren Amen.

„ By den innehouden van deesen je„ genwoordigen openbaare instru„ mente, zy cundich ende kennelyk ee„ nen yegelycken dien 't behoord, dat „ in den jaere na der geboorte ons Hee„ ren ende eenige Salichmakers Jesu „ Christi duysend zeshonderd vier en „ twintich in de maand September, op „ ten negen en twintichsten dach der„ selver maand, des avonds omtrent vyff „ uyren, regeerende d'Alderdoorluch„ tiche, Grootmachtichste, onoverwin„ lykste Prince ende Heere, Heere Fer„ dinandus van Oostenryc, de tweede „ van die naame, gecooze Roomsch „ Keyser, in 't zesde jaar zynre Maje„ steyts verkiesinge, voor my Pieter „ Dircxz. van Leeuwen, openbaar No„ taris, by den Provincialen Hoven van „ Holland geadmitteerd binnen de Stad „ Leyden residcerende, ende voor de „ nabeschreven Getuygen in eygener „ perzoone gekoomen ende verscheenen „ es, d'eersaame Bartholomeus Willemsz. „ van Assendelft, Houtcooper, inne„ woonende Burger deser Steede, my „ Notaris wel bekend, enz.

„ Van nieuws disponeerende, heeft in „ alle de goederen, zoo roerende als on„ roerende, geld, goud, silver, gemunt „ ende ongemunt, geen uytgezonderd, „ die hy metter dood ontruymen en na„ laten zal, tot syne algeheele en uvi„ verseel erfgenaam gemaakt, genomt, „ ende geinstitueerd, maact, nomt ende „ institueerd by deezen Duystgen, Bar„ tholomeus van Assendelft syne welbe„ minde dochter, daar moeder van was, „ Gertuyd Pietersdochter van de Werff „ zyne za. Huysvrouwe, ende ware zy „ Duystgen van Assendelft zyn dochter „ voor hem Comparant overleeden, 't „ kind, offte kinderen by haar naar te „ laten, met sulcken verstande enz.

„ Sullen moeten missen de twe Wee„ ren Landts t'zaamen groot omtrent „ neegentien morgen, geleegen aan de „ Goudsche Sluys in den Ambachte van „ Alphyn, daar van nu ter tyd bruyc„ ker es Claas Dirksz. Laecencooper al„ daar tot Alphyn voorsz. streekende „ beyde d'selve Weeren uyt den Rhyn „ respective, tot aen d'oude en molen„ werff ringen toe; belent Oost Juffr. „ Haex, ende West Reyer Cornelisz. „ dewelke hy Comparant in dat geval, „ namentlyk, by overlyden als vooren, „ destineert, ende dienvolgens geeft, „ maect, ende laat by deezen tot stich„ tinge van een Aelmoeshoffgen van „ vyfftien huysgens en haere erven, die „ binnen deser Stad Leyden, op een „ bequaame plaats, in manieren als hier „ naar verclaert wert, aangecocht ofte „ opgeboud zullen werden, en dewel„ ke by vyfftien arme onvermogende „ huysgezinnen, zoo wel mans als „ vrouwsperzoonen, ten eeuwigen daa„ ge bewoond, en gebruyckt zullen „ werden, prefererende altoos d'arme „ vrunden van hem Comparant voor „ vremden: ordonneerende en begee„ rende hy Comparant, dat de voor„ noemde twee Weeren Lants nu, noch „ tot geenen daage niet vercocht, be„ last, offte beswaart zullen moogen „ werden in geenre manieren. enz.

„ Verklaarde voorts, dat hy tot Exe„ cuteurs van deeze zyne uyterste wille, „ en Voochden van de persoonen en „ goederen van de voornoemde zyne „ dochter, oft by haar voorsterven, van „ haare kinderen, en verdere descenden„ ten, en by voorsterven van zyne ge„ substitueerde erfgenaamen, die min„ derjarich zyn, off t'ander toesicht be„ hoeven sullen, gesteld ende gecom„ mitteerd hadde, stelde ende Commit„ teerde by deezen den E. Frans Duyts, „ Pietersz. van de Werff, ende Bartho„ lomeus, Jansz. van Assendelft zyne „ Swaagers, ende de langstleevende van „ beyden, mitsgaders die geenen die sy „ daar toe zullen gelieven en vermoo„ gen te substitueeren, off surrogeeren, „ geevende deselve, enz.

„ Alle 't welck ick met myn hand, „ gewoonlicke onderteykeninge „ ende Notariaal zegel hier on„ der gesteld, ende neffens ge„ druckt hebbe, voor de waar„ achticheyt getuyge sulx als „ booven voor my ende de

„ voorsz.

„ voorſz. getuygen gedaen, ge-
„ ſchiet, verhandelt, ende ver-
„ richt te weezen.

„ *Getekend*,

P. D. van Leeuwen,
Nots. Publ.

Niet tegenſtaande 'er nog vier huisjes aan de volbouwing van dit Hofje ontbreeken, zoo ziet men echter boven den ingang eenen ſteen, op welken deeze letters gehakt zyn:

DE XV. H.

DE VYFTIEN HUIZEN.

De Regenten zyn:

Mr. Gysbert Huysſen, Secretaris van de Weeskamer.
Barthout Adriaan van Aſſendelft, Veertig in Raade, en Schout van Stompwyk.

Stichting van het Hofje, of Aalmoeshuis, genaamd Bethlehem, aan de Noordzyde van de Langegraft, nietverre van de Korte Heeregraft, voor de Waterlandſche Doopsgezinden.

„ Op huyden den 3den. December
„ 1630. Compareerde voor my
„ Jooſt van Santweg, openbaer Notaris
„ by den Hove van Holland opte no-
„ minatie van die van de Geregte der
„ Stad Leyden geadmiteert, ende voor
„ de getuyge naer genomineert, d'eer-
„ ſame Gerrit Frankenſz. van Hoogma-
„ de, Coopman wonende binnen der
„ voorſz. Stede, my Notario wel be-
„ kent, dewelke uyt ſonderlinge liefde
„ ende affectie die hy verclaerde toe te
„ dragen de lede onſes Heren Jeſu Chris-
„ ti, ſorterende, ende in geeſtelyke oef-
„ fening hun erhoudende onder de Duyt-
„ ſche, oft Nederlantſche gemeynte,
„ genaamt de Waterlantſche binnen de-
„ ſer Stede, onder dewelke jegenwoor-
„ dig het Vermaanders Ampt bedient
„ wert by Jan de Pla de Jonge, Pieter
„ Reyniers, ende Pieter Willemsz Cnot-
„ ter, ende om andere redenen ſyn Com-
„ parants gemoet daar toe porrende, o-
„ ver ſulkx vrywillig ende ſonder ie-
„ mants perſuatie, aan de voorſz. Ge-
„ meynte by gifte die men noemt on-
„ der den levenden, geſchonken ende
„ gegeven heeft, gelyk hy als nog aan
„ deſelve in vryen eygendomme eeuwig-
„ lyk ende erffelykken overgeeft ſeker
„ ledig erve in de vergrotinge deſer Ste-
„ de, aan de Noortſyde van Lange-
„ gragt, omtrent de Bolwerkſtege, ſulx
„ ende in vougen 't ſelve by hem Com-
„ parant van de Heeren Burgermeeſte-
„ ren deſer Stede is gekogt, ende aan-
„ geſtaan; ende hier toe de twaalf huys-
„ jes die hy Comparant voorgenomen
„ heeft by Godes hulpe op 't ſelve er-
„ ve te doen bouwen, ende waar toe
„ hy Comparant verclaarde de nodige
„ materialen ten dele al gekogt te ſyn;
„ ende omme 't welke te effectueren
„ uytterlyken voor St. Jacob des toe-
„ komſtigen jaars 1631. hy Comparant
„ hem ſelven, ende ſyne goederen by
„ deſen is verbindende. Willende hy
„ Comparant expreſſelykken, dat de
„ voorſz. twaalf huysjes met het voorſz.
„ erve aan de voorſz. gemeynte, op St.
„ Jacob voorſeyt, komen ende volgen
„ ſullen, ende dat vry, onbekommert,
„ ende ſonder eenigerhande opſtal an-
„ ders dan met den Heer ſyn regt, die
„ ende indien deſelve daar op yet ſouden
„ willen ſtellen. In 't vorder verclaarde
„ hy Comparant, de voorſz. gifte te
„ doen met ende onder de ordre ende
„ ſtipulatien hier naar volgende, te we-
„ ten, dat de voorſz. twaalf huysjes con-
„ tinuelykken in rak en dak, ende be-
„ hoorlyke reparatie ſullen moeten wer-
„ den onderhouden, by, ende tot laſten
„ van de voorſz. Gemeynte, ende uyt
„ derſelver andere goederen, ende in-
„ komſten, ende midsdien buyten laſt
„ van de bewoonders van dien, Dat
„ voorts de regieringe ende opſigte van
„ deſelve huysjes beſtaan ſal in drie per-
„ ſonen, waar toe hy Comparant voor
„ d'eerſte by deſen is ſtellende ende ver-
„ kieſende Balten, ende Salomon, Ger-
„ ritsz. van Hoogmade, ſyne Compa-
„ rants ſoonen midsgaders Claas Wil-
„ lemsz. de Munt, mede Litmaat van
„ de voorſz. Gemeynte, mit ordre, dat

„ by

,, by 't overlyden, onbequaam werden,
,, oft vertrek van een oft meer van
,, voorſz. Regenten, de verkieſinge van
,, andere in derſelver plaatz weſen, en-
,, de t'allen tyden blyven ſullen aan de
,, Vermaanders van de voorſz. gemeyn-
,, te, in der tyt, die hy Comparant al-
,, leenlyk is ordinerende van t'allen ty-
,, den, een uyt ſyn geſlagte onder de
,, Regenten te moeten behouden, ten
,, ware t'eeniger tyde de mansperſonen
,, van 't ſelve mogte gebreken, als wan-
,, neer ende alleen voor die tyt ſulks ſal
,, werden voorbygegaan. — Welke alſoo
,, verkoorne Regenten mitte meeſte een-
,, ſtemmigheyt, ende op 't gevouglixt
,, hun doenlyk ſynde, de voorſz. twaelf
,, huysjes in regter aalmiſſen te bewo-
,, nen ſullen uytgeven aan perſonen van
,, de voorſz. Gemeynte, derſelver leven
,, lang, oft minder tyt geduerende, ter
,, discretie, ende naa 't goetvinden van
,, de Regenten, in der tyt: des ver-
,, klaarde hy Comparant, dat, oft Godt
,, Almagtig gave, dat iemant van ſyn
,, geſlagte, de bewoninge van de voorſz.
,, huysjes in aalmiſſe wilden gebruyken,
,, deſelve daar toe voor anderen ſullen
,, moeten werden geadmitteert, ende
,, toegelaten, edog alleenlyk tot twe
,, van deſelve, ende dat ſoo dra deſelve
,, twe 't ſy by 't ſterven van de be-
,, woonders, oft door ordre van de Re-
,, genten ſouden komen ledig te wer-
,, den, blyvende voorts in 't vermogen
,, d'andere tien huysjes te doen bewo-
,, nen, door perſoonen die 't henlieden
,, goet ende geraden duncken ſal: ende
,, ordonneerde hy Comparant, dat de
,, voorſz. twaalf huysjes te ſamen ge-
,, vougt, ende voor eene vergaderinge
,, genomen met de name Bethlehem ſul-
,, len werden benaamt, ende uytgeſpro-
,, ken. Eyntelyken verklaarde hy Com-
,, parant; dat hy by ſekere acten, op
,, den 2en. Mey 1629. voor my Nota-
,, ris ende ſeeckere getuygen gepaſſeert;
,, ende verleden, ook by gifte die men
,, noemt onder de levende, aan de voorſz.
,, gemeynte heeft geſchonken, ende ge-
,, geven, een ſomme van tien hondert
,, guldens, te veertig groten 't ſtuk;
,, waar af hy Comparant bekende tot
,, nog toe helder nog penning opge-
,, brogt nog betaalt te hebben, ende al-
,, ſoo ſyne intentie ende meyninge is,
,, dat de voorſz. Gemeynte den eygen-
,, dom van de voorſz. twaalf huysjes,
,, en 't erve van dien, in plaetſe van de
,, gemelte tienhondert guldens ſal vol-
,, gen, ſoo verklaarde hy by deſen de
,, voorſz. Gemeynte te ordineren, d'eer-
,, ſte gegevene tienhondert guldens niet
,, te eyſſchen, oft dat ſy anderſints aan
,, hem Comparant, of ſyne nakomelin-
,, gen, in minderinge van 't gunt de op-
,, bouwinge van de voorſz. huysjes ſal
,, komen te koſten, gelyke ſomme prom-
,, telyken ſullen moeten opbrengen als
,, ſy uyt kragte van de gemelte acte
,, ſouden kunnen bekomen. Is voorts
,, voor my Notario voornoemt, ende de
,, naargenoemde getuygen, gekomen en-
,, de verſchenen d'eerſame Pieter Rey-
,, niers, ende Claes Willemsz. de Munt
,, voornoemt, dewelke in den name
,, van de voorſz. gemeynte, ende ſulkx
,, tot derſelver behouf, de gemelte gif-
,, te dankelyk hebben aangenomen, o-
,, ver ſulkx midts by Gerrit Frankensz.
,, oft ſyne nakomelingen, 't gunt voorſz.
,, is gepreſteert, ende aangenomen wer-
,, den by deſen; quyterende van allen 't
,, regt 't welk de voorſz. Gemeynte,
,, uyt kragte van de voorſz. acte is Com-
,, peterende, alles ſonder arg of liſt.
,, Verſoekende de Comparanten hier af
,, door my Notario voornoemt, gemaakt
,, ende geëxpedieert te werden een oft
,, meer openbare acten.

,, Aldus gedaan, gepaſſeert, ende
,, verleden ten dage, maant en
,, jare als boven, binnen Ley-
,, den, ter preſentie van Jacob
,, van Arkel, ende Jan van Wal-
,, wyk Clerquen, als geloof-
,, waardige getuygen ten deſen,
,, benevens my Notario gere-
,, quireert:

,, *Ende was geteykent:*

,, Gerrit Frankensz. Pieter Rey-
,, niers, 't merk geſtelt † by
,, t'chant van Claas Willemsz.
,, de Munt, Pieter van Ar-
,, kel, ende J. W. van Wal-
,, wyk.

,, *Lager ſtont geteykent.*

J. van Sandweg,

Nots. Publycq.

MS. van den Heere François Ooſterwyk.

In den jaare 1694. ontſtont verſchil over de verkiezing of aanſtelling van eenen Regent van dit Hofje, 't geene zoo verre liep, dat men zich vervoegde aan die

die van den Gerechte deezer Stad, weldaar op uitspraak deeden, zoo als uit de volgende stukken blykt:

„ Aan de Ed. Groot Achtb. Hee-
„ ren de Heeren van de Gereg-
„ te der Stad Leyden.

„ Geeft met schuldige eerbiedigheit te
„ kennen Dr. Jacobus van Hoog-
„ made, dat hy voor deesen, door de
„ Regenten van 't Hofje van Bethle-
„ hem in der tyd, is verkooren tot mee-
„ de Regent van 't selve Hofje, gestigt
„ door Gerrit Franken van Hoogmade,
„ zyn Grootvader was, dat hy zedert
„ veele jaaren deselve Regents plaats ge-
„ rustelyk heeft waargenoomen, ende
„ gedurende dien tyd verscheyde Re-
„ genten nevens hem helpen verkiesen,
„ gelyk by de voorige Regenten was
„ geschied; 't is nu sulks, dat by hem
„ tot meede Regent van 't voorsz. Hof-
„ je is verkooren Balthazar Hoogmade,
„ syn Neef, in plaatse van Dr. Jaco-
„ bus van der Meulen, die deeser we-
„ relt was overleeden; ende komt hem
„ Suppliant als nu te vooren, dat
„ de Kerkenraadt van de Waterlandse
„ Doopsgesinden, binnen deese Stad
„ zoude willen sustineeren, dat de Re-
„ genten van 't voorsz. Hofje soude
„ moeten werden verkooren by de Leer-
„ aars der voorsz. Doopsgesinden, in-
„ gevolge van de dispositie van den Fun-
„ dateur van 't voorsz. Hofje; dog al-
„ zoo (niet jegenstaande de voorsz. dis-
„ positie 't selve wel dicteert, en de
„ geseyde Leeraars daar van wel kennis
„ [illegible], [illegible] van den begin-
„ nen [illegible] is [illegible] min
„ [illegible] gemaakt, soo soude hy
„ Suppliant geerne in die possessie van
„ de voorsz. verkiesinge weesen gemain-
„ teneert, derhalve keert de Suppliant
„ hem tot U Ed. Groot Achtbare,
„ eerbiediglyk versoeckende, dat U Ed.
„ Groot Achtb. de voorsz. gedane ver-
„ kiesinge van een mede Regent gelie-
„ ve t' approbeeren, ende met eene de
„ Regenten van 't voorsz. Hofje, in der
„ tyd, te authoriseeren, om van tyd tot
„ tyd by versterft, als voor heenen,
„ haare mede Regenten, op de approba-
„ tie van U Ed. Groot Achtb. te moo-
„ gen verkiesen.

„ 't Welk doende &c.

„ *Is getekend.*

J. V. Hoogmade.

„ *Was geappostilleerd.*

„ Die van de Geregte der Stad
„ Leyden, disponerende op 't
„ versoek by de nevenstaande
„ Requeste gedaan, hebben de
„ verkiesinge van een meede Re-
„ gent, in deselve Requeste
„ breeder gemeld, geapprobeert,
„ met authorisatie op de Regen-
„ ten in der tyd, omme by ver-
„ sterff, als voorheenen, haar
„ mede Regenten, op approba-
„ tie van die van de Geregten
„ voornoemt, te mogen ver-
„ kiesen.

„ Aldus gedaan, den tweden
„ September A°. XVI^C. vier
„ en negentig.

„ My jegenwoordig,

„ *En is getekend,*

J. V. Groenendyck.

„ Die van den Geregten der Stadt
„ Leyden, gelet op 't versoek by
„ de nevenstaende Requeist gedaen, heb-
„ ben goetgevonden en verstaen, dat
„ Dr. Jakobus van Hogemade, en Bal-
„ thasar van Hogemade als Regenten van
„ 't Hofgen hier nevens breder uitge-
„ drukt, sullen continueren, dat wyders
„ de Vermaenders van de Waterlandse
„ Gemeynte, benevens de voornoemde,
„ noch twee Regenten sullen verkoren
„ werden op approbatie van die van den
„ Geregte [illegible]
„ [illegible]; en ingevalle [illegible] Dr Ja-
„ kobus van Hogemade, of Balthasar
„ van Hogemade, komt te overlyden,
„ vertrecken, ofte synen dienst neder
„ te leggen, dat de regeringe van 't
„ voorsz. Hofgen sonder alteratie als dan
„ zal blyven aen de drie overige Regen-
„ ten, dogh dat by het afsterven, ver-
„ trecken, of verlaten van den dienst,
„ door een van de nu aen te stellen Re-
„ genten, desselfs plaets door de Ver-
„ maenders der voorseyde gemeente, op
„ approbatie, als voren, sal werden
„ vervult, en dat eyndelyk van nu
„ voortaen, soo in de regering, als in
„ het verkiesen van de Regenten, over
„ 't meer geseide Hofgen, sal werden
„ gehandelt in conformitè van de dispo-
„ sitie en begeerte des Fondateurs, mits
„ dat als boven, de approbatie van de
„ ver-

„ verkiesinge der Regenten sal blyven „ aen die van den Geregten der Stadt „ Leyden voornoemt.

„ Aldus gedaen, den 8en. September 1695.

„ *Was getekent*,

J. v. Groenendyk.

Boven den ingang van deeze Aalmoeshuisjes leest men:

BETHLEHEM.

De bestiering staat aan de volgende Regenten:

Cornelis Isaac van den Bogaart.
Mr. Jan van Royen Dz. Raad en Pensionaris.
Pieter Vreede.

Stichting van het Hofje Salvator Mundi, of St. Salvatorshof, op de Steenstraat, by de Rynsburgsche poort, voor die van den Roomschen Godsdienst.

Heer Paulus Claaszoon, om zyne beminnelyke eigeschappen de Goede gebynaamd, was naar zynen geslachtnaam van de Velde geheeten: hy hadt de wydsels, als Herder, of Pastoor door den Vicaris van Georgius van Egmond Bisschop van Utrecht ontfangen (1), was bekleed met de waardigheid van altyd duurende Vicaris der Kerke van Ste Maria te Leyden, en bediende zyne geloofsgenooten geduurende de verandering met yver in de gemelde Stad (2). Volgens zynen uitterften wille, gemaakt op den 27. Juny 1625. voor den Notaris Jan van Heussen, bestelde hy, dat uit zyne naatelaaten goederen een Hofje zoude gesticht worden, als onder anderen in zyn Testament van 't welke wy het uittreksel, zoo verre wy noodig achten, hier laaten volgen, gevonden wordt:

„ Verclaerde voort by Testateur, „ dat voor heeft in zyn leven te doen „ maecken binnen des Stadts muyren van Leyden, een Hofgen, ofte Fondatie van veerthien bequame „ woonhuyskens, ende noch een kaemer ten dienste ende behouve van „ de Regenten van dien; welck gesticht „ hy Testateur wil, dat geintituleert „ sal werden, SALVATOR MUNDI, ofte „ SINT SALVATORS HOF, omme ten „ eeuwigen dagen by deuchtsame ende „ eerlicke Maechden ofte Weduwen, „ [zoo lang] zy hun wel ende ongehouwet zullen houden ende draghen, „ ende langer niet, om Godts wille, „ ende voor niet bewoont te werden. „ Instituerende by Testateur zyn Erfgenamen 't voorsz. Hofgen, of de bewoonders van dien, die immermeer „ wesen zullen, in 't gemeen, ofte de „ Regenten voorsz. ten behouve van 't „ selve Hofgen, ende d'Inwoonders van „ dien, zulcx als best zal mogen bestaen ende stad grypen, enz.

Uit krachte van deeze maaking, hebben, naa zynen dood, die in 't jaar 1634. voorviel, de aangestelde uitvoerders van zyn testament, Jan Jansz. van der Vecht, en Jan Claesz. van Lyn, des Stichters meening, in het bouwen der huisjes volbragt, en dezelve getimmerd aan de Westzyde van de Steenstraat by de Rynsburgsche poort, besluitende dezelven door eenen deftigen ingang, of steene poort, boven welke, aan de straatzyde, de volgende letters onder eene boog in steen gehouwen gezien worden:

S. SALVATORS HOFF
GESTICHT ENDE DOEN BOUWEN
BY HR. PAULUS CLAESZOON
DE GOEDE, ANº. 1636.

De bestiering van deeze huizinge staat aan de zorg van de volgende Regenten:

Mr. Joh. Adriaan Verzyden van Varick.
Mr. Alexander le Breton van Doeswerf.

(1) Kerklyke Oudheden van 't Bisd. van Utrecht I. deel fol. 352.
(2) Kerklyke Oudheden van Rynland III. deel fol. 863. & 865.

Fondatie van het Hofje van den Heere Mr. Jacob van Broekhoven, Burgemeester der Stad Leyden, Gecommitteerd ter vergaderinge van Haare Hoog Mog. de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden en van zyne Echtgenoote Vrouwe Emerentia Benning.

Extract uit het besloote testament geschreven by den Heer Mr. Jacob van Broekhoven: beginnende op den XVII. February 1631. &c.

„ Disponere voorts en wille wel expressely k, dat uit myne na te „ laten goederen, binnen 's jaers na myn „ overlyden, gekoft werde, binnen de „ Stad Leyden, een bekwaam erf, om „ daer op te timmeren zestien propre „ huyskens, in 't vierkant, houdende „ in 't midden een pleyn en een poor- „ te, tot de gemene uitgang, met dien „ verstande, dat daar inne gerekent en- „ de begrepen werde de vier huyskens, „ die myne Zuster by hare testamente „ my belast, na myn overlyden, zon- „ der kinderen of descendenten sterven- „ de, te doen timmeren, mitsgaders de „ twee huyskens, die ik, volgens haar „ begeren, na haer overlyden hebbe „ doen bewonen, omme in yder van „ dezelve 't' accommoderen twee arme „ oude weduwen zonder kinderen, of „ oude gehoude luyden, die geen kin- „ deren by haar hebben wonen: benef- „ fens welke vrye woninge aen yder „ huysken weekelyx uitgegereykt zal „ werden twaelf stuyvers, jaerlyx een „ voete vlees, ten minsten van vyftien „ en niet meer als van agtien guldens, „ eene zak tarwe, en twintig tonnen „ turf.

„ Tot welke voorsz. timmeragie, mit- „ gaders de inkoop van het erf, niet „ meer, maer wel minder zal mogen „ werden geëmplojeert als tien duysent „ guldens.

„ Boven de voorsz. zestien huysjes „ wil ik dat binnen het zelve pleyn, „ daer zulx best voegen zal een proper „ kamerken werde gemaekt, in 't wel- „ ke die gene, die het opzigt over dese „ zullen hebben, by den anderen mo- „ gen komen, om te spreken van de „ zaken haer opzigt, en wat daer van „ dependeert, aengaende, in welk ka- „ merken ik wille, dat myne Zusters „ en myne conterfeytzels tot eene me- „ morie werde gehangen: ook mede dat „ boven de poorte, daer door de geme- „ ne in en wtgang zal wezen ons wa- „ pen met de voorste letteren van onse „ Naemen in dezer voegen

I. V. B. A. V. B.

Werden gestelt, te weten, in eene steen gehouwen.

„ De gifte van dit beneficie zal staen „ aen Mr. Clement Baersdorp, Burge- „ meester der Stad Leyden, Mr. Johan „ van Wevelinkhoven, Raed en Pen- „ sionaris derselver Stede, en Mr. Pau- „ lus van Zwanenburg, en Willem van „ Schoterbos, myne Neven, ende in „ cas van aflyvigheyd van een van hen „ luyden, zullen de resterende drie, bin- „ nen een maend, een ander eerlyk per- „ soon, myne bloedverwanten, voor „ andere prefererende ingevalle zy oor- „ delen onder dezelve ymand daer toe „ bekwaem te zyn; 't welk ik wille, „ dat absolutelyk aen hen, zonder ymands „ bekroon, zal dependeren, in des over- „ ledens plaets, verkiesen; met dien „ verstande, dat als de voorsz. vier eerst- „ gestelde, en by naamen uitgedrokte „ persoonen, tot een toe, zullen zyn „ verstorven, als dan de Burgemeeste- „ ren der Stad Leyden in der tyd, be- „ neffens den overgebleven, en die van „ tyd tot tyd daer zullen zyn bygevoegd, „ metten anderen het gezag ende dispo- „ sitie als voren zullen hebben, ende „ by aflyvigheyd van een van de vier, „ wederomme met gemene advysen, op „ de voet als hier voren, een ander in „ de plaetse kiesen.

„ Verzoekende ende willende wel ex- „ pressely k, dat in 't confereren van 't „ voorsz. beneficie, inzonderheyd regard „ genomen werde op de Godzaligheyd, „ vromigheyd, ende nood van de geene „ die met de voorsz. gifte zullen wer- „ den gebeneficieert, en dat dezelve pro- „ fessie doen, of ten minsten notoire „ Voorstanders zyn van de Gereformeer- „ de Religie, die alhier in conformite „ van de besluyten des Dortsen Synodi

„ Na-

„ Nationalis in de publyke Kerken ge-
„ leerd werd.

„ Begerende dat myne bloedverwan-
„ ten [gepresupponeert de voorsz. qua-
„ liteiten, daer op ik wille dat scherp
„ regard genomen werde] zoo wel van
„ myne Vaders als Moeders zyde, die
„ 't zelve van doen zouden mogen heb-
„ ben, ende begeren, voor alle andere
„ zullen werden geprefereert.

„ Ende op dat die geene, die ik tot
„ de opzigte van het confereren van 't
„ voorsz. beneficie verzoeken door de
„ moejelykheyd niet en werden weyge-
„ rig gemaakt, dezelve last aen te ne-
„ men, zoo bidde ik voor eerst, dat
„ zy om Gods wille, daer inne niet en
„ willen weygerig zyn.

„ Ordonnerende daer nevens, dat zy
„ tot den ontfang en weekelykse uitdee-
„ linge van de penningen, mitsgaders
„ tot den inkoop en uitreykinge van
„ jaerlyks vleys, tarwe, en turf, een
„ getrou persoon, naer haer welgeval-
„ len, zullen mogen stellen, ende den-
„ zelven naer hare discretie salariëren
„ uit het gemeen inkomen van sestien
„ hondert gulden, die ik daer toe ex-
„ pressely by desen make ende bespre-
„ ke, waer van, indien yetwes over-
„ schiet, zal konnen werden geëmplo-
„ jeert tot eenig gering ammoublement
„ van 't voorsz. Kamerken van de Op-
„ zienders, ende inkoop van brand en
„ kaersen, die daer toe zouden mogen
„ werden gebruykt, willende, dat die
„ voorsz. persoon jaerlyx aen de Op-
„ zienders zal doen pertinente reke-
„ ninge.

„ Ende alzoo de voorsz. huyskens met-
„ ter tyd eenige reparatie van noden
„ zullen hebben, zoo stelle ik tot dis-
„ cretie van de Opzienders in der tyd,
„ dat zy by het afsterven van eenige
„ personen, als boven gementioneert,
„ en gebeneficieert, de vacerende plaet-
„ sen een weinig zullen mogen laten
„ stilstaen, [dog niet te buyten gaende
„ den tyd van drie maenden] om met
„ de penningen, die daer door metter
„ tyd by den anderen zullen werden ver-
„ zameld, zodanige reparatie, en andere
„ noodzakelykheden te mogen vervallen
„ &c..

„ Voorts zoo wille en begere ik, dat
„ myne erfgenamen zullen zyn, gelyk
„ ik dezelve institueëre by desen [afge-
„ trokken 't geene by my hier vooren
„ gesteld ende gemaekt is, ende hier
„ na by my, 't zy in dezen testamen-
„ te, of anderzins gemaakt ende gedis-
„ poneert zoude mogen werden] voor
„ de helfte, &c.

„ Ende voor de resterende andere helf-
„ te myn Moejen kinderen, ende Ooms
„ dogter Anna van Broekhoven, hoofd
„ voor hoofd, of hare respective kinde-
„ ren by representatie, &c.

„ Aldus gedaen, gemaekt, geschre-
„ ven ende geteykent binnen
„ Leyden in myne woonstede,
„ staende op de Bredestraet, ten
„ dage, ende jare als voren.

J. van Broekhoven.

Uit de Schriften van Corn. van Alkemade, tot de Stad Leyden behoorende. Onder den Wel Ed., Heere Allard de la Court berustende.

Extract uit de Codicille gemaekt en geschreven by den voorgenoemden Heere J. V. Broekhoven, betreffende de voorgemelde stichting, beginnende:

„ Alhoewel ik in myn voorsz. tes-
„ tament begeert en gestelt heb-
„ be, dat de Executeurs van dien tot
„ den ontfang ende uitreykinge van de
„ penningen, en 't geene wyders volgt,
„ by my gemaekt ten behoeve van de
„ geene die gebeneficieert zullen werden
„ met de bewoninge van de huyskens
„ aldaer vermeld, zullen mogen stellen
„ zodanige persoon, als haer goeddun-
„ ken zal, hebbe ik evenwel naderhand
„ bespeurende de getrouwigheid en
„ vroomigheyd van mynen dienaer Ba-
„ rent van Grapenits, goed gevonden,
„ gelyk ik goedvinde by desen te or-
„ donneren, en begeren, dat haer E. E.
„ voor alle andere den voorsz. Barent
„ daer toe zullen emplojeren, onder de
„ beloninge, ten minsten van hondert
„ gulden, mits dat hy gehouden werde
„ den inkoop van Vleys, ende anders
„ te doen, ten overstaen, en met goed-
„ vinden van de Heeren Executeurs,
„ of den geenen, die daer toe 't be-
„ wind,

„ wind, of gezag over dezelve huys
„ komen te hebben.

„ Voort is myn ernſtig verzoek aen
„ de Heeren Executeurs voorſz. dat
„ haer E. E. gelieven naeuw en ſcherp
„ regard te nemen op de dagelyxe com-
„ portementen van de geene, die met
„ het voorſz. beneficie van woninge,
„ en 't geene daer nevens gegeven zal
„ werden, zullen werden voorzien, en
„ de geene die zig in dronkenſchap,
„ zweeren, of anderzints tegen het re-
„ glement by my geſtelt, of in een
„ ander ontugtig, onvreedzaem, of er-
„ gerlyk leven zullen komen te verlo-
„ pen, ende daerinne na een, of twee
„ vermaningen continueren, 't zy Man,
„ of Vrow, 't voorſz. beneficie, zonder
„ aenzien, of oogluykinge, in 't geheel
„ en datelyk zullen benemen: met dien
„ verſtande, dat ingevalle de delinquant
„ een getroud Man is, zyne huysvrou-
„ we mede hem zal moeten volgen,
„ of *vice verſa*, maer in cas ['t zy Man-
„ nen of Vrouwen] alleenlyk metten
„ andren inwonen, zal de delinquant
„ zyne of hare ſtraffe alleen dragen, en-
„ de den anderen, 't zy Man, of Vrou-
„ we een Godzalig geſchikt Man, ofte
„ Vrouwe wederomme bygevoegd &c.

„ Alzoo ik in myn teſtament wille
„ ende begere, dat uit myne na te la-
„ ten goederen getrokken zullen wor-
„ den zeſtien hondert gulden, ende op
„ intreſt beleyd, om op het provene
„ van dien geſalarieert te werden een
„ perſoon, dewelke de weekelyke, of
„ maendelyke uitreykinge zal doen aen
„ de zeſtien huyskens in myn teſtament,
„ en ook hier vooren gemeld, ende be-
„ dogt ben, dat 't zelve miſſchien te
„ zober daar toe zoude mogen vallen,
„ zoo hebbe ik goedgevonden, gelyk
„ ik 't zelve goedvinde by deſen, 't
„ zelve capitael te eelangeren (1) tot
„ op vyfentwintig hondert gulden, om,
„ indien 't boven 't voorſz. ſalaris ietwes
„ mogte komen over te ſchieten, 't
„ zelve moge werde geëmplojeert tot
„ inkoop van turf, kaerſen, of eenig
„ gering immeublement van 't kamerken
„ daer de Heeren Regenten by den an-
„ deren zullen komen, &c.

„ Alle 't geene voorſz. ſtaet, wille
„ ende begere ik, dat na myne dood
„ preciſelyk ende punctuelyk werde na-
„ gekomen, en exactelyk geëffectueert;
„ ende indien by ymand, wie het zoude
„ mogen zyn, 't zy met woorden, of
„ werken gepoogd mogen werden, daer
„ tegen te doen, om 't effect van dien
„ in 't geheel of deel te verhinderen,
„ verklare ik in aller ernſt myne wille
„ en begeerte te zyn, dat dezelve 't zy
„ Man, ofte Vrouwe, jong, of oud,
„ daer mede verlieſen zal, 't geene hy,
„ of zy, uit kragte van myn principale
„ teſtamente, of anderzins in eeniger
„ maniere zoude mogen hebben geno-
„ ten: willende ende begerende [om te
„ beter hare kragt en effect te doen
„ hebben] dat alle 't zelve in cas voorſz.
„ gegeven worde aen het Weeshuys,
„ ende twee Gaſthuyſen dezer Stede:
„ verzoekende zeer ernſtelyk den Hee-
„ ren Burgemeeſteren dezer Stede in
„ der tyd zorge te willen dragen, dat
„ de voorſz. arme huyſen in cas voorſz.
„ daer van niet en werden gefruſtreert
„ &c.

„ Tot meerder bundigheid hebbe
„ ik deſen met myn eygen hand
„ geſchreven ende geteykent op
„ den XIV[en]. dag in April
„ 1640.

J. V. Broekhoven.

„ Alzoo ik om goede redenen en
„ beweeglyke conſideratien goed-
„ gevonden hebbe de XVI. huysjes
„ [die in myn teſtament wille, dat na
„ myn dood geboud zullen werden, om
„ by oude arme Luyden bewoond te
„ werden] in myn leven te doen op-
„ maken, zoo is 't, dat ik by deſen ver-
„ klare myne meningh ende intentie te
„ zyn, dat daer mede 't zelve als by
„ myn leven gedaen, ende voldaen, zal
„ komen te ceſſeren, willende niet te
„ min, dat alle 't geene aldaer werd ge-
„ zeyd, aengaende de qualiteiten van
„ de geene die de huyskens zullen be-
„ wonen, als mede de verdere benefi-
„ cien, die de zelve zullen genieten, en 't
„ geen wyders die zake aengaende, al-
„ daer is geſtelt, na myn dood zal wer-
„ den nagekomen ende geëffectueert,
„ uitgezonderd, dat in plaetſe van een
„ zak tarws jaerlyx aen yder huysken,
„ van twee perſoonen bewoond wer-
„ dende, zes ſtuyvers 's weeks tot koop
„ van brood zal werden gegeven, en
„ tot inkoop van turf jaerlyx negen
„ gulden.

„ Ge-

(1) Of elairgeven.

„ Geëxtraheert respectivelyk uyt „ den voorsz. testamente en Codicille, wesende van date; en „ geteykent als vooren; ende „ is dese na gedane collatie [zoo „ veel 't geëxtraheerde belangt] „ daer mede bevonden te accorderen, huyden den 27. Marty, des jaers 1643.

By my tot Leyden residerende

D. Verruyt

Nots. Publ.

Boven den ingang en voor de deftige gevel, die van Bentemersteen gebouwd is, ziet men volgens begeerte van de stichter, de eerste letters van zynen en die van zyne Zusters Naam in deezer voegen:

I. V. B. 1640. A. V. B. (1)

Het wordt bestierd door deeze Regenten:

Mr. Nicolaas van de Velde, O. B.
Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen, O. B.
Mr. Nicolaas de Bye, O. B.
Mr. Jan van der Mark, O. B.
Mr. Nicolaas van Leeuwen, Rentmeester.

Stichting van het Hofje van Juffrouwe Emerentia Bannings van vier huisjes, in de Schoolsteeg.

Voorwaarden, en Regels, daer op bewoont, ende gebruykt sullen werden de vier huysjes, die Joffr. Emerentia Bannings, Huysvrouwe van Jacob van Broechoven, Oud Burgemeester der Stad Leyden, heeft t' haren kosten doen maken in 't begrip van den Armenhuyse van Sion tot Leyden: ook mede, wat by yder van deselve jaerlicx sal werden genooten, boven de vrye bewooninge.

1. „ Emerentia Bannings, huysvrouwe van Jacob Brouchoven, Oudt Borgermeester der Stadt „ Leyden, synde gecomen in ervaringe, „ dat de ordre van het Armen Hoofken, genoemt Sion, staende, ende gelegen, op te overwulfde Papegraft „ deser Stede Leyden, onder anderen „ medebrengt, dat, in cas de Mans, „ die huyskens in 't voorschreve Hoofken staende bewoonen, voor hare „ Vrouwen comen te overlyden, de „ WeduweVrouwen sich van daer moeten retireren, ende sulcx missen niet „ alleen 't beneficie van de bewooninge; maer oock alle 't gene sy daer „ benevens tot haer onderhout hebben „ genoten, heeft sich daer over met „ Compassie bevonden bewogen, considererende, dat die arme Vrouwen „ daer door met eenen dobbelen slach „ werden geslagen, missende niet alleen „ haer Mans, maer oock 't gene het „ welcke sy, gedurende derselver leven „ tot haar onderhout hebben genoten.

2. „ Ende dien volgens met goedvinden ende toestaen van de Regenten „ van den voorschreven armen huyse van „ Sion in 't begrip van dien, tot haren „ costen doen bouwen vier bequame „ huyskens, omme daer inne te accommoderen de Weduwen van de afgestorven Manspersonen, ende daer benevens goetgevonden, deselve te voorsien met sodanich verder onderhout, „ als hier naer sal werden gespecificeert, „ alles onder bespreck, ende condition „ als volgt.

3. „ In den eersten, behout de voorschreve Emmerentia Banninx aen haer „ selven, geduirende haer leven de vryheit, om de bewooning van de ledige huyskens aen soodanige Vrouwen „ toe te staen, ende te geven, als haer „ goeddunken sal, met die meninge „ nochtans, dat de Weduwen van de „ Mans, die in 't voorschreven Hoofken sullen komen te overlyden, voor „ allen anderen sullen werden geprae-fereert.

4. „ Ende in cas 't getal van de „ Weduwen mocht komen te excederen 't getall van de huyskens, sullen „ sy

(1) Jacob van Broekhoven, Burgermeester der Stad Leyden.
Anna van Broekhooven, des gemelden Heeren Zuster, was weduw van den Heer en Mr. Willem van Baersdorp, Jansz. Raad in den Hove van Holland.

„ sy twee met den anderen inwoonen „ [illegible], ter tyd toe [illegible] „ [illegible] yder met een huysken [illegible] kon- „ nen werden geaccommodeert, ende „ [illegible], [illegible] het leven van „ [illegible] voor [illegible].

5. „ Begerende, dat, [illegible] ver- „ lyden, de Regenten van den voor- „ schreven Armenhuyse, in der tyd „ die sy by desen specialick daer toe „ authoriseert, ende in haer plaetse stelt „ niet meer als twee huyskens aen de „ Vrouwen van buyten sullen mogen in- „ ruymen, latende [illegible] twee [illegible] on- „ bewoont, om daer in te accommode- „ ren de weduwen die hare mans sullen „ comen te [illegible].

6. „ Ende altoo de voorschreve vier „ huyskens niet altoos sullen wesen beset, „ soo dat, in sulcken gevalle, een ofte „ twee partyen [illegible] mogen comen „ te vaceeren, ende dat oock de [illegible] „ van de penningen, die sy hier naer „ maect, surmonteert, 't gene tot on- „ derhout van vier Vrouwen, hier naer „ werdt geordonneert.

7. „ Verclaert sy Stichtersse haere „ meninge, ende begeerte te syn, dat „ uyt het voorschreve overschot, voor „ eerst sal werden vervallen de nodige „ reparatie van de voorschreven vier „ huyskens, ende voorts onderhout ge- „ geven (voor so verre het strecken „ kan) aen de Vrouwen, die by afly- „ vicheit van hare Mans, boven het ge- „ tal van vieren, souden mogen comen „ te [illegible].

8. „ Ende in gevalle, in tyden ende „ wylen, meer mochte komen over te „ schieten, sal 't selve geemployeert „ werden ten behouve van 't huys in 't „ gemeen.

9. „ De vrienden, ofte erfgenamen „ vande weduwen, ende andere Vrouws- „ personen, die in de voorschreven huys- „ kens sullen comen te overlyden, sul- „ len de meubelkens, ende goederen, „ die d'overledenen daer in hebben ge- „ bracht, naer haer mogen nemen, mits „ alvorens betalende, de onkosten van „ de begraeffenisse.

10. „ Ieder huysken sal jaerlyks ge- „ nieten, tot copinge van boter, acht „ gulden, tot turff ses gulden, ende ter „ weecke, tien stuvers aen gelde.

11. „ Ende dit alles met expresse „ verclaringe, dat sy Stichtersse haer „ leven geduirende, ende naer haer over- „ lyden, de Regenten in der tyd, be- „ houden, ende hebben sullen de macht, „ en authoriteit, omme (indien sy dat „ [illegible], by hun selven, ende ten besten „ [illegible], eenige redenen mochten heb- „ ben) de Weduwen, die haer Mans, „ als voorschreven is, overleden syn, „ de bewooninge van een van de voor- „ schreve huyskens ende de preuven, „ hier voren gemelt, in 't geheel te „ onthouden, ende sulcks [illegible], als „ voor desen te doen vertrecken, ende „ [illegible], schoon al ingeleten synde, by „ quaet comportement van [illegible], ter „ discretie van de Regenten in der tyt, „ de bewoninge, ende alle beneficien te „ doen quiteren, ende verlaten: 't welck „ oock mede plaetse sal hebben tegen „ de Vrouwen, die van buyten inge- „ comen zyn.

12. „ Ende ten eynde oock niemandt, „ door leuijicheit, ofte traecheit, sich „ alleen op de voorschreve preuven sou- „ de hebben te verlaeten, ende daer- „ omme synen gewoonlicken arbeit la- „ ten varen, soo verclaert sy Stichters- „ se, haer leven geduirende, mede te „ behouden, ende, naer haer overly- „ den, aen de Regenten te geven de „ macht, omme d'eene, of d'andere van „ de Weduwen, ofte andere van buy- „ ten ingekomene Vrouwen, de voor- „ schreve proeven, ten deele te onthou- „ den, 't sy ter oorsaecke deselve be- „ quamelick yetkonen winnen, ende „ soo veel als andere niet van node heb- „ ben, ofte om eenige andere insichten, „ die de Stichtersse, ofte daer naer de „ Regenten souden mogen moveren.

13. „ Tot betalinge, ende vervallin- „ ge van 't gene hier voren Art. 1[illegible] „ werdt geseyt, begeert sy Stichtersse, „ ende belast wel expresselick by desen, „ dat haere erfgenamen, ses weecken, „ naer haer overlyden, in handen van „ de Regenten voorschreven, geven, „ ende betalen sullen de somme van vier- „ duysend gulden, omme deselve, met „ kennisse, ende goedvinden van de Hee- „ ren Borgemeesteren der Stad Leyden, „ in der tyd, met de meeste verseec- „ kerheid, op intrest te beleggen, en- „ de daer uyt yder huysken jaerlicx soo „ veel te laten genieten als hier voren „ wert geseyt.

„ Tot meerder bundicheit, ende „ verseeckertheit van alle 't ge- „ ne hier voren in dertien arti- „ culen is vervatet, heeft sy „ Stichtersse, nevens de Re- „ genten van den Armenhuyse

„ van Sion, in der tyt, met
„ hare eygene handt geteickent
„ den eersten Júny XVI^C. een-
„ enveertich.

„ *Was geteickent*,

Emerentia Bannings.
M. Shimaer.
Jan van Marcken.

MS. van den Heere N. N.

Dewyl deeze vier Aalmoeshuisjes gebouwd waren op den grond van 't oude Sion, door Hugo van Zwieten en zyne Echtgenoote gesticht, en sedert in 't jaar 1505. by Ghysbert Korstensz. en in 't jaar 1568. by Jan Laurensz. beide Bakkers en Burgers deezer Stad, de inkoomsten van Sion merklyk zyn vermeerderd tot troost van Mans en Vrouwen, doch niet van Weduwen, 't gene door mededoogen van Vrouw Emerentia Benninghs verbeterd wierdt, op de wyze van haaren Echtgenoot J. v. Broekhoven, tot steun van de Leden van Christus. Het welke de zin is van zekere duistere rymende regels, boven den ingang in de Schoolsteeg in steen gehakt, zynde letterlyk als volgt:

Wat mildheyd was en is, aen
dit ons Syon blyckt,
1480. 't Welck Jonck Heer Huyg van
Zwieten met syn wyf grond
leyde
Vrouw Luytgert van Boshuy-
sen; d'inkomst wart verryckt
1505. By Ghysbert Korstensz. en Jan
1568. Lourensz. Backers beyde,
Tot Mans en Vrouwen troost,
doch tot der Weeuwen wee,
1641. Dat in Vrouw Emerentia Ben-
ninghs weckt meddoogen;
Dies volgt s'haer Man, den
Sticht Heer van de naaste
Stee,
Tot Christi Leden steun, wiens
Hooft hun wil verhoogen.

Naa dat het oude Hofje van Sion verplaast, en in de St. Josephsteeg overgebragt was, zyn deeze vier huisjes gebleeven onder de bestiering van dezelve Regenten.

Woudendorps Poort of Hofje.

Uittreksel uit het Testament, en de Codicillen van Jan Willemszoon van Woudendorp, wegens de Stichting van het Hofje van Woudendorp, gelegen in de Vrouwekerksteeg, gemaakt voor den Notaris Henrik Melchior Brasser en Getuigen, op den 9^en. February 1645.

„ Verklaarde voorts syn uyterste
„ wille en begeerte te syn, dat
„ nae de doot van syn Huisvrouwe,
„ Catarina Jans dochter, in eigendom-
„ me hebben sullen de Diaconen van de
„ ware Gereformeerde Duytse Gemeen-
„ te, die in de openbaere Kercken de-
„ ser Stadt Leyden jegenwoordich ge-
„ leert wert, ofte by vervallen van de
„ voorsz. Gereformeerde Religie, de
„ Huysarmen der voorsz. Stede, seven
„ huysgens ende erffgens, staende ende
„ gelegen, alhier in de Vrouwenkerc-
„ steech in seecker poorte; welverstaen-
„ de, dat de voorsz. seven huysgens ten
„ eeuwigen dagen sullen bewoont moe-
„ ten werden, by arme. Mannen ofte
„ Vrouwen geen Kinderen hebbende,
„ professie doende van de voorsz. ware
„ Gereformeerde Religie, die jegen-
„ woordich in de openbare Kercken al-
„ hier geleert wort, ende by niemant
„ anders; edoch alsoo, dat syne, ende
„ syne voornoemde Huysvrouws vrun-
„ den, die daerinne begeren te wonen,
„ ende haer wel ende eerlyc dragen sul-
„ len, al hadden sy schoon kinderen;
„ voor alle andere gepreferecrt worden
„ sullen. Dat mede de voorsz. Diaco-
„ nen van de voorsz. ware Gereformeer-
„ de Duytse Gemeente, tot dotatie van
„ de gemelde seven huysgens ende ten
„ behouve van de arme personen, die
„ daerinne wonen sullen, om d'incom-
„ sten van dien by gelycke portien te
„ genieten, in eygendomme hebben sul-
„ len, mede na de doot van syn Huys-
„ vrouwe; eerst een huysinge, ende er-
„ ve; staende ende leggende in de voorsz.
„ Vrouwekercsteech, naest de drie Ha-
„ ringen; noch drie huysen ende haren
„ erven; hem opbesturven van syn Za.

„ moeytgen Geertgen Jans, staende en-
„ de gelegen binnen dese Stadt Leyden
„ op de Uytterstegraft, ende aen de
„ Westsyde van dien; te weten, het
„ grote huys naest Marcus in de drie
„ Acoleyen, het tweeden ten suyden
„ van het voorsz. grote huys in de poort
„ daer aen; ende het derde huys in de
„ poort van Mailliaert Verslae. Item,
„ noch het lant van 't Hooch, synde
„ Warmoeslant, groot omtrent een hondt
„ vyftich roeden, gelegen in den Am-
„ bachte van Leyderdorp, aen de Chin-
„ gel, ten Oosten de nasaten van Jan
„ Pietersz. ende ten Noorden Buyten-
„ tuyn, ende noch aen gerede pennin-
„ gen, na 't overlyden van zyn voorsz.
„ Huysvrouw, de somme van eens een
„ duysent vyfhondert ende vyffentses-
„ tich Car. Gulden, te XL. groten 't
„ stuc, negentien stuyvers twaelffpen-
„ ningen. Van den incomst van welc-
„ ke voorsz. partyen de voorsz. Diaco-
„ nen, ende by veranderinge van Reli-
„ gie de Huysfittemeesteren [die in
„ sulcken geval in haer plaets sullen co-
„ men] d'administratie ende bewint heb-
„ ben, ende distributie doen sullen.

„ *Verder betreft den armen in 't algemeen.*

„ Dat in 't maecken van de Huyr-
„ cedullen der Landen ende huysingen,
„ alsmede in 't doen van de aenteecke-
„ ningen van de bewoonders van de
„ voorsz. seven huysgens syn, ende syne
„ Ouders, alsmede syne huysvrou, ten
„ opsichte van dese benefitien, daerinne
„ ter eere gedacht worden sullen. Dat
„ vorder de huysingen in bysonder goe-
„ de reparatie onderhouden sullen moe-
„ ten worden; ooc de timmeragie van
„ dien, soo wel binnen als buyten niet
„ vermindert, maer wel verbetert [mo-
„ gen worden] enz.

„ Indien het de Diaconen, ofte Huys-
„ sittenmeesteren te lastich vallen moch-
„ te, dese dispositie in alles t'achter vol-
„ gen, dat deselve vrystaen sal daer toe
„ twee eerlycke mannen tot Vaders,
„ ende een Portier, in maniere als van
„ Jerusalem, te stellen ende committe-
„ ren. Dat de voorsz. Diaconen, ofte
„ Huysfittemeesteren, boven de poorte
„ van de seven huysgens, als mede 't
„ huys in de voorsz. Kercstege, ende
„ ooc voor beyde de woningen sullen
„ stellen moeten een steen, ter hoochte
„ ende breete naer den eysch, ende dat
„ sy daerinne sullen doen houden de drie
„ koren-aren met syn, ende syns huys-
„ vrous wapen ende naem. Ende oft
„ 't gebeuren mochte ['t welc Godt ge-
„ nadelycken verhoeden wil] dat eeni-
„ ge huysen door brant, off andersints
„ quamen te verongelucken, dat de
„ Meesteren ende Regenten van de
„ Godtshuysen ofte de Diaconen, wiens
„ armen die aengaen sullen, deselve tot
„ geen mindere hoochte, dan die nu ge-
„ timmert staen, wederom opbouwen
„ sullen moeten, daertoe, in sodanige
„ gelegentheyt employerende de vruch-
„ ten van de voorsz. woninge en landen
„ groot seststen morgen drie honden een-
„ entwintich roeden, mitsgaders van de
„ verdere landen, als ooc van de ver-
„ huyrt werdende huysen: ende dat de
„ reparatie van de voorsz. seven arme
„ huysgens sullen werden gedaen uyt de
„ incomst van de woninge, landen, en-
„ de huysen.

„ *Uit zyn Codicil gedagtekend den 2. en*
„ *Sempteber* 1645.

„ *Ten fine d' selve seven huysgens ten eeu-*
„ *wigen dagen sullen bewoont werden by*
„ *arme mannen off vrouwen geen kinderen*
„ *hebbende, professie doende van de voorsz.*
„ *ware gereformeerde religie, die jegen-*
„ *woordich in de openbare Kercken alhier*
„ *geleert wort, ende by niemant anders.*
„ Soo is 't, dat hy Comparant amplie-
„ rende 't selve, daer by noch voucht;
„ dese woorden; *Of by andere eerlycke*
„ *Luyden:* blyvende de verdere woorden
„ daer aanvolgende onveranderd.

„ Eyntelyc, gemerct hy Comparant
„ heeft by 't selve testament geordon-
„ neert, indien het de Diaconen ofte
„ Huysfittenmeesteren te lastich vallen
„ mochte syne dispositie in alles te ach-
„ tervolgen, dat d'selve vry staen sou-
„ de daer toe twee eerlycke mannen
„ tot Vaders, ende een Portier, als van
„ Jerusalem te stellen ende committe-
„ ren, soo verclaerde hy Comparant
„ dien aengaende daer toe te verkiesen
„ ende nomineren d'E. Heer Cornelis
„ Dircxsz. Blocq, Schepen, ende Pieter
„ Gysbrechtz. van der My, die in 't
„ voorsz. syn Testament is genomineert,
„ d'welcke hy wil ende begeert, dat
„ hebben sullen alle sodanige macht en-
„ de vermogen, als de gene, regeren-
„ de d' Hoffgens van Jerusalem ende Sal-
„ vator, beyde binnen deser Stede staen-
„ de, gegeven is in de regeringe van
„ de-

„ deselve respective Hoffgens, des dat
„ nochtans d'selve twee personen, ende
„ ooc de Rentmeester van de Huyssit-
„ tenen niet en sullen vermogen eenige
„ verhuyringe te doen, veel min, eeni-
„ ge penningen te ontfangen, off te be-
„ keren, maer sullen de Diaconen off
„ Huyssittemeesteren 't selve ten hooch-
„ sten profyte moeten doen, enz.

Uit de Copie van het Testament, berustende onder Frans van Mieris.

In gevolge van deeze zyne laatste begeerte is boven de poort of ingang een steen gesteld met de verbeelding van hun Wapen en drie Koren aaren midsgaders de eerste letters van zynen naam en die zyner echtegenoote.

In deezen tyd zyn de Regenten van dit gesticht:

Cornelis van Oudendorp, en
Johannes Uythof.

Stichting van St. Pieters Hof, door Pieter Gerridsz. van der Speck, bestaande uit acht huisjes, in den hoek ten Oosten Sint Pieters Kerk, by de nieuwe steeg.

„ By den innehouden van desen open-
„ baren instrumente sy kennelyk
„ eenen ygelyken, dat in den jare na
„ de geboorte onses Heylands, ende Sa-
„ lichmakers Jesu Christi, duisent ses
„ hondert vyf en veertich, op den se-
„ venden dach der maend Augusti, des
„ namiddachs, de klokke ontrent half
„ vier uyren, voor my, Jan Willemsz.
„ van Walwyk, openbaer Notaris, by
„ den Hove van Hollandt, op de nomi-
„ natie van die van den Gerechte der
„ Stad Leyden geadmitteert, ende voor
„ de getuigen naer genomineert, geko-
„ men, en verschenen is de E. Pieter Ger-
„ ridse van der Speck, Rentmeester van
„ de Parochie Kerken binnen deser Ste-
„ de, ons Notaris ende Getuigen seer
„ wel bekent, wesende, naer gelegen-
„ heid syns Ouderdoms, kloek, ende
„ gesont van Lichaem, gaende, ende
„ staende, mitsgaders syne redene, me-
„ morie, ende verstandt wel machtich,
„ ende volcomentlyk gebruikende, soo
„ uitwendich bleek. De welke ver-
„ klaerde, &c.

„ Wyders, alsoo hy Testateur heeft
„ doen bouwen acht bequame woon-
„ huyskens, staende achter het erf van
„ syn Testateurs principale huysinge op
„ de Langebrugge, haer uitgang heb-
„ bende door sekere poorte, ende gan-
„ ge, tot op het St. Pieters Kerkhof,
„ omme ten eeuwigen dage, by arme
„ Oude Luiden te werden bewoont ge-
„ samentlyk, genaemt Ste. Pieters Hof,
„ so verclaert hy Testateur deselve als
„ noch te geven, ende te schenken,
„ omme by oude arme luiden voor niet
„ ende in aelmisse te werden bewoont.

„ Namentlyk, de vier staende tegen de
„ plaets, ofte het erf van des Testateurs
„ huis, by oude weduwen; ende de vier
„ staende jegens de huisinge van Zal.
„ Reigersbergen, met oude mannen en-
„ de vrouwen, soo even wel, dat by
„ eerst overlyden van man, ofte vrouw,
„ de langstlevende de bewooninge sal
„ mogen behouden, syn, ofte haer le-
„ ven lanck geduirende: ende dat alle
„ de inwoonders, ende inwoonsters sul-
„ len moeten syn eerlyke, deugtsame
„ luiden, professie doende van de Gere-
„ formeerde religie: ende dat de vrin-
„ den, ofte die van den maechschappe
„ van hem Testateur, ende van syn zal.
„ huysvrouw, altyd allen anderen, tot
„ de bewooninge sullen moeten werden
„ gepræfereert.

„ Ende dewyle de voorschreve huis-
„ kens, met alle den aenkleven van dien,
„ in goede ende behoorlyke reparatie
„ sullen moeten werden gehouden, soo
„ verclaerde hy Testateur syne voor-
„ noemde geinstitueerde erfgenamen te
„ belasten, dat sy, ten behoeve van het
„ voorschreve Ste. Pieters Hoff, sullen
„ moeten op goede versekerde renten,
„ 't sy dan hypothecair, ofte op het
„ gemeene land van Holland, beleggen,
„ ende uitsetten, binnen 'sjaers, naer
„ syn Testateurs overlyden, een somme
„ van tien honderd gulden; ende terstont
„ naer het overlyden van Sara Gerrids-
„ dochter, syn Testateurs Suster, of in
„ dien sy voor hem Testateur overleden
„ sal syn, binnen 'sjaers, na syn over-
„ lyden, noch een somme van drie dui-
„ sent gulden, al van veertich groten
„ 't stuck. Welke renten by den Re-
„ gent, ofte Regenten in der tyt, jaer-

„ lyks fullen werden ontfangen, ende „ geimployeert tot nodige reparatie van „ het gebouw; ende fal het overfchot „ onder de bewoonders van 't voorfchreeve Hofje, huis voor huis, ende fulks in acht gelyke deelen, door „ den Regent, of Regenten in der tyd „ verdeeld werden.

„ Ordonneert mede hy Teftateur, dat „ de voorfcreve fyne geinftitueerde erfgenamen, insgelyks terftont naer fyn „ overlyden, indien fulks niet fal wefen „ gedaen, tot haerluider koften, fullen „ moeten doen bouwen, over de poort, „ nevens den binnenften ingang, van „ het voorfchreven Hofje, een bequame kamer, om by de Regenten in „ der tyd, tot haren nodigen dienft, „ aengaende de faken van het voorfchreve Hofje te werden gebruikt.

„ Ende op dat het felve Hofje mach „ wefen verforcht van bequame Opfienders, ende Regenten, heeft hy Teftateur gewilt, ende begeert, dat daer „ toe fullen werden gebruikt twee perfonen uit den geflachte van hem Teftateur, indien defelve by de E. E. Heren van den Geregte defer Stede [de„ welke daer van de verkiefinge fullen „ hebben] daer toe bequaem fullen werden geoordeelt, oft anderfints fodanige anderen, als haer E. E. bequaem „ achten fullen; doch in allen gevalle, „ voor de eerfte reife Alexander Brouwer, beneffens Gerrid Claesz. van Baren. Welke Regenten, in der tyd, „ volkomen macht, ende auctoriteit fullen hebben, omme, by 't ledich werden van 't een of 't ander huisken, „ andere perfoon, ofte perfoonen, t'haren believen; doch in voegen als hier „ voren, daer inne te ftellen, ende de „ bewoninge te vergunnen, de jaerlykfche incomften te ontfangen, ende het „ gene, boven de reparatie van het gebouw fal overfchieten, onder de Conventualen te verdeelen: op de bewoninge, ende 't gebruicken, mitsgaders „ eerliken ommegang aldaer fodanige „ ordonnantien te maeken, ende ordonneren, als fy na gelegenheid van tyden, faken, ende perfonen, in gerechticheid fullen bevinden te behoren; „ fpecialyk mede, dat fy fullen moeten „ achtervolgen, ende doen achtervolgen fodanige ordonnantie, als hy Teftateur dien aengaende in gefchrifte fal „ bevonden werden geftelt te hebben: „ mede ten minfte eens 's jaers doen, „ ende in gefchrifte ftellen behoorlyke „ rekening, bewys, ende reliqua, ten „ eynde defelve rekeninge, ter vermaninge van die van den Gerechte voorfchreven, aen Haer E. E. of der felver Gecommitteerden fal konnen werden vertoont. Ende voorts aengaende 't voorfchreve Hofjen, alles doen, „ wat fy tot nut, eer, voordeel, ende „ profyt van dien, ende derfelver inwoonders fullen raedfaem bevinden, „ &c.

„ Alle 't gene voorfchreve is, feide, „ ende verklaerde hy Teftateur te wefen fyn Teftament, laetfte, ende uyterfte wille, begerende, dat het felve „ effect forteren fal, 't fy dan als Teftament, Codicil, gifte uit faeke des „ doods, of fo als 't felve beft, na rechten fal mogen beftaen, niet jegenftaende omiffie, ofte verfuym eeniger „ folemniteiten in fodanige maekingen „ na rechten gerequireert. Verfoekende hier af, door my Notario voornoemt, gemaekt, ende geëxpedieert, „ te werden openbaer inftrument in „ forma.

„ Aldus gedaen, gepaffeert, ende „ verleden, ten dage, maend, „ uyre, ende jare, als boven, „ binnen Leyden, ten huife „ myns Notarii, ftaende aldaer „ op de Bredeftraet, ter præfentie van Jan Carlier, ende „ Bartholomeeus Roofe, Clercquen, als geloofwaerdige getuigen, te defen, beneffens „ my Notario, door den Teftateur expreffelyk verfocht, ende gebeden.

„ Alle 't welk ik Notaris voornoemt, met myn gewonelyke onderteikeninge, ende „ Notariaet zegel, hier onder „ geftelt, ende gedrukt refpectivelyk mitsdefen, voor „ de warachticheid getuige, „ fulks, als boven, voor my, „ ende de voorfchreve getuigen gedaen, gefchiedt, ende verhandelt te wefen.

„ *En was geteikent*,

W. van Walwyk,
Not^s. Publ.

„ *La-*

„ *Lager stont*,

„ Uitgegeven voor extract
„ authentyk by my tot
„ Leiden residerende,

„ *Was geteikent*

J. E. Verhagen,
Nots. Publ. 1669.

Extract Copie van den Heere N. N.

Boven den ingang van dit Hofje leest men, ter Gedachtenisse van den Stichter, dit opschrift:

PIETERS - HOFF.

GESTIGT BY
PIETER GERRITSZ. VAN DER SPECK
ANNO M. D. C. XLV.

Het staat onder opzicht van de twee volgende Regenten:

Mr. Hendrik van Buren, O. B. Gedeputeerd in het Collegie van de H. H. Gecommitteerde Raaden der Staaten van Holland en Westvriesland; en
Pieter Mulhovius.

Stichting van 't Hofje van Juffrouwe Eva van Hogeveen in de Doelensteeg, voor twaalf ongetrouwde Vrouwlyke persoonen.

„ In den name des Heren, Amen.

„ Ick Eva Aelbrechts van Hogeveen
„ wetende, niet seekerders te we-
„ sen, dan de dood, ende niet onsee-
„ kerders, dan de uire van dien, daer-
„ omme willende deselve voorkomen
„ met de dispositie van myne tydelike
„ goederen, dewyle de Heer Almach-
„ tich my daer toe tyd en stond ver-
„ leent heeft: Soo bevele ick myn siele
„ in de barmherticheid Gods, ende myn
„ lichaem een eerlicke begravinge. Daer
„ mede komende tot de dispositie van
„ myne tydelike goederen, verklare, dat
„ ik Testatrice eerst, en alvorens we-
„ derroep, doot, ende te niete doe alle
„ Testamenten, die bevonden souden
„ mogen werden voor desen eenigsins
„ gemaeckt, ofte verleden te hebben,
„ niet willende, dat die valideren, ofte
„ effect sorteren sullen, als deselve hou-
„ dende voor nul, crachteloos, en van
„ onwaerden. Ende van nieuws dispo-
„ nerende:

„ Eerst, bespreke, ofte Legatere ick
„ Frans van Hogeveen, myn broeders-
„ soon, &c.

„ Noch bespreke, ofte Legatere ik
„ Cornelia van Hogeveen, myn broe-
„ dersdochter, &c.

„ Noch bespreke, ofte Legatere ik
„ myn Broeder, Doctor Gerrid van Ho-
„ geveen, ofte by aflyvicheid van hem,
„ syne kinderen, ofte kint, ofte verde-
„ re descendenten, in haer Ouders
„ plaetse, &c.

„ Noch begere ik Testatrice, soo ik
„ na myn Broeder quam te overlyden,
„ ende dat syne kinderen, ofte kint,
„ ofte verdere descendenten, onmondich
„ ware, soo en sullen geen van dese
„ voorschreve goederen ter Weeskamer
„ komen; maer sullen by Voochden ge-
„ regeert worden, tot dat sy mondich
„ syn, sonder bekroning, ofte tegenseg-
„ ging van Weesmeesteren.

„ Voorts ordinere, ofte instelle ik
„ myn Neef Pieter Dirkse van Hoge-
„ veen, om de voorschreve Legaten uit-
„ tereiken, mits dat hy niet en sal mo-
„ gen aenroeren, ofte iets doen, sonder
„ by wesen, ofte overstaen van myn
„ Broeder voornoemt, ende by overly-
„ den van een, of haer beiden, of on-
„ bequaemheid van haer persoon, ik dan
„ by geschrifte een ofte twee nomine-
„ ren sal in haer plaetse.

„ Noch begere ik Testatrice, dat
„ van myne verdere goederen, na vol-
„ doening, en aftrecking van de voor-
„ schreve Legaten, die ik metter doot
„ ontruimen, ende nalaten sal, gecocht
„ sal werden een ledich erf, ofte hui-
„ singe, daer op getimmert, ende ge-
„ maekt sal werden, een Hofken van
„ twaelf ofte dertien huiskens, ofte Ca-
„ meren, daer in elks woonen sal een
„ eerlyk Vrouwspersoen, ten minsten
„ veertich jaren out, geen man hebben-
„ de. Ende wat daer meerder van my-
„ ne natelate goederen sal overich syn,
„ als het voorschreve Hofje getimmert,
„ ende gemaeckt sal syn, sal op intrest
„ lopen, ende de interessen van dien,

 „ sul-

„ sullen de voorschreve twaelf of dertien Vrouwpersonen, alle jaers uitgedeelt, ofte verstreckt werden, om turf, en boter, en verder nodich onderhoud, so verre, als 't strecken kan, mits dat voor de reparatie van de Huiskens, alle jaers ingehouden moet werden. En soo myn Broeder, en Neef Pieter van Hogeveen, souden believen, de moeite aen te nemen, om een ledich erf, of huisinge te kopen, en te doen timmeren, en maeken, als voorschreve is, en Regenten, en Gifters daer af syn, ende als sy het doen timmeren, ende maken, ende 't gemaekt sal syn, ende Vrouwspersonen daerin geset sullen hebben, om te woonen, soo sullen sy elk voor haer moeite hebben uit myn naergelate goederen, elx een somme van drie honderd gulden eens, van veertich groten 't stuk. Ende soo het Haer te moeyelyk soude syn, om de goederen te regeren, en jaerlyks turf en boter te kopen, ende uit te deelen, dat sy dan een suffiçant Rentmeester stellen, en hem loonen uit myn naergelaten goederen, mits dat sy goede toesicht daer op hebben, en soo het Haer, ofte een van Haer beide, alsoo niet en belieft te doen, ofte overleden synde, ofte by onbequaemheid van haer persoon, dat dan daer andere van myne bloedvrinden, die daer bequaem toe syn, in plaets sullen koomen, ende de voorschreve drie honderd gulden genieten, soo het Hofken noch ongetimmert sal syn, &c.

„ Tot erkenteniſſe van allen desen „ hebbe ik dit met myn eigen „ hand geschreven, en geteickent op den vierden Juny, „ sestienhonderd vyftich;

„ *Ende es onderteikent:*

Eva van Hogeveen.

Buiten op 't voorschreve testament staet:

„ Op huiden den vierden Juny XVI^C. ende vyftich, Compareerde voor my Nicolaes Paets, Notaris Publyk, by den Hove van Holland geadmitteert, tot Leiden residerende, en voor de getuigen na genoemt, de Eerbare Juffrouw, Eva Aelbrechtsdochter van Hogeveen, ongehuwede persoone, wonende binnende deser Stede, my Notaris wel bekent, synde [soo uitwendich bleeck] gesond van lichaem, haer redenen, memorie, en verstant wel hebbende, ende ten vollen gebruikende, dewelke in handen hebbende, seecker toegevouwe papier, besegelt met een segel van acht stuvers, by haer Comparante toegesloten, en met haer signet op twee plaetsen, met swart lack toegesegelt, 't welck sy my Notaris behandichde, ende verklaetde daerinne met haer eigen hand geschreven te syn haer testament, laetste, ende uiterste wille, &c. met versoek, dat ik Notaris, beneffens de ondergeschreve getuigen, daer van kenniſſe dragen, en 't selve op 't voorschreve gesegelde papier noteren soude; gelyk geschiet is, ter presentie van Harman Mannebeek, ende Salomon Wagenaer, als getuigen van goeden gelove, hier toe, beneffens my Notaris versocht, ten dage, jare, maent, als boven.

„ Geëxtraheert, ende getrocken „ uit de Copie, by den Notaris Paets geauthentiseert, ende dese daer mede, voor soo veel 't geëxtraheerde belangt, bevonden t'accorderen. Huiden den XXI^en. September „ XV^C. LXVI.

„ *Was getekent:*

G. v. Hogeveen.

***Extract van den Heere** N. N.*

Boven een aanzienlyken ingang heeft men, ter eere van de Stichtereſſe, dit in steen gehakte gedenkschrift gesteld:

D. EVA AB HOGEVEEN
FILIA ALBERTI, DOMINI DE HOGEVEEN,
VIRGO CASTISSIMA ET LAUDATISSIMA.
HAS AEDES DEO, VIRGINIBUS CASTIS,
VIDUISQUE HONESTIS. D. D. C.
TESTAMENTO VOLUIT: DEFUNCTAM
LAUDA SPECTATOR ET IMITA.
ANNO M. D. C. LIX.

Vertaling.

De Juffer Eva van Hogeveen, Dochter van Albert, Heere van Hogeveen, Eene zeer kuische en lofwaardige „ Maagd;

Maagd: heeft deeze Huisjes ter eere van God en voor kuisſche Dochters en eerlyke Weduwen geſticht. Volgens haaren uitterſten wille, naa haaren dood vervuld. Looft en volg haarnaa Aanſchouwer. In 't jaar 1659.

Het heeft tot beſtierders deeze Regenten:

Mr. Iſaac l'Eſpaul, Schepen en Raad der Stad Delft.

Mr. Gerard van Hogeveen, veertig en Raad der Stad Delft.

Stichting van het Hofje van Pieter Loridan op het Zand, of de Oude Varkenmarkt.

In den name des Heren, Amen.

„ By den innehoude van deſen tegen„ woordigen openbaren inſtrumen„ te ſy kundich, ende kennelyk eenen „ ygeliken, dien 't behoort. Dat in „ den jare, na der Geboorte onſes He„ ren, ende enigen Saligmakers Jeſu „ Chriſti, duiſend ſeshonderd vyf en „ vyftich, in de maent Auguſti, op „ den vierden dag derſelver maend, des „ namiddags, de klocke ontrent twee „ uiren, voor my Caarl Outerman, „ openbaer Notaris, by den Provincia„ len Hove van Holland geadmitteert, „ binnen de Stad Leyden reſiderende, „ ende voor de nabeſchreve getuigen, „ in eigener perſone gekomen, ende „ verſchenen is Sr. Pieter Loridan, ver„ wer, wonende binnen deſer Stede „ op 't Marendorp, my Notaris wel „ bekent, kloek, ende geſond van lic„ hame, gaende ende ſtaende, ſyn ver„ ſtand, redene, ende memorie wel „ machtich, ende ten vollen gebruiken„ de, na allen uitwendigen ſchyn. De„ welke verklaerde, dat hy acht nemen„ de op d'algemeene ſwac-ende broos„ heid van 's menſchen leven op deſer „ aerden, die als een ſchaduwe vergan„ kelyk, ende der gemene ſchuld der „ nature, namentlyk, der dood, ten „ allerſekerſte onderworpen es, ende daer „ jegens niet onſekerder te ſyn, dan de „ tyd, ende uire van dien, derhalven „ van ſinne, ende meninge geworden „ te weſen, deſelve onſekere uire des „ doods te voorkomen met diſpoſitie „ teſtamentair, ende ſulks, niet van deſe „ wereld te ſcheiden, ſonder eerſt, en „ alvorens van ſyne tydelike goederen „ [Hem van God Almachtich gena„ dichlyk verleent] gediſponeert te heb„ ben, doende ſulks ſo hy openlyk ver„ klaerde, uit ſyn eigen vryen wille, „ ende gemoet, ſonder yemans opma„ king, ofte misleiding. Bevelende al„ vorens ſyne onſterfelike ſiele in de „ genadige, ende barmhartige handen „ Godes Almachtich, ende ſyn dode „ lichaem, met een eerlike begravinge; „ revocerende, ende caſſerende, dood, „ ende te niete doende by deſen alle, „ ende ſodanige teſtamenten, codicillen, „ ende andere uyterſte willen, die hy „ Comparant, voor dato deſes, eenig„ ſins gemaekt, gepaſſeert, ofte verle„ den ſoude mogen hebben, niet wil„ lende, noch begerende, dat deſelve, „ of eenige van dien, in eenige pointen, „ achtervolcht, of naergecomen ſul„ len werden in geenre manieren: ende „ van nieuws diſponerende, heeft ge„ legateert, gemaact, ende beſproken, „ legateert, maackt, ende beſpreekt by „ deſen:

„ Eerſt, aen Lea Loridan, ongehu„ wede perſone ſyn Teſtateurs Nichte, „ haer leven lang gedurende, den jaer„ lykſchen intreſt van ſesduiſend gulden „ hooftſoms, ingaende ten ſterfdage van „ hem Teſtateur, mits dat, na 't over„ lyden van de voorſchreve Lea Lori„ dan, de eigendom van de voorſchreve „ ſesduiſend gulden Capitaal devolve„ ren ſal op het Hofken, hier naer „ verklaert,

„ Noch aen de kinderen van Zalr. „ Jan Danielſz. ſyn Teſtateurs Couſyn, „ overleden tot Amſterdam, dewelke „ ten ſterfdage van hem Teſtateur in „ 't leven ſullen ſyn, ende van geen „ Weeshuis onderhouden werden, de „ ſomma van vyftien honderd gulden; „ met ſulken verſtande nochtans, dat „ ſo haeſt, ende wanneer deſelve, ofte „ enige van dien, die als voren van enige „ Weeshuiſen onderhouden ſouden mo„ gen hebben geweeſt, uit deſelve „ Weeshuiſen gegaen ſullen weſen, om„ me haer ſelve, buiten laſte van de „ voorſchreve Weeshuiſen te bedropen, „ 't kind, ofte kinderen, 't welk als „ voren, buiten eenige Weeshuiſen ge„ weeſt ſullen hebben, ſonder aftrek „ van de Trebellianike ofte enige andere

„ por-

" portien, in rechten bekend, hunlui-
" den sullen moeten uitkeren hare con-
" tingente portien in de voorschreve
" vyftien honderd gulden, mit de in-
" tressen, ofte accressen van dien, 't
" sederd syn Testateurs sterfdach af te
" rekenen.

" Voort aen Philippe del Heictere
" syn Testateurs Cousyn, desselfs leven
" lang gedurende, 't vrucht gebruik,
" ofte de lyftocht van syn Testateurs
" huisinge en erve, staende binnen de-
" ser Stede op de Oude Maren, op den
" hoek van de Spykerboorssteech, mits
" betalende de jaerlyksche verpondin-
" gen, ende daer benefiens deselve hui-
" singe, tot syn Philippes kosten, in
" goede, ende behoorlyke reparatie on-
" derhoudende. Ende sal de eigendom
" van deselve huisinge, ende erve, naer
" 't overlyden van devoorschreve Phi-
" lippe del Heictre devolveren, op des-
" selfs kind, kinderen, en verdere des-
" cendenten, by ende aldien hy enige
" komt natalaten. Te weten, op de
" kinderen hooft voor hooft, ende met
" gelyke portien, ende verdere descen-
" denten, in stammen, ende sulks by
" repræsentatie, in plaetse van haer
" voorgestorve Oudren: Ende, by ge-
" breke van kind, kinderen, ofte ver-
" dere descendenten van de meergemel-
" de Philippe del Heictre, op 't naer-
" genoemde Hofje; ende dit alles vry,
" ende sonder eenige detractie van de
" Trebellianique, ofte enige portien, in
" rechten bekent.

" Legateert noch aen de enige doch-
" ter van Pieter Loridan, syn Testa-
" teurs Nichte, wonende te Cantelberg
" in Engeland, de somme van vyfhon-
" derd gulden.

" Ende ten laetsten, aan Anna Wy-
" baeu, syn Testateurs tegenwoordige
" dienstmaecht, in recompense van de
" goede en getrouwe diensten, die hy
" Testateur van deselve alreede heeft
" genoten, ende van haer, als noch
" verwachtende is, eerst, vyf huisjes,
" ende hare erven, staende in seekere
" poort, uitgaende op de achtergraft,
" ontrent de kalander. Ende noch een
" obligatie van elfhonderd gulden hooft-
" soms, staende ten laste van 't gemeene
" land, op 't Comptoir binnen deser
" Stede, ende dat mit het verloop van
" dien, tsedert den laetsten verschyn-
" dag.

" Dat voorts de Grafstede, gelegen
" in de Hogelandsche Kerk, alhier, in
" 't Westpant, niet en sal mogen wer-
" den vercocht, veraliëneert, gerept,
" ofte geroert, voor twintich jaren,
" naer dat hy Testateur daer in begra-
" ven sal wesen.

" Ordonnerende voorts hy Testateur,
" dat met de eerste, ende bequaemste
" gelegentheid na syn overlyden, by
" de Regenten, hier na genoemt, ende
" ter plaetse, daer het deselve Regen-
" ten goed sullen vinden, uit syn Tes-
" tateurs andere eerste, en gereedste,
" achter te laten goederen, gesticht
" werden sal een Hofje van twaelf
" huisjes, 't welk genaemt werden sal
" Loridans Hofjen, ende welke om ael-
" misse eeuwichlyk bewoont sullen wor-
" den by twaelf paer menschen, echte
" Mannen ende Vrouwen, als elke Man,
" ende Vrouw in een besonder huysje:
" welke Mannen, ende Vrouwenlui-
" den, sullen moeten wesen over de
" veertich jaren out; ende Ledematen
" van de Walsche Gereformeerde Ker-
" ke, binnen dese Stad, [altyds vrin-
" den voor vreemden te præfereren]
" sonder eenige andere daer in te mo-
" gen laten woonen, ende oft sake wa-
" re, dat Man, ofte Vrouw quame te
" sterven, sal de langstlevende van bei-
" den, in 't selve huisje blyven wonen,
" ende middeler tyd halve proven ge-
" nieten, ter tyd ende wyle toe weder
" een Man, ofte Vrouw in een ander
" huisken sal komen te sterven, als
" wanneer twee Weduenaers, of twee
" Weduwen by den anderen, in een
" huisken woonen sullen, ende als dan
" weder gehele proven sullen genieten:
" Alle 't welk alsoo van tyd tot tyd
" sal werden gecontinueert, ende onder-
" houden.

" Eynteliken soo sullen de vruchten,
" ofte intressen van alle syn Testateurs
" andere en verdere achter te laten
" goederen, soo roerende, als onroeren-
" de, geen uitgesondert, hoedanig die
" wesen, waer die gelegen, ende van
" wat nature die souden mogen syn,
" jaerlyks eeuwichliken, ten behoeve
" van de personen, die alsvoren in 't
" meergemelde Hofje woonachtich sul-
" len wesen, geëmployeert werden, tot
" kopinge van montkosten, ende andere
" noodsakelykheden, voor soo verre
" deselve vruchten sullen konnen strek-
" ken, alsoo hy Testateur verstaet, dat
" het capitael geensints vermindert sal
" mogen werden: ende sal alles, wat
" uit deselve vruchten sal werden ge-
" kocht,

„ kocht, by egale portien werden verdeelt, ende dat op ſodanige tyden, „ als de Regenten, hier na genoemt, „ ſullen goedvinden; welke Regenten „ hy Teſtateur, ten behoeve, ende met „ laſt, als voren, tot ſyn algehele, en „ univerſele erfgenamen maeckt, noemt „ ende inſtitueert mitsdeſen.

„ Heeft wyders hy Teſtateur, tot „ Stichters ende Regenten van 't voornoemde Hofje, mitsgaders tot Executeurs, ende Uitvoerders van deſe „ ſyne uiterſte wille, als mede tot voogden over ſyne minderjarige, ende andere toeſicht behoevende Legatariſſen, perſonen, ende goederen, geſtelt, gecommitteert, ende geauctoriſeert, ſtelt, committeert, ende auctoriſeert by deſen Srs. Thouſaint Muſart, Pieter de la Court, Jean du „ Bucquoy, ende Cors Jansz. van Rhenen, deſelve en yder van hen vrundlyke verſoekende den voorſchreven „ laſt, ende commiſſie te willen aennemen, mits dat 't haer vry ſal ſtaen, „ ten laſte van 't meergemelde Hofje „ een Rentmeeſter te employeren. Dat „ voorts by aflyvicheid van een, ofte „ meer der voorſchreve perſonen, na „ het overlyden van hem Teſtateur, „ de electie in des overledens plaetſe, „ altyd gedaen ſal werden by het College, repræſenterende de Conſiſtorie „ van de Gereformeerde Walſche Gemeente voorſchreve, ende 't ſelve by „ verder ſterven altyds te continuëren, „ met ſodanige macht ende auctoriteit, „ of ſulks by hem Teſtateur ſelf ware „ gedaen. Willende, ende begerende „ hy Teſtateur, dat alles, wes voorſchreven ſtaet, gedaen, en uitgevoert „ ſal werden by de Regenten, in der „ tyd, alleen, ende by haer ſelve, ſonder daer toe enige andere, ofte nadere admiſſie, ofte conſent van node „ te hebben, ende ſulks mede, nopende de adminiſtratie, ende regeringe „ van der minderjarigen perſonen, ende goederen, buiten op- ofte toeſichte van eenige Magiſtraten, Weesmeeſteren, of anderen, die na rechten, coſtumen, ofte gewoonten deſer Landen, daer over enigſins geſach „ ſoude mogen, ofte behoren te hebben, „ als alle deſelve ende yder van hun wel „ expreſſelyk ſecluderende, ende uitſluitende by deſen.

„ Alle 't welke hy Comparant ſeide „ en verklaerde ſyn teſtament, ende uiterſte wille te weſen, ordonnerende, „ ende begerende, dat ſulks daer voor „ valideren, ende effect ſorteren ſal, 't „ ſy als ſolemneel Teſtament, Codicille, Fideicomis, Gifte ter ſaeke des „ doods, ofte enige andere gevingen, „ of maekingen, en ſulks 't ſelve, naer „ rechten, ſtyle, of gewoonte deſer „ landen, op 't allerkrachtichſte beſtaen, „ en plaets grypen ſal mogen, niet tegenſtaende enige gebreken, ofte verſuimeniſſe, of ook, dat alle ſolemniteiten na ſtrengheid van rechten, in „ deſen gerequireert, daer inne niet „ volkomentlyk geobſerveert, noch onderhouden en waren, verſoekende hy „ comparant voornoemt, dat van 't gunt „ voorſchreven ſtaet, kenniſſe gedragen, „ gemaect, ende geëxpedieert mocht „ werden inſtrument in debita forma.

„ Aldus gedaen, ende gepaſſeert, „ binnen Leyden, ten huiſe „ myns Notaris, ſtaende aldaer „ opte Hogewoert. Præſent, „ Aernt Cornelisz. Verwersgaſt, ende Johannes van der „ Eyke, Clerk, getuigen van „ goeden gelove, beneffens my „ Notaris, hier toe verſocht, „ ende over geroepen.

„ *Onder ſtont geteikent.*

Pieter Loridan.
Aernt Cornelisz.
J. van der Eycke.

„ *Lager ſtont:*

„ 't Welk ik affirmere;

„ *En was geteikent;*

K. Outerman.
Nots. Publ.

„ Vergeleken en gelykmatich bevonden met de Originele „ minute, onder my Notaris „ voorſchreve beruſtende, in „ dato, en geteikent als voren. Huiden deſen XXVII. „ Maert XVIc. LXIX.

„ By my,

„ *geteikend.*

K. Outerman.
Nots. Publ. 1669.

Copie MS. van den Heere N. N.

De Regenten van Loridans Hofje verzoeken vrydom van der Stede Accyzen, en verkrygen eenigen der zelven.

Aen de EE. Heeren die van den Gerechte deser Stad Leyden.

„ Verthoonen reverentelyk UE. onderdanige Jean du Bucquoy, „ Cors Jansz. van Rheenen, Balthasar „ de Bane, en Jean de Prince, respectivelyk gestelde ofte gesurogeerde „ Executeurs van de uyterste wille van „ Sal^t. Pieter Loridan, ende mitsdien „ Regenten van Loridans Hoffgen, bestaende in twaelff stercke ende bequame woonhuyskens, gebout op het „ agterste gedeelte van seeckere huysinge ende erve, genaemt de Vergulde „ Wagen, staende ende gelegen binnen deser Steede, in 't Noordeynde „ opten houck van 't sant, omme in „ conformite van den testamente van „ Pieter Loridan voornoemt, ewiglyk „ om aalmisse bewoont te werden by „ twaalff paar menschen, echte mannen „ ende vrouwen, als elcke man ende „ vrouw in een bysonder huysken, welke mannen ende vrouwen, sullen moeten weesen ledematen van de Walsche „ Gereformeerde Kerke binnen deser „ Stadt Leyden [altyts vrunden voor „ vremden te prefereren] sonder eenige „ andere daar in te moogen laten woonen; ende oft saeke ware, dat man „ offte vrouw quame te sterven, zal „ de langstleevende van beyden in 't „ selve huysken blyven woonen, ter tyt „ ende wylen toe weder een man, offte vrouw in een ander huysken zal „ komen te sterven, als wanneer twee „ weduenaers, offte twee weduen by „ den anderen, in een huysken woonen „ sullen; hebbende den overleeden voorseit niet alleene bequame middelen „ tot bouwinge ende onderhoudinge van „ de voorsz. twaalf huyskens versorcht, „ maar ook [behalven eenige legaten] „ de bewoonders der selver uit de jaerliexe intresten van syn verdere agtergelaten goedren gebenifitieert, ende „ na dien seker is, dat Pieter Loridan „ voornoemt alle het selve heeft gedaan uyt puere medogentheydt tot de „ voorsz. arme luyden nootlyc en eerlyc onderhout, tot welken einde de „ Supplianten hopen en vertrouwen, „ dat hare EE. wel geneegen sullen syn „ eenig mildadig faveur te betoonen; „ soo syn de Supplianten te rade geworden haer tot UE. te keeren, reverentelyc versouckende, dat d'selve „ de innewoonders offte Conventualen „ van 't voorsz. Hoffgen, soo die jegenwoordig syn, als die in tyden ende wylen sullen weesen, gelieven te „ eximeeren, en vry te stellen van alle „ deser Stede Excynsen, alreede opgestelt, ende nog op te stellen, in sulker vougen, als die by andere Hofgens, ende dersélver innewoonderen „ genoten wert, ende tot dien einde in „ het toecomende, daar op deser Stede „ Exynsen te verhuyren, ende haer Supplianten hier van te verleenen favorable appostille, 't welk doende &ca.

„ *Is geteekent*,

Jan du Bucquoy.
Cors Jansen.
Balthazar de Bane.
Jean le Prince.

„ *In margine stondt:*

„ Die van de Geregte der Stadt Leyden hebben aan het Hoffje, offte „ huysgens, hier nevens gemelt, vergunt vrydomme van deser Stede Exynsen op het bier, vleysch, en turff „ die de bewoonders van deselve van „ noden sullen hebben tot haer nodigh „ onderhout, welke vrydomme beginnen zal, naer het expireeren van „ de termeynen voor dewelke de voornoemde Exynsen respectivelyk syn „ verpacht.

„ Actum den XIIII^{en}. Juny van „ den jaere XVI^C. seven en- „ de vyftig.

„ *Onder stont:*

„ My jegenwoordig,

„ *Is geteekent*,

G. v. Hoogheveen.

Aan dit Hofje, volgens begeerte van den Stichter, op de oude Varkenmarkt gebouwd, is een deftige ingang boven „ wel-

welken in steen gehouwen deeze dichtregels gesteld zyn:

Die ryk is van geloof, en eerlyk van gemoedt,
En in zyn ouderdom schroomt voor den arremoedt,
Wordt hier, al was hy vreemt, van deze zorg verligt,
Nu Pieter Lorridan voor hen dit Hofje sticht.

De Regenten van deeze Aalmoeshuisinge zyn:

Daniel Perot.
Jacob van Gangelt.
Jacques Pierre la Pierre.
Lambert Rouvairolle.
Johannes Thysfen, Notaris, Rentmeester.

Stichting van het Hofje van Jan Pesyn en Maria de Lanoy, aan St. Pieterskerkhof, voor de Geloofsgenoote van de Walsche Gemeente.

Au nom du Seigneur, Amen.

„ Par le contenu de la presente soit „ notoir a tous, qu'il appartiendra. „ Qu' aujourd'huy, ce XXVe. jour „ du moins d'Octobre 1655. au soir, „ la Cloche environ neuf heures, par „ devant moy François Doude, Notai- „ re Publicq, par la Cour Provinciale „ d'Hollande admis, sur la nomination „ de Messieurs les Magistrats de la Vil- „ le de Leide, resident à la dite Ville, „ & les têmoins cy aprez nommez, sont „ comparus en propres personnes le Sieur „ Jean Pesyn, Marchant, & Marie de „ Lanoy, sa femme, homme & femme „ legitime, de meurans en cette ville, „ de Leide, à moy Notaire bien con- „ nus, tous deux sains de corps, allant, „ & venant, ausfy de bonne memoire, „ & jugement, comme à moy Notaire, „ & Tesmoins a pu apparoir; les quels „ Comparans de clarerent, que, consi- „ derant la fragilite de cette vie humai- „ ne, qu'il n'y a si certain, que la mort, „ & nul si incertain, que le temps, & „ l'heure d'icelle, ils Comparans n'ont „ voulu deceder de ce monde, sans „ avoir disposé de leurs biens, a eux „ par la benediction de Dieu donnez; „ la faisant comme ils declareren, de „ leur propre mouvement, & volontè, „ sans induction ny persuasion d'aucun. „ Recommandant a celle fin leurs ames „ immortelles à la misericorde de notre „ Dieu, & leurs corps à la sepulture „ Chrestienne. Et venant à cette à leur „ dite disposition, declarerent les dits „ Testateurs premierement, de revo- „ quer, & annuller, comme ils font „ par ces præsentes, tous autres præce- „ dens testamens, codicilles, donations, „ ou autres faits, ne voulant, qu'ils „ ayent aucun vigeur, ou force; & „ disposant de nouveau, declarerent les „ dits Testateurs, instituer, & nom- „ mer, comme ils instituent; & nom- „ ment par ces præsentes pour son, ou „ leur seul, vray, & universel heritier, „ l'un, l'autre, & le derdier vivant „ d'eux deux, à Dieu seul connu, re- „ ciproque, & cela es tous les biens, „ tant meubles, qu'immeubles, argent, „ or, & monnoyes, ce qui pourroit „ être, nuls exceptez, que le premier „ mourant d'eux deux Testateurs de „ laissera dans le Monde, & que le der- „ nier vivant d'eux deux y en pourra „ faire, & jouir, mesmes disposer, com- „ me bon luy, ou à elle semblera, sans „ empeschement, ou contradiction d'au- „ cun, toutes fois avec cette expresse „ condition. Et a le dit Jean Pesyn, „ Testateur voulu, comme il veut par „ ces præsentes, que, si en cas, qu'il „ vint à deceder de ce monde, avant „ la dite Marie de Lanoy, sa femme, „ qu'en un tel cas sa dite femme sera „ tenue, & obligèe, de donner, & lais- „ ser suivre à son beaufrere Maximilien „ de Lanoy, annuellement, & si long- „ temps qu'il sera en vie, la somme de „ cent cinquante florins par an, &c. „ &c. &c.

„ Voulant les dits Testateurs bien „ expressement, que si en cas, qu'on a „ laissè aû dernier vivant tous les biens „ paisiblement posseder, & jouir, sans „ luy ou elle avoir demondè inventaire „ écrit des des biens, ou caution, qu'en „ un tel cas, tous les biens, mais non „ autrement, apres le tres pas du der- „ nier vivant, succederont, & herite- „ ront tels, que le dernier vivant les y „ delaissera [exceptè le legats, lesquels „ seront premierement detrahez] sur les „ qua-

„ quatre Executeurs cy apres nominez, „ lesquels ils declarent fubftituer, & en „ un tel cas inftituer, fous telle condition pourtant; Et ont les dits Teftateurs voulû, que pour les biens, que „ le dernier vivant viendra à delaiffer, „ les-dits Executeurs feront tenus, & „ obligez d'acheter une place dans cette Ville de Leide, la ou ils feront „ faire, & batir une Cour, & batir de „ maifons capables pour laiffer demeurer des vielles gens mariez, de la nation Wallonne, foit homme, & femme enfemble, ou deux hommes veufs „ enfemble, ou deux femmes veuves „ enfemble; lesquels auront le louage „ franc, & libre, & qui auront encore „ outre cela quelques revenus, foit annuellement, tout le demy ans, ou „ quarts d'an, de fromage, beurre, turbes, argent, ou quelques chofes, felon que les rentes des biens, que le „ dernier vivant d'eux deux Teftateurs „ delaiffera, pourront fupporter, & rendre. A telle condition pourtant, & „ ont les dits Teftateurs voulu, que nul „ homme, ou femme pourra avoir la faveur, & la libertè de demeurer dans „ une des dites maifons à faire, & batir, fi ce n'eft, qu'ils font, & qu'ils „ faffent profeffion de la vraye religion „ reformée, aux Temples Wallonnes „ de cette dite Ville de Leide.

„ Et declarerent les dits Teftateurs, „ pour effectuer cette derniere volontè, „ avoir mis & établis pour Executeurs „ de leur maifon mortuaire, & de leurs „ biens, les Sieurs Pierre Desplancque, „ Jean de Mons, Marque Desquens, & „ Martin Deftombe, tous Marchans; „ lesquels ils auctorifent pour accepter „ leur maifon mortuaire fous inventaire „ convenable, & executer leur derniere „ volontè, & auront, par ainfy, direction, pour acheter la place, & faire „ batir, & de donner un nom à la dite „ Cour, felon qu'ils trouveront bon „ eftre, & puis pour diftribuer toutes „ autres chofes neceffaires, & de donner de places au gens ayans befoin, & „ cela d'un commun confentement; & „ aura un des dits quatre Executeurs le „ gouvernement des deniers, pour recevoir les revenus, & payer l'argent, „ ou dettes, qui doivent être payéz: „ mais ne pourra le dit Receveur rien „ faire, ou mettre à rente les deniers, „ fi ce n'eft, qu'avec un commun confentement des dits quatre Executeurs „ cy devant nommez, ou de ceux, qui „ feront en quelques temps; Et en cas „ de mort de quelqun des dits fus nommez Executeurs, que les trois feront „ tousjours tenus, & obligez, pour „ choifir un autre Executeur en la place de celuy, qui fera decedè, pourvu, que les dits Executeurs feront „ tenus & obligez d'en prendre un du „ Confiftoire Wallon, de cette Ville „ de Leide, foit Ancien, ou Diacre, „ & d'en continuer tousjours, & ce „ tout, fans aucune cognoiffance, & „ menagement (1) de quelques autres „ Amis, Seigneurs, Magiftrats, Superieurs, ou Meffieurs de la Chambre „ des Orphelins; mais declarerent les „ dits Teftateurs, les y avoir exclus „ enfemble de toute charge, qui a eux „ pourroit competer, ou appartenir, „ foit fur les Legataires mineurs, qui „ font dehors, ou de dans ce pays, & „ ayans befoin d'affiftance, qu'autrement.

„ Tout ce, qui devant eft écrit, declarerent les dits Teftateurs être leur „ Teftament, & derniere Volontè, ce „ qu'ils veulent faire valoir foit par forme de Teftament, Codicille, Donation a caufe de mort, ou autrement „ ce, qui le mieux, des droits, & coutumes de ce pays il pourra valoir, & „ fubfifter, non obftans quelques omisfions de folemnitez à ce requifes; au „ contraire, demandans de la præfente „ être fait, & livrè inftrument, un, ou „ plufieurs, en forme convenable.

„ Ainfy fait, & paffé à la Ville „ de Leide, le jour, an, & „ l'heure, que deffus, au logis „ des dits Teftateurs, fituè fur „ le Vieux Cingel, en prefence de Ifaack de Brauw, Etudiant, & Jan Pompees, Klercq, „ tous deux, comme croyables „ Temoins, à ce requis.

„ *Plus bas étoit ecrit:*

„ Accorde avecq la minute, ce „ que ce témoigne.

„ *Et figné,*

T. Doude,

Notaire Publ.

MS. van den Heere N. N.

„ Dit

(1) *Ou* manege.

Dit Hofje volgens begeerte van den Stichter gebouwd, heeft men boven den fraaijen ingang, die uit het bygevoegde jaartal 1683. laater gemaakt schynt, in steen deeze dichtregels doen houwen:

Hier ziet men uit het puin van een bouvallig nest,
Een fraai gebouw gesticht door vruchtlooze echtgenoten
Voor veel behoeftigen, schoon vreemden, die verstooten
Zyn uit hun Vaderlandt, en vredig hier gevest.

De zorg over dit gebouw en zyne inwoonders, staat in deezen tyd aan de volgende Regenten:

Jacob van Gangelt.
Willem van Noort.
Jacob van Noort.
Josué l'Ange, Notaris.

Stichting van het Hofje van Tevel aan de Vestgraft in de laatste vergrooting, tusschen het Levendeel en de Pakstraat. Eerstlyk twaalf huisjes door Karel Tevel.

Extract uit het Testament van S[r]. Charles Tevel, Koopman, gepasseert voor den Notaris Carel Outerman, en Getuigen, op den 24. Augusti 1655.

Naa de maaking van eenige Legaaten, volgt tot ons oogmerk dienende: „ Ende in alle de verdere „ goederen, zoo roerende, als onroe- „ rende, actien ende crediten, geene „ uitgezondert, hoedaanig die weezen, „ van wat natuur, ende waar die ge- „ leegen moogen zyn, die hy Testa- „ teur, coomende invoegen, als vooren, „ naamentlyk ongehuuwlykt zynde, te „ overlyden, met ter dood ontruimen „ ende agterlaaten zal, verklaarde hy „ Testateur tot zyn algeheelen en uni- „ verseelen erfgenaam gemaakt, ge- „ noemt, ende geinstitueert te hebben, „ maakt, noemt, ende institueert by „ deezen S[r]. Jacob Tevel, zyn Testa- „ teurs Broeder, omme daar meede ge- „ daan ende gelaaten te worden, gelyk „ men met vry eigen goed vermag te „ doen; behoudelyken, ende met zul- „ ken verstande nochtans, oft geviel, „ dat hy Jacob Tevel deezer weereld „ geraakte te overlyden, zonder kind, „ kinderen, ofte verdere descendenten, „ uit een ander huwelyk verwekt, in „ 't leeven agter te laaten, dat in zoo- „ daanigen gevalle, maar anders niet, „ alle de goederen, van hem Testateur „ gekoomen, en by den voorsz. Jacob „ Tevel met ter dood te ontruimen en- „ de agter te laaten, in 't geheel, ende „ mitsdien vry ende zonder aftrek van „ de Trebellianique, ofte eenige andere „ portien in regten bekend, erven, en- „ de besterven zullen op Jacob Vro- „ mans, mitsgaaders Pieter van Assen- „ delft, ofte by voor-overlyden van de- „ zelve, ofte een van beide, op hunne „ Successeurs, omme daar meede te „ doen, ende te handelen, zulks ende „ in der voegen hier naar verklaard en- „ de by hem Testateur geordonneert „ wordt; edoch alles met zulken ver- „ stande, dat Jacob Tevel, zyn Testa- „ teurs voorsz. Broeder, dezelve goe- „ deren zal moogen verteeren, veralië- „ neeren, naar zyn welgevalle en belie- „ ven, zonder nogtans by testament, „ ofte andere uiterste wille, nogte ook „ by gifte ter zaake des doods, ofte „ onder de leevende, ofte ook by con- „ tract van huwelyk, daar van eenig- „ zints te moogen disponeeren in geen- „ re manieren; ende ook onder deeze „ conditie, dat den meergemelden zyn „ Testateurs Broeder egeene de minste „ cautie, ofte verzeekerdheid gehouden „ zal zyn te stellen, als hem dezelve „ wel expresselyk remitteerende by dee- „ zen.

„ Dat wyders, naer zyn Testateurs „ voorsz. Broeders overlyden, invoegen „ voorsz. by de Regenten, hier naar „ verklaard, uit syn Testateurs andere „ ende gereedste agter te laatene goe- „ deren, tot zoo civilen prys, als doen- „ lyk is, gestigt zal worden een be- „ kwaam Hofgen van twaalf huiskens, „ dat genaamd worden zal Tevelinx „ Hofge, alwaar tot allen tyden het „ conterfeytsel van hem Testateur zal „ moeten hangen; welke hûiskens eeu- „ wiglyk om aalmoese bewoond zullen „ worden by eerlyke ende nugtere egte „ luiden, zonder kinderen zynde, als in „ ieder

„ ieder huiske een paar, 't welk luiden „ zullen moeten weezen booven de veertig jaaren oud, ende professie van de „ Gereformeerde Religie doende, zonder in eeniger natien onderscheid te „ maaken; doch vrunden van hem Testeur [zoo der eenige zouden moogen „ zyn] ende daar na luiden, die by hem „ gewoont, ofte gewrogt hebben, altyds voor andere præfereerende. Dat „ ook booven ende behalven de onkosten van 't maaken ende toestellen van 't „ zelve Hofgen, dat in alles volgens „ discretie ende goedvinden van de Regenten geschieden zal, uit zyn Testateurs verdere agter te laatene goederen, nog zoo veel Capitaals op goede ende vaste verzeekerdheid ten intreste zal moeten worden beleid, dat „ ieder paar mensen, ende in effecte ieder huiske, jaarlyks nog hebben zal „ zekere somme gelds, omme geëmployeert te worden tot koopinge van „ mond kosten, ende andere noodzaakelykheeden, in zulker voegen, als „ de Regenten in der tyd zullen goedvinden, ende ordonneeren: ende of 't „ zaake waare, dat een van beide, 't „ zy vrouw, ofte man, geraakten te „ sterven, zal de langstleevende alleen „ deszelfs leeven lang geduurende in 't „ huiske vermoogen te blyven, mits „ als dan maar genietende halve proeven, ende zullen de verdere halve proven by de Regenten, in der tyd, tot „ ietwes extraordinaris moogen worden „ geëmployeert, ende dit alles met deezen verstande, dat alle de geene, die „ in 't voorsz. Hofgen metter woon zullen koomen te geraaken, ende middeler tyd koomen te overlyden, alle „ hunne agter te laatene goederen ten „ behoeve van 't meergemelde Hofgen „ vervallen zullen.

„ Begeert wyders hy Testateur, dat „ booven alle 't gunt voorsz. staat over „ zal koomen te schieten, gepart ende „ gedeelt zal worden by de Huiszitten „ armen, voor een geregte derde part: „ enz. Item by de Diaconie van de „ Gereformeerde Fransche of Walsche „ Gemeente voor de andere twee geregte derde parten, alle binnen Leyden [mits voor alle deelinge uitkeerende aan 't Pesthuis, meede alhier, „ de somme van drie hondert guldens „ ten pryze voorsz.] mits dat de twee „ derde parten van de Franse, of Walse Gemeente, eeuwig in Capitaal zullen moeten blyven, ende over zulks „ niet meerder als de jaarlykse intressen „ daar van moogen genieten.

„ Heeft wyders hy Testateur tot Stigters ende Regenten van 't voornoemde Hofgen, mitsgaaders tot Executeurs ende Uitvoerders van deeze zyne uiterste wille, als meede tot Voogden over Johannes Tevel, [innocenten Zoon van Jacob Tevel] ingevalle de voorsz. Jacob Tevel in 't meergemelde geval geraakt te sterven; maar „ anders niet, ende mitsdien eerst naar „ 't overlyden van hem Jacob Tevel „ voornoemd, gesteld, gecommitteerd, „ ende geauthoriseerd, stelt, committeert, ende authoriseert by deezen Jacob Vromans, ende Pieter van Assendelft voornoemt, dezelve vrundlicken verzoekende, de voorsz. last „ ende commissie te willen aanvaarden, „ mits dat de Regenten in der tyd vry „ zal staan ten laste van 't Hofgen voorsz. „ een Rentmeester te employeeren. Dat „ voorts by aflyvigheid van een van de „ voorsz. Regenten, Executeurs, ende „ Voogden, den langstleevenden van „ hun, in des afgestorvens plaatse, een „ ander persoon, daar toe nut ende bekwaam zynde, zal moeten verkiezen, „ verzoeken, ende bewilligen, ende 't „ zelve by verder sterven, t'elkens te „ continueeren, met zoodaanige magt „ ende authoriteit, ost die by hem Testateur zelfs waaren gesteld. Willende ende begeerende hy Testateur, dat „ alles wes voorsz. staat, gedaan ende „ uitgevoerd worden zal by de Regenten in der tyd alleen, ende by hen „ zelve, zonder daar toe eenige andere, „ ofte naadere admissie, ofte consent, „ van nooden te hebben, ende zulks „ meede noopende de administratie ende „ regeeringe van de minderjaarige personen, ende goederen, buiten de opende toezigte van eenige Magistraaten, Weesmeesteren, ofte andere, die „ naar regten, coustumen, ofte gewoonten deezer Landen, daar over eenig „ gezag zouden moogen, of behooren „ te hebben, als alle dezelve, ende ieder van hun wel expresselyk secludeerende ende uitsluitende by deezen, „ enz.

Van den Wel Ed. Heere Mr. Nicolaas van Banchem, Veertig in Raade der Stad Leyden.

Na-

Nadere Stichting van het Hofje van Tevel.

Nog acht huisjes door Jacob Tevel, en door zyne Echtgenoote Elisabeth van der Vinct gesticht, om by de twaalf eerste te voegen.

Extract uit het Testament van den E. Sr. Jacob Tevel, Koopman, ende E. Elisabeth van der Vinct, echte Luiden, gepasseert voor den Notaris Carel Outerterman, en getuigen, op den 13^en^. October 1661.

Naa de gewoone voorreden, en den langstleevenden van hen, benevens hunnen innocenten Zoon Johannes Tevel tot erfgenaamen geinstitueert te hebben, volgt ter zaake dienende:

„ Ende dit alles in 't reguard van de „ institutie ten behoeve van den langst- „ leevenden van hun Testateuren ge- „ daan, onder de naarvolgende condi- „ tien, zonder anders, of verder, naa- „ mentlyk, dat naar 't overlyden van „ den langstleevenden van hun Testa- „ teuren, alle de goederen, egeen uit- „ gezondert, die dezelve metter dood „ ontruimen ende agterlaaten zal, er- „ ven ende besterven zullen op de Exe- „ cuteurs van deeze hunne jeegenwoor- „ dige uiterste wille, hier naar verklaard, „ als dezelve daar inne by deezen insti- „ tueerende met volle regten; edoch „ met deezen bescheide, dat dezelve „ Executeurs, naar het overlyden van „ den laatsten van hun Testateuren, of- „ te, zoo ten zelven tyde de meergemel- „ de Johannes Tevel in leevenden lyve „ mogte weezen, in zulken gevalle, „ naar deszelfs Zoons overlyden, uit des „ langstleevendens eerste ende gereedste „ agter te laatene goederen, gehouden „ zullen zyn te laaten bouwen agt ver- „ scheide ende bequaame woonhuiskens, „ ter plaatse alwaar door ordre van Char- „ les Tevel, des Testateurs Zalige „ Broeder, in tyden en wylen een Hof- „ ge zal moeten worden gestigt van „ twaalf woonhuiskens, 't welk Teve- „ linx Hofke zal worden: ende dat de „ intresten van 't overschietende Capi- „ taal, by de langstleevende van hun „ Testateuren, als vooren, agter te laa- „ ten, voor zoo verre dezelve zullen kun- „ nen strekken, zonder ander, of verders „ geëmployeert zullen moeten worden „ tot onderhoudinge van de persoonen, „ dewelke de voorsz. agt huiskens zullen „ koomen te bewoonen: gelyk meede „ de bewoonders van dien zoodaanige „ persoonen zullen moeten zyn, ende „ van zulke conditie weezen. Item, „ hen alles zullen moeten onderwerpen, „ gelyk Charles Tevel voorsz. weegens „ het stigten van 't voorsz. Hofge by „ zyn uiterste wille heeft geordonneert, „ met byvoeginge, zoo eenige van des „ Testatrices vrunden, in tyden ende „ wylen, zouden koomen tragten, om- „ me in eenige der voorsz. agt huiskens „ te koomen, ende wyders 't effect dee- „ zes, als conventuaalen van dien, te „ genieten, dezelve altyd voor vreemde „ gepraefereert zullen worden, mits de „ maagschap naar behooren verifieeren- „ de: ende dat ook voor de poorte van „ 't voorschreeve Hofge zal moeten wor- „ den gesteld, dat Jacob Tevel, ende „ Elisabeth van der Vinct, zyne huis- „ vrouwe, neffens Charles Tevel voor- „ noemt, ook agt huiskens aldaar ge- „ stigt hebben. Nog met conditie, in- „ dien bevonden zoude moogen wor- „ den, dat de agt huiskens, uit hunne „ Testateuren middelen, als vooren, te „ bouwen, meerder innekoomen zou- „ den hebben, als de twaalf huiskens, die „ door ordre van Charles Tevel gebouwt „ zullen worden, huiske voor huiske te „ reekenen, dat in dien gevalle uit de „ intresten van hunne Testateuren ag- „ ter te laatene middelen voorsz. ten „ behoeve van de bewoonders der voorsz. „ twaalf huiskens zoo veel zal moeten „ worden toegeschikt, dat alle de twin- „ tig huiskens evenveel innekoomen „ hebben zullen; doch oft geviel, dat „ op den sterfdag van den laatst van hun „ Testateuren, hunnen opgemelten zoon „ Johannes Tevel in leevenden lyve „ mogte zyn, denzelven zyn leeven lang „ geduurende trekken, ende genieten „ zal de jaarlykse renten, vrugten, en- „ de innekoomen van alle de goederen, „ egeen exempt, by den laatste over- „ lydenden van hun Testateuren agter te „ laaten, omme by de Voogden in der „ tyd, daar uit van tyd tot tyd, ten „ behoeve van den meergemelde Johan- „ nes Tevel, zoo veel gedebourcheert „ te

„ te worden, als dezelve oordeelen zullen, dat hy Johannes Tevel tot eerlyk onderhoud van nooden hebben zal, zulks dat in cas van overschot het zelve voor ende ten behoeve van de bewoonders van de meergemelde agt huiskens, invoegen als alvooren, accresceeren zal, welke voorsz. renten, vrugten, ende innekoomen, voor zoo veel hunne Testateuren Zoon, daar uit tot zyn eerlyk onderhoud van nooden hebben zal, de laatstoverlydende van hun Testateuren voorsz. den zelven by deezen is assigneerende, voor ende in plaatse van de simpele legitime portie, denzelven naar regten, in des laatstoverlydens agter te laatene goederen, competeerende daar inne, ende in meerder, nogte anders niet, de langstleevende van hun Testateuren voorsz. deszelfs Zoon tot zyn, of haar meede erfgenaam maakt, noemt, ende institueert by deezen. Stellende voorts zy Testateuren tot Executeurs van deeze hunne jeegenwoordide dispositie, item tot Regenten van de agt huiskens voorsz. als meede tot absolute Voogden over de persoonen, ende goederen, by hunluiden respectivelyken tot hunne erfgenaamen ende Legararissen agter te laaten, mitsgaaders ook over alle de geene, die in tyden ende wylen door 't een, of 't ander geval, of versterf, tot hunne Testateuren goederen, of eenige van die geregtigt zullen worden bevonden, minderjaarig, uitlandig zynde, of andere toezigt behoevende, de E. Pieter van Assendelft, ende Jacob Vromans, met zoodaanige last, magt, ende authoriteit, als Executeurs, Regenten, ende Testamentaire Voogden naar regten, reedenen, ende billykheid toekomt, ende speciaalyken meede, dat, by 't sterven, ofte onbequaam worden van den eenen Executeur, Regent, ende Voogd, den langstleevenden, ofte bequaamen, in plaatse van den afgestorven, ofte onbequaamen, een anderen, 't zy van den bloede, of vreemden, daar toe nut ende bequaam zynde, zal moeten verkiezen, verzoeken, ende bewilligen, en 't zelve by verder sterven, of onbequaam worden, t'elkens te continueeren; welke verkoozene, verzogte, ende bewilligde persoonen, zoodaanige magt, ende authoriteit hebben zal, of zullen, in allen schyn, of die by hen Testateuren zelfs waaren gesteld. Willende ende begeerende zy Comparanten wel expresselyk, dat alles wes voorsz. staat, en wat wyders tot het Executeurschap, Regentschap, ende Voogdy, eenigzints specteert, niet uitgezonderd, ende mitsdien ook 't verkoopen, ende transporteeren van de onroerende goederen, gedaan ende uitgevoert worden zal by de Executeurs, Regenten, ende Voogden in der tyd alleen, ende zulks buiten alle last, moeijenisse, consent of de minste bezwaaringe van eenige Magistraaten, Weesmeesteren, of andere, die naar regten, costumen, of gewoonten deezer Landen, daar over eenig gezag zouden moogen, of behooren te hebben, of tot verkoopinge, of andere handelingen, eenig consent zouden behooren te draagen, als alle dezelve ende ieder van hun in 't byzonder ten vollen ontlastende ende excuseerende by deezen. enz.

Authorisatie van die van den Gerechte aan de Huiszittenmeesteren, en Walsche diaconen, om de Regenten van Tevels Hofje te mogen bevryen voor verdere aanspraak, uit hoofde van het Testament van Charles Tevel.

„ Die van de Gerechte der Stad Leyden, gehoort hebbende 't rapport van de Heeren Burgemeesteren der selver Stede, die alvoorens hadden gehoort 't advys van de Meesteren ende Regenten van 't Huysittenhuys, mitsgaders Diaconen van de Walsche gemeente deser Stede, off wel derselver respective Gecommitteerdens, die verklaart hadden [naar voorgaande visie ende lecture van de testamentaire dispositie van Charles Tevel, mitsgaders seekere staat ende inventaris en andere documenten] in kraghte van den voorsz. testamente, niets ter werelt te competeeren, in consideratie gemelte Charles Tevel meerder lasten op zynen boedel heeft

„ ge-

„ geleght, als de goederen en effecten „ tot onderhout van de Conventualen, „ reparatien, aen 't Hoffgen, wegens „ gemelten Charles Tevel gestigt, en „ andere requisiten by de Testamentaire „ dispositie van de voornoemde Charles „ Tevel geordonneert, jaarlyks rendeeren konnen. Welken volgende die „ van de Gerechte voornoemt, meergemelte Meesteren, ende Regenten „ van 't Huysfittenhuys, ende Diaconen „ van de Walsche Gemeente, off wel „ derselver Gecommitteerdens geauthoriseert ende gelast hebben, gelyk zy „ authoriseeren, ende gelasten mitsdeesen; De Heere Regenten van Tevels „ Hoff te geven soodanigen acte van „ acquit, off dechargie, met belofte „ van bevrydingh voor alle naermaningh, als op gemelte Heeren Regenten van 't Tevels Hoff sullen desidereren, ende sy Meesteren ende „ Regenten van 't Huysfittenhuys, en „ de Diaconen van de Walsche gemeynten voornoemt, sullen oordeelen te „ behooren.

„ Aldus gedaen by die van de „ Gerechte der Stad Leyden, „ den sevenden April, anno „ XVI^C. een en tneegentigh.

„ *Onderstond:*

„ My jegenwoordig,

„ *En was getekend,*

R. Groenendyck.

Uit de Archive van de Walsche Diaconie.

De Meesters en Regenten van 't Huiszittenhuis, ontheffen, volgens resolutie van die van den Gerechte, de Heeren Regenten van Tevels Hofje van alle aanspraak, die zy uit hoofde van het testament van Charles Tevel zouden konnen maaken.

„ Wy ondergeschreeven Meesteren „ en Regenten van 't Huysfittenhuys binnen Leyden, verklaren, „ ingevolge van resolutie van E. E. „ Achtbaare Heeren die van den Gerechte der Stad Leyden voornoemt, „ ende authorisatie daerinne geinsereert, „ wesende in dato den VII^en. April „ eenentneegentigh, ende naar voorgaande examinatie van de testamentaire dispositie van wylen Charles Tevel, gepasseert voor den Notaris Caarl „ Outerman, ende seekere getuygen „ binnen dese Stad, in dato den XXIV^en. „ Augusty XVI^C. vyffenvyftigh, mitsgaders de testamentaire dispositie van „ wylen Jacob Tevel, ende Elisabeth „ van der Vinct, in haar leven echte „ luyden, mede gepasseert voor den „ voornoemden Notaris Caarl Outerman, ende seekere getuygen, in date „ den 13en. October XVI^C. eenentsestigh, ende noch de Codicillaire dispositie by den voornoemden Jacob „ Tevel, ende Elisabeth van der Vinct, „ onder de hand gepasseert, op den „ voorsz. 13^en. October XVI^C. eenentsestig, als mede den staat ende „ inventaris van den Boedel ende goederen van opgemelte Jacob Tevel, „ ende Elisabeth van der Vinct, wesende in date den XXX^en. January „ XVI . eenentseventigh, mette ampliatie van dien, daar achterstaande. „ Item, verscheyde reekeningen daar „ op gevolgt, en andere documenten „ daar toe specteerende, ten opsichte „ den boedel van gemelte Jacob Tevel, „ ende Elisabeth van der Vinct, zoodanig metten boedel van gemelte „ Charles Tevel was vermengd, dat „ onmogelyk geweten konde werden, „ hoe veel by den eenen off by den „ anderen is naargelaten, waaromme, „ ende om reedenen geallegeert in seekere twee schriftelyke advysen gegeven, namentlyk, d'eene by d'Heeren „ Meesters Rem van Limborg, ende „ Mattheus de Hertog, in date den X^en. „ Augusty XVI^C. negenentseeventigh; „ ende de andere by d'Heeren Meesters „ Adriaan Coetenburg, Jan van Tongeren, ende Hendrick Pook, in date „ den XXIII^en. April XVI . sesentaghtigh, waar van wy mede gehad „ hebben visie, ende copie authentycq, „ die gemengde effecten, off goederen „ moeten werden gesplist, ende gedeeld, halff ende halff, en by gevolg „ dat d'eene helft geconsidereert moet „ werden, te weten den boedel van „ Charles Tevel, ende de andere helft

 den

,, den boedel van Jacob Tevel, met zyn
,, huysvrouw Eliſabeth van der Vinct,
,, verklarende Heer Jacob Vromans,
,, Regeerent Burgemeeſter; ende d'
,, Heer Adriaan van Aſſendelft, beyde
,, in qualite als Regenten van 't Tevels
,, hoff, te quiteeren, en dien volgende
,, aff te ſtaan van alle ſoodanige actien,
,, ende pretenſien als ons, in onſe voorſz.
,, qualiteyt, uyt krachte van de voorſz.
,, teſtamentaire diſpoſitie van Charles
,, Tevel, ten laſten van den boedel van
,, den meergeſyden Charles Tevel eenig-
,, ſints te pretendeeren, en te eyſſen
,, hebben, ofte ſuſtineeren ſoude kon-
,, nen, als aangeſien ende ondervonden
,, hebbende, dat de laſten dewelke den
,, voornoemden Charles Tevel op zy-
,, nen boedel heeft gelegt, veel meerder
,, imporeeren, ende bedragen als de
,, goederen, en effecten tot onderhoud
,, van de Conventualen, reparatien aan
,, 't voorſz. Hoffgen, en andere requi-
,, ſiten by de teſtamentaire diſpoſitie
,, van den voornoemden Charles Tevel
,, geordonneert jaarlykx rendeeren kon-
,, nen, beloovende over ſulx de voor-
,, noemde Heeren Jacob Vromans; ende
,, Adriaan van Aſſendelft, in hare voorſz.
,, qualiteyt, noch hare Succesſeurs,
,, oyt, nochte oyt, om eenigen ſtaat
,, ende inventary van den boedel, ende
,, goederen van gemelte Charles Te-
,, vel, item, eenige reekeninge, nog
,, herreekening, off yetwes anders,
,, wat het ook ſoude mogen weſen,
,, meerder moeijelyk noch laſtig te val-
,, len, directelyk, nochte indirectelyk,
,, in rechten noch daar buyten; in geen-
,, derley manieren; onder verband van
,, de goederen van onſen armen; ſub-
,, mitteerende deſelve 't verband ende
,, executie van allen 's Heeren rechten,
,, ende Rechteren, ende ſpecialyk den
,, Ed. Hove van Holland.

,, t' Oirkonden geteykend binnen
,, Leyden den 30^en^. April 1691.

,, *Was geteekent*,

Cornelis Haasverberg, Claes van Nattenhoven, Adriaan van der Camer, J. Hollebeeck, Jacobus Arxhoeck, J. Boekweyt, P. van Grieken, Quiryn Raven, J. v. Hoogmade, Jan Douw, J. L. van Overmeer, & J. v. Rhyn.

Accordeert met zyn principaal; By my tot Leyden reſiderende Joh. den Blaeuwen; Not^s^. Pub.

Uit de geauthentiſeerde Copie Van den Wel Ed. Heere Mr. Nicolaas van Banchem, Veertig in Raade der Stad Leyden.

De Diaconen van de Walſche Gemeente bevryen, uit hoofde van de reſolutie der Heeren van den Gerechte der Stad Leyden, de Heere Regenten van Tevels Hofje, van alle aanſpraak die zy zouden konnen maaken wegens het teſtament van Charles Tevel.

,, Wy ondergeſchreeven Diaconnen
,, van de Walſche Gemeente
,, binnen Leyden, verklaren [*als in 't*
,, *voorgaande ſtuk*] d' Heer Jacob Vro-
,, mans, Regerent Burgemeeſter, ende d'
,, Heer Adriaan van Aſſendelft, beyde in
,, qualite als Regenten van 't Tevels Hoff,
,, te quiteeren, ende dienvolgende aff te
,, ſtaan van alle ſoodanige actien, ende
,, pretenſien als ons in onſe voorſz. quali-
,, teyt uyt krachte van de voorſz. teſ-
,, tamentaire diſpoſitie van Charles Te-
,, vel ten laſten van den boedel van den
,, meergeſeyden Charles Tevel; eenig-
,, ſints te pretendeeren, ende te eyſſen
,, hebben, ofte ſuſtineeren ſouden kon-
,, nen, als geſien, ende ondervonden
,, hebbende, dat de laſten dewelke de
,, voornoemde Charles Tevel op zynen
,, boedel heeft gelegt veel meerder im-
,, porteeren, ende bedragen, als de goe-
,, deren, en effecten tot onderhoud van
,, de Conventualen, reparatien, aan 't
,, voorſz. Hoffgen, en andere requiſiten
,, by de teſtamentaire diſpoſitie van den
,, voornoemden Charles Tevel geordon-
,, neert, jaarlykx rendeeren konnen;
,, Beloovende over ſulx de voornoemde
,, Heeren, Jacob Vromans, ende Adri-
,, aan van Aſſendelft in hare voorſz.
,, qualiteyt, noch hare Succesſeurs, oyt,
,, nochte oyt, om eenigen Staat ende
,, In-

„ Inventaris van den boedel, ende goe-
„ deren, van gemelte Charles Tevel,
„ item, eenige reekeninge, noch her-
„ rekening, off yetwes anders, wat het
„ ook soude mogen wesen, meerder
„ moeijelyk, noch lastig te vallen, di-
„ rectelyk nochte indirectelyk, in rech-
„ ten, noch daar buyten, in geenderley
„ manieren, onder verband van de goe-
„ deren van onsen armen, submitteeren-
„ de deselve 't verband ende executie
„ van allen 's Heeren rechten, ende
„ Rechteren, ende specialyk den Ed.
„ Hove van Holland.

„ t' Oirkonden geteykend binnen
„ Leyden den 2en. Mey 1691.

Was geteykend,

Drolenvaux, Arent Musquetier, J. Pirot, J. de Plancque, Claude Fremeaux, Jacobus Molinet, Pieter Empies, Daniel Hacker, Francoys Moyaart, ende Boudewyn del Court.

Accordeert met zyn principaal, by my tot Leyden residerende Joh. den Blaeuwen, Nots. Pub.

Uit de geauthentiseerde Copie van den Wel Ed. Heere Mr. Nicolaas van Banchem, Veertig in Raade der Stad Leyden.

In het volbrengen van den uitterſten wille deezer gebroeders en het bouwen van de twintig huisjes, en eene kamer voor de Beſtierders, heeft men boven een fraaijen ingang, ter gedachteniſſe van de Stichters, deeze letters doen ſtellen:

TEVELENS HOF,
DOEN BOUWEN DOOR
JACOB EN CHARLES THEVEL.

De beſtiering van deezen Hof ende ſaamenwooning, ſtaat aan de twee volgende Regenten:

Mr. Nicolaas van Banchem, Veertig in Raade; en
Barthout Adriaan van Aſſendelft, Veertig in Raade, en Schout van Stompwyk.

Stichting van het Hofje, genaamd de Hoekſteen, door de Vlaamſche Doopsgezinden, aan de Zuidzyde van het Levendeel, heeft zeſtien huisjes.

„ Den 22. September 1660. hebben
„ Cryn . . . Caluaert en Abra-
„ ham van Limburch, als Opsienders
„ van de Menoniste Gemeynte, die men
„ de Vlamingen noempt, by opdragt
„ van de Regeerders der Stad Leyden
„ ontfangen een partye ledig erve enz.
„ gelegen tusschen 't Levendael, de
„ Kraeyerstraet en de Gorststraet, groot
„ zevenentsestich roeden, om seventig
„ gulden grondrenten, af te lossen met
„ veertienhonderd guldens van XL. gro-
„ ten het stuk.

Van den Heere François Oosterwyk. Uit den Opdrachtbrief.

Op deeze wyze den eigendom van den grond, en 't gene 'er reeds op getimmerd was, verkreegen hebbende, ontbrak hen nog de vryheid van Accyzen, die door andere Aalmoeshuizen genooten wierden: des de gemelde Opziender zich aan de Heeren van den Gerechte vervoegden met het volgende ſmeekſchrift.

„ Aen de Achtbare Heeren my-
„ ne E. E. Heeren die van den
„ Gerechte der Stadt Leyden.

„ Geven reverentelic te kennen de
„ Opsienders van de Vlaemsche
„ Gemeente, hare vergaderplaets hou-
„ dende in de Bogaertsteech alhier, hoe
„ dat sy Supplianten op 't Nieuwe Le-
„ vendael, op den houc van de Craei-
„ jerstraat binnen deser Stede, hebben
„ doen bouwen een Hoffgen, genaemt
„ Den Houcksteen, versien van sestien
„ bequame Wooningen, om by eerlicke
„ arme oude, oft gebreckige persoo-
„ nen, die uyt armoede tot laste van
„ den armen moeten werden onderhou-
„ den, voor niet bewoont te werden.
„ dat mede zy Supplianten bericht wer-
„ den, dat diergelycke andere Hoffgens,
„ oft Huysen van de aelmoessen levende,
„ binnen deser Stadt, verleent ende toe-
„ gestaen syn vrydomme van alle Ex-
„ cysen, van 't geene haer ter slete oft

,, consumtie, tot onderhout, en by le-
,, vinge, wert uytgereyct, op dat de
,, Arme ende behouftige persoonen daer-
,, inne wonende, dies te beter souden
,, mogen leven, ende onderhouden, en-
,, de by gevolge de gemeene armen te
,, meerder ontlast werden. Soo keren
,, sy suppliantenhaer selven tot u Achtb.
,, seer ootmoedich biddende, ende ver-
,, souckende by desen, dat u Achtb.
,, haer Suppliantenmede gelycke vry-
,, dommen van excysen, als andere Hoff-
,, gens binnen deser Stede, believen te
,, verleenen ende consenteeren.

,, 't Welc doende &c.

,, *Was geappostilleerd,*

,, Die van de Gerechte der Stadt
,, Leyden hebben aen de Suppliantenvergunt gelycke vrydomme van deser
,, Stede excysen van alle excysbaere
,, waeren, dewelcke by de Supplianten
,, in aelmisse, aen de personen uyt ael-
,, misse, in 't Hoffge, hier nevens ge-
,, melt, sullen woonen, sullen werden
,, uytgedeylt, en van geen andere; als
,, andere Hoffgens syn genietende, in
,, te gaen met de respective eerste ver-
,, pachtingen.

,, Actum den XI[en]. November
,, XVI[C]. festich.

,, My jegenwoordich,

,, *En was getekend*

G. v. Hoogheveen.

Uit het Origineele request.

Memorie, of Requeste, gepresenteerd aan Haar Ed. Groot Agtb. d'Heeren Burgemeestren binnen Leyden, in den jaaren 1749. raakende de Vrydomme van alle Excynsen en Inpositien.

,, Om te gehoorzaamen aan de Or-
,, dres van hun Ed. Groot Agt-
,, baare d'Heeren Burgemeestren der
,, Stad Leyden.

,, Geeven reverentelyk te kennen de
,, Regenten van 't Hoffie den Houck-
,, steen, dat het selve is gestigt door de
,, Doopsgezinde Gemeente binnen Ley-
,, den in den jaare 1660., in welk jaar
,, hun goedgunstig vergund is Vry-
,, dom van alle excynsen by requeste
,, voor dit Hoffie verzogt, en geappos-
,, tilleert, door de Ed. Groot Agtbaa-
,, re Heeren die van de Geregte der
,, Stad Leyden, op den 11[en]. Novembr.
,, 1660. Dat wyders de Doopsgezinde
,, Gemeente binnen Leyden, by Oc-
,, trooy, van haar Ed. Groot Moogen-
,, de, de Heeren Staaten van Holland
,, en Westvriesland, op den XXII[en].
,, Maart 1686. goedgunstig heeft ver-
,, kreegen Vrydom van inpositien van
,, alles het geen zy om Gods wil, aan
,, de behoeftigen onder hun zouden uyt-
,, deelen, met verklaaring van hun Gods-
,, huys, en Collegie, te houden voor zo-
,, daanig een Godshuys en Collegie, als
,, in de respective ordonnantie op de in-
,, posten van consumptie, onder benaa-
,, ming van Godshuyzen en publique
,, Collegien begrepen zyn. Dat zee-
,, dert, en nog heeden, de gemelde
,, Doopsgezinde Gemeente dit hun
,, Hoffie den Houksteen hebben ge-
,, bruykt, en ōok nog heeden gebruy-
,, ken ten behoeven van Weduwen, en
,, Weezen, en andre behoeftige perzoo-
,, nen onder hun, geheel en al suyver-
,, lyk om Gods wil. Dat de Regen-
,, ten jaarlyks worden aangesteld, uyt
,, hunne Armbezorgers, die ook jaar-
,, lyks, aan 't volle Collegie van de
,, Doopsgezinde reekening doen, en de
,, gelden voor de preuven en reparatien,
,, tot onderhoud uytgeschooten, uyt
,, hun Armeas, te rug ontfangen; waar-
,, om zy dan, ingevolge van dit alles,
,, voor hun arm effect, het Hoffie den
,, Houcksteen, tzederd den jaaren 1660.
,, hebben genooten Vrydom van allen
,, Excynsen, en zederd den jaaren 1686.
,, meede vrydom van alle inpositien.
,, Waar voor de Supplianten onderdaa-
,, nig hunne schuldige dankbaarheid, by
,, herhaalinge vernieuwen en betuygen;
,, kunnende geensints twyffelen, of zul-
,, len by hun oude verkreegene privi-
,, legien goedgunstig worden gemain-
,, tineerd.

In de voorgevel en boven den Ingang van dit gebouw, is het volgende opschrift te leezen:

DE HOEKSTEEN.

DE STEEN, DIEN DE BOUWLIEDEN VERWURPEN HEBBEN, IS GEWORDEN TOT EEN HOOFT DES HOEKS. PSALM 118. VERS 20.

De Vlaamsche Doopsgezinden, sedert de

de ftichting van het gemelde Aalmoeshuis, met de Waterlandfche vereenigd zynde, wordt het zelve door de Leden van die vereenigde Gemeente beftierd, en zyn in deezen tyd de volgende Regenten:

François Oofterwyk.
Hendrik van Heukelom.
Ifaac de Schregel.

Stichting van het Hofje van Anthonis Jacobs van der Schacht op de Middelftegraft.

„ In den jaere nae de geboorte onfes „ eenigen Heylandts ende Saligmaeckers Jefu Chrifti XVI^C. vierenfestich, op den vierentwintigften dach „ in Septembri, des naemiddachs de „ klocke omtrent twee uyren, compareerde voor my Dirck Traudenius, „ Notaris Publyck, by den Hove van „ Hollandt op de nominatie van die van „ de Gerechte der Stadt Leyden geadmitteert, binnen derfelver Stede refiderende, ter præfentie van de nagenoemde getuygen, de eerfame Anthonis Jacobs van der Schacht, Winckelier, ende Naftelingmaecker, wonende alhier ter Stede aen den Nieuwenrhyn, my Notaris wel bekent, „ gefont van lichame ende oordeel, foo „ uytwendich blycken mochte. Verclarende, dat hy ten opfigte van de „ feekerheyt des doots, ende d'onbekende tydt, off uyre van dien, goedgevonden hadde op nieuw teftamentairlycken te disponeren, van de tydlycke goederen by hem achtertelaten, „ ende dat hy dienvolgende met revocatie ende annulatie, van alle voorgaende teftamenten, codicillen, ende „ andere maeckingen by hem, voor defen, in eniger manieren gepaffeert, „ wilde, begeerde, ende ordonneerden, „ dat met den eerfte ende bequaemfte „ gelegentheydt, nae fyn overlyden by „ de Executeurs van defen fyne uyterfte wille, hier nae genoemt, ter plactfe daer het defelve goetvinden fullen, „ uyt fyne Teftateurs achter te laten „ goederen, gefticht werden fal een „ Hofgen, Convent, oft Vergaderinge „ van twaelff bequame huysgens, dewelcke euwiglyck om aelmoefe bewoont werden fullen, by twaelff paer „ menfchen, echte mannen en vrouwen, „ alle oudt over de veertich jaeren, als „ elck paer echte luyden in een huysgen, daer inne vooralle andere geprefereert fullen werden, de geene die „ zullen wefen van den bloede, ofte „ geflagte van hem Teftateur, of taan „ fyne overledene huysvrouwe, Neeltgen, Cornelis dochter van der Coop, „ ende na dezelve, de gene, die in 't „ Armen Weeshuys alhier onderhouden „ geweeft fullen fyn. Des is fyne Teftateurs meyninge ende expres begeren, dat foo wel de gene, die in 't „ voorfz. Weeshuys onderhouden fullen zyn, als alle andere hem Teftateur vreemdt zynde, fullen moeten „ wefen Ledenmaten van de Nederduytfche Gereformeerde Kercke binnen „ defe Stadt: ende of 't faecke waere, „ dat Man ofte Vrouwe quam te fterven, fal de langftlevende van beyden „ in 't felve huysgen blyven woonen, „ ende middellertydt halve prove genieten, ter tydt ende wylen toe weder „ een man offte vrouw, in een ander „ huysgen fal komen te fterven, als „ wanneer twee Weduwenaren, ofte „ twee Weduwen, by den anderen in „ een huysgen woonen fullen, ende alsdan te famen weder gehele prove genieten, 't welcke van tydt tot tydt „ alfoo fal werden gecontinueert, ende „ onderhouden; edoch, dit alles met „ ende onder expres voorbeding, ende verclaringe, dat aen ende ten behoeve van 't voorfeyde Hofge, of „ Convent, komen, ende erflyck blyven zal, alle 't gene by de Conventualen van dien daerinne gebracht, ende metter doodt ontruymt fal werden.

„ Wilt, begeert, ende ordonneert „ wyders hy Teftateur, dat de innekomften ende vrugten van alle fyne „ verdere overfchietende goederen, zoo „ roerende, als onroerende, gene uytgefondert, tot wat plaetfe die gelegen, ende van wat natuur die fouden „ mogen zyn, jaerlyx ten euwigen dage geëmploijeert, ende bekeert fullen werden, tot kopinge van mondkoften, ende andere noodtfaecklyckheden, voor zoo verre defelve vruchten fullen kunnen ftrecken, tot behouff van de gene die in 't voorgemelte

„ melte Hoffgen wonachtig ende aldaer
„ [illegible]ventuariſſen zyn ſullen, als verſtaen-
„ de hy [illegible]eſtateur, dat het Capitael ſy-
„ ner gemelde goederen geenſints ver-
„ mindert ſal mogen werden, zuiende
„ [illegible] wes uyt de voorſchr. en [illegible]
„ ten, ende [illegible]ſſen, ſal werden
„ [illegible], by [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible] tyden, als de Regenten [illegible]
„ der tyt goedvinden ſullen. Verclae-
„ rende hy Teſtateur deſelve Regenten
„ in een naeme ende tot behouf van 't
„ voorſz. Hofgen, ende de Conven-
„ tualen van dien, tot ſyne univerſele
„ en al gehele erfgenamen te maecken,
„ noemen, ende te inſtitueren by de-
„ ſen, enz.

„ In 't verder heeft hy Teſtateur tot
„ Executeurs van deſe ſyne jegenwoor-
„ dige uyterſte wille, ende mede tot
„ Regenten van het Hofgen, Convent,
„ of Vergaderinge, in achtervolgh van
„ [illegible] jegenwoordige diſpoſitie, te
„ ſtichten, mitsgaders tot abſolute
„ Voogden over ſyn Teſtateurs Lega-
„ tariſſen, die minderjarich ſoude mo-
„ gen zyn, of toeſicht van node heb-
„ ben, met excuſatie, ontlaſtinge, en-
„ de [illegible] van alle Overheden, Wees-
„ meeſteren, [illegible] ren, dien des
„ [illegible] aengaen, verſocht, ge-
„ [illegible], gecommitteert, ſulx hy doet
„ by deſen d'Eerſame Joannes [illegible],
„ Mr. Jacob [illegible], Jan [illegible],
„ en Huych Jans van Soeſt, [illegible]
„ vende, ende verleenende [illegible]
„ komen laſt, macht, ende authoriteyt.
„ Eerſt, omme terſtont na zyne Teſta-
„ teurs overlyden t'[illegible] in-
„ ne te treden, ende de begraefeniſſe
„ van ſyn lichaem ter eere te verſorgen,
„ de goederen ſynes boedels onder be-
„ hoorlycken inventaris, te aenvaerden:
„ dezelve te regeeren, te adminiſtree-
„ ren, ende te beneficieren; oock ſoo
„ wel de inmeublen als meublen, 't zy
„ openbaerlyck, off uitterhandt, te mo-
„ gen verkoopen, opdraegen ende trans-
„ porteren, in ſodanige manieren als ſy
„ [illegible] ende oirbaer achten ſullen, uyt-
„ geſondert alleenlyck ſyn Teſtateurs
„ graffſtede, leggende op 't Choor in
„ de Pieſterskercke alhier, dewelcke hy
„ wilt, ende ordonneert, dat in twin-
„ tich jaren, na ſyn overlyden, niet zal
„ mogen werden verkoft off vervreemt,
„ in gener maenieren.

„ Wyders omme 't meergemelte Con-
„ vent, off Hofgen, als Meeſteren,
„ ende Regenten van 't ſelve te beſtuu-
„ ren, ende te onderhouden, mitsga-
„ ders ſorge te dragen, dat zyne Tefta-
„ teurs goede meyninge, ende intentie
„ wel naergekomen ende geachtervolgt
„ werden, gelyck vroome Executeurs
„ ende Meeſteren, off Regenten van
„ Godtshuyſen ſchuldich ende verplicht
„ zyn te doen: met verdre laſt ende
„ commiſſe den voornoemden Execu-
„ teurs, Regenten, ende Voogden mits-
„ deſen verleent, van dat deſelve by
„ overlyden onwillicheyt, off ombe-
„ quaemheyt, van iemant van hen, een
„ ander bequaem perſoon, in des affly-
„ viges, onwilliges, off ombequaem
„ gewordens plaetſe ſullen moeten ſur-
„ rogeren ende verkieſen, ende dat het
„ ſelve, by verder ſterven, van tyt tot
„ tyt ſal werden gecontinueert.

„ Eyndelycken heeft hy Comparant,
„ ende Teſtateur, aen ſich behouden,
„ ende gereſerveert, de macht ende vry-
„ heyt, omme by geteyckende acte,
„ onder ſyne handt, off ſyne ſimpele
„ aenteyckeninge, oock mondelingh
„ voor twee off meer gelooffwaerdige
„ getuygen, nae deſen te legateren, te
„ maecken, ende te ordonneren, 't ge-
„ ne hy ſoude mogen goedtvinden.

„ Begerende dat alle het ſelve ſoude
„ nich gehouden ende geachtervolgt
„ werden zal, als off het hierinne van
„ woorde te woorde vervattet en begre-
„ pen ware. Ende dit alles om ſonder-
„ linge redenen ende inſigten, hem Tes-
„ tateur daer toe bewegende. Waer-
„ mede hy Comparant ende Teſtant ſich
„ in leven ende ſterven, beveelende in
„ de grondelooſe genade ende barmher-
„ ticheyt van Godt Almachtich, ende
„ ſyn lichaem, na de doot, de aerde,
„ met eerlycke begravinge. Verclaer-
„ de 't gene voorſchreven ſtaet, te we-
„ ſen ſyn teſtament, ende uyterſte wil-
„ le, by hem welbedachtelycken ende
„ met vryen onbedwongen ghemoede
„ geordonneert, begeerende dat het zel-
„ ve plaetſe grypen, ende effect ſorte-
„ ren ſal, 't ſy als teſtament ſolemneel,
„ Codicille off andere maeckinge in de
„ beſte forme. Ende verſochte voorts
„ hier aff by my Notaris gemaeckt en-
„ de geexpedieert te werden, een, off
„ meer openbare inſtrumenten.

„ Aldus gedaen ende gepaſſeert bin-
„ nen Leyden, ten bywesen van
„ Engel Brieff van Haeſtenraet,
„ en Johan de Holſt, als getuy-
„ gen,

„ gen, beneffens my Notaris den
„ deesen gerequireert.

„ *Laeger staet*,

„ 't Welck ick affirmeere met my-
„ ne gewoonlycke onderteyc-
„ keninge, ende Notariaet se-
„ gel, hier onder ende nevens
„ gestelt, ende gedruckt re-
„ spective.

„ *Is onderteyckent*,

D. Traudenius
Not^s. Publ.

„ Hebbende op 't spatium ge-
„ druckt een root wassen ze-
„ gel, overdeckt met een
„ wit papiere ruyt.

„ Vergeleecken, ende gelyc-
„ matich bevonden mette
„ origineele, in dato, en
„ geteyckent als vooren,
„ huyden desen VI^en. Fe-
„ bruary 1670.

„ By my tot Leyden re-
„ siderende

J. van der Eycke
Not^s. Publ. 1670.

Uit de Geauthentiseerde Copie, van van Heere N. N.

NB. Anthonis, Jacobsz. van der Schacht was in 't Weeshuis deezer Stad opgevoed.

Dit Hofje wordt tegenwoordig bestierd door de naest gemelde Regenten:

Mr. Daniel van Alphen, Heere van Achtienhoven en den Bos, Griffier.
Mr. Nicolaas van Banchem, Veertig in Raade.
Mr. Nicolaas van Leeuwen, Secretaris van de Vierschaar der Universiteit.
Mr. Nicolaas van Alphen, Schepen.

Fondatie van het Hofje, genaamd Joost Fransen van der Lindens poort, op de Marendorpsch achtergraft.

„ In den naame Godes. By den in-
„ houden van desen jegenwoordi-
„ gen openbaren instrumente zy yder
„ een diend behoord kennelyk, dat in
„ den jare na de geboorte onses Heeren en-
„ de Zaligmakers Jesu Christi 1668. in
„ de maend van September op den eer-
„ sten dag derzelver maand, des avonds
„ de klokke omtrent negen uren, voor
„ my Nicolaes Paets Notaris Publyk
„ by den Hove van Holland, op de no-
„ minatie van de Ed. Agtb. Heeren die
„ van de Geregte der Stad Leyden ge-
„ admitteert, binnen dezelve Stede re-
„ siderende, en voor de getuygen na-
„ genoemt, in eygener persoon geko-
„ men en gecompareert is de eerzame
„ Joost Franszoon van der Linden, wo-
„ nende binnen dezer Stad Leyden, my
„ Notario zeer wel bekend, wezende
„ ziek van lighame, te bedde leggende,
„ dog zyne redenen, memorie, ende ver-
„ stand wel hebbende, ende gebruykende,
„ zoo uitwendig bleek, dewelke ver-
„ klaerde, dat hy agt nemende op de
„ algemene zwak- ende broosheyd van
„ 't leven der menschen op dezer aer-
„ de, de zekerheyd des doods, en de
„ onzekerheyd van de tyd en uire van
„ dien, goed gevonden hadde, om de
„ onzekere uere des doods voor te ko-
„ men, te maken zyn testament en uit-
„ terste wille, terwyle hy zulks, door
„ Gods genade magtig was, doende 't
„ zelve zoo hy opentlyk verklaerde met
„ goede voorzien, wel bedagt, ende be-
„ raden wesende, ende zulks met en uit
„ zyn eygen vrye wille ende gemoed,
„ zonder daer toe by ymand ter wereld
„ geinduceert, gepersuadeert, of mis-
„ leyd te zyn: des hy alvorens bevelen-
„ de zyne onsterfelyke ziele in de barm-
„ hertigheyd Godes Almagtig, zyn
„ Schepper ende Zaligmaker, ende zyn
„ doode lighaem de aerde met een eer-
„ lyke begravenisse.

„ Verklaerde eerstelyk te revoceeren,
„ casseren, dood, ende te niet te doen
„ alle zodanige testamenten, of andere
„ uitterste willen, als hy Comparant
„ voor date deses gemaekt, of gepas-
„ seert zoude mogen hebben, ende by
„ desen weder op niews disponerende,
„ verklaerde hy Comparant te maken,
„ bespreken, en te legateren, gelyk hy
„ maekt, bespreekt, en legateert by de-
„ sen

„ sen aen de eerbare Maria van der Lin-
„ den, zyn Comparants Nigte, huys-
„ vrouwe van Dirk Govertszoon van
„ Dorp, ofte by haer voorsterven, de
„ voornoemde Dirk Govertszoon haer
„ Man, alle dehuyskens ende hare erven,
„ die hy te stant hebbende is, staende en-
„ de gelegen binnen deser Stede in zekere
„ poorte uitkomende op de Marendorpse
„ agtergraft, ende dat voor, en in plaet-
„ se van 't geene de voornoemde zyne
„ Nigte in zyne testants na te latene
„ goederen zoude competeren met dese
„ last, en onder expresse conditie, dat
„ de voornoemde huyskens ende hare
„ erven eewiglyk by arme luyden, voor
„ niet, en zonder huer daer voor te ge-
„ ven, zullen moeten werden bewoond,
„ zulks dat zy Maria van der Linden,
„ of by haer voor overlyden de voor-
„ noemde hare man, en by aflyvigheid
„ van haer beyden, deszelfs erfgenamen
„ in der tyd de voorsz. huyskens, ende
„ hare erven, niet zullen mogen ver-
„ hueren om geld, maer dezelve eewig-
„ lyk, als vooren is gezeid, zullen moe-
„ ten laten bewonen by eerlyke arme
„ luyden, die 't haer zal believen, en
„ dat voor niet, en zonder eenige de
„ minste huere van te mogen trekken,
„ als zulks expresselyk begerende ende
„ ordonnerende by desen.

„ Ende belangende alle zyne verdere
„ en andere goedere die boven zyne las-
„ ten, doodschulden, en de begravenis
„ kosten metter dood nog zal na laten,
„ en zullen komen over te schieten, daer
„ inne verklaerde hy testant tot zyne
„ erfgenamen te maken, noemen, stel-
„ len, ende institueren, gelyk hy daer
„ toe maekt, noemt, stelt, ende insti-
„ tueert by desen de eerzame Frans van
„ der Linden, ende Bernardus van der
„ Linden, zyne testants broederszoo-
„ nen, mitsgaders Evert Hendrikszoon
„ van Leewen, wonende tot Voorscho-
„ ten, zyne zal. zusterszoon, zyne Ne-
„ ven, yder van dien voor een geregt
„ derdepart, en by voor overlyden van
„ eenige [nalatende descendenten] dezel-
„ ve descendenten, by representatie, in
„ hare voorgestorvene Vaders plaetse.

„ 't Gene voorsz. staet, zeyde ende
„ verklaarde hy testant te wezen zyne
„ laetste en uitterste wille, die hy wil-
„ de ende begeerde, daer vooren ge-
„ houden, agtervolge, en nagekomen
„ te werden, ende zullen valideren en
„ volkomen effect sorteren, 't zy als
„ testament, Codicil, gifte onder den
„ levenden, of uit zake des doods, zoe
„ 't zelve allerbest en kragtigste zal
„ konnen ende mogen bestaen, en plaets
„ grypen niet tegenstaende eenige de-
„ fecten of omissien, en zonder alle be-
„ let van dien verzogte voorts dat hier
„ van kennisse gedragen, en by my No-
„ taris gemaekt ende gelevert te wer-
„ den een of meer Instrumenten in
„ forma.

„ Aldus gedaen en by den Com-
„ parant, na duydelyke en per-
„ fecte voorlezinge gepasseert en
„ verleden ten dage, maend,
„ jare, en uere voorsz. binnen
„ Leyden, ten huyze van de
„ voornoemde Dirk Goverts-
„ zoon van Dorp staende op de
„ oude Cingel, present Barent
„ Barentzoon, en Jan Harmansz.
„ goede bekende van de com-
„ parant, als getuygen van ge-
„ love, hier toe beneffens my
„ Notaris verzogt ende overge-
„ roepen, hebbende de compa-
„ rant beneffens my Notaris,
„ en de voorsz. getuygen de mi-
„ nute van desen ten prothocolle
„ myns Notaris berustende, on-
„ derteykent.

Ex MS.

De regeering van dit Hofje staat aan deeze volgende Regenten:

D°. Jacobus Krighout.
Pieter van der Eyk.
Cornelis Voegen.

Stichting van St. Jacobs Hof, op de Koepoortsgraft, door Gommarus van Crayenbosch. voor Roomsgezinden persoonen.

„ By den inhouden van desen jegen-
„ woordigen openbaren instrumen-
„ te sy kundich ende kennelyk eenen
„ ygelyken, die 't behoort, dat in den
„ jare na de geboorte onses Heere en
„ Salichmaker Jesu Christi duysent ses-
„ honderd twee en seventich, in den
„ maend van Juny, op den negenden
„ dach

„ dach der selver maend, des namiddags de klokke ontrent half twee uiren, voor my Cornelis de Haes, Notaris Publyk, by den Hove van Hollandt, op de nominatie van de E. Heeren, die van den Gerechte der Stad Leyden, geadmitteert, en voor de na beschreve getuigen, in eigener persoon gekomen en verschenen is de eersaeme GOMMARUS VAN CRAYENBOSCH, woonende aen de Hoogstraet binnen deser Stede, my Notario wel bekend, wesende kloek, en gesond van lichaem, gaende en staende, syn reden, memorie, en verstand wel hebbende, so my Notario, en Getuigen opentlyk bleek. Dewelke verklaerde, dat hy reguard was nemende op algemene swakheden, en broosheden der nature op deser aerde, die als schaduwe wechvliegen, vergankelyk, en de algemeine schulden van dien [namentlyk den dood] wel ten allersekersten onderworpen is, en ter contrarie niet onsekerder dan den tyd, en uire van dien: willende daeromme deselve onsekere uire des doods prævenieren, ende voorkomen met dispositie testamentair, en sulks niet van dese wereld scheiden, sonder alvorens van syne tydelyke goederen gedisponeert te hebben, doende al 't selve [so hy opentlyk verklaerde] met syn vry gemoed, en wil, sonder van ymand ter wereld daer toe misleid ende gepersuadeert te syn, ofte misleidt: bevelende eerst, en alvorens, syne onsterfelyke siele in de oneindelyk genadige, en barmhertige handen Gods Almachtich, synen Hemelschen Vader, en syn lichaem de aerde met een eerlyke begrafenis.

„ Eerstelyk, verklaerde Hy Testateur te revoceren, casseren, dood en te niet te doen alle voorgaende testamenten, Codicillen, en gelyke makingen, by hem Comparant voor dato deses gepasseert; als alle deselve, ende elk van dien wel expresselyk revocerende casserende, dodende, ende vernietigende by desen, ende sulks op nieuws disponerende verclaerde, by aldien Hy Testateur ongetrouwt, sonder wettich kind, kinderen en verdere descendenten natelaten, deser wereld mocht komen te overlyden, in dien gevalle, maer anders niet:

„ Eerst te Legateren, te maeken, en te bespreken, soo als hy doet by desen aen &c. &c.

Hier volgden, verscheide makingen aen besondere personen, het Hofje niet rakende.

„ Legateert noch de Testateur aen Cornelis van de Velde, soon van Joris van de Velde, welk kind de Testateur ten doop geheven heeft, het jaerlyksch inkomen, ofte de huir van syne Testateurs huisinge, staende, ende gelegen binnen der Stede op de Hoogstraet, ontrent de Sint Jansbrugge, genaemt Sint Jan, mits dat van de selvige huire de voornoemde huisinge eerst en voor al gehouden sal werden in behoorlyke reparatie, ende mede betaelt sal moeten werden de Verpondinge, ende alle andere lasten, alrede op deselvige huisinge gestelt, ofte namaels noch te stellen, en ommetestaen, ende sal de eigendom van de voornoemde huisinge komen aen de kinderen en verdere afkomelinge van de voornoemde Cornelis van de Velde, by repræsentatie in haer luider Ouders plaetse met sulken verstande nochtans, dat de huirpenningen by de hier na te noemen Voogden, ten meesten nut, en oirbaer van 't voorschreve kint, op intrest sullen moeten belegt, ter tyd en wyle toe, dat de voorschreve Cornelis van de Velde gekomen sal syn tot syn mondige jaren, huwelyken, ofte anderen geapprobeerden state, als wanneer, ende eerder niet, hem deselvige huirpenningen met den aenwas van dien volgen sal. Maer, soo 't geviel, dat de voornoemde Cornelis van de Velde, deser wereld mocht komen te overlyden, beneden den ouderdom van vyfentwintich jaren, sonder wettige, levende, blykende geboorte na te laten, dat als dan deselvige huirpenningen, en aenwas van dien, sonder aftrek van alle portien, in rechten bekent, [die hy Testateur expresselyk verbiedende is by desen,] komen sal moeten, te weten, de opgelope huirpenningen aen Jacobus van de Velde, des voorschreven Cornelis van de Veldens broeder: als mede, dat in 't selve cas [maer anders niet] de verdere huirpenningen, die, gedurende het leven van den selven Jacobus van de Velde, sullen komen te verschynen, mede by hem getrocken, en genoten sullen worden, afgaende mede, als dan, alle de lasten, die wegens de voornoemde huisinge sullen

„ komen te vallen; ende na het overlyden
„ van deselve Jacobus van de Velde,
„ wilt hy Comparant, en testant, dat
„ de eygendom van de voorgemelde hui-
„ singe, in dat cas, komen sal ten be-
„ hoeve van de Conventualen van syn
„ hier na te noemen, en te stichten Hof,
„ en geinstitueerde erfgenaemen by de-
„ sen, haer daerinne substituerende by
„ desen.

Legateert noch &c. &c.
Hier volgen noch twee Legaten aen besondere gemaekt;
En dan,

„ Ende wat aengaet alle de verdere
„ goederen, actien, en crediten, geld,
„ gout, silver gemunt ofte ongemunt, ge-
„ ne goederen ter wereld uitgeseit, die Hy
„ Testateur metter dood ontruimen,
„ ende achterlaten sal, daer inne ver-
„ klaerde hy Comparant tot syn al ge-
„ hele Erfgenaemen te stellen, noemen,
„ ende institueren, gelyk hy doet by
„ desen, het navolgende te stichten Hof,
„ 't welke hy begeert, dat [gelyk syn
„ Vaders naem was] genaemt sal wer-
„ den Sint Jacobs Hof, mitsgaders bin-
„ nen dese Stad Leiden, binnen den tyd
„ van dry, ofte vier jaren, na syn Tes-
„ tateurs overlyden, opgericht, ende
„ gefundeert sal werden, en bestaen sal
„ [indien de boedel sulks mag lyden,
„ en dat het selve by syn na te noemen
„ Regenten goedgekeurt werdt,] in
„ twaelff besondere bequame woonhuis-
„ jes, en daerenboven in een kamer ten
„ dienste, ende gerieve van de Regen-
„ ten van dien, en dat deselve huiskens
„ by eerlyke deugdsame, en geschikte
„ oude manspersonen, en getrouwde
„ mannen met haer vrouwen, of by af-
„ lyvicheid van een manspersoon in een
„ huysje, als dan by twee vrouwe te
„ samen in 't selve huisje sal werden
„ bewoont, sonder enige huishuer daar
„ voor te betalen, ende sulks om Niet,
„ en om Gods wil.

„ Willende voorts de Testateur, dat
„ het jaerlyks inkomen van 't gene van
„ de geinstitueerde goederen, boven de
„ timmeragie, stichtinge van 't voor-
„ noemde, ende de jaerlyksche repara-
„ tie, als ook melioratie van dien, sal
„ komen over te schieten, ter discretie
„ van de Regenten, in eetwaren, lyf-
„ behoeftens, en andere noodwendiche-
„ den, ofte ook aen geld onder de in-
„ woonderen van 't voorschreve Hof sal
„ werden verdeelt, sonder dat de per-
„ sonen, die in 't selve in t'eniger tyde
„ sullen wonen, de Heren Regenten
„ van dien, tot iets te geven sullen
„ mogen constringeren, ofte klagen,
„ dat de een van haer bewoonders meer-
„ der, als d'ander soude mogen gegeven
„ werden, also hy Testateur de dispo-
„ site van 't voorschreve Hof, en het
„ inkomen van dien, ganschelyk be-
„ trouwt, ende beveelt deselve Regen-
„ ten: gelyk Hy mede by desen, den
„ selven Regenten verleent absolute
„ macht, om voor eerst ende daer na,
„ de vacerende woonplaetsen t' elkens
„ van andere personen te voorsien. Doch
„ is syn Testateurs expresse wil, dat
„ tot de bewooninge, ende 't verder
„ genot van de vacerende plaetsen, by
„ deselve Regenten sullen werden ge-
„ præfereert die gene, die van syn Tes-
„ teurs maegschap, ofte bloedverwant-
„ schap tot armoede mochten gekomen
„ syn, ofte vervallen, doch sullen de-
„ selve mede moeten syn eerlyk, deugd-
„ saem, en van een geschikt leven, ge-
„ lyk hier voren geroert is. Ende sul-
„ len ook de Regenten, de bewoonders
„ der voorschreve plaetsen, by onge-
„ hoorzaemheid, misbruik, en om andere
„ redenen, 't voorschreve gebruik en
„ verdere voordelen van hare bewonin-
„ ge, en Hof mogen ontseggen, en
„ daer uitsetten, sonder dat deselve al-
„ soo uitgesette personen, over d'uitset-
„ tinge, ofte enige ontseggingen van
„ dien, de Regenten sullen mogen be-
„ klagen, ofte de minste molestie aen
„ doen, alsoo syn Testateurs wille is,
„ dat genige Rechters, 't sy van den
„ Hove, ofte anderen dies aangaende,
„ enige kennisse sullen hebben te nemen,
„ ofte ook over het te stichten Hof eni-
„ nige de minste bevelen, gesach, ofte
„ macht sullen hebben te gebruiken,
„ of met de administratie van de goe-
„ deren, daer toe behorende, hen in 't
„ minste sullen hebben te bemoeijen;
„ maer begeert de Testateur, dat het
„ voorschreve Hof, ten eeuwigen da-
„ gen geduirende geregeert sal worden
„ by vier of vyf vrome, eerlyke, ende
„ getrouwe burgeren, of poorteren,
„ binnen dese Stad wonende. Tot wel-
„ ken eynde hy Testateur by desen no-
„ mineert, en tot eerste Regenten van
„ 't voorschreve te stichten Hoff, als
„ mede tot Voogden en Administrateurs
„ van syne minderjarige Legatarissen,
„ ende alle andere des van noden heb-
ben-

„ bende, is ſtellende de Heer en Mr. „ Jacob van Varick, den eerſame Dirk „ Verhoog, den Heer en Mr. Nicolaes Tjarck, den eerſamen Jan Gerritsz. van Oijen, en by ſyn vooroverlyden Carel van Oijen, ſyn ſoon, „ mitsgaders daer en boven noch den „ voorſeiden Heer en Mr. Jacob van „ Varick tot Adminiſtateur, Rentmeester, en Executeur van deſe uiterſte „ wille, ofte by vooroverlyden van den „ ſelven, ſodanigen anderen perſoon, „ of perſonen, als de Teſtateur in tyd „ en wyle ſal goedvinden, en believen „ ſal te nomineren, 't ſy met acte te „ pasſeren voor Notaris en getuigen, „ of maer onder de hand, beveſticht „ met de ondertekening van ſyn naem. „ Welke perſonen alrede geſtelt, ende „ uit crachte deſes te ſtellen hy Teſtateur „ auctoriſeert, ende volle macht geeft, „ omme, ſoo wanneer een van hen comt „ te ſterven, uit deſe Stad Leiden metter „ woon te vertrecken, ſich te excuſeren, ofte onbequaem tot de genoemde laſt te werden, dat dan de in 't „ leven ſynde, in de Stad weſende, ende in den laſt blivende, bequame Regent, of Regenten, en Adminiſtateurs andere, in de vacerende en openſtaende plaetſe ſal, ofte ſullen mogen „ ſtellen, ende ſubſtitueren 't ſy uitten „ bloede, ofte affiniteit van den Teſtateur, ofte by onbequaem weſen ofte „ ongelegenheit, uit vrome eerlyke luiden, hem Teſtateur niet in maegſchap beſtaende. Welke geaſſumeerde benevens de overgebleve Regenten gelyke macht, als boven, ſullen „ hebben, om 't voorſchreve Hof te „ regeren, ſonder bekroon van yemant „ ter wereld, wie het ſelve ook ſoude „ mogen weſen, in welker voegen hy „ Comparant wilde, ende begeerde, „ dat de aſſumtie en verkieſing van den „ eenen Regent in des anders plaetſe, „ alſo voorts van tyd tot tyd gaen, ende „ by de overblyvende, ofte regerende „ geſchieden ſal van hand te hand, ten „ eeuwigen dage geduirende: doch of „ het mocht gebeuren, dat alle de Regenten in der tyd deſer wereld quamen te overlyden, ſonder dat de „ langſtlevende van hen een ander bequaem perſoon, in plaets van den afgeſtorven Regent, ofte vacante plaets „ hadden geaſſumeert, noch verkoren, „ ende alſo het voorſchreve Hoff van „ alle hare Regeerders geheel en al quam „ ontbloot, ende berooft te ſyn, ſoo „ verſoekt de Teſtateur, de Ed. Heren „ Magiſtraten, ofte die van den Gerechte deſer Stad Leyden, omme in „ plaets van de afgeſtorve Regenten, „ Twee andere bequame perſonen Burgers, Poorteren deſer Stede te willen „ kieſen, en ſtellen, en dan voorts altyd ſuccesſivelyk ten eeuwigen dage „ geduirende, alſoo in plaets van de „ afgeſtorve Regenten, andere bequame „ perſonen uit haer Burgeren en inwoonderen te ſtellen, ende te verkieſen, tot „ de bediening en regering van 't voornoemde Hoff, met macht en autoriteit, als vooren is geëxpresſeert.

„ Dat voorts de voorſchreve verkoren, ofte by voor aflyvicheid voor „ hem Teſtateur, de als noch te verkieſen Regenten vermogen ſullen in „ ſyn Teſtateurs na te laten boedel, en „ goederen te treden, die te doen inventariſeren, deſelve, ſoo ſy nodich „ vinden, te verkopen, ende te gelde „ te maeken de penningen, daer van „ komende, te ontfangen, ende diſtribuëren, tot ſtichting van 't voorſchreve „ Hoff, mitsgaders het overſchot te „ beleggen, ende op 't ſekerſte uit te „ ſetten, de innekomſten daer van te „ innen, ende te diſtribueren, na den „ inhoude deſer.

„ Sonder dat nochtans ſal mogen werden verkogt ſyn keldergrafſtede, daer „ inne hy begeert, dat ſyn lichaem ſal „ werden begraven, leggende in de Sint „ Pancras, ofte Hooglandſche Kerk, „ binnen deſer Stad: als mede, dat niet „ verkocht ſullen werden ſyn Landen, „ maer ſullen de huiren, ende Vruchten van dien, tot de jaerlykſche uitkeering, ende onderhouding van 't „ ſelve Hoff verſtrekt werden; ten waer „ nochtans ſulks, dat tot ſtichtinge ende „ makinge van 't ſelve Hoff, ſyne andere natelaten goederen niet ſuffiçant „ waren, in welken gevalle [maer anders niet] deſelve Lande, ofte een „ gedeelte van dien, ſullen mogen „ werden verkoft, ende te gelde gemaekt.

„ Dat mede de Regenten pertinent „ regiſter, ende aenteikeninge ſullen „ houden van de voorſchreve goederen, ende inkomſten, omme daer van „ jaerlyks rekening te maken, die deſelve Regenten onder malkander gehouden ſyn op te nemen, ſluiten, en „ tekenen, ook deſelve ter kamere „ van 't voorſchreve Hoff te bewaren. „ Gelyk mede pertinent regiſter ſal moeten

„ ten gehouden werden van al 't gunt
„ de saeken van 't voorschreve Hoff is
„ rakende, ende van de resolutien by
„ deselve Regenten te nemen: ook aen,
„ ende by wien de woningen werden
„ verleent, ende gebruikt, op dat also,
„ al 't gunt 't voorschreve Hoff, en de
„ bewoonders van dien, mitsgaders der-
„ selver inkomsten met den aenkleve,
„ ende gevolge van dien, soude mogen
„ raeken, ende roeren, by notitie van
„ tyd tot tyd, te houden, ter eeuwi-
„ ger memorie, en behoudenis van 't
„ selve Hoff aldaer sal blyven.

„ Ten welken einde deselve Regen-
„ ten ook sullen moeten succesfivelyk
„ een Administrateur, ofte Rentmeester
„ kiesen, ende stellen, die sy jaerlyks
„ daer voor eerlyk sullen belonen.

„ Ende voorts generalyk alles te doen,
„ ende te benaerstigen, 't gene de voor-
„ schreve saek vereischen sal, ende dat
„ goede, ende getrouwe Regenten toe-
„ staet, en schuldich syn te doen, in
„ voegen, dat so verstaen mochte wer-
„ den, dat het voorschreve te maken
„ Hoff niet tot Erfgenaem mochte wor-
„ den geinstitueert, dat als dan de Tes-
„ tateur, de voornoemde eerst gekooren
„ personen en Regenten tot stichtinge
„ en oprechting van 't voorschreve Hoff
„ mitsgaders die verder souden mogen
„ verkoren, ende gestelt werden, tot
„ regeringe, verdelinge, en uitkeringe,
„ als voren, als mede de bewoonders,
„ ende gebruikers van 't selve Hoff, het
„ sy, in 't gemeen, ofte besonder, tot
„ het gebruik, ende genot, mede gelyk
„ voorschreven is, in alle synen na te
„ laten boedel, en goederen is institu-
„ erende tot syn algehele erfgenamen
„ by desen; ende sullen ook de voor-
„ schreve Regenten, in qualite, als
„ Executeurs, en Voogden, syn Tes-
„ tateurs lichaem eerlyk doen begraven
„ in syn genoemde grafstede, alle schul-
„ den, lasten, en legaten te voldoen,
„ ende te betalen, ende voorts alles an-
„ ders te doen, 't gene goede, ende ge-
„ trouwe Executeurs, en Voogden die-
„ nen, ende behoren te doen.

„ Ordonnerende, ende begerende,
„ dat alle 't selve met het geen daer
„ aen kleeft, en dependeert, gedaen,
„ ende uitgerecht sal werden, mede bui-
„ ten gesach, ende bekroon van alle
„ Ed: Heren Magistraten, Weesmees-
„ teren, Weeskameren, en alle ande-
„ ren, also hy Testateur alle deselve,
„ ende elk van hen daer van ontslaet,
„ ontlast, en van 't bewind syns nate-
„ laten boedels excuseert by desen.

„ Al 't welk voorschreve staet ver-
„ klaerde hy Testateur met wettige sti-
„ pulatien, te dien einde, aen handen
„ myns Notaris, als een publyck per-
„ soon, alsoo te wesen syn Testament,
„ laetste, en uiterste wille, ordonneren-
„ de, ende begerende, dat sulks daer
„ voren valideren, en volkomen effect
„ sorteren sal, 't sy, als een solemneel
„ testament, Codicille, gifte ter sake
„ des doods, ofte enige andere uiterste
„ wille, so het selve op het allerkrach-
„ tigste best bestaen, en plaets grypen
„ sal mogen, niet tegenstaende, dat alle
„ solemniteiten na strengheid van rech-
„ ten, in desen gerequireert, hier inne
„ niet volkomentlyk geobserveert, en
„ onderhouden waeren. Versoekende
„ voorts hy Testateur, dat hier van my
„ Notario gemaekt, en geëxpedieert
„ soude werden, een ofte meer open-
„ bare instrument, ofte instrumenten,
„ in gewoonlike forma.

„ Aldus gedaen binnen de voor-
„ schreve Stad Leyden, ten
„ comptoire myns Notaris, ten
„ dage, jare, maent, uire, als
„ boven, ter præsentie van Pie-
„ ter de Blanck, en Franciscus
„ de Pauw, als getuigen hier
„ toe versocht.

„ 't Welk ik affirmere

Cornelis de Haes,

Not^s. Publ.

Copie. Van den Heere N. N.

Aan de Westzyde van de koepoorts-graft tusschen de Vest en Molensteeg, ziet men boven de poort van dit gesticht van zes huisjes, deeze letters in steen gehakt.

ST. JACOBS HOFF,

GESTICHT DOOR DE HEER GOMMARUS VAN KRAEIJENBOS. IN 'T JAAR 1681.

De bestiering staat aan deeze Regenten:

Joh. Adriaan Verzyden van Varick.
Mr. Alexander le Breton van Doeswerf.
Josuë L. Ange, Notaris, Rentmeester.

Stich-

Stichting van het Hofje of Godshuis genaamd.

M E E R M A N S B U R G.

Door den Heere Maarten Meerman, en Vrouwe Helena Verburg Echte Luyden.

„ Burgermeesteren der Stadt Leyden, „ refererende aen de groote Vroedschap der selver Steede, dat haer „ voorgekoomen was een versoek, om „ van de Stadt voor een redelicke prys, „ onder sekere conditien, in koope aan „ te staen, een plaetse, van ouds genaemt het Clooster ter Nasereth, met „ presentatie, om op de gront van 't „ selve Clooster te stigten een Hofken, „ tot bewooninge voor arme Luyden.

„ Versoekende Burgemeesteren voornt. „ daer omtrent het goedvinden van de „ groote Vroedschap te mogen verstaen.

„ Waer op gedelibereert synde, is „ goedtgevonden, de Burgemeesteren „ voorsz. te authoriseeren, gelyk de selve geauthoriseert werden mits desen, „ om met de voorsz. versoekers, over „ de voorsz. koop ende conditien finael „ en absolutelyk te accorderen.

„ Aldus geresolveert, by die van „ de Groote Vroedschap der „ Stadt Leyden den 15. January 1680.

„ Onderstondt,

„ My jegenwoordig,

R. v. Groenendyck.

Bewilliging op de voorgaande overweeging, en regels daer op genomen, den 22. January 1680.

„ Burgemeesteren ende Regeerders „ der Stadt Leyden in besoigne „ geexamineert hebbende, de memorie „ ende presentatie, by de Sr. Mr. „ Dirck van Hoogeveen, Veertig in „ Raede der voorsz. Steede aen Haer „ A. A. overgeleverd ende gedaen, omme van de Stadt Leyden, tot stigtinge van een armen Hofjé, in koope „ aen te staen, soodanigen gedeelte erfs „ van het Clooster van Nasareth, ende „ eenige erven van huysen, daer omtrent „ gelegen, als hier naer breder werdt „ uytgedruckt, hebbe naer voorgaende „ deliberatie, goedgevonden ende verstaen, over te geven, te consenteren, „ ende toe te staen, als volgt.

1. „ Eerstelyk, dat het vierkant, „ agter den ingangh op de oudevest, „ ten minste sal weesen ter lengte van „ honderdnegentig, of honderdvyfennegentig voeten, ende de breete van „ het voorsz. vierkant van honderd tweeëndertig voeten, Rynlandse maete, „ meest te nemen en te vermeerderen „ aen de syde, by de koopers daer toe „ te verkiesen, om het midden best te „ vinden.

2. „ Dat de Stad vry, ende sonder „ eenige de minste belastinge, van heele „ ende halve verpondinge, bekende ofte onbekende rentgens, servituiten, „ reële schattingen, ende andere lasten, „ hoe die genaemt soude mogen syn, „ niet alleen sal transporteren het voorsz. „ gedeelte erfs, maer ook in sulker voegen doen leveren het hoeck-huys, „ met het huys daer aen, op de Oudevest, naer de Sylepoort toe, ende de „ ses huysgens daer aen, staende tegens „ het erf van 't voorsyde Klooster, alle particulieren toebehoorende.

3. „ Dat t'allen tyden, agter het eynde naer de Stinckgraft, sal syn ende „ blyven, voor het Hofgen voorsz. een „ vryen in- ende uytgang, tot sulken „ eynde, als de koopers van deeze grondt, „ sullen goedvinden.

4. „ Dat de bouwinge van het voorsz. „ Hofgen, sal mogen gedaen werden, „ tot sodanige hoogte, als de Koopers „ ofte Regenten 't selve sullen dienstig „ agten, behoudelyk, dat het niet excedere de hoogte van vyfentwintig „ of sesentwintig voeten.

5. „ Dat het vierkant voorsz. ofte „ gedeelte erfs, ende den ingang by de „ Stadt ontbloot ende opgeruymt zal „ werden van allen den jegenwoordige „ opstal, ende aan de eygenaers van 't „ meer gesyde Hofgen, als een effen „ ende bloote grondt opgeleverd, op „ den eersten Meert 1680. te weten, „ van die huysgens, die de Stadt in ey-

„ gendom besit, ende van de aen te „ koopene huysgens, hier vooren Art. „ 2. breder gemelt, voor den eersten „ Juny van denselven jaere; sullende de „ straetsteenen, van het voorsz. gedeelte erfs, van 't Klooster, de Koopers „ volgen; voor soo veel deselve by de „ Stadt, tot de overige straten aldaer „ niet geëmploijeert sullen werden.

6. „ Dat, van Stadswegen, aenwysinge sal werden gedaen, hoe en waer, „ bequaeme waterloosinge, voor, en „ agter, met riolen, tot in de graften, „ gemaekt konnen werden.

7. „ Dat alle onkosten van opdragten, van alle 't gundt voorsz. staet, „ soo over te schryven ende passeren „ van brieven, als veertigsten of andere „ hoegenaemde penningen, by de Stadt „ gedraegen, ende alle oude brieven en „ papieren daer toe, ofte tot eenig gedeelte van dien, gehoorende [sooveel „ het doendelyk sal syn] aen de meergemelde Koopers, overgeleverdt sullen werden.

8. „ Dat van Stadswegen, op de bequaemste tydt, alle bedenckelyke devoiren, met communicatie van de Regenten, sullen werden gedaen, ende „ aengewent, ten eynde het Hofgen „ soude mogen genieten vrydom van de „ veertigste en tachtigste penningen „ [voor soo veel de Koopers aengaet] „ van de effecten, die tot ende ten behoeve van het Hofgen, t' eeniger „ tydt, soude mogen werden aengekoft; „ als mede van impoften ende excysen „ op 't gemael, bier, wyn, boter, „ sout, beestiael, turff ende anders, ten „ eynde dat Hofge, in alles, soo van „ 's Lands, als Stadswegen soude mogen „ gauderen van alle immuniteyten ende „ voordeelen van impoften ende lasten, „ die by eenige Hofgen, in dese Stadt, „ genooten werden.

9. „ Ende eyndelyk, dat de Stadt „ het Hofge sal ontheffen van de impoften ende excysen op de grove waren, en op de bieren, die ter oorsaeke, ende by occasie van de bouwinge ende reparatien, betaelt soude moeten werden.

„ Voor de prestatie van alle welke „ voorgaende conditien, de Koopers „ aen deese Stadt sullen uytkeren eene „ somme van agtduysendt vyfhondert „ guldens; de eene helfte gereet, ende „ de weder helfte op den 10. October „ 1680.

„ Ende dit alles, onder behoorlyk „ verbandt als naer Regten.

„ Actum den 22. January 1680.

„ *Onder stont*,

„ My jegenwoordig,

R. v. Groenendyck 1680.

„ *Ter syde stondt :*

„ Ontfangen by my ondergesz. wegens dHeer Thesaurier Ordinaris der „ Stadt Leyden, over den eersten termyn, in de bovenstaende acte van „ koop begrepen, de somme van vierduysent twee hondert vyftig guldens.

„ Actum den 23. January 1680.

„ *Was geteeckent*,

F. Snoeck 23-1680.

„ Nog ontfangen, als vooren, de „ somme van vierduysendt tweehondert „ en vyftig guldens, over ende in volle „ betalinge van de grondt, in het bovenstaende Contract vermelt.

„ Actum den 24. July 1681.

„ *Was geteeckent*

F. Snoeck 24-1681.

Opdracht van de gronden en erven tot het stichten van Meermansburg geschikt.

„ Wy Jacob van Zanen, en Simon „ Vliedthoorn, Schepenen in „ Leyden oirconden, dat voor ons gecomen en verschenen zynd' Heeren „ Jacob van der Maes, Mr. Daniel van „ Alphen, ende Cornelis Paets, Burgemeesters, ende Regeerders der Stadt „ Leyden, de welcke verclaerden ingevolge van de resolutie ende authorisatie van de groote Vroedschappe „ de-

„ deſer Stadt, in dato 15ᵉⁿ. January „ 1680. vercoft te hebben, ende mits- „ dien als nu op te dragen aen, ende „ ten behouve van de Regenten van 't „ Hofge binnen deſe Stadt geſticht wer- „ dende by de Heer Maerten Meerman, „ Bewinthebber van de Ooſtindiſche „ Compagnie ter Camere tot Delff, en- „ de Vrouwe Helena Verburch, zyne „ huysvrouw, een gedeelte gront en- „ de erff, de voorſz. Stadt Leyden heb- „ bende toebehoort, zynde op het ach- „ terpleyn omtrent ter lengte van 190. „ off 195. voeten, ende ter breete van 132. „ voet, ende den voorſten ingangh daer „ van doorgaens ter breete van 36. voet, „ alles gelegen tuſſchen de Oudeveſt „ ende de Marendorpſche achtergraft, „ op welcke ſtraten respective 't voorſz. „ Hoffge en dit vercofte t'allen tyden „ ſyn vrye en onbeletten in- en uyt- „ gangen hebben ende behouden ſal, „ gelyck tot noch toe is geſchiet, all ende „ ſulx 't ſelve erff ende gront jegen- „ woordigh afgeſcheyden, in zyn fon- „ damenten gelegt, en by den Coper „ en Stichter alrede met zyn eygen „ muyren omtrocken, en op het ach- „ terpleyn aen d'een ſyde betimmert is, „ invoegen dat alle de opdragten van „ de acht huyſen particuliere toebehoort „ hebbende, aen 't voorſz. Hoffge ge- „ ſchiet, en nu, voor ſoo veel de gron- „ den aengaet in deſe nieuw bemuyrin- „ ge ingetrocken, [waer van de brie- „ ven van transporten, en alle andere „ die te bekomen zyn, deſe vercopinge „ raeckende, aen den Coper ſullen wer- „ den overgelevert, hierinne niet en wer- „ den begrepen], alhoewel de Cooppe- „ ren uyt Stadts Kaſſe aen de verkoo- „ pers van dien uytgetelt, in minderin- „ ge van de volgende uytgelooffde pen- „ ningen geconſidreert ſullen moeten „ werden nopende de 80ᵉⁿ. penning ten „ behouve van 't gemeenelant betaelt „ moetende werden, ende dit alles vry en- „ de ſonder eenige de minſte belaſtin- „ ge, off ſervituyten, wyders op ſooda- „ nige conditien en verdere bedingen „ als het contract daer van aengegaen „ ende hier volgende, van woort tot „ woort medebrengt.

„ Burgemeeſters ende Regeerders der „ Stadt Leyden in beſoingne geëxami- „ neert hebbende de Memorie enz. Ac- „ tum den 22. January 1680.

„ Belovende zy Heeren verkoopers al- „ le 't voorſz. vercochte te vryen ende „ waren, als recht is, onder verbant „ van deſer Stede goederen ende inne- „ komen van dien egeene uytgeſondert. „ Ten laetſten bekende ſy Heeren ver- „ coopers ter ſaecke deſer vercopinge „ all wel ende ten vollen vernougt, „ voldaen, ende betaelt te ſyn, den „ laeſten penningh met den eerſten, „ ende dat met een ſomme van acht- „ duyſent vyffhondert gulden, de helſt „ betaelt ſynde op den 23. January an- „ no 1680. ende wederhelft voldaen „ ſullende werden met ende by het „ overleveren deſes, ende hier toe ge- „ horende bewyſen, ende beſcheyden, „ doch van welcke geheele ſomma, ten „ reguarde van de 80ᵉⁿ. penning wegens de „ opdrachte van de particuliere huyſen, „ alreede ten behouve als in deſen ge- „ daen, afgetrocken moet werden een „ ſomma van drie duyſent negen hon- „ dert vyftig guldens, ſulcx dat als nu „ alleenlyck den 80ᵉⁿ. penning ſal moe- „ ten werden voldaen naer advenant van „ een ſomme van vier duyſent vyff hon- „ dert en vyftigh guldens.

„ In oirconden deſen met onſen „ zegelen beveſtigt op den 24ᵉⁿ. „ Mey, anno 1681.

„ Onderſtont en was geteyc- „ kent ende beſegelt &c.

G. D. Munt.

Privilegieboek der Stad Leyden F. pag. 214. verſa & 215.

Regels ter beſtieringe van Meermansburg.

Reglement, Ordre ende Inſtructie, naer wel aendagtige opmerckinge, ende rype deliberatie, opgeſteld by ons Maerten Meerman, ende Helena Verburg, echte luyden, ingevolge van de Teſtamentaire diſpoſitie by ons gepaſſeert, omme deſen, ten allen tyden, te doen dienen voor de hier- naergenoemde onſe Neven, en alle hunne naermaels te volgen Succeſſeuren, Rentemeeſters ende Regenten, in der tyd van ons Gods-huys, ofte Armen-Hoff tot Leyden, genaemt MEERMANS-BURGH.

„ Al-

„ Alsoo wy beyde, uyt goede in-„ sigten, en met geen mindere „ genegentheden, goedt gedagt hebben, „ een gedeelte van onse middelen te be-„ steden en aen te leggen tot den op-„ bouw en altyd duurende onderhout „ van een apart Armen-Hoff, of Gods-„ Huys, en dat wy daertoe, naer ver-„ scheide genomen inspectien, hebben „ uytgevonden sekere grondt, binnen „ de Stadt Leyden, ten meerendeelen „ de voornoemde Stadt in eygendom „ toebehoorende, ende voor het verde-„ re gedeelte, by deselve, van andere „ particuliere gekoft, ende gesamentlyk „ aen Ons, tot dien eynde, opgedrae-„ gen en getransporteert by opene brie-„ ven, van dato den XXIIII^{en}. Mey „ anno XVI^{C}. een en tagtig, met al-„ sulke bedongen voordeelen en vry-„ dommen, voor nu en voor toekoo-„ mende tyden, als in den voorschree-„ ven brief van cessie, voor de Heeren „ Scheepenen van Leyden, gepasseert „ en geregistreert in 't Register van de „ Privilegien, geteeckent met de letter „ F. folio 214. verso, ende geinsereert, „ begreepen syn. En vorders, dat sulkx „ aengenoomen is te doen, op sodanige „ fondatie, censitien, als daer van syn „ opgestelt, en, onsent wegen overge-„ leevert.

Inhoudende, ende medebrengende.

„ Dat de directie, bouwinge, en be-„ stellinge sal geschieden, by, ofte ter „ ordre van de Stighters selfs, soo lan-„ ge een van beyden in het leven sal „ blyven, ende die beyde overleeden „ synde, ter directie van sodanige Re-„ genten, als de Stichters, by haere „ uytterste wille, ofte alvooren haer „ overlyden, uyt haer naeste Maag-„ schap, sullen hebben gestelt; alle, „ ofte voor het meerdergedeelte binne „ Leyden woonaghtig. Ook dat t' el-„ kens, by vaceringe van een Regents-„ plaetse, 't zy door overlyden, onwillig-„ heyt, ofte onbequaemheyt van imand, „ terstondt by de overige, een ander, „ altoos, meede uyt de naeste maeg-„ schap, als vooren, sal werden gesur-„ rogeert, en dat die geene, die by „ deselve aenblyvende Regenten [son-„ der precies te sien op de aldernaeste] „ geoordeelt sal werden de bequaemste „ daer toe te syn.

„ Dat onder deselve, van nu af aen, „ wordt aengestelt tot eerste Regent „ Mr. Dirck van Hoogeveen.

„ Dat een van deselve Regenten, sal „ verkooren worden tot Rentemeester „ van de effecten 't Hofje sullende toe-„ behooren, die dan, geobligeert sal „ blyven, terstondt aen nieuwe jaer, „ aen de andere syne mede Regenten, „ rekeninge en verantwoordinge te doen, „ [sonder dat verobligeert sal syn, aen „ eenige anderen, die uyt gelyke ofte „ nadere maegschap, ofte wel ander-„ sints, daer toe mogten pretendeeren „ geregtight te syn, eenige openinge te „ doen] ende daer in van jaer tot jaer, „ successivelyck te continueren.

„ Dat in het voorsz. Hofje, by de „ Stichters ofte Regenten, in der tydt, „ sullen werden ingesteld, eerbaere, „ nugtere Weduwen ofte Vrouwsper-„ soonen, ter goeder naeme en fame „ synde, ten minsten boven de veertig „ jaeren oudt synde, geen kinderen heb-„ ben, ofte, deselve hebbende, te moe-„ ten houden t' eenemael buyten laste „ van 't voorsz. Hofken.

„ Dat ook de Stigters, ofte Regen-„ ten, in der tydt, sulks goedvindende, „ sullen instellen een paer getrouwde „ luyden, ten minste vyfenveertig ja-„ ren ouderdoms; eerlyke ende nugtere „ egte luyden, mede sonder kinderen, „ om te syn Poortier, Opsiender, ofte „ daer hy andersindts, by de Regenten „ toe gebruykt soude werden.

„ Het meerder gedeelte van dien luy-„ den binnen Leyden woonagtig, ende „ van de Gereformeerde Religie, prefe-„ rerende in alle voorvallen, en by alle „ vaceringen, die geene, die van Stig-„ ters naeste maegschap sullen syn, voor „ alle anderen, mits daervan aen de „ Regenten, behoorlyk blyk toonen-„ de.

„ Dat, het voorsz. Hofken, sal wer-„ den voorsien en gedoteert, van een „ behoorlyke en bequaeme fonds, waer-„ van de renten sullen dienen ende strec-„ ken tot onderhoudt, reparatien, ende „ alle lasten, die het voorsz. Hofken, „ ofte inwoonders van dien sullen heb-„ ben te dragen, daer door eximerende „ de Stadt van alle geene voorsz. is.

„ Ende dit alles met desen verstande, „ dat alle die gene, die in het voorsz. „ Hofken, met 'er woon, sullen ko-„ men te geraecken, ende middelertydt „ komen te overlyden, alle haere agter „ te laten goederen, en meubelen, ten „ behouve van 't meergemelde Hofje, „ vervallen sullen.

„ Soo

„ Sóo hebbe wy, ingevolge, en tot „ verder voltreckinge van dien allen, „ als eerste Regenten van 't selve ons „ Armen-Hoff, by Ons genaemt MEERMANS-BURGH, gecommitteert en „ aengestelt onse Neven Mr. Dirck „ Hoogeveen voornt. Gerard Meerman, Janssoon, en Aelbert Meerman, „ seer vriendelick en niet minder oock „ ernstig versoeckende, dat deselve niet „ willen naerlaten die regeringe terstondt naer ons beyder overlyden, op „ te vatten ende aen te nemen, en met „ malkander, genegentlyk, in alle minnelykheydt en vrientschap uyt te voeren [gelyk wy dat sekerlyk, en sonder naerlaten alsoo van haer verwagten] met verdere vaststellinge, dat, „ sonder eenige ophoudinge, ten allen „ tyden de regeeringe, bewindt, en „ bestieringe, van dat ons Gods-Huys, „ sal geschieden, en waergenoomen „ werden by drie Regenten, t'elkens „ te kiesen uyt die van onsen naesten „ maegschappe, en nooyt imandt anders; en sodanig, dat in de eerste „ vaceerende plaetse van hun drien, sal „ komen te succederen Onse Neeff Johan Meerman Jansz.; ook dat by overlyden, onverwagte vrygevinge, of „ andersins-vaceringe van imandt van „ hun, terstondt de in 't leven en aengeblevene, die plaetse weder sullen „ moeten suppleren, en met eenen, en „ daer en boven ook designeren een „ ander, en die bewilligen en disponeren, om op de dan eerst weder voorkoomende vaceringe, mede terstondt, „ en uyt syn eyge hoofde, te succedeeren, en vastelyk in de bedieninge „ over te gaen, en daer toe by de in „ dienst geblevene Regenten, sonder „ uytstel, ingelaten en bevestigt te werden. Ende den alsoo gedesigneerden, „ t'eeniger tyden komende te vooroverlyden, of andersinds in staedt te „ geraeken van niet in effectiven dienst „ te konnen overgaen, sullen onse in „ dienst synde Regenten, t'elkens weder, op gelyke voet, een ander moeten designeren in desselfs plaetse, „ sulks dat 'er altyds, behalven de drie „ in dienst synde Regenten, nog een „ vierde, of gedesigneerde, tot het aennemen van den dienst, op de eerste „ vaceringe willig, vastgesteldt sal moeten syn, en dit alles alsoo t'allen tyden sonder ophouden en successivelyk. „ En omme te meerder, en voor altyds „ gerust en versekerd te weesen, dat „ sulks door verloop van tydt, niet „ mogte komen te vervallen, of t'eeniger tyd door iemand van onse Regenten versuymd, en buyten onse „ goede verwagtinge te gaen, so sullen „ de hier voorgenoemde, en alle volgende Regenten en gedesigneerde, die „ voor haer in dienst syn, opregtelyk „ en ter goeder trouwe beloven, haer „ hier naer te sullen reguleren, en dit, „ en alle 't geene hier naer volgen sal, „ altyds, en by alle voorkominge, alsoo te obsérveren en te agtervolgen.

„ En sal den eersten in rang van de „ hier vooren genoemde onse Regenten, „ en soo ook altyds, den oudste in dienst, „ van die geene, die naderhandt, by „ vaceringe van 't Rentmeesterschap, „ Regenten sullen syn, by aldien die „ daertoe van andere meede Regenten „ bequaem en suffisant geoordeelt wert, „ of anders, onder goede versekeringe, „ tot volle contentement van de andere „ Regenten, in der tydt, met eenen „ ook syn Rentmeester van 't inkomen, „ en den uytgave van de goederen en „ lasten van 't selve ons Gods-Huys, mits „ altyds, en sonder eenige ophoudinge, „ doende, jaerlyks, en, precise op den „ XXIIII^{en}. February, in ons Gods-Huys, ordentelyke berustinge, en „ volkomen rekeninge en verantwoordinge aen syne mede Regenten, „ van alle 't gene in, en geduerende „ het voorgaende loopende jaer voorgevallen, ontfangen en uytgegeven is.

„ Dog sullen alle de Brieven, Obligatien, en alle diergelyke Effecten „ en bescheyden, als wy aen 't voorsz. „ ons Gods-Huys sullen hebben geaffecteert, of die, daer naer, daer aen „ nog souden mogen komen, door ons, „ of andere, toegeëygent te werden, „ eens jaers, op den voorsz. dag, tegen „ de posten van rekeninge, werden „ overgelydt, en naergesien, en alsoo „ syn, en blyven, onder de bewaeringe en verantwoordinge van den tweeden Regent; die als dan, naer de „ gedaene vertooninge, met en neffens „ alle de verdere papieren ende jaerlykse rekeningen, 't Gods-Huys eenigsins rakende, opgesloote sullen moete „ blyven, in een Kist, of Kasse (1), „ daer-

(1) Besoigne gehouden op den 22^{en}. February 1697. op 't Hofje, genaemt Meermansburg tot Leyden. Præsentibus D. D. omnibus G. Meerman, J. Meerman, G.

„ daer toe in ons Gods-Huys te be-
„ ftellen. Van allen 't welke, en van
„ alle voorvallendheden, den derden Re-
„ gent, regifter en aentekeningen hou-
„ den, en, des nodig fynde, en daertoe
„ van d'andere Regenten, of een van
„ hun, verfogt werdende, onder ruftin-
„ ge fal doen.

„ Ook fal nog jaerlyks, op den derden
„ Augufti, mede in 't felve ons Gods-
„ Huys, voor vaft een by eenkomfte
„ van Huurluyden moeten fyn, omme
„ malkanderen openinge te doen, en
„ d'een van d'ander, als dan in te ne-
„ men, alle 't gene t'elckens, en tot die
„ tydt toe, ons Gods-Huys raecken-
„ de, opgekomen, en d'een, of d'ander
„ van hun, voorgevallen is.

„ En dan, de inwoonende, in ons
„ Gods-Huys, alle, en ieder apart,
„ eens aen te fpreken, haere goederen,
„ meubelen, en behoeften, huysraet en
„ anders, tegens den inventaris, by hun
„ in 't in koomen in het Huys overge-
„ leverd, naer te fien, en verder met
„ malkander te refolveren, en fodanige
„ ordres te beramen, als fy t'elkens,
„ naer voorval van tydt en gelegentheyt,
„ fullen oordeelen te behooren, en no-
„ dig te fyn.

„ Alles voor den voornoemde onfe
„ Regent (1) en Rentmeefter, onder
„ een jaerlyckfe erkenteniffe en tracte-
„ ment, als by ons daer toe is gefchickt,
„ en in de gedaene rekeningen alrede
„ genoten; met dien verftande nogtans,
„ dat naer 't overlyden van den voorn.
„ Dirck van Hoogeveen, die gee-
„ ne, die hem fal fuccederen, in plaetfe
„ van de getrocken, en in rekeninge
„ gebragte vyfhonderdt guldens, fal ge-
„ nieten drie hondert guldens, en de
„ twee andere effective Regenten, ider
„ een hondert guldens jaerlyks, en, dat
„ dan foo continueel, en fonder ophou-
„ den, 't en waere onfe alhier geftelde
„ en nog te volgen ordres, deefe allen
„ aengaende, buyten onfe verwagtinge,
„ t'eeniger tydt, mogte komen in ver-
„ loop, ofte in eenig het minfte ver-
„ val te geraeken, of dat de Regenten
„ of imand van hun, fulks quaeme te
„ verwaerloofen, de voorfz. twee ge-
„ ftelde daegen niet waer te nemen;
„ ofte het geheele werck niet wel in
„ vollen wefen konde houden.

„ In welke, of in een van die, of
„ diergelyke gevallen, wy byde expres-
„ felyk verftaen, dat het voorfz. tracte-
„ ment, of de voorfz. tractementen, als
„ dan, voor de fodanige, fal en fullen
„ werden gemortificeert.

„ En dat die fomme, of fommen,
„ dan, verdeelt, en, voor die ryfe, of
„ altyds jaerlyks, als een extraordinai-
„ ris, aen de Conventualen van 't voorfz.
„ ons aengeftelde Gods-Huys uyt ge-
„ keert fal, of fullen werden; boven
„ het geene defelve gewoon fullen fyn
„ te genieten.

„ Dog by eenige indifpofitie, of an-
„ dere notoire beletten van imand van
„ de drie in dienft fynde Regenten, fal
„ den felven, van 't geene voorfz. is,
„ mogen werden geëxcufeert, mits nog-
„ tans, dat desfelfs plaetfe dan, by den
„ gedefigneerden werde waergenomen,
„ en hy, door die, vervangen.

„ De voorfz. onfe aengeftelde Regen-
„ ten, en allen anderen die haer van tyd
„ tot tyd fullen fuccederen, fullen, t'al-
„ len tyden, ook forg dragen, dat de
„ ordres, by ons, voor de Conventua-
„ len, begonnen op te ftellen, of die
„ nog naderhandt by ons, of een van
„ ons beyden, ook naer ons beyder over-
„ lyden, by hun felven, nu, of dan op-
„ geftelt foude mogen werden; altyds
„ puncktuëlyk en precife, in allen dee-
„ len, werden geobferveert, achtervolgt
„ en naergekomen, tot welken eynde
„ defelve, behalven de voorfz. twee ge-
„ ftelde jaerlykfe dagen, nog tuffen bey-
„ den, fullen beramen, vaftftellen en
„ onderhouden, fodanige andere tyden
„ en uren, om gefamentlyk, op 't voorfz.
„ ons Gods-Huys by den anderen te
„ komen, als fy naer tyden en gelegent-
„ heden fullen vinden te behooren.

„ Nog fullen alle de Regenten van
„ ons voorfz. Gods-Huys en in fonder-
„ heyt t'elkens den Oudften, ofte Rent-
„ mees-

France Meerman, C. de Roovere op het articul fpreekende van de bewaeringe der Brieven en Obligatien onder den tweeden Regent, wert genotuleert, dat de Heeren Regenten hebbende doen kopen een yfere kift, ftaende in 't kleyne kamertje, naeft de vergaderplaets van de Regenten, alwaer de brieven, effecten en befcheyden, van 't voorfz. Hofje, in leggen, is goet gevonden defelve te fluyten met twee hangflooten, waer van yder der drie Regenten, in dienft fynde, eene fleutel heeft, te weten, de tweede Regent de fleutel van de kift felfs, en de eerfte, en derde Regent ider eene fleutel van de hangfloten, fulks dat de drie Regenten prefent moeten fyn, eer dat de kift kan werden geopendt.

(1) *Of* Regenten.

„ meester, altyds wel hebbe te letten, „ en sorge te dragen, ende, de proeven „ en alimentatien, aen die gene, die tot „ de inwooninge toegelaten sullen syn, „ of naermaels sullen werden, daer naer „ moeten reguleren, en schicken, om- „ me 't Huys niet in verachteringe en „ verval, t'eeniger tyden, te laten ko- „ men; maer, tot bevorderinge van on- „ se goede meninge en intentie, voor- „ waers te doen gaen, of voor al, en „ altoos, in 't selve wesen staende te „ houden, dat by ordinaris tyden, van „ de vrugten en inkomen van al sulke „ Capitalen, als wy alreede daer aen „ hebbe toegeëygent, of als by ons, „ of andere, naderhant, in tyden en wy- „ len, daer aen nog soude mogen ko- „ men gegeven, gemaeckt en toegeëy- „ gent te werden, jaerlyks omtrent, of „ ten minsten, een thiende gedeelte van „ 't geheele rendement, en inkoome van „ de Capitalen komt over te schieten, „ en 't selve, voor 't uytgien van ider „ jaer, op winninge aengelydt, en, „ voor al, de renten van die overwinste, „ t'elkens in de naestkoomende rekenin- „ gen, en soo vervolgens, ingebragt en „ verandtwoort werden. Verstaende dit „ boven de voorsz. proeven en alimen- „ tatien, mitsgaders de tractementen, „ en reparatien, als ander onderhoudt, „ dat het Huys, als vaste lasten, ordi- „ naris sal moeten dragen. En sal 't Ca- „ pitael van de voorsz. jaerlykse over- „ winste, en te boven legginge; niet „ mogen werden aengesprooken, of in „ 't geheel, of ten deele, niet mogen „ werden uytgegeven, als by tyden en „ voorvallen van hooge nootsakelickhe- „ den, en onvermydelicke op te komen „ extraordinaris lasten; en dat dan ook „ niet anders, als naer goed-overleg „ met der gesamentliker Regenten ge- „ meen, en eenparig goedvinden en toe- „ staen: waerop den gedesigneerde Re- „ gent, mede sal moeten werden geroe- „ pen, gehoort, ende syn oordeel, des „ aengaende ingenomen. Met deselve „ oplettentheyt, sal ook t'elkens, en soo „ ras doenelyck sal syn t'allen tyden we- „ der moeten werden besteedt, en voor- „ waers belydt, alle die Capitalen, die „ naderhandt, en t'eeniger tyden, mog- „ ten komen afgelost te werden, en dat „ aen en op sodanige effecten, Colle- „ gies, Comptoiren ende versekerthe- „ den, als de gesamentlike Regenten, „ in der tyd, tot meesten nutte en „ voordeel van ons Gods-Huys, ende „ hare gerustheyt, sullen oordelen dien- „ stig te syn; sonder oyt, eenige gel- „ den, vrugteloos en ledig te houden „ leggen; of ten waere sonderlinge en „ notable redenen, somtyds daertoe „ mogte komen te dienen.

„ Met welke, alhier gedaene opstel- „ linge vertrouwende onse voornoemde „ Neven, ende by ons aengestelde Re- „ genten, en haere successeuren, na „ haer, voor altyds, van onse meynin- „ ge en intentie, tot de Regieringe en „ bestieringe van ons veelgemelde Gods- „ Huys, genoegsamelyk, geinstrueert „ te hebben: Reserveere wy aen ons, „ of aen de langstlevende van ons bey- „ den, t'allen tyden, de veranderingen, „ ende af- of toedoeninge van deese al- „ len; alles soo als wy, naderhandt, by „ ons beyder leven, of de langsteleven- „ de van ons beyden, naer des eerst „ overledens doodt, nog soude mogen „ goetvinden: 't selve alles van malkan- „ deren, over, en weder overhouden- „ de, als of het by ons beyde waere „ gedaen, en alhier, ja selfs, als of het „ in onsen principalen testamente, van „ huyden dato deses, van woorde tot „ woorde waere geinsereert.

„ In oirkonde desen by ons bey-
„ den mede ondertekendt, in
„ Delff den XVIII. Mey 1683.

„ *Was ondertekent*

M. Meerman:
Helena Verburgh.

„ *Lager stondt.*

„ Op een met segels aengehegt
„ papier.

„ Wy Maerten Meerman ende He- „ lena Verburg, egte luyden, „ om te voldoen aen 't geene wy, in „ onsen principalen testamente, van huy- „ den, dato deses, ter regarde, ende „ voor soo veele rakende is, ons armen- „ Hoff tot Leyden, genaemt Meermans- „ Burgh, hebben opgestelt, en dat al „ sulken dispositie, reglement, Ordre, en „ instrictie, en wat dies alles meer mog- „ te aengaen, als wy beyde, of de langst- „ levende van ons, mogte willen, en „ by een brengen, gehouden en aenge- „ sien soude werden, als of sulkx alles „ in den selven onsen testamente, van „ woorde tot woorde ware geëxpres-

 „ seert.

„ ſeert. Verclarende, by deſen, te begeren, dat de Executeurs, by ons ge[illegible], alvoorens de genietinge van de ſomme, die wy haer reſpectivelyk, tot bedanckinge van de moeyte, by hun in als ons doen te nemen, hebben toegeſchikt, uyt onſe gemeenen boedel, aen de Regenten van 't voorſz. ons Gods-Huys, in het aen deeſe geannexeerde reglement genoemt, en ten profyte en behoeve van 't [illegible] ſullen uytreyken en overgeven, ſoo tot den vorderen opbouw en reiterende timmerage aen 't ſelve Huys nog te doen ſynde, als tot meerder fonds, boven t' gene by ons tot den voorleeden jaere XVI^c. tweentagtig incluys, daer aen is gegeven, en toegeëygend, en in de laetſte voorgaende [illegible], van 't ſelve jaer [illegible] bragt en bekent gemaekt, nog een ſomme van vyt en ſeventig duiſend guldens aen bequaeme vallable effecten, ofte by miſſinge van deſelve, aen contanten gelde, omme by de Regenten, ten eerſten, aen goede effecten beſteet, en aengelydt te werden, alles ook vry en onbelaſt, en mede met toegifte van de verlopen en onbetaelde renten, intereſſen, en anderen agterſtal. Ende omme van dies alles, neffens d'andere, aen 't voorſz. ons Gods-Huys alreeds gehoorende goederen, in de eerſte te doene reekeninge, inbrenge, en in deſelve, of ten langſten, in de naeſt daer op volgende reekeninge, en ſoo vervolgens, jaerlyks van alle de vrugten en inkomen van dien, behoorlyke verantwoordinge, door den eerſten, aen de geſamentlyke onſe Regenten, voor en ten behoeve van 't ſelve ons opgeregte Gods-Huys, gedaen te werden.

„ Nog ſal ten ſelven tyden, en daer neffens, door onſe geſtelde Executeurs, aen deſelve onſe Regenten, ten dienſte van ons voorſz. Gods-Huys, en 't welke daer aen altyds ſal moeten blyven, moeten overgerykt werden onſe eyge conterfytſels, met die van onſe Dogter Sal.

„ Ook willen wy, dat aen deſelve Regenten ſal ter handen geſtelt werden, het aen deſen geannexeerde, en by ons opgeſtelde Reglement, met verſoek en begeerte van ons, dat onſe Neven, daerinne genoemt en alle die haer, naderhandt, en voor oyt, in die bedieninge ſullen komen te ſuccederen, hun altyds preciſelyk, daer naer, en van den geheelen inhoude van dien, willen reguleren en gedragen. En 't ſelve ons Gods-Huys, onderhouden en regeeren ſodanig, als wy ſelfs ſoude hebben kunnen wenſchen te doen, en dat alles, onder malkanderen, in goede eendragtigheyt, 't welk wy alſoo geheellyke van haer verwagten, en vertrouwen.

„ En daer op [hebben] wy deeſen, naer goede oplettinge
„ en dickmaels overleezinge,
„ onder tekent in Delff, den
„ XVIII^en. Mey A°. XVI^c.
„ drie en tagtigh.

„ *Was onderteekendt.*

M. Meerman.
Helena Verburgh

„ *Lager ſtondt:*

„ Vermits het overlyden van myn lieſve Huysvrouwe Helena Verburgh, en korts daer op gevolgde aſſterven van Sa^r. myn Neef Mr. Dirck van Hoogeveen, en dat daer door verſtaen moet werden myn Neef Johan Meerman Jansz. in het hier vooren, by ons opgeſtelde reglement, gedeſigneert, tot volgende Regent, in naerkominge van onſer beyder begeerte, in effectiven dienſte gekomen te ſyn, en ſulks desſelfs plaetſe, als gedeſigneerde Regent, weder te vaceren, ſoo hebbe ik ondergeſchreven Maerten Meerman, voor my ſelven, en in gevolge van de magt, my by myne Huysvrouw Sa^r. naergelaten, by deeſen verſtaen en goedgevonden te verſoeken, en aen te ſtellen, tot gedeſigneerde Regent van ons hier vooren meermaels gemelde Gods-Huys, Mr. Willem Aelbertsz. van der Graeff, myn Huysvrouws Neef, en dat ten eynde, en, om by weder voorkomende vaceringe van een van drien, in dienſt ſynde Regenten als boven, op te treden, ende als dan mede in dienſt over te gaen, en verder ten dien eynde, of by ſyn overlyden, weder terſtondt, ingevolge van ons beyder, hier vooren opgeſtelde, een ander gedeſigneert te werden. Hier beneffens, ende met een begeerende, dat naer myn overlyden, imand tot gemeene Conventuale, by open ſynde plaetſe, ingelaten ſullende wer-

„ den.

„ den, 't ſelve ſal geſchieden by tour-
„ beurten onder de Regenten en gede-
„ ſigneerde, van den Oudſten in dienſt,
„ en rang te beginnen, en ſoo altyds
„ te continueren en te vervolgen, de-
„ welcke dan een perſoon ſal voorſtel-
„ len en voorbrengen, volgens onſe or-
„ dre van inſtellinge, en die ook, de
„ andere Regenten, en Gedeſigneerde,
„ welgevallig, en aengenaem ſal moe-
„ ten ſyn; ſoo dat t'elkens, om de vier-
„ de reys, ider, wederom een beurte
„ ſal hebben, een open ſynde, ofte open
„ vallende Huysjen te vervullen, indien
„ niet om redenen met gemeen goet-
„ vinden beter en nutter werd geoor-
„ deelt voor wat tydt, eeniger Huysjes
„ ledig te laten blyven. Dog hierinne
„ ſal niet begreepe ſyn de twee hoeck-
„ Huyſen van de voorſte inkominge,
„ die apart ſtaen; alſoo ik verſtae en
„ begeere, dat, by openvallinge van
„ een, en ider van deſelve, de vervul-
„ linge, en bewooninge van dien, t'al-
„ len tyden ſal vergeven werden, door
„ de drie in dienſt ſynde Regenten, by
„ ſtemminge, op die manieren en ten
„ ſulcken eynde, als ſy van tydt tot
„ tydt, onderlinge, en met malkander,
„ of by meerderheyt, ten meeſten beſte
„ van 't Gods-Huys ſullen komen goed
„ te vinden.

„ Tot uytdruckinge van myne my-
„ ninge, en in verwagtinge van
„ de naerkominge van dien,
„ hebben ik deeſe ondertykent
„ in Delft den laetſten Auguſti
„ XVI^c. drie en tagtig.

„ *Was onder tekent*

M. Meerman.

„ Nog volgde

„ Naer 't overlyden van myne Huys-
„ vrouw Sal^r. is by my ondergeſz. in
„ minderinge van de ſomme, in de voo-
„ renſtaende opſtellinge geſtelt, ten be-
„ hoeve van ons Gods-Huys, ſoo aen
„ verſcheyde Capitale effecten, als in
„ gelde overgegeven en bekoſtigt, tot
„ huyden den laetſten December des jaers
„ XVI^c. drie en tagtigh in cluys, een
„ ſomme van veertien duyſend ſeven
„ honderd guldens, ſulks dat deſelve, op
„ de hier vooren geſtelde ſomme, in
„ tydt en wylen moeten werden ver-
„ mindert, en afſlag ſtrecken, als daer
„ van ook in de geſloote rekeninge van
„ 't Gods-Huys, van dat jaer, behoor-
„ lyke inbreng, en verantwoordinge
„ ſynde gedaen.

„ *Was onder tekendt*

M. Meerman.

„ Verclare ik ondergeſz. dat
„ de bovenſtaende Copyen van
„ woorde tot woorde met
„ haere principalen ende au-
„ thentyceque actens, onderte-
„ kendt en gedateert als voo-
„ ren ſyn accordeerende be-
„ vonden.

„ By my in 's Gravenhaage re-
„ ſiderende, op den VIII.
„ Novemb. 1694.

„ *En was onder tekent*

J. van Thiel, 1694,
Not^r. Publ.

De Regenten van Meermansburg zyn tegenwoordig:

Pieter Cornelis van Leyden, Secretaris van 't Hoogheemraadſchap van Rynland.
Mr. Gerard Meerman, Penſionaris der Stad Rotterdam.
Mr. Johan Alexander van Landſchot, Schepen.
Willem Jan van der Goes.

Stichting van het Hofje van den Heere François Houttyn.

Extract uit het Teſtament van S[r]. François Houtyn gemaakt voor den Notaris Adriaan den Ooſterlingh, en getuigen, op den dertienden December 1685.

De Heer François Houtyn zyne dochter en zynen broeder tot erfgenaamen aangeſteld hebbende, vervolgt dus:

,, Ende waren alle deſelve voor hem
,, Teſtateur mede overleden; ſoo
,, inſtitueert hy Teſtateur wel expreſſe-
,, lyk tot zyne eenige erffgenamen de
,, Ouderlingen van de Remonſtrantſe
,, Gemeente voornoemt, als dan in dienſt
,, zynde; doch alles onder deſe Condi-
,, tie, dat de voorſz. Ouderlingen ge-
,, houden zullen zyn ['t zy deſelve, off
,, by ſubſtitutie, off inſtitutie tot zyn
,, Teſtateurs goederen gerechtight zyn]
,, eerſtelyke te ſtighten ende te bou-
,, wen een Hoffgen met acht huysgens,
,, die by arme ende behoeftige perſo-
,, nen bewoont ſullen moeten werden,
,, ende dat de penningen naer 't bou-
,, wen ende ſtichten van de voorſz. acht
,, huysgens overigh bevonden werden-
,, de, ſullen werden geſtelt op intreſt,
,, off geëmployeert tot aencoop van ob-
,, ligatien op 't gemene lant, off an-
,, derſints ſoo de voorſz. Ouderlingen
,, dienſtigh achten ſullen, ende dat de
,, renten, vruchten, off jaarlyxe reve-
,, nuen van dien geëmployeert ende ver-
,, ſtreckt ſullen moeten werden tot on-
,, derhout ende alimentatie van die ge-
,, ne, die de voorſz. huysgens bewo-
,, nen, ende ſoo als de voorſz. Ouder-
,, lingen in discretie bevinden ſullen te
,, behoren, die daar van ſullen behou-
,, den volcomen directie ende admini-
,, ſtratie, ende jaarlyx aen malkanderen
,, doen behoorlyke reeckeninghe, be-
,, wys ende reliqua, verbiedende tot dien
,, eynde, ende tot wtvoeringe van zy-
,, ne voorſz. begeerte, wel uytdrucke-
,, lyk de detractie van de Trebelliani-
,, que portie, enz.

En wat verder:

,, Gelyk mede hy Teſtateur ordon-
,, neert, dat, wanneer zyne voorſz.
,, goederen aen de Ouderlingen van de
,, voorſz. Remonſtrantſe gemeente ſul-
,, len weſen vervallen, dat de opſighte,
,, ſoo van de voorſz. acht huysgens,
,, als de regeringe ende de adminiſtratie
,, van zyn Teſtateurs verdre goederen,
,, altoos ſal moeten zyn ende blyven by
,, de Ouderlingen van de voorſz. Re-
,, monſtrantſe gemeente, die in der tyd
,, in dienſt ſullen weſen, ende dat mits-
,, dien ymant uyt de voorſz. dienſt
,, gaende, desſelfs caracter ende bedie-
,, ninge metter daad ſal comen te ces-
,, ſeren ende op te houden; ende dat
,, als dan ſulx ſal moeten werden waer-
,, genomen by den gene, die t'elkens
,, in de gemelte dienſt ſullen ſuccede-
,, ren. Alle 't welke enz". Doch ſedert overweegende, dat de ſomme by hem geſchikt, niet groot genoeg zoude zyn, tot het ſtichten van een Hofje, heeft uit krachte van de clauſule reſervatoir, in zyn Teſtament begreepen, met eige hand zich nader verklaard, in deezer voegen: " zyne meening gants
,, niet te zyn om een Hofje te doen
,, ſtichten, maar dat men zes of acht
,, huisjes by malkanderen zal koopen,
,, of wel ieder afzonderlyk, of apart,
,, dat men die door arme luiden zal laa-
,, ten bewoonen, en de intereſſen aan
,, haar uitgedeelt zullen werden ".

Onlangs, naa het maaken van deezen laatſten wille, heeft de Teſtateur den zelven met den dood bekrachtigd, laatende tot erfgenaame zyne dochter Maria Houtyn; maar deeze, in 't jaar 1689. overleeden, en zyn broeder Pieter Houtyn, op den negenden October des jaars 1691. mede zonder naakoomelingſchap geſtorven zynde, is de naalaatenſchap van den Teſtateur vervallen aan de Ouderlingen der Remonſtrantſche Gemeente te Leyden, welken de zelve met zekere belaſting van Fidecommis ontfangen hebbende, beſlooten, de vruchten daar van, naa aftrek van den 100[ſten]. en 200[ſten]. penning, jaarlyks te gebruiken tot onderhoud van eenige behoeftige inwoonderen van zeker ander geſticht, " oordeelende zy Ouder-
,, lingen, datze op het aller bekwaam-
,, ſte de intentie van het Teſtament
,, van de Heere Francois Houtyn Zal[r].
,, hier mede zouden konnen voldoen":

en

en welke jaarlyksche Contributie of uitdeeling van al de interessen, door beurteling opvolgende Ouderlingen heeft stand gehouden, of geduurd van den jaare 1692. tot het jaar 1736. wanneer de toen dienende Ouderlingen beter oordeelden uit de voorsz. naalaatenschap een Hofje te stichten, en uit de interessen der weinig overschietende penningen, zoo verre die zouden strekken konnen, den inwoonderen met eenige preuven te bedeelen, koften tot dat einde in 't zelve jaar, op den derden December, het erf en den opstal van eene pottebakkerye aan de Oostzyde van de Hooigraft, en bestelden met veel spoeds alles wat tot de volbouwing van 't zelve behoorde, op dat het onverhinderd, in 't volgende jaar, mogt voltooid werden (1) doende ter gedachtenis van dit werk op eenen steen in de voorgevel deeze letteren stellen:

HET HOFJE
VAN
FRANCOIS HOUTTYN
GESTIGT
IN DEN JAARE 1737.

De Regenten zyn thans in 't jaar 1762. deeze volgende:

Cornelis Voegen. gestorven Octobr. 1762.
Jan Konynenburg.
Hendrik van der Burg.

By resolutie van haar Edele Groot Mog. aan het Hofje van Houttuyn binnen de Stad Leyden, en vrydom van Verpondingen verleend; en voor het toekoomende geen vrydom dan Hofjes van byzondere persoonen gestigt te verleenen, den 21. October 1738.

„ By resumtie gedelibereert zynde op „ het Rapport ter Vergaderinge „ uitgebragt den 16. October des voor- „ leeden jaars, door de Heeren haar E- „ dele Groot Mog. Gecommitteerden, „ welke geëxamineert hebben de Re- „ queste van Gosewyn Centen enz. [be- „ treft Rypen Hofje te Amsterdam.]

„ Ende meede nog by resumtie ge- „ delibereert zynde op het Rapport ter „ Vergaderinge uitgebragt den 22en. „ January deeses jaars op de Requeste „ van de Ouderlingen van de Remon- „ strantsche Gemeente binnen de Stad „ Leiden, te kennen geevende, dat sy, „ tot nakooming van de uiterste wille „ van Frans Houttuyn, hadden gestigt „ een Hofje met agt Huisjes, om by „ arme en behoeftige persoonen be- „ woont, en deselve daar in gealimen- „ teert te worden, en dat sy ten dien „ einde hadden ingekogt een erf binnen „ de voorschreeve Stad op de Hooi- „ graft, in het Bon Gansoort Num. „ 4110. in de Verponding getaxeert op „ dertien guldens tien stuivers: en ver- „ soekende vervolgens meede vrydom „ van de ordinaris en extraordinaris Ver- „ pondingen voor het voorschreeve „ Hofje.

„ Is goedgevonden en verstaan aan „ de voornoemde Supplianten respecti- „ ve te verleenen de versogte vrydom „ van ordinaris en extraordinaris Ver- „ pondingen voor de voorschreeve twee „ Hofjes, en dat daar van behoorlyke „ brieven van Octroi te haaren behoeve „ gedepecheert sullen worden.

„ En is dien overmindert wyders nog „ goedgevonden en verstaan, dat van nu „ voortaan geen Vrydom van Verpon- „ dingen sal worden geaccordeert voor „ eenige pieuse Gestigten, welke in het „ toekoomende door particuliere per- „ soonen sullen worden gestigt: wor- „ dende niet te min vry gelaaten om „ haar Edele Groot Mog. te versoe- „ ken vrydom voor Gestigten, welke „ door Corpora, of voor een gemeen „ gebruik der Steeden, of Plaatsen, „ sullen worden opgeregt.

Groot plakkaatboek VI. Deel pag. 1135.

(1) Uit mede gedeelde berichten.

Stich-

Stichting van Jan Michiels Hofje, by de Pieterskerkgraft, of Kerkstraat, over de Kerk der Doopsgezinden.

In den name des Heren, Amen.

„ Kennelyk sy eenen ygelyk, dien „ 't behoort, dat, op huiden, „ den sesentwintichsten dach van de „ maent January XVI^c. sevenentachtich des avonds, de klok ontrent ses „ uuren, voor my Adriaen den Oosterling, Notaris Publyk, by den Ed. „ Hove van Holland geadmitteert, binnen der Stad Leyden residerende, ende voor de nabeschreve getuigen, in „ eigener persone gekomen, ende verschenen is Juffr. Catharina Geschier, „ Weduwe van Zal. Sr. Jan Michielsz. „ in syn leven Coopman alhier, wonende op de Heregraft, my Notaris „ bekent, kloek, ende gesond van „ lichame, gaende en staende, haer verstant, redenen, ende memorie wel „ machtich, ende ten vollen gebruikende, na allen uitwendigen schyn; „ dewelke verklaerde van voornemen te „ wesen, niet van deser wereld te scheiden, sonder eerst, en alvorens van „ hare tydelyke goederen, haer van God „ Almachtich, uit genade verleent, gedisponeert te hebben, doende sulks, „ soo sy opentlyk verklaerde, uit haer „ eygen vryen wille, ende gemoet, „ sonder by ymand ter wereld daer toe „ gepersuadeert, ofte misleit te syn. „ Revocerende, casserende, dood, ende te niete doende by desen, alle, „ sodanige testamenten, codicillen, ende andere acten van uitterste wille, „ gene uitgesonderd, die sy Comparante, voor dato deses, enichsints gemaekt, gepasseert, ofte verleden souden mogen hebben, niet willende, nochte begerende, dat deselve, ofte enige „ van dien, in heel, ofte deel geachtervolcht, ofte naer gekomen sullen worden, in geenderley manieren, al waer „ 't, dat deselve, ofte eenige van dien, „ eenige clausulen derogatoir mochten „ behelsen; maer by desen, op nieuws, „ disponerende, verklaerde mitsdien, sy „ Testatrice, dat sy van haren overleden man, wel tot desselfs universele „ erfgenaem is geinstitueert geweest, „ maer dat sulks echter was geschiedt, „ onder reciproke beloften, ende verbintenissen, dat, na 't afsterven van „ de langstlevende van hen, alle de naergelaten goederen souden moeten werden geëmploijeert tot sodanige pieuse „ sake, als sy Testatrice, invoegen, als „ volgt, sal declareren; sulks dat sy „ Testatrice, omme haer gemoet te bevryden, ende te præsteren, 't gunt sy „ haren Man, op desselfs siekebedde, „ solemnelyk op hare conscientie heeft „ belooft, ende gesworen, by desen wel „ uitdruckelycken verklaert:

„ Dat na 't afsterven van de Testatrice, alle derselver naer te laten goederen, so roerende, als onroerende, „ actien, ende crediten, gene uitgesonderd, waer die gelegen, en van „ wat natuir die souden mogen syn, „ sullen moeten werden geëmploijeert, „ ende aengeleyt tot het appropriëren „ van een Hofjen van twaelf huisjes, „ waer inne eeuwichlyk, ende erffelyk, „ namentlyk vier paer menschen, Man „ ende Vrouw, Ledematen van de „ . . . . Gereformeerde Religie, „ ende acht oude Vrouwspersoonen, „ soo Weduwen, als oude Vrysters . . . „ van de G . . . . Gereformeerde Religie, sonder onderscheid, „ haer leven lang geduirende, elk in „ een apart huisje sullen woonen, ende „ die voorts soodanig sullen werden onderhouden van spys, drank, ende andere behoefticheden, als de revennën „ van der Testatrices naertelaten goederen sullen komen uitteleveren, ende als de dispositie, en bescheidenheid van de Regenten in der tyd sal „ medebrengen.

„ Ordonnerende derhalven, dat Man „ ende Vrouw, in 't voorschreve Hofje „ te samen sullen genieten heele proven, ende de Weduwen, of Vrysters, „ halve proven; ende ymand van de getrouwde komende te sterven, dat de „ langstlevende van hen mede halve proven genieten sal; ende soo wanneer, „ in sodanigen voorval, twee Weduënaers, of twee Weduwen by den anderen komen in te woonen, sullen „ deselve twee, als dan, wederom, „ volle proven genieten.

„ Dat de Regenten, in der tyd, in „ 't aennemen van personen in 't voorschreve Hofje, altoos vrinden voor „ vremden, sullen moeten præfereren.

„ So nochtans, dat by 't afsterven „ van

„ van die gene, die in 't gemelde Hof-
„ je ſullen weſen ingenomen, alle der-
„ ſelver naer te laten goederen aen 't
„ gemelde Hofje verblyven ſullen moe-
„ ten, ſonder dat desſelfs erfgenamen
„ iets daer van ſullen mogen prætende-
„ ren.

„ Dat mede, tot voltoijing van 't
„ voorſchreve Hofje, de Regenten van
„ dien ſullen moeten approprieren de
„ huiſinge, ende erve, by haer Compa-
„ rante, te dien einde, alrede aenge-
„ kocht, gelegen ontrent de Pieters-
„ kerkgraft, ende dat, in ſodaniger
„ voege, als de Regenten ſullen vin-
„ den te behoren.

„ Dat de Regenten altoos gehouden
„ ſullen ſyn te eligeren een adminiſtra-
„ teur, of Rentmeeſter van 't voor-
„ ſchreve Hofje, onder behoorlyke be-
„ loninge, ende ſalaris, die de goede-
„ ren eerlyken ſal regeren, ende admi-
„ niſtreren, de revenuen, intreſſen, en-
„ de ſelf de capitalen te ontfangen, en-
„ de de betalinge doen, op ordre van
„ de Regenten, ſo nochtans, dat de
„ effecten daer toe ſpecterende, op de
„ Regentenkamer van 't voorſchreve
„ Hofje, in een aparte kiſte, ofte kas-
„ ſe met verſcheide ſloten altoos ſullen
„ werden bewaert, ende opgeſloten,
„ waer van yder Regent een ſleutel ſal
„ hebben.

„ Dat derhalven de Rentmeeſter, in
„ der tyd, gehouden ſal ſyn, alle jaren
„ præcys, te doen behoorlyke reke-
„ ning, bewys, en reliqua, geſchre-
„ ven in een regiſter, dat daer van
„ particulierlyk ſal werden gehouden.

„ Ende by 't ſterven, of onbequaem
„ werden van een, of meer Regenten,
„ dat de langſtlevende, of bequaeme,
„ t' elckens een ander eerlyk perſoon
„ van de Walſche Gereformeerde Re-
„ ligie, in de vacerende plaetſe, bin-
„ nen ſes weeken, gehouden ſullen ſyn
„ te ſurrogeren.

„ Auctoriſerende, ende nominerende
„ derhalven ſy Teſtatrice tot Execu-
„ teurs van deſe hare jegenwoordige
„ diſpoſitie, ende tot Regenten van 't
„ voorſchreve Hofje, Srs. Nicolaes Li-
„ bert, Dionys du Toict, beide Ouder-
„ lingen, ende Srs. Simon Drollenvaux,
„ de jonge, ende Jacobus de Tombe,
„ beide Diaconen van de Walſche Ker-
„ ke alhier, die by deſen ook tot Erf-
„ genaemen van de Teſtatrice in alle
„ desſelfs na te late goederen, ſoo roe-
„ rende, als onroerende, geen uitge-
„ ſonderd, ten ſine als voren, werden
„ geinſtitueert, met ſpeciale begeerte,
„ dat ſy luiden, na 't affterven van de
„ Teſtatrice, aenſtonds ſullen treden
„ ten ſterfhuiſe, de naegelate goe-
„ deren behoorlyk laten inventariſeren,
„ deſelve, by bequame tyd, en gele-
„ genheid, verkopen, verhuiren, ende
„ ten beſte beneficeren, 't ſy in 't open-
„ baer, of uytterhand, ſodanich, als
„ de voorſchreve Executeurs goedvin-
„ den ſullen, ende de penningen daer
„ van procederende ontfangen, en in-
„ vorderen.

„ Willende, ende begerende derhal-
„ ven, dat alle 't gunt voorſchreve
„ ſtaet, ende wat voorts tot het Exe-
„ cuteurſchap van hare diſpoſitie, ende
„ tot het Regentſchap van 't gemelde
„ Hofje, eenigſins ſpecteert, als mede
„ tot het verkopen, ende veralieneren
„ van de onroerende goederen, gedaen,
„ ende uitgevoert werden ſal by de Exe-
„ cuteurs ende Regenten, in der tyd,
„ alleen, ende by haer ſelven, ende
„ mitsdien buiten alle laſt, moeijeniſſe,
„ ende conſent, of de minſte beſwarin-
„ ge van eenige Heren Magiſtraten,
„ Weesmeeſteren, Overheden, oft an-
„ dere perſonen, die ſulks ampts-, of
„ bloeds-halven, ſouden mogen compe-
„ teren, als alle deſelve, en yder van
„ hun in 't byſonder daer van, voor
„ nu, ende altyd, ten vollen ontlaſten-
„ de, ende uit haer Teſtatrices na te
„ laten boedel, en uit de regering van
„ 't voorſchreve Hofje, wel expreſſe-
„ lyk ſecluderende, ende uitſluitende
„ by deſen.

„ Ende alſoo ſy Teſtatrice ſeer is be-
„ dugt, dat ſy, naer dato deſes, ſoo
„ by den een, of by den anderen wel
„ mochte werden geperſuadeert, een
„ ander Teſtament, of Codicille, con-
„ trarie deſe hare tegenwoordige ſince-
„ re meninge, ende intentie te maken,
„ ofte te paſſeren, ende 't welk ſy ver-
„ trouwt, dat door ymands perſuaſie,
„ opmaekinge, ofte andere menſchelyke
„ bewegingen, motiven, of inſichten,
„ ook wellicht ſoude konnen gebeuren,
„ ſo verklaerde ſy Teſtatrice, daer in-
„ ne willende voorſien, voorbedachte-
„ lyk by deſen te herroepen, te vernie-
„ tigen, ende voor nul, krachteloos,
„ en van onwaerde te verklaren, alle
„ ſodanige Teſtamenten, Codicillen,
„ ende andere uiterſte willen, die con-
„ trarie deſe diſpoſitie, by haer Teſta-
„ trice, na dato deſes, eenigſins ge-

 „ maekt,

" maekt, ende gepasseert sullen werden; als verklarende, dat deselve haer afgeperst, en afgedrongen sullen wesen; maar, ter contrarie, by dese tegenwoordige dispositie alleenlyk te willen leven, en sterven; ten ware nochtans in de voorschreve uiterste wille geinsereert quame te werden dese navolgende clausule met Latynsche Letteren geschreven:

Den segen des Heren maekt ryk, sonder arbeid.

" In welken gevalle, ende anders niet, daer op behoorlyk reguard, ende reflexie kan werden genomen.

" Alle 't welke voorschreve staet, seide, ende verklaerde sy Testatrice haer testament, laatste en uiterste wille te wesen, ordinerende, ende begerende, dat sulks daer voren valideren, en effect sorteren sal, 't sy als Testament, Codicille, Gifte ter sake des doods, of andersins, soo 't selve best sal konnen bestaen, niet tegenstaende eenige defecten, of omissien, ende alle belet van dien. Versoekende hier van gemaekt, en gelevert te werden instrument in forma.

" Aldus gedaen, ende gepasseert binnen Leyden, in 't bywesen van de voornoemde Executeurs, ter præsentie van Nicolaes Gael, ende Jan Blangean, Klerken, als getuigen hier toe versocht.

" *Onder stont*:

Caterine Geschier,
N. Gael,
J. Blangean.

" *Lager stont, en was getekent*,

A. de Oosterling,

Nots. Publ.

" Uitgegeve voor copie authentyk. En is dese, na gedane collatie met de originele getekende minute, accorderende bevonden.

" Actum den 22en. February 1694.

" By my tot Leyden residerende,

" *Was getekent*,

N. Gael,

Nots. Publ. 1694.

Uit welke oorzaake boven de poort van dit gesticht het jaartal 1610. gevonden wordt, is my niet moogelyk te melden; maar wel, dat de Regenten van deeze huizinge zyn de volgende:

Jacob van Gangelt.
Pieter Arnoldus le Maire.
Jaques Pierre la Pierre.
Jacob van Noort.
Pieter Hubertus Pla, Notaris. Rentmeester.

Stichting van de Aalmoes Huisinge, of het Hofje van den Heiligen Geest, aan de Noordzyde van de Bredestraat van zeven kameren meest voor Roomschgezinden, door den Heer Cornelis Sprongh.

" Ick ondergeschreve Cornelis Sprongh, hebbende voorgenomen by uiterste wille te disponeren van myne tydelyke natelate goederen, revocere, en vernietige alvoren alle voorgaende dispositien van uiterste wille, van wat natuer, ofte benaminge deselve souden mogen wesen, geen daer van uitgesondert. Ende van nieuws disponerende, wille, ende begere, dat myn huis op de Bredestraet binnen de Stad Leyden, daer de Heilige Geest boven in de Gevel staet, naest myn grote huis, waer in ick self woon, nae myn overlyde altoos sal werden bewoont by seven oude Vrouwspersonen, synde Weduwen ofte Vrysters, ende Oud boven de vyftich jaeren; waer van de eerste Seven personen by my self genomineert sellen worden, ende met myn hand schriftelyk genoemt synde, gehouden sullen werden, als of deselve alhier van nu af aen by my genomineert waren: sullende by

" ver-

„ versterf van eenige van deselve vacante plaetse, ofte plaetsen gesuppleert, ende vervult werden by myne hier na te noemen Executeurs, ofte die in der tyd deselve qualiteit sullen hebben, ende daer inne voor altoos so werden gecontinueert. Welke Vrouwpersonen niet alleen de voorseide myne huisinge sullen bewonen voor Niet, sonder in enige reparatien, ofte andere lasten te dragen; maer ook boven dien sullen trecken een jaerlyks onderhoud van mondkost, ofte brandinge, uit de eene helft van het inkomen van myn boedel.

„ De goederen en huysraet, ofte wat het mogt wesen, dat de Oude Vrouwspersonen, komende in het huys, sullen hebben, ende medebrengen, sal bliven na haer doot in het huis, en gebeneficeert werden tot voordeel van het huis.

„ Ende offer ymand van myne vrinden ware, die het van node had, sullen voor andere geholpen moeten werden: als mede de Descendenten van Lysbeth Mensche, die uit haer komen te spruiten, wonende in de Bruinvis.

„ Wille ende begere verders, dat myn huis staende op den Rhyn, naest myn Koetspoort, daer de Bruynvis in de gevel staet, bewoont sal werden by Lysbet Mensche, haer leven lang gedurende, mede voor niet, ende sonder te dragen enige reparatien, ofte andere lasten, als alleen d'ordinaris verponding, Bongeld, Clappergeld, en Lantarengeld, en dat deselve Lysbeth Mensche daerenboven, sal trecken alle jaren, een somme van twee honderd gulden, en nevens die somme nog een gelyke portie van onderhoud, als een van de bovengenoemde seven Vrouwpersonen, ende indien sy, ofte haer Descendenten enig gebrek quamen te lyden, dat myne Executeurs haer niet sullen laten vergaen, alles mede uit de eene helft van het inkomen van myn boedel. Ende, na het overlyden van de voornoemde Lysbet Mensche, sullen haer Man, en kinderen, het voorseide huis op deselve conditien bliven wonen, te weten, de Man tot herhuweliken, en de kinderen mede alleen tot haer trouwen toe (1); ende alle komende te trouwen, dat dan het Oudste kind eerst de bewooninge hebben sal, en by desselfs overlyden, het tweede, en so voorts, tot het laetste toe, sonder dat eenige van derselver Descendenten ofte ook derselver Mannen ofte Vrouwen daerinne sullen succederen. Dog, in cas, na het versterf van alle de kinderen van den eersten grade, noch in levenden lyve mochte wesen de Man van de voornoemde Lysbeth Mensche, schoon, hertrouwt synde, sal deselve als dan weder de voorseide bewoninge hebben en behouden, syn leven lang gedurende.

„ Wel verstaende, dat de bewoonders, te weten, de kinderen, van het voorseide huis, 't sy een, ofte meer synde in getal; altoos maer sullen genieten eens tweehonderd gulden 's jaers, en eene portie van onderhoud, als yder van de boven genoemde oude Vrouwpersonen, en daer en boven, mede kamerhueren, indien datter enige kamersverhuert mogten werden.

„ Ende na het uitsterf van alle de gemelde personen, sal het voorseide huis komen, aen het voorste huis op de Bredestraet, daer in de seven oude Vrouwpersonen sullen wonen, en sal als dan werden verhuert, ofte bewoont by oude Luiden, boven de vyftich jaren, naer het goeddunken van myne Executeurs, op gelyken voet als de oude Vrouwen in het ander huis. Blyvende niettemin aen myne Executeurs altoos de magt, om de preuven te mogen vermeerderen, na haer goeddunken, en nog meerder plaets te maken voor nog oude luiden, als het de kas kan lyden.

„ Ende gelyk op die wyse de gemelde Executeurs sullen distribueren, en uitdelen na haer sin, uit de eene helft van het suyvere inkomen van myn boedel, sonder haer daerinne te bepalen, als alleenlyk, dat de oude Luiden op den 21^{en}. September, en 21^{en}. October, synde myn en myns Vrouws geboortedag, sullen hebben een glaesje wyn.

„ En het geene van de voorschreve helft mynder inkomsten moght overschieten, sullen voorwaerts beleggen, tot profyten van de geseide huisen.

„ So maeke en bespreke ik de andere „ helft

(1) *In margine staet zonder renvoy:* Indien dat 'er Dochters Geestelyk wierden, die sullen op de Kamers blyven wonen.

„ helft van het suivere jaerlyks inkomen van myn boedel aen myn Heer Broeder Jacob Sprong syn leven lang gedurende, by hem te genieten uit handen van myne Executeurs, &c.

„ By overlyden van myn gemelde Broeder, de geseide makinge komen [sal] op syn kind, of kinderen, gewonnen by Catharina van Ornia, egtelyk, mitsgaders op derselver descendenten, by repræsentatie, en by gebreke van alle Descendenten, aen ende ten behoeve van de voorseide myne huysen, om te werden gebeneficieert, en bekeert, so als myne Executeurs sullen goetvinden, &c.

„ Gelyk mede onverkoft sullen bliven aen het selve huis, myne graven in de St. Pieterskerk tot Leiden. Des sullen myn Broeder, en syn Vrouw en kinderen, daer in begraven mogen werden. Gelyk mede, indien in de voorseide huisen fatsoenelyke luiden woonen, deselve sullen mogen werden begraven in N°. 12. F. voor het koor, en dat vol synde, sullen de beenderen werden begraven in de andere graven, &c.

„ Indien myne Executeurs komen te resolveren tot verkoping van myn groot huis, waer in ik self woon, sal alvoren de grond, die ik genomen hebbe van het kleine daernevens staende huys, en getrocken aen de grote plaets van myn grote huis, wederom moeten werden gebracht, en blyven aen het voorseide kleine huis, so tot een plaets, ofte galdery, linie recht van de muer, dewelke staet tusschen de galdery van het grote huis, en het voorhuis van het kleine huis, tot op de meur van de keuke van het voorseide kleine huis, dewelke uitkomt in de gang naer den Rhyn, en daer de deur in staet van het selve kleine huis. Welke gang altoos sal blyven aen de twee voorseide achter malkander staende kleine huisen. Sullende het grote huis door deselve gang alleen maer hebben den doorgang, en mede moeten onderhouden de straet, als ook de plating aen den Rhyn, en de deur. En sal de turf voor het voorste kleine huis altoos werden gedragen over het koetshuis, gelyk het tegenwoordig is.

„ De Heeren Executeurs, die de verrichtinge van dit alles sullen hebben, alsmede de famillen, uit de welke door de overige blyvende vacante plaetsen altoos sullen werden gesuppleert, sal ik achter dese myne dispositie nader expresseren, en altoos na myn goeddunken mogen veranderen, willende het selve te hebben gehouden, als ofte het hier ware geinsereert: welverstaende, dat by versterf noit twee te gelyk uit eene familie gekoosen mogen werden, maer altoos uit yder familie een, en noit personen, die daer toe onbequaem souden mogen syn. Ende indien in alle de familien geen Mansoort meere en ware, soo sal het van de eerste familie wederom beginnen van de Mans, die aen de Dochters syn getrouwt; dit dan ook uit synde, so sal de laetste familie vermogen wederom andere familien te kiesen, en wederom op dese manier begost werden. De Executeur, die de moeite in de administratie sal hebben, [sal] trecken een eerlike recognitie, maer ofte de Oude Luiden daer door enig gebrek quamen te lyden, dan voor niet te doen. En in cas sy het selve niet en geliefden te doen, so sullen sy ymant mogen stellen, die het doet, synde gehouwen jaerlyks aen den anderen te doen rekeninge, sonder buiten haer luiden ymand anders daer in te kennen. En sullen geen penningen op haer eygen persoon mogen beleggen; maer op goed, en suffiçant hypotheek, ofte obligatie ofte rente brieven van het Gemeene Land.

„ Ende ofte my nog iet in gedachte quam gedaen te willen hebben na myn dood, sal dat hier achter aen altyd mogen byvoegen, en terstond met den datum, en myn hand onderteikenen, en so dikwyls, als ik dat so sal gedaen hebben, sal altyd gehouden werden, al ofte het selve voor aen in dese myne dispositie geschreven stond; en ofte ik niet schryven en kost, so sal het meugen geschieden door een Notaris, die verklaren sal, dat ik hem daer toe versocht hebbe, om dat ik niet kost schriven.

„ Ende ofte het gebeurde, dat 'er enig verschil, ofte quæstie quam te ontstaen tusschen alle de voorgenoemde personen, so over de stellinge, conditien, ofte wat het mochte wesen, raekende dese myne uiterste wille, so sal de saek gedeciseert moeten werden van den Heer Pensionaris der Stad Leyden, in der tyd synde;

C. Zie onder. „ de; C. en ofte syn E. de saek alleen niet en wilde doen, soo sal syn „ E. een fatsoenlyk man by hem meugen nemen, ende de quæstie, soo „ veel als hem mogelyk is, uittewysen. Excuserende by desen allen Heren Magistraeten, Weesmeesteren, „ ofte anderen, die na rechten, costumen, ofte gewoonten deser Landen, „ daer over enig gesag souden mogen, „ ofte behoren te hebben; maer alleen „ moeten regeert worden by twee Heeren Executeurs.

„ En de Heeren Executeurs sullen „ door Lysbet Mensche de uitdelinge „ aen de Oude Vrouwpersonen laten „ doen, als mede de ordres, die de Heren aen die luiden souden willen hebben gedaen. Ende haer Man sal Bidder van het Huys syn. Kome te &c.

„ Alle het welke ik verklare te wesen myn testament, laetste en uiterste wille, die ik begere, dat na myn „ doot, in alle pointen, en deelen sal „ werden achtervolgt, het sy als testament, codicille, gifte ter sake des „ doods, ofte onder de levende, so als „ het selve best sal konnen bestaen.

„ En hebbe dit met myn eigenhand geschreven en ondertekent.

„ Huiden den negentienden December XVI^{C}. en negentich.

„ *Was onderteikent:*

Cornelis Sprong.

„ *Vervolgens stond;*

Ofte sy &c.

„ C. Name de Heer Pensionaris hier „ soo, dat, indien de Heeren Executeurs eerst selve de saek niet konnende „ effenen, dat sy dan den Heer Pensionaris sullen nemen, om de saek te „ effenen. De Heer Pensionaris, ende „ syn medegenomen Heer de saek niet „ konnende effenen, sullen de Heeren „ Executeurs, volgens goedvinden van „ de twee Heren de saek dan vervolgen, soo in proces, als anders, tot „ voordeel van het Gemeenebest. De „ Heer Pensionaris sal ook een plaets „ hebben, die komende te sterven, die „ weer te mogen vervullen.

„ Actum den vierden January „ XVI^{C}. twee en negentich.

„ *Was onderteikent:*

Cornelis Sprong.

„ Myne klederen, &c.

„ De namen van de familien, waer „ uit de Heeren Executeurs sullen syn, „ altyd maer twee samen, en so vervolgens by versterf, van de eerste boven „ aenstaende naem af, tot de laetste toe. „ [met een renvoy op de kant] En de „ laetste dan synde sal vermogen wederom een uit de boven staende familie by hem nemen, Mansoort, en so „ vervolgens altyd in 't ronde te gaen van „ dese familien, en de laetste Mansoort „ dan synde [vervolg van den text] „ die sal vermogen wederom andere Catholycke familien te nemen, en hier „ achter aen te stellen. Die de ouderdom van vyfentwintig jaren nog niet „ heeft, sal so lang moeten wachten, „ tot dat hy se heeft, en die na hem „ volgt, sal so lang plaets waernemen „ tot dat hy se heeft.

Naa verscheidene veranderingen, door 't verkerven, en verwisseling van plaats, dient deezen om te konnen zien, hoe zy moeten volgen.

Jacobus van Ravestein, Procureur in de Haeg.
Thomas van Swieten, Notaris tot Leyden.
Cornelis van Leeuwen in de Roscam.
Johan Wittert van der Aa.
Laurens van Ravestein, in den Haeg.
Pieter van Campen.
Adriaen Wittert van der Aa.
Jacobus de Beuf.
Diert, getrouwt met Doctor Kock syn Dochter in den Haeg.
Albertus van de Velde.
Johan van Campe, by overlyden Cornelis van Campen, een van twee moeten altyd volgen op rang.
Een Soon van Tjerk zal^{r}.
Hendrik Kramer tot Leyden.

[Volgt de Notariale Acte van superscriptie.]

In den namen des Heeren, Amen.

„ Op huiden den 19en. December „ XVIc. tnegentich Compareer„ de voor my Jacob van der Werff, „ openbaer Notaris, by den Hove van „ Holland, op de nominatie van die van „ den Geregte der Stad Leyden geadmitteert, binnen derselver Stede residerende, ende voor de na beschreve „ getuigen, de Heer Cornelis Sprong, „ wonende binnen deser Stede, my Notaris wel bekent: de welke verklaer„ de, dat in het papier, ofte geschrifte, leggende binnen in dese acte, en „ wesende op twee distincte plaetsen „ mettet cachet van my Notaris daer „ aengehecht, te syn begrepen, syn „ Heer Comparants Testament, ende „ uiterste wille, dewelke hy begeert, „ dat na syn overlyden sal valideren, „ ende volkomen effect sorteren, 't sy „ als testament, codicille, gifte ter sake des doots, ende so 't selve best sal „ kunnen bestaen, niet tegen staende, „ dat alle solemnityten, na regten gerequireert, daer inne niet volkomentlyk geobserveert, ofte onderhouden „ waren. Versoekende hier van kennisse gedragen, gemaekt, ende gelevert te werden acte in forma.

„ Aldus gedaen, verleden, ende „ gepasseert binnen der Stad „ Leyden, ter præsentie van „ Mr. Pieter Pruym Metselaer, „ ende Jan Claesz. Kock, Mr. „ Glasemaaker, als getuigen hier „ toe versogt.

„ *Was onderteekent:*

Cornelis Sprong.
Pieter Pruim.
Jan Claesz. Kock.

't Welk ik affirmere:

J. van der Werff.
Not^s. Publ.

„ *Nog lager stond:*

„ Uitgegeven voor Copie by my,

„ *En was getekent*

J. v. Vredenburch.

„ Naer gedane collatie, is de„ se met d'uitgegevene co„ pie van Secretaris Vreden„ burch aan my vertoont, „ accord bevonden.

„ Heden den 4en. Septem„ ber 1706.

„ *Getekend:*

J. v. Swanenburch
Not^s. Publ.

De Regenten zyn, zoo ik meene,

Mr. Joh. Adriaan Verzyden van Varick.
En de Heer Diert in 's Graavenhage.

Copie. Extract uit het Testament van den Heere Cornelis Sprong. Van den Heere N. N.

Stichting van het Hofje van Samuel de Zee, op de Koepoortsgraft, en eene Beurs voor twee Studenten in de Theologie.

In den Name des Heeren, Amen.

„ Op huyden den tienden February, „ anno seventien hondert vierentwintig, is voor my Johannes van „ Swanenburgh, Notaris Publycq, by „ 't Hoff van Holland geadmitteert, „ binnen de Stad Leyden residerende, „ ende voor de nae beschreven Getuy„ gen, in eygener Persoonen gecompa„ reert d'Heer Samuel de Zee, woo„ nende al hier ter Stede, my Notaris „ wel bekent, syn verstand, redene, „ ende memorie wel magtig, ende ten „ vollen gebruyckende, gelyck uytwen„ dig blycken mogte, dewelcke over„ denckende de spreucke van den Pro„ pheet: *Beschickt uw huys, want gy sult sterven:* daer beneffens de seeckerheyd „ des doodts, ende d'onseeckere tyd en „ de

,, de uiren van dien. Verclaerde [naer
,, recommandatie van fyne ziele in de
,, genade des barmhertigen Godts] goet
,, gevonden te hebben van fyne tyde-
,, lycke goederen, hem van God Al-
,, magtig verleent, ende nog te verlee-
,, nen, by tydts, ende voor en al eer
,, van de dood verraft te werden, te
,, difponeren in manieren als volgt:

,, Revocerende voor af, dood ende
,, te niet doende by defen, alle voor-
,, gaande Teftamenten, Codicillen, of
,, andere actens van uytterfte willen,
,, als hy voor dato defes in eeniger ma-
,, nieren gemaakt ofte verleeden foude
,, mogen hebben.

,, Ende over fulx van nieuws difpo-
,, nerende, foo verclaerde hy Comparant
,, eerftelyck te legateren aen &c.

,, Nog aen onvermogende Studenten,
,, die fig appliceeren tot de Theologie,
,, ende de Predickdienft, jaerlyx twee
,, hondert gulden, waer voren hy Tes-
,, tateur heeft geaffecteert, gelyk hy
,, doet by defen, tien duyfend gulden
,, Capitael obligatien ten laften van 't
,, gemeene Landts Comptoir van Ley-
,, den en Rynland, die door fyn Com-
,, parants hier naer genoemde Execu-
,, teurs fullen overhandigt moeten wer-
,, den in handen van de Heeren Profes-
,, foren van de Theologifche Faculteyt,
,, aen wien de jaerlyxe diftributie werd
,, toevertrout, hebbende hy Comparant
,, ten refpecte van 't voorfz. Legaet oock
,, willen ordonneren: eerftelyck, dat het
,, gene van de voorfz. Capitale Obliga-
,, tien jaerlickx meerder als twee hon-
,, dert gulden ontfangen werdt, fal moe-
,, ten werden opgelegt, tot foo verre
,, datter jaerlick vier hondert gulden in-
,, treft van komen kan, als wanneer dan
,, daer mede twee arme of onvermo-
,, gende Studenten mogen begiftigt
,, werden: en in cas van onverhoopte
,, toeval, daer van minder als twee hon-
,, dert gulden jaerlicx wierd ontfangen,
,, dat dan de gifte na mate oock min-
,, der fal fyn. Dat voorts daer mede
,, niemand fal begunftigt werden, als
,, jonge luyden van een goed Compor-
,, tement, en die luft hebben tot de
,, Predickdienft, gebooren van Hollandt-
,, fe Ouders, oud fynde voor 't minfte
,, feftien jaeren, en de triviale Schoolen
,, gepaffeert hebbende, dat hy fal moe-
,, ten wefen Litmaet in de Gemeente
,, alhier ter Stede, dat aen dusdanigen
,, Jongman de jaerlyxe gifte fal dueren
,, den tyd van fes jaeren lang, en eer-
,, der geëxamineert werdende door de
,, Eerwaerde Claffis alhier, dan, en an-
,, ders niet, fal den fodanigen blyven
,, genieten 't voorfz. inkomen twee jae-
,, ren, als Proponent, en eerder Predi-
,, cant werdende, na mate des tydts,
,, en langer niet, als wanneer de foda-
,, nige jaerlyxe inkomften door haer Ed.
,, Profefforen fal gegeven werden aen
,, een ander Jongman, ende foo succes-
,, fivelyk in der tyd de voorfz quali-
,, teyten hebbende: ende in cas t'eeni-
,, ger tyd een of meer Perfoonen van
,, fyne Maagfchap fynde, die voorfz.
,, Studie hebbende gefrequenteert, en
,, onderftand tot de voltrecking van
,, dien nodig hadden, dat dan de foda-
,, nige in de openvallende plaetfe, voor
,, andere vreemden, met het jaerlyx
,, penfioen aengenomen, en begiftigt
,, fullen moeten werden: Verfoekende
,, hy Comparant met alle eerbiedigheyd
,, d'opgemelte Heeren Profefforen Theo-
,, logiæ, dat fy de obligatien tot de
,, voorfz. Beurfe geaffecteert, willen
,, aenneemen, adminiftreren, ende der-
,, felver intreften diftribueren foo, ende
,, invoegen als hier voren is gefegt;
,, fullende haer E. E. daer van aen nie-
,, mant, wie hy oock fyn mogte, eeni-
,, ge rekeninge behoeven te doen, als
,, haer daer van difpenferende by defen.

,, Legaterende aen de gemelte Hee-
,, ren Profefforen in der tyd, voor de
,, moeytens en adminiftratie daeromme
,, te doen, de jaerlyxe intereffen, na
,, den aftreck der reële laften van een
,, obligatie van vier hondert gulden Ca-
,, pitael, op 't Comptoir defer Stad,
,, die de hier naer te noemen Execu-
,, teurs van fyne uytterfte willen ook
,, fullen moeten overhandigen.

,, En ten aenfien hy Teftateur heeft
,, gekoft gehad een fekere huyfinge en
,, kaetsbaen op de Koepoortsgraft, al-
,, hier ter Stede, die hy heeft doen af-
,, breecken, en in plaets van dien doen
,, bouwen tien woonplaetfen, en hy
,, Teftateur begeert, dat die voor al-
,, toos fullen moeten bewoont en ge-
,, bruickt werden by arme en behoef-
,, tige menfchen. Eerftelyk by die van
,, fyn Teftateurs maagfchap fyn, en hier
,, naer gefpecificeert ftaen, met naeme
,, Jannetje Timmerman, en haer Man;
,, Ifaäk van Leeuwen, en fyn Huys-
,, vrouwe; Engeltje Starck, Anna en
,, Maria de Preè, gefufters, yder met
,, haer Man die te famen de vier mid-
,, delfte der voorfz. huysjes poffideren

,, ful-

„ sullen, en by 't sterven van een of „ meer, derselver afkomelingen, ten be- „ quamen ouderdomme gekomen synde, „ in elx haer Ouders woonplaets suc- „ cederen sullen, en sulx successivelyck „ soo lange van deselve geslagten in we- „ sen syn. Dat voorts de ses andere „ huysjes bewoont en beseeten sullen „ werden by de getrouwde kinderen der „ voorsz. genoemde Persoonen, elx met „ syn of haer Man en Vrouw, dat „ oock de oudtste uyt den Geslagte de „ verkiesinge van woonplaats sullen mo- „ gen doen.

„ Wyders, indien een of meer der „ voorsz. Conventualen, buyten syn „ maagschap synde, sig t'eeniger tyd „ tot een ander huuwelyk quame te be- „ geeven, sullen de Executeurs, hier „ na genoemt en in der tyd wesende „ gesurrogeert, de absolute magt heb- „ ben, gelyk haer Ed. gegeven werd „ by desen om de preuvens aen desel- „ ve toegeschickt te mogen inhouden, „ en boven dien deselve oock te doen „ delogeren, sonder tegenseggen van „ ymand.

„ En in cas een, of meer van desel- „ ve Conventualen, Wedue, of We- „ duenaer mogten werden, sal de soda- „ nige, soo lange hy, of sy in die staet „ blyven, niet meer genieten mogen als „ drie vierde parten der aen haer toe- „ geschickte preuvens.

„ Dat mede by 't sterven van elx fa- „ milie, der selver descendenten in de „ huysingen ende preuvens succederen „ sullen; en van syn Testateurs maag- „ schap manequerende, sullen de Hee- „ ren Executeurs, hier na genoemt, en „ in der tyd wesende, de opengevallen „ woonplaetsen mogen suppleren, dog „ alleen met goede, geschikte en be- „ hoeftige oude Weduen, ofte oock „ oude Vrysters van de gereformeerde „ religie synde.

„ Hebbende hy Testateur voor een „ jaerlyxe gifte ten behoeven van de „ voornoemde Conventualen, en die by „ versterf, en in alle andere gevallen, „ in de voorsz. huysjes woonen sullen, „ tot subsidie van derselver alimentatie „ voor althoos, en altyd duerende ge- „ affecteert, alle syn Testateurs verde- „ re en andere goederen, [waer van „ hier voren albereyts niet en is gedis- „ poneert, en hier na nog verders ge- „ disponeert werd, oock daer hier naer „ onder syn handtekening nog van ge- „ disponeert mogt werden] by hem „ naer te laten; van welcke goederen „ alleen de jaerlyxe suyvere inkomsten „ [ende sulx, na den aftreck van de „ jaerlyxe soo ordinare Verpondingen, „ honderste en twee honderste pennin- „ gen, en diergelycke extra lasten, „ mitsgaders reparatie, en tweemael „ vyftig gulden by de Executeurs voor „ haer administratie en directie, boven „ dien jaerlyx te genieten] de Con- „ ventualen derselver woonhuysjes be- „ giftigt werden; dog alles en alleen na „ 't goetvinden van de Heeren Execu- „ teurs van dese syne uytterste wille; „ soo nogtans, dat de familien in de vier „ eerst genoemde huysjes wonende eens „ soo veel sullen mogen trecken als de- „ ses andere familien, by voorbeeld, „ als de vier eerst genoemde familien „ werden gegeven weeckelyx twee gul- „ den, dat vervolgens de anderen maer „ hebben sullen weeckelyx eene gulde, „ of soo veel min of meer, als uyt de „ jaerlyxe revenuen syner na te laten „ effecten sal konnen vallen, en waer „ inne hy Testateur [voor soo veel des „ noodts] de voornoemde Conventua- „ len, en die namaels succederen sul- „ len, verclaerde te institueren en Sub- „ stitueren by desen.

„ Ordonnerende voorts hy Testateur, „ dat alle syne effecten, in den boedel „ bevonden synde, en die by aenkoop „ van syne gereede penningen, en de „ verdere te verkoopen goederen, ge- „ provenieert werdende, sullen moeten „ gemerckt werden in margine of daer „ 't best valt, met duytze en klaere „ woorden in substantie, dat deselve „ nooyt en sullen mogen werden ver- „ koft, maer geaffecteert blyven voor „ en ten behoeven van den geenen, die „ hy Testateur by dese jegenwoordige „ verklaert heeft.

„ Ende heeft voorts hy Comparant, „ ende Testant, goed ende geraedsaem „ gedagt te voorsien op de uytvoerin- „ ge van dese syne uytterste wille, ver- „ klaerende ten dien eynde tot Execu- „ teurs van deselve te stellen ende com- „ mitteren, gelyk hy doet by desen, „ d'Heer en Mr. Pieter Marcus, Raed „ en Pensionaris deser Stad, ende d'Heer „ Herman Boerhave, Medicinæ & Bo- „ tanices Professor in de Academie al- „ hier, gevende, ende verlenende de- „ selve alle ende sodanige ampele ende „ onbepaelde last, magt, ende authori- „ teyt, als alle Executeurs kan werden „ gegeven, ende na regte, redenen, „ en

„ en billickheyd toekomt, specialyk
„ oock mede omme te doen executeren
„ het by hem gedaen drucken regle-
„ ment, rakende de huyshoudinge van
„ de Conventualen, en wyders syne be-
„ graffenis, by hem Comparant geor-
„ donneert en goetgevonden: dat mede
„ deselve syne Executeurs betalen sul-
„ len aen de Leermeester, die alle Son-
„ dagen van de ses korste Maenden in
„ 't jaer, na de agtermiddags Predica-
„ tie, de Conventualen in de twee
„ grootste woonhuysjes sal onderwysen,
„ en leeren de grondregelen van de Ge-
„ reformeerde Religie, en dat ten aen-
„ hooren van alle de Conventualen, en
„ haere Kinderen seven en meer jaeren
„ oud synde, exempt alleen de Droog-
„ scheerders, als sy in de Raem te doen
„ hebben; dat voor de præsenten in 't
„ winter saysoen sal moeten branden een
„ bequaem vuer; dat de absenterende
„ leden, soo dickwils sy absent syn,
„ verbeuren sullen, namentlyk, de ge-
„ trouden agt, ende de kinderen vier
„ penningen, dat by de twee oudste
„ Mannen sal ingesamelt, en bewaert
„ moeten werden, en wanneer soo veel
„ gecollecteert mogt werden, dat 'er
„ een Vriende-maeltyd uyt konde val-
„ len, dat sulx als dan sal mogen ver-
„ teert werden:

Begerende nog verders, enz.
Extract van den Heere N. N.

Boven de voorpoort aan de straat, leest men des Stichters meening in deeze rymregels uitgedrukt:

VOOR GOEDE, DOCH NIET VOOR RYKEN NEVEN EN NICHTEN,
DEEDT SAMUEL DE ZEE, DIT BY ZYN LEVEN STICHTEN.

Verder binnen tredende, wordt boven den tweeden ingang, dit vierregelig versje gevonden:

Dus was myn zin, en ieder praat
Na zyn begrip, en zo 't niet staat
Tot uw genoegen, blyf maar buyten;
Ik kan myn poort, uw' mondt niet sluyten.

Deeze byeenwooning staat onder de bestiering van de volgende Regenten:

Mr. Maarten Marcus, Schepen en Secretaris van het Collegie der Heeren Hoofd-ingelanden van Delfland.

Mr. Hendrik van Buren, O. Burgermeester.

Fondatie van het Hofje van Barent van Namen, in de Kyfhoek, tusschen de St. Jacobsgraft en de Koepoortsgraft, hebbende twaalf huisjes.

„ Huyden den 7^{en}. December 1728.
„ des avonds de klokke omtrent
„ zes uyren, compareerde voor my Hen-
„ drik Isacq Kreet, openbare Notaris
„ by den Hove van Holland geadmit-
„ teerd, binnen de Stad Leyden resi-
„ deerende, ende voor de naa beschree-
„ ven Getuygen, de Heer Barent van
„ Namen, Coopman, wonende binnen
„ deese Stadt, my Not^s. bekent, zyn
„ verstand, en memorie wel magtig, te
„ kennen gevende, hoe dat hy Heer
„ Comparant genegen was uyt zyn
„ vrye wille van zyne naa te late goe-
„ deren te disponeeren; herroepende en-
„ de te niet doende alvorens alle voor-
„ gaande Testamenten, Codicillen, en
„ generaalyk alle andere Actens van uyt-
„ terste wille, als hy Comp^t. voor da-
„ to deses in eenigerhanden manieren
„ gemaakt ofte gepasseerd gehadt zou-
„ de mogen hebben, en by deezen op
„ nieuws disponerende, zoo verklaarde
„ hy Comp^t. te Legateren aan &c.

„ Voorts verklaarde hy Comp^t. wel
„ expresselyk te willen en begeeren,
„ dat alle zyne naa te late goederen
„ [naa aftrek van de voorsz. Legitie-
„ me portie en Legaten] ten eeuwigen
„ dagen zullen moeten blyven onder de
„ bewaringe en administratie van de naa
„ te noemene Executeurs, ofte der zel-
„ ver successeurs, in der tyd, en dat
„ uyt de vrugten en innekomsten, de-
„ welke, naa aftrek van de vrugten der
„ goederen, welke hy Comp^t. hier bo-
„ ven aan zyn voornoemde Huysvrouw
„ heeft besprooken, haar leven lang ge-
„ duyrende, als mede van alle honderste,
„ tweehonderste, off andere zoo ordina-
„ ris, als extraordinare lasten, en pen-
„ ningen, suyver van de voorsz. goede-
„ ren zullen komen over te schieten, zul-
„ len moeten werden onderhouden zoo-
„ danige Huysjes, in een poort, ofte
„ Hofje, als hy Comp^t. nu eerstdaags van
„ meeninge is te koopen, welke Huysjes
„ hy Comp^t. wil dat zullen moeten wer-

„ den bewoond by geëchte Luyden, „ Man en Vrouw, zonder kinderen, Ledematen van de Gereformeerde Religie, oudt zynde boven de vyftig jaren: „ als mede, dat by 't overlyden van een „ der inwoonende Manspersonen deszelfs „ Weduwe niet uyt het by haar bewoonde Huysje zal mogen werden gezet; maar dat ingevalle twee Weduwen in de voorsz. Poorte ofte Hofje „ waren, dezelve in een Huysje by den „ anderen zullen moeten inwoonen, ende „ zullen de naa te noemen Executeurs, „ indien eenige van de inwoonders der „ voorsz. huysjes, van quaad, ofte ongemakkelyk gedrag, ofte leeven waren, uyt het by haar bewoonde huysje „ mogen doen zetten, en desselfs plaatse „ aan een ander overgeeven, en zal aan „ de inwoonende personen van de voorsz. „ huysjes, door de naa te noemen Executeurs zoodanige Preuven moeten „ werden uytgereykt, als gemelde Executeurs, ofte derzelver Successeurs zullen bevinden uyt de vrugten van de „ voorsz. goederen te kunnen werden gegeven, zonder dat dezelve Executeurs „ oyt, ofte oyt, het Capitaal, het welk „ hy Compt. aan dezelve, ten eynde voorschreeve, heeft gemaakt en besprooken, zullen mogen verminderen, onder wat prætexten het zelve ook zoude „ mogen wezen, dan in dien hy Compt, „ mogte komen te overlyden, zonder dat „ zoodanige Poorte met huysjes ofte hofjes, als hier boven is gesegt; hadde „ gekogt, ofte dat het zelve door hem „ Comparant wel was gekogt, maar dat „ het zyne voornoemde kleyndogter geluste dezelve Poorten met huysjes, ofte „ Hofjen, om de nette Legitieme portie „ te bekomen, door de naa te noemen „ Executeurs te doen verkopen, zoo verklaarde hy Compt. te willen en begeeren, dat de naa te noemen Executeurs „ zoodaanige Poorten met huysjes, ofte „ Hofje, zullen moeten koopen, als de „ occasie haar zal doen voorkoomen, en „ dezelve goed en raadzaam zullen bevinden, en dat dezelve tot de voorsz. aankoop zullen vermogen te gebruyken, „ zoo veele van zyne voorgemelde naa te „ laatene goederen, ende Capitale, als „ noodig zyn zal, mits dat de vrugten, „ en innekomsten van zyn Compts. voornoemde verdere naa te latene goederen, „ zullen moeten werden bekeert in dier „ voegen, als hy Compt. hier boven „ heeft geordonneert: houdende ten dien „ eynde voor gerepeteert het geene hy „ Compt. heeft bevolen, indien de „ voorsz. Poorte met huysjes, ofte Hofje zelfs hadde gekogt, &c.

„ Aldus gedaan en gepasseert binnen Leyden ter presentie van „ Jan Lubus, en Isaacq Maas, „ als getuygen.

Van den Heere N. N.

NB. De Executeurs by het testament benoemt zyn;

De Hr. Mr. Cornelis Schrevelius, Raad en Oud Schepen deezer Stede.
Arnoldus de Kaasteeker.
Van Loo.

Boven de poort leest men in steen gehakt deeze letters:

HET HOFJE
VAN
BARENT VAN NAMEN,
ANNO 1730.

De Regenten van het zelve zyn thans deeze volgende gebroeders:

Mr. Theodorus Schrevelius, Schepen.
Mr. Cornelis Schrevelius.
Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van Stompwyk.

EINDE DES EERSTEN DEELS.

BERICHT AAN DEN BOEKBINDER.

Alle de Plaaten moeten met strooken aan de kant ingezet worden, tegen over de aangewezene Pag.

B L A D W Y Z E R
D E R
Z A A K E N

In het Eerſte Deel deezes Werks voorkoomende.

NB. de *a.* betekend de eerſte en de *b.* de tweede Colom der Bladzydė.

Brit-

 bladz.

mer

Ge-

wie

Kerk-

[illegible] Gasthuis, *bladz.* 110. *b.* 184. *b.* en [illegible]
[illegible] Woord, [illegible]

K[illegible] 125 [illegible] St. D[illegible] Orde, en den [illegible] *ib.* ver[illegible] Karel, [illegible] 129 *a.* [illegible] 127 *b.* [illegible] voorrechten beschonken, [illegible] over derzelver genot, *ib.* redenen, [illegible] de Overigheid der Stad in bezitting genomen, [illegible] *b.* en geschikt tot het Hoogeschool of Aca[illegible]

Kloosterbezoekinge in 't Klooster Rome, maar eens 's jaars te doen, 132 [illegible]

K[illegible] in 't Klooster Rome, wanneer te doen, 132 *b.*

K[illegible] binnen Leyden beschreeven, 115-148. [illegible] ver[illegible] 169 [illegible] ver[illegible] *ibid.*

Kl[illegible] Ge[illegible] 10 *b.*

K[illegible] *ibid.*

K[illegible] jaaren [illegible] Gasthuis, 16[illegible] Jan van [illegible] dat de [illegible] *ibid.*

K[illegible] *toren*, waar geleegen, 13 *a.*

K[illegible] Maria [illegible] Jacob Jansz. van den Berg. zie *Berg.* (Jacob Jansz. van den)

Knottersbruggetje, waar geleegen, 104. *b.* een huis, op 't zelve geleegen, wierd eertyds door de Lutherschen ter hunner Godsdienstoeffeninge [illegible] hoe veel huur 's jaars daarvoor betaald wierd, *ibid.*

K[illegible]

K[illegible] wat daarvoor te [illegible] 1[illegible] *a.*

K[illegible] (de Heer) zyne makinge aan 't Huiszit[illegible] 2[illegible]

K[illegible] Stceer, hoe veel van dezelve jaar[illegible] aan 't Arme Kindershuis wordt opgebragt, [illegible]

K[illegible] ter plaatze van den ouden K[illegible] in Ste. [illegible] Gasthuis, eenige Preuven ers[illegible] ge[illegible] 17[illegible]

K[illegible] *toren*, waar geleegen, 12. *b.*

K[illegible] *toren*, waar geleegen, *ibid.*

Kollaatie der Kerke van de Ketel wordt verruild tegen het recht van Voorstanderschap, van een Prebende in St. Pankraas Kerk te Leyden, 69. *b.*

Kollaatie niet te houden in de Kloosters, terwyl in haare Parochie gepredikt wierd, 118 *b.* niet te houden in de Kapel van 't Hofje van Jerusa[illegible] [illegible] 24[illegible] 251. *b.*

K[illegible] Schepen, [illegible]

K[illegible] waar geleegen, 13 *a.*

K[illegible] van Wyn [illegible] 19[illegible] *a.*

K[illegible] ver[illegible] 15[illegible]

K[illegible] Mr. C[illegible] Burgermeester van Delft, [illegible] Staaten van Holland te koopen de [illegible] Klooster Rome, te Leyden, 133. [illegible] zelve verkogt, [illegible] *b.*

K[illegible] 27[illegible] *b.*

K[illegible] deeze Stad vere[illegible] de Rederykers [illegible] ge[illegible] 19. [illegible] de Ry[illegible] 22. *a.* [illegible] dezelve eertyds [illegible] Leer[illegible] Regeerders der S[illegible]

Koore[illegible] 85[illegible]

Ko[illegible] of Magazyn van Graanen voor den Armen [illegible] 214 *a.*

Korstentz. (Gysbert) vermeerderd de i[illegible] om[illegible] ften van 't Hofje van S[illegible] 3[illegible] *a.*

Korter[illegible], L[illegible] zekere Landen [illegible] aan St. Jans Hofje te Leyden ge[illegible] 274. *a.*

K[illegible], een toren; gissingen omtrend den[illegible]

K[illegible] Kerk; aanteekeninge wegens de ver[illegible] deezer Kostery, 49 *in not.* [illegible] gevonden wordt aangesteld te zyn, 51. *a.* komt tot laste der Kerkmeesteren, *ib.* deszelfs woonning, 85. *b.* hoe veel by 't doen der Memorie over 't Graf der Stichters van 't L. Vrouwe Gasthuis besproken, 180 *a.*

Koster van St. Pieters Kerk, liet eertyds de Wachters van den toren op en af, 24. *a.* welk loon daar voor trok, *ibid.* zyn loon voor 't vieren van de gedachtenis der Broederschap van St. Niklaas, 34. *b.* wordt door de Magistraat aangesteld, zoo ook de Onderkoster, 49. *a.* 51. *b.* aantekeninge wegens de verhuuring deezer ampten, voor hoe veel, hoe lang, en aan wien, 49. *a. in not.* verandering omtrent zyne bedieninge, 51. *b.* was, na de belegering der Stad, Koster der drie Parochie Kerken, *ib.* wat zyn werk was, *ib.* wanneer het eerst gevonden wordt aangesteld te zyn, *ib.* komt tot laste van de Kerkmeesteren, *ib.* hoe veel trok by het doen der Memorien voor de Stichters van St. Anne Hofje, 265. *b.*

Koster der Remonstrantsche Kerk; deszelfs woonning, 1[illegible]

Koster der L. Vrouwe Kerk; aanteekeninge wegens de verhuuring deezer Kostery, 49. *in not.* wat hy oudstyds verdiende voor zyn werk in de Kerk, 88. *a. b.* wat voor zyn dienst by 't vieren van 't feest van onze L. Vrouwe in de Sneeuw trok, 89. *a.* 90 *a.* wat hy trok by het doen der jaargetyden van de Stichters van St. Stevens Hofje, 261. *b.*

Kosters van alle de Kerken, wat door hun by de Inwyding der Maare Kerk te verrichten was, 95. *b.*

Kosters, wat zy voor hunnen dienst, by 't vieren van 't feest van St. Barbare, trokken, 115. *b.* als ook by het doen van de Memorie der Zusteren van St. Barbare, *ibid.*

Leydens

bladz.

Ni-

12 [illegible]

tot

hun

Op Bladz. 114 *b* *Staat:* Hieronymus Jansz. van Beurden,
Lees: Jeronimus van Beurden, *de Jong.*

Op Bladz. 214. *b* *Staat.* Jacobus Stipriaan,
Lees. Jacobus van Stipriaan.